

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Fatih TEZCAN

EVLENMEMİŞ BİREYLERİN YAŞAM TARZLARI:
TOPLUMSAL BAĞLAMDA GİZLİ BİR DAMGALANMA

Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Doktora Tezi

Antalya, 2020

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Fatih TEZCAN

EVLENMEMİŞ BİREYLERİN YAŞAM TARZLARI:
TOPLUMSAL BAĞLAMDA GİZLİ BİR DAMGALANMA

Danışman

Prof. Dr. Sevinç GÜÇLÜ

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Doktora Tezi

Antalya, 2020

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Fatih TEZCAN'ın bu çalışması jürimiz tarafından Sosyoloji Ana Bilim Dalı Doktora Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Cevdet YILMAZ (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Sevinç GÜÇLÜ (İmza)

Üye : Doç. Dr. Seda BAYRAKTAR (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Özge ZEYBEKOĞLU AKBAŞ (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Meyrem TUNA UYSAL (İmza)

Tez Başlığı: Evlenmemiş Bireylerin Yaşam Tarzları: Toplumsal Bağlamda Gizli Bir Damgalanma

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 11/12/2020

Mezuniyet Tarihi : 07/01/2021

(İmza)

Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK

Müdür

AKADEMİK BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum “Evlenmemiş Bireylerin Yaşam Tarzları: Toplumsal Bağlamda Gizli Bir Damgalanma” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Fatih TEZCAN

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	FATİH TEZCAN
Öğrenci Numarası	20155224001
Enstitü Ana Bilim Dalı	SOSYOLOJİ
Programı	DOKTORA
Programın Türü	() Tezli Yüksek Lisans (X) Doktora
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	PROF. DR. SEVİNÇ GÜÇLÜ
Tez Başlığı	Evlenmemiş Bireylerin Yaşam Tarzları: Toplumsal Bağlamda Gizli Bir Damgalanma
Turnitin Ödev Numarası	1480448817

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 301 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 22/12/2020 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 5

alıntılar dahil % 6'dır.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdeler sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

22/12/2020

(imzası)
Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı
Prof. Dr. Sevinç Güçlü

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ.....	iii
TABLolar LİSTESİ.....	iv
ÖZET.....	v
SUMMARY.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DEĞİŞEN AİLE ÖRÜNTÜLERİ VE BEKARLIK

1.1. Aile Sosyolojisinin Gelişimi	5
1.2. Ailenin Tanımı ve Değişimi.....	12
1.3. Aile ve Evlilik Örüntüsünde Yaşanan Değişimler	19
1.3.1. Aileye Alternatif Yaşam Biçimleri.....	29
1.3.1.1. Tek Ebeveynli Aileler	30
1.3.1.2. Üvey Aileler ve Yeniden Evlilikler	31
1.3.1.3. Birlikte Yaşam Pratiği.....	31
1.3.1.4. Eşcinsel Birliktelikler.....	33
1.3.1.5. Living Apart Together (LAT).....	33
1.3.1.6. Avrupa'da ve Türkiye'de Tek Kişinin Oluşturduğu Haneler	35
1.4. Türkiye'nin Medeni Durum Haritası	40
1.5. Bekarlık, Yalnızlık ve Tek Başlılık	44
1.6. Bekarlık Literatürü	55
1.7. Yalnızlık Çalışmaları.....	63

İKİNCİ BÖLÜM

YAPILAŞMA, DAMGA KURAMI VE BEKARLIK

2.1. Yapılaşma ve Damga Kuramı	69
2.2. Anthony Giddens ve Yapılaşma Kuramı	70
2.2.1. Anthony Giddens ve Modernite	78
2.3. Damgalanan Bekarlık	86
2.3.1. Yapısal Damga	93
2.3.2. Kamusal Damga	97
2.3.3. Benliksel Damga (Self-Stigma).....	99

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1.	Nitel Araştırma Yaklaşımı Olarak Fenomenoloji	104
3.2.	Araştırmanın Amacı ve Problemleri.....	107
3.3.	Araştırmanın Örneklemi	110
3.4.	Soru Formunun Hazırlanması ve Uygulanması	111

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ

4.1.	Bekarlık Nedenleri/Tercihleri	119
4.1.1.	Zamanla Alışılan, Bir Yaşam Tarzına Dönüşen Bekarlık	119
4.1.2.	Mesleğin Etkisi ile Bekar Olmak	124
4.1.3.	Kendi Ayaklarının Üzerinde Durmanın Bir İfadesi Olarak Bekarlık.....	127
4.1.4.	Ekonomik Koşulların ve Gelir Yetersizliğinin Bir Sonucu Olarak Bekarlık.....	133
4.1.5.	İdeal Eşi Bulamamanın Sonucu Olarak Bekarlık.....	137
4.1.6.	Ayrılık ile Gelen Bekarlık.....	142
4.2.	Bekarların Gözünde Ev ve Evsel Roller	147
4.3.	Bekarların Gözünden Sosyal İlişkiler.....	160
4.4.	Bekarların Gözünden Aile ve Evlilik	170
4.5.	Bekarların İdealindeki Evlilik/Birliktelik	178
4.6.	Damgalanma Unsuru Olarak Bekarlık.....	186
4.7.	Bekarlar ve Yaşama Bağlılık	211
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....		226
KAYNAKÇA.....		241
EK-1 Katılımcıların Listesi.....		252
EK-2 Görüşme Formu		255
EK-3 “Araştırma Verilerinin Analizi” Bölümündeki Başlıklara Göre Katılımcıların İfadeleri		257
ÖZGEÇMİŞ		289

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 Hajnal Çizgisi.....	20
Şekil 1.2 Avrupa Ülkelerinde Kaba Evlilik Oranları 1960-2017	21
Şekil 1.3 OECD Ülkelerinde Toplam Doğum Oranları 1980-2009	22
Şekil 1.4 Türkiye'de İşsizlik Oranı 1999-2019.....	23
Şekil 1.5 OECD Ülkelerinde İşgücünde Kadınların Oranı 1995-2009.....	24
Şekil 1.6 OECD Ülkelerinde Seçilmiş İşgücü İstatistikleri 2007-2009.....	25
Şekil 1.7 OECD Ülkelerinde Yoksul Hanelerdeki Çocukların Oranı 1990-2000.....	26
Şekil 1.8 Avrupa Ülkelerinde Kaba Boşanma Oranları 1960-2017	27
Şekil 1.9 Türkiye'de Ortalama İlk Evlilik Yaşı 2000-2018.....	28
Şekil 1.10 Türkiye'de Evlenme ve Boşanma İstatistikleri 2008-2017.....	29
Şekil 1.11 Avrupa Birliği'nde Hanelerin Büyüklüğüne Göre Dağılımı 2007-2015	37
Şekil 1.12 Seçili Ülkelerde Tek Kişinin Oluşturduğu Hanelerin Oranı 2000-2018.....	38
Şekil 1.13 Avrupa Ülkelerinde Hanehalkı Yapılarına Göre Haneler	38
Şekil 1.14 Antalya'daki Evlenme Sayısı 2014-2018.....	42

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Türkiye'de İllere Göre Kaba Evlilik Sayısı 2014-2018.....	22
Tablo 1.2 Türkiye'de İllere Göre Kaba Evlilik Hızı 2014-2018.....	22
Tablo 1.3 Türkiye'de İllere Göre Kaba Boşanma Hızı 2014-2018.....	27
Tablo 1.4 Türkiye'de Evlilik Süresine Göre Boşanmalar 2017-2018.....	28
Tablo 1.5 Türkiye'de Hanehalkı Yapılarına Göre Haneler 2018.....	39
Tablo 1.6 İl/İlçe Tek Kişilik Hanehalkı ve Toplam Hanehalkı Sayısı 2018	40
Tablo 1.7 Türkiye'nin Tüm İllerindeki Bekarlık Oranları 2014.....	41
Tablo 1.8 Türkiye'nin Tüm İllerindeki Evlilik Oranları 2014.....	41
Tablo 1.9 Türkiye'nin Tüm İllerindeki Boşanma Oranları 2014.....	42
Tablo 1.10 Antalya ve Merkez İlçelerinde Kaba Boşanma Hızı 2014-2018	43
Tablo 1.11 Antalya ve Merkez İlçelerinde Boşanma Sayısı 2014-2018.....	43
Tablo 1.12 Türkiye'nin Tüm İllerinde Eşi Ölenlerin Oranları 2014.....	43
Tablo 1.13 Bekarlığa İten ve Çeken Faktörler	56
Tablo 1.14 Evliliğe İten ve Çeken Faktörler	57
Tablo 1.15 Bekarlık Tipolojisi.....	57
Tablo 4.1 Katılımcıların Bekarlık Nedenlerine/Tercihlerine Göre Ortaya Çıkan Temalar ...	116
Tablo 4.2 Ev ve Evsel Roller, Sosyal İlişkiler, Aile ve Evlilik Konularında Katılımcıların İfadelerinden Ortaya Çıkan Temalar	117
Tablo 4.3 İdeal Birliktelik, Damgalanma, Yaşama Bağlılık Konularında Katılımcıların İfadelerinden Ortaya Çıkan Temalar	118

ÖZET

Aile sosyolojisi alanındaki çalışmalar genel olarak evli çiftler, boşanmış ve yeniden evlenen bireyler üzerine yapılmaktadır. Son 50 yıl içinde aile ve evlilik örüntüsünde meydana gelen değişimler sonucunda çekirdek aile başat görünümünü kaybetmekte, yeni aile türleri ve aileye alternatif ilişki biçimleri ise görünürlük kazanmaktadır. Tek ebeveynli aileler, birlikte yaşam pratiği, birlikteliği/ilişkisi olan ama yalnız yaşayanlar gibi alternatif yaşam biçimleri içinde son yıllarda giderek artış gösteren farklı bir yaşam tarzı olarak bekarlığın da tercih edildiği görülmektedir. Giderek daha çok tercih edilen bir yaşam tarzı olarak bekarlık yeni bir araştırma alanını temsil etmesine karşın, bu alandaki çalışmalar azlığını korumaktadır.

Bekarlık alternatif bir yaşam tarzını ifade etmesi ile farklı bir sosyal etkileşim modeli sunmakta, insan ilişkileri açısından bulunduğu konumu ve bu ilişkilerde damgalanmaya maruz kalma durumu dolayısıyla da sosyoloji için önem taşımaktadır. Bu çalışmada bekar bireylerin yaşam deneyimlerine, bekar oluşlarını nasıl ifade ettiklerine, onlara karşı geliştirilen algılara ve ön yargılara, sosyal yaşantılarında karşılaştıkları zorluklara değinilerek nasıl bir yaşam tarzına sahip olduklarının gösterilmesi ile betimsel bir çalışmanın ortaya konması amaçlanmıştır. Bu çalışmada bekar bireylerin yapı ile olan ilişkilerini ve bu sırada mevcut önyargılar dolayısıyla ortaya çıkan olumsuz ve damgalayıcı davranışları ifade etmek için kuramsal çerçevede damga ve yapılaşma kuramı bir arada kullanılmıştır. Bireylerin bekar oluşlarını ve bu tercihi nasıl gerçekleştirdiklerinin ifade edilmesinde ve yaşamlarını nasıl anlamlandırdıklarının betimlenmesinde nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşım tercih edilmiştir.

Bireylerin bekar oluşlarını nasıl değerlendirdiklerini, bunu bir yaşam tarzı olarak görüp görmediklerini, yaşama nasıl bağlandıklarını ve nasıl bir yaşam sürdürdüklerini anlamak, bekar oluşları dolayısıyla damgalayıcı/olumsuz davranışlarla karşılaşp karşılaşmadıklarını öğrenmek, aile ve evlilik hakkındaki görüşlerini almak, ideallerindeki birlikteliğin nasıl olabileceğini göstermek, evlerine nasıl bir anlam yüklediklerini betimlemek için yarı-yapılandırılmış soru formu kullanılarak derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır.

Sonuçta elde edilen veriler ışığında bekarlığın çok katmanlı bir yapıda olduğu ve bireyler arasında sahip olunan farklı bekarlık deneyimlerine göre şekillenen çeşitli bekarlık profillerinin bulunduğu gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bekarlık, Aile, Damga, Yapılaşma Kuramı, Fenomenolojik Yaklaşım.

SUMMARY

NEVER MARRIED INDIVIDUALS' LIFE STYLES: STIGMATIZATION IN THE SOCIAL CONTEXT

Studies in the field of family sociology are generally conducted on married couples, divorced and remarried individuals. As a result of the changes in the family and marriage patterns in the last 50 years, the nuclear family lost its dominance. New family types and alternative forms of relationship to the family have become more visible. Staying single has gradually become a preferred lifestyle in recent years among alternative lifestyles such as single-parent families, cohabitation, and living apart together (LAT). Although singlehood as an increasingly preferred lifestyle represents a new area of research, studies on this area remain scarce in number.

As an alternative lifestyle, singlehood indicates a different social interaction model. Studying singlehood is important for sociology due to its position in terms of human relationships and the stigmatization about these relationships. In this research, the aim was to carry out a descriptive study by showing singles' lifestyle, their life experiences and opinions about singlehood, perceptions and prejudices developed against them, and the difficulties they face in their social lives. In this study, stigma and theory of structuration were used together in the theoretical framework to illustrate how single people relate to the structure and the negative and stigmatizing behaviors that emerge due to prejudices. This study uses phenomenological approach as a qualitative research method to describe how single people evaluate their singlehood, how they made this choice and how they make sense of their lives.

Semi-structured questionnaire and in-depth interview technique were used to collect data about different aspects of single people's lives. By using this technique, the aims were 1) to understand how single people evaluate their lives and what connects them to life, 2) to understand their perspectives on family and marriage, 3) to learn their thoughts about an ideal intimate relationship, 4) to describe what meaning they attribute to their homes and, 5), to find out whether they encountered stigmatizing/negative behaviours due to being single.

The data analysis shows that singlehood has a multi-layered structure and there are various singlehood profiles that are shaped by different experiences of single people.

Keywords: Singlehood, Family, Stigma, Theory of Structuration, Phenomenological Approach.

ÖNSÖZ

Aile, sosyolojinin kuruluşundan bu yana ele alınan ve yaşadığı dönüşümlerle de güncelliğini yitirmeyen araştırma konularının başında gelmektedir. Aile sosyolojisi alanındaki çalışmaların genel olarak evli çiftler, boşanmış ve yeniden evlenen bireyler, aileye alternatif yaşam biçimleri gibi konular üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Aile konusunda sosyolojinin kuruluşundan bu yana araştırmalar yapılmasına karşın, bekâr bireyler hakkındaki çalışmalar azlığını korumaktadır. Ancak son yıllarda giderek artış gösteren bekarlığın farklı bir yaşam tarzı olarak tercih edildiği de görülmektedir. Aynı zamanda madalyonun diğer yüzü şeklinde de değerlendirilebilecek olan bekar/evlenmemiş bireylerin incelenmesi, aile kavramını anlamamıza da katkı sağlayacaktır. Bu anlayışla yola çıkarak yapılan bu çalışmada elde edilen bulguların da gelecekte bekar bireyler üzerine yapılabilecek olan başka araştırmalara da esin kaynağı olacağı ve bu araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Tez konusunun belirlenip, hayata geçirilmesi sürecinde her aşamadaengin bilgi ve deneyimlerini benden esirgemeyen, yapıcı eleştirileri ile beni doğru yönde yönlendiren, içtenliği, güler yüzü, rahatlatan ve güven veren tavrı ile karşılaştığım zorlukları anne şefkati ile bana yaklaşılarak aşmamı sağlayan değerli ve güzide danışman hocam Prof. Dr. Sevinç GÜÇLÜ'ye teşekkürü bir borç bilir, sonsuz teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunarım.

Tez aşamasında yapıcı eleştirileri ve yönlendirmeleri ile çalışmamda bana katkıda bulunan, Tez İzleme Komite'mde jüri üyesi olmayı kabul eden değerli hocalarım Prof. Dr. Esma DURUGÖNÜL'e, Doç. Dr. Seda BAYRAKTAR'a ve Dr. Öğr. Üyesi Özge ZEYBEKOĞLU AKBAŞ'a ayrıca lisans eğitimimden bu yana her konuda benden yardımlarını esirgemeyen ve üzerimde emeği olan tüm hocalarıma en içten teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmamda desteklerini benden esirgemeyen, bana güven duyan, yüreklendiren, aileme, katılımcıları bulmamda yardımcı olan aile büyüklerime, arkadaşlarıma ve çalışmanın örneklemini oluşturan tüm katılımcılara teşekkür ederim.

Fatih TEZCAN

Antalya, 2020

GİRİŞ

Aile, sosyolojinin kuruluşundan bu yana ele alınan ve yaşadığı dönüşümlerle de güncelliğini yitirmeyen araştırma konularının başında gelmektedir. Sosyolojinin anahtar kavramı olan toplumsal değişmeyi ele alan birçok klasik kuramcı Marx [1848] (2020), Engels [1884] (2018), Spencer (1876), Le Play [1871] (1982), Durkheim (1888) Weber [1922] (2018) ve çağdaş kuramcı Cooley (1909), Wirth (1938), Burgess ve Locke (1945), Parsons ve Bales (1956) aile ve ailenin yapısal dönüşümü ile yakından ilgilenmiştir. Sanayi devrimi ile birlikte toplumda yaşanan değişimin gözlemlendiği kurumların başında gelen aileye olan sosyolojik ilginin günümüzde de korunduğu görünmektedir. Sanayileşme ve kentleşme ile birlikte geleneksel geniş aileden modern çekirdek aileye geçiş kadar (işlev ve yapı bakımından) köklü bir değişim belki günümüzde yaşanmamış olsa da farklı birliktelik türlerinin sayıca arttığı da görülmektedir. Beck-Gernsheim (2002) göre günümüzde artık bir aile modelinden bahsedilemeyecek olması ailenin yok olup gideceği anlamına gelmemektedir. Artık “aileler” bir arada varlığını sürdürmektedir. Aileden sonra ne gelecek sorusuna verilen yanıtta basitçe “ailedir, farklı ve daha çeşitli” (Beck-Gernsheim, 2002: 8). Aile farklı görünümlere sahip olan bir kurum olarak yaşamlarımızdaki varlığını sürdürmeye devam etmektedir. 1960'ların sonunda yeni toplumsal hareketler sonucu artan cinsel özgürlükle gelen birlikte yaşama pratiği, eşcinsel birlikteliklerin yaygınlaşması, artan boşanma oranları ile tek ebeveynli ailelerin sayısının yükselmesi, gelişen üreme teknolojileri ile birlikte taşıyıcı anneliğin görülmesi, LAT (living apart together, birlikteliği/ilişkisi olma ama ayrı evlerde yalnız/tek yaşama durumu) tipi birliktelikler gibi farklı yaşam tarzlarının görünürlük kazanması bu kuruma olan ilgiyi canlı tutmaktadır. Ancak her ne kadar hem farklı birliktelik türlerinin hem de bu konularda yapılan çalışmaların arttığı görülse de kurulu olan ataerkil yapının, toplum üzerinde ve aile hakkındaki görüşlerde hala etkili olduğu söylenmelidir.

Ataerkil toplum yapısında, geçmişte ailenin tarımsal üretimdeki etkinliği dolayısıyla, evliliklerin ve çocuk sayısının artışına yönelik olan söylem, bugün de özellikle yaşanan Avrupa ülkelerinde büyük ölçüde varlığını sürdürmektedir. Aile sosyolojisi de yukarıda adı geçen konulara -yeni yaşam tarzlarına, aile ve birliktelik türlerine- odaklansa bile sonuç itibarıyla bütün denklemlerde, belirli bir süre içinde de olsa, “birliktelik” bir şekilde bulunmaktadır, kiminde kalıcı, kiminde geçici de olsa. Bu noktada evlenmemenin, bekar olmanın/kalmanın ya da bekar bir yaşam tarzı sürmenin nerede konumlandırılacağı da bir sorun oluşturmaktadır. Oysaki bekar bireylerin evlilik deneyimlerinin olmaması ve/veya tek başlarına bir yaşam sürmeleri, onların bir aile içinde değerlendirilemeyeceği anlamı

taşımamaktadır. Tahmin edileceği üzere evlenmemiş/bekar bireyler de bir ailenin üyesidir; ebeveynleri, kardeşleri, akrabaları ile olan ilişki ağları dolayısıyla da aile sosyolojisinin kapsamına girmektedir. Ayrıca her birey bir “birliktelik” sonucu dünyaya geldiği için de bir şekilde aile sosyolojisinin konusu yapılabilir. Örneğin biyolojik ebeveynlerinin yanında değil de bir bakım evinde büyüyen bir çocuk için benimsediği aile, aile olarak gördüğü kişiler değişecek, yalnızca aile tanımlamasında kan bağı yer almayacaktır. Öte yandan bireyin aile olarak benimsediği kimsenin bulunmayacağı bir durum bile, aile kurumu ile olan/olmayan diyalog dolayısıyla da bu alanın konusu yapılabilir. Aile için belki zihinde canlanan ilk imge anne, baba ve çocuk/çocuklardan oluşan sanayileşme ve kentleşmenin etkisiyle kurulan çekirdek aile yönünde olsa da sanayi öncesi döneminde başat konumda olan geniş aile ile sanayi-sonrası artış gösteren tek ebeveynli aileler de “aile”yi oluşturmaktadır. Ailenin geçirdiği bu dönüşüm elbette yalnızca sayısal bir değişimi işaret etmemektedir. Geleneksel geniş aileye göre fert sayısında azalma yaşanmasının yanında çekirdek aile esas olarak, sanayileşme ve kentleşmenin getirdiği kültürel normlara göre biçimlenmiştir.

Çekirdek ailenin oluşumunu üreten koşullarda yaşanan değişimler bugün de çekirdek ailenin değişmesine etki etmektedir. Özellikle fordist üretim ilişkilerinden, post-fordist esnek üretim modeline geçişle birlikte etkisini daha çok hissettiren güvencesizlik, sigortasız çalışma, taşeronlaşma, “eğreti istihdam” (tam zamanlı olmayan, yarı zamanlı) çalışma saatlerinin belirsizleşmesi gibi sorunlar “aile”ye de yansımaktadır. İş yaşamının artan riskleri bireyin aile olan diyalogunu değiştirmekte, yalnızca aileye alternatif birliktelikleri değil, yeni aileleri - farklı birliktelik türlerini- de üretmektedir. Örneğin artan boşanmalar nasıl tek ebeveynli aileleri ürettiyse, üretim ilişkilerinde yaşanan değişimler, artan çevresel sorunlar, küresel krizler, salgınlar, gelecek belirsizliği ve güvencesizlik, gelir adaletsizliği gibi koşullar da bireylerin bekarlığını uzatmakta hatta kalıcılaştırmakta, evliliğin ertelenmesinde etkili olmaktadır. Bekarlık sanayileşme sonrası değişen üretim ilişkilerinin etkisi ve bireyselliğin artışı ile birlikte ele alındığında, aile kurmanın risklerine karşı kendini koruyan, evliliğin artmasına yönelik ataerkil söylemlere karşı gelen ve bu şekilde davranması ile damgalanma riskini alan bireylerin yaşam tarzı olarak değerlendirildiğinde; yeni bir araştırma konusu olarak sosyolojinin güncel tartışmalarındaki yerini almaktadır. Ayrıca, kurulu olan yapının birey üzerindeki etkisinin ve yapı karşısında bireyin konumlanmasının bir sonucu olarak ele alındığında da bekarlık, yeni bir ilişki biçimini temsil etmektedir.

Bekarlık/evlenmemiş olma durumu her ne kadar aile sosyolojisinin içinde değerlendirilse de bu alanın en dışındaki halkayı oluşturması ile en az çalışılan konudur. Evliliklerin ve çocuk yapmanın devlet politikalarınca desteklenmesi ve toplumun

çoğunluğunun evli çiftler ve/veya daha önce evlilik yapmış bireylerden oluşmuş olması dolayısıyla da evlenmemiş bireylerin sosyolojik ilginin dışında kaldığı söylenebilir. Ancak özellikle son on beş yıl içinde artan bekar nüfusu ve tek haneli yaşamlar dolayısıyla, bu konuya karşı bir ilginin gelişmeye başladığı da görülmektedir. Bu araştırma da özellikle Türkçe literatürde son derece kısıtlı olan bu alana ilişkin bir katkı yapmayı ve ilgi uyandırmayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde aile tanımı yapmanın zorluğuna ve buna karşın yapılan tanımlara, aile sosyolojisinin gelişimine, aile örüntüsünde yaşanan değişimlere bunun sonucunda giderek artış gösteren yeni aile türlerine, aileye alternatif yaşam biçimlerine ve tek kişinin oluşturduğu hanelere odaklanılarak bekar bireylerin görünürlük kazandığı vurgulanmıştır. Bekarlığın tanımlanmasına ve bu tanımlaya eşlik eden, kullanımda farklılık oluşturan tek başlılık ile yalnızlık kavramlarına yer verilerek kavramsal çerçeve belirtilmiştir. Bekarlık ile ilgili literatürün kısıtlı olan yapısına, bu konudaki ilk çalışmalar ile güncel çalışmalar arasındaki yaklaşım farklılıklarına değinilmiş, konu ile yakınlığı bulunan yalnızlık çalışmaları da belirtilmiştir.

İkinci bölümde çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan yapılaşma ve damgalama teorilerine yer verilerek, bu yaklaşımların bekarlık ile bağı kurulmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda bu bölüm içinde bekar bireylerin damgalanması ile ilgili öne çıkan çalışmalara da yer verilmiştir. Bu noktada literatürde az sayıda bulunan çalışmalar arasında bu doktora tezinin oluşturduğu düşünülen farklılık da gösterilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde, araştırmanın nitel araştırma yöntemine göre gerçekleştirildiği belirtilerek çalışmanın fenomenolojik yönü vurgulanmıştır. Çalışmanın veri analizinde kullanılan fenomenolojinin, kuramsal çerçeve ile uygunluğu ifade edilmiştir. Araştırmanın problemlerine yer verilen bu bölümde örneklem seçiminin nasıl gerçekleştirildiği, katılımcılar arasındaki çeşitliliğin nasıl sağlandığına da değinilmiştir. Derinlemesine görüşme tekniğinin sahada kullanılması için hazırlanan yarı-yapılandırılmış soru formunun oluşumu belirtilmiştir.

Dördüncü bölümde, katılımcılar ile yapılan görüşmeler sonucu elde edilen verilerin analizine yer verilmiştir. Verilerin analizinde fenomenolojinin kullanılması ile çalışma içinde insanın var olması, konuşması amaçlanmış ve yapılan betimlemelerde yapısal etkenlerin de gösterimine özen gösterilmiştir. Katılımcıların bekarlıklarını nasıl değerlendirdiklerine, bu durumun tercih olarak adlandırılabilirliğine, bekar oluşlarında etkili olan etkenlere değinilmiştir. Katılımcılar için aile ve evliliğin nasıl bir anlamı olduğu, bireysel alanlarını oluşturan evlerinin onlar için önemi, ideallerinde bir birliktelik varsa bunun nasıl bir yapıda olabileceği belirtilmiştir. Ailelerinden, yakın çevrelerinden ve iş arkadaşlarından bekar

oluşları dolayısıyla herhangi bir olumsuz davranışla karşılaşp karşılaşmadıkları incelenerek, deneyimlerinin damgalanma ile olan ilişkisi gösterilmiş, karşılaşılan olumsuz/damgalayıcı durumlarda nasıl karşılıklar verdikleri de ifade edilmiştir. Ayrıca yaşamlarında nelere önem verdiklerine, neler ile yaşama bağlandıklarına ve boş zaman etkinliklerine de yer verilerek katılımcıların nasıl bir yaşamlarının olduğu belirtilmeye çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde veri analizinden elde edilen bekarlık deneyimlerinin gösterimine, deneyimlerin farklılaşan yapısına ve bu farklılaşmayı sağlayan etkenlere değinilmiştir. Görüşülen katılımcıların ifadeleri doğrultusunda farklılaşan bekarlık deneyimlerinin belirli eğilimleri izlediği bulunmuş, bu eğilimler farklı bekarlık profilleri içinde konumlandırılmaya çalışılmıştır. Oluşturulan bekarlık profillerinin, katılımcıların aile ve toplum içindeki konumlanışlarına göre nasıl farklılaştığı da belirtilmiştir. Artan bekar nüfusuna ve tek haneli yaşamlara karşın, bekarların toplumda nasıl karşılıklar bulduklarına ve buna yönelik verdikleri karşılıklara da yer verilmiştir. Bu çerçevede bekar bireylerin nasıl bir yaşama sahip olduklarının ve farklı şekillerle hayat bulan bekarlık deneyimlerinin gösterimi ile araştırmanın tamamlanması hedeflenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEĞİŞEN AİLE ÖRÜNTÜLERİ VE BEKARLIK

1.1. Aile Sosyolojisinin Gelişimi

Aile olgusunun, yaygın olarak, kişisel mutluluğu ve sosyal istikrarı sağladığı kabul edilir. Yaklaşık 250 yıldır yapılan analizlerde, uygulanan politikalarda, tarih boyunca ailenin ve aile örüntülerinin insan toplumları için merkezi önemde olduğu ifade edilmektedir. Bu noktada aile araştırmalarının tarihini aktarmak için öncelikle Harold T. Cristensen'in 4 evrede ele aldığı çalışması dikkate alınabilir. Bu evreler sırasıyla; 19. yüzyılın ortalarından önceye dayanan ön araştırma dönemi, 19. yüzyılın ikinci yarısı olarak Sosyal Darwinizm dönemi, 20. yüzyılın ilk yarısı olarak bilimin yükselişi dönemi ve 1950-1964 yılları arasını kapsayan sistematik teori inşası dönemidir.

Christensen, ön araştırma adını verdiği evreye çok fazla değinmemektedir. 19. yüzyıl öncesini niteleyen bu evrenin genel anlamda duygusal, spekülatif, mitoloji ile yoğrulmuş ve son derece batıl inançlara dayalı olduğunu belirtir. Bu dönemde bilimsel metodolojinin uygulanması sonucu ile ulaşılan genellemelerin sayısı oldukça düşüktür. Bu dönemdeki etkileyici filozofların, politik bilimcilerin, tarihçilerin ve erken dönem feminist yazarların aile hakkında önemli çalışmaları bulunduğu için 20. yüzyıl öncesi çalışmaların hepsini değersiz görmek de yanlış olacaktır (Berardo ve Shehan, 2007: 289). Ön araştırma döneminde öne çıkan fikirler 20. yüzyılın ortalarından sonra yeniden değerlendirilecektir. Bu dönemdeki çalışmaların bilimsel bir metodoloji ile yürütülmüş olmaması dolayısıyla Christensen fazla değinmemeyi tercih eder.

Sosyal Darwinizm dönemi olarak Christensen'in adlandırdığı 19. yüzyılın ikinci yarısında çoğunlukla antropoloji alanında, aileyi geniş tarihsel, kurumsal ve karşılaştırmalı bakış açılarıyla değerlendiren ampirik bir literatürün ortaya çıktığı görülmektedir. Biyolojik evrim ile ortaya çıkan kanıtlar sonrasında, toplumsal evrim ile ilgili analogiler yapılır. Bu yaklaşımla aile biçimlerinin evrimsel gelişim gösterdiğini ifade eden aşamalar oluşturulmaya başlanır (Berardo ve Shehan, 2007: 289). Sosyal Darwinizm ya da daha genel anlamda Evrimsel Teoriler olarak adlandırılabilen bu dönemde aralarında Herbert Spencer (The Principles of Sociology, 1876), Henry Sumner Maine (Ancient Law, 1861) ve Lewis Henry Morgan'ın (Ancient Society, 1877) bulunduğu Sosyal Darwinistler, döneminin yani sanayileşmenin getirdiği etkiler ile ilgilenmekten çok, ailenin tarihsel gelişimi ve kökenlerine eğilmişlerdir. Buna karşın Sosyal Darwinistlerin teorilerinin sosyal ve politik etkileri olmuştur. Bu noktada Sosyal Darwinizm'in Batı'nın sömürgecilik anlayışına "bilimsel" açıdan

meşruluk kazandırma girişiminde olduğu ve evrimsel ilerleme adı altında alt sınıfların daha da yoksullaştıran ekonomi politikalarını destekledikleri belirtilmelidir.

Evrimsel Teoriler tartışmalarının içinde olan ve onları eleştiren Durkheim, aileyi sosyal bir kurum olarak karakterize eder, çağdaşlarının aksine biyolojik ve psikolojik açıklamaları da reddeder. Durkheim'a göre aile basit biyolojik bir ortaklık değil, toplumsal, hukuki ve ahlaki bir birliktelik olarak varlığını sürdüren bir kurumdur ve onu çevreleyen kolektifliğin koruması altındadır. Marx'ın aksine ekonominin birincil belirleyici oluşunu reddetmesine karşın Durkheim, ailenin kurumsal bir yapı olarak nitelendirilmesinde ve sosyal yaşam ile tarihsel gelişimde aktörlerin yerine yapılara odaklanılmasında Marxistlerle hemfikirdir (Lamanna, 2002: 44-53).

Genel olarak sosyolojide Evrimsel yaklaşım döneminin sorunlu görülmesinin nedeni, daha çok Sosyal Darwinizm'in ırkçılığa varan yönelimleri ve kapitalist üretim ilişkileri temelinde kurulu olan düzenin meşrulaştırılmasına olanak veren "laissez faire" ekonomi anlayışı ile uyumlu oluşundan kaynaklanmaktadır. Sosyal Darwinizm'e karşı en etkili eleştiriler Marx ve Engels tarafından yapılmıştır. Engels'in (2018) özellikle vurguladığı, işçi sınıfının durumu ile yoksulların, kadın-erkek ve çocukların sömürülmesidir. Aynı zamanda ataerkilliğe ve erkek cinsel egemenliğine karşı çıkarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kaynağı olarak da kapitalist üretim ilişkileri görülür. Her ne kadar indirgemecilik olarak görülme tehlikesi olsa da, sosyal değişim, aile biçimleri ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği de tarihsel materyalizm anlayışından yola çıkarak ekonomik faktörlerin bir sonucu olarak ele alınır. Ancak Engels'in önemi, aileyi ekonomik bir birim olarak tanımlamasında yatar. Ekonomik bir birim olarak ailenin tanımlanması, daha sonraki tarihsel araştırmaların çoğunda da bir odak noktası haline gelir ve aile sosyolojisinde önemli bir teorik yaklaşımı ifade eder.

19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyılın başlarında kentsel ailenin çeşitli sorunlarına ve sosyal reform gündemine odaklanılmıştır. Sanayi devrimi; yoksulluk, çocuk işçiliği, kadın ve çocuk istismarı, eşitsizlik gibi sorunları beraberinde getirmiştir. Oliver Twist ve Zor Zamanlar gibi eserlerin sahibi olan Charles Dickens ve William M. Thackeray (Gurur Dünyası) gibi yazarlar bu dönemi en iyi biçimde resmetmişlerdir. Aile ile bu sorunların ilişkisi kısa sürede kurulmasına karşın, araştırma sayısı yetersiz kalmıştır.

19. yüzyıl sonlanırken sosyal bilimciler, ailenin evrimsel dönüşümü yerine, hızlı kentleşmenin ve sanayileşmenin getirdiği sorunların çekirdek aile üzerindeki etkilerine odaklanmışlardır. Nedensellik ilkesi ile ele alınan çalışmalarda, kadınların, erkeklerin, çocukların üzerinde bu değişimin etkisi araştırılmıştır. Birey üzerindeki etkilerin yanında ailenin, akrabalık yapılarının, topluluk ve toplumdaki yansımalarına da dikkat çekilmiştir.

20. yüzyılın ilk yarısına girerken Sosyal Darwinizm ya da Evrimsel Teoriler yerini - Christensen'in deyimi ile- bilimsel çalışma dönemine bırakmıştır. Bu dönemde aile çalışmalarında sosyal araştırma teknikleri, istatistiki veri toplama ve analiz teknikleri kullanılmaya başlanmıştır. Aynı zamanda araştırmaların değer yargılarından arındırılmış bir metodolojik anlayışla yapıldığı da belirtilmelidir. Christensen'e göre 20. yüzyılın aile çalışmalarında ayırıcı olarak öne çıkan nokta aile fertlerinin iç ilişkilerine odaklanmasıdır. Ailenin geniş çapta ele alınarak bir sosyal kurum olarak incelenmesinden, daha dar ve içsel olarak bir ortaklık/birliktelik biçimine ilginin kaydığı görülmektedir. Bu durumu sağlayan da sosyal-psikolojik yaklaşımdır. Bu yaklaşım aile bağlamında flört etme, eş seçimi, evliliğin düzenlenmesi, ebeveyn-çocuk ilişkileri ve kişilik oluşumu gibi sosyal olguların araştırılması, öğretilmesi ve danışmanlık yapılması yoluyla ifade edilmiştir. Bu değişim, aile araştırmalarının makrodan mikroya geçişi biçiminde de ele alınmaktadır. Yaşanan bu değişimle birlikte, hassas görülen aile sorunlarının araştırılmasına yönelik var olan direnç kademeli olarak azalırken, bu konuların araştırılmasının da kabul edilebilirliği artmıştır (Berardo ve Shehan, 2007: 289).

Bilimsel çalışma dönemindeki çalışmalarda ailenin, toplumun diğer kurumlarıyla olan dışsal ilişkilerinden çok, kendi iç ilişkilerine odaklanılmıştır. Chicago Okulu'ndan Robert E. Park, Ernest W. Burgess, Louis Wirth, George H. Mead, Charles Cooley gibi sosyologlar aileyi somut ampirik araştırmaların konusu haline getirmişlerdir. Aile çalışmaları, Amerikan Sosyoloji Topluluğunun 1924 yılındaki toplantısında aile bölümünün kurulması kararıyla meşruluğunu kazanmıştır. Aynı yıl Ernest Groves aile yaşamı üzerine ilk sistematik dersleri Boston Üniversitesi'nde vermeye başlamıştır (White vd., 2019: 62). Aile üzerine yapılan çalışmalarında öne çıkan konularda ve ele alış biçiminde yaşanan değişim bu dönemin öne çıkan özelliğidir.

Bilimsel araştırma döneminde, ailenin iç ilişkilerine odaklanan araştırmaların artışında Burgess ve Locke'un aileyi etkileşen kişilerin birliği olarak tanımlamasının da etkili olduğu söylenebilir. Burgess ve Locke (1945) geleneksel aileden çekirdek aileye geçişte görülen işlevsel farklılıkları ailenin "kurumdan birlikteliğe" geçmesi ile açıklarlar. Yaşanan sosyal değişimlerle aile yeniden organize olur ve bu süreçte aile edilgen değil, kendi iç dinamikleri olan ve onlarla birlikte değişen bir oluşum, bir birlikteliktir. Artık bir birliktelik olarak anılan ailede öne çıkan duygusallık işlevidir. Analizlerinde ideal-tip yaklaşımını kullanan Burgess ve Locke (1945), kurumsal ailede kurumsal etkenlerin en üst düzeyde, kişisel etkenlerin ise en alt düzeyde olduğunu belirtir. Birliktelik olan ailede ise, kişisel etkenler en üst düzeyde, kurumsal etkenler en alt düzeydedir. Başka bir deyişle kurumsal aileyi dışsal baskılar ve

müdahaleler yönlendirirken, duygusal olarak kurulan ailede ya da birliktelikte ise üyelerinin birbirlerine olan duygusal bağılıklar etkili olur.

20. yüzyılın ikinci yarısına girerken sistematik teori yaklaşımının inşası başlamıştır. Bu dönemde geçmişteki çeşitli araştırmalar bir araya getirilerek değerlendirmeye alınmış, aile çalışmalarında ilk kez kullanılan çeşitli düşünce ve teorik referans çerçevelerini tanımlamak ve sentezlemek için ciddi girişimlerde bulunulmuştur. İlginç olan, bu dönemde kültürler arası ve karşılaştırmalı aile çalışmalarında bir canlanmanın görülmesidir. Ancak bu canlanma, geçmiştekinin aksine, daha bilimseldir ve bir teori inşa etmeye daha uygundur (Berardo ve Shehan, 2007: 290). Temel sosyolojik yaklaşımlardan ve kavramsal çerçevelerden, yeni araştırma metotları kullanılarak teorilerin oluşturulmaya çalışıldığı bu dönem, önceki 3 dönemin bir sentezi olarak değerlendirilebilir. Aile çalışmalarına ilişkin en etkin kuramsal gelişmeler 1950'lerden sonra gerçekleşmiştir. Bu dönem çalışmalarında ilk olarak Hill, Katz ve Simpson tarafından 1900-1956 yılları arasında yapılmış evlilik ve aileye ilişkin araştırma sonuçları bir araya toplanmıştır. İkinci olarak ise kavramsal çerçeveler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda bu dönemde makro ve mikro arasında orta boy kuram geliştirilmeye çalışılmıştır. Kavramsal çerçevenin önemine dikkat çeken Hill ve Hansen (1960), kurumsal, yapısal-işlevsel, etkileşimsel, durumsal ve gelişimsel gibi yaklaşımları da belirlemişlerdir.

Christensen'in sonuçları arasında, aile sosyolojisinde teori oluşturma ve farklı teorik yaklaşımların tanımlanması konusunda artan bir ilgi olduğu gözlenmektedir. Bu noktada Christensen de 1964'te yayımlanan Handbook of Marriage and Family adlı kitabında Hill ve Hansen'in (1960) belirlediği kurumsal, yapısal işlevselcilik, etkileşimcilik, durumsal ve gelişimsel yaklaşımlara değinmiştir. Bunlara ek olarak Nye ve Berardo da (1966), antropolojik, psikoanalitik, sosyal psikolojik ve ekonomik yaklaşımları vurgulamışlardır.

Christensen'in aile araştırmalarını 4 evrede incelemesinin ardında da güncel sınıflamalar yapılmaktadır. White, Martin ve Adamsons (2019: 62-69), Christensen'in 1950 yılından başlattığı son evre ve sonrasına yönelik teorileri 4 aşamada ele almaktadır. Bu aşamalar sırasıyla:

- 1- Kavramsal çerçeve çalışmaları (1950-1966),
- 2- Formel teori inşası (1967-1979),
- 3- Çoğulculuk (1980-1999)
- 4- Post-modern teori (2000-günümüz)

White, Martin ve Adamsons (2019: 63) Christensen'in sistematik teori inşası olarak adlandırdığı evreyi bir dönüm noktası olarak kabul ederler. "Kavramsal çerçeve çalışmaları"

olarak benzer bir şekilde ifade ettikleri dönemde, o güne değin yapılan çoğunlukla dar odaklı olan çalışmaların bir senteze ulaştırılması ve alana ilişkin genel teorilerin inşa edilmesi amaçlanmıştır. Böylelikle araştırmacıların daha koordine şekilde aile teorilerinin inşasına yönelik çalışmalar yapabilmesi sağlanmıştır. Orta boy kuramların da geliştirilmesine önem verilerek aile ile diğer sosyal yapılar arasındaki ilişkilere odaklanılmıştır.

1950'lerin ortalarında aile sosyolojisinde Parsons'ın işlevselciliği baskın yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Bu yaklaşımda, heteroseksüel çekirdek ailede "ekmek kazanan" erkek ve "yuva yapan" kadın rolleri modern toplumda ailenin en önemli işlevi olarak ifade edilir. 1960'lardan sonra işlevselciliğin baskınlığı gerilemekte, mübadele (alışveriş) teorisi, sembolik etkileşimcilik, gelişimsel teori, çatışma teorisi ve feminist teori öne çıkmaya başlamıştır.

Formel teori inşası (1967-1979) döneminde tümdengelimli ve tümevarımsal olarak teorilerin oluşturulmasına yönelim gösterilmiştir. Teorik alanın yanında aile sosyolojisi üzerine olan çalışmaların da örgütlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu dönemde teori alanındaki öne çıkan 1979 yılında Burr, Hill, Nye ve Reiss'in hazırladığı iki ciltlik "Contemporary Theories About Family" çalışmada teorik yönelimlerin bulguları bütünleştirilmeye çalışılmıştır. Ancak aile sosyolojisi konusunda genel bir teoriye varılamamıştır. Ayrıca bu dönemde National Council of Family Relations kurularak teorik ve pratik çalışmaların birleştirilmesine gayret edilmiştir (White, vd., 2019: 65).

Toplumsal cinsiyet sorunlarına yönelik belirgin ilginin bu dönemde, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini eleştirel analizlerle ele aldığı görülmektedir. Genel anlamda aile sosyolojisinde geleneksel teoriler yerini, yavaşta olsa, daha eleştirel yaklaşımlara bırakmaktadır. 1972 yılında, aile sosyolojisi alanında ilk feminist yazarlardan olan, Jesse Bernard "The Future of Marriage" (1972) kitabında ailenin kadınları bağımlı kılan kurumsal yapısını eleştirmiştir.

Feminist akademisyenler aileyi geleneksel ataerkil rollere dayalı olarak gören ideolojinin eleştirisini yaparlar ve bu ideolojinin tüm kadınları sömürdüğüne dikkat çekerler. 1980'lerden sonra feminist araştırmalar kadınların direnişini kısıtlayan tahakküm örüntülerine ve yapılarına odaklanmaktan çok ilgilerini, toplumsal cinsiyet, ırk ve sınıfın bireylerin yaşamlarına olan etkisine kaydırmışlardır (Berardo ve Shehan, 2007: 289).

1980-1999 yılları arasındaki dönemi kapsayan "Çoğulculuk", farklı şekillerde yorumlanmaya açıktır. Aile teorisine ve araştırmasına ilişkin katkıların niceliksel bir devamı olarak görülebileceği gibi parçalı ve uzmanlaşmış olan ilgilerin bir devamı olarak da ifade edilebilir. Ayrıca farklı yaklaşımların, teorilerin, methodların ve araştırma stratejilerinin kabul

edilmesi olarak da görülebilir. Doherty, Boss, LaRossa, Schumm ve Steinmetz (akt. White, vd., 2019: 66) bu dönemin aile araştırmalarına ilişkin olarak dokuz ana eğilim sunarlar:

- 1- Feminist ve etnik azınlık teorilerinin ve perspektiflerinin etkisi,
- 2- Aile formlarının çarpıcı biçimde değiştiğinin farkına varılması,
- 3- Daha profesyonel, multi-disipliner kapsayıcılığa doğru bir eğilimin olması,
- 4- Daha teorik ve methodolojik bir çeşitliliğe doğru bir eğilimin olması,
- 5- Dile ve anlama yönelik ilginin artması,
- 6- Yapısal ve bağlamsal yaklaşımlara doğru bir hareketlenmenin olması,
- 7- Etiğe, değerlere ve dine yönelik ilginin artışı,
- 8- Aile yaşamındaki özel ve kamusal alana ilişkin ayırım ile aileye ilişkin teorik ve pratik çalışmalar arasındaki ikiliğin kırılması,
- 9- Aile üzerine teorik çalışmaların ve araştırma verilerinin bağlamsal sınırlara ulaştığına ilişkin genel bir kabulün oluşması.

"Çoğulculuk" döneminde, adından da anlaşılacağı üzere, teorilerin çoğalmaya devam ettiği, farklı teorilerden elementlerin eklettik olarak birleştiği ve mevcut teoriler içinde değişimlerin, dönüşümlerin yaşandığı belirtilmektedir. Ayrıca alanın felsefi temelleri üzerine güçlü eleştiriler getirilmekte, pozitivist felsefeden uzaklaşmaya başlanmakta, yorumsal ve eleştirel yaklaşımlara doğru bir eğilim gerçekleşmektedir. Elbette tek yönelimli çalışmalar gerçekleştirilmemekte, bazı teorisyenler harmanlamaya ve bütünleştirmeye odaklanırken, bazıları ise bir yaklaşıma eğilmeyi tercih ederler.

Sanayileşme sonrası, 1960'lardan günümüze gelirken aile sosyolojisinde hem paradigma anlamında hem de aile olgusunda önemli değişimler yaşaması bu alanda farklı çalışmaların ortaya çıkmasını sağlar. İşlevselcilik yaklaşımı genellikle heteroseksüel çekirdek aileyi ele alırken, çatışma teorisi, feminist teori vb. eleştirel yaklaşımlar ise kurulu ataerkil aile düzenini eleştirir ve bunun tek meşru aile formu olduğuna karşı çıkar. Kadınların işgücüne daha çok katılım sağlamaları ve buna bağlı olarak geleneksel rollerin ötesine geçmeleri ile aile ilişkileri yeniden tanımlanır.

2000'den günümüze olan post-modern teori dönemi, teoriler ve teori oluşturma yöntemlerine ilişkin hem çatışmanın ve hem de fikir birliklerinin olduğu değişken bir karışıma sahne olmaktadır. Teorilerin değerlendirilmesinde bir ölçüde fikir birliğinden söz edilebilse de önceki dönemin çoğulcu yapısının ve karmaşasının devam ettiği, aile konusundaki teorik çalışmaların eski keskinliğinden ve formel yapısından uzaklaştığı da ifade edilmektedir. Önceki dönemde görülen farklı teorilerin bilimsel anlamda "kabul edilebilirliğine" karşın bu dönemde yaklaşımların "yeterli-yetersiz" olarak

değerlendirilebileceği de öne sürülmektedir. Bu anlayış “çoğulculuk ve görecelik” ile zıtlık göstermekte, metodolojik kriterlere göre hangi argümanların ve teorilerin daha iyi açıklamalara ve öngörülere sahip olduğunun bilinebileceğini savunmaktadır. Ayrıca methodun ve verilerin ideolojik eğilimlere uyacak şekilde yorumlanmaması gerektiğini ifade eden bir methodolojik yaklaşım öne sürülerek sosyal bilimlerin değer yönelimlerindeki serbestliğe karşı çıkmıştır. Kuzey Amerika'dan birçok sosyal bilimci daha disipline olmuş teori ve önermelere geri dönülmesi gerektiği anlayışına destek vererek, son 30 yılda çoğulculuğun aşırılıklarına tepki göstermiştir. Ayrıca yapılan çalışmalarda açık biçimde, teorilerin araştırma odaklı ve bilimsel olması gerektiği salık verilmiştir. Ancak sosyal bilimlerdeki çoğulculuğun ve ortak fikir eksikliğinin, “ayrıcalıklı” bilgi iddialarını eleştirmek için gerekli olduğu da ifade edilir (White, vd., 2019: 68). Bir bakıma da alanda görülen fikir ayrılıklarının teorilerin gelişimi üzerinde olumlu etkiye sahip olabileceği de düşünülmelidir.

Sosyal tarihçiler, aile tipleri arasında daha üstün bir biçimin ya da sürecin olduğu görüşüne karşı çıkmışlardır. Bunun yerine, ailelerin çeşitliliğini, farklı boyutlarını kapsayıcı bir eğilimle: "farklı gereksinimleri olan ve bu gereksinimleri karşılayan birçok aile tipinin mevcut olduğunu" ileri sürerler (Demo vd., 2002). "Aile çeşitliliği" ailelerin içindeki ve arasındaki değişkenliği karakterize etmenin bir yoludur. Bu duruş çağdaş sosyoloji perspektifi içine dahil edilmiştir, ancak bazı aile yapılarının ve “aile değerlerinin” diğerlerine göre önceliği konusunda devam etmekte olan politik tartışmayı bitirmemiştir. Buna rağmen özellikle son yıllarda aile sosyolojisi başlığı yerine “aileler sosyolojisi” kullanılması (Treas, Scott ve Richards 2014; Ciabattari, 2017, White, vd., 2019; McDaniel, vd., 2019) "aile çeşitliliği" görüşünün kabulünün arttığını ve yerleşmeye başladığını göstermektedir. Artık ailelerin çeşitlilik gösterdiği de göz önünde bulundurularak, farklı birliktelik türleri çalışmalara konu edilmektedir. Birlikte yaşama pratiği, eşcinsel birliktelikler, birlikteliği/ ilişkisi olan ama ayrı evlerde yalnız/tek yaşayanlar (LAT, living apart together), tek ebeveynli aileler, taşıyıcı annelik, kozmopolitan ailer ve diğer yaşam tarzları görünürlük kazanmakta, yeni iletişim teknolojileri ve değişen üretim ilişkilerinin de etkisiyle aşkın normal kaosu (Beck ve Beck-Gernsheim, 2012) artık küresel bir görünüm (Beck ve Beck-Gernsheim, 2014) kazanmaktadır.

Aşkın küresel kaosunda (Beck ve Beck-Gernsheim, 2014) aile yalnızca birkaç farklı biçimde değil ulusal sınırları aşan farklı oluşumlar olarak ele alınabilecek duruma gelmiştir. Bu noktada ele alınan aile olgusunun çeşitlenmesi günümüz aile sosyolojisinin önemli farklılıklarından birini oluşturur. Hem yaklaşım hem de incelenen olgu konusunda yaşanan değişimler günümüz aile sosyolojisinin ayırıcı özelliklerinden biridir. Yaşanan değişimler ile

kendini yeniden düzenleyen aile kurumu, artık bir birlikteliği işaret etmenin ötesinde de gerçekleşmektedir. Farklı birlikteliklerin görünürlük kazandığı, inceleme konusu yapıldığı bu dönemde belki de literatürün en dışında kalan halkayı da bekarlık çalışmaları oluşturur. Bekarlık konusuna geçmeden önce aile kavramının tanımlanmasındaki farklılıklara değinmek gerekmektedir.

1.2. Ailenin Tanımı ve Değişimi

Ailenin toplumun en küçük birimi olduğu ve incelenmesi ile bizlere yaşadığımız toplumun bir yüzünü göstereceği düşüncesi bugün de geçerliliğini korumaktadır. Ancak toplumun geçirdiği değişimlere göre sürekli yeniden şekillenmesi dolayısıyla ailenin tanımını yapmak da giderek zorlaşmaktadır. Çocukları olan, aynı evi paylaşan evli bir çifti ifade eden çekirdek aile mi, büyükbaba ve büyükanne gibi önceki kuşağa ait ebeveynleri de barındıran geniş aile mi, yoksa çocuksuz bir çift mi aileyi tanımlamak için yeterlidir? Bu konuda bilim insanları ya da toplumda varılmış bir ortak görüş bulunmadığı gibi aslında; çocukları olan ya da olmayan evli bir çift ya da geniş aile, tek-ebeveynli veya boşanmış bir aile ya da yaşanan dönüşümler dolayısıyla günümüzde görünürlük kazanmaya başlayan birlikte yaşam pratiği, eşcinsel birliktelikler ve onların çocukları da tanımlamaya dahil edilerek birer “aile”yi işaret etmektedir (Ciabattari, 2016: 21). Mendras'a göre de aile muğlak bir terimdir. Bu noktada Mendras ailenin, hem kan bağıyla bağlanmış insanlar (amcalar, teyzeler ve kuzenler) hem de aynı evde yaşayan genellikle anne, baba ve çocuklardan oluşan insan grubu için kullanıldığını belirtir. Bu yüzden aile sözcüğü yerine analizlerde akrabalık ve ev topluluğu terimlerinin kullanılmasını önerir (Mendras, 2017: 177). Ailenin birbirini içerir görünen bu iki kullanımı aslında hem yakını hem de uzağı niteler. Genel olarak aynı evde yaşayan bireyler olarak ele alındığında -kan bağı olsun olmasın- yakını, amcalar, teyzeler ve kuzenler dahil edildiğinde ise uzağı ifade eder.

En genel anlamıyla aile, anne-baba-çocuklar ve tarafların akrabaları ile meydana gelen ekonomik ve toplumsal bir kurum (Gökçe, 2007: 187) olarak tanımlanmaktadır. Elbette bu durum çocuklu çekirdek aileyi işaret etmektedir. Çocukların, eğitim, evlilik, tek başına ya da arkadaşları/partneri ile ayrı eve çıkma gibi farklı nedenlerle evden ayrılmaları sonucu, daha önce çocuklu çekirdek aile olarak tanımlanan yapının nasıl adlandırılacağı da merak konusudur. Bu gibi bir durumun gerçekleşmesi en iyi ihtimalle ebeveynlerin orta-yaş ve üstü olduğunu göstermektedir. Ancak hanehalkına göre yapılacak bir tanımlamada, çocuklar evden ayrıldığı için, çocuksuz bir çekirdek aile görünümünde olan yeni evlilik yapan bir çift gibi düşünölmeye de açıktır.

Aile ayrıca sosyal bir grup, birlik, örgüt, topluluk, kurum, ve sosyal bir yapı olarak farklı kategoriler içinde değerlendirilmektedir. Aile, üyeleri arasındaki ilişki yönünden grup tanımı, sosyal hayatın ana şekillerinden biri olması nedeniyle topluluk ve örgüt, birliğin yürütülmesinde başvurulmuş sistemleştirilmiş kurallar yönünden kurum, toplumsal hayatın içindeki temel unsurlardan biri olması açısından da toplumsal yapının bir parçası olarak düşünülmektedir (Gökçe, 2007: 187-189).

Gittins, aileyi oluşturan bireylerin benzer şartları, kaynakları ve olanakları paylaştıklarının varsayıldığını, oysa aileler arasında olduğu gibi ailelerin içinde de birçok eşitsizliğin olduğunu belirtir. Tek bir aile biçimi olduğunu varsaymak sınıf, toplumsal cinsiyet ve yaş bağlamında birçok önemli farkı reddetmektir. Bu nedenle bir tek "aile" kavramı yerine "aileler" in düşünülmesi önem kazanmaktadır. Bunun yanında aile içi şiddetin ve güç ilişkilerinin, neden evliliklerin yapıldığının, neden çocuk sahibi olunduğunun da sorgulanması gerekir. Bu tür soruları sormak aileyi geniş bir bakış açısıyla -aileyi toplumun sosyoekonomik, siyasi ve ideolojik sistemlerinin ayrılmaz bir parçası olarak gören bir bakış açısıyla- değerlendirebilmenin önkoşuludur. Ailelerin gitgide özelleştiğini ve toplumdan izole edildiğini ileri süren görüşe rağmen aileler tanım gereği her toplumsal sistemin ayrılmaz bir parçasıdır ve bu çerçevede ele alınmaları gerekir (Gittins, 1991: 13).

Gittins'e göre aile ile ilgili sosyolojik çalışmalarda ailenin ne olduğu ve toplumda hangi "ihtiyaçları" karşıladığı, işlevsel tanımların hakimiyeti altındadır. Genel olarak işlevselciler ailenin toplum yaşamı için gerekli bazı özel işlevleri yerine getiren evrensel bir kurum olduğunu iddia etmişlerdir. Örneğin G.P. Murdock aileyi şöyle tanımlamıştır: "Beraber yaşama, ekonomik işbirliği ve üremeyle karakterize edilen bir grup. Aralarında sosyal onay gören bir cinsel ilişkinin bulunduğu karşı cinsten iki yetişkini ve bunların kendilerinin veya evlat edindikleri bir veya daha çok çocuğunu içerir." (akt. Gittins, 1991: 64). G.P. Murdock çekirdek ailenin evrensel olduğu görüşündedir. Çünkü ona göre, evliliğin birleşik ilişkileri (karı-koca ve ebeveyn-çocuk) dört önemli sosyal işlevi yerine getirmektedir: cinsellik, üreme-çoğalma, ekonomik ve eğitimsel. Kısaca dört işlevi değerlendirmek gerekirse, Murdock'a göre ilkin ailenin cinsel işlevi, düzenli çiftleşme için toplumsal kabulün onayını sağlar. Birçok toplum evlilik öncesi ve evlilik dışı cinselliğe de izin verir. Evlilik kültürel olarak evrensel olmasına karşın, her zaman aynı tip aile örgütlenmesine yol açmaz (akt. Kottak, 2002: 397).

Ailenin ikinci işlevinde Murdock üremeyi ele alır ve bir toplumun üremesi-çoğalması için çekirdek ailenin gerekli olduğu görüşündedir. Yine, üreme daha çok evliliğin bir işlevi - çocukların meşru kılınması ve böylece onların toplumsal haklarının sağlanması- olarak görülür (akt. Kottak, 2002: 397). Bununla birlikte, Kottak bazı istisnai durumları gösterir:

Örneğin bazı Karayip adaları toplumlarında birçok kadının, sürekli olarak ikamet eden koca-baba olmadığından hane reisi olduğunu, bunlara hane reisi anne olduğu için, anne-odaklı (matrifocal) aileler veya haneler dendiğini belirtir (Kottak, 2002: 397-398).

Murdock, çekirdek ailenin evrenselliği varsayımında üçüncü işlev olarak ekonomiyi gösterir ve tüm kültürlerde bir tür cinsiyetler arası iş bölümü olduğunu ileri sürer. Çekirdek ailenin ekonomik işlevi, özellikle üretimi-tüketimi kendine yeten toplumlarda önemlidir. Bununla birlikte, işbölümü çoğu kez daha karmaşıktır. Örneğin Madagaskar'da tarımcı Betsileolar arasında geleneksel işleri toplumsal cinsiyet, yaş ve kuşak belirler. Büyükbabaların belirli işlevleri vardır, ergenlikteki erkek ve kızların başka işleri vardır. Böyle tarımcı yerleşimlerde çekirdek aile, avcı-toplayıcılar arasında olduğu gibi, tüm önemli ekonomik rolleri karşılayamaz (Kottak, 2002: 398). Her ne kadar Murdock çekirdek ailenin evrenselliğini ekonomi yönünden belirleme çalışsa da cinsiyet dışındaki değişkenler evrensellik kabulünü engeller.

Eğitim, çekirdek ailenin evrenselliği olarak Murdock'ın öne sürdüğü son işlevdir ve genellikle kültürleme gibi düşünülür. Eğitim, çocukların öğrenmeyle kendi kültürlerini içselleştirdikleri süreç olan kültürleme ile aynı şey değildir. Eğitim daha formel bilginin kazanılmasına işaret eder ve genellikle okullarda gerçekleşir. Ayrıca eğitim, tabakalaşmaya dayalı farklılaşmayla erişilebilen stratejik bir kaynaktır. Murdock'ın iddia ettiği gibi eğitim, genellikle çekirdek ailenin değil, genellikle devletin bir işlevidir. Gerçekte çekirdek aile yalnızca kimi avcı toplayıcı toplumların ve sanayi toplumunun en önemli akrabalık grubunu oluşturur. Murdock'tan farklı olarak, birçok çağdaş antropolog, çekirdek aile örgütlenmesinin yaygın olduğunu, ancak evrensel olmadığını kabul eder. Başka kültürlerde çekirdek ailenin toplumsal yaşamda özel bir rolü yoktur, çekirdek aile örgütlemesi yerine birçok farklı seçenek vardır (Kottak, 2002: 397-399). Burgess ve Locke ise, işlevlerine göre bir aile modelinin evrenselliği yerine, farklı temellerde aileyi tanımlarlar.

Tanımlanması hem güç hem de oldukça çeşitli olan aile konusunda Burgess ve Locke'un belirlediği 4 yaklaşım vardır: yapısal yaklaşım, hanehalkını temel alan yaklaşım, rol temelli yaklaşım ve etkileşimci yaklaşım (Ciabattari, 2016: 22).

Yapısal yaklaşım içinde aile; evlilik, kan bağı ya da evlat edinme ile bir araya gelen bir grup insan olarak tanımlanmaktadır. Yapısal yaklaşımın bu şekilde yaptığı aile tanımı, aile üyeleri arasındaki resmi ilişkilere odaklanır. Aynı zamanda ailenin en kısa tanımını bizlere sunar (Ciabattari, 2016: 22). Birlikte yaşayanları, eşcinsel birliktelikleri aile tanımına dahil etmemektedir. Yapısalcı ve geleneksel bir aile tanımı için, bekarlık kolayca normal dışı bir yaşam tarzı olarak görülmekte, bekarlık uzadığı takdirde de kişisel bir sorun olarak ele

alınmaktadır. Bu yaklaşım içinde bekarlık ancak aile öncesi bir evreyi, tamamlanmamış bir aileyi ifade eder.

Burgess ve Locke hanehalkı temelli yaklaşımda aile tanımının, aile üyelerinin "tek bir haneyi oluşturduğu" yönünde olduğunu belirtirler. Bu yaklaşım içinde "aile" ve "hane" terimleri birbirinin yerine geçecek şekilde kullanılır, ancak ikisi de aslında farklı kavramları temsil eder. Hane konutsal olarak kaynakların dağıtıldığı ve bağlantının olduğu birimdir. Aynı çatı altında yaşayan herkesi kapsarken bu müstakil bir ev de olabilir, daha büyük bir apartman da. Haneler, çekirdek aileleri, farklı kuşakların bulunduğu aileleri, birlikte yaşayanları ve birlikte yaşayan ev arkadaşlarını içerebilir (Ciabattari, 2016: 22-23). Bu noktada haneye göre tanımlama yapıldığında tek başına yaşayan ya da evlilik bağı, kan bağı veya evlat edinme ile oluşan bir bağı bulunmadığı kimseler de aile-dışı haneler olarak adlandırılmaktadır. Dolayısıyla aslında "hane" ya da "ev" kavramı da öncelikli olarak "ev"lilik ile birlikte anılmakta, evin yalnız bir kimse tarafından kullanılması ise o hanenin eksik olduğu algısını yaratmaktadır.

Hanehalkı terimi ise genellikle beraber yaşamayı ifade eder ve ailenin tanımlayıcı özelliklerinden biri olarak varsayılır. Genellikle evli bir çiftin veya ebeveyn ile çocuklarının hanehalkını oluşturduğu düşünülür ve bu durum da aile olmanın "hanehalkını" gerektirdiğini vurgular. Ancak durum her zaman böyle değildir. Margaret Mead, Samoan çocuklarının hangi hanehalkı arasında yaşayacaklarına karar verdiklerini ve bu kararı da sık sık değiştirdiklerini ortaya çıkarmıştır. Kardeşlerden oluşan hanehalkı da (frereches) Avrupa'nın bazı bölgelerinde yaygın olarak görüldüğü ve örnek olarak da Ashantilerde bu düzenin görüldüğü belirtilmelidir (akt. Gittins, 1991: 64).

Çağdaş toplumlarda da hanehalkı oluşturmayan ya da sadece kısa bir süre oluşturan ailelerin birçok örneği vardır. Kocanın askerde olduğu, gezici pazarlamacılık yaptığı ya da sık sık yurt dışına çıkması gerektiği ailelerde koca/baba ile beraber yaşama çok kısıtlı zaman dilimlerinde gerçekleşebilir. Ebeveynlerin işlerinin birbirinden uzak olduğu ailelerde eşlerden biri hafta boyu yaşayacağı ikinci bir ev tutabilir. Yatılı okula yollanan çocuklar ancak yılın üçte birinden biraz fazlasını ebeveynleriyle yaşayarak geçirirler (Gittins, 1991: 64-65). Türkiye özelinde de Karadeniz bölgesinde kadın nüfus yoğunluğunun belli bir dönem yükselmesi ile sonuçlanan erkeklerin çalışmak için farklı bir bölgeye (Marmara) gitmesi söylenebilir. Aynı zamanda bölgede kadının üretim sürecinde de başat rolde oynaması ile hanehalkının yine kısıtlı bir süre için geçerli olduğu da söylenebilir. Aile fertlerinin evde geçirdikleri sürenin ve etkinliklerin (bir arada yemek yemek, birlikte uyumak gibi) sınırlı olması kendilerini bir aile olarak tanımlamalarını engellemez. Diğer yandan hükümlü ve

tutukluların da aynı çatı altıyı paylaşmaları dolayısıyla kendilerini bir aile olarak gördüklerini de söylemek güçtür. Aslında hanehalkı kavramının da aile kavramı gibi sınırları belirsizdir.

Burgess ve Locke'un hane temelinde yaptığı tanımlama aileyi tek bir hane ile sınırlar. Örneğin boşanmış ebeveynler düşünüldüğünde çocuk/çocuklar belli zamanlarını farklı evlerde geçirmektedirler. Oysa hane temelli yaklaşım çocuğun ailesini tek haneye indirgemektedir. Aynı şekilde tek başına yaşayan bir kimsenin de ailesiz olduğunu düşünemeyiz. Ebeveynleri, kardeşleri, aile yakınları ya da ailesi olarak gördüğü arkadaşlarının olması muhtemeldir. Hatta uzun süreli duygusal partneri ile ayrı yaşamaya karar vermiş olabilir ki bu da LAT (living apart together) olarak adlandırılmaktadır (Ciabattari, 2016: 24). LAT literatürdeki yerini yeni yeni almaya başlayan bir kavram gibi görünse de, bu tarz "birliktelik"lere benzetilebilecek örnekler bulunabilir. Bir ebeveynin çalışmak için farklı bir ilde kalması ya da boşanma sonrası çocukların büyükbaba/büyükanne yanına verilmesi ile ebeveynin çocuklarından ayrı kalması gibi. Elbette LAT şeklindeki bir ilişkinin bir tercihe dayalı olduğu, başlangıçtan bu yana ya da süreç içinde verilen bir karar sonucu oluştuğu dile getirilebilir. Ayrıca LAT şeklindeki bir ilişki hem evli hem de evli olmayan çiftler için de geçerlidir.

Rol temelli yaklaşımda Burgess ve Locke aile üyelerinin, anne-baba, karı-koca, erkek çocuk-kız çocuk, erkek kardeş-kız kardeş gibi herkesin kendine göre olan sosyal rolleri ile etkileşime ve iletişime girdiğini belirtir. Aile üyelerinin davranışlarının yalnızca bireysel olmadığını, edinilen sosyal rollerden etkilendiğini ve bu rollerin aile üyelerinin davranışlarını şekillendirerek birbirleri ile nasıl etkileşime girdiklerini de vurgular. Bu noktada Burgess ve Locke'un sınırlılıkları ise sosyal rolleri, toplumsal cinsiyet farklılıklarına, heteroseksüelliğe ve çekirdek aileye göre açıklamalarıdır. Eşlerin (karı-kocanın) rolleri aksi yönlerde var olur. Erkek çocuğun rolü kız çocuğununkinden farklıdır. Elbette cinsiyet rollerinin günümüzde hala gücünü koruduğu doğru olmakla birlikte, bu belirgin aile rolleri ailelerin doğasında bulunan doğuştan gelen özellikler değildir, tanımlanarak oluşturulmuştur. Bir kişinin aile sahibi olması için eşe ya da çocuğa ihtiyacı yoktur. Ayrıca geniş aile ve üvey aile üyelerinin rolleri burada verilenlerden fazlasını içerir (Ciabattari, 2016: 25-26).

Burgess ve Locke yaptıkları son tanımlamada etkileşim ve iletişim ile aile üyelerinin "ortak bir kültürü yarattığını ve sürdürdüğünü" dile getirir. Etkileşimci yaklaşımın tanımında ailelerin etkileşim yoluyla, etkince oluşturulduğu vurgulanır. Aile, paylaşılan etkinlikler ve duygusal bağlanma ile anlam kazanan sembolik bir varlık olarak tanımlanır. Etkileşimci yaklaşımın tanımında aileler, yapısal olarak tanımlanmış rollerdense paylaşılan etkinliklerdeki örüntüler ve ilişkiler olarak anlaşılabilirliği iddia edilmektedir. Öğünlerin (yemeklerin) paylaşılması, tatillerin kutlanması, duyguların, zamanın, paranın ve diğer kaynakların aileye

dönüşen bir ilişkiye yatırılması sürecinin içindedir aile, otomatik değildir, ama bu etkinliklerle yaratılır. Resmi ilişkilere, paylaşılan hanelere ve aile rollerine odaklanan tanımlamaların aksine etkileşimci aile tanımı, resmi aile rolleri ya da bağları olduğu zamanda da anlama (sevgiye ve değer vermeye) ve araçsal (birbirleri için bir şeylerin yapıldığı) etkinliklerin yer aldığı iki veya daha fazla kişiden oluşan gruplara odaklanır (Ciabattari, 2016: 26).

Ailenin tanımın zorluğu bir ölçüde de “çift”in neyi ifade ettiği ile de ilişkilidir. Eğer evliliğe bağlı kalmadan tanımlama yapılıyorsa, çift nedir sorusu akla gelmektedir. Fransız sosyolog Jean-Claude Kaufmann modern bir yanıtla, iki insan bir çamaşır makinesi aldığı zaman artık romantizmin ötesine geçmiş, bir çifti oluşturmuş olduklarını ifade eder (akt. Beck ve Beck-Gernsheim, 2014: 547). Beck ve Beck-Gernsheim'a göre ise Kaufmann'ın yenilikçi yaklaşımı, aşkın ve ailenin küreselleşme ile geçirdiği dönüşümü içermez. Onlara göre küreselleşme aşkın küresel kaosunu üretmiştir. Artık aileler günümüzde kozmopolit bir durum almaktadır. Farklı uluslardan, renklerden bireylerin farklı bir ülkede yaşamalarının yanı sıra, çalışmak için farklı bir ülkeye giden aynı ulustan ebeveynlerin çocuklarını memleketlerinin kırsalında bırakmalarının da aynı şekilde kozmopolit aşka ve dünya ailelerine getirdikleri örnekler arasındadır (Beck ve Beck-Gernsheim, 2014: 547).

E. Beck- Gernsheim'a göre "aile" hakkında konuşmak giderek zorlaşmaktadır. Birçok kavram geçerliliğini, güncelliğini yitirmektedir, genç bireylerin yaşam biçimleri ve görüşleri ile örtüşmemektedir. Örneğin sorgulanan ana kavramlardan biri olan "evlilik" ele alındığında, bir sözleşme kağıdına odaklanmanın yetersiz kalacağı açıktır. İşte, boş (serbest) zamanda ve gündelik yaşamda, resmi formlarda ve davet kartlarında bile, "çift"ler, "birliktelik"ler, "ilişki"ler terimlerinin artış gösterdiği görülür. Eğilim "hayat arkadaşlığı"na hatta ironik bir ifade ile "yarı-ömürlük arkadaşlığı"na doğrudur (Beck-Gernsheim, 2002: 2).

Günümüzde, özellikle Batı'da, birçok genç bir arada yaşam pratiğini deneyimlemekte ilk birlikteliklerini bu şekilde gerçekleştirmektedirler. Geçtiğimiz birkaç on yıl içinde bir arada yaşam marjinal bir pratik olmaktan çıkarak kabul edilebilirliğini arttırmıştır. Yakın zamana değin çocuk yetiştirmek evlilik ile doğrudan ilişkilendirilirken, çocuk yetiştirmenin bir arada yaşam pratiği içinde gerçekleşmesinin artışı, Avrupa genelinde görülen en önemli demografik değişimlerden birini belirtir. Zamanla aile ve evliliğin anlamı değişirken ve evlilik oranları da düşüşünü sürdürmektedir. Birçok çift ise ancak ebeveyn olduklarında evlenme eğilimine girmektedirler (Lappegard, 2014: 20). Bu noktada birlikte yaşam pratiğinin bir açıdan evliliğe hazırlayıcı bir yönünün olduğunu söylemek mümkündür. Elbette evlilikle sonuçlanan birlikteliklerin ebeveyn olma yolundan geçmesi ise evlilik dışı doğan çocuğun

henüz toplumda kabul edilebilirliğinin olmadığını ve ataerkil anlayışın baskın olduğu böylesi bir ortamda evlenmeden çocuk yetiştirmenin de zorluğunu ifade eder.

Evlenmemiş, evli olmayan bireyler için resmi istatistikler hala bekar/tek (single) insanlar terimini kullanmaktadır. Onların her zaman yalnız olduklarını düşünmekse oldukça güçtür. "Bekar/Tek" olarak sayılan bireylerin başkaları-arkadaşları ile birlikte aynı evi paylaşabilecekleri ya da aynı evi paylaşmasalar da düzenli bir ilişki sahibi olabilecekleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Bertram'a göre de kentsel yaşam biçiminin genel görünümüne özgü olarak bekar bir statüde olmak ve evde tek kalmak bir ilişki içinde olmamayı ifade etmez, yalnızca evlenmemeyi işaret eder; birlikte ama ayrı yaşamayı tercih eden bireyleri de kapsar (akt. Beck-Gernsheim, 2002: 2). Birbirinden farklı yaşam tarzlarının konu edildiği bu örneklerden de görüleceği üzere tipik kategorilerin kullanıldığı resmi hanehalkı istatistiklerinin kullanışlı olmadığı açıktır. Yeni yaşam biçimlerini eski kavramsal çerçevelere uydurmaya çalışmak da gerçekliği çarpıtacaktır. Çocuklar görüntüye girdiğinde durum daha da karmaşıkmaktadır. Burjuva toplumunun modelinde kayıt altına alınarak resmiyet kazanmış aile, ömür boyu süren baba-anne-çocuk ünitesine dayanmaktadır. Çarpık (sapkın-normal dışı) bir durum olarak görülen bekar anneden ya da evli olmayan bir anneden söz edildiğinde onun aslında bir erkek tarafından terk edildiği hep ima edilir; istismar edilmenin ve reddedilmenin arasında bir yerde konumlandırılarak düşkün bir durumda betimlenir. Bugünlerde ise tek (bekar) ebeveynlik orta-üst sınıflarda da görülen saygın bir kategoridir. Tek ebeveynlik kategorisinde hem eskiden evli olan, sonradan boşanmış, bir ya da daha fazla çocuğu büyüten kadınlar hem hiç evlenmemiş -planlanmış ya da doğum öncesi partneri ile ayrılık yaşamış- çocuklarını başından beri kendi büyüten kadınlar hem de resmi olarak evlenmeden çocuğu ve çocuğunun babası ile birlikte aynı evi paylaşan kadınları da içerir. Aynı zamanda çocukları olan; eşini yitirmiş anneleri, erkek tek ebeveynleri ve homoseksüel çiftler gibi birçok durum da bu listeye dahildir (Beck-Gernsheim, 2002: 2-3). Kurulu olan ataerkil düzende tek başına/bekar bir yaşam sürmek hem erkek hem de kadın için zorluklara gebe olsa da, kadın için daha fazla olumsuzluğa/damgalanmaya içkin olduğu da söylenmelidir.

Medikal teknolojinin ve yapay döllemenin gelişimi sayesinde ebeveynlik kavramı belirsizleşmektedir. Önceden bir çocuğun babasının bilinmesi olanaklı değilken, şimdi basit bir genetik test ile sonuca ulaşılmaktadır. Öte yandan taşıyıcı anne ile hiç tanışmadan çocuk sahibi olan babalar ya da sperm bankası yoluyla çocuk sahibi olan anneler de günümüzde görülmektedir. Daha farklı birçok örnek tıp literatüründe bulunmaktadır. Burada önemli olan medikal teknolojinin gelişimi ile ebeveynliğin daha önce olmadığından farklı örneklerini

gösterdiği. Biyolojik ve sosyal ebeveynlik ortaya çıkmaktadır (Beck-Gernsheim, 2002: 3-4). Ailenin yanında ebeveynlik kavramı da değişime uğramakta tanımlanması güçleşerek çeşitlenmektedir.

Dünya genelinde farklı yansımaları görülen 1960'lı yılların sonunda ortaya çıkan yeni toplumsal hareketler sonucu cinsel özgürlüğün artışıyla farklı yaşam tarzlarının ve birlikteliklerin görünürlük kazanması, yeni üretim ilişkileri ile bireysel kültürün yükselişi, bilinen ailenin dönüşümünün yanı sıra evliliğe yüklenen değerleri de tartışmaya açmıştır. İki kişinin birlikteliğinin topluma duyurulması, cinsel birliktelik için gerekli görülen meşru zeminin oluşturulması gibi işlevleri olan evliliğe duyulan ihtiyaç bu doğrultuda azalmıştır. Politik alanda, akademik araştırmalarda ve gündelik hayatta yaşanan tüm bu değişimler sonucu evliliğin, ebeveynliğin ve ailenin ne olduğu, kimlerin dahil olduğu artık kesinliğini- açıklığını yitirmiş, sınırlar ve tanımlamalar giderek belirsizleşmiştir. Ebeveynlik durumu, çocuk sayısı gibi birçok farklı değişkeni içeren aile kurumunun yanında tanımlanması zor olan kavramlardan birini de bekarlık oluşturmaktadır. Son yıllarda bekar ve tek kişilik hanelerin yükseldiğini ifade eden aile örüntüsünde yaşanan değişimlere bu noktada değinmek yerinde olacaktır.

1.3. Aile ve Evlilik Örüntüsünde Yaşanan Değişimler

Her kurum gibi, aile de zaman içinde değişim göstermektedir. Therborn (2014: 9) ailelerin zaman içinde değişen çevreleri dolayısıyla değişime uğradıklarını belirtir. Bu noktada öncelikli olarak ekonomik değişimleri öne sürmektedir: tarım dışı üretim biçiminin yaygınlaşması, proleterleşme ve geleneksel kırsal ataerkil yapının çözülmeye başlaması gibi yapısal dönüşümler yaşanır. Aile, sanayi devriminden, sonrasında üretim endüstrisinin azalıp hizmet sektörünün artışından, ekonomik konjonktürden, krizlerden (1870'teki ve 1930'daki Bunalım'dan, 1970'lerdeki Afrika krizinden, 1970'lerin sonundaki petrol krizinden) etkilenirken diğer yandan ekonomi dışındaki durumlardan; okullaşma oranlarının artışı ve sekülerleşme gibi kültürel gelişmelerden, kırsal ve kentsel yaşam biçimlerinden, politik değişimlerden de etkilenmeyi sürdürmektedir.

Son 15 yıl içinde birliktelik ve çocuk yetiştirme örüntülerinde önemli değişimler yaşanmaktadır. Bireyler arasında aile kurulmasının, ebeveynliğin, evliliğin ya da herhangi bir uzun süreli bir birlikteliğin ertelenmesi, standardın dışında bir yaşam seyrinin izlenmesindeki artışı göstermektedir. Bu durum aile yapısının ve aile yaşamının değişime uğradığını gösterir. Avrupa genelinde demografik göstergeler oldukça heterojen düzeyde olup, aile kurma

örüntüleri, bireylerin gündelik yaşantılarında ailenin anlamı ve rolü de değişkenlik göstermektedir (Oinonen, 2008: 11).

Avrupa genelinde aile kurumunun ve aile örüntülerinin değişimini gösterecek olan temel demografik belirleyiciler arasında evlilik-boşanma oranları ve doğum oranları verilebilir. Değişimi gösteren oranlardan önce, Avrupa ülkeleri arasındaki aile konusundaki benzerliklerin ve farklılıkların gösterilmesi için kullanılan Hajnal Çizgisi'nden söz etmek yerinde olacaktır.

Şekil 1.1 Hajnal Çizgisi

Kaynak: Therborn, 2014: 5

John Hajnal 1965 yılında Doğu ve Batı Avrupa arasında evlilik örüntülerindeki değişimi göstermek için yaptığı çalışmada belirgin karakteristik ayrımları belirtir. Hajnal'a göre, 20. yüzyılın başlarına değin, Batı Avrupa örüntüsü geç yaşta evliliklerin yapıldığı ve nüfusun önemli bir bölümünün bekar ve çocuksuz olduğu şeklinde karakterize edilir. Hajnal'ın çalışmasında Akdeniz ülkeleri dışında Batı Avrupa'da evlilik öncesi birlikteliklerin, evlilik dışı doğumların ve birlikte yaşam pratiğinin yaygın olduğu belirtilir. Doğu Avrupa evlilik örüntüsü ise evrensel evlilik anlayışına yakın bir biçimde, erken yaşta evliliklerin yapılması ile ebeveynliğe erken yaşta adım atıldığı, bekarlığın ve çocuksuzluğun, evlilik dışı birlikteliklerin, evlilik dışı doğumların ve birlikte yaşam pratiğinin de düşük düzeyde olduğu biçiminde karakterize edilir (Oinonen, 2008: 11-12). Hajnal çizgisine göre oluşturulan Batı Avrupa-Doğu Avrupa evlilik örüntüsü temel alındığında Türkiye bu çizginin doğusunda yer almakta ve karakteristik yapı bakımından da Doğu Avrupa evlilik örüntülerini taşımaktadır. Ancak 1970'lerden sonra Avrupa genelinde yaşanan demografik dönüşüm sonucu aile

örüntüsü Batı Avrupa'da ve Doğu Avrupa'da benzer bir eğilim içine girmiştir. Evlilik ve doğum oranları düşerken, boşanmalar, birlikte yaşam oranları, evlilik dışı doğumlar artmakta, ilk evlilik ve doğum yaşı da yükselmektedir. Bu noktada Türkiye'nin de, özellikle son yıllarda, benzer bir eğilim içinde olduğu ifade edilebilir.

Crude marriage rate, selected years, 1960-2017
(per 1 000 persons)

	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2014	2015	2016	2017
EU-28 (*)	7.9	7.9	6.8	6.3	5.2	4.4	4.2	4.3	4.4	
Belgium	7.1	7.6	6.7	6.5	4.4	3.9	3.6	4.0	3.9	3.9
Bulgaria	8.8	8.6	7.9	6.9	4.3	3.3	3.4	3.9	3.8	4.0
Czechia	7.7	9.2	7.6	8.8	5.4	4.5	4.3	4.6	4.8	5.0
Denmark	7.8	7.4	5.2	6.1	7.2	5.6	5.0	5.1	5.4	5.5
Germany	9.5	7.4	6.3	6.5	5.1	4.7	4.8	4.9	5.0	4.9
Estonia	10.0	9.1	8.8	7.5	3.9	3.8	4.7	5.2	4.8	4.9
Ireland	5.5	7.0	6.4	5.1	5.0	4.5	4.7	4.7	4.8	4.6
Greece	7.0	7.7	6.5	5.8	4.5	5.1	4.9	5.0	4.6	4.7
Spain	7.8	7.3	5.9	5.7	5.4	3.6	3.4	3.6	3.7	3.7
France (†)	7.0	7.8	6.2	5.1	5.0	3.9	3.6	3.6	3.5	3.5
Croatia	8.9	8.5	7.2	5.8	4.9	5.0	4.6	4.7	4.9	4.9
Italy	7.7	7.3	5.7	5.6	5.0	3.7	3.1	3.2	3.4	3.2
Cyprus (‡)	-	8.6	7.7	9.7	13.4	7.3	6.3	7.2	7.5	6.8
Latvia	11.0	10.2	9.8	8.9	3.9	4.4	6.3	6.9	6.6	6.8
Lithuania	10.1	9.5	9.2	9.8	4.8	6.0	7.6	7.6	7.4	7.5
Luxembourg	7.1	6.4	5.9	6.1	4.9	3.5	3.0	3.6	3.2	3.2
Hungary	8.9	9.3	7.5	6.4	4.7	3.6	3.9	4.7	5.3	5.2
Malta	6.0	7.9	8.8	7.1	6.7	6.3	6.6	6.7	6.7	6.3
Netherlands	7.7	9.5	6.4	6.5	5.5	4.5	3.9	3.8	3.8	3.8
Austria	8.3	7.1	6.2	5.9	4.9	4.5	4.4	5.1	5.1	5.1
Poland	8.2	8.6	8.6	6.7	5.5	6.0	5.0	5.0	5.1	5.1
Portugal	7.8	9.4	7.4	7.2	6.2	3.8	3.0	3.1	3.1	3.3
Romania	10.7	7.2	8.2	8.3	6.1	5.7	5.9	6.3	6.8	7.3
Slovenia	8.8	8.3	6.5	4.3	3.6	3.2	3.2	3.1	3.2	3.1
Slovakia	7.9	7.9	7.9	7.6	4.8	4.7	4.9	5.3	5.5	5.8
Finland	7.4	8.8	6.1	5.0	5.1	5.6	4.5	4.5	4.5	4.8
Sweden	6.7	5.4	4.5	4.7	4.5	5.3	5.5	5.3	5.4	5.2
United Kingdom	7.5	8.5	7.4	6.6	5.2	4.5	4.5	4.4	4.4	-
Iceland	7.5	7.8	5.7	4.5	6.3	4.9	-	-	-	-
Liechtenstein	5.7	5.9	7.1	5.6	7.2	5.0	-	-	-	-
Norway	6.6	7.6	5.4	5.2	5.0	4.8	4.6	4.5	4.5	4.4
Switzerland	7.8	7.6	5.7	6.9	5.5	5.5	5.1	5.0	5.0	4.8
Montenegro	-	-	-	-	-	5.9	5.7	6.2	5.1	5.3
North Macedonia	8.6	9.0	8.5	8.3	7.0	6.9	6.7	6.8	6.4	6.6
Albania	7.8	6.8	8.1	8.9	8.4	-	8.2	8.7	7.8	7.9
Serbia	-	-	-	-	5.7	4.9	5.1	5.2	5.1	5.1
Turkey	-	-	8.2	-	-	8.0	7.8	7.7	7.5	7.1
Bosnia and Herzegovina	10.1	9.3	8.5	6.7	5.6	5.1	-	-	-	-
Kosovo (‡)	-	-	-	-	-	-	-	9.1	9	9.6

(*) up to 1990: excluding French overseas departments

(†) up to and including 2002: data refer to total marriages contracted in the country, including marriages between non-residents; from 2003 onwards: data refer to marriages in which at least one spouse was resident in the country; 1980: break in series.

(‡) this designation is without prejudice to positions on status, and is in line with UNSCR 1244/1999 and the ICJ Opinion on the Kosovo declaration of independence.

Source: Eurostat (online data code: demo_nind)

Şekil 1.2 Avrupa Ülkelerinde Kaba Evlilik Oranları 1960-2017

Kaynak: EuroStat (2019a)

Kaba evlilik oranları dikkate alındığında Türkiye'de 1980'den bu yana kademeli olarak evlilik oranları düşüş içindedir. 2010 yılında binde sekiz olan evlilik istatistiği, 2017'de binde yedi nokta bir düzeyine gerilemiştir. Bu noktada birçok Avrupa ülkesine göre Türkiye'nin evlilik oranları yüksekliğini korumaktadır. Ancak 2010 yılından sonra birçok Avrupa ülkesinin (yaşlanan nüfusa yönelik olarak) evlilik oranlarında artış meydana gelirken Türkiye'de evlilik oranları düşüş içindedir. Bu durum Türkiye'nin üç büyük iline ve Antalya'ya göre alınan kaba evlilik sayısında ve kaba evlilik hızında da görülebilir.

Tablo 1.1 Türkiye'de İllere Göre Kaba Evlilik Sayısı 2014-2018

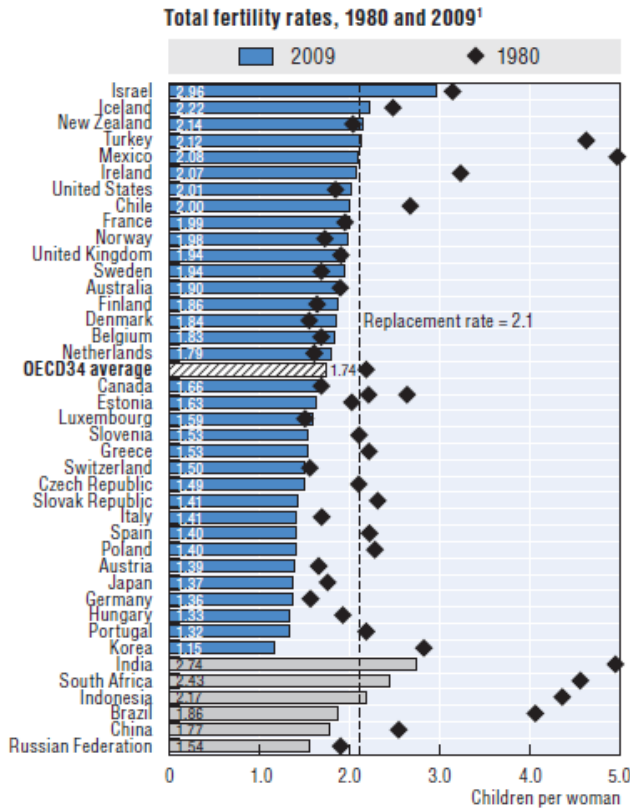
İl Adı	2014	2015	2016	2017	2018
	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı
Türkiye	599 704	602 982	594 493	569 459	553 202
Ankara	37 130	38 139	37 040	35 851	34 566
Antalya	17 329	17 978	17 574	16 474	16 131
İstanbul	112 141	114 382	113 059	106 053	101 043
İzmir	32 054	32 469	32 354	30 726	29 534

Kaynak: TÜİK, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri 2018

Tablo 1.2 Türkiye'de İllere Göre Kaba Evlilik Hızı 2014-2018

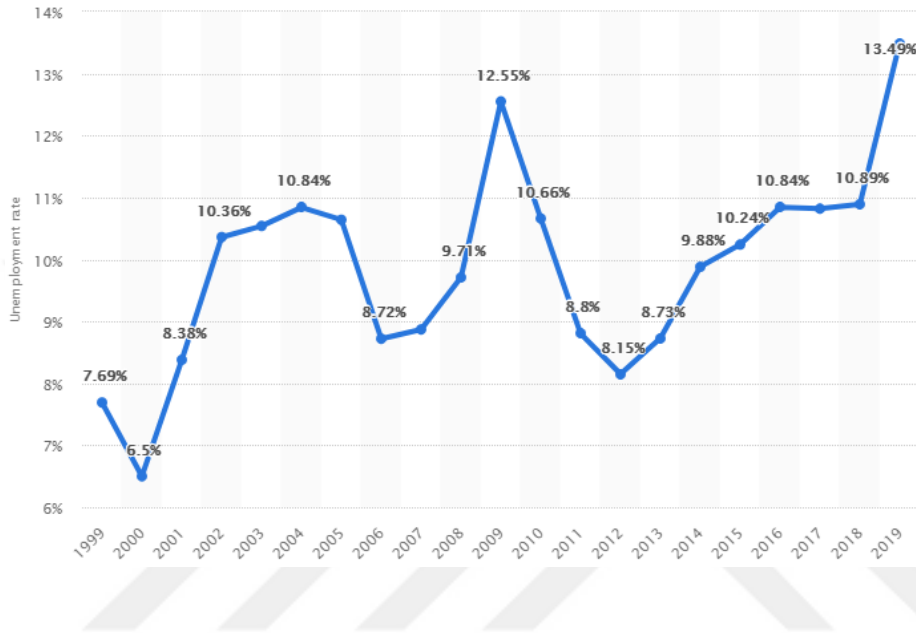
İl Adı	2014	2015	2016	2017	2018
	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)
Türkiye	7,77	7,71	7,5	7,09	6,8
Ankara	7,28	7,32	6,98	6,64	6,31
Antalya	7,91	7,97	7,61	7,02	6,73
İstanbul	7,86	7,88	7,68	7,11	6,71
İzmir	7,84	7,84	7,71	7,23	6,87

Kaynak: TÜİK, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri 2018

Şekil 1.3 OECD Ülkelerinde Toplam Doğum Oranları 1980-2009

Kaynak: OECD (2011: 19)

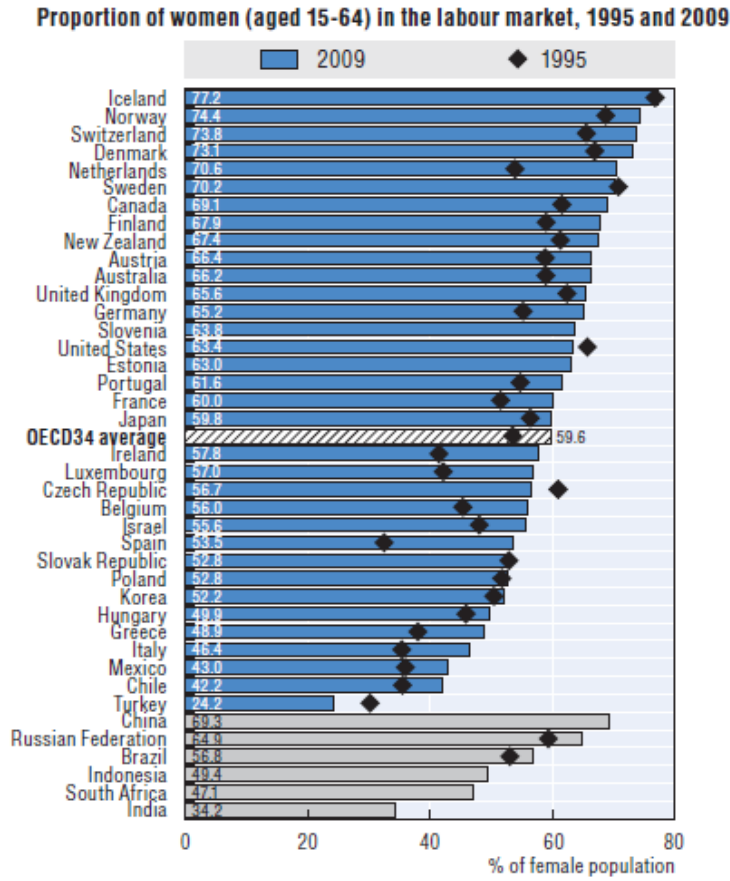
Türkiye'de görülen evlilik oranlarındaki düşüş eğilimi doğum oranları için de geçerlidir. 1980 yılında bir kadın için ortalama 4-5 çocuk doğumu görülürken bu oran 2009 yılında bu oran 2.12'ye gerilemiştir. Doğum oranlarında görülen düşüşte Meksika'dan sonra en büyük değişim Türkiye'de yaşanmıştır. Ancak doğum oranlarının yine de OECD ortalaması olan 1,74'ün üstünde olduğu görülmektedir. Türkiye'de düşüş gösteren evlilik ve doğum oranlarının yanında, son yıllarda işsizlik oranlarının artış gösterdiği de belirtilmelidir.

Şekil 1.4 Türkiye'de İşsizlik Oranı 1999-2019

Kaynak: Macro Trends (Turkey Unemployment Rate 1991-2020. www.macrotrends.net. (erişim tarihi: 10.10.2020)

İşsizliğin artış göstermesinin evlilik ve doğum oranlarında düşürücü bir etkiye neden olduğu söylenebilir. Öte yandan evlilik ve doğum oranlarındaki azalışın, kadınların işgücüne katılımının artması ile gerçekleşeceği düşünülür. Örneğin doğum oranlarının yer aldığı grafikte Yunanistan'daki, İtalya'daki, İspanya'daki, Portekiz'deki, İrlanda'daki, Meksika'daki, Şili'deki doğum oranları ciddi düşüş içinde olup kadınların işgücündeki yeri artmaktadır. Ancak OECD'nin (2011) verilerinde Türkiye için bu durumu öne sürmek zorlaşmaktadır. Türkiye'de hem doğum ve evlilik oranları azalma eğilimindedir hem de kadınların işgücündeki yeri gerilemektedir.

Şekil 1.5 OECD Ülkelerinde İşgücünde Kadınların Oranı 1995-2009

Kaynak: OECD (2011: 19)

Türkiye'de kayıtlı istihdam verilerine göre değerlendirmeye dahil edilen, yaş aralığı 15-64 arasında olan kadınların (1995'ten 2009'a) iş gücüne katılımında gerileme yaşanmıştır. OECD'nin dahil ettiği ülkeler arasında en düşük kadın istihdam oranlarına Türkiye sahipken, bu oranın önemli bir bölümünü de yarı-zamanlı işler oluşturmaktadır.

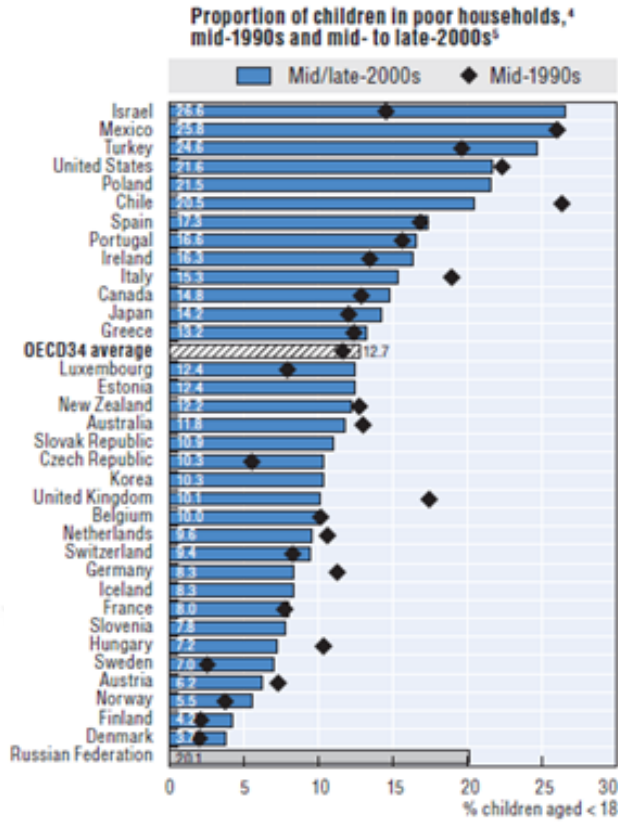
Selected labour market statistics for 25-54 year-olds, by gender, 2007-09

	Employment rates, 2009		Share of part-time employment in total employment, 2009		Share of temporary employment in dependent employment, 2009		Proportion of managers who are female, 2007
	Women	Men	Women	Men	Women	Men	
Australia	72.1	86.3	33.9	6.4	6.6	4.3	..
Austria	79.5	88.5	33.0	4.2	5.1	4.0	26.8
Belgium	73.8	85.7	30.4	5.0	7.9	4.6	34.0
Canada	77.2	83.5	19.7	5.6	9.7	8.6	37.8
Chile	52.8	86.3	13.9	4.0	..	..	..
Czech Republic	74.1	90.5	4.2	0.8	6.4	4.3	28.9
Denmark	82.9	87.2	15.0	5.7	8.0	5.0	27.7
Estonia	75.5	77.4	8.6	3.7	1.3	2.8	..
Finland	80.4	84.4	9.6	4.6	16.6	8.1	27.4
France	76.6	87.6	21.1	4.0	11.6	7.9	37.9
Germany	75.4	86.1	38.9	5.6	9.9	8.8	27.9
Greece	62.2	88.4	14.0	3.9	13.2	9.9	27.9
Hungary	66.9	78.9	3.9	1.7	7.0	8.5	35.1
Iceland	80.6	86.9	18.2	5.0	8.2	6.0	31.1
Ireland	67.1	78.0	34.8	7.7	7.1	5.2	30.7
Israel	68.3	79.6	20.4	5.1	..	..	..
Italy	59.1	84.7	30.2	4.5	13.3	8.7	33.5
Japan	67.6	91.3	30.5	5.0	19.7	4.3	9.6
Korea	59.8	86.3	11.0	4.0	22.9	13.6	7.8
Luxembourg	71.4	90.8	31.0	3.4	5.9	4.0	21.3
Mexico	51.1	90.2	26.7	5.0	10.3	22.2	..
Netherlands	79.6	90.7	55.5	6.0	15.0	11.1	27.6
New Zealand	74.2	87.5	30.4	5.3	..	..	23.0
Norway	83.5	88.3	22.2	5.4	10.6	4.2	31.7
Poland	71.6	83.7	11.1	3.1	22.3	22.6	36.1
Portugal	74.9	84.5	8.9	2.2	21.2	18.6	31.8
Slovak Republic	71.2	84.2	3.4	1.6	3.2	3.6	38.2
Slovenia	83.2	86.4	5.4	3.1	12.6	10.1	..
Spain	63.8	77.3	20.0	3.3	25.9	22.8	32.9
Sweden	81.9	86.9	14.1	5.1	13.2	8.9	31.6
Switzerland	80.6	92.9	47.4	5.4	7.0	6.2	21.2
Turkey	27.6	77.9	22.4	4.5	10.0	9.3	..
United Kingdom	74.4	85.4	35.1	5.5	4.9	3.8	34.4
United States	70.2	81.5	13.6	4.1	3.4	3.5	36.7
OECD34 average	70.9	85.5	21.7	4.4	11.0	8.6	29.3
Russian Federation	81.2	86.4	4.0	2.4	11.5	16.6	..

Şekil 1.6 OECD Ülkelerinde Seçilmiş İşgücü İstatistikleri 2007-2009

Kaynak: OECD (2011: 35)

OECD ülkeleri içinde 2007-2009 yılları arasında 25-54 yaş grubu temelinde ele alınan istihdam oranlarında, Türkiye kadınların işgücüne katılımında en düşük sırada yer almaktadır. Ayrıca erkekler de genel istihdam ortalamasının altında kalmaktadır. Her ne kadar Türkiye'de son yıllardaki evlilik ve doğum oranları azalma eğiliminde olsa da, kadınların işgücüne katılımının düşük olması ile birlikte yoksul hanelerdeki çocuk oranlarının artışı da gözlenmektedir. Her ne kadar Türkiye'de son yıllardaki evlilik ve doğum oranları azalma eğiliminde olsa da, kadınların işgücüne katılımının düşük olmasının yanında yoksul hanelerdeki çocuk oranlarının artışı da dikkat çekmektedir.

Şekil 1.7 OECD Ülkelerinde Yoksul Hanelerdeki Çocukların Oranı 1990-2000

Kaynak: OECD (2011: 19)

Türkiye'de 1990'ların ortasından sonra yoksul hanelerde çocuk oranlarının artış gösterdiği OECD'nin (2011) yapmış olduğu çalışmada görülmektedir. Ancak -daha önce de ifade edildiği gibi- Türkiye'de genel anlamda 1980 sonrası evlilik ve doğum oranlarının düşüş eğiliminde olduğu ve buna bağlı olarak boşanmaların da, Avrupa'da da olduğu gibi, artış gösterdiği belirtilmelidir.

Crude divorce rate, selected years, 1960-2017
(per 1 000 persons)

	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2014	2015	2016	2017
EU-28 (*)	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5
Belgium	0.5	0.7	1.5	2.0	2.6	2.7	2.2	2.2	2.1	2.0
Bulgaria	...	1.2	1.5	1.3	1.3	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5
Czechia	1.4	2.2	2.6	3.1	2.9	2.9	2.5	2.5	2.4	2.4
Denmark	1.5	1.9	2.7	2.7	2.7	2.6	3.4	2.9	3.0	2.6
Germany	1.0	1.3	1.8	1.9	2.4	2.3	2.1	2.0	2.0	1.9
Estonia	2.1	3.2	4.1	3.7	3.0	2.2	2.4	2.6	2.5	2.5
Ireland (*)	...	...	...	...	0.7	0.7	0.6	0.7	...	...
Greece	0.3	0.4	0.7	0.6	1.0	1.2	1.3	1.4	1.0	1.8
Spain (*)	...	...	...	0.6	0.9	2.2	2.2	2.1	2.1	2.1
France (*)	0.7	0.8	1.5	1.9	1.9	2.1	1.9	1.9	1.9	...
Croatia	1.2	1.2	1.2	1.1	1.0	1.2	1.4	1.4	1.7	1.5
Italy (*)	...	...	0.2	0.5	0.7	0.9	0.9	1.4	1.5	1.5
Cyprus	...	0.2	0.3	0.6	1.7	2.3	2.2	2.1	2.3	2.2
Latvia	2.4	4.6	5.0	4.0	2.6	2.4	3.1	2.6	3.1	3.1
Lithuania	0.9	2.2	3.2	3.4	3.1	3.2	3.3	3.2	3.1	3.0
Luxembourg	0.5	0.6	1.6	2.0	2.4	2.1	2.6	2.4	2.1	2.0
Hungary	1.7	2.2	2.6	2.4	2.3	2.4	2.0	2.1	2.0	1.9
Malta (*)	...	...	...	...	...	...	0.7	0.8	0.8	0.7
Netherlands	0.5	0.8	1.8	1.9	2.2	2.0	2.1	2.0	2.0	1.9
Austria	1.1	1.4	1.8	2.1	2.4	2.1	1.9	1.9	1.8	1.8
Poland	0.5	1.1	1.1	1.1	1.1	1.6	1.7	1.6	1.7	1.7
Portugal	0.1	0.1	0.6	0.9	1.9	2.6	2.1	2.3	2.2	2.1
Romania	2.0	0.4	1.5	1.4	1.4	1.6	1.4	1.6	1.5	1.6
Slovenia	1.0	1.1	1.2	0.9	1.1	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2
Slovakia	0.6	0.8	1.3	1.7	1.7	2.2	1.9	1.8	1.7	1.9
Finland	0.8	1.3	2.0	2.6	2.7	2.5	2.5	2.5	2.5	2.4
Sweden	1.2	1.6	2.4	2.3	2.4	2.5	2.7	2.5	2.4	2.4
United Kingdom	...	1.0	2.6	2.7	2.6	2.1	1.9	1.7	1.8	...
Iceland	0.7	1.2	1.9	1.9	1.9	1.8	...	...	...	...
Liechtenstein	...	...	...	...	3.9	2.4	...	...	...	...
Norway	0.7	0.9	1.6	2.4	2.2	2.1	1.9	1.9	1.9	2.0
Switzerland	0.9	1.0	1.7	2.0	1.5	2.8	2.0	2.1	2.0	1.9
Montenegro	...	...	...	...	...	0.9	0.9	0.9	1.1	1.2
North Macedonia	0.7	0.3	0.5	0.4	0.7	0.8	1.1	1.0	1.0	1.0
Albania	0.5	0.8	0.8	0.8	0.7	...	1.5	1.3	1.9	1.6
Serbia	...	...	...	...	...	0.9	1.1	1.3	1.3	1.3
Turkey	...	...	...	...	...	1.6	1.7	1.7	1.6	1.6
Bosnia and Herzegovina	...	...	...	...	...	0.4	...	...	...	...
Kosovo (*)	...	...	...	...	...	...	...	0.7	0.6	0.6

(*) up to 1990: excluding French overseas departments.

(*) 2016: estimate based on 27 countries (Ireland not available).

(*) divorce was not possible by law in Italy until 1970, in Spain until 1981, in Ireland until 1995 and in Malta until 2011.

(*) this designation is without prejudice to positions on status, and is in line with UNSCR 1244/1999 and the ICJ Opinion on the Kosovo declaration of independence.

Source: Eurostat (online data code: demo_divind)

eurostat

Şekil 1.8 Avrupa Ülkelerinde Kaba Boşanma Oranları 1960-2017

Kaynak: EuroStat (2019b)

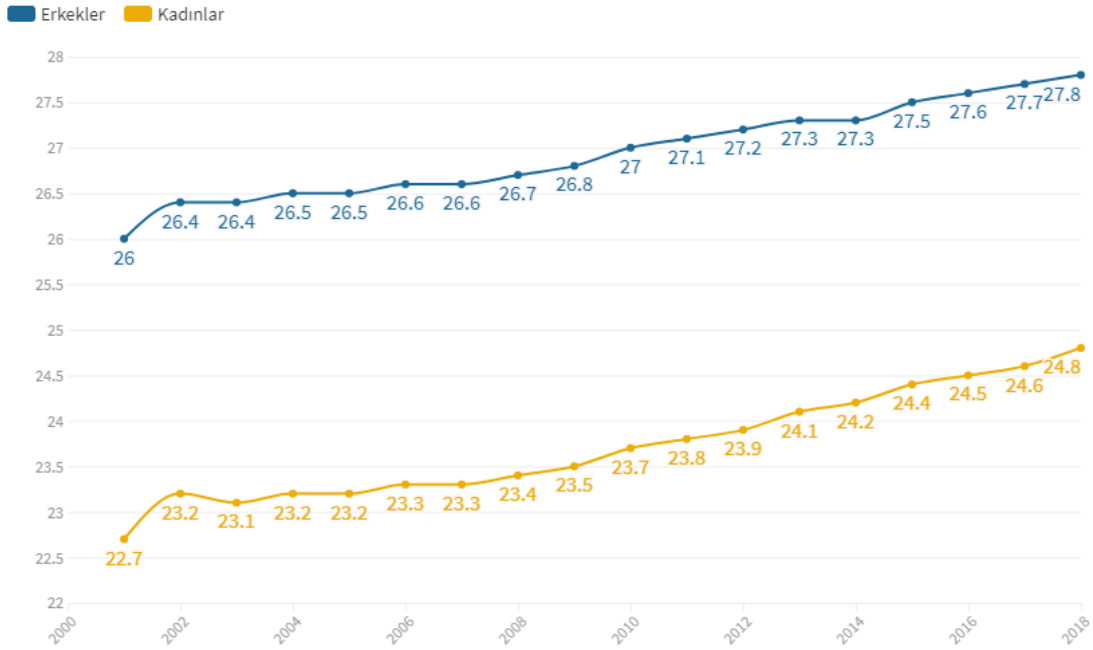
Kaba boşanma oranlarında yaşanan artış konusunda Türkiye'nin Avrupa ile benzer bir eğilimde olduğu söylenebilir. 2010 yılında binde bir nokta beş olan boşanma istatistiği, 2015 yılında binde bir nokta yedi düzeyine çıkmış, 2017'de binde bir nokta altıya gerilemiştir. Türkiye'de kaba boşanma hızında yaşanan artış nüfus bakımından üç büyük il ve Antalya içinde de görülebilir.

Tablo 1.3 Türkiye'de İllere Göre Kaba Boşanma Hızı 2014-2018

İl Adı	2014	2015	2016	2017	2018
	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)
Türkiye	1,70	1,69	1,59	1,60	1,75
Ankara	2,23	2,10	1,99	1,99	2,14
Antalya	2,84	2,75	2,46	2,51	2,69
İstanbul	2,03	1,93	1,84	1,89	2,02
İzmir	2,71	2,77	2,63	2,57	2,79

Kaynak: TÜİK, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri 2018

Birçok Avrupa ülkesine göre Türkiye'deki boşanma oranlarının düşük olduğu söylenebilir. Bu noktada Türkiye'de evlilik yaşının hem erkekler hem de kadınlar için ilerlemiş olduğu da belirtilmelidir. Aynı zamanda ertelenen evlilik yaşının da çift kişilik bir yaşama girmeyi zorlaştırdığı da söylenebilir.

Şekil 1.9 Türkiye'de Ortalama İlk Evlilik Yaşı 2000-2018

Kaynak: TÜİK, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri 2018

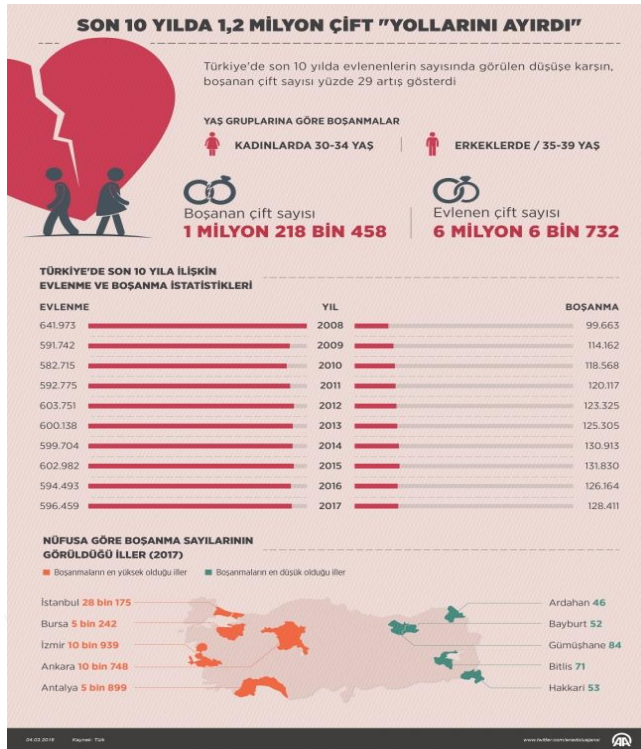
TÜİK'in 2018 verilerine göre kadınlarda ilk evlilik yaşı 24,8 iken erkeklerde ise 3 yaş daha geç olarak 27,8'dir. 2001'den itibaren ilk evlenme yaşına bakıldığında da hem kadınlarda hem de erkeklerde önemli bir artış gözlenmektedir. Evlilik yaşının ilerlemesinin yanında en çok boşanmanın ise evliliklerin ilk yıllarında yaşandığı görülmektedir.

Tablo 1.4 Türkiye'de Evlilik Süresine Göre Boşanmalar 2017-2018

Evlilik Süresi (yıl)	2017		2018	
	Sayı	(%)	Sayı	(%)
Toplam	128 411	100,0	142 448	100,0
1 yıldan az	4 074	3,2	4 205	3,0
1-5	45 647	35,5	49 307	34,6
6-10	26 599	20,7	29 099	20,4
11-15	18 485	14,4	21 378	15,0
16-20	14 229	11,1	15 910	11,2
21-25	9 131	7,1	10 602	7,4
26+	10 107	7,9	11 778	8,3
Bilinmeyen	139	0,1	169	0,1

Kaynak: TÜİK, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2018

Türkiye'de 2018 yılında boşanmaların %37,6'sı evliliğin ilk 5 yılında, %20,4'ü ise evliliğin 6-10 yılın içinde gerçekleşmiştir. Yaklaşık olarak değerlendirildiğinde yapılan evliliklerden üçte biri ilk beş yılda boşanma ile sonuçlanmaktadır. Bu noktada boşanmaların en çok 30-39 yaş aralığının olduğu belirtilmelidir.

Şekil 1.10 Türkiye'de Evlenme ve Boşanma İstatistikleri 2008-2017

Kaynak: Akylı, Z., <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/10-yilda-1-2-milyon-cift-yollarini-ayirdi/1079315>

Boşanmalar kadınlarda 30-34 yaş grubunda, erkeklerde ise 35-39 yaş grubunda en çok görülürken, on yıllık (2008-2017) dönem içinde de evlenen çift sayısı yüzde 7,09 gerilemiştir. 2008 yılında 641 bin 973 olan evlenen çift sayısı 2017'de 596 bin 459'a düşmüştür. Yeniden on yıllık (2008-2017) dönem içinde değerlendirildiğin de boşanmaların yüzde 28,9 arttığı görülmektedir. 2008 yılında 99 bin 663 olan boşanma sayısı, 2017 sonunda 128 bin 411'e yükselmiştir. Sonuçta, Avrupa'da olduğu gibi evlilik-boşanma örüntüsü ve aile değişim göstermekte, bunun sonucunda da yeni aile türleri ile aileye alternatif yaşam biçimleri görünürlük kazanmaktadır.

1.3.1. Aileye Alternatif Yaşam Biçimleri

Sanayileşme ve kentleşme sonucu gelişen kapitalist üretim ilişkileri, geleneksel ailenin başat görünümünü çekirdek aileye devretmesini sağlamıştır. Günümüzde de çekirdek aileyi ortaya çıkaran dinamiklerin değişime uğraması sonucu yeni birliktelik biçimleri ile ilişki modelleri yaygınlaşarak yeni aile türlerinin ve alternatif yaşam biçimlerinin görünürlük kazanmasına neden olmuştur. Bu noktada, tek ebeveynli aileler, üvey aileler, eş cinsel birliktelikler, birlikte yaşam pratiği, tek kişinin oluşturduğu haneler ve bekar olmayı sürdürme (bekar kalma) öne çıkmaktadır.

1.3.1.1. Tek Ebeveynli Aileler

Günümüzde evlenme yaşının yükselmesi, azalan doğum oranları ve artan boşanma oranları dolayısıyla tek ebeveynli ailelerin sayısı da artış göstermektedir. Boşanma oranlarına eşlik eden diğer etkenler arasında da eşlerden birinin kaybı, artan evlilik dışı birliktelikler, bu birlikteliklerden doğan çocuklar ve evliliğin sorumluluğun kaçma isteği vb. sayılmaktadır (Zeybekoğlu, 2012: 53). Bu noktada evliliğin sorumluluğun kaçma isteği konusunda - özellikle genç- bireylerin artan boşanmalar, işsizlik rakamlarının yükselmesi ve gelecek belirsizliğinin de etkili olduğu belirtilmelidir.

Tek ebeveynli ailelerin çoğunluğunu annenin ve çocuk/çocukların oluşturduğu ifade edilmektedir. Amerika’da 2000’li yıllarda -artan evlilik dışı doğum oranlarının da etkisi ile- çocukların yüzde 22’sinin yalnızca anneleri ile yaşadıkları belirtilmektedir. Anne ve babası ile yaşayanların oranı yüzde 69 iken, yalnızca babasıyla yaşayanların oranı ise yüzde 4 olarak kaydedilmiştir (Canatan ve Yıldırım, 2009: 98). Türkiye’de de 2018 yılı istatistiklerine göre toplam hanhalklarının yüzde 8,5’ini tek ebeveynli aileler oluşturmaktadır. Toplam hanhalklarının yüzde 1,9’unda baba ve çocuklar, yüzde 7’sinde ise anne ve çocuklar bulunmaktadır (TÜİK, 2019b). Dolayısıyla Türkiye’de de tek ebeveynli ailelerin çoğunluğunu anne ve çocukların oluşturduğu görülmektedir.

Tek ebeveynli ailelerin birçoğunda ekonomik güvensizliğin bulunduğu ve toplumsal olarak “kabul görmeme” ile karşılaştıkları (Zeybekoğlu, 2012: 53) dolayısıyla dışlanma ve damgalanmaya da maruz kaldıkları söylenmelidir. Ancak bu tutumun değişime başladığı da dile getirebilir. Ancak bu noktada farklı değerlendirmelerinde bulunduğu atlanmamalıdır. Eşinden ayrılmış, eğitilmiş ve ekonomik özgürlüğü bulunan, çalışan bir kadının “başarılı” olarak çocuklarını tek başına büyüttüğü düşünülürken; erken yaşta eğitim yaşamı sonlandırılarak evlenmek zorunda kalan ayrılık sonrası da geçim sıkıntısı daha çok artan ve çocuklarını yetiştirmekte zorlanan bir kadın “başarısız” bulunur. Dolayısıyla bireylerin sahip oldukları olanakların, bağlamsal farklılıkların dışlanma-damgalanma konusunda etkili ve engelleyici olduğu söylenebilir.

Aile kurumunun yaşadığı dönüşümler sonucu ortaya çıkan bir diğer aile türünü de babasız aileler oluşturmaktadır. Bu kavram özellikle 2. Dünya Savaşı’nın etkisi altındaki Avrupa’da çocukların savaşa katılan babalarını nadiren görmeleri sonucu geliştirilmiştir. “Babasız yıllar” sonrasında ise kavram genişletilmiş, çalıştığı için akşamları ve hafta sonu ailesi ile birlikte olan ya da boşanma sonrası çocukları ile ilişkilerini, beraberliğini sürmeyen babalar temelinde kullanılmaya başlamıştır. Bu durum da boşanmaların artışının tek ebeveynli ailelerinin yanında babasız ailelerin de çoğalmasında rol oynadığını göstermektedir. Bir

açıdan tek ebeveynli aile içinde de değerlendirilebilecek olan babasız aileler, farklı olguları da işaret etmektedir. Çocukların yetiştirilmesinde otorite figürü eksikliğinin görüldüğü dolayısıyla sorumluluk ve disiplin konusunda çocuğun yetersiz kalacağını ifade etmektedir (Giddens, 2008: 267-268). Elbette bu yaklaşım, ataerkil iş bölümüne dayalı evsel rollere gönderme yapmaktadır. Ancak günümüzde yaşanan değişimlerin babalığa da etki ettiği ve kavramın aile içindeki konumunu bilinenin dışına çıkarmaya başladığı da söylenebilir. Erkeğin gelir getiren tek kişi olmayışı, evsel rollerde etkin olmaları konusunda daha çok talep oluşması babanın ataerkil tanımını değişime uğratmaktadır.

1.3.1.2. Üvey Aileler ve Yeniden Evlilikler

Günümüzde artan boşanmalara, özellikle kent yaşamında, yeniden evliliklerin eşlik ettiği ve üvey ailelerin daha çok görülmeye başladığı ifade edilmektedir. Bu noktada Giddens, yeniden evlilik farklı şekillerde kurulduğu belirtmektedir. Yeniden evlilikler yirmili yaşların başlarında gerçekleştiğinde genellikle bireylerin ilk evliliklerinden çocuklarının bulunmadığı, ancak yirmilerin sonu, otuzların-kırkların başında yapılan ikinci evliliklerde eşlere çocuklarının da eşlik edebilir. Ayrıca ileri yaşta yapılan yeniden evliliklerde çocuklar yetişkinlikleri dolayısıyla aynı evi de paylaşmayabilirler. Dolayısıyla “yeniden evlilik” üzerinde genelleme yapmak oldukça güçtür (Giddens, 2008: 271-272).

Üvey aile terimi ise eşlerden en az birinin daha önceki evliliğinden ya da ilişkisinden çocuğunun/çocuklarının olduğu bir aileyi işaret etmektedir. Bu durum yeniden kurulan aileler biçiminde de adlandırılmaktadır. Aynı zamanda boşanma sonrası oluşan iki hane için çocuklar söz konusu olduğunda tek aile dizgesi oluşturulması anlamında “iki çekirdekli ailelerden” söz edilmektedir. Bu durum da evlilikler boşanma ile sonuçlansa ve devamında eşler yeni birliktelikler içinde de bulunsa -özellikle çocuklar dolayısıyla- aile ilişkileri devam ettirilmektedir (Giddens, 2008: 273-274). Ancak çocukların yeni kurulan aile ortamında ortaya çıkan yeni rolleri ve ilişkileri benimsemekte güçlük çekebilecekleri, sorun yaşayabilecekleri de (Zeybekoğlu, 2012: 53) belirtilmelidir.

1.3.1.3. Birlikte Yaşam Pratiği

Birlikte yaşama kısaca bir çiftin evli olmaksızın cinsel bir ilişki içinde olduğu (Giddens, 2008: 274) ve aynı evi paylaşmaları ile gerçekleşen birliktelikleri tanımlamak için kullanılmaktadır. 2011 yılı istatistiklerinde Avrupa ülkeleri genelinde 20 yaş üstü genel nüfusa göre, 20-34 yaş aralığında daha çok görülen birlikte yaşam oranı yüzde 17 civarındadır. Yine 20-34 yaş aralığında Danimarka’da, Fransa’da ve İsveç’te bu oran yüzde 29’a çıkarken, üç ülke için 20 yaş üstünde bu oran yüzde 15-20 arasındadır. Doğu Avrupa

lkelerinde ise özellikle Polonya ve Yunanistan’da 20 yaş üstünde bu oranların yüzde 2’ye indiği görülmektedir (OECD, 2016: 3).

Birlikte yaşam pratiği yeni bir gelişme olarak görülmesine karşın içinde yeni ve geleneksel yaşam biçimlerini de bulundurmaktadır. Örneğin yirminci yüzyılda İsveç’te birlikte yaşamanın iki farklı biçimde görünürlük kazandığı ifade edilmektedir. İlki “vicdani evlilik” olarak adlandırılan ve entelektüeller tarafından kilise evliliklerine protesto amacıyla gerçekleşen bir deneyimi nitelemektedir. Ayrıca bu protestoların 1909 yılında medeni kanuna yasal evliliklerin girmesini sağladığı da belirtilmelidir. İkincil olarak birlikte yaşamanın “Stockholm evlilikleri” olarak adlandırıldığı pratiğin ise evliliği karşılayacak geliri olmayan gruplar arasında görüldüğü ifade edilmektedir (Kiernan, 2004: 34-35). Bu durum da birlikte yaşam pratiğinin 1960’ların sonunda gelişen yeni toplumsal hareketler dolayısıyla “cinsel devrim” ile yaygınlaşmasına karşın yüzyılın başlarında da var olduğunu göstermektedir. Bu açıdan birlikte yaşam pratiği genel anlamıyla geçmişteki yasal evliliklerin dışındaki birliktelikleri de işaret etmekle birlikte aslında bu durumun bir yaşam biçimi olarak deneyimlenmesi ile pratiğin bugünkü görünümünü kazandığını da söylenebilir.

Birlikte yaşam pratiğinin günümüzde yaygın kazanmasının nedenleri arasında artan boşanmalar ile evliliğin bir risk olarak görülmeye başlaması, -Stockholm evliliklerinde olduğu gibi- gelir düzeyinin yetersizliği, bireysel özerkliğe duyulan gereksinim, olası bir boşanma durumunda mal paylaşımına girilmek istenmemesi vb. sayılabilir. Ancak birlikte yaşamanın evliliğe hazırlayıcı etkisi de bulunmaktadır. Özellikle yukarıda riskleri göre bir değerlendirme ve planlama yapmadan birlikte yaşamı seçen genç bireyler için bu durum geçerli olmaktadır. Giddens, Britanya’da birlikte yaşamanın çoğunlukla evlilikten önceki deneysel bir aşama olarak değerlendirildiğini, evlilikten önce birlikte yaşamanın gitgide daha fazla çift tarafından deneyimlendiğini belirtir (2008: 275). Evliliğe hazırlayıcı bir yönü bulunmasının yanında, birlikte yaşam pratiğinin deneyimlenmesinde sıklıkla ayrılıkların yaşandığı da belirtilir (Kiernan, 2004: 35). Cinsel bir ilişkiye sahip olan çiftler birlikte daha çok zaman geçirmeyi istemeleri sonucu aynı evi paylaşmaya başlayabilirler ve bu ilişkide gelecek planlaması yapılmayabilir, kalıcılık aranmayabilir. Bu da birlikte yaşam pratiğinin geçici bir süre için geçerli olan kısa vadeli birliktelikleri de içerdiğini göstermektedir. Dolayısıyla ayrılıkla sonuçlanan her birlikte yaşam pratiğinin de bu açıdan “başarısız” olduğu söylenemez. Giddens’in da belirttiği gibi (2008: 274) kendilerini adadıkları ilişkilerinin uzun soluklu olmasını sağlayan ve bu birliktelik içinde ocuk yetiştirmeyi tercih eden çiftlerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır.

1.3.1.4. Eşcinsel Birliktelikler

Eşcinsel evlilikler ilk olarak 2001 yılında Hollanda’da yasal olarak tanınmıştır. Bugün için aralarında Almanya, Belçika, Fransa, Britanya, İspanya, Kanada, Kolombiya, Kosta Rika, Arjantin gibi ülkelerin bulunduğu 29 ülkede bu evlilikler yasa önünde tanınmaktadır. Çoğu ülkede bu evliliklerin tanınmadığı göz önüne alındığında gey ve lezbiyen çiftlerin birliktelikleri de “birlikte yaşam pratiği” içinde değerlendirilmeye içkin görünür. Ancak bu birlikteliklerin kimi farklılıklara sahip olduğu da belirtilmelidir.

Gey ve lezbiyen bireylerin ilişkilerinin zemininde yasadan çok, kişisel adanmışlık ve karşılıklı güven bulunduğu için bu birliktelikler “seçimle oluşturulmuş aileler” terimi ile nitelendirilmektedir. Seçimle oluşturulmuş aileler terimi aynı zamanda eşcinsel birlikteliklerin olumlu ve yaratıcı gündelik yaşam biçimlerini yansıtmak için kullanılmaktadır (Giddens, 2008: 276). Bu birliktelikler içinde, heteroseksüel evliliklere göre farklı örüntüler öne çıkmaktadır. Daha eşitlikçi bir yapının olduğu, yükümlülüklerin daha eşitçe paylaşıldığı ve duygusal emeğin ilişkinin temelini oluşturması bu birlikteliklerin ayırt edici özellikleridir (akt. Giddens, 2008: 277) üç önemli örüntünün öne çıktığı ifade edilmektedir. Bu noktada elbette bu tarz birlikteliklerin hiçbirinde ataerkil değerlerin bulunmayacağı söylenemez. Öte yandan gey ve lezbiyenler arasında, eş cinsel birlikteliklerin evlilikle sonuçlanmasının olumlu karşılamayanlar da bulunmaktadır (Geoghegan, 2013). Eş cinsel evlilikler tanınmaya başlasa da homofobiyi ortadan kaldırmayacağı (Boyd, 2013: 289), yalnızca daha büyük sorunların üstünü örteceği de (Bindel, 2014) ifade edilmektedir.

1.3.1.5. Living Apart Together (LAT)

1960’ların sonundan başlayarak bütün Avrupa’da boşanmalar artış göstermiş ve birlikte yaşam pratiğinin yaygınlık kazanmasını sağlamıştır. Birlikte yaşamanın artışı ile evliliğe ilişkin standartların da değişime uğradığı ifade edilmektedir. Evlilikten sonra aynı eve çıkan ve sonrasında çocuk sahibi olan çiftlerin sayısı Avrupa’da giderek azalmaktadır. Örneğin 1960 yılında Norveç’te evlenen kadınların dörtte birinin hamile olarak düğüne katıldıkları kaydedilmiştir. Evlilikten önce aynı evde yaşayan, cinsel birlikteliğe ve çocuk sahibi olmaya başlayan çiftlerin artışı, birlikte yaşam pratiğinin de yaygınlığını ifade etmektedir. Ayrıca evliliğe ve aile kurumuna alternatif olarak birlikte yaşamın sürdürülmesi, bu pratiğin sosyal bir kurum olarak tanınması ile sonuçlanmıştır. Boşanma oranlarının artışı, birlikte yaşam pratiğinin sosyal bir kurum olarak tanınırlık kazanması sonucu ilişkilerde daha fazla özgürlük talebi farklı bir “birliktelik” modeli olan living apart together (LAT)’ın görünürlük kazanmasını sağlamıştır (Levin, 2004: 225) Kanada’da 20 yaşın üzerindeki 13

kişiden 1'i LAT tipi ilişkiyi tercih ederken (Turcotte, 2013: 5) Avusturalya genelinde yetişkin nüfusun yüzde 9'u (Reimondos, Evans ve Gray, 2011: 54), Amerika'da -Kaliforniya'da yapılan araştırmada- ise yüzde 13'ü (akt. Benson ve Coleman, 2016: 2) LAT tipi bir ilişkiyi tercih etmektedir.

LAT tipi "birliktelikler"/ilişkiler için genel tanımlamalar; "ayrı evlerde yaşayan, kendilerini "çift" olarak gören ve çevreleri tarafından da bu şekilde tanınan bireylerin ilişkisi" (Levin, 2004: 226-227) "partnerlerin farklı evlerde yaşamayı tercih etmelerine karşın birbirlerine bağlı olarak uzun süredir devam ettirdikleri yakın ilişki" (Connidis, Borell, ve Karlsson, 2017: 1407) biçiminde yapılmaktadır. Bu noktada bu pratiği evli olmayan ancak ilişkisi olan her çift için kullanılamayacağı da söylenmelidir. LAT tipi ilişki, evliliğin ve olası bir boşanmanın bireyler için oluşturacağı riskler dolayısıyla tercih edilmektedir. Değişen üretim ilişkileri ile gelişen esneklik; ilişkileri de dönüşüme uğratmakta, bireyler belirsizleşen çalışma saatlerine uyum sağlamak ve kendilerine zaman ayırmak için daha esnek bir birlikteliği tercih etmektedir. Ayrıca bireylerin finansal bağımsızlıklarını korumak (Haskey ve Lewis, 2006) ve günlük yaşamlarında özgürce karar almak için bu ilişkiyi tercih ettikleri belirtilirken (de Jong Gierveld, 2002) ileri yaşta da duygusal destek gibi nedenlerle için bu pratiğin deneyimlendiği (de Jong Gierveld ve Peeters, 2003; Benson ve Coleman, 2016; Connidis, Borell, ve Karlsson, 2017; Wu, 2019) ifade edilmektedir. Özellikle ileri yaşta bir yaşam tarzı olarak LAT tercih edilirken, genç bireyler içinse daha çok koşulların -finansal sıkıntılar, iş durumu ve piyasanın daha fazla eğitilmiş birey talep etmesi ile uzayan eğitim süresi vb.- bir sonucu olarak (Levin, 2004: 237) tercih etmek zorunda oldukları bir ilişkiyi temsil etmektedir.

LAT tipi ilişkilerde partnerlerin birbirine bağlılığı bulunmakla birlikte evlerini paylaşmak istememeleri, bireysel yaşamlarına ve özel alanlarına olan bağlılıkları da öne çıkmaktadır. Bu açıdan partnerlerin evlilik ideali ile ilişkilerini sürdürmemeleri ve "evli gibi yaşamama"ları LAT'ı diğer alternatif birlikteliklerden ayırmaktadır. Ayrıca bireylerin ilişkilerine bağlı olmalarının yanında kalıcılığı ise her zaman için tartışmalı bir konumdur. Kalıcılığın aranmadığı ancak ilişkinin devam ettirildiği bu pratik içinde çiftin de tanımı da belirsizleşmektedir. Herhangi bir resmi birliktelik içinde olmak istemeyen ve birlikte yaşam pratiğinin tercih edilmesinde öne çıkan aynı evde yaşamayı tercih etmeyenlerin ilişki modeli olmasıyla LAT; bekar yaşam tarzına yakın bir pratiği işaret etmektedir. İlişki içinde olan/olmayan bekar olmayı ve tek başına yaşamayı seçenlerin oluşturduğu tek haneli yaşamlara bu noktada değinilebilir.

1.3.1.6. Avrupa'da ve Türkiye'de Tek Kişinin Oluşturduğu Haneler

Günümüzde, daha önce hiç olmadığı kadar, çok sayıda insan tek/yalnız başına yaşamını sürdürmektedir. Avrupa Birliği'nde 2015 yılında ilk defa tek kişinin oluşturduğu hanelerin diğer tüm hane tiplerinden daha fazla olduğu görülmüştür. Avrupa'nın yanı sıra Amerika'da da tek kişinin oluşturduğu hanelerin sayısı hızla artmaktadır. Amerika'nın refah seviyesi yüksek şehirlerinden Atlanta, Denver, Seattle, San Francisco, Minneapolis'te tüm hane tiplerinin yüzde 40'ı tek kişilik hanelerden oluşmaktadır. Mannathan ve Washington'da ise neredeyse iki kişiden biri tek/yalnız başına kalmakta ve hane tiplerinin büyük bölümü de tek kişiden oluşan hanelere dayanmaktadır

Avrupa'nın önde gelen şehirlerinde ise bu oran yükselmektedir. Paris'te yüzde 50'den fazla haneyi tek kişi oluştururken bu oran Stockholm'de ise yüzde 60'ı aşmaktadır. Farklı kültürlerde, ekonomik uygunluk sağlandığında, tek başına yaşamın yaygınlaştığı görülmektedir. Her ne kadar Amerika, bireysellik ve bireycilik kültürünün sembolü konumunda olsa da Britanya'da, Fransa'da, Almanya'da ve Japonya'da tek başına yaşayanların oranı daha yüksektir. Tekil yaşamların en hızlı arttığı üç ülkeyi ise Çin, Hindistan ve Brezilya oluşturmaktadır.

1950'lerde Amerika'da yetişkin nüfusun yüzde 22'si bekarken bugün bu oran neredeyse yüzde 50'ye ulaşmıştır. Yetişkinler içinde yedi kişiden biri tek başına yaşamaktadır. Manhattan'daki hanelerin yarısı, tek kişinin oluşturduğu hanelerdir. Son 50 yıl içindeki istatistiklerde, bireylerin giderlerini karşılayabildiklerinde tek başına yaşamaya başladıkları görülmekte, küresel olarak da yaklaşık 277 milyon insanın tek başına yaşadığı belirtilmektedir (Klinenberg, 2012b). Bu konuda önemli araştırmalar içinde görülen Eric Klinenberg'in "Going Solo: The Extraordinary Rise and Surprising Appeal of Living Alone" adlı akademik çalışmasında "yalnız yaşamak" ile "yalnız olmak" arasına bir çizgi çekilmektedir. Klinenberg, yalnız yaşayan tüm bireylerin yalnız olduğu algısının toplumda hakim olduğunu belirtir (Klinenberg, 2012a: 22). Oysaki yalnız yaşamın bir tercih dolayısıyla gerçekleşmesi ise bireylerin yalnızlık çektiklerini söylemeyi güçleştirmekte, onların "tek başına" olduklarını ifade etmektedir. Yalnızlık ve tek başınalık ayrımına "1.5. Bekarlık, Yalnızlık ve Tek Başınalık" başlığı içinde değinilecektir.

Günümüzde, daha önce olduğunun aksine, tek/yalnız başına yaşamak artık endişe verici korkulan bir durum olarak algılanmamaktadır. Artık, özellikle gelir düzeyi yüksek, olanak sahibi olan bireylerin büyük bölümü diğer insanlardan ayrı kalmak için kaynaklarını kişisel ve özel alan oluşturmaya harcamaktadır. Tek/yalnız başına yaşam modern değerlerle

uyum içindedir. Bu yaşam tarzı çağdaş yaşamın tüm değerli yönlerini, özgürlük, kişisel kontrol ve kendini gerçekleştirme destekler.

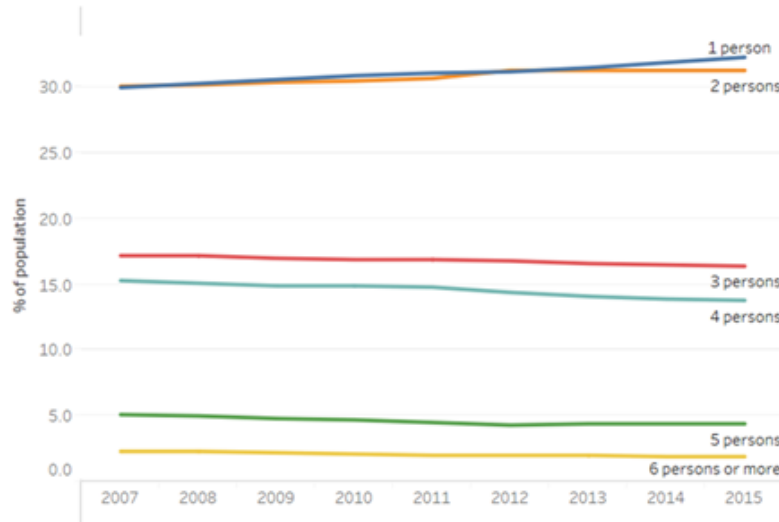
Yapılan araştırmalar (DePaulo, 2007, Klinenberg, 2012a) tek/yalnız başına yaşayanları toplumdaki izole ve asosyal bir yaşam tarzına sahip olduğunu öne sürmenin artık zorlaştığını göstermektedir. Hatta sosyal etkileşime daha fazla cesaret verdiği, sosyal ilişkiler için gereken zamanı bireylerin tek başına yaşayarak elde ettikleri görülmüştür.

Geçmiş yüzyıldan bu yana hane tipleri ve hane yapısı değişim göstermekle birlikte günümüzde yükselen tek kişinin oluşturduğu haneler; bireyselleşme, yaşam seyrinin standart akışının ve aile yapısı örüntüsünün değişimi gibi sosyolojik dönüşümleri gösterir. Aynı zamanda değişen demografik yapı, yaşlanan Avrupa toplumlarını, devam eden kentleşmeyi ve tek başına yaşamları karşılayacak gelir düzeyini de işaret eder (Koessler, 2017). Öte yandan gelir düzeyinin ancak tek kişilik bir yaşamı karşılayabildiği de öne sürülebilir. Çünkü tek kişinin oluşturduğu hane tipinin EuroStat tanımında kirada oturanlar ve aynı evin kiradaki ayrı odalarında kalanlar da dahil edilmektedir. Bir odanın ya da küçük bir evin kirasını karşılayanlar için aile ve çocuk masraflarının karşılaması kolay görünmemektedir.

EuroStat 2015 verilerine göre Avrupa Birliği ülkelerinin nüfusunun neredeyse üçte birini (yüzde 32.3'ü) tek kişinin yaşadığı haneler oluşturmaktadır ve bu oran 2007'den bu yana yüzde 2.3'lük bir artış göstermiştir. Tek kişinin oluşturduğu hanelerin yüzde 18.3'ünü kadınlar, yüzde 14.1'ini ise erkekler oluşturmaktadır. Ancak kadınlara göre erkeklerdeki artış daha fazladır.

Avrupa Birliği'nde tek kişinin oluşturduğu hanelerde oturanlar içinde çalışma yaşında (65 yaş altında) olanlar 65 yaş üstündekilerden daha fazladır. Ancak 65 yaş üstündekilerin artış oranı ise çalışma yaşındakilere göre daha yüksektir. Doğu Avrupa'daki birçok ülkede ise 65 yaş üstünde tek kişinin oluşturduğu hanelerin çalışma yaşında olanların oluşturduğu tek kişilik hanelerden daha fazla olduğu belirtilmelidir. Genel görünüme bakıldığında ise kent merkezinde tek kişinin oluşturduğu haneler kırsal alandakinden daha fazladır (Koessler, 2017).

Tarihte ilk kez tek kişinin oluşturduğu haneler, iki kişinin oluşturduğu hanelerin önüne geçmiş bulunmaktadır. 2007-2015 arasında iki kişinin oluşturduğu hanelerin sayısının da yüzde 30'dan yüzde 31.3'e yükseldiği görülmektedir. Böylece 2015 dolayısıyla tüm hane tiplerinin neredeyse üçte ikisini (yüzde 63.6'sını) tek kişinin ve iki kişinin yaşadığı hanelerin oluşturduğu belirtilmelidir (Koessler, 2017).

Şekil 1.11 Avrupa Birliği'nde Hanelerin Büyüklüğüne Göre Dağılımı 2007-2015

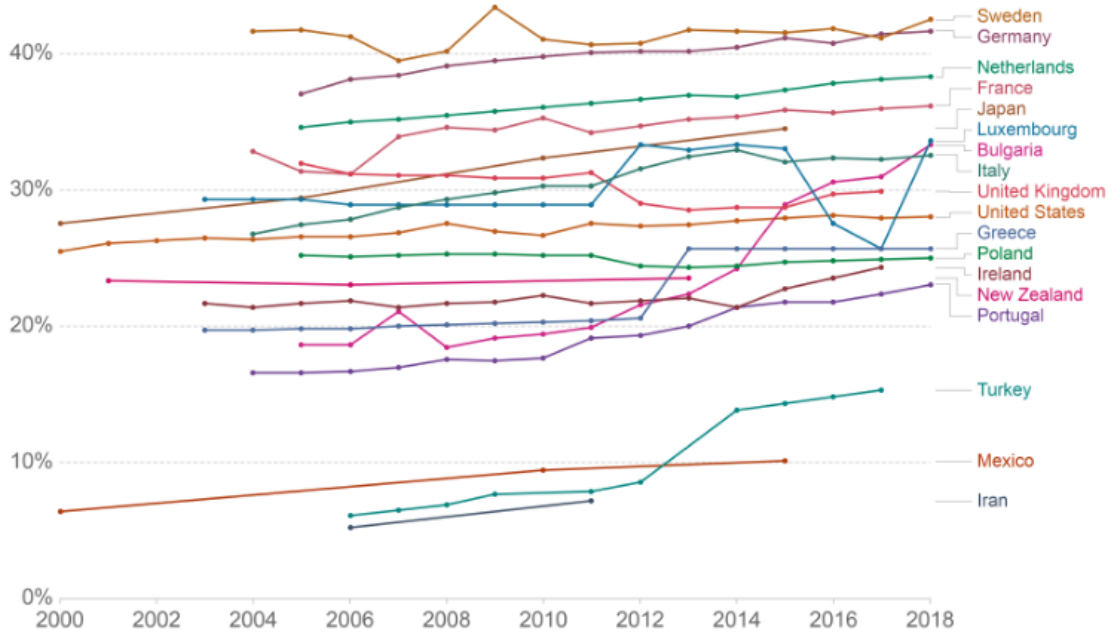
Kaynak: Koessl, 2017

Tek kişinin oluşturduğu hanelerin yükselişi ile Avrupa'nın sosyo-demografik özelliklerinde değişimlerin meydana geldiği gözlenmektedir. İskandinavya ve Almanya'da tek kişinin oluşturduğu haneler en yüksek düzeyde olup her 10 konuttan 4'ünü oluşturmaktadır. Akdeniz'de ve Doğu Avrupa'da ise tek kişinin oluşturduğu hanelerin nüfusun çeyrek dilimine denk gelerek en düşük oranlarda seyretmektedir. Ancak bu oranlarında hızla artış göstermekte olduğu da belirtilmelidir (Koessl, 2017). Akdeniz'in ve Doğu Avrupa'nın tek kişinin oluşturduğu hanelerde sayıca geride olması, bir ölçüde, Hajnal Çizgisi ile uyumludur. Elbette Akdeniz'de ve Doğu Avrupa'da tek kişinin oluşturduğu hanelerin artışı ise aile örüntüsünün değişim gösterdiğini ve Avrupa genelinde benzer bir görünüm kazanmaya başladığını da gösterir. Türkiye'de de geçtiğimiz on yıl içinde yaşanan tek kişilik hanelerdeki artış dikkat çekicidir.

Percentage of one-person households, 2000 to 2018

Number of one-person households as a share of the total number of households. Estimates combine multiple sources, including cross-country surveys and census data.

Our World
in Data

Şekil 1.12 Seçili Ülkelerde Tek Kişinin Oluşturduğu Hanelerin Oranı 2000-2018

Kaynak: Our World in Data (2019)

Türkiye ile birlikte Yunanistan'da da 2012 sonrası tek kişilik hanelerde önemli bir artış meydana gelmiştir. Ancak Türkiye'nin bu eğilimi sürdürmeye devam ettiği de görülmektedir. Bu durum tek kişilik hanelerin diğer hane tipleri ile karşılaştırılmasıyla da ifade edilebilir.

Private households by household composition, 2008-2018 (number of households in 1 000 and % of household types)

	Total (thousand)		Single adult with children (%)		Single adult without children (%)		Couple with children (%)		Couple without children (%)		Other type of household with children (%)		Other type of household without children (%)	
	2008	2018	2008	2018	2008	2018	2008	2018	2008	2018	2008	2018	2008	2018
EU-28	203 106.1	222 839.6	4.0	4.4	29.7	33.9	21.0	19.7	24.4	25.1	6.5	5.1	13.2	11.8
Belgium	4 509.3	4 770.4	5.9	5.6	30.5	31.5	19.6	22.0	24.0	26.4	7.5	4.3	12.5	10.2
Bulgaria	2 881.6	2 708.0	2.7	2.9	27.0	31.3	18.2	14.5	25.7	23.0	9.1	9.0	17.4	19.2
Czechia	4 319.0	4 759.8	4.9	4.8	27.2	31.9	24.4	22.4	24.9	26.6	5.7	3.9	12.9	10.3
Denmark	2 423.7	2 402.2	8.5	8.5	43.5	43.5	18.6	18.6	24.6	24.6	1.9	1.9	2.8	2.8
Germany	39 646.2	40 806.6	3.7	3.6	39.0	41.4	16.3	15.4	28.5	28.8	3.4	2.8	9.1	8.1
Estonia	546.9	610.9	7.0	8.6	30.6	42.0	22.3	19.5	20.3	19.5	6.5	2.8	13.3	7.6
Ireland	1 600.3	1 842.0	5.4	6.6	21.6	26.2	27.2	25.8	20.4	21.0	7.7	6.7	17.6	13.7
Greece	4 293.7	4 383.6	1.6	2.2	27.5	31.7	22.9	21.2	24.2	25.8	4.8	3.7	19.0	15.4
Spain	17 067.8	18 580.6	1.8	3.4	22.2	25.6	22.5	22.9	20.8	21.7	9.9	7.3	22.7	19.2
France	26 714.2	29 802.9	5.2	6.5	32.6	35.6	23.2	20.6	27.8	26.4	3.7	3.5	7.5	7.4
Croatia	1 518.8	1 473.6	1.9	1.9	24.6	22.9	19.0	19.4	17.8	18.2	13.7	12.5	23.1	25.1
Italy	24 073.2	25 925.8	2.3	2.8	29.4	33.4	23.2	20.8	20.7	20.8	6.3	5.7	18.2	16.5
Cyprus	268.1	326.8	2.7	4.2	14.2	24.8	32.0	24.5	24.6	21.3	8.6	6.9	17.9	18.2
Latvia	830.2	854.3	6.0	6.7	24.8	37.8	18.7	14.2	16.7	16.7	13.8	8.7	20.1	15.9
Lithuania	1 374.8	1 321.7	6.6	7.1	35.9	40.2	20.0	14.9	15.6	17.6	9.0	6.3	12.8	14.0
Luxembourg	189.6	251.5	3.8	4.0	31.4	34.6	27.9	24.5	24.5	22.4	4.6	5.4	7.8	8.9
Hungary	3 925.2	4 124.8	4.1	3.4	27.4	32.3	21.6	19.2	21.5	23.1	8.7	6.3	16.8	15.7
Malta	133.7	188.7	2.1	3.6	15.0	26.4	27.6	22.0	19.1	21.0	12.6	7.1	23.8	19.9
Netherlands	7 245.5	7 834.2	4.4	4.3	34.3	37.3	22.9	20.5	29.9	29.2	2.8	3.1	5.7	5.6
Austria	3 568.2	3 915.5	3.3	2.9	35.3	37.2	18.0	17.3	23.1	24.1	6.7	5.2	13.7	13.4
Poland	13 050.9	14 608.9	4.0	3.5	19.8	23.9	25.1	24.1	19.6	24.5	15.0	8.9	16.6	15.1
Portugal	3 879.1	4 144.6	3.1	4.6	17.7	22.7	25.7	22.3	22.8	24.3	10.6	7.0	20.0	19.1
Romania	7 383.8	7 494.3	1.9	2.4	20.4	28.9	25.2	20.4	19.3	20.0	16.1	11.8	17.1	16.5
Slovenia	773.8	887.1	3.5	2.9	25.3	33.5	23.1	22.4	18.8	21.6	9.8	5.2	19.5	14.3
Slovakia	1 713.6	1 888.4	3.0	2.9	19.9	22.8	24.6	21.9	18.5	22.6	14.5	10.7	19.5	19.0
Finland	2 453.0	2 677.1	1.6	1.7	38.5	41.7	20.7	18.2	31.3	31.7	2.1	1.9	5.8	4.8
Sweden	5 239.5	5 239.5	5.7	5.7	56.6	56.6	16.0	16.0	19.4	19.4	0.8	0.8	1.5	1.5
United Kingdom	26 721.9	29 015.8	7.3	6.7	30.2	31.4	19.5	19.4	27.1	27.0	4.9	4.5	11.0	10.9
Montenegro	173.7	173.7	2.6	2.6	20.4	20.4	23.9	23.9	13.4	13.4	17.7	17.7	22.0	22.0
North Macedonia	528.7	567.0	1.6	1.2	11.9	8.9	21.2	21.2	13.0	14.1	30.3	27.4	21.9	27.2
Serbia	2 417.2	2 417.2	2.2	2.2	22.4	22.4	17.3	17.3	16.9	16.9	16.1	16.1	25.1	25.1
Turkey	18 705.8	23 584.8	2.8	1.8	7.6	15.5	40.1	31.4	15.5	16.3	19.9	17.9	14.3	17.1

eurostat

Şekil 1.13 Avrupa Ülkelerinde Hanehalkı Yapılarına Göre Haneler

Kaynak: EuroStat (2019c)

2008-2018 yılı verilerine göre oluşturulan tabloda tek haneli yaşamların arttığı görülmekle birlikte özellikle çocuksuz bekar bireylerin oluşturduğu hanelerin oranlarının yüksekliği de dikkat çekmektedir. Eurostat'ın verilerine özellikle Estonya'da, Kıbrıs'ta, Letonya'da, Malta'da, Romanya'da, Slovenya'da ve Türkiye'de çocuksuz bekar yetişkinlerin oluşturduğu tek kişilik hanelerde artış gözlenmektedir. Avrupa ülkeleri genelinde ve özellikle Türkiye'de çocuklu çiftlerin paylaştığı haneler azalmakta ve çocuksuz çiftlerin olduğu haneler ise artmaktadır. Türkiye'de çocuksuz bekar bireylerin oluşturduğu hanelerin oranı Avrupa ülkelerinin gerisinde olmasına karşın on yıl içindeki artışı dikkat çekmektedir. Türkiye özelinde tek kişilik hanelerin sayısının toplam haneler içindeki yerini görmek için TÜİK verilerine bakılabilir.

Tablo 1.5 Türkiye'de Hanehalkı Yapılarına Göre Haneler 2018

Yıl Year	Hanehalkı tipleri-Type of households	Hanehalkı sayısı Number of households	Hanehalkı büyüklüğü-Size of household						
			1	2	3	4	5	6	7+
2018	Toplam-Total	23 221 218	3 730 505	4 908 529	4 631 118	4 688 769	2 531 077	1 238 464	1 492 756
	Tek kişilik hanehalkı One-person households	3 730 505	3 730 505	.	.	.	.	.	.
	Tek çekirdek aileden oluşan hanehalkı One-family households	15 173 997	.	4 467 438	4 083 809	3 983 440	1 718 818	561 543	358 949
	Sadece eşlerden oluşan çekirdek aile Couple without resident children	3 262 746	.	3 262 746	.	.	.	.	.
	Eşler ve çocuklardan oluşan çekirdek aile Couple with at least one resident child	9 833 064	.	.	3 490 315	3 790 849	1 662 697	542 847	346 356
	Tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan çekirdek aile Lone parents with at least one resident child	2 078 187	.	1 204 692	593 494	192 591	56 121	18 696	12 593
	Baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile Lone fathers with at least one resident child	447 751	.	286 091	116 223	31 990	8 747	2 819	1 881
	Anne ve çocuklardan oluşan çekirdek aile Lone mothers with at least one resident child	1 630 436	.	918 601	477 271	160 601	47 374	15 877	10 712
	En az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hanehalkı Extended-family households	3 667 806	.	.	449 601	664 400	787 653	661 405	1 104 747
	Çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hanehalkı Multi-person no-family households	648 910	.	441 091	97 708	40 929	24 606	15 516	29 060

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2018

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2018

2018 TÜİK verilerine göre tek çekirdek aileden oluşan haneler içindeki en fazla yere sahip olan eşler ve çocuklardan oluşan çekirdek aileden (9.833.064) sonra en sık görülen hanehalkı tipini tek kişilik haneler (3.730.505) oluşturmaktadır. Elbette bu noktada 23.221.218 olan toplam hane içinde tek çekirdek aileden oluşan hanelerin toplam sayısının 15.173.997 olduğu da atlanmamalıdır. Dikkat çeken bir diğer istatistik de tek ebeveynli ailelerde görülmektedir. Baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile toplamda 447.751 iken, bu sayı anne ve çocuklardan oluşan çekirdek aile için 1.630.436 olmaktadır. Ayrıca Türkiye'deki üç büyük il ve Antalya için tek kişilik hanehalkının toplam hanehalkı içindeki yerine bakılabilir.

Tablo 1.6 İl/İlçe Tek Kişilik Hanehalkı ve Toplam Hanehalkı Sayısı 2018

İl Adı	İlçe Adı	Tek Kişilik Hanehalkı Sayısı	Toplam Hanehalkı Sayısı
Türkiye	Toplam	3.730.505	23.221.218
Ankara	İl Toplamı	273.687	1.709.882
Antalya	İl Toplamı	135.331	758.236
Antalya	Kepez	22.651	155.472
Antalya	Konyaaltı	12.059	59.132
Antalya	Muratpaşa	32.711	164.039
İstanbul	İl Toplamı	672.041	4.306.967
İzmir	İl Toplamı	262.365	1.401.292

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2018

Türkiye'deki hanehalkı sayılarının yanında çalışma kapsamında ele alınan hiç evlenmemiş bireylerin sayılarına ve illere göre bekarlık oranlarına değinmek için "Türkiye'nin Medeni Durum Haritası"na bakmak yerinde olacaktır.

1.4. Türkiye'nin Medeni Durum Haritası

TÜİK 31 Aralık 2014 tarihli Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerini temel alarak hazırladığı Türkiye'nin Medeni Durum Haritası'nda 15 yaş üstü 58.384.240 kişinin bulunduğu belirtilmektedir. Bu sayının 15.998.024'ünü hiç evlenmeyenler, 37.228.272'sini evliler, 1.979.260'ını boşananlar ve 3.178.684'ünü ise eşi ölenler oluşturmaktadır. Kentlerde yaşayanların medeni durumları, kentlerin 15 yaş ve üstü nüfusuna oranlanarak hesaplanan medeni durum haritasında, bekar oranında Hakkari, evli oranında Nevşehir, boşanma oranında İzmir, eşi ölenlerin oranında ise Kastamonu'nun birinci sırada olduğu açıklanmıştır.

Türkiye'nin Medeni Durum Haritası'nda hiç evlenmemiş erkeklerin sayısının yüksekliği dikkat çekmektedir. 15 yaş üstü nüfusta erkeklerin sayısı 29.092.191, kadınların sayısı da 29.292.049 iken hiç evlenmemiş bireyler içinde erkeklerin sayısı 9.177.050 kadınların sayısı ise 6.820.974'tür. 15 yaş üstü hiç evlenmeyenlerin sayısı 15.998.024 olarak verilirken herhangi bir yaş aralığında bu sayının daraltılmaması da 35 yaş üstü hiç evlenmemiş kişilerin sayısına ilişkin herhangi bir veriye ulaşılmamasına neden olmaktadır.

Tablo 1.7 Türkiye'nin Tüm İllerindeki Bekarlık Oranları 2014

İl	Be kar lık %	İl	Be kar lık %	İl	Be kar lık %	İl	Be kar lık %	İl	Be kar lık %
1-Hakkari	49	17-Adıyaman	32	33-Mersin	27	49-Aksaray	25	65-Bolu	23
2-Şırnak	46	18-Erzurum	32	34-Sivas	27	50-Kırşehir	25	66-Aydın	23
3-Batman	40	19-Elazığ	31	35-Ankara	26	51-Karaman	25	67-Muğla	23
4-Mardin	40	20-Bayburt	30	36-Eskişehir	26	52-Konya	25	68-Kütahya	23
5-Siirt	39	21-Erzincan	30	37-Sakarya	26	53-Kırklareli	25	69-Denizli	23
6-Diyarbakır	38	22-Kilis	30	38-Bilecik	26	54-Yozgat	24	70-Manisa	23
7-Muş	38	23-Malatya	29	39-K.Maraş	26	55-Kayseri	24	71-Afyon	23
8-Tunceli	38	24-Trabzon	29	40-Kocaeli	26	56-Edirne	24	72-Amasya	23
9-Bingöl	38	25-İstanbul	29	41-Artvin	26	57-Antalya	24	73-Kastamonu	22
10-Bitlis	38	26-Ardahan	29	42-Yalova	26	58-Isparta	24	74-Sinop	22
11-Şanlıurfa	37	27-Adana	29	43-Kırkkale	26	59-Tokat	24	75-Çankırı	22
12-Van	37	28-Rize	29	44-Samsun	25	60-Çanakkale	24	76-Bartın	22
13-Ağrı	36	29-Hatay	29	45-Düzce	25	61-Bursa	24	77-Burdur	22
14-Iğdır	34	30-Karabük	28	46-Giresun	25	62-Tekirdağ	24	78-Çorum	21
15-Gümüşhane	33	31-Gaziantep	28	47-İzmir	25	63-Zonguldak	24	79-Nevşehir	21
16-Kars	32	32-Osmaniye	27	48-Niğde	25	64-Ordu	23	80-Balıkesir	21
								81-Uşak	21

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2014

Türkiye'nin Medeni Durum Haritasına göre, en fazla bekar Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunmaktadır. TÜİK verilerine göre bekar oranı en yüksek il olan Hakkari'den sonra, ikinci ve üçüncü sırada ise Şırnak ve Batman gelmektedir.

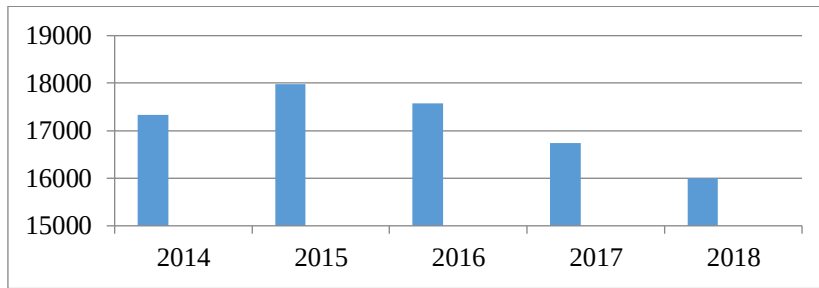
Tablo 1.8 Türkiye'nin Tüm İllerindeki Evlilik Oranları 2014

İl	Ev li lik %	İl	Ev li lik %	İl	Ev li lik %	İl	Ev li lik %	İl	Ev li lik %
1-Nevşehir	69	17-Balıkesir	67	33-Kastamonu	66	49-Mersin	64	65-Erzurum	61
2-Uşak	68	18-Bursa	67	34-Samsun	65	50-İzmir	63	66-Erzincan	61
3-Çorum	68	19-Bolu	66	35-Düzce	65	51-Malatya	63	67-Iğdır	59
4-Afyon	68	20-Muğla	66	36-Aydın	65	52-Eskişehir	63	68-Ağrı	59
5-Kayseri	67	21-Aksaray	66	37-Kırşehir	65	53-Kilis	63	69-Van	59
6-K.Maraş	67	22-Yozgat	66	38-Çanakkale	65	54-Ardahan	63	70-Gümüşhane	59
7-Çankırı	67	23-Isparta	66	39-Sakarya	65	55-Yalova	62	71-Şanlıurfa	59
8-Manisa	67	24-Niğde	66	40-Sivas	64	56-Adana	62	72-Bitlis	58
9-Burdur	67	25-Karaman	66	41-Ankara	64	57-Bayburt	62	73-Muş	58
10-Tekirdağ	67	26-Kocaeli	66	42-Edirne	64	58-Trabzon	62	74-Diyarbakır	57
11-Kütahya	67	27-Tokat	66	43-Hatay	64	59-İstanbul	62	75-Bingöl	57
12-Amasya	67	28-Antalya	66	44-Kırklareli	64	60-Adıyaman	62	76-Siirt	56

13-Konya	67	29-Sinop	66	45-Kırıkkale	64	61-Rize	62	77-Batman	56
14-Bartın	67	30-Zonguldak	66	46-Bilecik	64	62-Karabük	62	78-Mardin	56
15-Denizli	67	31-Gaziantep	66	47-Artvin	64	63-Kars	61	79-Tunceli	53
16-Ordu	67	32-Osmaniye	66	48-Giresun	64	64-Elazığ	61	80-Şırnak	51
								81-Hakkari	48

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2014

Türkiye'nin tüm illerindeki evlilik oranları dikkate alındığında, birinci sırada Nevşehir bulunmakta, ardından Uşak, Çorum ve Afyonkarahisar gelmektedir. Son iki sırada da, bekar oranlarında en yüksek iller olan, Şırnak ve Hakkari bulunmaktadır. Bu noktada yüzde 66 ile evlilik oranlarının yüksek olduğu Antalya'da son yıllarda evlenme sayısının düştüğüne de değinilebilir.

Şekil 1.14 Antalya'daki Evlenme Sayısı 2014-2018

Kaynak: TÜİK, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri 2018

Tablo 1.9 Türkiye'nin Tüm İllerindeki Boşanma Oranları 2014

İl	Boşanma %	İl	Boşanma %	İl	Boşanma %	İl	Boşanma %	İl	Boşanma %
1-İzmir	6	17-Bursa	3	33-Samsun	3	49-Amasya	2	65-Adıyaman	1
2-Antalya	5	18-Çanakkale	3	34-Sinop	3	50-Yozgat	2	66-Ardahan	1
3-Muğla	5	19-Nevşehir	3	35-Bilecik	3	51-Ordu	2	67-Erzurum	1
4-Yalova	5	20-Kırıkkale	3	36-Bolu	3	52-Erzincan	2	68-Bayburt	1
5-Ankara	4	21-Edirne	3	37-Konya	3	53-Malatya	2	69-Diyarbakır	1
6-İstanbul	4	22-Aksaray	3	38-Kayseri	3	54-Osmaniye	2	70-Kars	1
7-Aydın	4	23-Manisa	3	39-Giresun	3	55-K.Maraş	2	71-Şanlıurfa	1
8-Mersin	4	24-Kırşehir	3	40-Tunceli	3	56-Sivas	2	72-Bingöl	1
9-Eskişehir	4	25-Kocaeli	3	41-Kastamonu	3	57-Tokat	2	73-Mardin	1
10-Denizli	4	26-Burdur	3	42-Çorum	3	58-Elazığ	2	74-Batman	1
11-Uşak	4	27-Düzce	3	43-Hatay	3	59-Trabzon	2	75-Siirt	1
12-Balıkesir	4	28-Karaman	3	44-Kütahya	3	60-Artvin	2	76-Ağrı	0,5
13-Adana	4	29-Bartın	3	45-Niğde	2	61-Rize	2	77-Şırnak	0,5
14-Zonguldak	4	30-Sakarya	3	46-Afyon	2	62-Kilis	2	78-Muş	0,5
15-Tekirdağ	4	31-Karabük	3	47-Çankırı	2	63-Iğdır	2	79-Van	0,5
16-Kırklareli	3	32-Isparta	3	48-Gaziantep	2	64-Gümüşhane	1	80-Bitlis	0,4
								81-Hakkari	0,3

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2014

Türkiye'nin tüm illerindeki boşanma oranları göz önüne alındığında, birinci sırada İzmir bulunmakta, ardından Antalya, Muğla ve Yalova gelmektedir. Boşanma oranlarında öne çıkan sahil kentleri iken, en düşük oranlar ise -bekarlık oranlarının en yüksek olduğu- Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde görülmektedir. Ayrıca boşanma oranlarında ikinci sırada olan Antalya'nın kaba boşanma hızı ve boşanma sayısına da değinilebilir.

Tablo 1.10 Antalya ve Merkez İlçelerinde Kaba Boşanma Hızı 2014-2018

İl/İlçe Adı	2014	2015	2016	2017	2018
	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)
Türkiye	1,70	1,69	1,59	1,60	1,75
Antalya	2,84	2,75	2,46	2,51	2,69
Kepez	2,96	2,86	2,64	2,71	2,80
Konyaaltı	4,28	3,91	3,59	3,41	3,49
Muratpaşa	4,10	3,94	3,55	3,66	3,85

Kaynak: TÜİK, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri 2018

Tablo 1.11 Antalya ve Merkez İlçelerinde Boşanma Sayısı 2014-2018

İl/İlçe Adı	2014	2015	2016	2017	2018
	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı
Türkiye	130 913	131 830	126 164	128 411	142 448
Antalya	6 347	6 372	5 833	6 072	6 665
Kepez	1 362	1 383	1 326	1 395	1 470
Konyaaltı	607	588	573	575	620
Muratpaşa	1 885	1 857	1 711	1 784	1 897

Kaynak: TÜİK, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri 2018

Antalya ve merkez ilçelerinde boşanmaların 2014-2017 arası benzer rakamlar arası dalgalı bir görünüm çizdiği görülmektedir. 2014-2018 yılları arasında ise 2018 için hem boşanma hızı hem de boşanma sayısı en yüksek değere ulaşmıştır.

Tablo 1.12 Türkiye'nin Tüm İllerinde Eşi Ölenlerin Oranları 2014

İl	Eşi Öl en %	İl	Eşi Öl en %	İl	Eşi Öl en %	İl	Eşi Öl en %	İl	Eşi Öl en %
1-Kastamonu	9,4	17-Bolu	7	33-Uşak	7	49-Kilis	6	65-K.Maraş	4
2-Sinop	9,2	18-Ordu	7	34-Isparta	7	50-Elazığ	6	66-İstanbul	4
3-Giresun	8,6	19-Karabük	7	35-Kırıkkale	7	51-Muğla	6	67-Adıyaman	4
4-Artvin	8	20-Ardahan	7	36-Gümüşhane	7	52-Malatya	6	68-Antalya	4

5-Çankırı	8	21-Bilecik	7	37-Samsun	7	53-Konya	6	69-Bingöl	4
6-Amasya	8	22-Kırşehir	7	38-Tunceli	6	54-Aksaray	6	70-Gaziantep	4
7-Edirne	8	23-Yozgat	7	39-Düzce	6	55-Tekirdağ	5	71-Ağrı	4
8-Balıkesir	8	24-Aydın	7	40-Yalova	6	56-Kars	5	72-Bitlis	4
9-Burdur	8	25-Sivas	7	41-Bayburt	6	57-Kayseri	5	73-Muş	4
10-Çanakkale	8	26-Afyon	7	42-Denizli	6	58-Mersin	5	74-Mardin	4
11-Çorum	8	27-Zonguldak	7	43-Niğde	6	59-Adana	5	75-Siirt	4
12-Bartın	8	28-Manisa	7	44-Sakarya	6	60-Ankara	5	76-Diyarbakır	4
13-Kırklareli	8	29-Nevşehir	7	45-Karaman	6	61-Osmaniye	5	77-Van	3
14-Tokat	8	30-Eskişehir	7	46-İzmir	6	62-Kocaeli	5	78-Batman	3
15-Kütahya	8	31-Erzincan	7	47-Erzurum	6	63-Hatay	5	79-Şanlıurfa	3
16-Rize	8	32-Trabzon	7	48-Bursa	6	64-Iğdır	5	80-Şırnak	3
								81-Hakkari	3

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2014

Türkiye Medeni Durum Haritası'na göre eşi ölenlerin oranının en yüksek olduğu il Kastamonu olup, Sinop ve Giresun da ikinci ve üçüncü sırada yer almaktadır. Bu noktada eşi ölenlerin oranının en yüksek görüldüğü illerin Karadeniz Bölgesi'ne ait olduğu da dikkat çekmektedir.

Çalışmanın bu başlığı altında, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de bekar nüfusun ve tek kişinin oluşturduğu hanelerin sayısının artış gösterdiği belirtilmeye çalışılmıştır. Bu noktadan sonra çalışmanın ana kavramını oluşturan bekarlığa, ona eşlik eden tek başlılığa ve yalnızlığa değinmek yerinde olacaktır.

1.5. Bekarlık, Yalnızlık ve Tek Başlılık

Geçtiğimiz yirmi yıl içinde farklı disiplinlerden araştırmacılar (Byrne, 2000; Utasi, 2003; Macvarish, 2006; Reynolds, 2008; Trimberger, 2005, DePaulo ve Morris, 2005; Byrne ve Carr, 2005; Koropecykj-Cox, 2005, Band-Winterstein ve Manchick-Rimon, 2014) bekarlık ve bekar kadınlar hakkında çalışmalar vermişlerdir. Literatürün büyük kısmında bekarlık, geç-modern toplumlardaki aile yaşamındaki yapısal dönüşüm içinde konumlanmaktadır. Çalışmalarda bekar kadınların gündelik yaşamlarına odaklanılırken, onların nasıl etiketlendiği ve bu durumun onlar tarafından nasıl algılandığı da merkeze alınmıştır. Ancak, bekarlığı daha teorik bir çerçevede ele alan çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Bekarlık nosyonu sosyolojik ilgiyi hak eden analitik bir kavram olarak nadiren ele alınmıştır (Lahad, 2012: 163). Bu çalışmada da bekarlığın hem bir yaşam tarzı hem de toplumla kurulan farklı bir ilişki biçimi olarak değerlendirmesi amaçlanmıştır. Aynı zamanda bireylerin kurulu olan sosyal yapı ile olan etkileşimleri ve konumlanışları, bekarlık deneyimlerinin farklılaştırmasını ve bekarlığın çok yönlü bir kavram olmasını sağlamaktadır. Bu çalışmada da bekarlık, farklı

biçimlerinin olması nedeniyle bireylerin -kendilerini çevreleyen koşullar içinde geliştirdikleri- yaşama ve ikili ilişkilere bakışlarına göre şekillenen bir yaşam tarzı olarak ele alınmaktadır. Çoğunluğun dışında kalan bir yaşam tarzına sahip bekar bireylerin, sosyal ilişkilerindeki farklılıkların, bu farklılıklara karşı geliştirilen davranışların ve tutumların araştırılması ile konu hakkındaki literatüre katkı yapılabilceği düşünülmüştür.

Bekarlık kavramı, evli olmama durumu ile ilişkilendirilebilse de, bireyin daha önce evlilik deneyimine sahip olma durumu hakkında pek açıklayıcı görünmemektedir. Sonuçta evli bir birey boşandığında da “bekar” durumuna dönmektedir. Ancak “evlenmemiş” ya da “hiç evlenmemiş (never-married) şeklinde yapılan bir tanımlamada bireyin bekarlık durumunun daha önce değişmediği anlaşılmaktadır. İngilizcede bekar yerine “single” evlenmemiş içinse “never-married” tercih edilmektedir. “Unmarried” (evli olmama/evli değil) yerine “never-married” (evlenmemiş/hiç evlenmemiş) ifadesinin tercih nedeni de önceden herhangi bir evliliğin yapılmadığını açıklamasından kaynaklanmaktadır. Ancak “single” terimi ise daha önce uzun süreli herhangi bir ilişki yaşamamış olma durumu ve bekarlık ile ilişkilendirilebilir. “Bekar”lığın da aslında “şu an evli olmama” ile “daha önce evlenmemiş olma” durumunu birlikte karşıladığı düşünülebilir.

TDK Güncel Türkçe Sözlüğünde bekarın ilk anlamı, “evlenmemiş kimse” ikinci anlamı ise “evli olduğu halde ailesinden ayrı, yalnız yaşayan kimse” olarak tanımlanmıştır. Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğünde ise ilkin “çiftlik işlerinde çalışan işçi, rençber” ikinci olarak “uşak, hizmetçi” üçüncü olarak “para ile tutulmuş özel sığırtmaç” dördüncü olarak da “işsiz, boş kimse” olarak ifade edilmiştir. Bekar kimsenin toplum gözünde olumlu karşılanmadığı, fazla önemsenmediği izlenimini edinmek zor değildir. Oxford Sözlüğünde single, “evli olmayan ya da kalıcı bir birliktelikte bulunmamış olan” şeklinde tanımlanmıştır. Bu yüzden “single” erkek ve kadınlar bir ilişki içinde olabilirler ama evli değildirler, boşanmış, eşini kaybetmiş, ayrı kalmış ya da hiç evlenmemiş de olabilirler. Bekarların içinde “never-married singles” (hiç evlenmemiş bekarlar) şeklinde yapılan tanımlama, genel bekar popülasyonu içinde hiç evlenmemiş ve yakın ilişkide bulunmamış olanları veya şu anda herhangi bir yakın ilişkisi olmayanları özel olarak belirtmek için kullanılmaktadır.

DePaulo ve Morris (2005) “single” kavramının kendinin tartışmaya açık olduğunu öne sürer. Eğer bir kadın evli değilse, bekarlığın tanımlanması tuhaflaşmaktadır, çünkü bekarlık; öncesinde sahip olunan bir durumdan, evlilik ile kesilen bir duruma dönüşmektedir. Ayrıca yazarlar neden evli insanların “unsingle” (bekar değil) olarak adlandırılmadıklarını da sorgulamaktadırlar. DePaulo ve Morris'in (2005) “single” hakkındaki yorumunun bir ölçüde zorlayıcı olduğu düşünülebilir. Çünkü “single” sözcüğü birçok ifadede “tek, teklik, tek olmak”

anlamında da kullanılır. Örneğin piyasaya sürülen bir müzik parçası da "single" olarak adlandırılır ya da tenis sporunda tek erkeklerin/kadınları maçları da "singles" (karşı karşıya gelen tek sporcular) biçiminde kullanılır. "Single" sözcük olarak doğrudan damgalayıcı bir anlama gelmese de, kültürel olarak bekarlığa yüklenen kimi olumsuz değerler dolayısıyla "damga"yı işaret ettiği de belirtilmelidir. Bunun nedeni olarak da "bekar" (single) sözcüğünün anlamının baştan damgalayıcı bir içeriğinin olduğu öne sürülmektedir, evli "olmama" durumu. Bekarlığın, sahip olmama, yoksun olma durumunu çağrıştırdığı ifade edilir. Benzer bir durum bekarlığın, "işsiz, boş kimse" kullanımında da görülmektedir.

Bekarlık, olumsuz görünmekle birlikte, her zaman için birey üzerinde damgalayıcı nitelikte kullanılmamaktadır. Örneğin 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında evliliğin ertelenmesi ya da bekar kalınması ekonomik koşullar dolayısıyla toplum nezdinde "gerekli bir süreç" olarak kabul edilmiş ve ailelerine yaptıkları katkılar dolayısıyla "değerli" bulunmuştur. Bu durum özellikle 1920'lerin sonunda etkili olan buhran yılları için ifade edilmektedir. Geniş ailenin bu yıllarda görünürlüğüne koruduğu, yetişkin çalışan bekar bireylerin ebeveynlerinin evinde kaldıkları belirtilir. Ayrıca bekar bireylerin değerli görülmesi -özellikle de kadınların işgücünü katılım sağlayarak ailelerine destek olmaları dolayısıyla gerçekleşmektedir (Hareven, 1982; Guinnane, 1991). Bireyler "evliliklerini feda ederek" ebeveynlerinin geçimine destek olmaktadır. Böylece olumsuz değerler yüklenilen bekarlık, ekonomik işlevi dolayısıyla aile ve toplum tarafından kabul edilir düzeye gelir.

Ekonomik buhran ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise, evlilik yaşı daha önce olmadığı ölçüde düşüş göstermiş ve evlilik hızı artmıştır. Bu durum demografik bir eğilim olmaktan çok ideolojik olarak değerlendirilmektedir. Muhafazakar bir söylemle mutluluğun anahtarı olarak evlilik ve aile sunulmakta, bekarlar ve çocuksuz yetişkinler ise şüphe ile yaklaşılarak "acınası" olarak değerlendirilmektedir (Koropecyk-Cox, 2005: 93).

1968 yılında başlayan yeni toplumsal hareketler, 1970'li yılların sonunda ortaya çıkan petrol krizi, değişen üretim ilişkileri dolayısıyla esnekliğin artması, eğitim sürelerinin uzaması vb. faktörler dolayısıyla günümüze yaklaştıkça -artan boşanmaların etkisi ile- tek ebeveynli aileler ve bekar bireylerin sayısının hızla arttığı görülmektedir. Bu noktada bekar nüfusun önemli bir bölümünü de (tek/yalnız yaşayan, hanehalkının bir kişi olduğu) "tek kişilik yaşamlar"ın oluşturduğu ve hızla yaygınlaştığı yapılan çalışmalarda ((DePaulo, 2007; Klinenberg, 2012a; Jamieson ve Simpson, 2013; Koessl, 2017; d'Hombres vd. 2018; Svendsen, 2018) ifade edilmektedir. Gelişmiş ülkelerde tek-ebeveynli ailelerin yaygınlaşmasından sonra, belirgin biçimde artış gösterdiği gözlenen genelde 30'lu-40'lı yaşlarda tek/yalnız yaşayan bireyler de araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Diğer bekar

bireylere -ebeveynleri ya da arkadaşları ile kalanlara- göre yalnız yaşam tarzına sahip bireyler genelde eğitimlerini bitirmiş ya ev sahibi olmuş ya da kiralama gücüne sahip ekonomik açıdan bağımsızdırlar. Ebeveynlerinin evlerinden ayrı bir yaşam sürerek, yaşamlarında iş ve kariyerlerinin yanı sıra çeşitli serbest zaman etkinliklerine (gezi, spor, sosyal ve kültürel etkinliklere) odaklanabilmektedirler. Böylesi bir yaşam tarzına ilişkin olarak sekiz temel nokta belirlenmiştir:

1. Yalnız yaşayan biri için ev, güvenlik ve rahatı sağlayan yaşamın önemli bir parçasını oluşturur,
2. Yemek yapmak, özellikle erkekler için, yaratıcılık ve bir sanat biçimi olarak görülür,
3. Birey boş akşamlarını ve hafta sonlarını doldurmaya büyük önem verir, bu yüzden serbest zamanını organize etme konusunda uzmanlaşır,
4. Arkadaşlar, evli çiftlere göre daha fazla önem taşır ve onları etkiler,
5. Mesleki yaşantısı, yaşamına anlam verir, bireyin ilgisini çeken ve heyecanlandıran elementleri işinde araması dolayısıyla da önemi büyüktür,
6. Aile yakınları pek hoş karşılanmaz,
7. Cinsel ilişki, evli çiftlere kıyasla daha az önem taşır,
8. Uzun süren bir tatil genelde bir yenilgi ve başarısız bir deneyim olarak görülür (akt. Utasi, 2003: 125-126).

Bu maddeler de -her ne kadar araştırma sonucunda elde edilse de- bir genellemedir ve aksi yönde de sonuçlara ulaşılabilir. Bu konuda elbette örneklem ve çalışma evreni büyük önem taşımaktadır. Farklı sonuçlara ulaşıldığı konusuna bekarlar ile ilgili literatür taramasında yeniden değinilecektir. Bu noktada bekarlık ile birlikte ele alınabilecek kavramlar arasında “yalnızlık” ve “tek başınalık”tan da söz edilebilir. Toplumda normal dışı bir ilişki biçimi olarak bekarlığın/evlenmemişliğin görülmesinin bir nedeni de bireyin başka bir kimse ile birliktelik kurmaması, kurmak istememesi veya kuramamasıdır. Bu durumda bireyin yalnızlığına ya da tek başınalığına işaret eder.

Yalnızlığın birçok tanımı bulunmaktadır, ancak Svendensen’e göre ortak olan kavramlardan biri “acı”dır (Svendensen, 2018: 25). Çünkü acı yalnız deneyimlenir. Paylaşılan acı, bireysel olarak deneyimlenen acının hayali bir yansımasıdır. İnsan acısı ile baş başadır. Svendensen İngilizce’de yalnızlık (loneliness) ve tek başınalık (solitude) arasındaki ayrımın önceleri bulunmadığını belirtir. Bu kavramlar zamanla farklılaşır ve yalnızlık daha çok olumsuz duygusal bir hali belirtirken, tek başınalık ise pozitifdir (Svendensen, 2018: 19). “Tek” başınalık fiziksel ve sayısal bir durumu ifade etmek ile birlikte, bağımsız olma, başka bir kimseye ihtiyaç duymama şeklinde de okunabilir. “Yalnızlık” ise duygusal olarak bir

başkasına/başkalarına ihtiyaç duyan, bunun doyurulmaması sonucu oluşan olumsuz ruh hali biçiminde ifade edilebilir. Tek başınalığa göre yalnızlık daha duygusal, daha olumsuz bir durumdur.

Yalnızlık konusunda en eski yayın olarak Zimmermann'ın 1786 *Über die Einsamkeit* [Yalnızlık Hakkında] adlı çalışması verilmektedir. Ancak daha güncel olarak yalnızlığın kavramsallaştırılmasına yönelik çabalar içinde Fromm Reichman'ın 1959 yılındaki "Loneliness" yayını ve ampirik araştırmalar arasında da Perlman ve Peplau'nun yalnızlık çalışmaları öne çıkmaktadır. Perlman ve Peplau, yalnızlığı "bireyin sosyal ilişkiler ağının nitelik veya nicelik bakımından önemli ölçüde eksik olduğunda ortaya çıkan hoş olmayan deneyim" olarak tanımlarlar. Başka bir tanımlama da: "Yalnızlık, bireyin belirli ilişkilerin eksikliği sonucu deneyimlediği hoş olmayan, istenmeyen bir durumdur. Buna bireyin var olan ilişkilerinin istediği sayıdan az olması ve yakın ilişki kurma isteğinin karşılıksız kalması gibi durumlar da dahil edilir." (akt. de Jong Gierveld, vd., 2006: 485-486). Bu noktada yalnız olmanın, fiziksel ve sayısal olarak ifade edilmesinden öte bir duygu durumu olduğu belirtilmelidir. Bireyin çevresinde kimsesinin olmaması durumu daha çok "tek başınalığın" farklı bir yüzünü yansıtabilir. Ancak bireyin etrafını saran kalabalıkta kimsesiz kalması, bir başkasını ve/veya aradığı/ihtiyaç duyduğu sosyal desteği bulamaması durumunda da yalnızlık deneyimlenebilir.

Yalnızlık sosyal bir çevre gerektirir, çoğunlukla da dahil olunmakta zorlanılan bir çevreyi. Yalnızlık "diğer"ini gerektirir, hiçbir zaman "biz" olunamayan diğerlerini. Yalnızlık, tek başına kalındığında da devam edebilir. Kişinin aradığı sosyal desteği bulamaması, başkasına/diğere karşı olan ihtiyacı devam ediyorsa/doyurulmamışsa kişi tek başına kaldığında da yalnızdır, artık "tek" başına değildir, çünkü "tek" olamıyordur. Tek başına olan biri için yalnızlık kaçınılmaz değildir. Kişi yalnız olmadan, hissetmeden de tek başına kalır. Bağlantı kurmak isteyen ama kuramayan bu arzuyu gerçekleştiremeyen yalnızdır, yalnız hisseder.

Olumsuz, istenmeyen bir durum olarak nitelenen yalnızlığın olumlu tanımları da yapılmaktadır. Zimmermann, yalnızlığın olumsuz ve olumlu tipleri arasında ayrım yapar. Olumlu yalnızlığı, gündelik yaşamın uğraşlarından gönüllü olarak geri durmak ve daha yüksek hedeflere yönelmek ile ilişkili görür. Günümüzdeki olumlu yalnızlık tipine ise daha çok "privacy" (gizlilik, özel alan) kavramı eşlik etmektedir. Gizlilik isteğe bağlıdır, gönüllü bir tercihtir ve genellikle geçici olarak diğer insanlarla iletişim kurmama durumunu ifade eder (akt. de Jong Gierveld, vd., 2006: 485-486). Olumsuz yalnızlık tanımlaması ise daha önce belirtildiği gibi, kurulmak istenen ilişkilerin kurulamaması ile ortaya çıkan bireyin

hoşlanmadığı bir duygu durumudur ki bu tanım günümüz araştırmalarında kullanılır. Olumsuz tanım, yalnızlığın gündelik kullanımı ile ilişkili olup, kentsel yaşamda sıklıkla karşılaşılan bir durumu da karşıladığı için tercih edilmektedir. Örneğin Robert Weiss, bireyin yakın ilişki kurma isteğini karşılayamaması durumunda ortaya çıkan durumu (olumsuz tanıma uygun olarak) duygusal yalnızlık olarak adlandırır. Weiss, duygusal yalnızlıktan ayırdığı sosyal yalnızlığın, toplumla bütünleşmede eksiklikten ileri geldiğini ve sosyal olarak yalnız olan bireyin topluluğun bir parçası olmayı arzuladığını belirtir (akt. Svendsen, 2018: 41). Bu noktada yeniden bireyin isteği öne çıkmaktadır. Eğer birey, bir grubun parçası olmak istiyor ama olamıyorsa, bir çevreye (akran grubu, meslektaşlar gibi) dahil olmak istemesine rağmen dahil olamıyorsa, duygusal olmayan yakın ilişkiler dışında arkadaşlık kurma isteğini karşılayamıyorsa onun sosyal olarak yalnızlık çektiği söylenebilir. Birey hem sosyal hem de duygusal olarak yalnızlık çekebileceği gibi yalnızlık acılarından birini diğeri ile yatıştırmaya da çalışabilir. Bu durumda tahmin edilebileceği gibi birey, duygusal yalnızlığını varsa arkadaş, aile ve yakınları ile gidermeye sosyal yalnızlığını ise varsa partneri ile gidermeye çalışabilir. Ancak birinin yerini tamamen diğeri ile doldurduğunu söylemek güçtür. Özellikle günümüzde evli bireylerin duygusal yalnızlığı giderirken sosyal yalnızlık çektikleri bilinmektedir. Bireyler eş-çocuk-aile ile duygusal yalnızlıklarını giderirken, sosyal yalnızlık için yeterli alanı ve zamanı bulmakta zorlanmaktadırlar. Benzer bir durum da evli olmayanlar için düşünülebilir. Bireyler arkadaş çevresi ile sosyal yalnızlığını giderirken, aradıkları yakın ilişkiyi bulamadıklarında duygusal yalnızlık çekerler ve bu yalnızlığı giderecek zamanı da bulmakta zorlanabilir ki bu noktada kişinin önceliklerinin de rol oynadığı unutulmamalıdır.

Tek başına yaşayan bireylerin diğer kimselere göre daha fazla yalnız kalmaya ihtiyaç duyduklarını söylemek güçtür. Bir kişinin yalnız yaşaması, başkalarıyla yaşayan diğer insanlardan daha yalnız olduğu anlamına gelmez. Örneğin yalnız yaşayan insanların arkadaşları ve akrabalarıyla teması, başkalarıyla birlikte yaşayanlara göre daha fazladır, oysa evli kişiler bekar oldukları zamana göre arkadaşları ve akrabalarıyla daha az zaman geçirirler. Tek başına yaşayanlar haftalık büyük ölçekte arkadaş ziyareti yapar ve partnerleriyle yaşayanlara göre akşamları arkadaşlarıyla daha çok vakit geçirir. Bu yüzden bekar kişilerin ve tek başına yaşayanların başkalarıyla yaşamayı seçenlere nazaran daha az sosyal temasta bulunduğu doğru değildir. Muhtemelen eşit derecede sosyaldirler fakat sadece başka tür bir sosyalliği tercih etmektedirler (Svendsen, 2018: 134).

Günümüzde başkalarıyla yaşayanlara göre bekar yaşayanlar, diğerlerine daha az bağlanma ihtiyacı duyar. Ancak hayatlarını başkalarıyla sürdürenlere göre yaşamda ne daha az doyum bulurlar ne de daha çok yalnızlık çekerler. Yalnız yaşayan insanların başkalarıyla

yaşayanlara kıyasla genelde daha yüksek bir yalnızlık seviyesi bildirdiği düşünüldüğünde bu şaşırtıcıdır. Çoğu insan hemen şunu öne sürecektir: tek başına yaşayanların sayısındaki artış beraberinde yalnızlık hisseden insanların sayısında da eşit bir artış getirir fakat yalnızlığın etki alanına dair deneysel çalışmaların bize söylediği bu değildir. Yaşam tarzındaki belirgin değişim boyunca yalnızlık rakamlarında şaşılacak derece az değişim gösterdiği görülür (Svendensen, 2018: 134-135).

Svendensen bireylerin yalnız olmalarının nedenleri ile ilgilenir. Bahsi geçen yalnızlık çerçevesinde birinin başkalarıyla olan ilişkisi bu koşulun nasıl deneyimlendiğine göre belirlenebilir. Bir insanın bunu seçtiği ya da sosyal olarak dışlandığı için yalnız olabileceğini ama ilkinin muhtemelen müspet bir tecrübeyken ikincisinin ise acıyla deneyimlendiğini ifade eder. Svendensen bu noktada yalnızlık eğer bireylerin tercihi ise yalnızlık oranının artış göstermeyeceğini öne sürer. O'na göre yalnızlık oranındaki sabitlik tek başına yaşayanların yaşam tarzlarını kendi başlarına seçmesiyle açıklanabilir (Svendensen, 2018: 135). Bu noktada bireylerin tek başınalığı seçmelerinde, yaşamlarını kendi iradeleri ve istedikleri yönünde sürdürmelerinde etkili olan bireysellik kültüründen ve modernitenin akışkan bir hal alarak ilişkiler üzerindeki etkisinden kısaca söz edilebilir.

Bireysellik, Avrupa'da İtalyan Rönesansı ile ortaya çıkmıştır. Simmel için bireysellik, bireyin orta çağdaki ortaklık biçimlerinden, yani hayatının, faaliyetlerinin ve temel itkilerinin örüntüsünü homojenleştirici gruplar içinde kısıtlamış olan biçimlerden içsel ve dışsal olarak kurtulmuş olmasıdır. Bu biçimler bireyin sınırlarının bulanıklaşmasına yol açmış, kişisel özgürlüğün, biricikliğin ve kişinin kendine duyduğu sorumluluk hissini gelişmesini engellemiştir. (Simmel, 2015: 209). Simmel, bu kısıtlamayıcı biçimler arasında, yüksek zümrelerin imtiyazların ve ticaret üzerindeki despotik denetimin; lonca sisteminin hâlâ güçlü olan kalıntıların ve kilisenin hoşgöründen yoksun baskıcılığının; köylü nüfustan yerine getirmesi beklenen angaryaların ve devlet idaresindeki paternalizmle yerel yönetimlere dayatılan kısıtlamaların bulunduğunu belirtir. İçsel gerekçelerini kaybetmiş olan bu kurumların baskıcılığı birey için katıksız özgürlük idealini öne çıkarmıştır. Bu noktada Simmel'e göre: "Bu kısıtlamalar bir çökse ve bireyin sahip olduğu güçleri zorla kendi gayritabii kanallarına uydurmaya bir son verse, zaten capcanlı olan ama siyasi, dini ve ekonomik olarak sakatlanmış olan bütün iç ve dış değerler serpilecek, toplumu tarihsel akıldışılık çağından çıkarıp doğal akıl çağına sokacaktı[r]" (Simmel, 2015: 212). Bu şekilde ortaya çıkmaya çalışan bireycilik de, bireylerin doğal eşitlik kavramına ve kısıtlamaların yapay olarak üretilen eşitsizlikler olduğuna ve bu adaletsizliklerden kurtulduğunda kusursuz insanın ortaya çıkacağı anlayışına dayanır.

Bireysellik iki anlamı ifade etmektedir: İlki geniş ve akışkan bir toplumsal ortamdan gelen özgürlük ve kendi kendinden sorumlu olma halidir. İkinci anlam daha niteliksel olup, tek insanın kendini tüm diğerlerinden ayırt etmesi; varlığının ve davranış tarzının -biçim bakımından, içerik bakımından ya da her ikisi bakımından da- sadece ona uygun olması ve farklı olmanın onun hayatı için olumlu bir anlamı ve değeri olması demektir. Bütün olarak bakıldığında ise on sekizinci yüzyıl özgürlük formunda, kişisel güçler üzerindeki tüm kısıtlamaların -kiliseden, bağlı olunan zümreden vb.- yokluğunda bireysellik biçim almıştır (Simmel, 2015: 248). Bu noktada Simmel, insanların bütün toplumsal-tarihsel prangalardan kurtulduktan sonra, esasta eşit olduklarını görececeklerini ve her kişinin bünyesindeki “genel insan”ın doğasında bulunan iyiliğe, saptırıcı bağlardan kurtularak erişilebileceğini belirtir. Ancak insanların özgürlüğe sahip olduklarına, onu kendilerini farklılaştırmak için, yönetmek ve köleleştirmek için kısacası bireysel güçlerini bütün çeşitliliği ortaya koyabilmek için kullanacaklarını da ekler. Bireyselliğin bu şekilde kullanımı da pratikte “laissez faire, laissez aller” anlayışına dayandığı için daha önceki kısıtlamaların -kilise ve bağlı olunan zümrenin- yerini modern zamanların kapitalist üretim ilişkileri alır. Üretim araçlarının mülkiyet sorunu ile de birlikte hem eşitlik hem de özgürlük idealini çarpık bir sona ulaştırır. Fırsat eşitliği olarak sunulan serbest piyasa mantığında bu kavramlar birer “hayal ürününe” dönüşür.

“Bireycilik” kavramı da 19. yüzyıl başında Amerikan toplumunda ortaya çıkan sosyal yalıtılmışlık hissini tanımlamak için Alexis de Tocqueville tarafından kullanılmıştır. Bireyci öğretisi, sosyal ilişkinin reddine, insanların kendi problemlerini çözme ve hayatlarını kendi kavramları ile devam ettirmeleri konusunda onların rahat bırakılması gerektiğine dayanmaktadır. Bireycilik modernitenin temel fikridir ve olmaya da devam etmektedir, çünkü özgür ve özerk bireye ait ideolojiler kapitalist Batıda benlik ve toplum arasındaki ilişkilere model olmak için gereklidir. Bireycilik özünde kişisel ve sosyal yaşamda karşılaştığımız derin meseleleri keşfeden benlikle yakın ilişkiler vaat eder. Anlamlı ve özerk bir yaşama nasıl yön vereceğimiz, kendini geliştirmenin nasıl kendini tatmin duygusu sağlayacağı, yakınlık ve erotizmin birey için ne anlama geldiği ve ilişkilerin zenginliğini keşfetmek için kendimizi diğerlerine nasıl açacağımız konuları hep bireycilik kültürünün boyutlarındandır. Bireycilik kültürü, bireyin risk aldığı, deneyimlediği ve kendini ifade ettiği -küreselleşmenin tehlikelerinden kaynaklanan korku, keder ve kaygının yeni biçimleri tarafından desteklenen- bir dünyaya öncülük eder (Elliott ve Lemert, 2011: 29-38).

Bugün “bireysellik” kişinin özerkliğine karşılık gelmekte ve kişinin hem hakkı hem de görevi olarak algılanmaktadır. “Ben bir bireyim” cümlesi her şeyden önce, 'erdemlerimden ve kusurlarımdan sadece ben sorumluyum, ilkinden faydalanacak, ikinciden de pişmanlık duyup

düzeltecek ilk kişi benim' demektir. Bireyselliğin yükselişi, yaşamın tüm faaliyetlerini sıkı sıkıya, çevreleyen o yoğun toplumsal ağların tedrici bir şekilde zayıfladığının, parçalandığının veya koptuğunun işaretçisi olmuştur. Topluluğun üyelerinin yaşamlarını normatif bir şekilde düzenleme gücünü kaybettiğini göstermiştir (Bauman, 2018: 31).

Modern toplumlar “geleneksizleştirildikçe”, kişisel ve sosyal yaşamı yöneten eski kurallar ve sınırlar da erir gibi görünmektedir, ancak durum daha karmaşıktır. Örneğin evlilik, kısa bir süre öncesine dek, "ölüm bizi ayırana kadar" ifadesi ile anılan kutsal bir birliktelik olarak görülüyordu. Cinsel devrim ve boşanma oranlarının artmasına karşın bugün evlilik, birçok insan için bir çeşit dönemsel -vazgeçilebilir- bir anlaşılmaya dönüşmüştür. Burada önemli olan, bu değişimin belirsizlik hissinden beslendiğidir. Bugün yapılan evlilikler geçmiştekenden daha farklıdır, çünkü artık boşanma olasılığı evlenme niyetinde olan herkesin göz önünde bulundurduğu bir faktör haline gelmiştir (Elliott ve Lemert, 2011: 33-34). Bireyin geleceğini planlamakta zorlanmasına neden olan belirsizlikle birlikte yaşamında öne çıkan hemen hiçbir şeyin kalıcı olamadığı, geçici ve akışkan bir hal aldığıdır.

Modern akışkan rasyonellik hafif giysiler önerir ve çelik cendereleri reddeder. Kalıcı bağlanmaları, modern akışkan akıl baskı olarak görür; kalıcı bağlanmayı sakat bırakan bağımlılık olarak görür. Bu akıl mekansal ya da zamansal bağlanma ve bağ hakkını reddeder. Bağlar ve bağlantılar insan ilişkilerini "karışık" kılar. Artık "ölüm bizi ayırana kadar" aşkı yoktur, sonsuzluğa götüren köprüler yoktur, "risk almaya" rıza göstermek ve geri dönüş olasılığı olmadan bağlanmak gereksizdir; bunlar kısıtlayıcı ya da baskıcı olarak algılanmaktadır (Bauman, 2019: 70-71). Birey kendini kuşatan bu yapının kısıtlayıcılarına karşı bireyselliğini korumak için tek başına olmayı seçer. Bu durum da -temel fikri bireycilik olan- modernitenin temel figürünü işaret eder: Bekar insan.

Ulrich Beck hem Risk Toplumu'nda (2014: 185) hem de Elisabeth Beck-Gernsheim ile kaleme aldığı “Aşkın Normal Kaosu”nda (2012: 283-284) modernizmin temel figürünün ister erkek olsun ister kadın, yalnız yaşayan bekar insan olduğunu belirtir. Yazarlara göre emek piyasasının gerektirdiği şeyler arasında; ailenin, evliliğin, ebeveynliğin, ilişkinin vs. gerektirdikleri göz ardı edilmiştir. Emek piyasasında mobilite isteyen “piyasa havarileri” ailenin dağılmasına zemin hazırlamıştır. Aile (ya da en genel anlamıyla ilişki) ve emek piyasası arasındaki bu çelişki, evlilik kadınlar için aileden sorumluluk, meslekten ve mobiliteden feragat anlamına geldiği sürece gizli kalmıştır. Ancak bugün mesleki çalışma ve ev işleri eşlerin kararına bırakılacak bir boyuttadır. Bireyselleşme kadınla erkek arasındaki ilişkiyi giderek daha güçlü bir şekilde etkilemeye başlamıştır. Tek kişilik yaşam biçimlerinin, tek başına çocuk yetiştiren anne ve babaların sayılarındaki ani artışlar uluslararası boyuta

ulaşmıştır (Beck, 2014: 185; Beck ve Beck-Gernsheim, 2012: 283-284). Piyasa koşulları tek kişilik bir yaşam biçimini üretir. Bu koşullar devamlılığını sürdürdükçe, tek başına çocuk yetiştirenlerin ve tek kişilik yaşamların gelecekte de artış göstereceği söylenebilir. Bekarlık kavramının düşünömselliği de aslında bu noktada yatar. Çünkü piyasa koşulları bireyi bekar olmaya zorlarken, bir yanda da birey sıkıştığı sistem içinde kendine alan açmak için bekar olmayı tercih etmektedir. Bekar kalarak toplumsal değerlerin karşısında konumlandırılma ve damgalanma riskine giren birey istemese de kapitalizmin istediği tüketici profiline -tek kişilik hanelere- dahil olmakta, yapının yeniden üretimine katkı sağlamaktadır. Elbette bu durum tek yaşayan bekarlık için geçerli olmaktadır. J. Liu'nun Amerika'da yaptığı araştırmaya (akt. Morrison, 2012) göre, tek yaşayanların ve tek ebeveynli ailelerin, evli bir çiftte göre daha çok tüketim olanağını beraberinde getirmektedir. Özellikle evlenme yaşının ilerlemesi ile tek başına yaşayanlar içinde 25-34 yaşları arası bireylerin olması, onları bu pazarın önemli bir parçası yapar. Bir çift bir bulaşık makinesi, bir buzdolabı vb. kullanırken bekarların, tek ebeveynli ailelerin sayısının artışı da daha çok tüketimi getirir. Dolayısıyla artık ideal tüketim birimini çekirdek aile oluşturmamaktadır. Bekarlık yeni tüketici profili olarak görülerek burjuva kapitalizmine karşı radikal bir “tercih” olma özelliğini kaybederken, ironik bir şekilde uzun süreli-sigortalı bir işe girmek, uzun süreli bir ilişki sahip olmak ve bunu devam ettirmeye çalışmak giderek radikal bir görünüm kazanmaktadır.

Beck ve Beck-Gernsheim (2012) bekarlığı, piyasa ilişkilerinin yanında, bir yaşam tarzı olarak değerlendirildiklerinde içinde hem ortaya çıkabilecek çeşitli durumlara hem de tehlikelere karşı koruyacak önlemlerin alınması için ilişki çevrelerinin oluşturması ve bunları koruması gerektiğini vurgularlar. Bu da bekarların, diğerlerinin yükünü de taşımaya hazır olmalarını gerektirir. Arkadaş çevresinin sıkı tutulması bekar yaşam tarzının vazgeçilmez zevklerinden biridir. Bekar bir yaşam tarzının sürdürölmesi belirli bir gelir, özgüven ve sosyal deneyim gerektirir. Böylece ortaya çıkan “kendi yaşam evreni”, Ben'in merkezine, hassasiyetlerine, olanaklarına, güçlerine ve zayıflıklarına uygun olarak kesilip biçilir ve dengelenir. Bu bireyselleşmiş varoluş biçimi başarılı olduğu ölçüde, onun bir yandan da özlenen ve ulaşılmaya çalışılan bir ilişki (evlilik, aile) için aşılmaz bir engele dönüşme tehlikesi de büyür. Bekar yaşamında ötekine olan özlem büyüdükçe, o insanı şimdi artık gerçekten de “kendi yaşamı” olmuş olan yapının içine alabilmenin imkansızlığı da büyür (Beck ve Beck-Gernsheim, 2012: 284-285). Artık bekar bir yaşam tarzına sahip olan biri için yaşam tek kişiliktir, bir başkasına açılacak olan yer bireyin özel alanını tehlikeye atar. Özel alanın bir başkası ile paylaşımına gireceğinin olasılığı içten yakın bir ilişkinin kurulmasını engeller. Bekar bir birey için bir partner; bireyselliğe, özel alana ve kurulu düzene bir

müdahale olarak görülür. Bireyin bekarlığı boyunca yapmış olduğu tercihlerinde kimseye hesap vermeme özgürlüğü, gelirin yalnızca kendi isteğince değerlendirilmesi, bir başkasının dertlerine ortak olma ve ihtiyaçlarını karşılama zorunluluğunun olmayışı bu yaşam tarzına bağlanmasını sağlar, kopmasını güçleştirir.

Bekar yaşam ötekinin yokluğu ile doldurulmuş durumdadır. Artık öteki için bir alan mevcut değildir. Yalnızlık bütün gücüyle kendini korur: İlişkilerin çeşitliliği, onlara tanınan haklar, evde yaşama alışkanlıkları, zaman ayırma olanakları, cephe gerisindeki yakıcı acılarla baş edebilmek için yapılması gereken geri çekilmeler. Bütün bunlar umut edilen birliktelik tarafından güçlkle oluşturulan hassas dengesi içinde tehdit edilmektedir. Tek başına ayakta durmanın gerektirdiği yapı aynı zamanda yalnızlığın da parmaklıklarını teşkil eder. Böylece bireyselleşmenin çemberi kapanır. “Kendine ait yaşam” daha iyi şekilde güvenceye alınmak yaralanmaları önlemek için oluşturulmuş olan duvarlar giderek yükseltilmek zorundadır (Beck ve Beck-Gernsheim, 2014: 285).

Yalnız yaşayanın varoluş biçimi modernizme giden yolda istisnai bir durum değildir. Bu, gerçekleştirilen emek piyasası toplumunun genel görüntüsüdür. Piyasa mantığı içinde geçerli olan sosyal bağların reddi, en ilerlemiş evresi içinde, sürekli bir birliktelik için gerekli olan koşulları da ortadan kaldırmaya başlar. Böylelikle bu varoluş biçimi çelişkili bir toplumsallaşma durumuna dönüşür ve en yüksek düzeyine erişmiş olan ileri derecede toplumsallaşma artık ortada görünmez olur (Beck ve Beck-Gernsheim, 2014: 285-286). Bireylerin bu koşullar altında tek başına -bekar- olmayı her zaman isteyerek seçmediği de belirtilmelidir. Bireyler belirsizliğe ve geçiciliğe karşı sığınacak bir liman arayışında da olabilir. Değişen üretim ilişkileri çerçevesinde -akışkanlıkla, geçicilikle uyumlu olarak- tam istihdamın yerini esnekliğin ve güvencesizliğin alması dolayısıyla fordist dönemde kazanılmış haklarının elden gitmesi ile birey, belki eskisinden de çok, duygusal olarak yakınlık kurabileceği, birlik hissi veren, sevginin, mutluluğun ve hüznün paylaşılabildiği ideal eşini arar duruma gelir. Örneğin Amerika'da yapılan çalışmalarda 20-29 yaşları arasındaki katılımcıların %94'ü ruh eşini aradığını, %84'ü de bir gün bulacağına inandığını belirtmiştir. İdeal ruh eşi arayışı bir şekilde bekar bir yaşam tarzını da meşrulaştırmaktadır, çünkü ruh eşi arayışında, ideal olmayan başka biri ile bir yaşam sürmenin tatmin edici olamayacağı inancı hakimdir. Bunun için de bireyler ruh eşi arayışı boyunca bekar kalmaktadırlar (Trimberger, 2008). Bu durum, Modernizm'de bulunan –toplumsal anlamda da görülebilecek olduğu düşünülen- nihai iyinin, mükemmelin eşilebileceği inancı ile örtüşmektedir. Toplumun daha iyiye gittiği/gideceği düşüncesi bireysel alandaki tercihlerin de hep daha iyisi adına ertelenebileceği/ertelendiği bir görünüme girmektedir. “Ruh eşi”, “ideal olan”, “öteki yarım”

arayışındaki bireylerin önceleri geçici bir durum olarak gördükleri bekarlıkları, ömür ilerledikçe kalıcılaşımakta ve bir yaşam tarzına dönüşmektedir.

1.6. Bekarlık Literatürü

Bekarlık, uzun süreli evlenmemiş olma durumu olarak ele alındığında, günümüzde yaşanan ekonomik değişimlerle birlikte sosyo-kültürel bağlamda (Lamanna ve Riedmann, 1994), kişisel nedenler ve yaşam koşulları içinde (Rubinstein, 1987; Allen, 1989) açıklanmaktadır. Ancak 1970'lere kadar olan literatürde bekarlarla ilgili -özellikle bekar erkekler üzerine- fazla çalışmanın olmadığı belirtilmelidir. Konu ile ilişkisi kurulabilecek birkaç çalışmanın odağında ise boşanmış kadınlar (Goode, 1956), ikinci evlilikler (Bernard, 1956), yeniden kurulan aileler (Duberman, 1975) ve eşini kaybeden kadınlar (Lopata, 1973) bulunmaktadır. Aynı zamanda hem 1970 öncesinde hem de sonrasında az sayıdaki çalışmalarda bekarlara karşı bir önyargının olduğu (Kuhn, 1955'ten akt. Stein, 1975), patolojik bir durum olarak (Gove, Hughes ve Style, 1983; Johnson ve Eklund, 1984; Keith, 1986) değerlendirildiği de görülmektedir. Ayrıca yaklaşım olarak psikanalizin kullanıldığı çalışmalarda da bekarlar "nevrotik" olarak nitelendirilmekte ya da "yetersiz erkeklik"ten acı çektikleri ileri sürülmektedir (akt. Darling, 1977). Bu dönemdeki çalışmalarda bekarlık, kişisel ve kişilerarası faktörlerle açıklanırken güncel araştırmalar ise bu kavrama sosyal bağlam çerçevesinde ekonomik (Gibson-Davis, 2009; King ve Allen, 2009) ve kültürel açıdan (Arnett, 2000; 2007) yaklaşmıştır. Güncel araştırmalarda aile tiplerinde ve tanımlamalarında yaşanan değişim, kariyerin önemi, bireysel değerler ve kolektif değerler üzerindeki bağımsızlık tercihi ve çift ilişkilerinin mahremiyetinin yerini alması düşünülen sosyal ağların mevcudiyeti ele alınmaktadır (Band-Winterstein ve Manchik-Rimon, 2014). Ayrıca son yıllarda artan boşanma oranları, azalan ücretler, yarı-zamanlı çalışmanın artışı ile gelen güvencesizlik ve gelecek belirsizliği de bireylerin evliliği ertelemesinde, birlikten kurmaktan kaçınmasında ve bekarlığa alışmasında etkili olmaktadır. Dolayısıyla bekarlık, hem dışsal hem de içsel nedenler dolayısıyla tercih edilen ve/veya tercih edilmek zorunda olan ya da henüz değiştirilmeyen -"şimdilik" kabullenilen- bir duruma karşılık gelmektedir.

Peter J. Stein "Singlehood: An Alternative to Marriage" (1975) adlı makalesinde bekarlığı, bireylerin bilinçli olarak tercih ettikleri yeni bir yaşam tarzı olarak ele almaktadır. Evliliğe bir alternatif olarak görülen bu yaşam tarzı aynı zamanda toplumla kurulan farklı bir ilişki biçimini ifade etmektedir.

Stein (1975: 492), Manfred Kuhn'un 1950'lerde yaptığı çalışmada evlenmemiş bireyleri kişisel ve sosyal problemlerin bir yansıması olarak gördüğünü ve onları

evlenmedikleri için başarısız bulunduğunu belirtir. Bulguların çok azında bireylerin bilinçli, pozitif bir karar olarak evlenmediklerine yer verilir. Kuhn bireylerin evlenmemeleri üzerine birçok neden sıralar: 1- Evliliğe ya da karşı cinse düşmanlık duyma, 2- homoseksüellik, 3- ebeveynlerden birine ya da ikisine duygusal sabitlenmeden dolayı başkasını sevmeme, 4- sağlığın zayıf olması ya da normal-dışı fiziksel özellikler, 5- çekici olmama, 6- sorumluluk almada isteksizlik, 7- romantik beklentilere dayanan gerçek aşkı "tek olanı" bulmada acizlik, 8- buluşma-eş bulma oyununda sosyal yetersizlik, 9- evliliği, kariyer hedefleri için bir tehdit olarak görmek, 10- evliliğin mali sorumluluğunu almayı engelleyici ekonomik faktörler, 11- uygun bir eşle tanışma şansını büyük ölçüde kısıtlayan coğrafi, eğitimsel ya da mesleki yalıtım (akt. Stein, 1975: 492). Evlenmemiş olmak, sıralanan nedenler içinde ancak ekonomik faktörler ile coğrafya, eğitim ve mesleğin etkisinde doğrudan bireysel bir sorun olarak görülmez. Onun dışında evli olmamak bir başarısızlık ve bireyin yetersizliğinin bir sonucu olarak görülür. Ayrıca eş bulamamak, ancak eşin araması ile ilişkilendirilebilir. Bir eş aramayan, ona ihtiyaç duymayan, yaşamını bir başkası ile geçirmek istemeyen biri için "oyunda başarısız" olduğunu söylemek olanaklı değildir.

Bekarlık ve geç evlenmemenin nedenlerinin bireysel "anormalliklerden" ziyade farklı sosyalleşme geçmişi ve durumsal olasılıklardan kaynaklandığı, bu durumun ve sosyal baskıların da bireylerin evlilikle ilgili düşüncelerinde etkili olduğu ifade edilmektedir (Darling, 1977: 44). Stein da (1975: 500) bireyleri bekarlığa da iten ve çeken faktörlerin yanında evliliğe iten ve çeken faktörleri de sıralamaktadır:

Tablo 1.13 Bekarlığa İten ve Çeken Faktörler

Bekarlığa İten Faktörler	Bekarlığa Çeken Faktörler
1-Kısıtlamalar: birebir ilişkilerden bunalma, kişisel gelişimin önündeki engeller, can sıkıntısı, mutsuzluk ve öfke, rol yapma ve beklentilere uyma	1-Kariyer fırsatları
2-karşı cins ya da hem cinslerle olan zayıf iletişim	2- çeşitli deneyimler
3- cinsel anlamda yaşanan hayal kırıklığı	3- kendine yetme
4-arkadaş eksikliği, sosyal izolasyon ve yalnızlık	4- heyecan verici yaşam tarzı
5-hareketliliğin ve uygun deneyimlerin sınırlı oluşu	5- değişim ve deneme özgürlüğü
6-Kadın Hareketleri'nin bir parçası olma ya da etkilenme	6-hareketlilik
	7-yeterli arkadaşlara sahip olma, bu arkadaşlıkları sürdürmek
	8-destekleyici gruplar: erkek ve kadın grupları, grup yaşantısı, özel kurulan gruplar

Kaynak: Stein (1975: 500)

Tablo 1.14 Evliliğe İten ve Çeken Faktörler

Evliliğe İten Faktörler	Evliliğe Çeken Faktörler
1-Ekonomik anlamda güvende olma	1-Ebeveynlerden etkilenme, onlardan ilham alma
2-kitlesel medyadan etkilenme	2-Aile kurmayı arzu etme
3-ebeveynlerden gelen baskı	3-akranları örnek alma
4-evi terk etme gereksinimi	4-evliliğin romantikleştirilmesi
5-kişilerarası ve kişisel nedenler: bağımsız ve yalnız kalma korkusu, alternatiflerin mümkün görünmemesi	5-aşık olma: fiziksel çekicilik, duygusal bağlılık
6-Kültürel beklentiler	6-Güvenlik, sosyal statü, saygınlık
7-sosyalleşme	
8-cinsellik	
9-bekar olmaktan suçluluk duyma	

Kaynak: (Stein, 1975: 500)

Stein (1975) bireylerin bekarlığı evliliğe alternatif olarak ele aldıkları ve bilinçli olarak tercih ettiklerini ifade ederken, bu durum her zaman için "tercih" dolayısı ile gerçekleşmediğini özellikle 1980 yılında yayınladığı çalışmasında belirtir. Bu konuda Stein iki boyutlu bir tipoloji geliştirir. Bu tipolojinin bir boyutunu bekarlığın seçilmesi ve seçilmemesi oluşturur. Diğer boyutta ise bekarlığın kalıcılığı ve geçiciliği üzerinde durulur. Bekarlık bir yaşam tarzı olarak seçilen ve kalıcı bir hale gelen yaşam tarzı olabileceği gibi, şu an için evlenmek istemeyen ve geçici bir durum, planlanan bir süreç de olabilir. Ayrıca bekarlık, herhangi bir partner arayışında olmayan ama evliliğe de karşı olmayan bireyler ile partner arayışında olan ve evlenmek isteyen bireyler tarafından paylaşılan bir durumdur.

Tablo 1.15 Bekarlık Tipolojisi

	Seçilen	Seçilmeyen
Geçici	Evlenmemiş bireyler. Herhangi bir partner arayışında değil, ama evliliğe de karşı değil.	a) Yaşamının bir bölümünde bir partner aramış olan ve henüz bulamamış olan. b) Daha önce evlenmeyi planlamamış ama şimdi bir partner arayışında olanlar.
Kalıcı/kalıcılaştırmış	a) Bekarlığı bir yaşam tarzı olarak benimsemiş, bu yönde bir kararlı bir tercih yapmış olanlar. (Ancak insan davranışının öngörülemezliği ve belirsizliği dolayısıyla bu bireylerin hiçbir zaman için evlenmeyeceği de söylenemez. b) Çeşitli nedenlerle evliliğe karşı olanlar. c) İnançları dolayısıyla evliliği bir kenara bırakanlar	Evlenmek istemiş ama bir partner bulamayıp, geri çekilerek bu durumu kabullenerek yaşamının geri kalanında yalnız yaşayacağını düşünenler.

Kaynak: (akt. Utasi, 2003: 127)

Bekarlığın bir tercih olarak adlandırılmasının her zaman için kolay olmadığı görülmektedir. Çalışma sırasında katılımcıların ifadelerinin bu durumu adlandırmayı zorlaştırdığını Reynolds, Wetherell ve Taylor (2007) belirtirler. Görüşme yapılan bireylerin ifadelerinde tercih (choice) ile şans (chance) iç içe geçmektedir. Birçok farklı değişken bekarlık tercihinde etkili olurken bir yanda da bu durum istenen zamanda, istenen kişi ile birliktelik kuramama şeklinde gerçekleşmesi ile "şans"a dönüşmektedir (2007).

Forsyth ve Johnson (1995), eş seçimini etkileyen iki sosyolojik faktörün olduğunu belirtir. Birincisi sosyo-ekonomik durumları dolayısıyla erkeklerin evlenerek düzenli bir yaşama "yerleşim/yerleşme" eğiliminde oldukları (marry down), kadınlarinsa aynı standartlara "erişim/erişme" (marry up) eğiliminde olduklarıdır. İkincisi ise erkeklerin sosyo-ekonomik durumlarına göre tanımlanmaları, kadınlarinsa görünüşlerine göre tanımlanmalarıdır. Kısacası genel eğilim erkeklerin daha az eğitilmiş ve sosyal yönden ayrıcalıklı kadınlarla evlendikleri, kadınlarinsa sosyo-ekonomik yönden üst basamakta olan erkeklerle evlendikleri şeklindedir. Ancak bu eğilimler değişim göstermektedir ve erkekler de fiziksel görünüşlerine göre tanımlanmakta, kadınlar da sosyo-ekonomik durumlarına göre tanımlanmaktadır (Forsyth ve Johnson, 1995: 93). Kadınların işgücüne katılımının resmi alanda artış göstermesi ile sosyo-ekonomik duruma göre tanımlanma eğilimi arttığı gibi, dönüşen erkek imgesi dolayısıyla fiziksel olarak erkeklerin de tanımlanıyor oluşu şaşırtıcı değildir. Sanayileşme öncesi dönemde erkeklerin tarımsal etkinlikler vb. için işlevsel olarak fiziki güce gereksinim duymaları -kentsel alanda işin değişen niteliği dolayısıyla- geride kalmıştır. Ancak popüler medya organlarındaki "kentli erkek" temsiliinde yeniden fiziksel tanımlanın öne çıkarılması ile bu defa erkeğin fiziksel yapısı farklı bir işlev üstlenmektedir: görünüş/cazibe. İyi bir fiziksel görünüme sahip olmak eş seçimini etkilemektedir, hem seçimi hem de seçilmeyi kolaylaştırmaktadır.

Spreitzer ve Riley yaptıkları çalışmada (1974) yüksek eğitim düzeyine sahip kadınlar arasında bekarlığın daha yaygın olduğunu görmüşlerdir. Buna karşıt olan başka bir sosyo-ekonomik bulgu olarak da eğitim seviyesi yüksek erkeklerin daha çok evlilik eğiliminde olduğunu gözlemlemişlerdir. Yine benzer bir şekilde iş yaşamında üst düzeyde bulunan erkeklerin bekar kalmalarına fazla rastlanmazken, üst düzeyde iş sahibi olan kadınlar arasında ise bekarlığın daha yaygın olduğu görülmüştür (Spreitzer ve Riley, 1974). Bu durum bir açıdan "ekmek kazanan erkek, yuva yapan kadın" anlayışının bir devamı şeklinde de okunabilir. İşgücüne katılımlarının artması ile kazandıkları ekonomik bağımsızlık kadınların bekarlığı tercih etmesinde etkili olmaktadır. Ancak erkeklerde ise özellikle evsel rollerin üstlenilmesinde bir başkasına duyulan ihtiyaç evlilik için bir neden olabilmektedir. Aynı

şekilde yalnızlık ile başa çıkma konusunda da cinsiyete göre farklılığın olduğu (Tornstam, 1992) ve erkeklerin kendilerini daha yalnız hissettikleri yapılan çalışmalarda (Borys ve Perlman, 1985) ortaya konmaktadır. Bu konuya yalnızlık çalışmalarında değinilecektir.

Bekar bireylerin sosyal ilişkilerine odaklanan çalışmalar arasında 1985 yılında Richardson kaleme aldığı "The new other woman: Contemporary single women in affairs with married men" belirtmek gerekir. Çalışma evlilik dışı ilişkinin görülen en yaygın biçimi olan bekar kadınlar ile evli erkekler arasındaki ilişkiye odaklanır. Bu türdeki evlilik dışı ilişkiler, genellikle "yasak" olarak kabul edildiği için, genellikle evli erkeğin daha fazla güce sahip olması gibi statü eşitsizlikleri içerdiğinden mahremiyet, zaman kısıtlamaları ve geçicilik beklentileri ile nitelendirilir. Bu ilişkide bekar kadın ve evli erkek önce birbirlerinin "sırdaş"ı sonrasında ise "biz" olunan bir sosyal birliktelik olarak ifade edilir (Richardson, 1985). Bu noktada bekar bireylerin deneyimleri üzerine yapılan çoğu çalışmanın örnekleminde orta-sınıf beyaz kadınların bulunduğu da belirtilmelidir.

Virpi Timonen ve Martha Doyle "Life-long Singlehood: Intersections of the past and the present" (2013) adlı makalesinde, bekarlığın ilerleyen yaşta nasıl yaşandığına, genç yaştaki koşullara ve deneyimlere göre olan farklılıklarına ilişkin çalışmaların sayıca azlığına dikkat çekilmiştir. Timonen ve Doyle yaptıkları çalışmada, bekarlığın bireyler üzerinde uzun dönemdeki etkisini incelerken, seçilen ve zorunlu olarak tercih edilen iki farklı bekarlık biçimini gözlemişlerdir. Bekarlığı seçen kadın ve erkeklerin, yaşlılıkları da dahil olmak üzere yaşamları boyunca bağımsız, kendini gerçekleştirmiş ve özerk (otonom) olduklarını ifade ederler. Öte yandan yoksulluk, bakım işleri, aile rolleri ve kültürel normlar nedeniyle medeni durumları zorunlu olarak bekar olanların baskılanmış pişmanlık ve tatminsizlik duyduklarını vurgularlar (Timonen ve Doyle, 2013: 1749). Bu koşullar dolayısıyla bekar olmak ve bekarlığı isteyerek sürdürmemek kimi bireyler için yıpratıcı bir sürece dönüşmektedir. Svendsen'in (2018: 19) belirttiği, tek başlılık ve yalnızlık farkı yeniden ön plana çıkar.

Ward (1979) hayat boyu süren bekarlık ile ilgili bazı nedenler bulmuştur. Göze çarpan önemdeki bulgu, kadınlarda eğitim seviyesinin yüksekliği ile bekarlık arasındaki pozitif ilişkidir. Yapılan çalışmalarda (Houseknecht, Vaughan ve Statham, 1987; Schwenk, 1992; Ward, 1979), evliliği erteleyen kadınların eş bulma eğilimlerinin düşük olduğu, daha çok, hiç evlenmemeye-bekar kalmaya eğilim gösterdikleri ifade edilmektedir. Hiç evlenmeyen ve geç evlenen kadınların, evli kadınlara göre daha iyi bir kariye sahip olduğu, evlenmemenin kariyer yapmada ve bu süreçte yükselmede etkili olduğu görülmüştür (Houseknecht, Vaughan ve Statham, 1987). Schwenk (1992) 65 yaş ve üstü (hiç) evlenmemiş kadınların daha eğitilmiş, daha yüksek gelirli ve daha varlıklı olduğunu gözlemlemiştir. Bu noktada bekarlık hem neden

hem de sonuç konuma gelebilmektedir. Kariyerlerinde daha çabuk ilerlemelerinin ve başarılı olmalarının bir nedenini bekar olmaları oluşturunken, aynı zamanda, yapılan kariyerin de bir sonucunu yine bekar olmaları oluşturmaktadır.

Eğitilmiş, meslek sahibi olan, 35-50 yaşları arasındaki evlenmemiş kadınlar üzerine yapılan başka bir çalışmada da (Çelik ve Yüce Tar, 2016) bireylerin evlenmeme nedenlerine ve bu durumla nasıl baş ettiklerine odaklanılmıştır. Araştırma sonucunda evlenmemiş kadınların geliştirdikleri stratejiler arasında: "i) kaderci yaklaşım ve evlenme ihtimalini koruma, ii) bacılaşmak, erkeksileşmek ve cinselliği yok saymak, iii) kariyere odaklanma/sınırlı sosyal çevre yaratmak" (2016: 33) bulunmaktadır. Bu çalışmada "bacılaşma"; "tehlikeli kadın" olarak algılanmamak için kullanılan bir stratejiyi ifade eder. "Erkeksileşmek" ise ailedeki "erkeksi" rolleri yerine getiren kadınların bu "eksiği" doldurarak yeni bir kimliği ve sorumluluğu işaret eder (2016: 36-38). Bu noktada Türkiye'de özellikle son yıllarda sınırlı da olsa bekarlık üzerine çalışmaların yapıldığını ifade etmek gerekir. Büyük oranda ataerkil kültürün kadınlar üzerindeki etkisine odaklanılan çalışmalar arasında öne çıkan, C. Lordoğlu'nun "İstanbul'da Bekar Kadın Olmak" (2018) adlı araştırmasıdır. "Mekanın feminist okumaları" (2018: 19) üzerinde şekillenen çalışmada 24 ile 58 yaşları arasındaki bekar kadınların özellikle, kentsel-kamusal alandaki fiziksel güvenlikle ilgili korkularına ve yaşadıkları mahalle ile olan -ahlak bekçiliği ile güvenlik çemberi arasında- farklı ilişkileri üzerinde durulmuştur. Ayrıca çalışan bekar kadınların şiddet algısına (Akçıl, 2019), ve bekar kadınlara yönelik "evlen" baskısına (Kavas, 2018) odaklanan yüksek lisans tezleri de yapılmıştır. Bu çalışmalarda bekarlık -evlenmemiş olmak- doğrudan bir yaşam tarzı olarak ele alınmamış, örnekleme de yalnızca kadınlar dahil edilmiştir. Elbette modern toplumda yalnız yaşamanın yeni bir normu olarak bekarlığı ele alan (Erdoğan, 2020), yalnızlığı sosyo-psikolojik (Süleymanlı, vd., 2020) ve psikolojik olarak (Asolar, 2018) değerlendiren çalışmalarda son yıllarda yapılmaya başlanmıştır.

Bekarlık üzerine yapılan çalışmalarda yaş faktörünün de bu fenomeni deneyimlemede oluşturduğu farklar üzerinde durulmaktadır (Band-Winterstein ve Manchik-Rimon, 2014). Örneğin 60 yaş ve üstü hiç evlenmemiş bireyler üzerine yapılan çalışmada, ileri yaşta bekar olmanın önyargı ile karşılandığı ifade edilir. Genç yaşta bekar olmak normal karşılanırken, belirli bir yaşı geçince damgalayıcı davranışların arttığı belirtilmektedir. Ekonomik güvence arayışı devam etmekle birlikte yaşı ilerlemesi ile bireyler gelecekte almaları gerebileceğini düşündükleri bakım hizmetlerine de yatırım yapmaya çalışmaktadırlar. İleri yaşta çalışmanın da zorluğu ve kabul edilebilirliğinin düşük olması da bireyler için olumsuzluk oluşturmaktadır.

Bekarlık üzerine yapılan çalışmalar içinde hiç evlenmemiş bireylerle, geçmişte evlilik yapmış ve şu an bekar olanlar arasındaki sosyo-psikolojik farklılıklara da odaklanılmaktadır. Evlenme ve bekar kalma tercihi artıların-eksilerin tartılması ile yapılmaktadır. Evlilerden farklı olarak bekarların bağımsızlığa, özel alan ve özgürlüğe daha çok sahip oldukları ifade edilir. Geçmişte kadınlar ekonomik özgürlük için evlenerek kişisel özgürlüklerinden feragat etmekteyken, bugün birçok kadın, ekonomik bağımsızlığını sağlamak için bir erkeğe ihtiyaç duymamakta, isteyerek bekarlığı seçmektedir (Forsyth ve Johnson, 1995: 94). Bekarlığın bir tercih olarak ele alınmasıyla bireylerin bir tür fayda-maliyet hesabı yaptığı söylenebilir. Yaşamın her alanında öne çıkan planlama ve hesaplanabilirlik anlayışı ilişkilerde de görülmektedir. Kurulan ya da kurulmayan birlikteliklerde duygusal temelden çok ekonomik - rasyonel- temel önem kazanmaktadır. Benzer bir şekilde bekarlık tercihinin de ekonomik bir temelde ele alındığı söylenebilir. Bekarlık gelir yetersizliğinin bir sonucu olabileceği gibi bu gelirin paylaşılma istenmemesinden de kaynaklanabilir.

Waehler evlenmemiş erkeklerin ilişkilerden; kaçınma, geri durma ve uzaklaşma özelliklerini gösterdiklerini gözlemlemiştir. Evlenmemiş erkekler üzerine yaptığı çalışmada Waehler, 40 yaş üstü bekarların evlenmeyecekleri ve kimsenin yaşam tarzlarını değiştirmesine izin vermeyecekleri sonucuna varmıştır. Waehler bekar erkeklerin kadın düşmanı, ebeveyn bağımlısı, işkolik ya da çapkın olmadıklarını, alkolizm, yoksulluk ve aşırı pasifliğin de bekarları nitelerek için kullanılan stereotipler (kalıp yargılar) olduğunu belirtir (Waehler, 1991). Bekarları nitelerek için bu stereotiplerin kullanılması düşüncüdür. Örneğin alkol ve madde kullanımı çevrenin de etkisiyle, -birlikte- öğrenilen bir süreçte gerçekleşmektedir. Toplum nezdinde bekarlık, bireyin yetersizliği dolayısıyla sahip olduğu bir durum olarak algılanmakta, buna yönelik önyargılar da bağlamsal değil, yine kişisel "yetersizlik" temellinde şekillenmektedir. Bekar bireylere yönelik önyargılar ve damgalayıcı davranışlar ilgili çalışmalara da ileride değinilecektir.

Aile içindeki ilişkilere odaklanan çalışmalarda, kardeşleri olanlara kıyasla tek çocuk olan erkekler ve ilk doğan kız çocuklarının daha çok bekar kalma eğiliminde oldukları görülmüştür. Küçük kardeşlerinin bakımında rol oynadıkları için vekil ebeveyn (surrogate parent) olarak adlandırılan ilk doğan kız çocuklarının bekar kalma eğiliminde oldukları belirtilmektedir (Forsyth ve Johnson, 1995: 95).

Bekarlık kavramı ile ilişkili çalışmaların bir yönü de ailedeki otorite sistemi içinde değerlendirilmiştir. Demokratik bir aileden gelen erkeklerin bekar kalmalarına çoğunlukla rastlanmazken, benzer aile yapısındaki kadınların bekar kalmaları ise daha çok görülmüştür. Bu noktada demokratik bir aile yapısının kadınların tek başına başarılı olacağı konusunda

teşvik edici olduğu şeklinde bir açıklama getirilmiştir. Kadınların başarısı konusunda evlenmemiş olma durumu yeniden öne çıkmaktadır (Forsyth ve Johnson, 1995: 95). Ayrıca demokratik bir aileden gelen kadınların bekar olmalarının yaygın oluşunun bir nedeni olarak da, ebeveynlerinin -yapı karşısında- bekarlığı olumsuz ve damgalayıcı bir biçimde değerlendirmemelerinin etkisi olduğu söylenebilir. Bu durum kadınların bekarlık tercihini özgürce sürdürmelerini sağlarken, bekarlığın kalıcılışmasını da kolaylaştırabilir.

Yalnızca annenin ya da babanın ebeveynlik yaptığı tek ebeveynli ailelerde yetişen kadınların bekar kalma eğiliminde olmaları daha fazla ailevi sorumluluk almaları ve bekarlığın avantajlarını fark etmeleri olarak gösterilmektedir (Forsyth ve Johnson, 1995: 95). Bu noktada tek ebeveynli bir ailede büyüyen bireylerin hangi ebeveyni ile birlikte kaldıkları da fark oluşturmaktadır. Babanın yanında kalan çocukların ebeveynlik rolleri daha çok zaman alırken, annenin yanında kalan çocuklarda bu zaman daha azdır (Farrell, Vandevusse ve Ocobock; 2012: 294).

Erkek ve kadınların evlenmesinde ya da bekar kalmasında etkili olan iki tip aile çevresi olduğu belirtilmektedir. Bakıcı ailede büyüyen erkeklerin genelde bekar kaldığı, öz babası ve üvey annesi ile büyüyen erkeklerin ise genelde evlendiği görülmektedir (Forsyth ve Johnson, 1995: 95). Bireyin evlenme/evlenmeme tercihini etkileyen faktörler arasında nasıl bir ailede büyüdüğüün önem kazanması, medeni durumun sosyo-ekonomik nedenlerle açıklanabileceğini işaret eder. Bu noktada aslında bakıcı aile ve öz aile farkının yanında, ailenin sahip olduğu olanaklar, gelir düzeyi, eğitim durumu gibi birçok değişken de etkili olmaktadır. Dolayısıyla bekarlığın yalnızca bireysel nedenlerle açıklanmasının kolaycı bir yaklaşım olduğu -yeniden- söylenmelidir.

Bireylerin kendi başlarına yaşamak için evden ayrıldıkları yaşın, bekarlıkla ilişkili olduğu belirtilmelidir. 15 yaşın altında çalışmak için, eğitim için ya da bağımsız yaşamak için evden ayrılan bireylerin daha geç yaşta ayrılanlara göre bekar kalma eğilimleri daha yüksektir. Bu durum istenmeyen bir aile durumu söz konusu olduğunda açığa çıkmaktadır. Erkeklerin evlenmemelerinde ebeveynleri ve kardeşleri ile mutsuz, tatmin etmeyen bir ilişki içinde olmalarının, kadınların ise baba ve kardeşleri ile iyi ilişkide ancak anne ile zayıf ilişki içinde olmalarının etkili olduğu ifade edilmektedir (Spreitzer ve Riley, 1974). Bu etkenlerin doğrudan etkili olduğu ise tartışmalıdır. Evlenmemenin, akraba ve arkadaşlar ilişkileri içinde de değerlendirilebileceği öne sürülmüştür. Hiç evlenmemiş bireylerin haftalık süreyle akrabalarını daha az gördükleri, arkadaşları ile daha çok bağ kurdukları, akrabalarına oranlara arkadaşlarına daha çok güvendikleri gözlenmiştir (Ward, 1979). Bu noktada evlenmemiş bireyler arasında sosyal ağlar konusunda farklılıkların bulunduğu da belirtilmelidir. Bekarlık

konusundaki çalışmaların odağında çoğunlukla kadınlar olmasına karşın, karşılaştırmalı araştırmalar da yapılmaktadır. Örneğin Seccombe ve Ishii-Kutz'un (1994) hiç evlenmemiş bireyler arasında toplumsal cinsiyet farklılıklarını incelemişlerdir. Hiç evlenmemiş erkek ve kadınlar arasında sosyal ağlar konusunda kimi farklılıklar olduğunu gözlemleyen yazarlar, hiç evlenmemiş kadınların akrabaları ile daha sık görüştiklerini belirtirken, arkadaş çevresi ya da komşularla olan ilişkilerde bir farklılığın olmadığını da ifade etmişlerdir. Ayrıca sosyal etkileşim konusunda toplumsal cinsiyetten ziyade medeni duruma göre farklılıklar olduğu da vurgulanmıştır (1994: 585). Schachner, Shaver ve Gillath'ın (2008: 489) çalışmasında da bekarların kardeşlerine ve arkadaşlarına daha çok güvendikleri ifade edilirken, evliler içinse öne çıkan eşleri ve çocukları olmaktadır. Bu noktada yapılan araştırmalarda farklı bulgulara ulaşıldığı görülmektedir. Ward (1979) hiç evlenmemiş bireylerin akrabaları ile daha az görüştiklerini belirtirken, Seccombe ve Ishii-Kutz (1994) ise bu durumun toplumsal cinsiyete göre değiştiğini hiç evlenmemiş kadınlar akrabaları ile daha çok vakit geçirdikleri ifade etmiştir. Schachner, Shaver ve Gillath'ın (2008) çalışmasında ise aslında ebeveynlerle birlikte geçirilen çocukluk deneyiminin, bağlı olunan kişiler üzerinde etkisi olduğu belirtilmiş ve bekarlık ve bağlanma arasında ise güçlü bir ilişkiye rastlanılmadığı ifade edilmiştir. Birey üzerinde aile içi ilişkilerin önemi olmakla birlikte, bu ilişkileri tek belirleyici değişken olarak öne sürmek kolay değildir. Çevrenin birey davranışı üzerinde tamamen etkili olduğunu ifade etmek, bireyi çevreleyen koşullar altında tamamen "belirlenen" bir konumda görme tehlikesini içerir. Ayrıca, bekarlık/evlenmeme üzerine yapılan çalışmalarda farklı sonuçlara ulaşılması konu hakkında bir genellemeye varmanın zorluğunu, araştırma alanının dinamik yapısını ve farklı değişkenlerin etkisinin atlanmaması gerektiğini de gösterir.

1.7. Yalnızlık Çalışmaları

Bekarlık ya da evli olmama durumu yalnızlık ve tek başlılık konularını da beraberinde getirmektedir. Yirminci yüzyılın sonlarına doğru bekarlık çalışmalarının yanında farklı alanlarda yalnızlık çalışmaları (Sadava ve Thompson, 1986; Åkerlind ve OlofHörnquisti, 1987; 1992, Barretta, Dantzler ve Kayson, 1995; Alpass ve Neville, 2003; de Jong Gierveld, van Tilburg ve Dykstra, 2006; Yang ve Victor, 2011; Canham, Mauro, Kaufmann, Sixsmith, 2016; Hsieh ve Hawkey, 2017) da artış göstermiştir.

Çocukların, gençlerin, yetişkinlerin ve yaşlıların yani tüm insanların mutluluğu aradığı düşünülür. Toplum içinde yalnızlık tüm insanlar için büyük bir problem olarak görülür. Elbette kişisel olarak yalnızlığın seçildiği durumlar farklı düşünülse de genellikle toplum gözünde yalnız bireylerin mutsuz ya da mutsuzluk verdikleri için kimse ile geçinemedikleri

düşünülür. 20. yüzyılın ortalarına dek göz ardı edilen kavramlardan ve çalışma alanlarından biri olan yalnızlık 1970'lerden sonra önem kazanmıştır (de Jong Gierveld, van Tilburg ve Dykstra, 2006: 485).

Bilimsel araştırmalarda bu konuya ilişkin oluşan ilgi bekar/yalnız bireylerin artış göstererek görünürlük kazanmasının yanı sıra aynı zamanda onların alkol kullanımı, sağlık sorunu ve intihar girişimi gibi konularla da ilişkilendirilmelerindendir. Bu noktada belirtmelidir ki yalnızlığın yanında esas olarak bireyleri alkol kullanımına, intihara ya da sağlık sorunlarına iten çoğu zaman başka değişkenlerdir. Sağlık sorunları, kötü beslenme, intihar eğilimi, sosyalleşme isteğini yerine getirememesi gibi sorunların başlıca nedeni bireylerin sosyo-ekonomik durumlarıdır. Sağlık hizmetlerinden yararlanabilmenin, yeterli beslenmenin ve sosyalleşmenin de belirli bir gelire sahip bireyler için daha kolay olduğu söylenmelidir.

Alkol ve madde kullanımının öğrenilen bir alışkanlıktır. Elbette yalnız kalan, yalnızlaşan bireylerde alkol kullanımının sıklığına ilişkin bir eğilim -tüketim miktarlarının risk düzeyinde olmadığı belgelenerek- öne sürülse de (Sadava, S. W. ve Thompson, M. M. 1986; Åkerlind ve Hörnquist, 1987; 1992; Canham, Mauro, Kaufmann, Sixsmith, 2016) bu alışkanlığın edinilmesi belirli bir sosyal çevreyi de gerektirir. Örneğin gençlerin alkol tüketiminin yalnızlarken azaldığı görülmektedir. Ancak yaşlılar içinse tam tersi geçerli olup, yalnızlarken alkol tüketiminin arttığı görülmektedir (Barretta, Dantzler, Kayson, 1995). Ayrıca alkol ve madde kullanımını da tek değişken olarak yalnızlık ve/veya tek başlılık ile ilişkilendirmek de indirgemecilik olacaktır.

Yalnızlık çalışmalarında alkol ve madde kullanımının yanı sıra, yalnız/tek başına yaşayanların depresyon ile ilişkisi de araştırılmaktadır. Örneğin altmış beş yaş üstü yalnız bireylerin depresyon düzeylerinin yükseldiği belirtilmektedir. Ancak araştırmalarda depresyonun kaynağı olarak çoğunlukla düşüş gösteren sağlık durumu öne sürülmektedir. Bu durum da yalnızlığın depresyon ile ilişkisinde birincil derecede etkileyici olmadığını bunun yanında esasen mesleki yaşamdan çekilme, emeklilik sonrası üretime katılmakta zorlanma, fiziksel hareketliliğin azalması da depresyonu arttıran etkenler arasında olduğunu gösterir (Alpass ve Neville, 2003).

Yapılan çalışmalarda yalnızlığın tek başına yaşayan bireyler dışında da görüldüğü ifade edilmektedir. Bu konuda farklı görülebilecek olan evli bireyler arasında da yalnızlığın yaygın olduğunun belirtilmesidir (Tornstam, 1992; Hsieh ve Hawkley, 2017). Yapılan çalışmalarda 55 yaş üstü evli yetişkinlerin yarısından fazlasının karmaşık duygular içinde, ilgisiz ya da isteksiz bir evlilik yaşamına sahip oldukları görülmüştür. Bu noktada eşlerin

birbirlerine karşı destekleyicilik ve kısıtlayıcılık düzeylerinin etkili olduğu vurgulanmakta (Hsieh ve Hawkey, 2017), aynı zamanda toplumsal cinsiyet temelinde de farklılıklarının da olduğu ve kadınların daha çok yalnız hissettikleri (Tornstam, 1992) belirtilmektedir.

Yapılan çalışmalar Batı toplumlarındaki yetişkin nüfusun önemli bir bölümünün, yaşamlarının bir bölümünde yalnızlık hissettiklerini göstermektedir. Elbette yalnızlık birçok insanın yaşamının bir zamanında hissettiği bir duygudur/duygu durumudur. Avrupa genelinde yapılan araştırmalarda toplam Avrupa nüfusunun yüzde 7'sinin (yaklaşık 30 milyon) sıklıkla yalnızlık çektiği belirtilmiştir. Macaristan, Çekya, İtalya, Polonya, Fransa ve Yunanistan'da on kişiden birinin kendini sıklıkla yalnız hissettiği görülürken, Hollanda ve Danimarka'da yüzde 3, Finlandiya'da yüzde 4, Almanya, İrlanda ve İsveç'te ise yüzde 5 düzeylerinde olduğu görülmüştür (d'Hombres, vd., 2018).

Yalnızlık konusundaki istatistikler genel olarak ele alındığında belirli gruplar için bu oranların yükseldiği görünmektedir. Örneğin Finlandiya için toplam nüfusun (16 yaş ve üzeri dahil edilerek) yüzde 4'ünün, yaklaşık 179.000 kişinin, yaşamlarının büyük bölümünde yalnızlık çektiği görülürken, nüfusun en yalnız grubu olan 75 yaş ve üzeri içinse yüzde 7.3'lük bir bölümü çoğunlukla yalnız hissettiği, yüzde 28.7'lik bölümü ise yaşamının bir bölümünde yalnızlık çektiği görülmektedir (Official Statistics of Finland, Living Conditions 2019). Kısacası, küçümsenmeyecek olan yalnızlık oranlarını içeren istatistikler, her toplum için farklılık gösterirken, toplum içinde de belirli yaş grupları arasında da değişkenlik göstermektedir.

Yalnızlık üzerine yapılan çalışmalarda yaşa bağlı değişkenliğin yanı sıra cinsiyet temelinde de farklılıkların olduğu görülmektedir. Yalnızlık çalışmalarında kadınlar en geniş biçimde temsil edilen grubu oluşturmaktadır. Çoğu incelemede kadınlar arasında yalnızlığın daha yaygın olduğu gösterilmekle birlikte, yalnız yaşayan erkeklerinse daha sıklıkla ve daha fazla yalnızlık hissettiklerini belirten çalışmalar da mevcuttur. Örneğin, Borys ve Perlman'ın (1985) kaleme aldığı "Gender Differences in Loneliness" makalesinde her ne kadar kadınlar arasında yalnızlık daha yaygın görülse de yalnızlık duygusunun erkekler tarafından daha güçlü yaşandığı belirtilmektedir. Borys ve Perlman'ın çalışması "UCLA Yalnızlık Ölçeği"ni kullanır ve bu ölçekte yalnızlık dolaylı sorularla sorgulanmaktadır. Bu şekilde değerlendirildiğine erkeklerin daha fazla yalnızlık hissettikleri görülür. Ancak doğrudan sorular yöneltildiğinde ise erkeklere göre kadınların daha yalnız olduğu sonucu açığa çıkmıştır. Bu sonuçların yanına İskandinav ülkelerinde yapılan çalışmalar da eşlik eder. Öte yandan "Loneliness in Marriage" makalesinde Tornstam (1992), evli olmayan erkeklere göre evli olmayan kadınların yalnızlığın etkisini daha yüksek oranda deneyimlediklerini ifade eder.

Ancak evli olmayan erkek ve kadınların, evli olan erkek ve kadınlara göre yalnızlıklarının daha yüksek olduğunu da not düşer. Genel anlamda evli olmayan bireylerin, evli olanlara göre daha fazla yalnızlık çektikleri ve kimi durumlarda erkeklerin kimi durumlarda ise kadınların yalnızlığı daha yoğun yaşadıkları belirtilmelidir. Kadınlar ve erkekler arasında hissedilen yalnızlığın değişkenlik göstermesi konusunda etkili olan durumlar arasında da örneklem seçimi öne çıkmaktadır.

Tornstam (1992), yalnızlık konusunun cinsiyet temelinde incelendiği çalışmalarda oldukça farklı sonuçların çıktığını ifade eder. Sonuçların değişkenlik göstermesinin nedeni de erken dönem çalışmalarındaki örneklemin oldukça sınırlı ve özel nitelikte olmasıdır (Tornstam, 1992). Bu noktada farklı yaş aralığında seçilen örneklem temelindeki çalışmaların da farklı sonuçları doğurduğu atlanmamalıdır. Örneğin 11 Avrupa ülkesinde yapılan yalnızlık araştırmasında (Hansen ve Slagvold, 2016) Doğu Avrupa ülkelerinde altmış beş yaş üstü kadınlarda yalnızlığın daha fazla görüldüğü belirtilmektedir. Aynı çalışmada yalnızlığın Kuzeybatı Avrupa'da görece daha düşük olduğu gösterilmektedir (Hansen ve Slagvold, 2016). Yapılan çalışmalarda bireylerin yalnızlıklarının artış göstermesinde, yoksulluğun, sosyo-ekonomik eşitsizliklerin de etki ettiği açıkça ortadadır. Yalnızlık araştırmalarının, makro ölçekte milli gelir, sağlık hizmetleri, emeklilik yaşı gibi değişkenlerle olan bağı büyük ölçüde yaşamdan alınan doyum ile doğrudan ilişkisinden kaynaklanmaktadır.

Yalnızlığın cinsiyete göre değişkenlik gösterirken farklı değişkenlerin de ele alınması gerekir. Örneğin kadınların birebir bağılıklara daha çok sahip olması, çalıştıkları iş ile kurdukların bağı ve iş yaşamında edindikleri arkadaş gruplarına da olan bağılıkları onların yalnızlığı deneyimlemesinde fark oluşturabilir. Bu nedenle erkeklere göre kadınların yalnızlığı bir ölçüde daha az yaşadıkları düşünülebilir. Ancak cinsiyet farklılıklarına göre yalnızlığın ele alınmasında yaş kriteri de önemli rol oynar. Öyle ki erkeklerde 75 yaşından sonra kadınlarda ise 55 yaşından sonra yalnızlığın arttığı öne sürülmektedir (Yang ve Victor, 2011). Genel olarak 60 yaş üstü bireyler içinde erkeklerin kadınlara göre daha sosyal oldukları görülmüştür (Singh ve Misra, 2009). Kısacası bireyler arasında yalnızlığın deneyimlenmesinde ve sosyal olma durumunun değerlendirilmesinde cinsiyetin yanında yaş, meslek, çalışma hayatı ve çalışma süresi de etkili olmaktadır.

Evlenmeme/bekar olma kavramı gibi, yalnızlık da damgalanma kavramı ile ilişkilendirilmektedir. Yalnızlık genel olarak olumsuz sosyal damga konusu olarak görülmektedir. Her zaman için güçlü bir bağ kurulamadığı (Jones, vd., 1981; Jones vd., 1983) belirtilse de aynı zamanda bir sosyal yetersizlik belirtisi (Perlman ve Peplau, 1982) olarak da değerlendirilmektedir. Sosyal çevrenin, sosyal ağların ve arkadaş/akran gruplarının bireyin

yaşamında olmayışı istenmeyen bir durum olarak nitelenir. Sosyal bağlarını "geliştirmemiş" olması bireyin, kişilik açısından yetersiz olarak görülmesine neden olur. Bu durum bireyin sosyal açıdan istenen niteliklere sahip olmadığına ya da sosyal açıdan istenmeyen niteliklere sahip olduğuna işaret eder. Bu durum da yalnız bireylerin görmezden gelinmesine, dışlanmasına etki eder. Sosyal açıdan damgalanan bireyler, sosyalleşmekte tereddütler yaşamakta, diğerlerinden kaçınmakta ve reddedilme korkusu yaşamaktadırlar (Lau ve Gruen, 1992: 182).

Damgalanmaya neden olan yalnızlık ve sosyal yalıtılmışlık durumunun cinsiyete göre değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Weiss (akt. Lau ve Gruen, 1992: 182) erkeklerin yalnız olmasının kadınlara göre daha az kabul edilebilir olduğunu belirtir. Erkeklerin sosyal açıdan etkin olmaları ve bir sosyal ilişki ağı kurmuş olmaları beklenir. Bu ağın kurulmasında erkeklerin başarısız olması, onları zayıf olarak gösterir ve sosyal imajlarını zedeler. Kadınların yalnızlıkları ise daha duygusal ve dokunaklı bir biçimde ele alınarak erkeklere göre daha kabul edilebilir görülür. Yalnız olmayan erkeklere göre yalnız erkekler daha olumsuz değerlendirilirken, yalnız olamayan kadınlar ve yalnız kadınlar arasındaki değerlendirme ise çok büyük farklılıklara dayanmaz (Lau ve Gruen, 1992: 182).

Davranış bilimleri alanında çalışan Paul Dolan yapılan son çalışmalarda, başarıyı ölçmek için kullanılan geleneksel belirteçlerin mutlulukla, özellikle de evlilik ve çocuk yetiştirme konusu ile ilişkisinin kurulamadığını belirtir. Dolan'a göre evli olmayan/evlenmemiş ve çocuk sahibi olmayan kadınlar nüfus içinde en mutlu ve sağlıklı grubu oluşturmakta, evli ve çocuklu olan akranlarına göre de daha uzun yaşamaktadırlar. Evlilik kurumunun erkeklere "yerleşik sakin bir hayat" sağlamasıyla daha fazla fayda sağladığı öne sürülmektedir. Evlenmemiş ve çocuk sahibi olmayan kadınları mutsuz eden önemli bir etkenin evlilik ve çocuk sahibi olmanın "başarılı olma"yı getirdiğine ilişkin var olan damgalayıcı (toplumsal) kanılar olduğunu ifade eder: Örneğin "40'larında bekar ve çocuk sahibi olmayan bir kadın gördüklerinde "yazık, ne acı değil mi? Belki sen de bir gün doğru adamla karşılaşırın ve bu durum değişir" derler. Ancak Dolan'a göre belki de o kadın yanlış adamla tanışacak, mutsuz ve sağlıksız olacak, hatta bu durum daha erken ölmesine neden olacaktır" (Dolan, 2019). Elbette evlenmemiş/bekar olan erkeklerin de damgalama maruz kaldığı görülmektedir. DePaulo bekar erkeklerin alkol problemleri olduğu, şiddete, hırsızlığa vb. suçlara eğilimli olduklarına yönelik bir algının olduğunu belirtir. Öyle ki bu durum medyanın yanı sıra akademik çevrede de görülmektedir. Örneğin "bekar erkeklerin evli erkeklerden neredeyse iki katı daha fazla alkol problemi olduğu" öne sürülmektedir. Oysaki evlilerde bu oran yüzde 2.3, bekarlarda ise yüzde 3.7 düzeyindedir. Bekarların oransal olarak

üstte olması, farkın büyük olduğu anlamına gelmese de "neredeyse iki katı daha fazla" deyişle "problemlili" gösterilmeye çalışılmaktadır. Diğer bir örnekte şiddet suçlarında görülebilir. Bekar erkeklerin şiddete eğilimli olduğu öne sürülürken, yapılan araştırmada kadına karşı işlenen, içinde tecavüz, fiziksel şiddet, taciz vb. bulunan şiddet suçlarının yüzde 64'ünün önceki ya da şimdiki eşlerinden, birlikte yaşadıkları partnerlerinden ya da erkek arkadaşlarından geldiği görülmüştür. (DePaulo, 2007: 232, 247). Bu noktada damga ve yapılaşma kuramının yer aldığı kuramsal çerçeve bölümüne geçmek yerinde olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

YAPILAŞMA, DAMGA KURAMI VE BEKARLIK

2.1. Yapılaşma ve Damga Kuramı

Bekarlık, aile kavramı ile olan ilişkisinde öne çıkmasının yanında, bir yaşam tarzı olarak nitelenebilirliği ile farklı sosyal etkileşim modeli sunması, insan ilişkileri açısından bulunduğu konumu ve bu ilişkilerde damgalanmaya maruz kalma durumu dolayısıyla da sosyoloji için önem taşımaktadır. Bu fenomeni taşıyan bireylerin -genel bir ifade ile- yapı karşısındaki "riskli" konumlanışlarının farklı biçimlerde okunabilirliği dolayısıyla da bekarlık, "yeni" bir inceleme alanı sunar.

Tercih ve koşullar arasında verilen bir karar olarak bekarlık, bireyin yapı ile olan ilişkisinde ve yapı karşısında konumlanışında yapılaşma teorisi ile ele alınma olanağı oluşturur ve bu ilişkinin "soyut" yönünü gösterir. Bekar bireylerin deneyimleri ve bu deneyimleri aktarırken maruz kaldıklarını belirttikleri damgalayıcı sosyal etkileşimler ve davranış örüntüleri ise bu ilişkinin "somutlaşan" yüzünü gösterir. Bekarların damgalanmasının "yapı" karşısında algılanmaları ile gerçeklemesi, iki yaklaşımın bir arada kullanılabilme olanağını oluşturur. Yapı karşısındaki bu konumlandırılma hem genel anlamıyla ataerki değerlerle kurulu sosyal yapı hem de özel anlamıyla kurulu olan heteroseksüel aile kavramı dolayısıyla gerçekleşmektedir. Bekarlığın bu karşı ("anti") yönelimli algılanışı sonucu oluşan damgalamaya, bireylerin verdiği karşılıklar da yapılaşma çerçevesinde okunmaya içkindir. Elbette bu bakışın kullanımı yalnızca "karşılaşılan" damgalanmaya yönelik etkin olma durumu ile sınırlı değildir. Genel olarak da bireyin "yeni" riskler (güvencesizlik, iklim değişikliği, gelecek belirsizliği, artan gelir adaletsizliği vb.) dolayısıyla evlenmeyi bir risk olarak görüp bekar kalmayı seçmesi ya da yeğlemesi de bu çerçeveyi olanaklı kılar. Ayrıca her ne kadar evlenme riskine girmemeyi tercih etse de bireyin bu defa da -daha önce de belirtildiği gibi- yapı karşısında konumlandırılarak toplum tarafından olumsuzlanma ve damgalanma riskini alması da bekarlığın iki uçlu bir eylem olarak düşünömselliğini gösterir. Bu durum da, iki yaklaşımın birbirini tamamlayıcı nitelikte ele alınabileceğini ifade eder. Benzer bir deyişle, bu çalışma için yapılaşma ile damga kuramının bir arada kullanılması bekar bireylerin deneyimlerinin daha bütöncöl gösterimi ve yorumu için gereken kuramsal çerçeveyi sunmaktadır. Bu noktada öncelikli olarak yapılaşma kuramından söz etmek yerinde olacaktır.

2.2. Anthony Giddens ve Yapılaşma Kuramı

Sosyolojide önde gelen tartışma konularından birini yapı-faillik sorunu oluşturmaktadır. Sosyolojinin kuruluşundan 20. yüzyıl ikinci yarısına değin kuramcılar genellikle yapı-fail kavramlarını belirleyen-belirlenen biçiminde bir ele alışla irdelemişlerdir. Daha genel ifade etmek gerekirse sosyolojide birey ve toplum ilişkisini açıklayan iki ana yaklaşım vardır. Toplum temelli olarak adlandırılan yaklaşım ortak kültür, toplumsallaşma ve genel toplumsal yapının bireysel eylemleri doğurduğu savı yönünde gelişmiştir. Temel düşünce bireylerin daha geniş toplumsal süreçlerin 'destekleyicisi' veya 'yüklenicisi' olduğudur (Elliott, 2017: 171). Örneğin, Marx, Comte, Durkheim gibi kuramcılar için sosyal yapılar bireyler üzerinde doğrudan etkili olmaktadır, bireylerin yapı üzerindeki belirleyici gücü ise genellikle çok kısıtlı bir düzeyde kalmaktadır. Benzer bir ifade ile bireylerin eylemlerinin kaynağını yapısal özellikler oluştururken, yapının kurulmasında ise bireylerin etkisinden söz etmek oldukça güçtür. Yapı merkezli kuramlar için, birey ve bireyin eylemi üzerinde yapının etkisinin açıklanması için makro düzeyde bir bakış açısı kullanılmıştır.

Yapı merkezli kuramcılar yanı sıra birey (eylem) merkezli kuramcılar arasındaki Garfinkel, Goffman ve Schutz gibi isimler ise anlama/yoruma yönelik olan Weberci sosyoloji anlayışını benimsemişlerdir. Weber için sosyoloji, sosyal eylemin anlamını yorumlama çabasında olan bir bilim, eylemin anlamını ise, sosyolojik bilginin özel karakteri olarak tanımlanmaktadır. Weberci sosyoloji anlayışına sahip olan düşünürler için sosyal gerçekliğin inşasında birey ve bireyin eylemleri doğrudan rol oynamaktadır. Bu yaklaşım içinde birey toplumsal ilişkilerin kaynağı olarak ele alınmaktadır. Genel düşünce, bireylerin kültürel ilişkiler ve toplumsal örüntülerin üretildiği eylemlerin kaynağı olduğu yönündedir. Bireysel eylemin toplumsal alışkanlıkları nasıl doğurduğu aynı zamanda psikanaliz ve bazı feminist yaklaşımların da kavramsal açıklamasının konusu olmuştur (Elliott, 2017: 171). Bireylerin eylemlerinin ve davranışlarının yorumlanması da mikro düzeyde bir bakış açısı ile gerçekleştirilmiştir.

Sosyoloji kuramlarının yapı-fail konusundaki tutumları, toplumu ele alış bakımından makro ve mikro eğilimli oluşları ile yakından ilişkilidir. Genellikle yapının etkisi üzerine odaklanan çalışmaların makro eğilimli, benzer şekilde de fail üzerine eğilen çalışmaların da mikro yönelimli olduğu söylenebilse de bu ele alış biçimi hatalı olmamakla birlikte derinlemesine olmayan bir değerlendirmenin sonucudur. Ritzer'e göre yüzeysel düzeyde mikro-makro ve faillik-yapı konuları, benzer görünür ve çoğu kez birbirini andırmış gibi ele alınmasının yanında hem faillik-yapı hem de mikro-makro konularını düşünmenin başka yolları vardır ve bu iki kavramsallaştırma arasındaki önemli farklılıkları görmemizi sağlar

(Ritzer, 2011: 388). Aynı zamanda yapı-fail konusu, mikro-makro bakış açısı ile olan ilişkisinin yanında nesnellik-öznellik ayrımı ile değerlendirilmektedir. Bu durum nesnellik-öznellik ayrımının felsefeden sosyolojiye taşınmasının bir sonucudur. Makro sosyolojik teoriler nesnellik yaklaşımına sahip olup; yapı, sistem ve kurum gibi daha geniş ölçekli konularla ilgilidirler. Mikro sosyolojik anlayışlar ise birey, eylem, benlik ve etkileşim gibi konulara yönelirken öznelciliğe dayanırlar (Esgin, 2004: 123-124).

Genel anlamda faillik mikro düzeyi, eyleyenleri özellikle de bireyi işaret ederken aynı zamanda eyleme geçen makro bütünlüğü de işaret edebilir. Örneğin fail; bireyler kadar örgütlü grupları, örgütleri ve ulusları da kapsadıkları öne sürülürse ya da eyleyen olarak toplumsal sınıflar üzerine odaklanılırsa bu noktada eyleyenler olarak kabul edilen bütünlükler dolayısıyla faillik ile mikro düzey fenomenleri eş tutamayız (Ritzer, 2011: 388). Bu durum, yapı karşısında eyleyenlerin tümünün fail olduğunu öne sürmek olur ve failliğin mikro düzeydeki gösteriminden makro düzeye geçişini verir. Böylece yapının makro düzeyi, failinse mikro düzeyi işaret ettiğini öne sürmek zorlaşmaktadır.

Yapı genellikle büyük-ölçekli toplumsal yapılara işaret eder. Giddens'ın sistemler tanımı, her yapının her iki tipini kapsar, çünkü O, “eyleyenler ile bütünlükler arasındaki yeniden üretilmiş ilişkileri” içerir. Bu nedenle yapı ve fail hem mikro hem de makro düzeydeki fenomenlere işaret eder (Ritzer, 2011: 388). Bu iç içe geçebilen mikro-makro kavramlarının bir arada değerlendirilmesi sağlayan en iyi yaklaşımı, Anthony Giddens yapı-fail ikiliğini bütünleştirdiği yapılaşma kuramı ile sunar. Birey, çevrelendiği yapı karşısında yalnızca edilgen-şekillenen bir konumda olmadığı, aynı zamanda çevrelendiği yapıyı tekrarlanan pratiklerle inşa ettiği ve yeniden ürettiği fikri ile bu kuram birçok araştırma alanı için önemli bir çerçeve sunar. Bekarlık fenomenine ve bu fenomenin deneyimlenmesine odaklanan bu çalışmada da bireyin bekarlık kararı hem yapının etkisi dolayısıyla hem de yapıya karşı bir konumlanış ile yapılan bir tercih olarak ele alındığı için yapılaşma kuramının -damga ile birlikte- kuramsal çerçeveyi oluşturacağı düşünülmüştür.

Anthony Giddens çağdaş toplumun yapısal ve örgütsel özelliklerinin bireysel eylemle yeniden üretildiğini göz ardı etmeden, bireysel eylemin toplumsal yaşamın zorunlu uygulaması içinde nasıl yapılandığıyla ilgilenmektedir (Elliott, 2017: 171). Başka bir ifade ile Giddens, bireylerin yapı üzerinde etkili olurken, yapı tarafından şekillendiğini de kabul eder. Yapı ile olan etkileşimde bireyler yapısal özelliklerin yeniden üretimine katkıda bulunurlar. Benzer bir deyişle bireyin üzerinde etkili olan yapıyı, yine bireylerin yeniden üretimine dayalı eylemleri ayakta tutar.

Giddens yapı ile faili etkileşim içinde ele alarak ve birbirine üstünlük kurmayan bir ilişkide değerlendirerek ve sosyal teorinin birey/toplum ikiciliğinden uzaklaşma yolunda ilerlemesi için bir temel oluşturur. Birey ve toplum ilişkisinin karşıt terimlerle tanımlanması, yaşamın karmaşık yapısının anlaşılmasını engellemektedir. Bunun önüne geçmek için Giddens “Toplumsal Kuruluşu” (1999) adlı yapıtıyla yapılaşma kuramını geliştirir. Yapılaşma kuramı ile gündelik eylemleri, dizgesel yapıların gücünü ve faillerin kişisel olarak meydana getirdiklerinin aynı anda anlaşılmasını sağlar. Çözümlemesinin başlangıç noktası toplumun sabit ve belirlenmiş oluşu değil, toplumsal yaşamın etkin akışıdır (Elliott, 2017: 171). Yapılaşma kuramında yapı ve fail verili, sabit değişkenler olarak değil, birbirini etkileyen ve yeniden üreten etkenler olarak yaşamın akışı içinde var olurlar.

Giddens'a göre: Toplum bilimlerinde veya tarihte her araştırma, eylemin (çoğu zaman faillikle eylemi veya eylemin yapıyı 'belirlediği bir anlayış yoktur'. (akt. Ritzer, 389). Giddens bireye/faile odaklanan sembolik etkileşimlik ve topluma/yapıya odaklanan yapısal işlevselcilik kuramlarını reddeder. Giddens'ın kuramının başlangıç noktasını "tekrarlayan toplumsal pratikler" oluşturur. Yapılaşma kuramına göre, toplum bilimlerinin araştırma alanı, birey eyleyenlerin deneyimi ya da herhangi bir toplumsal totalite biçiminin varoluşu değil, zaman ve mekan içinde bulunan düzenlenmiş toplumsal pratiklerdir." Yapılaşma kuramının çekirdeğine yapı-fail arasındaki ilişkiyi koyarak, kuramın özünde faillik ve yapının ikiliğini ve diyalektik etkileşimini aydınlatmayı amaçlar. Bu nedenle de yapı ve fail birbirinden ayrı olarak kavranamaz. Giddens'ın kavramsallaştırmasında yapı-failin ikiliği iç içe geçen bütünleştirici bir şekilde ele alınır. Bu yaklaşıma göre her toplumsal eylem, yapı içerir ve her yapı, toplumsal eylem içerir. Faillik ve yapı insan etkinlikleri ve pratikleri içinde ayrılamaz bir biçimde birbiriyle bağlantılıdır.

Giddens yapılaşma kuramının ana hatlarını çizmeye işlevselcilik ve yapısalcilik ile yorumlama ve “yorumcu toplum bilim” arasındaki ayrım ile başlar. Bu noktada her ne kadar işlevselcilik ve yapısalcilik arasında önemli karşıtlıklar olsa da her iki yaklaşımında doğalcı bir bakış açısına ve nesnelciliğe eğilim göstermeleri dolayısıyla benzerlikleri vurgulanır. Comte ile birlikte işlevselci düşünce toplum bilimine yakın gördüğü biyolojiye yönelir. Bu yaklaşımlarda, toplum dizgelerinin yapı ve işleyişlerini kavramlaştırma ve uyarılma mekanizmaları yoluyla evrim süreçlerini çözümlemekte biyolojinin bir rehber olduğu düşünülür (Giddens, 1999: 41). Sosyolojinin kuruluş yıllarında biyolojiye olan yönelimin de yöntem tartışmalarında etkili olduğu belirtilmelidir. Sosyolojinin özgün bir bilim dalı olarak kuruluşunda biyolojiye olan yönelimi dolayısıyla toplumun incelenmesinde doğa bilimlerinin araştırma anlayışı ile bir paralelliğin bulunduğu söylenebilir. Doğa bilimlerinde

araştırmacının, araştırdığı dünyadan tamamen kendini ayrı tutması, çevrenin belirleyici etkisinin üst düzeyde ele alınması ile çevrenin statik ve belirleyen konumunda oluşu da toplum bilim kuramlarına geçer.

Giddens yapısalcı düşüncenin, özellikle Levi-Strauss'un yazılarında evrimciliğe karşı durduğunu ve biyolojik benzetmeleri kullanmadığını belirtir. Vurguladığı nokta, toplum bilimi ile doğa biliminin karşılıklılığının bilişsel nitelikleri olduğudur. Hem yapısalcılık hem de işlevselcilik toplumsal bütünü tekil parçalarına baskın geldiği üzerinde durmaktadır. Yorumsamacı yaklaşım ise doğa bilimleri ile toplum arasında ayrım yaparken yapısalcı ve işlevselci yaklaşımın aksine bireyin eyleme geçme gücü üstünde durur. Yorumcu toplumbilim anlayışında eylem ve anlam insan davranışının açıklanmasında önceliklidir, yapısal kavramların birey üzerindeki etkisi oldukça sınırlıdır ve yapının kısıtlayıcı unsurları ön plana çıkarılmaz. Buna karşın, her ne kadar işlevselcilik ve yapısalcılık anlayışlarında yapı kavramına farklı anlam yükleniyor olsa da, genel olarak yapı eylemden önce gelir ve yapıların kısıtlayıcı özellikleri büyük ölçüde vurgulanır. Sosyolojideki yaklaşımlar arasındaki fark temelde eylem, anlam, öznellik kavramlarının nasıl tanımlandığı ve bunların yapı ve kısıt kavramları ile olan ilişkisinin nasıl kurulduğudur (Giddens, 1999: 41-42).

Giddens'ın işlevselcilik eleştirisinin odak noktası, bu yaklaşımın bütüncül bir sosyolojik analiz çerçevesi sağlayamaması üzerinedir. Aslında Giddens'ın bu noktada temel eleştiri hedefinin Parsons olduğu söylenebilir. Onun Parsons'a eleştirileri artık günümüzde sıklıkla dile getirilen biçimdedir. Parsons, toplumdaki birleştirici yapıları aşırı vurgularken, merkezkaç kuvvetleri ihmal eder, normatif konsensüsün toplumsal yapının ana temeli olduğunu kabul eder ve insan eyleminin yorumlayıcı boyutunun uygun bir açıklamasını ortaya koyamaz. Her ne kadar Parsons sosyolojik teorileştirmenin temel problemlerini çözümü kavuşturmak amacıyla bütüncül bir yaklaşım oluşturmaya çalışsa da başarılı olamaz. Giddens da benzer bir uğraşı içindedir, sistematik teorik bir şema inşa etmek için farklı ve birbirine karşıt olan fikirleri bir araya getirmeye çalışır. Yapılaşma teorisi adını verdiği yaklaşımında farklı sosyolojik gelenekler arasındaki tartışmanın gereksiz olduğunu ve bu düalist tartışmada taraf olmanın toplumun yalnızca bir yönünü ifade etmek olduğunu, iki yüzü olan bir resmin yalnızca bir yüzüne bağlı kalmak olduğunu belirtir. Giddens, birbirine karşıt olan teorilerin vurguladıkları yönleri (yapı-fail/eylem) tutarlı bir şema içinde nasıl bir araya getirilebileceğini göstererek sosyolojiye katkıda bulunur. Giddens oluşturduğu bütüncül şemasını, yapı-eylem arasında kurulan egemen dikotomiye birleştirme ve uzlaştırma hareketinden dolayı yapılaşma teorisi olarak adlandırır. Bu dikotomik unsurlar tek bir toplumsal süreç olarak ele alınan, yapılaşmanın iki ayrı boyutu olarak sunulur. Giddens,

sosyolojik teorileştirmede iki genel tipin hakim olduğunu yineler: Eylem (fail) ve yapı kavramlarından birinin vurgulanmasına dayalı olan kuramlar. Eylem teorileri toplumun üreticisi bireyi vurgular, bireyler bilinçli varlıklar oldukları için de failliğe, davranışlarını planlama ve üzerinde düşünme yetisine sahiptirler. Onlar kendi koşullarına anlamlar yükler ve birbirleriyle ilişkilerinde bu anlamlara göre hareket ederler. Bu bağlamda toplumu meydana getiren her türlü ilişki ve eylem örüntüleri de bu eylemler sonucunda oluşur (Cuff, Sharrock, Francis; 2006: 347-349). Her ne kadar kendi seçmedikleri kısıtlayıcı koşullarda da olsa sosyal gerçekliği bireyler inşa eder. Toplumsal yapı göz ardı edilmese de, bireylerin eylemlerinin ve etkileşimlerinin bir ürünü olarak kabul edilmektedir. Bu noktada yapı-eylem(fail) ikiliğinden yalnızca biri vurgulanır; bireysel eylem, yapıya baskın gelmekte ve yapı da bireysel eyleme bağlı olmaktadır.

Yapısal teoriler ise, eylem teorilerinin aksine yukarıdan-aşağıya bir toplum anlayışını benimser. Durkheimci bir tarzda, toplumu birey aktörler ve onların niyetlerinden bağımsız olan ve onların eylem imkanlarını kısıtlayan örüntüler ve formlar çerçevesinde tanımlar (Cuff, Sharrock, Francis; 2013: 349). Bu yaklaşımda yapı, bireylerin eylem örüntülerinden ve etkileşimlerinden bağımsız, onlara üstünlük kuran kısıtlayıcı bir biçimde resmedilir. Bireyin failliği yeterince dikkate alınmadığı gibi, birey yalnızca yapı tarafından şekillendirilen bir unsur olarak düşünülür. Toplum, onu oluşturan bireylerin toplamından daha fazlası olan, kendi bağımsızlığını kazanmış bir yapı, sabit nitelikli olarak aktarılmaktadır. Bireylerin yapının kısıtlayıcı unsurlarına karşın, onu değiştirebilecek olanakları üretebileceğine ilişkin bir düşünceye bu yaklaşım içinde yer verilmemektedir.

Giddens'a göre iki yaklaşım da gerçekliğin ancak bir yüzünü ifade eder. Giddens'ın yapmak istediği bu yaklaşımların birbirlerini tamamlayan ve karşılıklı olarak birbirlerine bağımlı olduklarını göstermektir. Aynı paranın iki yüzü gibi yapı-failin betimlenmesinin iyi bir benzetme olmadığı söylenebilir. Çünkü belirli bir anda paranın yalnızca bir yüzü görünür. Yapı-fail iki boyutlu geometrik bir uzayın tanımlayıcı eksenleri olarak karşılıklı bağlantı içinde yer aldıklarını öne sürmek daha uygun olur. Giddens toplumsal hayatın bu iki boyutluluğunu yapının ikiliği olarak adlandırır (Cuff, Sharrock, Francis; 2013: 349). Giddens, yapılaşma terimini, yapı ve failin (eyleyenin) karşılıklı dinamik bir süreçte birbirini etkilediğini, yapıyı oluşturan unsurların da süreç içinde failer tarafından yeniden üretildiğini göstermek için kullanmaktadır.

Yapılaşma kuramı ile Giddens'ın amacı, sosyolojideki farklı yaklaşımlar arasında görülen yapı ya da failin üstünlüğüne dayanan "imparatorluk kurma girişimlerinin ikisine birden son vermektir" (Giddens, 1999:42). Yapılaşma kuramının temel inceleme alanı, daha

önce de ifade edildiği gibi, bireysel yapanın deneyimi ya da herhangi türden bir toplumsal bütünlüğün varlığı değil, zaman ve uzam boyunca sıralanmış toplumsal pratiklerdir. İnsanların toplumsal etkinlikleri, doğadaki kendi kendini üreten kimi unsurlar gibi, yenilenir niteliktedirler. Bu etkinlikler faillerce yaratılmaz; failler kendilerini yapanlar olarak dile getirmek için kullandıkları araçlarla bu etkinlikleri sürekli olarak yeniden yaratırlar. Failler kendi etkinlikleri içinde ve kendi etkinlikleri aracılığıyla söz konusu etkinlikleri olanaklı kılan koşulları yeniden üretirler (Giddens, 1999: 42-43).

Giddens yapılaşma terimini toplumun hem üretildiğini hem de yeniden-üretildiğini vurgulamak için kullanılır. Toplum gerçekte bireylerin eylemleriyle üretilir; bu bireysel eylemlerin etkileri birikerek başka bireysel eylemlerin koşullarını oluşturan istikrarlı düzenlere yol açar. Bu mevcut koşullar tarafından biçimlendirilen eylemler daha sonra yerleşik örüntüleri sürdürme, yani söz konusu toplumu yeniden-üretme eğiliminde olacaktırlar. Bu yüzden eylem ve toplum her biri diğerini üreten iki yönlü bir ilişki içindedir (Cuff, Sharrock, Francis; 2013: 350). Giddens, yapı ve failin birbiri üzerinde etkili oldukları göstermek için yapılaşmanın kısıtlayıcı ve olanaklı kılan yanlarına vurgu yapar. Durkheimci yapı anlayışında toplumun düzenlemeleri ve kültürel birikimi bireylerin karşında baskın bir konumdadır, bireylerin yapı üzerinde etkili olması ya da onu değiştirmesi pek olanaklı görünmemektedir. Giddens'ın yapılaşma teorisi ise toplumsal düzenin bireysel eylemler üzerinde kısıtlayıcı olduğunu belirtirken, yapının olanak oluşturan yanlarını da vurgular. Örneğin dilin gramer yapısı söyleyeceğimiz şeyleri sınırlarken, gramere hakim olmak da sınırsız şey söyleme olanağını sağlar. Bu örnek, yapının denetiminde olan, onun izin verdiği alanda eyleme geçme "özgürlüğünü" değil, yapıya rağmen, yapının kurallarını kullanarak yapıya karşı gelebilmeyi de ifade eder.

Yapısal kısıtlar, eyleyenlerin yaptıklarına ilişkin güdü ve gerekçelerinden bağımsız olarak işlememektedir. İnsan toplumsal ilişkilerinde devingen olan tek nesne, istendik olarak ya da başka türlü bir şeylerin gerçekleşmesi için kaynakları kullanan bireysel eyleyendir. Toplum dizgelerinin yapısal özellikleri, bireyi belirli bir biçimde davranmaya zorlayan doğa güçlerine benzer bir güç gibi edimde bulunmazlar ya da böyle güçlere göre edimde bulunmazlar (Giddens, 1999: 241).

Yapının hem kısıtlayıcı hem de olanak oluşturuvcu yanları, onun kültürel olarak aktarılmasıyla yani sosyalleşme yoluyla bireylerce öğrenilmesiyle sergilenir. Giddens, bireylerin yapı üzerindeki etkisini vurgularken ise, toplumun da bireylerce doğrudan üretildiğini söylemez. Toplumun bireylerce üretildiğinin doğrudan ifade edilmesi kuşkusuz Giddens'ın reddettiği imparatorluk kurma çabalarından birinin tuzağına düşmesine neden

olurdu. Sonuçta hiçbir bireyin amacı toplumsal düzenin üretilmesi değildir, toplum daha çok dağınık haldeki koordine olmamış birçok bireyin eylemlerinin ürünüdür. Hatta yalnızca bireyler vardır ve bu yüzden toplumsal düzenin üretimi onların eylemleri ile gerçekleşmek zorundadır ve böylece düzen bu eylemlerin niyetlendirilmemiş sonuçları olarak üretilir. Burada Giddens'in metodolojik bireycilikten yararlandığı söylenebilir. Toplumsal düzen bir kez yerleştiğinde ve yapılar içinde cisimleştiğinde bireysel eylemlerin, niyetlenilmiş sonuçlarından çok, niyetlenilmemiş sonuçlarıyla yeniden üretilmektedir (Cuff, Sharrock, Francis; 2013: 351-352).

Giddens'in kuramsal yaklaşımı, yapıların kurallar ve kaynaklar olarak kavramsallaştırılması gerektiğini vurgular: Yapıyı meydana getiren kuralların uygulanması toplumsal, iktisadi, kültürel ve siyasal kaynaklara erişimin farklı şekillerde gerçekleşmesi anlamına gelir (Turner ve Elliott, 2017: 423). Yapı, Giddens'in kuramında aslında kurallardan başka bir şey değildir. Bu noktada Giddens, dile dönüş hareketinden etkilenir. Eylemlerin kurala bağlı olduğunu söyler ve kurallar normatif oldukları kadar inşa edicidirler. Belirli koşullarda neyin yapılıp yapılmaması gerektiğini tanımladıkları kadar, mevcut halleriyle de eylemleri, eylem olarak kabul edilebilir kılan şeylerdir.

Kaynaklar ise sosyal sistemlerin, etkileşim sırasında bilgili aktörlerin başvurdukları ve yeniden-ürettikleri yapılaşmış özellikleridir. Bu yüzden kaynaklar aktöre güç, yani amaçlarını gerçekleştirebilmesi için bazı araçlar sağlayan şeyleri anlatır. Onlar maddi kaynaklar (servet, mülkiyet vb.), sembolik kaynaklar (kişisel prestij, resmi unvanlar vb.), biyolojik ve bilişsel kaynaklar (fiziksel güç, beceriler, bilgiler vb.) dahil birçok farklı biçim alabilir. Giddens bir eylem sırasında bu kaynaklardan yararlanıldığını ancak kaynakların zorunlu olarak sınırlı olduklarını ve bu nedenle sınırlı bir dağılıma ve azalan bir kullanıma sahip olduklarını da belirtir (Cuff, Sharrock, Francis; 2013: 353).

Giddens, kaynakları çatışma teorisince konumlandırışı ile Parsons'tan ayrılmaktadır. Kaynakların eşitsiz dağıldığını, insanların aynı toplumsal kurallar tarafından yönetilseler bile, bu kurallara uygun davranma kapasitelerinin eylem akışını sürdürmek için gerekli pratik kaynaklara sahip olup olmamalarından farklı biçimlerde etkilenebileceğini göstermeye çalışır. Örneğin bir ülkenin vatandaşı olmak, cumhurbaşkanı olmak için gereken yazılı tek koşul olabilir ancak bunun pratikte yeterli olmadığı bellidir. Kampanyalara katılmak için bile yalnızca milyonlarca dolar harcamak gerekir (Cuff, Sharrock ve Francis; 2013: 353). Bu durum fırsat eşitliğinin gerçek anlamda eşitlik olmadığını bir kez daha gösterir.

Giddens'a göre, yapılaşma kuramının temel önermelerinden biri, toplumsal eylemin üretimi ve yeniden-üretiminde yararlanılan kurallar ve kaynakların aynı zamanda sistemin

yeniden-üretimi araçları olduklarıdır (Giddens, 1999: 62). Bu durum yapının ikiliğini oluşturur. Yapı aktörlerin yararlandıkları ve kullanırken yeniden-ürettikleri düzenli kurallar ve kaynaklar örüntüsüdür (Cuff, Sharrock, Francis; 2013: 354). Kuralların ve kaynakların varlığı, yapıyı mümkün kılar. Yapıların kendileri zaman ve mekanda var olmazlar.

Giddens’a göre yapı kavramı hem teknik bir biçimde hem de daha genel bir biçimde kullanılabilir. Yapı, kurallar ve kaynaklar olarak ele alındığında, toplum dizgelerinin yeniden üretimlerine yinelenir biçimde içerilmektedir ve bütünüyle yapılaşma kuramına temeldir. Daha genel bir biçimde kullanımda ise, yapıdan toplumların kurumlaşmış özelliklerine yani yapısal özelliklere gönderme yapar. Her iki kullanımında da yapı aşağıda verilen yapısal kavramların her birinde içerilen genel bir kategoridir:

- 1- Yapısal ilkeler: Toplumsal bütünlüklerin örgütlenme ilkeleri;
- 2- Yapılar: Toplum düzenlerinin kurumsal eklemlenmesinde içerilen kural-kaynak kümeleri;
- 3- Yapısal özellikler: Toplum düzenlerinin, zaman-uzama yayılan kurumlaşmış özellikleri (Giddens; 1999: 246-247).

Giddens, yapıyı, çoğul yapılar teriminden ayırırken, aynı zamanda bu iki terimi de toplum dizgelerinin yapısal özelliklerinden ayırır. Yapı, yalnızca toplum dizgelerinin üretim ve yeniden-üretiminde içerilen kurallara değil, aynı zamanda kaynaklara da göndermede bulunur. Toplumbiliminin sıradan kullanımında yapı, toplum dizgelerinin daha kalıcı olan yönlerini işaret eder. Yapının en önemli yanları, kurumlarda yinelenen biçimde yer alan kurallar ve kaynaklardır. Kurumlar tanımları gereği toplum yaşamının daha kalıcı olan özellikleridir. Toplum dizgelerinin yapısal özellikleri, bu dizgelere zaman ve uzam boyunca “katılık” kazandıran kurumlaşmış özelliklerdir. Giddens, yapılar kavramını dizgesel yeniden üretimin gözlenen koşulları altında yatan “devre anahtarları” olan dönüşüm ve aracılık ilişkilerine varmak için kullanır (Giddens, 1999: 67-68).

Yapı(lar): Kurallar ve kaynaklar ya da toplum dizgelerinin özellikleri olarak düzenlenmiş dönüşüm ilişkileri kümeleri.

Dizge(ler): Yapanlar ya da topluluklar arasındaki, düzenli toplumsal pratikler olarak düzenlenip yeniden üretilmiş ilişkiler.

Yapılaşma: Yapıların sürekliliğini ya da değişimini, dolayısıyla da toplum dizgelerinin yeniden üretimlerini yöneten koşullar (Giddens, 1999: 69).

Giddens özetle, yinelenir biçimde düzenlenmiş kurallar ve kaynaklar kümesi olan yapının yinelenir biçimde içerildiği toplum dizgelerinin insan eyleyenlerinin yerleşik zaman ve uzay boyunca yeniden üretilen etkinliklerinden oluştuğunu belirtir. Toplumsal yapanların gündelik etkinliği her zaman, daha geniş toplum dizgelerinin yapısal özelliklerine dayanır ve

bu özellikleri yeniden üretir. Yapılaşma düşüncesinde, eyleyenlerin ve yapıların oluşumu, birbirinden bağımsız olarak verilmiş iki görüngü kümesi, ikiciliği değil ikiliği yansıtır. Yapının ikiliği kavramına göre, toplum dizgelerinin yapısal özellikleri, yinelenir biçimde düzenledikleri pratiklerin hem aracı hem de sonucudur. Yapı bireylere dışsal değildir, Bellek izleri ve toplumsal pratiklerdeki etkinliklerle içseldir. Yapı ile kısıt eşitlenmemelidir; o her zaman hem kısıtlayıcı hem de olanak vericidir (Giddens, 1999: 69).

Yapının ikiliği her zaman, toplumsal yeniden üretimin zaman-uzam boyunca sergilediği sürekliliğin esas temelidir. Bu ise günlük toplumsal etkinliğin varoluşu içinde gerçekleşen ve bir yandan da onu oluşturmakta olan eyleyenlerin düşüngüsel gözetimlerini varsaymaktadır. Ancak insanın bilgililiği her zaman sınırlıdır. Eylemin akışı sürekli olarak yapanların istemedikleri sonuçları doğurur, bu istenmedik sonuçlar da geri bildirim yoluyla, eylemin farkında olunmayan koşullarını oluşturabilir. İnsanlık tarihini yaratan istendik etkinliklerdir, ancak tarihin kendisi istendik bir tasarı değildir; kendisini bilinçli olarak yönlendirme çabalarına da sürekli karşı koyar. Yine de, bu olgunun farkında olarak kendi tarihlerini yapan biricik yaratık olmalarının yarattığı tehdit ve umutla davranan insanlar, bu tür çabaları göstermekten de geri kalmazlar (Giddens, 1999: 71).

2.2.1. Anthony Giddens ve Modernite

Giddens, Toplumun Kuruluşu adlı yapıtında ana hatlarını çizdiği yapılaşma kuramının içinde yoğun küreselleşme, yüksek teknolojiye finans ve yeni bilgi teknolojileri gibi çağımızın ayırt edici ve yeni olan sosyolojik konulara yer vermemiştir. 1990'ların başında ise ilgisini toplumsal değişme konularına kaydırmış ve "Modernliğin Sonuçları" (1994), "Modernite ve Bireysel-Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum" (2014), "Mahremiyetin Dönüşümü" (2010) gibi önemli yapıtlar ortaya koymuştur. Özellikle "Modernliğin Sonuçları" ve "Modernite ve Bireysel-Kimlik" adlı yapıtlarında kimliği ve yakınlık bağlarını etkileyen mevcut kaygılardan, nükleer savaş gibi üst düzey yoğunluklu küresel risklere kadar değişkenlik gösteren bir yelpazede çağdaş toplumların gerilimlerinin ve çelişkilerinin nedenlerine güçlü bir açıklama getirir. Giddens modernitenin, köklü toplumsal dönüşümlere gebe olduğu ve günümüz sosyal teorisinin bunu yeterince anlayacak durumda olmadığını öne sürer. Giddens, Marx ve Durkheim'ın modern çağı sorunlu bir dönem olarak gördüklerini, ancak her iki düşünüründe çağın olumlu yönlerini olumsuz yönlerinden daha çok vurguladıklarını belirtir. Marx sınıf mücadelesini kapitalist düzen içindeki temel bölünmelerin kaynağı olarak görürken, daha insancıl bir toplumsal sisteminin de bu çatışma içinden çıkacağını düşünmektedir. Durkheim endüstriyalizmin daha çok yayılmasının, işbölümü ve

ahlaki bireyciliğin birleştirilmesiyle bütünleşme, uyumlu ve doyurucu bir toplumsal yaşam kuracağını inanmaktadır. İçlerinde en kötümser olan Weber ise modern dünyayı, maddi ilerlemenin yalnızca bireysel yaratıcılığı ve özerkliği ezen bir bürokrasinin genişlemesi pahasına elde edildiği paradoksal bir ortam olarak görmektedir. Ancak Giddens, Weber'in bile modernliğin karanlık yüzünün ne denli büyük olabileceğini tam anlamıyla tahmin edemediğini belirtir (Giddens, 1994: 14-15). Giddens, hem Marx'ın moderniteyi sınıf mücadelesine dayalı ezici kapitalizm ile eş tutmasını, hem de Weber'in "bürokratik demir kafes" olarak adlandırdığı modernite anlayışını reddeder. Giddens'a göre modern dünya kontrolümüzden çıkmıştır: "Modern kurumlar farklı temel hususlarda modern çağ öncesi bütün kültürler ve hayat tarzlarıyla süreksizlik içindedir. Modern çağı öncekilerden ayıran en belirgin özelliklerinden biri aşırı dinamizmdir. Modern dünya, kontrolümüzden çıkmış bir dünyadır. Toplumsal değişme hızı önceki sistemlerdekinden daha yüksek olmakla kalmayıp, daha önceki toplumsal pratikler ve davranış biçimlerini etkileme derecesi ve kapsamlılığı da yüksektir." (Giddens, 2014: 30).

Modernite, gündelik toplumsal hayatın doğasını kökten değiştirir ve yaşantılarımızın en kişisel yanlarını bile etkiler. Modern kurumların yol açtığı köklü dönüşümler doğrudan bireysel hayatla ve bu yüzden de benlikle iç içe geçer. Modernitenin küreselleştirici etkileri ile kişisel ihtiyaç eğilimleri arasında giderek artan karşılıklı bir bağlantı vardır. Modern çağın kurumları yeni bireysel kimlik mekanizmalarını biçimlendirirken, onlar tarafından da yeniden biçimlenir. Benlik, dış etkiler tarafından belirlenen pasif bir varlık değildir; insanlar kendi bireysel-kimliklerini biçimlendirirken, eylemlerinin özel bağlamları ne kadar yerel olursa olsun sonuçları ve içerimleri bakımından küresel düzeydeki toplumsal etkilere katkıda bulunur ve bu etkileri doğrudan arttırırlar (Giddens, 2014: 11-12). Giddens'ın bu noktada yapılaşma kuramında belirttiği gibi, bireylerin hem toplumu şekillendirdiği hem de toplumsal pratikleri yeniden üretirken aynı zamanda onun aracılığıyla şekillendiği hatırlanacaktır. Çoğu zaman toplum içinde bireyler nasıl hareket edeceklerini, nasıl davranacaklarını öğrenirken -bu sırada bu pratikleri de yineleyerek onu yeniden üretirken- "başarması gereken görevleri" de öğrenir. Günümüzde Çocukluktan bu yana bir bireyin başarması beklenen görevler arasında da en temelde eğitim hayatını tamamlamak, bir işe girmek ve evlenerek kendi yerleşik düzenini kurması bulunmaktadır. Bu aşamaları kaydederek bir yetişkin olacağı düşünülür. Aksi takdirde ge(n)ç kalacak ve toplum nezdinde kendini ispatlayamamış olarak görülecektir.

Giddens'a göre modern toplumsal hayatın dinamik karakterini belirten üç unsur vardır. İlki, zaman ve mekanın ayrılması olarak adlandırdığı olgudur. Modern çağ öncesinde nüfusun büyük çoğunluğu ve gündelik hayattaki sıradan etkinliklerin çoğu açısından, zaman ve mekan

esasen belirli bir yerle bağlantılı olmayı sürdürmüştür. "Ne zaman" sözü sadece toplumsal davranışın "nerede gerçekleştiğiyle değil, bu davranışın özüyle de bağlantılı olmuştur. Bireyin eylemlerinin gerçekleşme "zamanı" gerçekleştirildiği "yerle" doğrudan bağlantılı olsa da, modern çağ öncesinde olduğu gibi belirli bir yere bağlı olmak zorunda değildir (Giddens, 2014: 29-32). Giddens bu noktada İngilizcedeki meydana gelmek/gerçekleşmek anlamındaki "take place" deyişinden söz etmektedir.

Giddens, modernitenin dinamik karakterini belirten ikinci unsurun zaman ve mekanın ayrılmasıyla sonucu toplumsal kurumların yerinden-çıkarılması olduğunu belirtir. Yerinden-çıkarma metaforunu, sosyologların modern çağdan önceki sosyal sistemleri modern sistemlerle karşılaştırmak için benimsedikleri "farklılaşma" kavramına karşı olarak geliştirmiştir. Farklılaşma işlevlerin ilerleyici ayrışması anlamını taşır, burada modern çağ öncesin toplumlarda dağınık bir biçimde organize edilen faaliyet biçimlerinin modern dönemle birlikte uzmanlaştığı ve daha fazla kesinlik kazandığı vurgulanır. Kuşkusuz belirli ölçüde geçerli olsa bile, bu kavram modern kurumların doğası ve etkiyle ilişkili temel bir unsuru yakalayamaz: Toplumsal ilişkilerin yerel bağlamlarından "kopartılma"sı ve sonsuz denecek kadar fazla sayıda zamansal-mekansal alanda yeniden bir araya getirilmesi. Modernitenin yol açtığı zamansal-mekansal uzaklaşmadaki muazzam hızlanmanın anahtarı olan bu yerinden-çıkarma terimiyle kastedilen bu "kopartılma"dır (Giddens, 2014: 32-33).

Giddens, modernitenin özünde gelenek-ötesi bir düzen olduğunu, yerinden-çıkarıcı mekanizmalarla eşlik eden zaman ve mekanın dönüşümünün toplumsal hayatı yerleşik ilkeler veya pratiklerin etkisinden uzaklaştırdığını ifade eder. Bu durum, modern kurumların dinamizmi üzerindeki üçüncü etkiyi oluşturan refleksivite bağlamıdır. Modernitenin refleksivitesi, toplumsal etkinliğin çoğu yanının ve doğa ile maddi ilişkilerin yeni bilgiler ışığında sürekli gözden geçirilmeye açık olmasını ifade eder (Giddens, 2014: 35).

Zaman ve mekanın ayrılması: Toplumsal ilişkilerin, küresel sistemler dahil, geniş zaman-mekan dilimlerinde yeniden bir araya gelmesinin önkoşulu.

Yerinden-çıkarıcı mekanizmalar: Birlikte soyut sistemleri oluşturan sembolik işaretler ve uzmanlık sistemlerini içerir. Yerinden-çıkarıcı mekanizmalar etkileşimi belirli bir "yer"in kendine has özelliklerinden koparır.

Kurumsal refleksivite: Bilginin toplumsal hayat koşullarının organizasyonu ve dönüşümünün kurucu unsuru olarak düzenli şekilde kullanılması (Giddens, 2014: 36).

Giddens'a göre modernliğin en önemli yönlerinden biri, geleneğin yerini uzmanlaşma almasıdır. Etkileri küresel düzeydedir ve bununla birlikte gelen yerinden çıkarıcı mekanizmalardan tamamen kaçamaz. Giddens, modernliğin ilk evrelerinde geleneği yok

ettiğini ancak sonradan onu yeniden inşa ettiğini belirtir: "Gücün meşrulaştırılmasında geleneğin üsteleme ve yeniden yaratılması esastır... gelenek, toplumsal hayatın hemen hemen hiç dokunulmamış olan bazı temel görünüşlerini (aile ve cinsel kimlik) korumuştur." Ancak bu durum şimdi değişim gösterir. Kısmen dünya çapında modern kurumların yayılması ve böylece modernleşme sürecinin çok yaygınlaşması, kısmen de geleneklerin meşruluğunu ortadan kaldıran iç değişimler nedeni ile gelenek yok edilmiş ve yeniden inşa edilmemiştir (Wallace ve Wolf, 2012: 260). Benzer şekilde farklı bir geleneğin de inşa edildiği düşünülebilir. Bu geleneğin tamamen geçmiş ile bağıyı koparmış olması da gerekmez daha çok, çarpık bir değerler sistemini ifade eder. Bu değerler sistemi içinde günlük yaşam ile iş yaşamı arasında farklı konumlanmaktadır. Örneğin sosyal yaşamda bekar olmak hala olumsuzlanmaktadır. Ancak özel sektörde de oluşturduğu avantajlar dolayısıyla bekarlık yeniden üretilmektedir. Başka bir deyişle kapitalist üretim ilişkileri bireyi bekar bırakmakta ya da bekar olmaya itmektedir.

Giddens'in vurguladığı meşruluğun geleneksel kaynaklarının zayıflaması, uzmanlaşmış bilginin artması ve evrenselliğin önemi gibi süreçler Parsons ve Habermas tarafından da tartışılmıştır. Giddens'in öne sürdüğü nokta ise, bu süreçlerin zaman içinde birikmesi, bizi toplumsal evrimde yeni bir evreye getirmiş olmasıdır: küresel yüksek modernlik. Küresel yüksek modernlik, kişisel kimliğin yapısında ve dünyayı deneyimlemede değişiklikler getirmiştir. Bu değişimleri anlamakta, düşünümsel örgütlenmiş çaba olarak risk ve kendini tanımanın önemini vurgular (Wallace ve Wolf, 2012: 261). Bekarlık üzerine çalışmak, bekar bireylerin yaşamlarını/yaşam tarzlarını incelemek de değişen dünyayı anlamak için, bu değişimlerden etkilenen bireylerin kimliklenme süreçlerini göstermek için önem arz etmektedir. Aile kurumunun geleceğine ilişkin bir çalışma olarak da görülebilecek olan bekarlık konusu aynı zamanda yapı karşısında failin, değişen koşullar karşısındaki durumuna da ışık tutar. Giddens'in yapılaşmanın ikiliğinin oluşturduğu bir durum olarak vurguladığı üzere yapının fail üzerinde hem kısıtlayıcı hem de olanak üretici oluşu bekar bireyler üzerinde de görülmektedir. Bekar bireylerin toplumda sayılarının artarak görünürlük kazanmasıyla ve değişen koşullar (ekonomik, eğitsel ve kültürel) dolayısıyla onlara karşı var olan olumsuz tutumun (gevşemesi) değişmeye başlaması failin yapıyı yeniden üretirken değiştirebileceğini de işaret eder. Başka bir deyişle yapının yeniden üretilirken değişim gösterebildiğini de işaret eder.

Giddens, çağdaş gündelik hayatın karakterini güven ve risk kavramları ile niteler. Düşünümsel modernitenin ana amaçlarından biri, toplumun ve kimliklerimizin istikrarını sağlamak ve düzenini sağlamak olsa da düşünümsel modernite radikal biçimde deneyseldir ve

daima öngörülemez, yeni risk ve güvensizlik türlerini yaratır (Turner ve Elliott, 2017: 425-426). Bu durum modernitenin ikili yapısını yeniden gösterir. Bir yanda toplumun istikrarını, düzenini sağlama çabası ve geleceğin öngörülebilmesinin amaçlanması diğer yanda yeni risklerin ve güvensizliğin üretilmesi. Öte yandan, düzen-istikrar ve öngörü çabasının aslında risk ve güvensizliği ürettiği de düşünülebilir.

Belirsizlik ve çoğul seçim koşullarında güven ve risk kavramları özel bir yere sahiptir. Giddens'a göre güven, yerinden-çıkarıcı mekanizmalar ve soyut sistemler dünyasıyla kendine has ve özel bir ilişkiye sahip olmanın yanı sıra, kişilik gelişimi açısından da merkezi bir önemdedir. Bireysel anlamda güven, erken dönem güvenlik duygusunun oluşumu ile doğrudan bağlantılıdır. Örneğin bebek ve bakıcıları arasında kurulan güven, gündelik hayattaki en sıradan etkinliklerdeki tehdit ve tehlikelere karşı bir tür aşı sağlar. Güven, bir anlamda koruyucu koza gibidir. Güven hem gündelik hayatı geleneksel içeriğinden uzaklaştıran hem de küreselleştirici etkilere yol açan soyut sistemlerle etkileşim aracıdır (Giddens, 2014: 13-14).

Giddens'a göre modernite bir risk kültürüdür. Modernite bir yandan belirli alanlar ve hayat tarzlarının genel riskliliğini azaltırken, öte yandan önceki çağlarda büyük ölçüde veya kesinlikle bilinmeyen yeni risk parametrelerini devreye sokar. Bu risk parametreleri modern çağın sosyal sistemlerinin küreselleşmiş karakterinden kaynaklanan yüksek-etkili riskler içerir (Giddens, 2014: 14-15) Yeni riskler içinde silahlanma, nükleer, küresel iklim değişikliği ile gelen ekolojik sorunlar, gıda sektöründe yaşanan tartışmalı değişimler sayılabilir. Bu risklerin karşısında aile ve çocuk bireylerin sığınabilecekleri bir liman durumundadır. Aynı zamanda da bireyler bu risklerden dolayı aile kurmaya sıcak bakmamaktadır. Öte yandan gelir adaletsizliğinin yükselmesi sonucu aile kur(a)mayan (evliliğin dışarıda kalan) bireyler içinde çocuk, sığınamayan uzak bir liman konumundadır.

Modernitenin ikili yapısına ilişkin olarak Touraine, modernliğin kurtarıcı gücünün başarıya ulaştıkça tükendiğini belirtir. Aslında güvensizlik ve risklerin oluşumu da modernitenin ortaya çıktığı dönemdeki ilerlemeci yöneliminin, iktidar sahibi olması ile, azalmasıdır. Touraine'e göre: "Aydınlığa çağrı, dünya, karanlık ve cehalete, yalnızlık ve tutsaklığa boğulmuşken etkileyiciydi. Gece gündüz ıslıl ıslıl, yanıp sönen ışıkların tüketiciyi tavladığı ya da ona devletin propagandasını dayattığı bir büyük kentte o çağrının hala kurtarıcı olduğu söylenebilir mi? Akılcılaştırma terimi, o zamana değin geleneksel otoriteler ve güçlülerin keyfi idaresinin egemenliğinde olan alanlara bilimsel ve eleştirel ruhu soktuğunda pek soylu bir anlam yüklenir; buna karşılık Taylor'cılık ya da işçilerin mesleki özerkliğini kıran ve o işçileri, bilimsel olduklarını iddia eden ama çalışan insanın fizyolojik, psikolojik ya

da toplumsal gerçekliklerine tarafsız kalan, salt kâra hizmet eden birer araçtan başka bir şey olmayan ritim ve buyruklara tabi kılan başka çalışma yöntemlerine işaret ettiğinde ürkülecek bir hal alır” (Touraine, 2002: 109). “Karanlığa ve cehalete” karşı aydınlanmayı ve bireyin üstünlüğünü savunan modernite artık, birey üzerinde tahakküm kuran bir yapıdadır. Elbette sözü edilen modernlik, kapitalist üretim ilişkileri ile şekillendiği için birey üzerinde ezici bir konumdadır.

Giddens, modernitenin beraberinde getirdiği yeni riskleri Mahremiyetin Dönüşümü adlı yapıtında da değerlendirmektedir. Giddens, düşünömsellik kavramını cinsellik, toplumsal cinsiyet ve mahrem ilişkilerle bağlantılandırır. Giddens'a göre geleneğin çöküşü ve modernleşmeyle birlikte insanın cinsel hayatı da yeni fırsatlar ve riskler üzerinden (örneğin yapay dölleme, hamile kalmadan bebek sahibi olmak için yapılan ektogenez deneyi, AIDS, cinsel taciz vb.) yaşanan ve tanımlanan bir “proje”ye dönüşmüştür. Giddens toplumsal cinsiyeti yeni üreme teknolojileriyle bağlantılandırarak bir “plastik cinsellik” çağında yaşadığımızı ileri sürer (Turner ve Elliott, 2017: 426-427). Giddens’a göre plastik cinsellik, üremenin ihtiyaçlarından kurtulmuş, merkezsiz bir cinselliktir. Plastik cinsellik hem saf ilişkide örtük olarak bulunan özgürleşme açısından hem de kadınların talepleri açısından önem taşır. Giddens’a göre plastik cinsellik, cinselliği fallusun hükmünden ve erkeklerin baskısından kurtarır (Giddens, 2010: 9-10). Böylece cinsellik açık uçlu bir hal alır; önceden verili rollerden ziyade düşünömsel olarak tasarlanmış ilişkiler temelinde yaşanır. Günümüz insanı cinsellik konusunda temel birtakım açmazlarla karşı karşıyadır; “ben kimim, neyi arzuluyorum, cinsel ilişkiden nasıl bir tatmin bekliyorum?” Giddens'a göre bunlar insan benliğiyle ilgili temel meselelerdir. Öte yandan bütün bunlar, cinsel ilişkinin kurumsal kısıtlamalardan bağımsız olduğu anlamına gelmez. Giddens'a göre modern kurumların gelişimiyle birlikte “insan deneyimi katmanlara (cinsel, varoluşsal ve manevi) ayırmış” bu da cinsellik, mahremiyet, fanilik ve ölümle ilgili temel sorunları talileştirmiştir (Turner ve Elliott, 2017: 427).

Giddens, üst modern koşullarda bireysel-kimlik ve küreselleşmedeki dönüşümlerin yerel ve küresel diyalektiğinin iki kutbu olduğunu düşünür. Kişisel hayatın mahrem yanlarındaki değişimler çok daha kapsamlı toplumsal bağlantıların kurulmasıyla doğrudan ilişkilidir. Üst modern çağın sağladığı zamansal-mekansal uzaklaşma düzeyi, tarihte ilk kez, “benlik” ve “toplum”un küresel bir ortamda karşılıklı ilişki içinde olmasını sağlayacak denli kapsamlıdır. Modernite insan ilişkilerine -güven mekanizmalarındaki ve risk ortamlarındaki değişimlerle bağlantı içinde- temel bir dinamizm kazandırır. Çağımızda, kaygılar ve

güvensizlikler geleneksel kültürlerdeki içeriğinden ve biçiminden farklıdır (Giddens, 2014: 50-51).

Modernitenin refleksivitesi benliğin özüne kadar uzanır. Gelenek-ötesi düzende benlik bir refleksif tasarım haline gelir. Bireylerin yaşantılarındaki geçiş dönemleri her zaman psikik yeniden-düzenlemeyi, çoğu kez geleneksel kültürlerde geçiş ritüelleri biçiminde kalıplaşan şeyleri gerektirir. Ancak, şeylerin toplum düzeyinde kuşaktan kuşağa fazla değişmeden kaldığı bu kültürlerde -birey ergenlikten yetişkinliğe geçerken- değişen kimliğin sınırları açıkça kesin olarak belirlenmiştir. Modern çağın koşullarında aksine, "değişen benlik" -kişisel ve toplumsal değişim arasında bağlantı noktası sağlayan bir refleksif tasarımın parçası olarak- keşfedilir ve yorumlanır. Yeni benlik algısı yaratıcı toplumsal oluşumların yol açtığı sürecin bir parçası olarak inşa edilir: Örnek olarak modern üvey ebeveynlikle ilişkili benlik algıları verilebilir. "Ebeveyn" aslında betimlediği şeyi artık inşa etmeye hizmet eden nispeten yeni bir terimdir (Giddens, 2014: 51).

Giddens'a göre, günümüzde bireyler kimliği, cinselliği ve yakınlık ilişkilerini etkileyen dramatik dönüşümlerin sonucu olarak ortaya çıkan yeni fırsat ve tehlikelerle etkin biçimde uğraşmaktadır. Giddens için boşanma, yadsınmayacak bir kişisel krizdir; ciddi anlamda acı, kayıp ve yas içerir. Fakat Giddens birçok insanın, evliliğin bozulmasıyla ortaya çıkan duygusal ikilemleri etraflica düşünmek ve çözmek için pozitif adımlar attıklarını iddia eder. Maddi konular ve çocukların nasıl büyütülmesi gerektiği gibi sorunların yanı sıra, ayrılma ve boşanma ayrıca benlikte dönüştürücü duygusal etkiler de yaratır. Geçmişten ayrılarak (işlerin kötü gittiği, fırsatların kaçırıldığı vb.) yeni bir benlik hissini deneyimlemektir. Bu durum, bireyleri duygusal büyümeye, benliğe ilişkin yeni anlayışlar kazanmaya ve güçlü yakınlık hisleri kurmaya yönlendirebilir. Evlilik yıkımının geleneksel eleştirisine aykırı olarak Giddens, benliği yeni ve yapıcı bir yenileşmeye açık bir şey olarak görür. Bu bağlamda, yeniden evlenmek ve aile yapısının değişmesi de önemlidir. Giddens, bakış açısını şöyle geliştirir: "Günümüzde birçok insan, yetişkin ve çocuk, üvey ailelerde yaşıyor. Terminoloji zor olsa da bir üvey anne, çocuk tarafından "anne" diyerek mi, yoksa ismiyle mi çağrılmalıdır? Bu problemleri çözüme kavuşturmak zor olsa da yine de bu insanlar için yeni türde toplumsal ilişkiler geliştirme imkanları da ayrıca önlerinde uzanmaktadır. Emin olabileceğimiz tek şey buradaki değişimlerin sadece bireyin dışında yaşanmadığıdır. Bu geniş aile bağlarının yeni biçimleri, kendilerini doğrudan içinde bulan ve bundan etkilenen bireyler tarafından kurulmalıdır." (2014: 23-27).

Giddens'ın işaret ettiği üzere boşanma, benliği açık bir proje konumuna sokar. Bu proje, geçmişin izini sürüp onu kopya etmek, geleceği hayal etmek, karmaşık aile

problemleriyle uğraşmak ve yeni bir kimlik hissi deneyimlemek gibi süreçleri içerir. Evlilik ve yakın ikili ilişkilerle daha fazla deneyim yaşamak, ister istemez kaygı ve risk kadar yeni fırsatları da içerir. Ancak Giddens'a göre benlik ile toplum arasındaki ilişki oldukça akışkandır; uzlaşma, değişim ve gelişim içerir.

Günümüzde artarak devam eden boşanma oranları ile birlikte, Giddens insanların ilk kez ya da ikinci kez evlendiklerinde evliliğin aslında ne olduğuna dair değişen kavrayış ve anlayış bilgisine sahip olduklarını ve bu toplumsal zeminde evliliklerini gerçekleştirdiklerini belirtir. İnsanların değişen kavrayış ve anlayış bilgisinin karşılığında, ilişkilerin boşanma oranlarına dayalı gözlemi, evlilik ve yakınlık ilişkisinde beklenti ve arzuları da kesinlikle değiştirip dönüştürmektedir. Benlik, toplum ve dönüşüm arasındaki ilişki, bu nedenle oldukça dinamik bir yapıya sahiptir ve davranışların geleneksel biçimlerinin sürekli altüst olması gibi süreçleri içerir (Elliott, 2017: 185). Aynı zamanda bu durum karşısında, bireyler istatistiklerin bilincinde olup, bu istatistiklere girmek istemez, risk alır ve eyleme geçer. Bekar bir yaşam tarzı böylesi bir eylemin sonucu olarak okunabilir. Bir yaşam tarzı olarak bekarlık, eskiye göre artık daha fazla tercih edilmektedir. Bireyler için evlenmeme, boşanma riskine karşı göze alınabilir bir risktir. Burada eylemin düşünömselliği, bireyin boşanma riskini almamak için, toplumsal değerlerin dışına çıkma riskini alarak evlenmemeyi tercih etmesinde yatar. Tercihlerinden dolayı dışlanma, damgalanma risklerini göze alarak modern dünyada benliğini kendi iradesi doğrultusunda oluşturur. İş yaşamında görölen, uzmanlaşma ile gelen, her hareketin planlı oluşu, bireyin kimliğini oluşturma sürecinde de göröñür. Her zaman için bekarlık hedeflenmediği için, birey ideal eşini bekleyebilir ve bunun hazırlığı içine de girebilir. Bauman'ın "hazzın geciktirilmesi" (2001: 31) olarak adlandırdığı bu erteleme aynı zamanda ideal eş karşında bile olası bir boşanma karşında hazırlıklı olma planını da içerir. Bireyin içinde yaşadığı güvensizlik ve risk ortamı, onu planlı/hazırlıklı olmaya zorlar. Ancak her ne kadar iş yaşamı belirli bir plan doğrultusunda gerçekleşmese de bu plan kısa vadeli hedefleri içerir. Bu durum da Sennett'in (2011: 25) belirttiği bir takım soru işaretlerini öne çıkarır: "Hep kısa vadede yaşayan bir toplumda, uzun vadeli hedefler nasıl güdülebilir? Kalıcı toplumsal ilişkiler nasıl sürdürölebilir? Böylesi bir toplumda birey nasıl bir kimlik anlatısı ve yaşam öyküsü geliştirebilir?" Bu sorular bireyin bekar bir yaşam sürmeye devam etmesine neden olur.

Bekarlık, bireyin hem tercihi hem de kurulu düzenin bir sonucu olarak ortaya çıkan bir yaşam tarzına dönüşür. İş yaşamının güvensiz, riskli ve belirsiz ortamı bireyi bekar olmaya iter. Medya bir yanda aile olmak ve evlilik ile ilgili söylemleri güçlendirirken diğeryanda ise bireysellik kültürünü ve bağımsız olmayı salık verir. Bu koşullar altında bekar olmak hem

kurulu düzenin bireyin yaşamına müdahalesi ve kısıtlaması sonucu ortaya çıkan kabullenilen bir yaşam tarzını hem de bireyin bu düzen içinde kendine bir çıkış yolu -olanak bulması- sonucu gönüllüce kabul edilen bir yaşam tarzını ifade eder. Bekarlık, ister kabullenilen ister kabul edilen olsun, bireyin yapı karşısında konumlandırılmasına neden olur. Bu durum, bekar bireyin damgalayıcı olumsuz davranışlara maruz kalması ile somutlaşır. Bu noktada kuramsal çerçevenin damga yaklaşımına değinmek yerinde olacaktır.

2.3. Damgalanan Bekarlık

Damga üzerine oluşan literatürde, bu kavrama ilişkin farklı birçok tanımlama bulunmaktadır. Ancak çoğu durumda açık bir tanımlamadan ziyade damganın sözlük anlamı olan “1-bir utanç işareti, 2-insanın adını kötüye çıkartan ya da yüz kızartıcı bir durum” gibi ifadeler öne çıkmaktadır. Bunun yanında stereotipleme ve reddedilme ile ilgili sosyal mesafe ölçeğine de atıfta bulunmaktadır (Link ve Phelan, 2001: 364).

Damga konusundaki tanımlamalarda farklılıklara neden olan iki nokta öne çıkmaktadır. İlki damga kavramının farklı birçok araştırmaya konu olmasıyla birlikte her biri benzersiz olan bu durumlara ilişkin olarak araştırmacıların farklı bir kavramsallaştırmaya yönelmeleridir. İkinci olarak da psikologların, sosyologların, antropologların ve siyaset bilimcilerin katkıları dolayısıyla damga konusundaki araştırmaların çok disiplinli bir duruma gelmesidir. Bu durum da disiplinler içinde mevcut olan farklı tanımlamaların yanına farklı teorik yaklaşımlarla üretilen farklı kavramsallaştırmaları getirerek damga konusunun oldukça çeşitlenmesini sağlar (Link ve Phelan, 2001: 365). Kuşkusuz damga konusundaki en önemli katkıyı ise Erving Goffman yapar ve damganın üç farklı biçimde ortaya çıktığını belirtir.

Goffman'a göre (2014: 31) damganın ilk türü, bedenin korkunçluklarını ifade eden fiziki deformasyonlardır, görülen ve değiştirilmesi zor olan bedensel özellikleri işaret eder. İkinci olarak bireyin zayıf iradesi, sapkın ve katı inançlar ve ahlaksızlık olarak algılanan bireysel karakter bozuklukları buna örnek olarak da ruh bozukluğu, hüküm giymek, bağımlılık, alkolizm, eşcinsellik, işsizlik, intihara girişim ve radikal siyasi davranışları sıralar. Goffman'ın damganın ikinci türü olarak öne sürdüğü özellikler kişide hem görünebilirliğe hem de görünmezliğe işaret eder. Madde bağımlılığı, alkolizm belirli durumlarda dışarıdan ayırt edilebilirken, eşcinselliğin, işsizliğin, hapis yatmış olmanın her durumda ayırdı mümkün değildir. Bu noktada bireysel özelliklere ve davranışlara odaklanan bu tür bir damga, beraberinde değiştirilebilirliği getirmekle birlikte, Goffman'ın fiziksel deformasyonun değiştirildiği zamanlarda bile çoğunlukla tam anlamıyla normal statü elde edilemeyeceği; nihayetinde benliğin belli bir defoya sahip olma durumundan, belirli bir defoyu düzeltmiş

olma durumuna geçmiş olacağı (Goffman, 2014: 36) düşüncesi ile örtüşmektedir. Bireyin cinsel tercihinin heteroseksüelleşmesi, iş bulması ya da belirli şartlar karşılığı sabıka kaydının değiştirilmesi, madde bağımlılığı ve alkolizm ile ilgili bir tedavi görmesi sonucu bu alışkanlıkların bırakılması toplumun gözünde kişinin "tamamlanmayacak olan normalleşme" sürecine girmesi ile sonuçlanır. Çünkü bireyin geçmişi hiçbir zaman tamamen unutulmaz. Bu defa da birey, belirli bir kesim için "eski" ön eki ile birlikte anılacak olan damgasıyla yaşama tutunmaya çalışır.

Goffman (2014: 31) son olarak damganın ırk, ulus ve din gibi etnolojik damgaların olduğunu, bunların soy ile aktarıldığını ve eşit biçimde bir ailenin tüm mensuplarına bulaşabileceğini belirtir. Bu tür bir damganın nasıl bir değişikliğe uğrayacağı ise tartışma götürür. Bu noktada ten rengi ve diğer belirgin farklı uluslara ait özelliklere sahip bireyin yapacağı değişikliklerin sınırlı olduğu düşünülebilir. Bulunduğu statüyü yükseltmesinin yolu "başarılı" olmaktır. Beyaz bir öğrencinin okul başarısı ile siyahi bir öğrencinin okul başarısının ona karşı takınılan davranışlarda farklılık görülebileceği öne sürülebilir. Benzer bir şekilde spor, müzik, sinema gibi farklı dallarda kazanılan başarı ile dezavantajlı bir gruptan gelen bir kişi "başarılı" bir bireye dönüşür. Orta sınıftan beyaz bir genç için kazanılan "başarı" iken, bir siyahi veya dışlanan herhangi dezavantajlı bir gruptan bir genç içinse kazanılan "başarılı bir kişilik"tir ve böylece kişi toplum gözünde görünürlük, varlık kazanır. Başka bir örnek olarak da bulunduğu toplumdan farklı bir ulusa mensup bir bireyin kabul görmesinin güçlüğü düşünülebilir. Farklı ulustan bireylerin o toplumda "başarılı" olmaları, o topluma ne ölçüde yararlı olduğu ile ilişkilidir. Sonuçta etnolojik temelde yapılan damgalamaya maruz kalan bireyler -hem görünürlük konusunda bedende yapılabilecek olan değişikliğe içkin olmaması hem de sahip olunan statü yükseltildiği zamanda bile toplumun gözünde olağan şüpheliler listesinde yer almaya devam etmesi dolayısıyla- fiziksel deformasyona dayanan damga türü ile benzer bir kaderi paylaşmaktadırlar.

Goffman'ın yaptığı damgalama sınıflandırmasının "görülebilene-görülmeyen", "değiştirilebilene-değişmeyen" ya da "fiziksel olan-fiziksel olmayan" şeklinde de okunmaya açık olduğu bu noktada söylenebilir. İkinci tür damga olarak öne sürdüğü doğrudan fiziksel bir damgaya işaret etmeyen kişilik özellikleri temelinde yapılan damgalamanın farklılığı ortadadır. Bu tür bir damgalama dışarıdan ayırdı zor olmakla birlikte saklanması da görece kolaylığını korur. Bu tür bir damgalamanın sınırlarının çizmenin de zor olduğu düşünülebilir. Doğrudan fiziksel bir damgalama temelinde oluşturulmamış olması dolayısıyla fiziksel olmayan her tür damgalamanın bu tür içinde yer alabileceği söylenebilir. Bu türün içinde alkolizm, madde bağımlılığı, işsizlik olduğu gibi boşanmış olma, evlenmemişlik ve bekar

olma durumu da dahil edilebilir. Çünkü Goffman'a göre her özellik bir gün damga konusu edilebilir. Bu noktada madde bağımlılığının, işsizliğin ya da boşanmış olmanın ataerkil bir toplumda damga konusu olmasının ve birey üzerindeki etkisinin, hissedilebilirliğinin evlenmemiş/bekar bireyler üzerinde de görülebileceği düşünülmelidir.

Günümüzde bekarlar Avrupa'da, Birleşik Devletlerde ve Asya'da artış göstererek nüfusun belirgin bir bölümünü oluşturmaktadırlar. Küresel düzeyde yaşanan üretim ilişkilerindeki değişim, esnek üretim biçimi, tam zamanlı çalışmanın yerine esnek çalışma ve “eğreti istihdam” modelinin geçişin artmasının yanında kültürel değişimin etkisi ile bireyselliğin önem kazanması bekar bir yaşam tarzını ortaya çıkarmaktadır. Güncel bir çalışma olan Going Solo'da (2012a) Eric Klinenberg'in de ifade ettiği gibi, yaşanan değişimlerle birlikte bekar olmak yaşamın geleneksel görünümünden uzak bir norm biçimini almaktadır. Ancak “geleneksel görünümünden uzak” olma durumu bekarlığın ve diğer evlilik dışındaki birlikteliklerin toplum nezdinde kabullenilmesini zorlaştırmakta, olumsuzlanmasına neden olmaktadır. Ayrıca bekar olmanın, evlilik dışındaki diğer ilişki biçimlerini sürdürmenin -birlikteliği/ilişkisi olma ama ayrı evlerde yalnız/tek yaşama durumu LAT (living apart together), birlikte yaşam pratiği vb.- kısacası evlenmemenin toplum normlarından sapma olarak görülmeye devam ettiği de belirtilmelidir (Byrne, 2000; DePaulo, 2007; Byrne ve Carr, 2005; DePaulo ve Morris, 2005; Band-Winterstein ve Manchik-Rimon, 2014). Toplumda baskın konumdaki ataerkil geleneksel değerler, alternatif yaşam tarzlarını olumsuzlarken, bu durumun etkileri de bekarlık konusundaki literatüre yansımaktadır.

Bekar bireylerin yaşam tarzlarının literatürdeki görünümünün yetersiz ve gecikmiş olduğu daha önce de belirtilmiştir. 1970'lerde başlayan ama sayıca azlığını koruyan bekarlar üzerine yapılan çalışmalarda (Stein, 1975; Darling, 1977; Ward, 1979; Richardson, 1985; Forsyth ve Johnson, 1995) evlenmemiş bireylerin çevrelerince nasıl bir olumsuzlukla karşılandığını, onlara karşı hangi olumsuz davranışların sergilendiğini ve bu durumun onları nasıl etkilediğini araştırmışlardır. Elbette bu çalışmalar bekarlık konusuna değinen ve bekarlığa karşı getirilen damgalamayı gösteren ilk çalışmalar olmasına karşın kimi eksikleri de bulunmaktadır. Örneğin evlenmemiş oldukları için bireylerin bu süreci nasıl deneyimlediklerini açıklayan ve bu süreçte nasıl bir damgalanmaya uğradıklarını doğrudan açıklayan herhangi bir teorik model bulunmamaktadır. Ancak bu noktada vurgulanması gereken, kısıtlı olan literatürde bekarlara karşı bir önyargının da bulunduğuudur. Örneğin, Gove, Hughes ve Style'in (1983) çalışmasında medeni durumun akıl (ruh) sağlığı açısından eğitim, gelir, yaş, ulus ve çocukluk geçmişinden daha güçlü bir belirleyici olduğu ileri sürülmektedir. Başka bir çalışmada (Johnson ve Eklund, 1984) bekarlara göre evli bireylerin

daha düzenli bir yaşamları olduğunu, depresyondan ve yaşam stresinden daha uzakta, daha mutlu, olduklarını belirtir. Ayrıca evli bireylerin, bekarlara göre daha sağlıklı ve daha uzun ömürlü oldukları ifade edilir. Ancak hiçbir çalışmada bekarların daha mutlu, daha sağlıklı ya da ruhsal açıdan daha iyi olduğunu ileri sürülmemiştir. Bekarlar ile karşılaştırmaların yapıldığı çalışmalarda ortaya çıkan sonuçların sorunlu görülebilecek olan yanları vardır. Öncelikle bu çalışmalarda tüm evli olmayan bireyler tek grup içinde değerlendirilir. Ayrı yaşayanlar, boşanmışlar, hiç evlenmemişler, birlikteliği/ilişkisi olan ama ayrı evlerde yalnız/tek yaşayanlar (LAT) arasındaki hiçbir fark dikkate alınmaz. Ayrıca evliler ve bekarlar arasında yapılan karşılaştırmada medeni durumun yanı sıra bireylerin gelir düzeyi, eğitim durumu ve genel olarak aile geçmişi gibi değişkenlerin de yaşamlarındaki etkisi büyüktür. Bu değişkenlerin, özellikle gelir düzeyinin, bireyin yaşam kalitesi üzerinde belirleyici rolü yadsınamaz. Dahası evli olmayanlar kategorisinde bulunan bireylerin geleneksel ataerkil toplum düzeninde karşılaştıkları olumsuz -damgalayıcı- durumlar da göz önünde bulundurulduğunda yaşamalarının olumsuz olarak etkilenebileceği gerçeği de bu karşılaştırmayı zorlaştırmaktadır.

Bekarların olumsuzlanması, hem ilişki içinde oldukları diğer bireylerin (meslektaşlar, yakın çevre, aile ve akrabalar vb.) davranışlarında hem de toplum nezdinde sahip olunan kalıp yargılarda/stereotiplerde bulunmaktadır. Cargan'a göre bir yaşam tarzı olarak evlilik bir sosyal norm olarak kabul edilir ve bu doğrultuda olumsuz stereotipleme de normun dışına çıkan, sapanı işaret eder (1986: 200). Olumsuz stereotiplemenin devamında damgalama ve ayırıştırma gelmektedir. Stereotipleme, sahip olunan kalıp yargılar doğrultusunda, bekar bireylerle kurulan etkileşimde davranışa dönüşerek damgalama biçiminde “hayata geçmektedir”. Toplumda bekarlara yönelik olarak var olan kalıplaşmış değer yargıları ve ayırışma, en çok ekonomi alanında kendini gösterir. Örneğin bekar erkekler yaş ve iş deneyimi gözetilmeksizin, evlilere göre daha az maaş alırlar. Ayrıca konut edinme konusunda da bekar erkeklerin “bekara ev yok” şeklinde kalıplaşmış değer yargıları ile karşılaştıkları belirtilmelidir. DePaulo ve Morris'e göre (2005: 64) konut edinme ve maaş konusundaki ayırıştırıcı bakış Batı'da da görülmektedir.

Bekarların karşılaştığı damgalamayı, ayrımcılığı göstermesi açısından psikoloji alanında stereotipleme konusuna yapılan araştırmalara Monica Pignotti ve Neil Abell'in “The Negative Stereotyping of Single Persons Scale” (2009) adlı çalışması örnek gösterilebilir. Bekar bireylerin karşılaştığı, maruz kaldığı negatif stereotiplemenin ölçümü için psikometrik analiz kullanan yazarlar, stereotiplerin bireylerin içinde bulundukları sosyal grubun karakteristik ve davranışsal inançlarını içerdiğini belirtirler. Stereotipleme, önyargıya ve

ayrımcılığa gidebileceği gibi, her durumda damgalama ile sonuçlanmaz. Ancak stereotiplemenin oluşum süreci, bireylerin bulundukları sosyal grubun bağlamında, “diğeri” hakkındaki düşüncesini şekillendirici etkisi dolayısıyla damgalamayı ortaya çıkaran önemli bir bileşendir (Pignotti ve Abell, 2009).

Amerika'da üniversite öğrencileri ile yapılan araştırmalarda öğrencilerden evlileri ve bekarları betimlemeleri istendiğinde, evlilerin; daha olgun, daha dengeli, daha mutlu, daha kibar, daha sevecen, bekarların ise olgunlaşmamış, güvensiz, ben-merkezci, üzgün ve yalnız olarak nitelendirildiği görülmüştür (Morris, vd., 2008). Greitemeyer (2009) çiftlere göre bekarların; daha az dışa dönük, vicdan duyguları tam olmayan, daha az sosyal, fiziksel olarak da pek çekici olmayan ve yaşamlarından tatmin olmayan bireyler olarak algılandıklarını belirtir. Çalışmasında ayrıca, çiftlere göre bekarların daha yalnız ve daha düşük özgüvene sahip olduklarına ilişkin bir algının olduğuna da değinir. Almanya'da yapılan başka bir çalışmada da katılımcılar, evlilere göre bekarların daha çok yalnızlık ve ızdırap çektiklerini, başkalarını daha az düşündüklerini ve onlara karşı daha az içten olduklarını ifade etmişlerdir (Hertel vd. 2007). Toplumsal cinsiyet temelinde yapılan çalışmalarda da erkeklere göre kadınların evlilik yapmayı ve çocuk sahibi olmayı daha çok arzuladıklarına ilişkin bir algının bulunmasına karşın, bu durumun stereotipleme konusunda değişime neden olmadığı, erkekler kadar bekar kadınların da olumsuz değerlendirildiği görülmüştür (akt. Slonim vd., 2015). Kısacası yapılan çalışmalarda bekarların birçok konuda olumsuz bir şekilde “eksik, tam olamayan, düşük bir profilde” görüldüklerine dikkat çekilmektedir.

Tarihsel yaklaşımdan da bakıldığında, farklı toplumlarda evlenmemiş bireylerin ayrımcılığa ve damgalanmaya uğradığı görülmektedir. Aileleri için yük olarak görülmekte, evli çiftlere veya ilişkisi olanlara kıyasla daha az değer verilmektedir. Bu noktada bekarlara karşı yapılan damgalamanın, stereotiplemenin ve ayrımcılığın DePaulo (2007) tarafından “bekarcılık” (singlism) olarak adlandırıldığı da belirtilmelidir. DePaulo (2007: 7) yirmi birinci yüzyılın ismi konmamış sorunu olarak gördüğü bekar bireylerin damgalanması için kullandığı bekarcılık terimini, insanların bekarlık ve bekarlar hakkında olumsuz önyargılara sahip olduklarını vurgulamak için seçmiştir. Bireyin bekar olduğunun öğrenilmesi ile zihinlerde olumsuz fikirlerin canlandığını belirtir. Örnek olarak, bekar bir bireyin yalnızlık çektiği, çift olmayı her şeyden çok düşlediği gibi düşüncelerin yanında bekar oluşum nedenleri arasında da çok seçici olmanın, bağlanma sorununa sahip olmanın ya da eşcinsel olarak atfedilmenin bulunduğunu ifade eder. Bekar bireylerin ilerleyen yaş ile birlikte, psikolojik gelişimini tamamlayamamış, olgunlaşmamış olarak algılandıklarının, evli olmadıkları ve çocuk sahibi olmadıkları için gerçek bir aileye sahip olmadıklarının, hatta bu yüzden düzgün bir

yaşamlarının da olmadığı düşünülmesini ileri sürer. Ayrıca aileye sahip olmama durumunun iş yükünü de arttırabildiğini ekler.

Ataerkil geleneksel rollerin varlığını koruduğu günümüzde de tahmin edileceği üzere, toplumsal cinsiyet yaklaşımında da öne sürüldüğü gibi, erkeklere göre kadınlar daha fazla stereotiplemeye maruz kaldıkları vurgulanır. Sandfield ve Percy (2003: 476) bekar kadınların damgalanmaya maruz kaldıklarını, geleneksel bir anlayışla heteroseksüel bir ilişki, evlilik ve çocuk sahibi olurlarsa başarılı sayıldıklarını belirtir. Heteroseksüel bir ilişkideki belirsizlik, evlenmemiş bir kadın ve onun yaşam tarzının kabul edilmeyişine neden olur. Evlenmemeyi olumlu olarak seçen bir kadın imgesi reddedilir, evlenmemiş bir kadın çaresiz ve hatalı olarak görülür. Ayrıca yaşçı (ageism) bir tutumla, gençlere göre 40 yaş üstündeki bekar (evlenmemiş) olanlara daha az tolerans gösterilir. 20'lerde ve 30'ların başında evlenmemiş olmak bir eş ve çocuk sahibi olup “düzen kurma”dan önceki yaşamın geçici bir evresi olarak görülür. Bu evrede bekar bir genç kadın için yalnız yaşamak, bir erkek ile ciddi bir ilişki için “kendini bulacağı” bir fırsat olarak değerlendirilir. Bekar erkeklere kıyasla bekar kadınlar yeni bir kültürel yönelim, bir yaşam tarzı olarak kabul ettikleri yalnız yaşamalarının, başarıma duygularını ve kendilerine güvenlerini arttırdıklarını bildirmişlerdir (akt. Macvarish, 2006: 3). Toplum nezdinde ise bekarlık bir yaşam biçimi olarak değil, yaşamın bir "evresi" olarak görülmeye devam etmektedir.

Evlilik kültürel açıdan bir başarı olarak görülmekte, herkesin erişebileceği ve yetişkinliğin belirli bir noktasında da ulaşılmış olması gerektiği düşünülmektedir. Hatta çoğu zaman için -ekonomik bağımsızlığı kazanmak ve aileden ayrı bir eve çıkmak ile birlikte yetişkinliğin koşulları arasında da sayılmaktadır. Evliliğin birçok yönden tam zamanlı bir iş sahibi olmakla benzerliği kurulmaktadır. İş bulmak gibi evliliğin de kesin bir programı, tarihi yoktur. İkisi de birer başarı olarak kabul edilmelerinin yanında belirli becerileri, nitelikleri ve tutumları gerektirir. İki konu ile ilgili nitelikleri sergileyen ya da edinen bireyler, tam zamanlı bir işe ya da evliliğe adım atmamış olsalar bile, bu şekilde davranmayanlara göre daha çok kabul görürler. Ayrıca iş sahibi olanlar veya evlilik yapanlar, işi ya da evliliği başarısızlıkla sonuçlansa bile, daha önce hiç evlenmemiş ya da iş sahibi olmamış bireylere göre daha olumlu görülürler. Bu açıdan hiç evlenmemiş bireyler, boşanmış olan bireylere göre daha olumsuz karşılanır. Çünkü bir evliliğin “başarılması” -hatta uzun sürmeyen ya da boşanma ile sonlanan bir evlilik olsa bile- bu gelişimsel dönüm noktasına ulaşmak için gerekenlere bireylerin sahip olduklarını gösterir (DePaulo ve Morris, 2005: 61).

Bekar bireylerin nasıl bir damgalamaya uğradıkları hangi olumsuz davranışlarla karşılaştıkları ve bu süreci nasıl deneyimlediklerini açıklamak için sosyal etkileşimcilik ve

sistem meşrulaştırma teorisi gibi farklı yaklaşımlardan da yararlanılmıştır. Sosyal etkileşim yaklaşımında tüm gerçeklik toplumsal olarak inşa edilir. Bu yaklaşım, toplumda kendi gerçekliklerini inşa eden bireylerin eylemlerine odaklanır. Bilgi; oluşturulmuş ve etkileşimlere dayalı olarak anlaşılabilir, sosyal kurumlar da (aile gibi) hem inşa eder hem de inşa edilir. Ailenin kurumsal yapısı, bireylerin evliliği toplumsal bir norm olarak görmelerine neden olur. Bekarlığı seçen bireyler, bir partner ile herhangi bir ilişki içinde olmamaları dolayısıyla olumsuz stereotipleme, ayrımcılık ve damgalanma konusu edilerek normal-dışı görülürler (akt. Slonim vd., 2015).

Slonim, Gur-Yaish ve Katz'ın "By Choice or By Circumstance?: Stereotypes of and Feelings About Single People" (2015) adlı çalışmasında yer verilen Sistemi Meşrulaştırma Teorisine göre bireyler kurulu düzeni adil ve meşru olduğunu düşünerek var olan sosyal, politik ve ekonomik durumlarını rasyonalize etme eğilimindedirler. Bu şekilde davranarak güvensizliklerini azaltmaya, istenmeyen durumlarla karşılaşmamaya çalışmaktadır. Bu teoriye göre evlenmeyenler, bekar kalmayı sürdürmeyi seçenler, kurulu düzenin dışında oldukları için olumsuz stereotipler gibi savunmacı tepkileri uyandırmaktadır. Sistemi Meşrulaştırma Teorisi ve bağlılık ilişkilerinin ideolojileri arasındaki bağa odaklanan yakın zamandaki çalışmalara göre, sistemin meşrulaştırılması öne çıktığında, olması gerekenci bir tutumla bireyler kişisel ilişkileri doğrultusunda kimliklerini öne çıkarma eğilimindedirler. Aynı zamanda bekar kalmayı seçenler, evlilik ve çift kültürünün önemini içeren kültürel inançları paylaşma eğiliminde olmadıkları için düzenin sürekliliğine tehdit olarak algılanmakta ve daha çok olumsuz stereotipleme ile karşılaşmaktadırlar. Atfetme Teorisi ve Sistemi Meşrulaştırma Teorisi çerçevesinde yapılan yakın zamandaki çalışmalarda bekar kalmayı istemeyen evlenmemiş bireylere sempati ile yaklaşıldığı, bu durumun da stereotipleme düzeyini azalttığı görülmüştür. Ancak, bekar kalmayı seçen evlenmemiş bireylerin ise aile kavramına zarar verdikleri düşünülmektedir. Bu durumun anormal, farklı, tehdit oluşturucu bir unsur olarak görülmesi ile olumsuz stereotiplemeyi oluşturan nefret duygularını kabarttığı ifade edilmektedir. (Slonim vd., 2015). Bu noktada da, tahmin edileceği üzere, "tercihe" dayanan bekarlığın damgalayıcı davranışlarla karşılaşma olasılığının daha yüksek olduğu söylenebilir.

Günümüzde bekarların sayıca artışı ve görünürlük kazanması, onların toplum tarafından kabul edilmeye başladığına, alternatif yaşam tarzlarının bir sosyal norm olarak görüldüğünü işaret etse de psikolojik analizler bekarların yapısal, kamusal ve bireysel (benliksel) alanda damgalandığını vurgulamaktadır (Ochnik ve Mandal, 2016: 165). Bu noktada yapısal, kamusal ve benliksel olarak üç şekilde ortaya çıkan damgalama/damgalanma konusuna değinmek yerinde olacaktır.

2.3.1. Yapısal Damga

Yapısal damga, toplumsal ideolojilerin ve kurumların damgalanmış bir statüyü sürdürme ve/veya daha da şiddetlendirme biçimlerini ifade eder. Damga konusundaki güncel literatür, damgalamanın mevcut sosyal eşitsizlikleri yeniden ürettiğini, sosyal, ekonomik, politik gücün kullanımıyla ve hegemonya aracılığıyla sürdürüldüğünü öne sürer. Damgalanmaya neden olan toplumsal yapılar kültürel ve tarihsel açıdan farklılık gösterir. Bu yüzden yapısal damganın ele alınması için, damganın ortaya çıktığı sosyal bağlamın ve yapısal damgaya katkıda bulunan yerel bilgi sistemlerinin incelenmesi gerekir (akt. Bos, vd., 2013: 4). Bu durum da yeniden Goffman'ın damga konusundaki ifadelerini öne çıkarmaktadır. Goffman'a göre damga konusunu edilen “durum”, yarın “normal” sayılabilir veya aynı şekilde tersi de geçerli olabilir: Goffman, damga kavramının -damgalılar ve normaller olarak iki sütun halinde ayrılmış bireyler topluluğundan ziyade- en azından bazı ilişkiler çerçevesinde ve yaşamın belirli dönemlerinde herkesi iki rolü de oynamaya götürdüğünü ve her yerde mevcut bir toplumsal sürecin edimini içerdiğini belirtir. O'na göre normal ve damgalı kişiler, somut kişiler değildir, ikisi de birer bakış açısidir. Bu bakış açıları, karma temaslar sırasında, layıkıyla yerine getirilmemiş normlar gereğince toplumsal olarak üretilirler. Bir birey daimi sıfatlar tarafından tipleştirilebilir, bulunduğu birçok toplum durumunda, damgalı rolünü oynamaya zorlanabilir. Ne var ki, sahip olduğu bu damgalayıcı nitelikler, iki rolün doğasını kati surette belirlemez; bu nitelikler sadece, damgalının rollerden birini veya diğerini oynama sıklığını tanımlar (Goffman, 2014: 192). Ayrıca damga konusu edilen durumun, toplumsal görünürlük kazanması gerekir. Toplumun genelinin fikir sahibi olmadığı, görünürlüğünü düşük olan bir grubun damgalanması veya damgalamaya temel oluşturacak olan önyargıların/stereotiplerin ortaya çıkması da pek olası değildir. Elbette damganın kaynağını, durum ile ilgili yeterli bilgi sahibi olmamak ya da yanlış bilgilere sahip olmak da oluşturabilir, ki bu da önyargıya çıkar. Ancak toplumun geneli tarafından bilinen, “adı duyulmuş” bir gruba, akıma, düşünceye, yaşam tarzına vb. karşılık önyargıların ve damgalayıcı davranışların gösterilebileceği belirtilmelidir.

Toplumda normalin/çoğunluğun dışında kalanın önyargı ile karşılandığı, olumsuz davranışlar ve damgalamaya maruz kaldığı göz önünde bulundurulduğunda Goffman'ın yaptığı sınıflamada ikinci sıradaki kişilik özelliklerine dayalı damgalamanın içinde bekar bireylere karşı geliştirilen olumsuz davranışlar da dahil edilebilir. DePaulo ve Morris'e göre bekarların damgalanmasının kaynağını “Evlilik ve Aile İdeolojisi”ndeki çift kültüne bağlı olan kültür oluşturmaktadır. Bu kültür içinde bekarlara göre evlilerin daha mutlu, daha olgun ve daha değerli bireyler olduğu, yaşamlarının da daha önemli, daha anlamlı ve daha

“tamamlanmış” olduğu düşünülmektedir (DePaulo ve Morris, 2005: 57-58). Ayrıca kültürel anlamının yanında yapısal olarak da bekarlığın olumsuzlandığı ifade edilmelidir. Bekar bireyler, kurulu olan yapının sunmuş olduğu evlilik normunun dışında kalarak farklı bir profil çizerler. Dolayısıyla DePaulo ve Morris’in öne sürdüğü Evlilik ve Aile İdeolojisi -kurulu olan kültürel yapıyı temsil ettiği biçiminde ele alındığında- bekar bireylerin yapı karşısında konumlandırılmalarına ve bu kültürel yapının dışında algılanmalarına neden olmaktadır. Bu doğrultuda bekarlık (evlenmeme) normalin, çoğunluğun dışında bir yaşam biçimi olarak olumsuzlanmakta, aile içinde soyadının devamını sağlamadığı ve toplum nezdinde de türün devamına katkı sağlamadığı -riske attığı- için yapısal olarak damgalanmaya konu olmaktadır.

Evlilik ve Aile İdeolojisinin resmiyet kazanmasının bir örneği olarak evli çiftlere göre bekarların daha olumsuz durumda kaldığı vergi sistemi verilebilir. Aynı zamanda eşitsizlik çalışma ortamında da bulunmaktadır. Genelde evlilere göre bekarların maaşları daha düşüktür. Özellikle kadınlar için, çalışanların medeni durum algısı iş yerinde bir eşitsizlik kaynağı oluşturabilir (akt. Ochnik ve Mandal, 2016: 166). Türkiye’de asgari geçim indirimini konusunda evliler daha az gelir vergisi ödemektedirler. Gelir vergisinden düşülecek olan miktar, evli olmanın yanında eşin çalışma durumuna ve çocuk sayısına göre de değişim göstermektedir. 2020 yılında bekar bir bireye 220,68 TL asgari geçim indirimini uygulanırken, evli-eşi çalışan 5 çocuklu ya da evli-eşi çalışmayan 3 çocuklu bir bireye ise 375,17 TL gelir vergisinden düşülmektedir (<https://www.memurlar.net/haber/637043/asgari-gecim-indirimi-agi-net-maasa-mi-ilave-edilir.html>; <https://www.kamupersoneli.net/ekonomi/2020-asgari-ucret-agi-miktarlari-belli-oldu-evli-ve-bekarlar-ne-kadar-h85975.html>). Bireyler bekar oldukları için özel hayatlarının sınırlı olduğu ve boş zamanlarının evlilere göre daha çok olduğu algısı iş yükünü arttırabilir ve bu durum bir mobbing biçimini de alabilir. Elbette bu durum –ataerkil değerlerin varlığı dolayısıyla- cinsiyet farklılığına göre de değişim gösterebilir.

Evlilik ve aile, sosyal ve kültürel standartlar için önemli referanslar olmayı sürdürmektedir. Aile hayatı oldukça değerlidir, sosyal açıdan da duygusal ve ekonomik güvenlikle ilişkilendirilir. Öte yandan bekar olmak, bu niteliklerin yoksunluğu biçiminde yorumlanır. Aile-merkezcilik (familicentrism) Czapinski’ye göre yalnızca aile çevresindeki standartlara ve değerlere odaklanmaz aynı zamanda fırsatları ve açıklığı sınırlar, insanları tanıdıklar ve tehditkar diğerleri olarak ayrıştırır. Yakın ilişkilerin psikolojisinde aile kurmanın temel rolü olan yerine getirilmesi gereken biyolojik ve sosyal roller vardır. Bütün sosyalleşme sürecinde erkekler ve kadınlar, karı-kocalık rollerinin de dahil olduğu mevcut ideolojiye ve dine uygun olan önceden belirlenmiş sosyal rollere hazırlanır. Bu yüzden beklenen sosyal

gereksinimlerin karşılanmaması olumsuz stereotiplemeye ve yapısal damgalanmaya neden olur (akt. Ochnik ve Mandal, 2016: 166). Bireylerin yapısal damga ile karşılaşmaları özellikle ebeveynler, akrabalar ve yakın çevreleri dolayısıyla gerçekleşmektedir. Bireyin bekarlığı sahip olduğu gelir durumu, iş yükü, kişisel tercih vb. dolayısıyla değerlendirilmeksizin, bir "aile sorunu" olarak algılanmaktadır.

DePaulo Singled Out (2007) adlı çalışmasında bekar bireylerin, (boşanmış, eşini kaybetmiş ya da hiç evlenmemişlerin) damgalanmasının yirmi birinci yüzyılın adlandırılmamış sorunu olduğunu öne sürer. Bunu da –daha önce de ifade edildiği gibi- "bekarcılık" (singlism) olarak adlandırır. Stereotiplemenin önyargıya dayalı olduğunu belirten DePaulo'ya göre, yeni tanıştığınız birine bekar olduğunuzu söylediğinizde karşı tarafın sizin mutsuz olduğunuzu, yalnızlık çektiğinizi, çiftleri kıskandığınızı ve her şeyden çok bir partner bulmayı istediğinizi düşünceğini ifade eder. Dahası belli bir yaşta hala bekar olmanın bağlanmaktan korkan, çok seçici, bencil, şımarık, fazla cilveli gibi kişilik özelliklerinin yanında psikolojik gelişimini tamamlamış, olgunlaşmamış, yaşlılarının aksine bir eş edinememiş ve/veya eşcinsellik ile eşleştirildiğini belirtir (2007: 7-9). Bu örneklerle evliliği ve çocuk sayısını arttırmaya yönelik söylemin hakim olduğu her toplumda rastlamak mümkündür. Çünkü bekarlığın var olan aile yapısının, sosyal ilişki biçiminin dışında kalarak "tehdit" (Byrne 2007: 8) oluşturduğu, çocuk sahibi olmayarak da gelecek nesilleri tehlikeye attığı düşünülür.

Bekar kavramının tanımının yoksunluk üzerinden yapılması yapısal bir soruna işaret etmektedir. Eşi, partneri, sevgilisi ya da duygusal yakınlık kurduğu bir arkadaşı olmama şeklinde negatif yönelimli bir tanımlama yapılmaktadır. Çoğu zaman bekarlık, tek başınalık, kendine yeterlilik ya da başkasına ihtiyaç duymama ile değil yalnızlık, utangaçlık, sorumsuzluk ve başarısızla eşleştirilir. Ancak mutlu olsun ya da olmasın yapılan bir evlilikse tamamlanmış, eş sahibi olunmuş, hayatın bir sonraki aşamasına geçilmiş, tebrik edilen başarılı bir durum olarak pozitif yönelimle tanımlanır. DePaulo ve Morris (2005), sosyal bilimcilerin evliler ile evlenmemiş bireyleri karşılaştırdıklarını ve iki grup arasındaki farklılıkları kurumsal veya toplumsal etkenlerden ziyade bireylere bağlayarak, bekarlığın eksik ve olumsuz bir durum olarak belirlenmesinde suçlu olduklarını öne sürerler. Herkesin bir partneri arzuladığını, bir ilişki kurmanın önemli olduğunu, ilişkisi olan insanların daha iyi, daha değerli, daha mutlu, daha olgun, daha az yalnızlık hissettiklerini ve yaşamlarının daha anlamlı olduğunu belirtirler. Bu önyargılara ek olarak da bir ilişki sahibi olmanın ya da bir partner ile fiziksel olarak da birlikte bulunmanın en azından çiftlerden birine olumlu etkisi olacağıdır. Her türlü medya ağında da görülebileceği gibi, bir erkeğin yanında çekici bir

kadının bulunmasının o erkeğe saygınlık kazandırdığı ya da bir kadının yanında fiziksel olarak kendini geliştirmiş, iyi giyimli bir erkeğin bulunmasının o kadına saygınlık kazandırdığı düşünülebilir. Kurulan ilişkilerin fayda-maliyet temelinde yapılanması, bir tür mübadele biçimini aldığını gösterir. Örneğin Kingley Davis siyahi bir erkek ile beyaz bir kadının evliliğinin, erkeğin mesleki başarısının kadının yüksek toplumsal durumuna denk gelen bir mübadele olarak gerçekleştiği ifade eder. Glen Elder de yüksek statülü erkeklerin sosyal konumu için kadınların evlilik yapabildiklerini, bu noktada “güzellik ve cazibelerini” mübadele ettiklerini vurgular. Goode ise evliliğin yanı sıra, esasen tüm arkadaşlık ilişkilerinin de sözleşmeye dayalı bir pazar sistemi olduğunu belirtir (akt. Güçlü, 1992: 121). Bu doğrultuda bireyler toplumsal yaşamda hem olumsuzlanmamak hem de birlikteliğin getireceği kazançlar dolayısıyla bekar olmamayı tercih edebilirler. Günümüzde kurulan ilişkilerin duygusal temelden çok ekonomik-akılsal bir yöneliminin de olduğu söylenebilir. Öte yandan evlilik ekonomik-akılsal bir tercih olarak kurulduğu ifade edilirken, bekarlığın da benzer (ekonomik-akılsal) bir seçim olduğu belirtilebilir. Bekar olmak gelir yetersizliği dolayısıyla gerçekleşebileceği gibi evlilik de eşlerden birinin gelir yetersizliğine karşı statüsünü yükseltmek amacıyla da gerçekleşebilir.

Bekarlığa karşı geliştirilen olumsuz tutum cinsiyete göre değişim göstermektedir. Ataerkil bir toplumda yapısal olarak dezavantajlı bir konumda olan kadın, bekarlığı ile bir statü kaybı daha yaşamaktadır. "Evde kalmış", "kız kurusu" gibi damgalayıcı sözlerin yanı sıra, esnek bir ilişkiye sahip olduğu düşüncesi ile de kadınlığı "hafifleyerek ucuzladığı" şeklinde nitelenmektedir. Çoğu zaman esnek bir ilişkisi olan/olduğu düşünülen bekar bir erkek içinse “çapkınlığı” ile “erkekliği” artarken, kadın için durum tersidir. Ataerkil bir toplumda erkeğin bekarlığının yanında işi veya işsizliği de damgalayıcı bir durum almaktadır. Erkek işsizse ya da mesleği “değerli” ve yüksek gelirli değilse kendine bakamayacağı için başkasına da bakamayacağı düşünülür. "Evde kalmak" deyişi de kadının evlenmemesinin yanı sıra işsizlik ile de ilişkilendirilebilir. Kadının çoğunlukla evlenmediği için ailesinin evinde yaşamını sürdürmeye devam ettiği düşünülmekle birlikte ekonomik özgürlüğünü kazandıktan sonra ayrı eve çıkan bekar kadın imgesi de çoğunluğun dışındadır. Her ne kadar kentsel üretim ilişkileri dolayısıyla tek yaşayan bireyler artış gösterse de kurulu olan ataerkil geleneksel kodların etkisi –özellikle- (hiç) evlenmemiş bir kadının olumsuzlanmasına neden olur. Kadın ya da erkek fark etmeksizin damganın “deneyimlenmesi” de –yapısal damgadan- farklı bir durumu işaret eder: kamusal damga

2.3.2. Kamusal Damga

Kamusal damga, “damgalı” olarak algılanan bireye karşı geliştirilen tutumları, sosyal ve psikolojik tepkileri ifade eder ve diğer damgalanmalarda olduğu gibi olumsuz stereotipleme temeline dayanır. Bekarların stereotipi genel olarak yalnızlık duygusu ve potansiyel partnerler için çekici olamama ile ilişkilendirilir. Bekar erkeklerin tipleştirilmesi, sorumsuz, hoppa, eşcinsel, alkolik, suç işlemeye meyilli oldukları şeklinde iken kadınların stereotipleştirilmesi ise beceriksiz, mutsuz ve yalnız olmalarına yöneliktir. Genel anlamda bekarlar sevilmeyen/sevemeyen bireyler olarak düşünülmekte ve 1970’lerde bile bekarlığın (evli olmamanın) bir sosyal problem sayıldığı görülmektedir. Örneğin yapılan çalışmalarda Birleşik Devletlerdeki öğrencilere göre bekarlar, yalnız mutsuz, ben-merkezci, daha bağımsız, duygusal ve sosyal olarak olgunlaşmamış daha çekingen olarak görülmektedir. Öte yandan ilişki sahibi olanlar ise mutlu, sevecen, sadık, sözünü tutan, özgüvenli, duygusal olarak dengeli olarak nitelendirilmiştir (akt. Ochnik ve Mandal, 2016: 167). Bu noktada bekarlara atfedilen bir özellik dikkat çekmektedir: daha bağımsız olmak. Bağımsız olma niteliğinin, bireyin nasıl olumsuzlanmasına yol açacağı düşündürücüdür. Bağımsızlığın bu noktada uyumsuzlukla ilişkilendirildiği söylenebilir. Kurulu olan yapının geleneksel normlarının dışında olan, boyun eğmeyen, kendi yolunu çizmek isteyen bireyler değişime işaret eder ve yapının devamlılığına “tehdit” oluşturur. Bekarlık bir “başkaldırı” olarak görülmekte ve toplum sağlığı için risk teşkil etmektedir. Aslında, bekar kalarak geleneksel normların dışında kaldıkları için evlenmemiş bireyler hem risk almakta, hem de damgalanmayı göze almaktadır. Kamusal damga aynı zamanda bireylerin karşılaşmış oldukları damgalanma deneyimini ifade etmektedir. Uygulanan damga biçiminde kullanıldığında kamusal damga, bireylerin karşılaştıkları-maruz kaldıkları olumsuz-damgalayıcı davranışları işaret etmektedir. Bu noktada damgalanmanın kabullenmeye başlanması ise damganın benlik üzerindeki etkisini gösterir ve içselleştirilen düzeye geçişini işaret eder: benliksel damga (self stigma). Bu konuya kamusal damgadan sonra değinilecektir.

DePaulo, Morris, Schütz, Hertel ve Stucke (2007: 155) yaptıkları çalışmada bekarlığın algılanmasında yaş faktörünün etkisinden söz ederler. Gençken bekarlığın getirmiş olduğu bağımsızlık ve esneklik daha olumlu karşılanırken, ileri yaşta bir partnere sahip olmamak bu özelliklerin olumsuz olarak nitelendirilmesine neden olur. Bu noktada da bekarlık, yaşam içinde aşılması gereken bir süreç/aşama olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla ilerleyen yaş ile birlikte bekarlığın “hâlâ” sürdürülüyor olması bireyin damgalanmasına yol açmaktadır.

Yapılan çalışmalarda bekar bireyler hakkında temelsiz olan kimi mitlerle karşılaşmıştır. Cargab ve Melko 1982 yılında Ohio Dayton’da 400 hane ile yaptıkları

çalışmada bekarların ebeveynlerine daha bağımlı olduklarına, daha bencil olduklarına ve daha çok para kazandıklarına ilişkin bir algının olduğunu belirtirler. Aynı yıllarda Etaugh ve Malstrom da bekarlar ile evlileri karşılaştırmış, bekarların içinde en olumsuz karşılananların hiç evlenmemiş bireyler olduğunu ifade etmişlerdir. İki çalışmada da bekar bireylere yönelik tek olumlu nitelik olarak, onların profesyonel (mesleki) başarılarının daha fazla olduğuna ilişkin bir algının bulunduğu verilmektedir (akt. Ochnik ve Mandal, 2016: 168). Bu noktada bekarlara yönelik tek olumlu tarafın da bir önyargı ile gerçekleştirildiği düşünülebilir. Büyük olasılıkla bekar bir bireyin mesleki başarısının kaynağı; eğitim düzeyinde, ailesinin gelir durumunda ve/veya kişisel becerileri temelinde aranmamaktadır. Bireyin eş ve çocuk sahibi olmadığı için boş zamanının daha fazla olduğu, sosyal yaşantısının da kısıtlı olması dolayısıyla işe daha çok zaman ayırdığı hatta işi ile evli olabileceği dahi ifade edilebilir. Bu noktada bir işkolik gibi değerlendirilen bekar bir bireyin iş konusundaki takıntılarının, başarıya yol açarken, evli olmayışına neden olduğu bile düşünülebilir. Elbette bu çıkarımlar birer varsayım olarak değerlendirilebilir, ancak mevcut literatür dolayısıyla bu durumun tersine bir sonuçla henüz karşılaşmadığı da ifade edilmelidir. Öte yandan bekarlığın, iş konusunda başarıyı getirdiğine yönelik olan önyargının yanında, bireyler üzerinde iş yükünün artışına da neden olduğu söylenmelidir. Bu noktada da bekarların evli ve çocuk sahibi olmadıkları için gerçek bir aileye sahip olmadıkları ve boş zamanlarının daha çok olduğu algısı -yeniden- etkili olmaktadır.

Bekarların damgalanması Batı toplumlarının dışında Uzakdoğu'da da görülmektedir. Örneğin Japonya'da bekar kadınlara yönelik damgalayıcı terimler arasında Noel pastası ve Yıl Başı Arifesindeki noodle yer almaktadır. 1990'lardaki popüler bir değişte yer alan “Japon kadınları Noel pastası gibidir, eğer [bekar kadınlar] 25 yaşlarını geçmişlerse [Noel gününü geçmek anlamındaki 25 sayısı] onlardan kurtulmak zordur.” ifadesi bu noktada verilebilecek örneklerden biridir (Kang, 2013: 9). Ayrıca bir kadının “evlilik piyasası”ndaki değerinin yaşı temel alınarak yapıldığı da belirtilmektedir. 25 yaşını dolduran kadın rekabetçiliğini ve çekiciliğini hızla kaybettiği öne sürülmektedir. Kang, evli olmayan kadınlarla dalga geçmenin oldukça yaygın olduğunu da belirtir. 1990'lardan sonra, Japonya'daki hızlı ekonomik değişimle birlikte, kadınlar işgücüne her zamankinden fazla katılım göstermeleri dolayısıyla evlilik yaşları doğal olarak ertelenmiştir. Bunun sonucunda da Yeni Yıl Arifesi noodle olarak 31 rakamı damgalamada kullanılmaya başlanmıştır. Geleneksel Japon toplumunda, Yeni Yıl Arifesinde uzun “Buckwheat Soba noodle” yenmektedir. Bu durum 30 yaş üstü evlenmemiş kadınları damgalayıcı nitelikte kullanılmaktadır. 31 Aralıktan sonra kimse bu noodle yemeyeceği için 30 yaşını geçen kadınları da hiçbir erkeğin çekici ya da evlenilesi

bulmayacağı ima edilmektedir (Kang, 2013: 9). Bu durum evliliğin “kaçırılmaması gereken bir tren” olarak ataerkil geleneksel kültür tarafından sunulduğunu gösterir. Hem bekarlık olumsuzlanmakta hem de bireylerin erken evlilik yapmaları salık verilmektedir. Ancak erken yaşta yapılan evliliklerdeki boşanma oranlarının daha yüksek olduğu da unutulmamalıdır.

Bekarlığın kadınlar için “sorunlu” görülmesinin nedenlerinden biri de, Byrne’ın (2007: 30) belirttiği şekliyle, ataerkil yapı içinde bekarlığın kadınlık kimliği ile örtüştürülmemesidir. Kadın için öne sürülen ve desteklenen ise evli bir annelik modelidir. Byrne’a göre bekar kadınlar, iki güçlü kadınlık kavramı ile baş etmek zorundadırlar: Birincisi, heteroseksüel, evli ve doğurgan olma şeklindeki ataerkil kavramasallaştırması, ikincisi, eksik, normal-dışı (deviant) ve ataerkil düzene bir tehdit şeklindeki bekar kadınlık kavramsallaştırmasıdır. Byrne, Bekar kadınların farklı ifadelerle etiketlendiğini belirtir: yaşlı bakire (an old maid), kız kurusu (a spinster), androjen (androgyn), asi (rebel), evlilik direnişçisi (marriage resister), üzgün, kızgın, kötü, hayata küsmüş, cinsiyetsiz, artık (surplus), dini nedenlerle evlenmeyen (celibate), iffetli (virtuous), tehlikeli, homoseksüel. Bekar kadınlar, toplumca onaylanan bir erkekle cinsel bir bağ kurarak heteroseksüel bir evlilik yapmak, bu ilişkiden çocuk sahibi olmak gibi kadınlığa ilişkin biçilen rolleri üstlenmediği için damgalanmaktadırlar. Diğer yandan, benliğin oluşumunda temel olan bağımsızlığın ve eşitliğin öne çıkarılması, erkek/kadın heteroseksüel ilişkilerinde altta yatan bağımlılık ve eşitsizlik kavramları ile zıtlık göstermektedir. Bekarlık bu noktada bir kimlik problemine dönüşmektedir. Bekar kadınlar, kadınlığın bir eş/anne/bakıcı olarak algılandığı yerde, tutarlı bir kişilik oluşturmaya, kabul edilebilir sosyal kimlikler kazanmaya uğraşmaktadırlar (Byrne, 2007: 35). Bekarların damgalanmasına yönelik olarak kadınlar üzerine yapılan çalışmaların daha fazla olduğu belirtilmelidir. Ancak ataerkil yapı içinde erkeklerin de bekar oluşlarının olumsuzlandığı ve damgalanmaya yol açtığı unutulmamalıdır. Özellikle ataerkil bir yapı içinde genel olarak bireylere yüklenen görevlerin, biçilen rollerin yerine getirilmeyişinin ve bu rollerin üstlenilmek istenmemesinin oluşturduğu damgalanmanın hem kadınlar hem de erkekler için içsel sonuçları bulunmaktadır. Damgalanma deneyiminin bireylerin benlikleri üzerinde olumsuz etkiler bırakması ise damgalanmanın farklı bir boyut kazanmasına neden olur: benliksel damga (self-stigma).

2.3.3. Benliksel Damga (Self-Stigma)

Toplumsal ilişkiler içinde bekar bireylere karşı önyargıların/stereotiplerin bulunmasının yanında onlara yönelik damgalayıcı davranışların da bulunduğu söylenmelidir. Maruz kaldıkları damgalayıcı davranışlar da bireylerin benlikleri üzerinde etkili olmaktadır.

Bu noktada kamusal damganın üç aşamalı bir süreçte gerçekleştiği ve sonucunda da benliksel damgayı ortaya çıkardığı belirtilmelidir. Kamusal damga; Bos, Pryor, Reeder ve Stutterheim’a (2013: 3) göre a) uygulanan/sahnelenen damga (enacted stigma) ile “damgalanmış” bireyin olumsuz davranışlara maruz kalması dolayısıyla; b) hissedilen damga (felt stigma) ile “damgalanmış” bireyin damgalanma deneyimi ve damgalanmayı sezmesi dolayısıyla; c) içselleştirilen damga (internalized stigma) ile “damgalanmış” bireyin öz-değerinin azalması ve beraberinde eşlik eden psikolojik sıkıntı dolayısıyla benlik üzerinde etkili olmaktadır (2013: 3). Karşılaşılan damga dolayısıyla her bireyin içselleştirilen damgayı yaşadığı öne sürülemeyebilir. Bireyi kimin damgaladığı, nasıl damgaladığı ve elbette bireyin hangi konuda damgalandığı da bu aşamaların etkisini arttırabilir. Olası bir damgalanmada ilk iki aşamanın yaşanması beklenebilir, ancak benlik üzerinde doğrudan yıkıcı etkiyi içselleştirilen damganın oluşturacağı da açıktır. İçselleştirilen damga sürecinde bireyin de kendini damgalayan bir noktaya ulaşabileceğinin yanında, yaşadığı deneyimler dolayısıyla -kendini damgalamadan da damgalı olarak görüldüğünü kabul etmesi ile- öz-değer kaybı yaşayabileceği, özgüveninin de düşmesiyle “damgalanacağım endişesiyle” sosyalleşmekte güçlük çekebileceği devamında da psikolojik bir bunalıma girebileceği düşünülmelidir.

Doğrudan bir vurgulama yapılmamakla birlikte hem teorik çalışmalarda (Goffman, 2014; Allport, 1979) hem de sosyal psikolojik araştırmalarda (Crocker ve Schwartz, 1985; Lysaker, vd., 2010; Schmitt, vd., 2014) damgalanma ile öz-güven arasında bağ olduğu ifade edilmektedir. Grup baskısı bireyin benliğini olumsuz etkileyebilir ve alçaltıcı bir benlik imajı yaratabilir. Benlik kavramı da, bir bireyin değerlendirildiğinin farkında olma biçimine ve diğerlerinin bu değerlendirmeye verdikleri tepkilere göre gelişmektedir. Dışarıdan yapılan değerlendirmenin olumsuz olması dışlanma hissini yaratır, bireyin kabullenme gereksinimine tehdit oluşturur ve psikolojik sağlığını yıpratır. Bireyin aidiyet duyma, kabullenme gereksinimini karşılayamaması, sosyalleşmede yaşadığı güçlükler, toplumdan geri durmasına neden olur. Toplumsal ilişkilerde karşılaşmış olduğu olumsuz davranışların da bu geri durma/çekilmede etkili olduğu devamında da bireyin sosyalleşme, ilişki kurma girişimlerinin her defasında başarısız olma fikri ile daha çok içe kapanmasına neden olduğu söylenebilir.

Damga konusunun benlik ile ilişkisini kuran çalışmalar damganın içselleştirilmesinin bireylerin kendilerini olumsuz olarak nitelemelerine neden olduğunu göstermektedir (Schmitt, vd., 2014: 12). Aynı zamanda bekarlık üzerine yapılan çalışmalarda da damgalanmanın benlik üzerinde olumsuz etkisi olduğu görülmektedir (DePaulo ve Morris, 2005; Hertel, vd., 2007). Bu noktada Hertel vd. (2007) yaptığı çalışmada içselleştirilen damgalanmanın etkisi, damgalanan grubun üyelerinin diğer üyeler için kullandıkları basmakalıp (stereotipik)

nitelemelerde görülmektedir. Çalışmada, bekarların kendilerini evli çiftlerin ifadelerinden daha sert –daha yalnız ve daha mutsuz olarak- değerlendirdikleri belirtilir. Bu durum, bir ölçüde, bireylerin yetiştirilme tarzlarında, sosyalleşmesinde ataerkil geleneksel kodların kültürel aktarımını göstermektedir. Birey kendini de -bekar olduğu için- “damgalı” olarak görmekle birlikte diğer bekarlar hakkında da olumsuz fikirlere, önyargılara sahiptir. Elbette yalnızca önyargılar dolayısıyla değil, bireylerin deneyimleri de olumlu ya da olumsuz fikir sahibi olmalarında etkili olmaktadır. Ancak damganın içselleşen yapısını işaret eden nokta, bekar bireylerin diğer bekarları olumsuz olarak genellemeleridir. Genellemenin de kaynağı – daha önce de belirtildiği gibi- sahip olunan kalıp yargılardan gelmektedir.

Goffman’ın üçe ayırarak yaptığı sınıflamada ikinci sırada olan kişilik özelliklerine dayalı olan damganın içinde bekar bireylere karşı geliştirilen olumsuz önyargıların ve davranışların da değerlendirilebileceği daha önce de belirtilmiştir. Bu doğrultuda görülmeyen damga olarak ifade edilebilecek olan kişisel özellikler içinde bulunan bekarlığın “sosyal damga” (Ochnik ve Mandal, 2016: 170) konusu yapıldığı da vurgulanmaktadır. Sosyal damganın görünmeyen özelliklere yönelik olması da damganın şiddetinin “görünen”den daha az etkide olduğunu düşündürebilir. Bu durum da, bireylerin damgalayıcı ön yargılar temelinde gerçekleşen olumsuz davranışlarla karşılaştıklarını fark etmelerini zorlaştırmaktadır. Bireylerin yaşadıkları damgalanma deneyimlerinin farkına varmaları gelir durumu, eğitim seviyesi, cinsiyet gibi değişkenler dolayısıyla farklılık göstermektedir.

Görünmeyen bir damganın bulunuşunun sosyal açıdan kabul görmeyi kolaylaştırıcı bir etkisinin olacağı düşünülebilir. Oysaki damgalayıcı önyargılar bireylerin sosyalleşmelerini zorlaştırmakta, kabul görmelerini engellemektedir. Dolayısıyla bekarlar hakkındaki olumsuz önyargıların bir bölümünü de (mutsuz ve yalnız olma gibi) aslında onlara karşı geliştirilen olumsuz tutumlar neden olmakta, bu durum da sosyalleşememe ve sosyal kabul güçlüğü oluşturmaktadır. Ayrıca sosyal desteğin azalması da bireylerin karşılaştığı olumsuz durumla, damgalanma ile başa çıkma yollarını sınırlar.

“Damgalanmış” bireyler, çeşitli başa çıkma stratejileri kullanarak, damgalanmanın olumsuz psikolojik ve sosyal etkilerini (depresyon, kaygılanma, dışlanma, sosyal ağların azalması ve sınırlı sosyal destek gibi) azaltmaya çalışabilirler. Bu stratejiler arasında “problem odaklı” ve “duygu odaklı” başa çıkma yollarından söz edilebilir. Problem odaklı başa çıkma, damgalanan bireyler ve çevreleri arasındaki ilişkiyi değiştirmeye yönelikken, duygu odaklı başa çıkma ise olumsuz duyguları düzenlemeye çalışır. Problem odaklı başa çıkma stratejileri benliğe, duruma ya da diğerlerine eğilebilir ve seçtiği kişilere açılma, sosyal etkileşimler sırasında damgayı telafi edici (örneğin, özellikle dışa dönük olmak,

damgalanmanın muhtemel olduğu durumlardan –geri durma- kaçınmak, damgasını paylaşan başka bireylerle bağlantı kurmak, sosyal destek ve aktivizm arayışında olmak vb.) stratejileri içerir. Duygu odaklı başa çıkma stratejileri arasında da aşağı doğru sosyal karşılaştırma yapma, başkalarının damgalayıcı davranışları için dışsal atıflarda bulunma (örneğin önyargıyı en aza indirme, dikkat dağıtma, damgalanma deneyimlerinin olumlu olarak yeniden değerlendirme ve kendini damgalanmış kimliğinden ayırma –kimliksizleştirme-) yer almaktadır (akt. Bos, vd., 2013: 3).

Genel olarak yapısal, kamusal ve benliksel olarak üç şekilde ifade edilen damga türlerinin iç içe geçen bir yapıda olduğu da atlanmamalıdır. Sosyal yaşamda, çalışma hayatında, kamusal alanda ve diğer yerde gerçekleşen olumsuz davranışlar “kamusal damga” içinde değerlendirilirken –bekarlık için düşünülecek olursa- temelinde yapısal bir niteliğe ya da yoksunluğa dayalı önyargıların bulunması “yapısal damgaya” olan bağıı gösterirken, benlik üzerinde oluşturduğu etkiler ise “benliksel damga” ile ilişkilidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Günümüzde, Dünya üzerinde daha önce hiç olmadığı kadar çok sayıda insanın yaşamını tek başına sürdürdüğü ve tek kişilik haneleri oluşturduğu yapılan çalışmalarda (DePaulo, 2007; Klinenberg, 2012a; Jamieson ve Simpson, 2013; Koessl, 2017; d'Hombres vd. 2018; Svendsen, 2018) ifade edilmektedir. Küresel düzeyde 2012 yılı dolayısıyla yaklaşık 277 milyon birey tek başına yaşamını sürdürmekte ve tek kişilik haneleri oluşturmaktadır (Klinenberg, 2012b). Elbette tek kişilik hanelerin sayısı, artan tek kişilik yaşamların belirli bir görünürlük kazanıldığını ifade etmekle birlikte, bu bireylerin yalnızlığı nasıl deneyimledikleri hakkında herhangi bir ipucu sunmamaktadır. Tek başına yaşayanlar arasında öncelikle gelişmiş toplumlardaki gelir düzeyi yüksek bireyler konu edilmekle (Utasi, 2003) birlikte aslında toplumun her kesiminden, her gelir düzeyinden, her meslek grubundan bireylerin de bu gruba dahil olabilecek olması da bekarlık profilini son derece genişletmektedir. Ayrıca "bekarlar" olarak ele alındığında ise yalnızca tek başına yaşayanlar değil, ebeveynleri ile, arkadaşları ile kalan bireyler de bu başlığa dahil olmaktadır. Bekar bireylerin, -şu an için evli olmayan, geçmiş ilişkilerin veya evliliklerin dahil edilmemesi ile evli olmama durumlarının tek şemsiyede toplanması da istatistiki açıdan belirsizlik oluşmaktadır. İstatistiki olarak tek başına yaşayan ya da bekar olan bireylerin içinde daha önce evlilik/evlilikler yapmış ve ayrılmış olanlar, bu evlilik/evliliklerden çocuk sahibi olanlar, eşini yitirdiği için yalnız kalanlar ve hiç evlenmemiş olanlar dahil edilmektedir. Bu durum bekar bireylerin oldukça farklı gruptan kimselerin bulunduğu karmaşık bir kategori olmasına neden olur. Farklı değişkenler (sosyo-ekonomik durum, eğitim düzeyi vb.) dolayısıyla bireyler için yalnız/tek başına olmanın ne anlama geldiği ve/veya bekarlığın nasıl deneyimlendiği de değişmektedir. Ayrıca bekarlığın -çevreleyen değişkenlerin de etkisi ile bir "seçim konusu" olup olmadığı da bireylerin yalnızlığı ya da tek başınalığı hakkında ipuçları vermektedir. Bekarlığın bir "seçim" olması tek başınalığın gönüllü olarak sürdürüldüğünü ifade ederken, zorunlu olarak "şimdilik" katlanılan bir durum olması ise "istenmeyen yalnızlığı" işaret etmektedir. Elbette insan doğasının ve davranışlarının -değişen koşulların da etkisi ile- öngörülebilirliği düşük olduğu için bu seçimlerin değişmez konusunda da ısrar etmek oldukça güçtür.

Literatürde özellikle eksikliği hissedilen ve diğer bekar bireylere kıyasla daha az çalışılan 35 yaş ve üstü hiç evlenmemiş bireylerin öncelikli olarak çalışmanın odağına alınmasının ve nitel bir araştırma yürütülmesinin, alana özgün bir katkı sunmak için uygun

olacağı düşünülmüştür. Araştırmada bekarlığın bireyler tarafından nasıl deneyimlendiğini, bu deneyimlere nasıl anlamlar yüklendiğini göstermek ve bu bireylerin nasıl bir yaşam sürdüklerini betimlemek için toplanan verilerin çözümlenmesinde fenomenolojiden yararlanılmıştır. Kuramsal çerçevede yapılaşma ve damgalama teorisinin kullanılması ile bireysel deneyimin toplumsal bağlamı verilerek; failin hem oluşturduğu hem de etkilendiği "büyük resmin" gösterilebileceği düşünülmüş; fenomenolojiden yararlanılmasıyla da insan deneyiminin aktarılması çalışma içinde failin "var olması" ve "konuşması" amaçlanmıştır. Bu noktada fenomenolojiden kısaca söz etmek yerinde olacaktır.

3.1. Nitel Araştırma Yaklaşımı Olarak Fenomenoloji

Bekar bireylerin yaşam tarzlarını konu edinen bu çalışmada, bekarlığın bir kavram olarak bireyler tarafından nasıl algılandığına ve nasıl deneyimlendiğine odaklanılması amaçlandığı için fenomenolojik araştırma yaklaşımından yararlanılabileceği düşünülmüştür. Çünkü en temelde fenomenolojik araştırma, bireylerin "neyi" [bekarlık/bekar olma], "nasıl" deneyimlediklerinin betimlenmesine ve araştırmacının bu deneyimleri yorumlamasına dayanır. Elbette bireylerin deneyimlerinin yorumlanması çalışmanın önem verdiği tek nokta değildir. Aynı zamanda deneyimin toplumsal bağlam içinde değerlendirilmesi de bireyin toplum ile olan ilişkisinin gösterilmesi için gereklidir. Bu ilişkinin gösterimi toplumsal pratikler içinde bireyin değişen koşullar karşısındaki durumunu da işaret eder. Dolayısıyla bu çalışma fenomenolojik araştırma yaklaşımından yararlanırken, yapı-fail ikiliğinde yalnızca "eyleme" yönelmemekte, yapıya ve yapının etkisini de göstermeyi amaçlamaktadır. Böylelikle bekarlık hem yapının etkisi içinde hem de failin etkinliği çerçevesinde irdelenmeye çalışılmaktadır.

Fenomenolojik çalışma Creswell'e göre, -genellikle az sayıdaki- katılımcıların bir fenomen ve kavramla ilgili yaşanmış deneyimlerinin ortak anlamını tanımlar. Fenomenolojistler bir fenomeni deneyimleyen bütün katılımcıların ortak özelliklerinin tanımlanmasına odaklanırlar. Bu çalışma kapsamında da her insanın doğuştan getirdiği bekar olma durumunun deneyimlenmesine odaklanılmaktadır. Fenomenolojinin temel amacı bir fenomenle ilgili bireysel deneyimleri evrensel nitelikteki bir açıklamaya indirgemektir, bu da nesnenin gerçek doğasını anlamak olarak ifade edilir (akt. Creswell, 2016: 77). Bu amaçla, nitel araştırmacılar fenomeni tanımlar, bu da insan deneyiminin nesnesidir. Bu deneyim uykusuzluk, dışlanmışlık, öfke, keder veya cerrahın kalp ameliyatına katlanması gibi bir fenomen (akt. Creswell, 2016: 77) olabileceği gibi bekarlık, ötekileştirme, damgalanma da olabilir. Fenomen tanımlandıktan sonra, bu fenomenle ilgili deneyime sahip bireylerden veri

toplanır ve bütün bireylerin deneyimlerinin özünü tanımlayan bütüncül bir betimleme yapısı. Bu betimleme de -daha önce belirtildiği gibi- katılımcıların "neyi", "nasıl" deneyim ettiklerinden oluşur (akt. Creswell, 2016: 77). Fenomenolojinin kullanımı için farklı felsefi argümanlar bulunmasına karşın, çoğunluluğunun dayandığı ortak zemin, bireylerin yaşam deneyimleri üzerinde çalışılması, bu deneyimlerin bilinçli olduğu görüşü, açıklama ve analizlerden ziyade bu deneyimlerin özüne ilişkin betimlemelerin geliştirilmesidir. Van Manen'e göre de (1990: 10) fenomenoloji, yaşanmış deneyimlerin yapılarını ve iç anlam yapılarını ortaya çıkarmak ve betimlemek için yapılan sistematik bir girişimdir.

Fenomenolojik çalışmalarda tek bir kavram veya düşünce ifade edilerek, araştırılacak bir fenomene vurgu yapılmaktadır. Bunlar örneğin eğitimsel bir düşünce olarak "mesleki gelişim", psikolojik bir kavram olarak "keder" veya sağlıkla ilgili bir düşünce olarak "hasta bakımındaki ilişkiler" olabilir (Creswell, 2016: 78). Bu çalışmada öncelikli olarak (hiç) evlenmemiş olma durumu ve buna bağlı olarak anlatım kolaylığı sağlayan bekarlık kavramına vurgu yapılmaktadır. Creswell (2016: 78), fenomeni bütün yönleri ile deneyimlemiş olan, sayıları 3-4 ile 10-15 kişi arasında değişen heterojen bir grubun araştırıldığını belirtir. Bu noktada öne çıkan amaçlı örneklemin seçilerek heterojen bir katılımcılar grubunun elde edilmesidir.

Fenomenin tanımlanması ile yapılan "ne" vurgusuna, araştırmanın devamında "nasıl" eşlik eder. "Nasıl" özellikle konu edilen fenomenin bireylerce nasıl deneyimlendiği ile ilgilidir. Bireylerin fenomen ile ilgili olan bağları, nasıl yaşadıkları, hangi süreçlerde bu fenomeni nasıl anlamlandırdıkları, toplum ile olan diyaloglarında bu fenomene ilişkin aldıkları geri dönüşler ve bu dönüşlere verdikleri karşılıklar da onların deneyimlerini oluşturur.

Creswell'e göre (2016: 78-79) bir fenomenin yürütülmesi sürecinde rol oynayan felsefi tartışmalar, bireylerin yaşanmış deneyimlerini ve bu fenomenle ilgili nasıl hem öznel hem de diğer insanlarla ortak olan nesnel deneyimlere sahip olduklarını açıklama üstünedir. Bu noktada, öznel-nesnel ayırımına dayalı bakış açısının reddedilirken, fenomenoloji de nitel ve nicel araştırma arasında bir süreklilik çizgisi üzerinde herhangi bir noktada yer alır.

Fenomenolojik araştırmalarda veri toplama süreci genellikle, fenomeni deneyimleyen bireyler ile yapılan görüşmelere dayanır. Bunun yanı sıra şiir, belge, gözlem gibi çeşitli veri kaynakları da kullanılabilir (Creswell, 2016: 79). Derinlemesine görüşmelerin temelde açık uçlu bir yapıya sahip olması dolayısıyla hazırlık, planlama ve yapılanma büyük önem taşır. Her görüşmenin nasıl bir yönde ilerleyeceğini, alınan bir dizi anlık karar belirler. Araştırmacının düzgün bir planının ve belirli bir amacının olmaması görüşmenin seyrini de

olumsuz etkiler. Katılımcılardan alınan verilerin yanlış yorumlanmasına neden olabilir. Ayrıca bu durumda katılımcının görüşlerinin yerini araştırmacınıninki de alabilir (Seidman, 2006: 39). Araştırmacı kendi görüşlerini, katılımcının fenomene ilişkin deneyimini yorumlarken mümkün olduğunca dışarıda bırakabilmesi çalışmaya "gerçeğin" aktarılmasına sağlar.

Seidman, görüşme sırasında dinlemenin önemini vurgular. Birçok araştırmacı sessiz kalıp etkin bir dinleme yapmakta zorlanmaktadır (Seidman, 2006: 78). Bu noktada asıl zorluk görüşmeye dahil olarak katılımcının deneyimlerinin ayrıntılarına erişmeyi sağlayacak doğru anı bulmaktır. Görüşme boyunca tamamen sessiz kalmak ayrıntılara erişme şansını kaybettireceği gibi, doğru anda müdahale etmemek ya da sürekli görüşmeyi bölmek de katılımcının örselenmesine neden olur.

Derinlemesine görüşme sırasında geçen zamanın farkında olmak önem taşımaktadır. Katılımcının enerji düzeyinin takip edilmesi, değinilecek olan sorulara verimli zamanın ayrılmasını sağlar (Seidman, 2006: 79). Zamanın iyi yönetilmesinde görüşme sırasında soruların sorulma biçimi de önemli rol oynar. Çoğu zaman "neden" sözcüğü sorgulayıcı bir nitelikte algılanabileceği için bunun yerine Seidman'de (2006: 32) ve H. S. Becker'de (2014: 105-108) görülen "neden yerine nasıl" biçimindeki soru sorma pratiği tercih edilebilir. Örneğin "neden ... yaptınız?" yerine "nasıl oldu da ... yaptınız?" ya da "... yapmaya nasıl karar verdiniz?" gibi birçok farklı şekilde soru sözcüklerinin kullanımı katılımcının eylemlerindeki amacı, niyeti, gerekçeyi daha iyi anlamaya yardımcı olur. Ayrıca soru formu hazırlanırken araştırılan fenomene ilişkin öne çıkan konu başlıkları ile ilgili sorulara tek seferde yeterli yanıtlar alınamayabileceği göz önünde bulundurularak aynı sorular farklı bir şekilde yeniden düzenlenebilir. Görüşmenin seyrine göre benzer biçimde ifade edilen sorular katılımcının fenomene ilişkin deneyiminin ayrıntılarının öğrenilmesini sağlar. Yaşanmış deneyimlerin ayrıntılı olarak betimlenebilmesi, deneyimin özünün açığa çıkarılması için önem taşır. Yarı-yapılandırılmış bir soru formu görüşmeye esneklik kazandıracak için katılımcıya rahat bir konuşma ortamı sunarken, araştırmacıya da öğrenmek istediklerini sohbet eder gibi almasını sağlar. Bu noktada Berg ve Lune'un "Görüşmeye Tiyatral Bir Bakış"ı (2015: 129-188) örnek alınarak katılımcılar ile sohbet havasında geçen görüşmeler yapılabilir ve yanıtların ayrıntıları "laf arasında" bulunabilir.

Katılımcılar ile yapılan derinlemesine görüşmeler sonucu elde edilen verilerin analizinde ise dar kapsamlı analiz birimlerinden başlanır ve daha geniş birimlere doğru gidilir. Örneğin yapılan görüşmelerden elde edilen katılımcıların önemli açıklamalarından yola çıkılarak birimlerin anlamına ulaşılır. Başka bir deyişle katılımcıların cümle ve alıntıları

temelinde elde edilen anahtar ifadelerinden anlam kümeleri/grupları çıkarılır. Devamında katılımcıların "neyi" "nasıl" deneyimlediklerine ilişkin olan bu önemli açıklamalar ve temalar kullanılarak betimleyici bir yazı yazılır. "Dokusal betimleme" olarak adlandırılan bu yazı bireylerin deneyimlerini betimlerken, bu deneyimlerin yaşanmasını etkileyen bağlam ile ilgili betimlemelerin yapıldığı sonraki aşamaya da "yapısal betimleme" denir (Creswell, 2016: 82). Bireylerin, konu edilen fenomen ile ilgili deneyimlerinin ve bu deneyimleri etkileyen bağlamın ayrıntılı olarak betimlenmesi süreci araştırmacının yorumlarını da içerir.

Sonuç kısmında da araştırmacı yapısal ve dokusal tanımlamaların ardından, "neyin" "nasıl" deneyimlendiğini bütünleştiren, bireylerin deneyimlerinin özünün tartışıldığı karma bir betimlemeye yer verir. Temel, değişmez yapı olarak adlandırılan bu "öz" fenomenolojik çalışmanın son noktasıdır. Bu bölüm öncelikle katılımcıların ortak deneyimlerine odaklanılır. Örneğin, bu bütün deneyimlerin temel bir yapıya sahip olduğu anlamına gelmektedir. Bu betimleyici sonucun ardından okuyucu anlatılan fenomenden "ben böyle bir deneyimi yaşamamın ne anlama geldiğini daha iyi anlıyorum" duygusunu hissedebilmelidir (akt. Creswell, 2016: 79-82). Böylelikle okuyucu araştırılan fenomene hakkında ilişkin olarak hem bilgi sahibi olmakta hem de bu fenomene sahip olan bireylere yönelik bakış açısını da genişletmektedir. Bu noktada bekarlık fenomenine odaklanılan bu çalışmanın nasıl yürütüldüğüne değinmek gerekmektedir.

3.2. Araştırmanın Amacı ve Problemleri

Akademik çalışmaların başlangıç sürecinde araştırmacının konuya ilişkin merakının ve ilgisinin olması önemli bir itki görevi görür. Konu hakkında ilgi ve merakın yanı sıra konuya ilişkin bilgi sahibi olmak ya da olmamak da çalışmanın yürütülmesi için araştırmacıya kişisel nedenler verebilir. Merakın, sözcüğün doğası gereği, bilinmeyene, az bilinene yönelik uyanan öğrenme isteği araştırmanın doğuşunu hazırlar. Bu çalışmada da araştırmacının çevresinde belli bir yaşa gelmiş -35 yaş ve üstü- ve "hâlâ" evlenmemiş bireylerin, sayıca az da olsa, bulunması ve bu bireylerin yaşamlarının nasıl olduğunun ve nasıl sürdürdüklerinin merak edilmesi bir başlangıç sunmuştur. Günümüzde uzayan gençlik dönemine karşın toplumsal olarak 35 yaş hâlâ önemli bir eşik olarak görülmektedir. Bu yaş kriteri temel alındığında (hiç) evlenmemiş birey sayısı sınırlılığı korumakla birlikte yalnızca bekarlık olarak ifade edilerek kapsam geniş tutulduğunda ise küresel düzeyde de olduğu gibi Türkiye'de de giderek yükselen rakamlarla karşılaşılması dolayısıyla araştırmanın yeni bir alana yönelik olacağı böylece literatüre de katkı sunacağı düşünülmüştür. Aynı zamanda var olan literatürün genelinin aksine, bekarlığın toplum karşısında farklı bir konumlanmış, farklı bir etkileşim

modeli olabileceği -belirli riskler dolayısıyla "evlilik riskine" girmeyerek sosyal yapı karşısında risk alındığı- ifade edilerek bu kavramın farklı bir boyutta ele alınmasıyla özgün bir araştırma olmasına gayret edilmiştir. Ayrıca bekar bireylerin damga ve olumsuz davranışlarla karşılaşma konusu yapı-fail ikiliği ile desteklenerek diğer çalışmalardan farklı bir kuramsal çerçeve kullanılmaya çalışılmıştır.

Nitel araştırma yaklaşımlarından fenomenolojinin kullanıldığı bu çalışmanın amacı, çoğunluğu Antalya kent merkezinde yaşayan 35 yaş ve üstü (hiç) evlenmemiş bireylerin bekar oluşlarını ve bekarlık deneyimlerini anlamak, betimlemek ve bu bireylerin nasıl bir yaşam tarzına sahip olduklarını öğrenmektir. Ayrıca demografik özellikler konusunda benzerlik gösteren, Antalya ile birlikte boşanma oranlarının en yüksek olduğu iller arasında yer alan İstanbul'dan, Eskişehir'den, Yalova'dan, ve Ankara'dan da bekar bireylerle görüşmeler yapılarak farklı deneyimlere yer verilmesi ile çeşitliliğin sağlanması da amaçlanmıştır. Yaşam öykülerinin ve bekarlık deneyimlerinin farklılıkları dolayısıyla, 11 yıldır tek başına yaşayan ve çalışan 33 yaşındaki öğretmen ile 34 yaşındaki doktora mezunu olan katılımcı da örnekleme dahil edilmiştir. Ayrıca (hiç) evlenmemiş bireylerin yanında, 35 yaşından sonra evlenmiş olan evli bireylere, kısa süreli (8 ay ve 9 ay) ve uzun süreli (20 yıl ve 25 yıl) evlilik deneyimi sonrası ayrılık yaşayan bekar bireylerle de görüşmeler yapılarak, araştırma verilerinin zenginleştirilmesi amaçlanmıştır. 35 yaşından sonra evlenmiş olan katılımcıların bekarlık deneyimleri dolayısıyla sağladıkları görüşlere, bireyin bekar oluşuyla şekillenen -damgalanma ve evin anlamı gibi- bölümlerde yer verilmiş, araştırmanın verilerinin çoğunluğunu ise hiç evlenmemiş bireylerin ifadelerinin oluşturmasına dikkat edilmiştir. Dolayısıyla çalışmanın katılımcı profili -35 yaş üstü evlenmemiş bireylerin yanında farklı bekarlık deneyimlerine yer verilerek çeşitliliğin sağlanması isteği ile- evlenmemiş bireylerin ağırlığı olmak üzere genel bekarlık deneyimine sahip bireylere doğru bir yönelimde oluşmuştur. Bu durum da çalışmada -Antalya'da 35 yaş üstü (hiç) evlenmemiş bireylerin çoğunluğunun yanında- genel olarak bekarlık deneyimine sahip bireyler arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların gösterimini olanaklı kılmıştır. Katılımcılar arasında (hiç) evlenmemiş bireylerin yanında evlilik deneyimi bulunan bekar bireylerin de bulunması dolayısıyla çalışmada anlatım kolaylığı sunması açısından genel olarak "bekar bireyler" ifadesinin kullanımı sıklıkla tercih edilmiştir. Katılımcılar arasında evlilik deneyimi bulunanlar "Ek-1 Katılımcıların Listesinde" belirtilmiştir. Ayrıca gerektiği yerlerde bu durum verilerin yorumlanması sırasında da vurgulanmıştır.

Çalışma kapsamında yalnızca fenomenolojik araştırma yaklaşımından yararlanılmamıştır. Nitel araştırmaların ortak yönü olarak sayılabilecek olan -"açıklayıcı"

yaklaşımın yerine- "yorumlayıcı" anlama ve anlamaya yönelik olan inceleme ve analiz aşamasının tercih edilmesi yalnızca fenomenolojiye özgü değildir. Verilerin analizinde önemli ifadeler ve temaların belirtilmesi ile betimleyici metinlerin kaleme alınması ise fenomenolojik çalışmayı işaret eder. Ancak çalışmada -fenomenolojik araştırmaların odaklanmadığı için eleştirildiği- yapısal faktörlerin de bağlamsal temelli olarak ifade edilmesine özen gösterilmiştir. Modernliğin getirdiği bireysellik kültürünün, günümüz çalışma koşullarının ve post-fordist üretim ilişkilerinin de bireylerin bekar oluşları üzerinde etkili olduğunun belirtilmesi ile yalnızca fenomenolojiden yararlanılmamış, bekarlık toplumsal bağlam içinde yapı-fail ikiliği de göz önünde bulundurularak değerlendirilmeye çalışılmış "büyük resim"in gösterilmesine gayret edilmiştir. Bunun ifade edilmesinde fenomenolojik analiz birimlerinin kullanılması ise bir uyumsuzluk olarak değil, yalnızca yapı karşısında faile bir adım yakın durulmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü bu yakınlığı sağlayan temel unsur da katılımcılarla yapılan yarı-yapılandırılmış soru formu ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler oluşturmaktadır.

Çalışmanın ana problemini evlenmemiş, evli olmayan bireylerin bekar oluşlarına ve bekarlık deneyimlerine nasıl bir anlam yükledikleri oluşturmaktadır. Araştırmada, fenomenolojik çalışmaların temelinde bulunan, insan deneyimini anlamaya yönelik olarak ilgilenilen "nasıl"ın yanında, deneyimin ortaya çıkmasını sağlayan faktörlerin "ne"ler olduğu da gösterilmek istenmiştir. Daha açık ifade etmek gerekirse katılımcıların bekar oluşlarının ve deneyimlerinin anlaşılmasının buna bağlı betimlenmesinin yanında bekar oluşlarına "neden" olan faktörlerin neler olduğunun gösterilmesine de gayret edilmiştir. Temelde "nasıl"a odaklanmanın yanında, "neden"in de gösterilmeye çalışılmasıyla bekar bireylerin toplumsal bağlam içinde değerlendirilebilmeleri, yapının etkisinin ve yine yapı karşısında konumlanışlarının ifade edilmesiyle daha bütüncül bir yaklaşım kullanılmaya çalışılmıştır. Ayrıca katılımcıların bekar oluşlarını nasıl değerlendirdiklerine, bunu bir yaşam tarzı olarak görüp görmedikleri, yaşam memnuniyetlerine ve yaşama nasıl bağlandıklarına, boş zaman etkinliklerine, bekar oluşları dolayısıyla herhangi bir damgalayıcı/olumsuz davranışlarla karşılaşma durumlarına, evlerine nasıl bir anlam yüklediklerine, aile ve evlilik hakkındaki görüşlerine ve ideallerindeki birlikteliğin nasıl olabileceğine de yer verilerek, bekar bireylerin nasıl bir yaşam sürdüklerinin anlaşılması amaçlanmıştır. Aynı zamanda bu sorular araştırmanın alt problemlerini de oluşturmaktadır.

Alt problemler: Bekar bireyler için ev nasıl bir anlama sahiptir, nasıl ifade edilmektedir?

Bekar bireyler için evlilik ve aile nasıl bir anlam taşımaktadır?

Bekar bireylerin idealindeki birliktelik/evlilik, onlar için hangi özellikleri taşımaktadır?

Bekar bireyler, kendilerini yaşama bağlayan unsurları nasıl ifade etmektedirler?

Bireylerin bekar oluşları sosyalliklerini nasıl etkilemektedir? Bireylerin bekar oluşları sosyallik ve yalnızlık konusunda nasıl bir etkiye sahiptir?

Bireylerin bekar oluşları iş yaşamlarında, sosyal çevrelerinde ve aile-akraba arasında nasıl karşılanmaktadır? Bireyler bekar oldukları için olumsuz davranışlarla karşılaşılıyorlar mı? Eğer olumsuz davranışlarla karşılaşıyorlarsa bu durum (bekar) bireyleri nasıl etkilemektedir?

3.3. Araştırmanın Örnekleme

Fenomene yönelik deneyimlere sahip bireylerin bulunması, kriter temelli örneklem ile sağlanmıştır. Bekar bireylerin bekarlık deneyimlerine ve yaşam tarzlarına odaklanan bu çalışmada konu edilen kavramın bekarlık olması dolayısıyla katılımcıların bu ortak yönde seçilmesi, "kriter temelli örneklem" olarak adlandırılabilir. Ayrıca çeşitliliğin sağlanması için farklı meslek gruplarından (farklı gelir ve eğitim düzeyine sahip olan) bireylerin örneklem dahil edilmeye çalışılması ile de amaçlı örneklem seçiminden de yararlanılmıştır. Bununla birlikte turizm sektöründe çalışanlarla yapılan görüşmelerin de yine çeşitlenmesi ve turizm sektörünün farklı birimlerde görev alan dolayısıyla da farklı gelir gruplarına sahip bireylere ulaşılması amacıyla da kartopu (zincirleme) örneklem seçiminden yararlanılmıştır. Bu örneklem seçimi, öğretmenler arasında yapılan görüşmelerin çeşitlendirilmesinde de kullanılmıştır ki bu defa farklılığı sağlayan unsur gelir düzeyi değil branş etkisi olmuştur.

Ayrıca, örneklem seçiminin temeli (kriterle bağlı olarak) bekarlık deneyimine sahip bireylerin bulunmasına dayandığı için bu deneyime sahip en sıra dışı durumu oluşturduğu düşünülen LAT (living apart together, birlikteliği/ ilişkisi olan ama ayrı evlerde yalnız/tek yaşayanlar) tipi birlikteliğe sahip katılımcılara yer verilmesiyle de örneklem seçiminde "maksimum çeşitliliğin" sağlanacağı düşünülmüştür. Maksimum çeşitlilik ile, bekarlık temelli heterojen bir örneklem ulaşılmasına karşın katılımcılar arasındaki benzerliklerin, benzer görüşlerin ve eğilimlerin bulunması da amaçlanmıştır. Katılımcılar, biri işsiz doktora mezunu ve biri çalışmaya devam eden dört emekli dışında çalışan bireylerden oluşmaktadır. Katılımcılar arasında yılın 6 ayı turizm sektöründe çalışanlar da bulunmaktadır. Katılımcıların kentsel mekanda yaşamaları dolayısıyla bekarlığın kırsal alanda nasıl deneyimlendiği konusu çalışmaya dahil edilmemiştir. Dolayısıyla çalışmanın örneklemini kentsel mekanda yaşayan ve çoğunlu çalışan nüfusa dahil olan, (hiç) evlenmemiş bireyler ile -35 yaş sonrası evli

bireyler, kısa süreli evlilik yapanlar, uzun süreli evlilikten sonra ayrılanlar gibi- farklı bekarlık deneyimlerine sahip olan katılımcılar oluşturmaktadır.

3.4. Soru Formunun Hazırlanması ve Uygulanması

Bu çalışmada nitel veri toplama aracı olarak yarı-yapılandırılmış soru formu ve görüşme tekniği kullanılmıştır. Kasım 2018’de ilk görüşmelerin yapılmasına başlanmış olup, 2 pilot görüşme çalışmaya dahil edilmemiş, 1 katılımcının ifadelerine ise yer verilmiştir. Pilot görüşmeler sonrasında soru formunda değişiklikler, düzenlemeler ve eklemeler yapılmıştır. Ardından Şubat 2019’da görüşmelere yeniden başlanmış olup Ekim ayına dek sürdürülmüştür. Antalya ve İstanbul’daki görüşmeler yüz yüze ve genelde dışarıda gerçekleştirilmiş olup, ebeveynleri ile yaşayan kimi katılımcılarla evlerinde de görüşmeler yapılmıştır. Diğer illerdeki -Eskişehir, Ankara ve Yalova’daki- görüşmeler ise internet üzerinden görüntülü konuşma ve e-posta yolu ile yapılmıştır. Ancak sonrasında farklı bekarlık deneyimine sahip olduğu düşünülen katılımcılara erişim şansı bulunduğu da yeniden sahaya inilmiştir. Toplamda 39 katılımcı ile görüşülmüş olup, son görüşme Şubat 2020’de yapıldığı için katılımcıların ifadelerinde covid-19 salgınına yönelik veriler bulunmamaktadır.

Çalışma kapsamında yapılan derinlemesine görüşmelerde kullanılması için yarı-yapılandırılmış soru formu oluşturulurken araştırılması/öğrenilmesi amaçlanan ilk konu, katılımcıların bekar oluşlarının nedeni/nedenleridir. Katılımcıların, bekar oluşlarını bir tercih olarak mı yoksa yaşam koşulları -gelir yetersizliği ya da sahip olunan mesleğin etkisi- dolayısıyla bir zorunluluk olarak mı gördükleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Bu sorunun dile getirilmesinde ve konu hakkında katılımcının olduğu gibi “açılmasını sağlamak” için dolaylı şekillerde sorular sorulmuştur. “Neden bekarsınız?” biçiminde soru yöneltmek yerine “Bekar oluşunuzu nasıl görüyorsunuz/değerlendiriyorsunuz” “Bekar oluşunuzda neler etkili oldu?” “Bekarlık sizin için bir tercih mi” gibi sorular dile getirilmiştir. Çoğu zaman bu tarz sorular zorlama veya zorlayıcı olarak görülebilir. Ancak yapılan görüşmelerin işlenişi ile birlikte yavaş yavaş katılımcıların “nedenlerini” belirtmesi istenmiş, sonrasında neden bekar olduklarını ifade etmeleri istenmiştir. Buna karşın zaman zaman katılımcıların, bekar oluşlarının nedenini dile getirmekte zorlandıkları görülmüştür. Bunun bir nedenini sorunun doğası gereği dile getirilmesinin zor olması oluşturmaktadır. Örneğin üniversite sınavı sonrası bölüm tercihi yapan öğrencilerin “neden ... bölümünü seçtikleri” araştırılırken Becker’in (2014: 105-108) neden yerine nasıl soru pratiği kullanılarak “nasıl ... bölümünü seçtin/seçmeye karar verdin?” şeklindeki sorularla katılımcıyı “sorgular” görünmeden yanıt alınabilirken, bekarlık konusundaki soruların ifade edilmesi daha zor ve sorgulayıcı

görülmektedir. “Nasıl bekar kaldınız?” “Nasıl bekarlığa karar verdiniz?” “Nasıl bekar olmayı tercih ettiniz?” gibi soruların sorulmasının “uygun olmayacağı” baştan katılımcının sorguya çekildiği hissine kapılmasına neden olacağı için “neden yerine nasıl”a geçiş oldukça güçleşmektedir.

Katılımcıların bekar oluşlarının nedenini dile getirmede zorlanmalarının soru sorma pratiğinden daha önemli görülebilecek diğer bir nedeni daha vardır. Bekarlık, çoğu zaman bireyin düşünerek, eldeki nitelikleri, dışsal faktörleri, koşulları tartarak, durum değerlendirmesi yaparak aldığı bir karar değildir. Bireylerin yapabilecekleri herhangi bir muhakeme, yakından görüştüğü kişi ile olası bir evlilik teklifinin olumlu sonuçlanması ile yapılacak olan evliliğin doğru bir karar olup olmayacağı şeklinde olabilir. Bireylerin “doğuştan bekar olmaları” dolayısıyla bekarlığı seçerken böylesi bir muhakeme yaptığını, artıları-eksileri yazarak yaptığı karşılaştırma sonucu tercih ettiği bir durum veya medeni hal olduğu söylemek zordur. Öte yandan bu durum yetişkinlikte belirli bir süre bekar yaşayarak, o süreç içinde zamanla gördüğü ya da geçmişinin, deneyimlerinin etkisi ile kendini tanıdıkça farkına vardığı ve adlandırdığı bir yaşam tarzı olabilir.

Bireyin daha önce evlilik yapmamış olması, bekar olmak ve evli olmak ile karşılaştırma yapmasını güçleştirecek gibi görünebilir. Ancak bireyin, kurduğu yakın ikili ilişkileri ile bekarlığı arasında yapacağı bir değerlendirme ile herhangi bir birlikteliğe karşı bekar olmayı tercih etmesi de söz konusudur. Geçmişine, yaşanmışlıklarına dönüp baktığında birey yapacağı muhakeme ile koşulları göz önünde bulundurarak bekar olmayı/kalmayı tercih edebilir. Bu durum yukarıdaki ifadeler ile çelişir görünmesine karşın, bu defa birey yaş aldıkça kazandığı deneyimleri sonucu sahip olduğu yaşam tarzını bekarlık/tek başınalık olarak adlandırabileceği bir olanak bulur. Aslında bir yandan da birey kurduğu yakın ilişkilerin herhangi birinde evlilik teklifi sunmamayı getirmemeyi tercih etmesi veya olumsuz yanıt alması ya da evlilik teklifi edecek kadar yakınlıkta kimsenin olmayışı ile evli olmamayı seçer görünmektedir. Böylesi bir bekarlık, bireyin evli olmayı istemesine rağmen "yalnız kalması" sonucu gerçekleşir. Svendsen'in (2018: 19) yalnızlık ve tek başınalık arasında yaptığı ayrıma göre herhangi bir birliktelik kurmak istemesine karşın yakın ilişki kuramamış olan birey, yanında bir başkasının varlığına ihtiyaç duyuyor, yalnızlık çekiyorsa o'nun için tek başına olduğu söylenemez. Bu durum bekarlığın “tek başına bekarlık” ve “yalnız bekarlık” olarak iki farklı yüzünü gösterir.

Birey evliliğin kendine uygun olmadığını düşünerek çıkarım yapacağı olayları ilk elden deneyimleyebileceği gibi, çevresindeki evliler hakkında gözlemlerine dayanarak da bekar olmayı/kalmayı tercih edebilir. “Bekar kalmak” deyişindeki "kalmak", seçilmemiş,

geride kalmış anlamında değil, doğuştan sahip olduğu medeni halini değiştirmede için tercih edilen, kullanılan bir ifadedir. Yani yapılan tercihin arka planını dolduran farklı etkenler/deneyimler mevcuttur. Bu anlamda bekarlık giderek tercihe dönüşen bir medeni durum, bir yaşam tarzı olarak deneyimlenmeye başlar. Birey, yakın ilişki kuracağı herhangi bir tanıdığı, arkadaşı olmadan da evli olmayı isteyebilir. Bununla birlikte bekarlık “kararının” yanında çoğu zaman bir “yaşanmışlığın” da eşlik ettiği söylenebilir. Bu noktada bireyin sahip olduğu mesleği ve çalıştığı sektör belirleyici olmaktadır. Farklı gelirlere sahip olan bir genel müdür ile bir öğretmenin bekar olma konusunda benzerliklerin yanında önemli farklılıklar da bulunmaktadır. Ancak genel olarak değişen üretim ilişkileri ve ekonomik belirsizlik hemen her katılımcının evlilik-aile ve bekarlık konusundaki görüşlerinde etkili olmaktadır.

Öne çıkan konu başlıklarından birini de katılımcıların aile ve evlilik hakkındaki görüşleri oluşturmaktadır. Bu noktada evlilik ve aile kurumuna, ayrılık yaşamış olan bireyler ile (hiç) evlenmemiş bireyler arasında farklı anlamların yüklenebileceği düşünülmüş, bu doğrultuda sorular yöneltilmiştir. Benzer bir şekilde ideal birlikteliğin nasıl olmasını istedikleri de araştırılarak hem aile ve evlilik hakkındaki görüşlerinin desteklenmesi hem de katılımcılar için ideal birliktelikte öne çıkan yapısal özelliklerinin gösterilmesi amaçlanmıştır. Bu durumun, katılımcıların bekar oluşunda dışsal etkenlerin var olup olmadığına ilişkin ipuçları da sunacağı düşünülmüştür. İdeal birlikteliğin yanı sıra sosyal yaşamlarının nasıl olduğuna ilişkin sorular da dile getirilerek katılımcıların bekar oluşları dolayısıyla daha mı sosyal yoksa daha mı yalnız oldukları da araştırılmıştır. Bu noktada evlilik deneyimi bulunan katılımcıların da farkı görüşleri dile getirebilecekleri düşünülmüştür.

Birçok insanın yaşamında hem fiziki hem de duygusal açıdan odak noktasında bulunan eve ilişkin olarak görüşlere de araştırmada yer verilmiştir. Katılımcılar için evin nasıl anlamlandırıldığı ve adlandırıldığı, hangi özelliklerinin öne çıktığı, bekarlık deneyimine göre nasıl şekillendiği de öğrenilmeye çalışılmıştır. Ayrıca evsel rollerdeki etkinlik durumları da sorularak özellikle ebeveynleri ile yaşayan katılımcıların onlarla olan ilişkisinin gösterilmesi amaçlanmıştır.

Bireylerin bekar oluşlarının sosyal yaşamlarında, iş hayatında herhangi bir olumsuzluğa neden olup olmadığının araştırılması da bu çalışmanın başka bir konu başlığını oluşturmaktadır. Bireylerin bekar oluşlarının bir damgalama unsuru olarak aleyhlerinde kullanılıp kullanılmadığının araştırılması da yeniden konu hakkında bilgi almanın, görüşmenin zorluklarını göstermektedir. “Bekar olduğunuz için damgalandınız mı/damgalandığınızı düşünüyor musunuz?” şeklindeki doğrudan soruların katılımcılar tarafından yanlış anlaşılabileceği ve doğrudan yanıt veremeyecekleri düşünüldüğü için bunun

yerine konuya dolaylı yollardan yaklaşılmaya çalışılmıştır. Örneğin: “Bekar olmanız dolayısıyla yakın çevrenizden herhangi bir olumsuzlukla/olumsuz davranışla karşılaştınız mı?” “Bekar olmanız dolayısıyla iş yaşamınızda herhangi bir olumsuzlukla/olumsuz davranışla karşılaştınız mı?” şeklindeki sorularla damgalama durumunun var olup olmadığı, varsa nasıl olduğu öğrenilmeye çalışılmıştır.

Daha önce bekarlığın bir tercih mi olduğunun araştırıldığı sorular bölümünde kısıtlı olarak değinilen bekarlığın temellendirilmesi konusu görüşmenin ilerleyen kısmında yeniden ele alınmıştır. Bu noktada katılımcıların bekar oluşlarını nasıl gördükleri, hangi temellere oturttukları ve nelere bağladıkları şeklindeki ifadelerle sorunun açılması hedeflenmiştir. Ayrıca görüşmenin ilerleyen kısımlarında bu konunun yeniden ele alınması ile başta ayrıntılı yanıtlar alınamadıysa bu şekilde alınma şansı yakalanması ve konunun derinlemesine yeniden ele alınması ile atlanan noktalar olmuşsa tamamlanması amaçlanmıştır. Böylelikle bekarlık tercihinin nasıl temeller üzerine oturduğu ve bireyin bekarlığını nasıl değerlendirdiğine hakkında daha ayrıntılı yanıtlar alınmaya çalışılmıştır. Bu noktada bireylerin bekarlık deneyimleri ile oluşan verilerin incelenmesine geçilebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ

Çalışmanın bu bölümünde ilkin katılımcıların bekar oluşlarını nasıl gördüklerine, bu “tercihi” nasıl adlandırdıklarına ve tercihlerinde farklılık oluşturan etkenlere değinilecektir. Sonrasında bekar bireylerin yaşamlarında önem taşıyan, farklı şekillerde anlamlandırdıkları görülen ev ile ilgili görüşlerine, evsel rollerdeki etkinlik durumlarına, sosyal ilişkilerine, aile ve evliliğin onlar için nasıl bir anlamı olduğuna yer verilecektir. Bekarların ideallerindeki evlilik/birliktelik hakkındaki görüşlerinin alınması ile de hem nasıl bir birliktelik içinde olmak istedikleri gösterilecek hem de verilen yanıtlarda ortaya çıkan ve değişkenlik gösteren, olası bir birlikteliğin içkin olduğu risklere de değinilecektir. Ardından bekar oluşları dolayısıyla karşılaştıkları olumsuz davranışlara ve damgalanma deneyimlerine yer verilecektir. Son olarak da katılımcıları yaşama bağlayan unsurlar ve kimi zaman bu unsurlar içinde de görülebilen boş zaman etkinlikleri gösterilmeye çalışılacaktır.

Katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak oluşturulan temalar aşağıda Tablo 4.1, Tablo 4.2 ve Tablo 4.3 içinde gösterilmiştir. Ardından ilgili bölümlerde katılımcıların önemli ifadeleri ve bu ifadelerde ortaya çıkan temalar, verilerin incelenmesini kolaylaştırmak için çerçeve içinde verilmiş; temaların altına da bağlamsal nitelikte betimleyici yorumlar yapılmaya çalışılmıştır. Ardından katılımcıların genel olarak ifadelerinde ortaya çıkan temaların ışığında konuyla ilgili yorumlamalar yapılmıştır. Katılımcılar sırasıyla numara, yaş ve cinsiyeti belirten -örneğin K13, 44, E- şekilde kodlanmıştır. Katılımcılar hakkındaki bilgiler de “Ek-1 Katılımcıların Listesi”nde sunulmuştur. Ayrıca katılımcıların ilgili başlıklardaki ifadeleri toplu olarak “Ek-3 “Araştırma Verilerinin Analizi” Bölümündeki Başlıklara Göre Katılımcıların İfadeleri”nde verilmiştir.

Tablo 4.1 Katılımcıların Bekarlık Nedenlerine/Tercihlerine Göre Ortaya Çıkan Temalar

Bekarlık Nedenleri/Tercihleri					
Zamanla Alışılan, Bir Yaşam Tarzına Dönüşen Bekarlık	Mesleğin Etkisi ile Bekar Olmak	Kendi Ayaklarının Üzerinde Durmanın Bir İfadesi Olarak Bekarlık	Ekonomik Koşulların ve Gelir Yetersizliğinin Bir Sonucu Olarak Bekarlık	İdeal Eşi Bulamamanın Sonucu Olarak Bekarlık	Ayrılık ile Gelen Bekarlık
Alışılan bir yaşam tarzı olarak bekarlık	Sahip olunan mesleğin evliliği zorlaştırması	Arzulanan yalnızlık/tek başlılık	Ekonomik koşullar	Uygunluk	Bir gecede verilen ayrılık kararı
Avantaj sağlayan, kısıt oluşturmeyen bekarlık	Kariyer ve evliliğin bir arada yürümemesi	“Bekarlık bir manevi kimlik”	Artan boşanmalar ve evli çiftlerin yaşam tarzı	Geçmiş deneyimler	Yeniden evlilik/Gönülsüz Bekarlık
Bekarlığın kişisel gelişime katkısı	Sahip olunan mesleğin iş yükünü artırması	Kendi ayaklarının üzerinde durmanın bir ifadesi olarak bekarlık	Aile ve çocuğun özgürlük engeli oluşturmaması	Yapay sosyal ilişkiler	Ayrılık sonrası aile yanına dönmek
Partnerden sıkılma ve bağlanma sorunu	Sahip olunan mesleğin yeterli geliri sağlamaması	Yeğ tutulan bir tercih olarak bekarlık	İş-Ebeveyn (Aile)-Geçim	Mutluluk arayışı	Sonsuz mutluluk kaynağı: Evlilik ve Tamamlanmak
Kaybedilen partnere bağlılık ve örülen duvarlar	Denkliği olmayan diplomanın etkisi	Evliliğin bir dayatma olarak görülmesi. Bu dayatmaya bir başkaldırı olan bekarlık	Birikim sahibi olma	Aile yanında rahata alışma	Ayrılık sonrası kalıcı bekarlık
Evliliğin, tek kişilik kurulan düzeni tehdit etmesi		Özgürlük ve bağımsızlık	Gelir yetersizliği	Gönülsüz (istenmeyen) bekarlık	Boşanma ile gelen pozitif dönüşüm
Evlilik için geç kalmış olmak		Ebeveynlerin bakımını yerine getirme isteği	Aile yanında rahata alışma	İdeal eş hazırlığında geçici bir durum olarak bekarlık	Ayrılık ile gelen özgürlük
Evlilik öncesi bireylerin birbirini iyi tanımaması				Ekonomik birikim sahibi olmak	Ayrılık sonrası alışılan bekarlık
Evlilikte gizli oyunculara duyulan gereksinim				Planlanan evlilik	
Ekonomik özgürlüğün, boşanmayı kolaylaştırması				Geç kalarak, erteleyerek bekar olma	

Tablo 4.2 Ev ve Evsel Roller, Sosyal İlişkiler, Aile ve Evlilik Konularında Katılımcıların İfadelerinden Ortaya Çıkan Temalar

Bekarların Gözünde Ev ve Evsel Roller	Bekarların Gözünden Sosyal İlişkiler	Bekarların Gözünden Aile ve Evlilik
• Özel alan, mabet olarak ev • Evin "sahibi" olmak • Huzur ve güven kaynağı olan ev • Kişinin özeli ve bireysellik • Ekonomik bir güvence olarak ev • Bütünlük, bir aradalık anlamında ev • Anlamsız ev/Anlamsızlaşan Ev • Süreç içinde benimsenmeye başlayan ev • Mabede dönüşen ev • Ayrı eve çıkma isteği	• Yakın ilişkilerin bireyi yıpratması ve "birey" olamama kaygısı • Evliliğin eşliğinden dönmek • Gelir yetersizliği, ilişkilerde öne çıkan ekonomik kaygılar ve evliliğe karşı isteksizlik • Evliliğe duyulan özlem • Sosyallik getirmeyen bekarlık • Gelir yetersizliğinin sosyal olmayı engellemesi • Bir birliktelik kurma özleminin bireyin psikoloji üzerindeki etkisi • Sosyallik getiren bekarlık • Duvarların kırılması-denetleme/kontrol-benliğin yitimi endişesi • Bağlanma/Bağımlılık karşısında örülen yeni duvar ve ertelenen birliktelik	• Evlilik ve aile: Mutluluğu sağlayan ve destek olan bir arkadaşına sahip olma • Sevgi ve güven temelinde kurulan birliktelik: Evlilik • "Sorunların ve sevinçlerin" paylaşıldığı birliktelik içinde özel alanın önemi • Kişiliğin ve mesleğin etkisinde evlilik kavramı • Mutluluk için planlı olmak • Dürüst olmayan kolaylaştırıcı evlilikler • Sorumluluk isteyen "monoton" evlilikler • Evlilik önündeki engel: Gelir yetersizliği • "Soy yürüsün" diye çocuk sahibi olmak • İnsanlık rolünü yerine getirmek için çocuk sahibi olma • "Evlilik bir dayatma" • Ayrılık sonrası evliliğin olumsuzlanması • Kısıtlayan evlilik, özgürleştiren bekarlık

Tablo 4.3 İdeal Birliktelik, Damgalanma, Yaşama Bağlılık Konularında Katılımcıların İfadelerinden Ortaya Çıkan Temalar

Bekarların İdealindeki Evlilik/Birliktelik	Damgalanma Unsuru Olarak Bekarlık	Bekarlar ve Yaşama Bağlılık
- Eğitimli ve ortak zevklere sahip olan bir partner - Benzer bir dünya görüşüne ve farklı zevklere sahip olan bir partner - Güven veren, koruyan bir partner - Değer veren, varlıklı bir partner - Katılımcının ailesine değer verecek, idare edecek bir partner - Utanmayacak bir partner - Tamamlayıcı ve iyileştirici olacak bir partner - Özel zaman - İlişkide tahakkümün olmaması - Bağımsızlık - Baskıcılık ve sorgulayıcılık karşısında güven - Özel alan ve özgürlük - Bireyselliği yitirme korkusu - Karşılıksız destek - Birey olma ve paylaşım	- Bekarlık: Bir aile sorunu - İş yükünü arttıran ve mobbinge yol açan bekarlık "Sen bekarsın daha iyi yaparsın" "Siz evlendiniz de ne oldu?" - Ayartıcı bir tehdit: Bekarlık - Bekarlığın olumsuz kalıp yargılarla nitelenmesi, bireyin başarısızlığı olarak görülmesi - Bekarlığın bir sağlık problemi olarak damgalanması - Bekarlık: Sosyal yaşamda bir damga, iş yaşamında bir artı - Damgalayıcı ad takma - Denetimsiz kapitalizm ve bekarlık - Güvensizlik oluşturan bekarlık -“Tacize uğradım...Alyansım olsa farklı olurdu.” - Doğallaşan bekarlık - Bekara ev yok - Bekarlık: Bir suçlu profili - Damgalanmanın benlik üzerindeki etkisi - Güvensizlik ve toplumsal kontrol - Damganın içselleştirilmesi - İş yüküne karşı olanak oluşturan ve avantaj sağlayan bekarlık “Evliye benzemiyorsun” - Denetleme, ilişki üzerinde kontrol kurma çabası	- İstenen hayatın yaşanmasını sağlayan bekarlık - Nitelikli kültür gezileri - İlişki sonrası edinilen yeni hobilerle ayrılığın yıpratıcılığını atlatmak - Yaşama bağlayıcı unsur: Ebeveyn (Anne) - Yaşama bağlayıcı hedefler ve bu hedeflerin gerçekleştirilmesindeki kararlılık - Yaşama bağlayıcı unsurlar: Aile, sevilen insanlar ve inanç - Zorunlu bağlılık - Sadelik - Tatmin sağlayan, sevilerek yapılan bir iş sahibi olmak - Planlı yaşam ve küçük mutluluklar - Örnek alınan bireylerin etkisi - Yaşama bağlayıcı unsurlar: Aile ve sevilen insanlar - Hayallerin peşinden koşmak - Tükenmeyen umut ve yaşama sevinci - Nitelikli hobiler ve bu hobilerin görev yeri değişikliğinde etkili olması - Planlanan bir hedef: Evlilik - Anı yaşamak

4.1. Bekarlık Nedenleri/Tercihleri

4.1.1. Zamanla Alışılan, Bir Yaşam Tarzına Dönüşen Bekarlık

Çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde katılımcılar farklı nedenlerle bekar olduklarını belirtmişlerdir. Yapılan tercihlerin her zaman için gönüllülük esasına dayanmadığı düşünülebileceği için, dışarıdan etki ile farklı değişkenler sonucu bekarlığın tercih edilmek zorunda kaldığı da söylenebilir ki bu durumu kimi zaman tercih olarak adlandırmak da zorlaşmaktadır. Aynı zamanda bu konu hakkında bireylerin zamanla yaptıkları tercihi daha farklı adlandırdıkları da söylenebilir. Yaşamın akışı içinde bireyler sahip oldukları bekarlığı benimseyebilir ya da evliliğe özlemle bakmaya devam edebilir ya da bu konu üzerine fazla düşünmemeye başlayarak durumunu kabullenmeyi seçebilir. Bu noktada geçen zamanla alışılan bekarlığın bir yaşam tarzına dönüştüğünü ifade eden katılımcılara değinilecektir. Elbette katılımcılar arasında farklı eğilimlerin ortaya çıkmasını sağlayan bekarlık tercihlerini birbirinden kesin çizgilerle ayırmanın da çoğu zaman zor olduğu belirtilmelidir. Özellikle bekarlığının zaman içinde bir tercihe, yaşam tarzına dönüştüğünü belirten katılımcıların ekonomik düzeylerinin, sahip oldukları mesleğin vb. etkileri de bu başlıkta görülmektedir. Bu noktada önemli olan bekarlığın alışkanlık yaratması, alışılan bir duruma geldiğinde de sağladığı avantajlardan dolayı terk edilmesinin zorlaşmasıdır.

Önemli İfadeler	Temalar
“Tercih, zaman içinde dönüştü.” (K16,43,K) “Tercih, yaşam tarzı oluyor.” (K7,58,K) “Ekonomik şartlardan dolayı annemle kalıyorum. Zorunluluktan başladı, şimdi tercihim oldu. Bekarlığa uyum sağladım.” (K30,37,E) “Durum ve şartlar biraz, turizmcisi olduğum için. Doğru kişi olduğunda/olursa neden olmasın. Benim tercihim yalnız yaşamak. Sorumluluk farklı evlilik ve aşkta. Çöpçatan teyzelerin gösterdikleri ile evleneyim diye niyetim yok. Dilim tutulsun diye bekliyorum... Bağımsızlığa çok alıştıyorsunuz. Tek başına karar vermek, yemek, giyim, gezi Evimde geceyi geçiren arkadaşım olduğunda 'bu kim, nerdeyim?' dediğim olmuştum.” (K9,56,E)	-Alışılan bir yaşam tarzı olarak bekarlık Katılımcılar için bekarlık alışılan bir hal almaktadır. Artık bu yaşam tarzı bir alışkanlık haline gelmiştir. Katılımcıların bekar oluşunu tek neden bağlamak elbette zordur. Bu noktada 2 katılımcının (K7,58,K ve K9,56,E) da “turizmcisi” olması öne çıkmakta, bu sektörün -uzun çalışma saatleri dolayısıyla- bireyleri bekar olmaya zorladığını söylemek de olanaklı olmaktadır. K30,37,E içinse yetersiz gelir durumunun da bekar oluşunda etkili olduğu söylenebilir. K9,56,E her ne kadar öncelikli olarak turizmcisi olduğu için bekar olduğunu dile getirirse de, bağımsızlığına alışmasını, tek kişilik kurduğu düzenine olan bağlılığını da vurgular. Evlilik tamamen oyun-dışı bırakılmamış olmasına karşın, farklı bir sorumluluk gerektiğini dile getirilir. Mesleki

	etki ve kişisel tercihlerin yanında ideal eşini bulamamış olmak da bekar oluşunda etkilidir.
“Bekarlık eşittir özgürlük (iş yaşamında) Bekarlık, avantaj kariyer olarak Zamana ihtiyaç var, kısıt olmamalı Çalışırken Avusturya'da 3 ay kaldım, otele. Eğitim amaçlı gönderildim. Beni geliştirmiş oldu.” (K7,58,K)	-Avantaj sağlayan, kısıt oluşturmeyan bekarlık Bekar olmak iş yaşamında avantaj oluşturur, özellikle kadınlarda. Esnek ve belirsiz çalışma saatlerinin olduğu sektörlerde (turizm vb.) eş ve aile sahibi olmak çalışanı kısıtlayan öğelerdir. Bu çalışma koşullarında bekar olmak aranan zamanı ve rahatı yaratır. Diğer sektörlerin (kamuda memur ya da öğretmen olmanın) aksine turizm sektöründe iş veren için çalışanlarının bekar olması avantaj sağlamaktadır. Çalışanlarda aranan, düzensiz olan çalışma yapısına uyum sağlamalarıdır. Bu duruma ayak uydurmanın, evli ve çocuklu bir birey için daha zor olduğu açıktır. İş yaşamının kısıtları içindeki çalışma saatlerinin uzunluğuna, stresine vb. karşın, katılımcının mükemmeliyetçi kişiliği başarılı olmasını sağlamıştır. Yurtdışına gönderilişinde bekar oluşunun etkili olduğu ve orada aldığı eğitimin de kendini geliştirdiğini ifade eder. Düzensiz olan koşullarda, düzenli kalmasını sağlayan değiştirmedikleri bekarlığıdır. Özellikle bu tip çalışma koşullarında evli olmak "düzen getirmekten" uzaktır. Başka bir ifade ile bu koşullar altında evliliğin, katılımcının hem kendi düzenini hem de çalışma düzenini bozabilme riski bulunmaktadır.
“Yalnız yaşamak kişiyi geliştiriyor. Karakter ile ilgili, yaratıcı/yapıcı ol Çaresizlik yaşamamak için çözüm bul.” (K7,58,K)	-Bekarlığın kişisel gelişime olumlu katkısı -Hobilerinde profesyonelleşmenin sağlanması Yalnız yaşamamanın katılımcı tarafından kişisel gelişimine olumlu katkısının fark edilmesi ile bekar bir yaşam tarzına bağlanma söz konusudur. Kişiliğinin yapıcı olması ile de yaşantısından memnuniyet duyan katılımcı kendini mutlu edecek hobilere zaman ayırır. Hobilerine profesyonel düzeyde eğilerek

	katıldığı dikiş kursunda en iyi örnekleri vermeye gayret eder.
“...göresin yok sıkılıyorsun ve bırakıyorsun. 2 yıl önce ayrıldığımda normal kadınların seveceği şeyler yapıyordu, ben normal değilim, söylüyorum. Eğer hayatımda biri olacaksa paylaşmak için olsun kolaylaştırmak için olmasın.” (K16,43,K.)	-Partnerden sıkılma ve bağlanma sorunu Günümüzde birçok bekar birey için dile getirilen, onların bağlanma konusunda sıkıntı yaşadıklarıdır. K16,43,K içinse yaşadığı ayrılığı bağlanma sorununa bağlamak kolay değildir. Farklı bir birey ile, yaşamını paylaşacağı biri ile birlikteliğe açıktır.
“Kesinlikle tercih...Yalnızlık sevicecek bir şey değil...Zaman zaman yaşandığında ilaç gibi gelebilir. Ama sürekli yalnızlık hayatı daha renksiz hatta kısır yapar. Ama uzun süre yalnız yaşamışsanız bu alışkanlık haline dönüşüyor ve bu düzen içinde kendinize bir dünya oluşturunuz. Sınırları, özgürlük alanı kendi iradenizle çizilmiş ama içeriğinde çokça özlem olan bir dünya... Hazin bir aşk hikayesi. Uzun süren bir yas dönemi. Ve uygun yer ve zamanda olamama...” (K12, 56, K)	-Kaybedilen partnere bağlılık ve örülen duvarlar Katılımcı bekar olmayı "kesinlikle tercih" etmiş olsa da yalnızlık için aynı şey söylenemez. Katılımcının sevmediği yalnızlığı, kaybettiği partnerine olan özlem dolayısıyla zamanla bir alışkanlığa dönüşmüştür. Ördüğü duvarlar arkasında oluşturduğu "çokça özlem olan dünya"sında yaşamak bireyi güvende tutar. Katılımcının bu duvarları örmesinde etkili olansa kaybettiği partneridir. Bu noktada katılımcının evliliğe tamamen kapıları kapattığını söylemek güçtür. Aslında benzer düşünceleri paylaştığı, hayata aynı pencereden bakan biri ile bir birliktelik yaşayabileceğini (4.5. Bekarların İdealindeki Evlilik/Birliktelik bölümünde) ifade etmiştir. Ancak yas döneminin uzun sürmesi dolayısıyla katılımcının yalnızlığa alışması, yeni bir birliktelik kurmasını zorlaştırmıştır. Örülen duvarlar ile kurduğu düzenine alıştığı ve güvenli alanını terk etmek istemediği söylenebilir. Öte yandan örülen duvarların bir zaman sonra birey istese de yıkılamayan bir konuma geldiği ve bu duvarların bireyin aleyhine döndüğü de düşünülebilir. Sonuç olarak katılımcı için bekarlık kalıcılaşan bir hal almıştır.

K7,58,K bekarlığını iki dönemde değerlendirirken, iki farklı akılcılaştırma yolu kullanmaktadır. Çalışma dönemindeki bekarlığın getirdiği özgürlük ve eş-çocuk sorumluluğunun olmayışı ile uzun çalışma saatlerine daha rahat ayak uydurduğunu ifade eder. Özellikle çalıştığı sektörde kısıtlayıcı olarak gördüğü eş ve çocuğun olmayışı ile kariyerinde

bekarlık avantaj oluşturmıştır. Katılımcı, bekarlığın kendine olanak sağlayan yapısını benimseyerek bekarlığa alışkanlık kazanır. Emeklilik döneminde de evli olmayışını "çaresizlik" olarak görmemesinde sevdiği etkinliklere özgürce zaman ayırabilmesi ve eş-çocuk yokluğunun olanak sağlayıcılığına alışmış olması etkili olmaktadır. Bu durumun benimsenişi aynı zamanda "çaresizlik karşısındaki çözümü" de ifade eder.

K16,43K içinse zaman içinde dönüşen bir tercihi ifade eden bekarlığında, duygusal yakın ikili ilişkilerden sıkılarak ayrılması da etkili olmuştur. K16,43,K'nın uzaktan bakıldığında bir tür "bağlanma" problemi var gibi görünmekle birlikte aslında katılımcı farklı bir birlikteliğe açıktır: "eğer hayatımda biri olacaksa paylaşmak için olsun kolaylaştırmak için olmasın" diyerek "normal", sıradan birlikteliklerden ya da mantık evliliklerinden yana değildir. Bu durum da katılımcının değer vereceği, gerçekten seveceği bir partner ile birlikteliği olumlu karşılayabileceğini gösterir. "Göresinin" gelmediği partnerlerinden sıkılıyor oluşu da istediği nitelikte bir birlikteliği bulmamış olmasındadır.

K12,56,K için -K16,43,K'nın aksine- önceki partnerine olan bağlılığı, sevmediği yalnızlığı tercih etmesinde etkili olmaktadır. Kaybedilen partnerin etkisi ile sınırlarını çizdiği dünyasında mutlu ve güvende olmak için bu tercihi zorunlu olarak yapar. Katılımcı her ne kadar evliliğe tamamen yaşamından çıkarmamış olsa da kurduğu düzene olan alışkanlığı dolayısıyla bekarlığa daha bağlı hale gelmektedir. Öte yandan örülen duvarların da yıkılmasının giderek zorlaştığı da söylenebilir. Katılımcı için istenmeyen bekarlık, kalıcılaşan bir duruma gelmektedir.

Spreitzer ve Riley'nin (1974) yaptıkları çalışmada yüksek gelire sahip olan kadınların bekarlığa, yüksek gelire sahip olan erkeklerin ise evliliğe daha yatkın olduğunu belirtmelerine karşın bu durum K7,58,K, K12, 56,K ve K16,43,K için söylenebilecekken K9,56,E için geçerli değildir.

K7,58,K'nın emekliliğinden sonra 8 ay süren bir evlilik deneyimi bulunmaktadır. Bu noktada öne çıkan yeniden alışılmış düzenin, tek başınalığın değiştirilmesinin kolay olmadığıdır.

Önemli İfadeler (K7,58,K)	Temalar
"Tek yaşıyordum, kendi düzenim vardı. İleri yaşta başka biri girince, alışkanlıklar değişmiyor, anlaşmazlıklar çıkıyor."	-Evliliğin, tek kişilik kurulan düzeni tehdit etmesi Evliliğin düzen getireceği anlayışı, bekar yaşam tarzına alışılması ve benimsenmesi sonucu geçerli olmamaktadır. Katılımcı için evliliğin düzen bozucu bir etkisi

	bulunmaktadır. Bekarlık her ne kadar katılımcı tarafından benimsenen ve avantaj sağlayan bir yaşam tarzını ifade etse de bir süre sonra, tek kişilik kurulan düzenden kopmayı da zorlaştırmaktadır. Benzer bir deyiş ile katılımcının özgürce hareket etmesini sağlayan bekarlığı, alışkanlıkları ve düzeni dolayısıyla da birliktelik kurma özgürlüğünü kısıtlamaktadır. Katılımcı için özellikle iş yaşamında olanak oluşturan bekarlığın, özel yaşamında -ikili yakın ilişkilerinde- kısıtlayıcı bir özelliği de bulunmaktadır.
“Evliliğin yürümesi için yaş farkı az ve daha genç olmalıymışım. Geç evlenmem, tek yaşamam, annem-babam yanımda değildi.”	-Evlilik için geç kalmış olmak Uzun süren, alışılan bekarlık sonrası evlilik deneyiminin geç kalınmış olarak değerlendirilmesi
“Önce anlaşırım dedim, ortak nokta az çıktı.”	-Evlilik öncesi bireylerin birbirini iyi tanımaması Katılımcının “ortak nokta az çıktı” demesi, partnerini iyi tanımadan evlendiğini söylemeyi olanaklı kılar.
“Kaynana-kayınpeder yokluğu sorun oldu. Evlilik 2 kişi arasında olsa da arkasında gizli oyuncular var/olması lazım.”	-Evlilikte gizli oyunculara duyulan gereksinim Evlilik iki kişi arasında yapılsa da onu ayakta tutanların gizli oyuncular olması. K7,58,K için gizli oyuncular kaynana-kayınpeder olurken, başka bir evlilikte çocuk/çocuklar da olabilir.
“Ekonomik özgürlüğüm vardı, boşanmak kolay oldu.”	-Ekonomik özgürlüğün, boşanmayı ya da yeniden bekar kalmayı kolaylaştırması Katılımcı, eğer birey ekonomik özgürlüğe sahip değilse boşanmasının zor olacağını farkındadır. Bu noktada evlilik yapacak olan bireylerin “işler yolunda gitmezse boşanabilirim” anlayışına sahip oldukları, bu anlayışın da ekonomik bağımsızlığa göre edinildiği söylenebilir.

K7,58,K için evliliğin yürümeyişinde 2 önemli neden bulunmaktadır. Birincisi “ileri yaşta” evlenmiş olmanın ve bireyselliğe alışmak dolayısıyla kurulu düzeni değiştirmede zorluk oluşturması, ikincisi ise “kaynana-kayınpeder yokluğu”dur. İkinci neden özellikle farklı bir yaklaşımı öne sürmektedir. Çoğu evlilikte çiftlerin yaşadığı sıkıntıların önemli bir bölümünü, kaynana-kayınpeder dolayısıyla anlaşılamamaları öne sürülebilir. Ancak bu katılımcı için hem eski eşini iyi tanımadan evlenmesi hem de eski eşini tanıyan başka bir kimsenin bulunmayışı, sorunların çözümünde başvurulacak ikinci bir taraf eksikliğini de ifade eder. Öte yandan kaynana-kayınpeder eksikliğinin boşanmayı da kolaylaştırdığı söylenebilir. Ancak esas olarak, sahip olunan ekonomik bağımsızlığın “işler yolunda gitmediğinde”, boşanma kararında etkili olduğu belirtilmelidir. Aynı zamanda katılımcının “ileri yaşta” evlenmesinde de mesleğinin etkili olduğu söylenmelidir.

4.1.2. Mesleğin Etkisi ile Bekar Olmak

Çalışma kapsamında farklı meslek gruplarından bireylerle görüşülerek araştırma bulgularının zenginleştirilmesi amaçlanmıştır. Farklı meslek gruplarının dahil edilmesi ile katılımcıların yaşama bakışlarının aldıkları eğitime göre de değişebileceği düşünülmüştür. Bu da katılımcıların bekarlıklarını ifade etmelerinde farklılıkların oluşmasını sağlamaktadır. Görüşülen bireylerin çoğunluğu Antalya'da çalışmakta olup, onların da önemli bir bölümünü - kentin de ekonomik yapısı dolayısıyla- "turizmciler" oluşturmaktadır. Bu noktada Antalya için öne çıkan turizm sektörünün, farklı birçok birimden oluştuğu ve çalışanlar arasında da farklı eğitim düzeyi ile birlikte farklı gelir durumuna sahip olanların bulunduğu belirtilmelidir. Bu durum da, turizm sektöründe farklı birimlerde çalışanlar için farklı bir meslek etkisi oluşturmaktadır. Bundan dolayı "turizmciler" ifadesi oldukça genelleştirici kalmakta, bireylerin çalıştıkları birimlerin belirtilmesi önem arz etmektedir. Elbette yalnızca turizm değil, farklı meslek gruplarından da bireylerle görüşmeler yapılmıştır. Ancak o katılımcıların çoğunluğu diğer başlıklar altında değerlendirilmiştir. Örneğin öğretmenler için bekarlıklarında mesleğin etkisinden çok, mesleğe bağlı gelir durumu ve evliliğin masraflarını, gereksinimlerini karşılayamama düşüncesi ya da farklı etkenler (ideal eşi bulamama, bekarlığı bir yaşam tarzı olarak benimsemiş olma gibi) etkili olmaktadır. Ayrıca turizmde çalışan başka katılımcılar da diğer başlıklar -gelir durumu vb.- altında görülmektedir. Meslek etkisinden sonra “4.1.4 Ekonomik Koşulların ve Gelir Yetersizliğinin Bir Sonucu Olarak Bekarlık” başlığı altında gelir durumuna göre bekarlıklarını değerlendiren katılımcılara da değinilecektir.

Önemli İfadeler	Temalar
“Durum ve şartlar biraz, turizmcisi olduğum için.” (K9,56,E) "Farklı bir işte [turizm dışında-housekeeper] çalışsam daha erken evlenebilirdim, kim bilir.” (K7,58,K)	-Sahip olunan mesleğin [turizmin] evliliği zorlaştırması (K9,56,E) ve geciktirmesi (K7,58,K) K9,56,E için turizm evliliği zorlaştırırken, K7,58,K içinse evliliğini geciktirmiştir. K7,58,K 44 yaşında evlenip 8 ay sonra ayrılmıştır.
“Ailevi ve meslek. Annem 70 yaşında, onunla kalıyorum, ailevi nedenlerden, evli olmadığım için. Kardeşim evli, hayliyle ben biraz da göz-kulak oluyorum. Annem, ekonomik geçim ve kariyer ile birlikte evlilik yaşamak zordu. İş terapi gibi, seviyorum rakamları.” (K8,54,K)	-Kariyer ve evliliğin bir arada yürümemesi Diğer katılımcılardan farklı olarak mesleğin etkisi K8,54,K için yardımcı roledir. 25 yaşında yaptığı evlilik 8-9 ay sürmüş (resmi olarak 2 yıl sonra boşanmışlar) sonrasında ayrı eve çıkmıştır. Erkek kardeşinin evlenmesinden sonra annesi ile birlikte kalmaya başlaması, giderleri tek başına karşılamak zorunda oluşu ve kariyerinde yükselirken bunu kesmek/duraklatmak istememesi de bekarlığını devam ettirmesinde etkili olmuştur. Ayrıca - özellikle son yıllarda- anneye “biraz da göz kulak olmak” da evliliği engelleyici bir etkidir. Sonuç olarak katılımcı için anne-kariyer-evlilik üçlüsünün bir arada yürümediği görülmektedir.
“23 yaşında 68 kişiye şeflik yapıyordum. En küçükleri 34-35 yaşlarındaydı. Yetkinin dibine vurmuştum 27 yaşında. Gereksiz yükler almışım, yaşımı yaşamamışım. O kadar sorumluluk keşke 30’dan sonra ya da 40 gibi gelseymiş. Akranların ile uyuşamıyorsun.” (K16,43,K)	-Sahip olunan mesleğin iş yükünü arttırması Satış pazarlama müdürü olan katılımcının erken yaşta sorumluluğunun yüksek olması dolayısıyla iş yükünün artması. Bu durumun çalışma ortamında akranları ile görüşmesini kısıtlaması. Sonrasında da akranları ile uyuşamayacak bir olgunluğa ulaşması.
“Hem tercih hem ekonomik durum. [Evlilik] Maddiyata dayanıyor. Zor geçiniyorum, meslek etkili evlenmememde.” (K11,62,E)	-Sahip olunan mesleğin yeterli geliri sağlamaması Katılımcı bekar (hiç evlenmemiş) oluşunu hem tercih olarak hem de ekonomik olarak değerlendirmektedir. Meslek etkisi katılımcı için yetersiz geliri de ifade etmektedir.
“Eşim Danimarka vatandaşı, orada sağlık personeli. Erciyes Üniversitesi’nde gönüllü	-Denkliği olmayan diplomanın etkisi Eşinin mesleğine ait olan diplomanın

çalıştı 3-4 ay ama diploması burada geçmedi. 4 sene Beldibi'nde yaşadık... 7 senedir orada [Danimarka'da]. Senede 15-20 gün bir aradayız. Aile birleşimi ile gidebilmem için geçen yıl ev aldık. Önümüzdeki sene emekli olacağım onu bekliyorum... Çocuklar orada eğitim görüyor. Onlar için yapıyoruz. (Danimarka vatandaşı oldular) Aynı kalmamızın tesellisi. Bu dallara tutunuyoruz. Bu şekilde evliliği sürdürmek zor, 7 sene. 6 ay görüşmeyenler değişik haller alıyorlar. Şimdi duyuyorum. "Sen maç bakarken, bana bakmıyordun". Kişisel alan bırakılmalı diye düşünüyordum, öyle oldu. Bana çok müdahale etmedi, anlayışla karşıladı. Ya da ben öyle düşündüm... Aynı kalmak insanı üzüyor. Dikkatsiz kalmışım, özensiz olmuşum. Daha iyisini yapacağım, daha derin bir ilişki için. Olumlu katkısı bu oldu." (K38,49,E)	Türkiye'de geçerli olmayışı dolayısıyla katılımcının, farklı ülkelere uzanmış olan, evliliğinin pratikte LAT modelini (living apart together, birlikteliği/ilişkisi olma ama ayrı evlerde yalnız/tek yaşama durumu) almış olduğu görülmektedir. Yalnızca bekar bireyler de değil, evli çiftlerde de görülebilen bu "birliktelik" biçimi katılımcı için zorunlu ve geçici bir durum olarak kabul edilmektedir. Çocuklarının Danimarka vatandaşlığı almalarını ve orada eğitim görmelerini olumlayan eşler, geçici olarak ayrı yaşamaya devam etmektedirler. Ayrılık, katılımcının birlikteliğini, ilişkisinin geçmişini sorgulamasını sağlamış, eşi için "daha iyisini yapma" isteği uyandırmıştır.

Farklı meslek gruplarından (turizm, satış pazarlama, finans, kuaförlük) katılımcıların evlenmemelerinde etkili olan önemli bir nedeni çalışma koşulları oluşturmaktadır. Öyle ki kadın kuaförü olan katılımcı (K11,62,E) için gelir yetersizliğinin etkisi -tek etken olmamak ile birlikte- görülürken, gelir konusunda sorun yaşamadıklarını belirten diğer meslek gruplarından katılımcılar içinse öne çıkan yakın duygusal ikili ilişkilere ayıracak zaman bulmakta zorlanmaları ve olası bir evliliğin kariyerlerinde yaratacağı olumsuz etkidir. Bu noktada kentsel yaşam içinde cinselliğin, evlilik öncesi yaşanmasının yaygınlaşması da bireylerin evlilik tercihlerini değiştirmekte, evliliği öncelik konusu olmaktan çıkarmaktadır. Bu durumun aynı zamanda yaş ilerledikçe evlilik için gecikmişlik hissini de getirdiği düşünülebilir. İş yükünün olumsuz etkisi bireylerin sosyal ilişkileri üzerinde de etkili olmakta, "akran gruplarından" (K16, 43, K) uzak kalmalarına neden olmaktadır. Özel sektörde belirsizleşen çalışma saatleri dolayısıyla bekarlık "özgürlük" (K7,58,K) "kimseye hesap vermeden işini yapabilmenin anahtarı" (K16,43,K) konumuna gelmektedir. Katılımcılar için bu durum aynı zamanda mesleklerinde başarılı olmanın bir bedeli olarak da ele alınabilmektedir. Bekarlık katılımcılara hem avantaj hem dezavantaj oluşturmakta, süreç içinde farklı değerlendirilmektedir. Ayrıca bekar olmak hem kariyer konusunda ilerlemeyi sağlayan bir neden hem de kariyere odaklanmanın bir sonucu olarak da değerlendirilebilir. Bu

açıdan Kuhn'un bekarlık konusunda öne çıkardığı noktalar arasında bulunan “evliliği, kariyer hedefleri için bir tehdit olarak görme”nin (akt. Stein, 1975: 492) katılımcılar için geçerli olduğu düşünülebiyecek olmakla birlikte bireylerin bekarlığında farklı faktörlerin/etkenlerin bir arada bulunduğu da görülmektedir. Örneğin, K8,54,K için yaptığı evliliğin kısa süreli oluşunda hem kariyerinde ilerleme isteği hem de annesine “göz kulak olma” ihtiyacı etkili olmaktadır.

Sahip olunan meslek ve mesleğin getirdiği farklı çalışma koşulları her zaman için bireyin evlenmeyişinde etkili değildir. Eşinin sahip olduğu mesleğe ait diplomanın geçerli olmayışı dolayısıyla K38,49,E evliliği olmasına karşın, bekar gibi bir yaşam sürmek durumunda kaldığı, LAT (living apart together, birlikteliği/ilişkisi olma ama ayrı evlerde yalnız/tek yaşama durumu) tipi bir birlikteliği -geçici olarak görülse de- sürdürdüğü belirtilmelidir. Bu noktada farklı ülkelerde devam ettirilen “birlikteliğe” katlanılmasını sağlayan ise katılımcının (K38,49,E) çocuklarının iyi bir eğitim almalarını istemesidir.

Kuaför olan (K11,62,E) katılımcının (cinsel ilişki kurmak için evli olmayı gerekli görmeyişi) etkin bir cinsel hayatının oluşu, onun evliliğe olan yaklaşımını da değiştirmiştir: “Belki şu yaşlarda isterdim kimsem olmadığı için ortada kalmamak için, evlilik diye değil. Ama evlilik yapacağımı aklım kesmiyor... Cinsellik konusunda bıktım, 45 yıldır, kaçacak yer arıyorum.” (K11,62,E) diyerek, gerçekleşecek olası bir evliliği de ancak sağlık durumunun ilerleyen yaş ile birlikte kötüye gitmesi durumunda bir sigorta olarak düşünmektedir. Evlenmeyişinde, aile kurmamasında etkili olan bir noktayı yetersiz gelirin oluşturduğu söylenebilir. “Maddiyata dayanıyor” diyerek ilişki kurmanın, ilişkiyi sürdürmenin masraflı olacağını düşünmesinin yanı sıra karşı tarafın beklentilerinin de karşılanmasında sıkıntı yaşayacağını, karşılayamayınca da karşı tarafın kaçabileceğini dile getirmektedir. Mesleği dolayısıyla birçok kadını tanıma şansı bulduğunu ifade etmesinin yanında, onlara karşı kalıp yargılar geliştirmiştir: “Kadın milleti çekilmez. İçinde olunca A'dan Z'ye her şeyi biliyorsun, benim de alacağım böyle olursa aman.” (K11,62,E). Ataerkil bir anlayışla kadın milletini çekilmez bulmanın yanı sıra evlilik konusunu da erkeğin kadına sahip olduğu bir ilişki biçimi olarak algıladığı ifade edilebilir.

4.1.3. Kendi Ayaklarının Üzerinde Durmanın Bir İfadesi Olarak Bekarlık

Bekarlık her katılımcı için dışarıdan bir etki ile -gelir yetersizliği ile evliliğin ertelenmesi ya da ideal eşi bulamamanın sonucu olarak- gerçekleşmemektedir. Bekarlık, kimi katılımcılar için değiştirmedikleri medeni durumdan daha fazlasını işaret eder, bir yaşam tarzını. Bekarlığın isteyerek "seçildiği" durumlarda öne çıkan, bireylerin yaşamlarını tek

kişilik kurmalarıdır. Özel alan “privacy”, bireysellik, kısıtlanmak istememek onları bekarlığa bağlamaktadır. Yaşamında bir başkasını istemediğinde, bir başkasına yer açmadığında, bireye eşlik edenler vazgeçemediği "lüksleridir". Bu noktada katılımcıların yıllardır sürdürdükleri hobileri, yapmaktan hoşlandıkları etkinlikleri ve gerçekleştirmek istedikleri hedefleri onlar için herhangi biriyle olmaktan daha fazla tatmin edicidir. Bekarlık bir duruş, bir yaşam tarzı, gönüllü olarak yapılan -içsel- bir tercih olarak adlandırıldığında katılımcıların ifade ettikleri öncelikler, hobiler, ebeveynlerine karşı gelişen sorumluluklar ve çevresel/dışsal faktörler (kurulu olan dünya düzeni ve belirsizlik ortamı, yetersiz maaşlar vb.) evlenmemelerinde destekleyici, ikincil, konumdur. Katılımcıları yaşama bağlayan unsurlara ve onların boş zaman etkinliklerine de “4.7. Bekarlar ve Yaşama Bağlılık” başlığında değinilecektir.

Önemli İfadeler	Temalar
“Tek yaşıyorum. Gönüllü. Benim tercihim, isteyerek. Arzulanan bir tercih. Yalnızlığı [tek başınalığı] sevmemden geliyor... günümüz Dünyası ve Türkiye’inde evlilik ve aile kurumunun akıl-dışı ve gereksiz...” (K13,44,E) “Yaşam tarzı ve arkadaş grubu etkili oldu diyebilirim. Evlenmek istemiyorum, daha önce de olmadı, ciddi olarak görüştüğüm biri de. Evli olmayı istemiyorum.” (K1,51,E) “Evlenmiş olmak için evlenmeyi düşünmedim. Evliliğin yaşamların önüne geçmemesi gerek. Özgür olmaktan memnunum.” (K28, 54, K) “Tercih. Tek kalıyorum. Evlilik bir dayatma... Bekarlık bir başkaldırıdır, benim için.” (K10,37,E). “Bekarlık bir manevi kimlik, içe dönük bir bakış. Atlatılması gereken bir aşama değil bekarlık. Toplum gözündeysen öyle, standart olmalısın. Bekarlık bir kimlik arayışı, hayat süreci...” (K31,46,E)	-Arzulanan yalnızlık/tek başınalık Arzulanan tek başınalık anlayışında bekarlık seçilen bir yaşam tarzını ifade eder. Gönüllü olarak tercih edilen bekarlık, bir kimliğe dönüşmektedir. Bireyselliğin bu katılımcılar için öne çıktığı ve özel alanın paylaşımının oldukça güç olduğu görülmektedir. Kurulacak bir birliktelik ile bireyselliklerini, birey olmalarını yitirecekleri endişesinin olduğu söylenebilir. -“Bekarlık bir manevi kimlik” Diğer katılımcıların aksine (K13,44,E, K1,51,E, K10,37,E) K31,46,E ebeveynleri ile kalmaktadır ve onların bakımını üstlenmiştir. Bununla birlikte bekarlığı aşılması gereken bir aşama olarak nitelememekte, bir kimlik gibi görmektedir.
“35’e kadar sorarlardı “neden evlenmiyorsun?” diye, babam yüzünden. Kendi ayaklarım üzerinde tek başına ev tutarak geçineceksin, erkek kardeşlerinden daha güçlü olmak zorundasın derdi.” (K16,43,K)	-Kendi ayaklarının üzerinde durmanın bir ifadesi olarak bekarlık Katılımcının -diğer ifadelerinde de görüldüğü gibi- bekarlık bir tercih olmakla birlikte yetiştirilme tarzının ve babasının etkisi de bu tercihte önemli bir rol oynar. Erkek

	kardeşleri ile hiçbir ayrım götmeyen babasının, onlardan daha güçlü olması için uğraştığını ifade eder. Kimseye muhtaç olmadan tek başına kendi evinde yaşamını idame ettirmesi gerektiği anlayışı aşılarmıştır. Ayrıca babanın, okumuş, meslek sahibi olmuş bekar bir kadının kentte güvenlik sorunları yaşayabileceği endişesi ile bu tarz bir anlayışı katılımcıya benimsetmek istediği de düşünülebilir.
“Kendi tercihim. Maddiyat, gurur, kibir sahibi biriyle olmaktansa bekarlık tercihimdir. Toplum beni ilgilendirmiyor.” (K2,50,E). “...Evli olmayı istemezdim, bana göre değil. İç dünyama dönük biri olduğumdan dolayı. Kişisel dünyam evliliğe uygun değil. Yuva kurmanın sorumluluğu, doğacak çocuk engelli mi olup olmadığı, boşanma ile depresyonu kaldırıp kaldıramama durumu. Evliyken hürriyetimin esaret altına girmesi.” (K31,46,E).	-Yeğ tutulan bir tercih olarak bekarlık K2,50,E istemediği nitelikte bir partner ile birliktelik yaşamaktansa bekar olmayı tercih etmektedir. K2,50,E bekarlık tercihinin yadırganması ile ilgilenmediğini de belirtmektedir. K31,46,E de benzer bir görüşe sahip olmakla birlikte evliliği hem yapısal nitelikleri dolayısıyla benliğine müdahale olarak nitelemekte hem de taşıdığı riskler dolayısıyla “uygun” bulmamaktadır.
“Tek yaşıyorum. Gönüllü. Benim tercihim, isteyerek. Arzulanan bir tercih. Yalnızlığı [tek başınalığı] sevmemden geliyor... günümüz Dünyası ve Türkiye’inde evlilik ve aile kurumunun akıl-dışı ve gereksiz...” (K13,44,E) “Tercih. Tek kalıyorum. Evlilik bir dayatma... Bekarlık bir başkaldırıdır, benim için.” (K10,37,E). “Yaşam tarzı ve arkadaş grubu etkili... Evli olmayı istemiyorum.” (K1,51,E) “Tercih. Bekar olmayı seviyorum. Dokunmasınlar hayallerime... Her anne çocuğunun evlenmesini görmek ister. Ama bu bir başarıyı göstermiyor. Sorumluluğun, üstünden kalktığını görmek istiyorlar. Biraz da ürünün başarılı oluşunu.” (K25,34,E)	-Evliliğin bir dayatma olarak görülmesi. Bu dayatmaya bir başkaldırı olan bekarlık K1,51,E gönüllü olarak evli olmamayı ister. Evliliği tamamen oyun dışı bırakarak bekar bir yaşam tarzını sürdürmeye devam eder. K13,44,E -evlilik dışında (birlikte yaşam gibi)- bir şekilde bir birlikteliği yaşayabileceği olasılığını tamamen dışarıda bırakmaz, ki bu konuya “4.5. Bekarların İdealindeki Evlilik/Birliktelik” bölümünde değinilecektir. Bu noktada arzulanan bekarlık ile arzulanan evli olmama, birliktelik kurmama anlayışları farklılık göstermektedir. K10,37,E ise önceki ilişkisinde yaşadıkları dolayısıyla daha dikkatli yaklaşmaktadır, ikili ilişkilere. Bekarlığı, kendi küçük dünyasının ve evinin tek sahibi olmayı sevdiğini belirten katılımcı için özel alanın paylaşımının özel biriyle mümkün olabileceğini ama birçok çekincesi olduğunu da vurgular. Bu konudaki düşüncelerine “4.5.

	Bekarların İdealindeki Evlilik/Birliktelik” bölümünde değinilecektir. K25,34,E de bekar olmayı sevdiğini ifade etmesinin yanında ailelerin çocuklarını evli görmeyi istemelerinin ardında bu “sorumluluğu” yerine getirerek “ürünün başarılı olduğunu” görme isteğinin bulunduğunu ifade eder. Genel olarak bekarlığın "bir başkaldırı" olarak görülmesi ise kurulu düzene karşı bir konumlanıştır. Yapının birey üzerindeki kısıtlamalarına karşı bulduğu bir çözüm olarak bekarlık seçilir. Bireyin bu seçimi kendini kısıtlayan düzene karşı doğrudan bir eylemi değil, daha çok pasif bir direnişi işaret eder.
“Özgürlüğe ve bağımsızlığa düşkünlük, iş çok zaman alıyor. Yaş var, başkasını düşünmüyorsun, düşünmek istemiyorsun. "Bugün personel maaşı, bugün vergi..." başka bir şey istemiyorsun. Bekarlık öğrenci yaşamına benziyor, genç gibi. Rahatımı bozmak istemiyorum. Sözün özü. Doğru insanla olur ama arayış yok. Olacaksa olur. Sorumluluk fazla istemem. Ataerkil aile yapısı önüne yemek ister, bana gelmez. Sorumluluk istemem. Evde oturmak daha güzel sohbet edeyim ya da farklı yer göreyim.” (K8,54,K)	-Özgürlük ve bağımsızlık K8,54,K için bekar oluşunda mesleki etkinin görüldüğü daha önce belirtilmiştir. Elbette katılımcıların bekar oluşlarında etkili olan faktörler arasında keskin çizgilerle ayırım yapmak mümkün değildir. Katılımcı için aynı zamanda bekarlık, özgürlük ve bağımsızlığına düşkün oluşunun bir ifadesidir. Özellikle iş yaşamının bireye özel zaman bırakmayan, onu kısıtlayan yapısı içinde özgürlük ve bağımsızlık daha da önem kazanmaktadır. Katılımcılar için kendilerine ayıracakları zaman, bir birliktelik kurmaktan daha kıymetli, daha fazla tercih edilebilir olandır. Kendilerine ayırdıkları zamanla kendilerini mutlu eden ve hobileri ile tatmin olan bireyler için bekarlık bir yaşam tarzına dönüşür. Bu yaşam tarzında katılımcı için hem özel alanı olan evi ve evinde geçirdiği zamanı hem de yurtiçinde/yurtdışında yaptığı kültür turizmine dayanan seyahatler öne çıkmaktadır. Katılımcının bekar oluşunda özel alanına bağlılığı bireyselliğini, düzenli olarak yaptığı seyahatleri de hem keyif aldığı hobisini hem de sosyalliğini ifade eder. Katılımcının boş zaman etkinliklerine “4.7. Bekar ve Yaşama Bağlılık” bölümünde

	yeniden değinilecektir. Bu yaşam tarzı katılımcıya göre "öğrenciliğe" ve "genç" olmaya benzetilmektedir. Tahmin edileceği üzere bir çocuk yetiştirmenin, onun masraflarını karşılamının, geleceği için hazırlık yaparken bir yandan da kaygılanmanın bekar bir katılımcı için genellikle geçerli olmayışı bir tür öğrenciliğe, genç olmaya benzetilebilir. Aynı zamanda katılımcının annesi ile birlikte kalması da kendini öğrenci gibi görmesini sağlamaktadır. Katılımcı tarafından işi ve işe harcadığı zaman, öğrencilerin okul ve okul sonrası kursları ile neredeyse günün tamamını kaplayan "öğretim sürecine" benzetilmektedir. İşinin ardından ebeveyni ile paylaştığı evine dönüyor olması katılımcıyı genç gibi hissettirmektedir. Bu noktada ebeveyninin bakımını üstlenmediği-üstlenmek zorunda olmayışı ve evsel roller konusunda ebeveyninin etkinliği de katılımcının bu şekilde düşünmesinde etkili olmaktadır.
"Yalnızlığı sevmiyorum. Kardeşlerim, yeğenlerim, çocukları sık sık gelsin bir arada olalım istiyorum. Bekar olmayı seviyorum. Evlenmeyi hiç istemedim. Kendimi bildim bileli "bekar yaşayacağım" dedim... Ailemde ve yakın çevremde bulunanların evlilikleri, yaşadıkları evlenmeyi istemememde etkili oldu. Şöyle; evlenince bolca sorumluluk, stres olacak, anlaşılmayacak huzursuzluk yaşayıp mutsuz olacaksın. Ben kardeşlerim evliliklerinde yaşadığı sıkıntılardan yorulduğum bunları yaşamak istemediğim için, annem ve babam yaşlanıp bakıma ihtiyaç duyunca, kardeşlerimin evliliklerindeki sorunların onlarını bakımını olumsuz etkileyeceği için kimseye minnet etmemek, kaptısını veya ağız kokusunu çekmeden elimden gelen en iyi şekilde onlara bakabilmek için seçtim. Dolayısıyla da bekar	-Sevilen bekarlık, sevilmeyen yalnızlık -Riskli görülen evlilikler -Ebeveynlerin bakımını yerine getirme isteği Katılımcı "bekar olmayı sevdiğini" ve tercih ettiğini ifade etmesine karşın bekar oluşunda çevresinde gördüğü evliliklerdeki sorunların da etkili olduğunu belirtir. Mutsuzluk, huzursuzluk gibi olası sorunlar karşında evlilik alınmayan bir risk konumundadır. Ayrıca kardeşlerinin evliliklerindeki sorunlarından dolayı ebeveynlerine bakamayacakları endişesi de bekar olmasında rol oynamaktadır. Bu noktada evlendiği takdirde ebeveynlerine gereken bakımın verilemeyeceğini düşünmesi karşısında da evlilik yeniden bir risk teşkil etmektedir. Babasını 18 yıl, annesini de 10 yıl önce kaybeden katılımcı bekar olmayı sevmesine

olmak tek ve en mantıklı tercih diye düşünüyorum.” (K37,66,K)	karşın yalnızlığı sevmemektedir. Kardeşleri ve çocukları ile bir arada olmayı istemesinde ebeveynlerinin kaybı sonrası tek başına yaşamaya başlamasının etkili olduğu da düşünülebilir.

Evliliği bir dayatma olarak gören, toplumun evli olmayan bireyleri "sıkıntılı" olarak damgaladığını dile getiren katılımcı (K10,37,E) için bekarlık, ataerkilliğin hakim olduğu düzende bir başkaldırıyı ifade eder. Bekar olmak, sorumluluk sahibi olmamak, olgunlaşmamak, bencil olmak gibi damgalayıcı unsurlara maruz kalınan bir toplumda risk almaktır. Toplum karşısında katılımcının bu riski alışı, kendi dünya görüşünden, değer yargılarından, kısacası kendinden ödün vermemeyi ifade etmektedir.

Hem zaman içinde alışkanlığa dönüşen bir yaşam tarzı, hem mesleki alanda aldığı sorumluluklar hem de yetiştirme tarzı ile bekar olduğunu ifade eden K16,43,K için öne çıkan tek başına güçlü olarak ayakta kalabileceği/kalması gerektiği düşüncesidir. Ebeveynlerinin bu doğrultuda üniversite eğitimi alması için çabaladıklarını belirten katılımcının (K16,43,K) ataerkil toplum düzeninde kadının iyi bir eğitim aldığı ve ekonomik bağımsızlığa sahip olduğunda kimseye muhtaç olmadan tek başına yaşayabileceğini ve bu şekilde özellikle iş dünyasında ve özel hayatında ezilmeyeceğini ifade eder. Bu açıdan katılımcı için bekarlığın kendi ayakları üzerinde durmayı nitelemesi, Stein’in (1975: 500) bekarlığa çeken faktörler arasında gösterdiği “kendine yetme” durumu ile benzerlik taşımaktadır.

Bekar olmayı seven (K25,34,E, K37,66,K) ve bir kimlik olarak gören (K31,46,E) katılımcıların evli olmayışlarında ebeveynlerinin bakımlarını üstlenmelerinin de etkili olduğu görülmektedir. K37,66,K 10 yıldır tek başına yaşamasına ve yalnızlığı sevmemesine karşın çevresinde gördüğü evliliklerin sorunlarının da etkisi ile bekarlığı “tek ve en mantıklı tercih” olarak nitelemektedir. Dolayısıyla bekarlık evliliğin oluşturacağı risklere karşı -K2,50,E, K31,46,E, K37,66,K için- yeğlenen bir tercih olmaktadır. Katılımcıların (K25,34,E, K31,46,E ve K37,66,K) ebeveynlerinin bakımını üstlenmeleri ile kesişen “4.2. Bekarların Gözünde Ev ve Evsel Roller” başlığında, farklı bir nitelik kazanan -ebeveynleşen- bekarlıklarına yeniden değinilecektir.

Katılımcılar ((K13,44,E), (K1,51,E), (K8,54,K), (K10,37,E), (K16,43,K), (K28,54,K)) arasında bekarlığa; arzulanan bir tercih, tek başınalığın, özgürlüğün ve bağımsızlığın bir ifadesi, evliliğin bir dayatma olarak görülmesi sonucu bekarlığın bir karşı duruşu ifade etmesi gibi anlamlar yüklenmektedir. Bekarlığa bu şekilde yaklaşan ve tercihlerini bu şekilde adlandıran katılımcılar farklı bir bekarlık profili çizerler: "tek başına bekarlık". Tercihlerinde

ve ifadelerinde bekar olmaktan mutluluk duyan, evde tek başına kalan ve yalnızlık çekmeyen için bireyler için bekarlık bilinçli bir seçimi ve bir yaşam tarzını ifade eder.

4.1.4. Ekonomik Koşulların ve Gelir Yetersizliğinin Bir Sonucu Olarak Bekarlık

Bireylerin gelir durumları, onların seçimlerini belirleyen en önemli etkenler arasındadır. Doğdukları aile, eğitim gördükleri okullar, akran grupları, seçtikleri meslekler yaşamın belirli aşamalarında bireylerin tercihleri üzerinde etkilidir ancak bu noktada ekonomik koşulların önemi de elbette açıktır. Kuşkusuz bireylerin yaşam alanları (habitus) da seçimleri konusunda etkilidir. Ancak bireylerin evliliğe karar vermeleri ve bu evliliği sürdürmeleri, çocuk sahibi olmaya karar vermeleri, onun masraflarını karşılamaları gibi konularda gelir düzeyi öne çıkmaktadır. Aynı şekilde bireylerin bekarlıklarını isteseler de değiştirememeleri konusunda da ekonomik koşullar belirleyici olmaktadır.

Önemli İfadeler	Temalar
“En büyük neden, Dünyanın içinde bulunduğu durum. İkincisi Türkiye’deki sosyo-ekonomik koşullar. Aile ve çocuğun özgürlük yönünde büyük bir engel oluşturduğunu düşünmem. Evlenen çiftlerin yaşam biçimlerini, ilişkilerini görmek ve algılamak. Mutsuzluklarına birebir şahit olmak, yoğun boşanma oranı.” (K13,44,E)	-Ekonomik koşullar Katılımcı, bekar bir yaşam tarzını benimsemiş olmakla birlikte, evlenmeyi ve çocuk sahibi olmayı istemeyişinde Türkiye'deki sosyo-ekonomik açıdan belirsizlik ortamını öne çıkarmaktadır. Bunun yanında Türkiye'den önce, Dünyanın içinde bulunduğu durumu da vurgulamaktadır. Bu noktada ekonomik koşulların yanında, çevresel sorunlar, doğal yaşam ortamların azalması, artan şiddet yönelimli ve ırkçı söylemler vb.de sayılabilir. Katılımcı böyle bir Dünya düzeni içinde çocuk sahibi olmayı doğru bulmamaktadır. -Artan boşanmalar ve evli çiftlerin yaşam tarzı Katılımcının bekar oluşunda etkili olan ekonomik koşullara eşlik eden, artan boşanmalar ve evli çiftlerin yaşam tarzlarıdır. Günümüzde birçok evliliğin boşanma ile sonuçlandığını gözlemleyen katılımcı için aynı zamanda evli çiftlerin yaşam tarzı da kişiliğine uymamaktadır. Bireyselliğini ve özgürlüğünü yitirecek olma risklerine girmek istemeyen katılımcının gözlemlediği evli

	çiftlerin mutsuzluğu da, onda evliliğe karşı olumsuz düşüncelerin oluşmasını neden olur. -Aile ve çocuğun özgürlük engeli oluşturmaları Katılımcının bekar oluşunun dışsal etkenleri arasında Dünyanın ve Türkiye'nin içinde bulunduğu durum ve artan boşanmalar yer almaktadır. Katılımcının içsel etkenleri arasında, kişiliği ve duruşu dolayısıyla özgürlüğüne, bağımsızlığına ve “yapı- etmelerine” olan bağlılığı bulunmaktadır. Bu noktada aile ve çocuk, katılımcının tek kişilik kurduğu yaşamında/düzeninde yer almamaktadır. Yaşamındaki "kısıtlama" oluşturan/oluşturabilecek olan etkenlere (gelir yetersizliği, aile ve çocuk vb.) karşı katılımcı "olanak" oluşturan bekarlığı seçer. Bekar yaşam tarzı katılımcı için artık bir kimlik konumundadır. Katılımcının "lüksleri" olarak nitelenebilecek olan yapı- etmeleri, hobileri ve tek başına kurduğu düzen, olası bir birliktelikte alacağı risklerin önüne geçmektedir. Bir birliktelik durumunda, özelini, özel alanını, yapı- etmelerine ayırdığı zamanını paylaşacak olması ve bu durumun benliğinde yaratabileceği sorunlar dolayısıyla kendi olamayacağı düşüncesi katılımcıyı bekarlığa bağlamakta, evlilikten/birliktelikten uzaklaştırmaktadır.
“Ailevi ve meslek. Annem 70 yaşında, onunla kalıyorum, ailevi nedenlerden. Evli olmadığım için ayrı eve çıkmanın mantığı yok. Kardeşim evli, hayliyle ben biraz da göz-kulak oluyorum anneme. Ekonomik geçim ve kariyer ile birlikte evlilik yaşamak zordu. İş terapi gibi, seviyorum rakamları.” (K8,54,K) “Yaşadığımız olumsuz aile koşulları. 19 yaşında babamı kaybettim. Aileye yardımcı olmak için çalışmak zorundaydım. Daha sonra kendi ayaklarımın üzerinde durunca	-İş-Ebeveyn (Aile)-Geçim Katılımcılar (K8,54,K finans müdürü, K34,57,K mali müşavir) her ne kadar bugün için, kariyerinde ilerlediklerinden dolayı gelirlerinin iyi olduğunu ifade etseler de çalışmaya başladıkları ilk yıllarda geçim sorunu yaşadıklarını da belirtmişlerdir. K34,57,K’nin erken yaşta babasını kaybetmiş olması, evli olmayan diğer kardeşinin ve annesinin geçimini karşılamak zorunda kalması bekar oluşunda etkili olmuştur. K8,54,K ekonomik sıkıntılar çektiği yıllarda hem kariyerinde ilerleme isteği, hem de

güçlendim ve ekonomik özgürlüğümü kazandım. Alışkanlık oldu” [bekarlık]. (K34,57,K)	evlilik yaşamı o’nun için zorlayıcı olmuştur. Nitekim fiilen 8-9 ay evli kalmış ve yeniden bekar olmuştur. Partneri ile anlaşamaması, ekonomik geçim zorluğu, kariyerinde ilerliyor oluşu ve bunu yavaşlatmak istememesi ve sonrasında da anne faktörü katılımcıyı (K8,54,K) yeniden bekar olmaya itmiştir.
“Öğretmenliğe başladığın ilk yıllarda evlensen araba-ev birlikte amaç olurdu, şimdi tercih sebebi. Yaş grubu ilerlediği için belirli bir şey isteyecektir. Adım atmışken destekli olsun.” (K15,33,E)	-Birikim sahibi olma Katılımcının, şu an için herhangi bir birliktelikte bulunmayışında ev-araba gibi birikimlere sahip olmayışı etkilidir. Katılımcı birliktelik kuracağı kişi ile benzer yaşlarda olacağını ifade ederek bu durumu bir ölçüde doğal karşılamaktadır. Bu noktada genç yaşta kurulan birlikteliklerin maddiyata dayalı olmadığını, birikim yapmanın bir amaç olduğunu, yaş ilerlediğinde ise kurulacak olan birlikteliklerde kadınların belirli bir rahatı aradıklarını vurgular. Katılımcıya göre 30’lu yaşların ortalarından sonra ise kurulacak birlikteliklerde birikim sahibi olmak, sevgi bağının önüne geçmekte ve “tercih sebebi” olmaktadır.
“Dış faktörler etkili, Ekonomi, dolar 1TL olsa evlenirim. Bulaşık deterjanı yürümüş, eski alım gücü yok. Patates 12 TL. Nüfus yükseliyor. Abim boşandı, onun etkisi çok oldu. Karısı kaçtı beni etkiledi, korkuttu... Tek yaşayana evlen derim ama ailesi ile kalıyorsa bekar kal derim. Rahatım. Teksen ev hapishane gibi olur. Aile varsa mecbur değilsin, öbür türlü mecbursun. Aile ile rahat, eş muhabbeti yok ama birliktesin sevdiklerinle. Şu anda sevgili bulmak çok zor, ya memur olacaksın ya da çok zengin.” (K29,38,E) “Şimdi evlenmeden önce geleceği düşünmek zorundasın. Nasıl geçineceğiz. 6 ay çalış, 6 ay yat, bu iş’te. Bu ortamda nasıl evlenilir? Türkiye’de bu şartlarda evlenmek, geçinmek zor.” (K36,35,E)	-Gelir yetersizliği Katılımcılar bekar oluşlarında, ekonomik koşulların etkili olduğunu öne sürmektedirler. Bu noktada kışları taksicilik yazları da bir otelde bel-boy şefliği yapan K29,38,E ile yazları bir otelde resepsiyon görevlisi olarak çalışan kışları ise işsiz olan K36,35,E nin -sürekli bir işlerinin olmaması dolayısıyla- gelir durumlarının bir aileyi geçindirmeye yeteceğini söylemek oldukça güçtür. Uzun vadeli planların yapılamadığı, geleceğin belirsiz olduğu bir ortamda da bireylerin bekarlığı kalıcı bir hal almakta, evlilik ise göze alınamayacak bir riski teşkil etmektedir. -Artan boşanmalar Ekonomik koşullara eşlik eden diğer bir neden de katılımcı (K29,38,E) için artan boşanmalardır. Özellikle ağabeyinin eşinin

	kaçtığını belirterek, evlilikten çekindiğini ifade eder. -Aile yanında rahata alışma Katılımcı (K29,38,E), tek başına kalan birinin evlenmesini salık verirken, aile yanında kalmaninsa rahat olduğunu dile getirir. Katılımcı için gelir yetersizliği ve artan boşanmalar dışında, aile yanındaki rahatı, evsel rollerin büyük bölümünde ebeveynlerine olan bağlılığı da evlenmeyişinde, bekar oluşunda, etkili olmaktadır.

Günümüzde bekar bireylerin evlenmemelerinde ve gelecekte de evli olmayı istememelerinde en önemli etkenleri gelir yetersizliği ve ekonomik belirsizlik oluşturmaktadır. Aynı zamanda gelir yetersizliğinin yanında, artan boşanmalar (K29,38,E), ebeveyni erken yaşta yitirmiş olma (K34,57,K), evli çiftlerin yaşam tarzları, aile kurumunun ve çocuğun bireyin özgürlüğüne engel oluşturduğu düşüncesi (K13,44,E) gibi etkenler de eşlik etmektedir. Aile yanında kalan bekar bireylerin başka bir eve çıkmalarının ekonomik olarak mümkün olmadığı örneklerin (K29,38,E ve K36,35,E) yanında hem ebeveyne belli bir yaştan sonra daha çok yakın olma isteği hem de evli olunmadığı sürece başka bir ev tutmanın akılcı bir tercih (K8,54,K) olmadığına ifade edilmesi de söz konusudur. Katılımcılara göre evin anlamının ve değerinin nasıl değiştiği, evsel rollerdeki etkinliklerinin nasıl olduğu konusuna ilerde değinilecektir. Ancak bu noktada aile yanında kalan bireyler için de (K29,38,E) bir tür "rahata alışma"nın yaşandığı söylenmelidir. Evsel rollerin büyük çoğunluğunun ebeveynler dolayısıyla gerçekleştirilmesi ile evliliğin risklerine karşı birey "konforunu bozmaktan" kaçınmakta, bekarlığı kalıcılaştırmaktadır.

Bireylerin yeterli maddi birikime sahip olmayışları, evlenmelerini ve birliktelik kurmalarını zorlaştırmaktadır. K15,33,E genç yaşta kurulan birliktelikler maddiyata dayanmadığı için birikim yapmanın karşılıklı bir amaç olduğunu ancak yaş ilerledikçe kurulacak olan birliktelikler de ise birikim sahibi olmanın "tercih sebebi" olduğunu ve sevginin önüne geçtiğini belirtir.

Katılımcıların gelir yetersizliğine eşlik bir diğer etken de evliliğin kariyer önünde engel olarak görülmesidir. Bu noktada kariyerinin başında iken katılımcıların evlilik yaşamasının zorlaştığı görülmektedir (K8,54,K). Benzer bir şekilde kariyer öncelikli düşünülerek evliliğin "ileri bir tarihe" ertelenmesi ile 40'lı yaşların ortalarında kurulan bir birliktelikte de alışılan bekar yaşam tarzı evliliği zorlaştırmaktadır (K7,58,K). Bireyin

(katılımcıların) yaş aldıkça alışkanlıklarını, düzenini değiştirmesi ve bir başkası ile paylaşması giderek zorlaşmakta, bekarlık kalıcılaşımaktadır.

4.1.5. İdeal Eşi Bulamamanın Sonucu Olarak Bekarlık

Yapılan görüşmeler sonucunda bekar olan katılımcıların bir bölümünün ideal eşlerini/partnerlerini bulamadıkları için evlenmedikleri ortaya çıkmaktadır. İdeal eşi bulamamanın bir sonucu olarak bekarlığın ele alınabilmesi için, en basit ifade ile, bireyin yaşamının bir bölümünde bir eş/partner arayışında olmuş olması gerekmektedir ve bu durum her zaman için etkin bir seyir izlemeye de bilir. Öyle ki ideal eş ile kurulacak olan bir birlikteliği arzulayan birey, bir arayışta olmaktan çok bir hazırlık/planlama içinde de olabilir. İdeal eşini bulamadığı için evlenmemiş olan katılımcılar için de bekarlığın bir yaşam tarzına dönüşmeye başladığı kimi örnekler için söylenebilir. Ancak ideal bir birliktelik için hazırlık yapan bir birey için bekarlık bir yaşam tarzı değil, bir ara durak konumundadır. Bu noktada bekarlık "gönülsüzce/isteksizce" sahip olunan bir medeni durumu ifade eder.

Önemli İfadeler	Temalar
“Tercih ve uygun birinin olmayışı. Sevdığım birileri vardı, evleneceğim gözle bakmadım. Annem küçük yaşta evlenmiş, ilk çocuktum. Onun zorluklarını gördüm. Erken evlenmek istemedim. 28-30 istedim. İstekler değişti. Normal biri ile evlenmem. Sıfırdan bir şeyler yapmak zor olur. Ev kirası, parasızlık, maddi rahatsızlık olmamalı. İş durumu ve kendi ayakları üstünde duran çocuk bakacak biri, böyle biri olmadı” (K19, 35, K)	-Uygunluk Bekarlık hem bir tercihi hem de uygun birinin olmayışını ifade eder. “Uygunluk” ile anlatılan bireylerin birbirleri ile uyuşmalarını, isteklerine karşılık bulmalarının yanında ekonomik ölçütleri de işaret eder. Katılımcı maddi sıkıntı çekmek istememekte ve çocuk bakımında da yardımcı olabilecek birini aramaktadır. -Geçmiş deneyimler Katılımcının bekar olmasında öne çıkan bir diğer etken de geçmiş deneyimleridir. Annesinin erken evlilik yapmış olması, ilk çocuk olan katılımcının "zorlukları görmesini" sağlamıştır. Bu durum da evliliğin ertelenmesinde rol oynamıştır.
“Tercih. Şartların etkisi de var, evli olurum, kötü bir evlilik olurdu. Doğru insanı bulmak. Role gelemem. Arkadaşların suniliği bıktırdı. ‘Benim bu adamla konuşmam bana ne katacak zeka anlamında’. Mutlu ediyor mu, enerji veriyor mu? Şu anda kimse yok. Kendimi rahat hissediyorum. Farklı fikirler,	-Yapay sosyal ilişkiler Bekarlık, katılımcı için şartların (ekonomik ve sosyal) ve doğru insanı bulamamanın bir sonucudur. Sosyal yaşantısında kendini geliştireceğini düşündüğü insanları çevresinde bulamayışı, yapay gördüğü sosyal ilişki ağları katılımcı için bekarlığı öne

bakışlar var. Bunlara saygı duymam gerekiyor. Saçma da geliyor. Onlara da uymak istemediğim için yalnızlığı seçiyorum... Yanlış biriyle yaşamaktansa, tek yaşamayı tercih ederim.” (K20, 38, E)	çıkarmaktadır. Arkadaş çevresinden uzaklaşma ve seçilen yalnızlık ile katılımcının birliktelik kurma olasılığı da azalmaktadır. Aynı zamanda da bekar olmak, istemediği bir birlikteliğin içinde olmaya yeğ tutulur.
“Gerçekten evlenmeyi düşüneneğim bir insan ile karşılaşmadım. Hiç önceliğim olmadı. Öyle olsa her şeye katlanırdım. Başkası olsa pilot diye evlenebilirdi. Bir sene önce bitti. Devam etse belki evlilik olurdu. Mesafe sorunu. Ayrıldık. Ben mutluluğa değer veriyorum. Mutsuzluğa yer vermediğim için evlenmedim. Rahata da alışıyorsun, aile yanında...” (K18, 39, K)	-Mutluluk arayışı Katılımcı idealindeki partneri ile karşılaşmadığını ve evliliğin de önceliği olmadığını belirtir. Mutluluğa değer verdiği için evlenmek için evlenmemiştir. Evleneceği kişinin gelir durumu katılımcı için önem taşımamaktadır. Katılımcı evliliği ciddiye almaktadır ve yapacağı yanlış bir evliliğin yaşamına mutsuzluk getireceğinin de farkındadır. -Aile yanında rahata alışma Katılımcının üniversite mezunu olması, yaklaşık 5 yıl boyunca restoran işletmeciliği yapmış olması ile gelen iş deneyimi sonucu evlenmeden ve aile yanında olmadan kendi başına yaşamını idame ettirebildiği belirtilmelidir. Ayrıca katılımcının şimdilerde aile yanında oluşunu “rahata alışma” olarak nitelendirmesi ile de önceliği olmayan evliliğe daha da uzaklaştığı söylenebilir.

Katılımcıların bekar oluşlarına (K19, 35, K) (K20, 38, E) (K18, 39, K) ideal eşini bulamamanın yanında ekonomik ve sosyal şartlar (K19,35,K), (K20,38,E), geçmiş deneyimler (K19,35,K), aile yanında olmanın rahatı (K18,39,K) gibi başka etkenler de eşlik etmektedir.

Ekonomik koşullar bir aile kurmayı ve geçindirmeyi zorlaştırmakta, sahip olunan sosyal ilişki ağlarının da tatmin edici olmaması bireyin istediği bir birliktelik/arkadaşlık yaşamasını engellemektedir. İdeal bir partner ile evlilik yapmak isteyen katılımcıların aileleri yanında kalmaları ya da geri dönmüş olmaları da onların evlilik için acele etmemelerini sağlar. Ayrıca aile ile kalmak yalnızlık hissini de giderdiği için de evliliğin ertelenmesini kolaylaştırmaktadır. Geçmiş deneyimlerin bireyi evliliğe karşı bir ölçüde hem geri tuttuğu hem de daha akılcı kararlar almaya zorladığı söylenebilir. Bu noktada kimi katılımcıların, özellikle ideal eş/birliktelik için hazırlık aşamasında oldukları ve bir planlamaya gittikleri de görülmektedir.

Önemli İfadeler	Temalar
“Tercihim değil. Durum olunca, şartlar olgunlaşınca olacaktır. [Bir insanın evlenmeden yaşamından tatmin olması] Zor olur. Bir yerden sonra sıkılır. Tek başına olmak çoğu zaman sıkıcıdır ...Biri oldu. Zorlama ile gelinince olmadığını gördük. "Erkek zorlar" derler, ben de zorlamadım. En kuvvetli ihtimal oydu. Diğerleri bu kadar değildi. Karşı taraf istemiyor diye düşündüm. Sustu, ben hep konuştum... Evlilik gecikirse gül bahçesi, geri dönüşsüz. Kararsızlık. Yönlendirmeyi severim. Çocuksu yanım var, karşı tarafın ağır basması lazım. Ciddi olarak o yönlendirmeyince ağırlık vermeyince olmadı... Kadınlar hep susuyor, ilgisiz gibiydi...” (K15, 33, E)	-Gönülsüz (istenmeyen) bekarlık -İdeal eş hazırlığında geçici bir durum olarak bekarlık Katılımcı, bekar oluşunu bir tercih olarak görmemekte, gelecekte -birikim sahibi olunca- evleneceğine inanmaktadır. Kurulu olan ataerki ilişki yapısının da katılımcının bekarlığında etkili olduğu söylenebilir. “Erkek zorlar” mantığının katılımcıyı geri tuttuğu, zorladığında da durumun değişmeği ifade edilir. Genel olarak katılımcının, ifadeleri doğrultusunda, kişiliğinin de girişken bir yapıda olmadığı görülmektedir. Bu noktada bir ölçüde karşı tarafın da atılımını beklemektedir. Gül bahçesi örneğini de "geciken" evliliği için vermektedir. Katılımcı için tek başına olmak istenen/arzulanan bir tercih değildir, bekarlık/bekar olmak gönülsüzcüdür. Ancak evlilik konusunda da çekincelerinin bulunduğu ve bu durumun katılımcıyı bir kararsızlık durumuna götürdüğü de söylenebilir.
“Kirada kalıyorum, aracım yok, gayrimenkul yok, borcum da yok... Şu aşamada evli olmayı istemiyorum, belki bir yıl sonra. Rahat edeyim isterler, Doğu'da gördüm, insanların ikili ilişkilere başlama sebebi de olabiliyor... Orta vadeli hesaplarım var, göreve başladığımda dedim Doğu görevini tamamla, askerliği tamamla. Bunlar tamam. Yavaş yavaş tamamlıyorum. Evlilik öncesi yapacaklarım tamamlanınca evlilik konusunda daha mı ısrarcı olabilirim? Hepsi bitince evlilik daha mı ağır basar? Kısa vadede [yüksek lisans] tezim bitsin. Orta vadede ev ve araba sahibi olayım. Karşı tarafın beklentilerini karşılamak için...” (K15, 33, E)	-Ekonomik birikim sahibi olmak -Planlanan evlilik -Gelir artışı sağlamak için eğitime devam etmek Katılımcının, evli olmayı şu anda istememesinde "birikim sahibi olmaması" etkili olmaktadır. Ev, araba vb. sahibi olmanın tercih nedeni olabileceğini belirten katılımcının, öğretmen maaşı ile bu birikimleri elde etmenin ancak borca girerek olacağını düşündüğü söylenebilir. Benzer bir ifade öğretmen olan diğer katılımcıda da (K13,44,E) görülebilir. Bu doğrultuda katılımcı için evlilik -koşulların etkisi ile zorunlu olarak- planlanmak zorundadır. Bir projeye dönüşen evlilik, karşı tarafın beklentilerinin karşılanması esasına

	dayanmaktadır. Evlilik önündeki engelleri (doğu görevi ve askerlik hizmeti, ev ve araba sahibi olma) aşma isteğinin yanında katılımcının bir diğer hedefini de "yüksek lisans" eğitimi oluşturmaktadır. Bu noktada katılımcının kendini geliştirmeye yönelmesinin yanında, tezli yüksek lisans sahibi olmasının da (maaşına) gelirine yansıyacağı düşünüldüğünde, eğitime devam etmesi -yetersiz geliri dolayısıyla- bir "gerekliğe" dönüşmektedir. Günün sonunda katılımcı her ne kadar bekarlığı tercih etmese de, şartların etkisi ile de evlenememekte, onun yerine hazırlık içinde olmakta ve evliliğini ya da birliktelik yaşayacağı ilişkiyi başlatmak için planlama yapmaktadır.
"Tercih... Arayış içinde değilim. Evlilik öncesi hedeflerim vardı. Araba kredisi bitsin, ev borcu bitsin, işlerim hallolsun diyordum. Hallettim bunları. Zaman zaman tek başına olmaktan hoşlanıyorum, farklı bir şey. Ömrüm boyunca bekar kalayım demem, illa evleneceğim de demem. 1 ciddi ilişkim oldu, 30'larda. İş ciddileşince, dünya görüşümün uymadığını gördüm. Ben aileme düşkünüm, biraz düşünelim dedik. Sonuç bu. Çok erken yaşta 20'lerin başında ciddi ciddi evlenmeyi istiyordum. Askerlik-işsizlik geçsin dedim, ev-araba edineyim. Sonra geç kalmışlık hissi oldu, evlilik için değilse de çocuk sahibi olmak için..." (K17, 46, E)	-Geç kalarak, erteleyerek bekar olma -Ekonomik birikim sahibi olmak K15, 33, E'nin aksine K17,46,E, tek başına olmaktan hoşlanmaktadır. Ayrıca her zaman tek başına kalmayan katılımcının kış ayları boyunca evinde ebeveynlerini ağırladığı ve onların bakımlarını da üstlendiği de belirtilmelidir. Ailesine düşkün olan katılımcının kurabileceği evlilikte de ebeveynlerine yakın olmak ve onlarla ilgilenmek istemesi de "dünya görüşünün uymadığı" partneri ile anlaşamamasında etkilidir. Başka bir deyişle aileye yakın olma isteği ve ebeveyn öncelikli düşünme, katılımcının önceki ilişkisinin evlilik ile sonuçlanmamasında etkili olmuştur. Katılımcı (K17,46,E) evlilik öncesi tamamlaması gereken hedefler olduğunu ifade eder: Askerliği bitirmek, işe girmek, ev ve araba borcunu bitirmek gibi. Bu noktada diğer katılımcı (K15,33,E) gibi bu hedefler de ekonomik birikim sahibi olmak temelindedir. Kuşkusuz bireyler kendilerini ve geleceklerini "garanti altına almak" ve bir güvence sahibi olmak istemektedirler. Katılımcıların evlenmeden önce ekonomik birikim sahibi olmayı istemeleri yalnızca

	karşı tarafın beklentilerini karşılamak temelinde düşünülemez. Bireylerin rahat etmek istedikleri, evliliklerinde daha az zorluk yaşamak için ekonomik birikim sahibi olmaya çalıştıkları düşünülebilir. Belki de daha önemlisi olası bir boşanma durumunda mal paylaşımı riskini almak istememektedirler. Bu noktada gelir yetersizliği ve gelecek kaygısı da yeniden öne çıkmaktadır.

İdeal eşi bulamamış olmak bireyin (K15, 33, E), (K17, 46, E) aradığı birliktelik için bir çeşit planlama ve hazırlık yapmasına neden olur. Bireyin sahip olduğu deneyimleri ve gözlemleri dolayısıyla ideal bir birliktelik için belirli bir birikimin (ev-araba vb.) elde edilmesi gerekmektedir. Bu durum da bireyi bir ilişkiye girmekten geri tutmaktadır. Genç yaşta kurulan birlikteliklerde sevgi bağı bağlayıcı olurken, ilerleyen yaş ile birlikte öne çıkarsa ekonomik birikimlerdir. Ekonomik birikimlerin öne çıkmaya başlaması ile kurulan ya da kurulacak olan birlikteliklerin de ne ölçüde "ideal" oldukları değişim göstermektedir. Katılımcının ifadeleri göz önüne alındığında artık ideal olanı sevgiden çok ekonomik birikimler işaret etmektedir. Bu noktada kurulacak olan birlikteliklerin de "mantık evliliği" ile sonuçlanma olasılığı artmaktadır. Kimi evli çiftlerin çocuklarının geleceklerini planladıkları hatta "proje" olarak yetiştirdiklerinin söylenmesine benzer bir biçimde bekar bireylerin birliktelikleri için de söylenebilir. Bekar bireyler için de birliktelik bir "proje"ye dönüşmekte, duygusal temelden, ekonomik (akılsal) temele geçmeye başlamaktadır.

İdeal eşi bulamamış olan katılımcılar ile -önceki bölümde değinilen- gelir yetersizliğinden dolayı bekar olan katılımcılar bir noktada birlikte değerlendirilebilir. İdealindeki partnerini, kendine uygun olduğunu düşündüğü eşini bulamamış olan katılımcılar ile evlilik yapmak ve onu sürdürmek için gereken gelire sahip olmadıklarını ifade eden katılımcılar için "tek başına bekarlık tipi"nin geçerli olduğunu söylemek güçtür. Bu durumda katılımcılar için bekarlık bilinçli ve isteyerek yapılan bir tercih değil, bir zorunluluktur. Gelir durumunun yetersiz oluşuna ilişkin ifadeler "tek başına bekarlık" profili içindeki kimi katılımcılarda da görülmesinin yanında, bekarlıkları üzerinde ancak dolaylı bir etkiye sahiptir. Ancak diğer katılımcılar için istedikleri halde evlenemiyor oluşlarında gelir yetersizliğinin etkisi onları ayırmaktadır. Bu noktada aslında evliliği ve aile kurmayı da ciddiye aldıkları, karşı tarafın beklentilerini karşılamak, çocuk sahibi olurlarsa onları rahat ettirmek istedikleri

de düşünölmelidir. Aksi takdirde gelir yetersizliğinin ayrılık nedeni olabileceğı endişesi bulunmaktadır.

İdealindeki birlikteliğı henüz yaşamadığını, kendine uygun bir partner bulamadığını belirten katılımcılar için de bekarlık isteyerek yapılan bir tercih değildir. Bu noktada kimi katılımcıların işleri akışına bıraktığı, birliktelik kurmak istemesine karşın şu an için öncelik vermediğı ya da olası bir birliktelik için hazırlık içinde oldukları görölmüştür, ki bu hazırlık da büyük çoğunlukla birikim sahibi olma dolayısıyla gerçekleştiğı için bir yönüyle de gelir yetersizliğine işaret etmektedir. Birliktelik kurmak istemesine karşın ideal eşini bulamadığı için bekar olan katılımcılar ile gelir yetersizliği dolayısıyla evlilik yapamayan ve yalnız -evde tek başına- yaşayan katılımcılar (K15,33,E, K17,46,E, K19,35,K, K20,38,E) için "tek başına bekarlık" değil, "yalnız bekarlık" geçerli olmaktadır.

4.1.6. Ayrılık ile Gelen Bekarlık

Çalışma kapsamında öncelikli olarak (hiç) evlenmemiş bireylere odaklanılmasının yanında bekar bir yaşam tarzının farklı yönlerini de resmetmek ve deneyimlerine yer vermek için ayrılık yaşamış bireylerle de görüşmeler yapılmıştır. Ayrılık sonrası tek başına bir düzen kurmuş ya da ailesi yanına dönmüş, bekar bir yaşam tarzına isteyerek ya da istemeyerek sahip olmaya başlamış olan bireylerin görüşleri ve deneyimlerinin çalışmaya katkısı olacağı düşünölmüştür.

Önemli İfadeler	Temalar
"20 yıldır Antalya'da yalnız yaşıyorum. Kötü bir evliliğim vardı. 1 gecede karar verdim. Otogara gittim. Tabelalara baktım Antalya dedim... Her türlü konuyu konuşayım. Paylaşalım iletişim kuralım istiyorum. Anadolu'da böyle değil, eşim de değildi. Sormuyor, sorgulamıyor, eleştirmiyor. ...bana karşı çıksın istiyorum. Karşımda bir kişilik, bir birey olsun...4 kardeşiz. 2'miz evli, 2'miz ayrı. Evlilikleri onların da çok iyi değil. Çocuklar için kendilerini adıyorlar. Ekonomik şartlardan dolayı çekiyorlar. Evlensem bu yaştan sonra, hata istemezsin... Yeniden evlenmek istiyorum ama maddi sıkıntı olunca geleceğe yönelik plan da zor. O'nun beklentilerini karşılamak da zor. O'nun standartlarını koruyamamak. Ekonomi bence	-Bir gecede verilen ayrılık kararı Katılımcı yaklaşık 20 yıl önce 9 yıl süren evliliğini bir gecede bitirme kararı almıştır. Hatta bu kararını uyumadan önce verdiğini, sabah şafağın ilk ışıklarında bir şey demeden otogara gittiğini ifade etmiştir. Ayrılığına neden olan etkenler arasında evliliğinde mutlu olmadığını, kötü gittiğini ve eşi ile iletişim-paylaşım kuramadığını belirtmiştir. Bekarlığı bir yaşam tarzı olarak benimseyen diğer katılımcılarda öne çıkan bireysellik/birey olma konusu bu defa bir birliktelik içinde karşı taraftan beklenmektedir. Yaşadığı ayrılığı anlatırken katılımcı, karşısında kendini eleştiren "tamamcı" olmayan bir partner aradığını dile getirir. Bu noktada katılımcının, görücü

2 plandadır, evlilikte ama O'nu anlıyorum. O da geleceği garanti olsun ister ama maddi durum belirsiz... Ekonomik durum olmayınca evlenemiyoruz, çıkmaz sokağa girdik.” (K14, 54, E)	usulü evlendiği de göz önünde bulundurulduğunda, evlilik öncesi eşini çok iyi tanımadığı da söylenmelidir. Dolayısıyla Evliliğinin bitişinde öne çıkan diğer faktörlerin yanında "eşini iyi tanımamanın" da etkili olduğu ifade edilmelidir. -Yeniden evlilik/Gönülsüz Bekarlık Katılımcı özellikle yalnızlık çektiğini, bu durumdan hoşnut olmadığını ve yeniden evlenmek istediğini ifade eder. Ancak bu noktada gelir düzeyinin yetersizliği öne çıkmaktadır. Esnaf olan katılımcının ekonomik durumu evlilik yapmasını ya da olası bir evliliği sürdürmesini engellemektedir. Kendi için sevgi bağının önemli olduğunu ancak karşı tarafın ekonomik birikim temelli beklentilerini de anlayışla karşıladığını dile getirirken bu durumun bir çıkmaz sokak yarattığını da belirtir. Katılımcının “20 yıldır yalnız” yaşayan gönülsüz bir bekar oluşunda da etkili olan gelirin evlilik ve evliliğin getireceklerine yetmeyeceği gerçeğidir.
“Annem, babam ve kızım ile yaşıyorum... nedeni biraz karışık. Biraz ailevi, biraz toplum, biraz cesaretsizliğim... Birlikte, evli olarak yaşayacağım insan her anlamda beni tamamlayacak biri olsa yalnız olmayı tercih etmem. Evlenmeden sonsuz mutluluk yok bence. Hep eksik kalan bir taraf var. Evlilik, aile güzel yaşlanmak demek. Elini sıkıca tutan bir yol arkadaşın var demek. Bekarım çünkü uygun bir insan yoktu hayatımda. Uygun koşullar ve uygun bir eşle evlenmek isterim. Bekar kalmak benim tercihim değil veya istediğim bir durum değil. Kadın veya erkek bir eşe, ama uygun bir eşe ihtiyacımız var. Tamamlanmak için. Diğer türlü hep bir yerler eksik bence. Ben aile olmayı seviyorum. Ben aile olmayı seviyorum. Yalnızlığı tercih etmem... Bekar bir anne olarak ebeveynlerime daha bağımlı yaşıyorum. Çocuğu yetiştirirken, kendim	-Ayrılık sonrası aile yanına dönmek Katılımcı ayrıldıktan sonra kızı ile birlikte neden ailesinin yanında kaldığını fazla açıklamak istememektedir. Ancak bu noktada toplumun boşanmış ve çocuklu olan bir bireyin tek başına kalmasını olumsuz karşılayabileceğini işaret eder. Öğretmen olan katılımcının, diğer öğretmenler de olduğu gibi, gelirin tek başına çocuğu ile kalmasına yeterli olmayacağı da düşünülebilir. Bunun yanında katılımcı ailesi ile aynı şehirde yaşadığı için ayrı bir eve çıkmanın fazladan masraf oluşturacağını da düşünmüş olabilir. Önemli olan hem toplumu işaret etmesi hem de bir ölçüde “biraz cesaretsizliğim” diyerek kendini sorumlu görmesidir. Kendi üzerinde böylesi bir ifadede bulunması da toplumun üzerinde yarattığı bir algılama biçimi olarak okunabilir. Bekarlığın, bir ölçüde,

karar verirken hem müdahale var, zor bir durum. Toplumun özellikle boşanmış kadınlara bakış açısı hoş değil. İlk zamanlar kendimi bu bakış açısı nedeniyle eksik hissediyordum. Ancak bu zamanla geçti. Ben sınırlarımı çizerim. Herkes haddini bilir ve beni kimse ilgilendirmiyorsa başkalarını da ben ilgilendirmem.” (K4,35,K)

başarısızlık olarak görüldüğü de söylenebilir. Artık kendini eksik görmediğini ifade etse de, toplumun bekar ve çocuklu bir anneye karşı olumsuz yaklaşımının tek başına kalma konusundaki endişelerinde hâlâ etkili olduğu da söylenebilir.

-Yeniden evlilik/Gönülsüz Bekarlık

K14, 54, E ve K15, 33, E gibi bu katılımcının da bekarlığı gönülsüzdür ve yeniden bir birliktelik kurmak istemektedir. Ailesinin yanında kalıyor olmasına karşın, katılımcının kendini “yalnız” olarak gördüğü düşünülebilir. Bu, doğrudan bir vurgulama ile yapılmamıştır, elbette "medeni durum" açısından da “yalnız” olduğunu ifade etmiş olabilir. Ancak diğer katılımcıların (K14, 54, E ve K15, 33, E) aksine, tek başına yaşamıyor olmasına karşın bir birliktelik kurma isteğindedir. Bu noktada aile yanında kalıyor olmanın katılımcı için yalnızlığını tamamen giderdiğini söylemek güçtür. Hatta ebeveynleri ile kalmasından dolayı çocuğunu yetiştirme konusunda kendi kararlarını almasının zorlaştığını ve müdahale edildiğini belirtmiştir. Bu noktada aile yanında kalmanın olumsuz etkilerinin de olabildiği görülmektedir. K7,58,K ve K8,54,K için ise bir ebeveyn ya da ebeveynleri ile kalıyor olmanın olumlu etkide olduğu görülmüştür. Ayrıca hem kadın hem de erkek katılımcılar arasında yeniden evlilik/birliktelik kurma isteğinin görüldüğü de belirtilmelidir.

-Sonsuz mutluluk kaynağı: Evlilik ve Tamamlanmak

Katılımcı, kendisi için, “sonsuz mutluluğu”n evlilik yoluyla olacağını, aile kurmanın da “güzel yaşlanmak” demek olduğunu ifade eder. Bu noktada katılımcı bekar oluşu dolayısıyla kendini artık "eksik" görmediğini ifade etmesinin yanında, hâlâ "tam" olarak da görememektedir. O'nun için bekarlık sultanlık değil, katlanılması zor olan, gönülsüz bir durumdur. Ayrıca genel olarak

	katılımcı göre hem erkek hem de kadın için "normal" olan da evliliğdir.
“Bir kez evlendim, ayrıldım. Artık evlilik düşünmüyorum. Bekarlık sultanlıktır. Yaşam tarzımdan memnunum.” (K3,48,K) “Bekar olmak güzel şu an. Evli olmayı şu an istemiyorum. Ben mutluyum, bu bir tercih. Kendi isteğimle ailemle kalıyorum. İşim, ailem ve çevremle olan paylaşımlarım beni mutlu ediyor.” (K5,42,K)	-Ayrılık sonrası kalıcı bekarlık Katılımcılar -ayrılık sonrası- bekar oluşlarından ve bekarlığın getirmiş olduğu yaşam tarzından memnun olduklarını ifade ederler. Bu noktada kesinlikle bir daha evlilik yapmayacaklarını söylemek olanaksızdır ancak şu an için bekar oluşlarının kalıcı bir konumda olduğu söylenebilir.
“Evlendiğimde baba evinden koca evine geçtim. Bekar kaldıktan sonra tek başına olmayı sevdim. Önceleri hiç sevmezdim. İlk defa gerçekten bekar kalınca korktum. Sonra lüks ve keyifliymiş meğerssem. Yalnızlığı hala sevmem aslında. Arkadaşlarım ve ailem ile görüşüyorum. Ama her gün belirli bir süre tek kalmalıyım... Boşanma sürecinde şöyle bir faydasını deneyimledim. Olayları kişiselleştirmeden, üst perdeden görme yeteneği edindim. Üstten, daha üstten. Kendimi çıkarıp durumlara bakabildim. Boşanma olmasa bu olmayabilirdi. “Spritüel”, ruhani olarak fazlasıyla pozitif dönüştüm, evrim-mutasyon gibi. Boşanma süreci sancılı ve katkısı çok oldu. Herkesi affedebildim. Öfke biriktirmeden, her şeyi daha kolay atlatmamı sağladı.” (K32,48,K)	-Ayrılık sonrası kalıcı bekarlık Katılımcının “önceleri hiç sevmezdim” diyerek ifade ettiği bekarlığını aslında evlilik öncesi deneyimlediğini söylemek güçtür. “baba evinden koca evine” olarak ifade ettiği evlilik yaşamını sonlandırdıktan sonra, bekarlıktan başta korkmuş olmasına karşın memnun kaldığı görülmektedir. Katılımcının bekarlık algısı “tek başınalık”tan çok, “evde tek başına olmak” biçimindedir. Katılımcı sosyal olduğunu ve arkadaşları, ebeveynleri ile vakit geçirmekten hoşlandığını belirtir. Ancak evde tek başına olma, kendi ile baş başa kalıp kendine zaman ayırma “lüksüne” de -edindiğinden beri- bağlı olduğu görülmektedir. -Boşanma ile gelen pozitif dönüşüm Katılımcı boşanma sürecinin her ne kadar sancılı olduğunu ifade etse de bu süreç içinde edindiği “üst perdeden görme yeteneği”nin ruh sağlığına olumlu etkisi olduğunu belirtir. Dolayısıyla katılımcı için bekar olmanın bir “evrim” olarak okunduğu ve kendi için bir gelişme sağladığı da söylenebilir.
“25. yıldan sonra boşandım. 8 aydır tek yaşıyorum. Gelir durumu iyi sayılır. Yetmektedir. Ev, araba vardır. Tek yaşamak bir tercih. Ekonomik. Başkasıyla yaşamak beraberinde sorunlarıyla da yaşamaktır... Yaşamdan memnunum, özgür olmaktan. Özgür olmak insanın ruhunda var. Nedir	-Ayrılık ile gelen özgürlük Katılımcının ifadelerinde ayrıldıktan sonra gelen “özgürlük” öne çıkmaktadır. Bekarlığı olumlayan ifadelerin bir süreç içinde yaşam tarzının benimsenmesi ile oluştuğunu söylemek için erken olduğu düşünülebilir. Ancak katılımcının ifadelerinde öne çıkan

özgürlük? İstemediğin hiçbir şeyi yapmak zorunda kalmamak. Özgür olmak kıymetli, kendi istediğin gibi yaşamak Bekarsın, kısıtlama yok. Hareket etme özgürlüğü, seyahat özgürlüğü, para harcama özgürlüğü, istediğin kişiyle görüşme özgürlüğü.” (K6,54,E)	özgürlük ve kısıtlanma dikkate alındığında, ayrılık bir tür “rahatlama” gibi anlamlandırılmakta, bekarlık da özgürlüğü olanaklı kılmaktadır. Aynı zamanda ev-araba sahibi olmak da ayrılık sonrası gelen “özgürlüğü” sürdürmesini kolaylaştırır. Bu noktada mekanın (evin, özel alanının), gelirin, çalışma dışındaki zamanın kullanımının tek sorumlusu olmak katılımcının bekarlığa alışmasını ve bağlanmasını sağlar. Bireyin “özgür” yaşamasını sağlayan en önemli etken ekonomik bağımsızlık olurken, evlilik yapmasını ve sürdürebilmesini sağlayan etkenin ise gelir durumu olduğu belirtilmelidir. Öğretmen olan diğer katılımcıların aksine 54 yaşında olan bu katılımcı için 25 yıl önce evlilik yaptığı göz önünde alındığında, o zaman için alım gücünün daha yüksek olduğu söylenebilir. Şu anki durumda ise katılımcı gelirin “yetmekte” olduğunu ifade eder.
[Evlili olmayı ister miydiniz?] “Evet. Israrla bekar olmak istemiyorum. Süreç, benim hayatımda biraz da böyle gelişti. Ama süre uzadıkça yalnız da hayatın geçebildiğini, farklı yönleri olduğunu ve özgürlükleri kullandıkça yalnızlığın çok da korkulacak bir şey olmadığını anladım. Hatta kendimi daha iyi ifade etmeye başladım... Ama özellikle hasta iken, bayram ve özel günlerde, tatillerde hüznün duygusu oluyor...Özel günlerin heyecanı daha düzenli bir hayat, evliliğin özlenen yanları... Oğlumun sorumluluğunu boşandıktan sonra hep kendim taşıdım. Bu biraz yorucu oldu. Maddi olarak tek başına olmakta zorlandım.” (K21,51,K)	-Ayrılık sonrası alışılan bekarlık Katılımcı ayrılık sonrası kimi zorluklar yaşadığını ifade etmesinin yanında “sürecin uzamasıyla” bekarlığa hem alıştığını hem de olanak oluşturucu olduğunu belirtir. Bu açıdan özgürlüklerini kullanabilmesiyle de bekarlığına alıştığı söylenebilir. Ancak katılımcı evlilik fikrine açık olduğunu ve evliliğin özlediği yönlerinin bulunduğunu da belirtir. Bu doğrultuda katılımcının evliliği “iyi günde, kötü günde” birlikte olmak biçiminde algıladığı, sevincini ve acısını paylaşmayı özlediği de ifade edilebilir.

Katılımcılar arasında ayrılık sonrası gelen bekarlığın farklı şekilde anlamlandırıldığı görülmektedir. Kimi katılımcılar ((K4,35,K), (K14,54,E)) için ayrılık sonrası bekarlık gönülsüzce sürdürülen bir yaşam tarzına dönüşmüştür, ki bu noktada gelir yetersizliği yeniden

evlilik yapma önünde en büyük engeli oluşturmaktadır. Bu katılımcılar için ayrılık sonrası aile yanına dönmenin, yalnızlıklarını giderdiğini ve evlilik isteklerini ertelemeyi sağladığını söylemek de güçleşmektedir. Ancak ailesi ya da bir ebeveyni ile birlikte kalan kimi katılımcılarında ((K3,48,K), (K5,42,K), (K7,58,K), (K8,54,K), (K12, 56, K), (K18, 39, K), (K29,38,E)) yalnızlıklarını bu şekilde giderdikleri ve/veya evliliklerini erteledikleri söylenebilir. Katılımcıların ebeveynlerine olan bağlılıkları ya da bağımlılıklarının da evlilik yapma/yapmama konusunda etkili olduğu belirtilmelidir.

Ayrılık, katılımcılar arasında gönülsüzce sürdürülen bekar bir yaşamı getirmekle birlikte özgür olmanın ifadesi olarak da benimsenmektedir. Tek yaşayan katılımcıların ((K6,54,E), (K32,48,K)) hareketlerinde bulduğu kısıtlanmama hali, gelirini paylaşmak zorunda olmayışı, evinin ve özel yaşamının tek sahibi olma durumu bekarlığının kalıcılaşmasını sağlamaktadır. Elbette katılımcıların bir daha kesinlikle evlilik yapmayacaklarını söylemek olanaksızdır, ancak ifadeleri doğrultusunda, yaşadıkları evlilik yaşamı da düşünüldüğünde, bekarlığın evli olmaya göre tercih edildiği açıktır.

Ayrılık sonrası bekarlık zamanla alışılan, korkulduğu gibi olmayan kimi zorlukların yanında özgürlük ve olanak oluşturan bir durum/süreç olarak da algılanmaktadır (K21,51,K). Bu sürecin yaşamın akışı içinde kabul edilmesinin yanında olası bir evliliğe -özlem duyulan yönleri dolayısıyla- kapının açık bırakıldığı da belirtilmektedir.

4.2. Bekarların Gözünde Ev ve Evsel Roller

Ev birçok insanın yaşamında hem fiziki hem de duygusal açıdan bir odak noktasıdır. Bireylerin yaşamında ev, önemli gördükleri, kan bağı olsun olmasın bir şekilde bir araya geldikleri insanlarla ilişki kurdukları özel bir alanı/mekanı ifade eder. Aynı zamanda birçok insanın en önemli parasal yatırımı ile başarı ve kişisel değerlerin bir gösterevidir. Bir yandan oldukça kişisel diğer yandan da son derece toplumsal niteliğe sahip unsurları somutlaştırarak özel ve kamusal anlamları bir araya getirir (Woodward, 2016: 217).

Ev her insanın nasıl bir yaşam sürdürdüğünü anlamak için önemli bir belirleyicidir. Ev, bireylerin içinde en az rolü (anne-baba, abla-ağabey-kardeş olmak dışında) üstlenmek zorunda olduğu bir mekan olarak gündelik yaşamda "başlangıcı" ve ulaşılan "son durağı" ifade eder. Bir çalışan, bir öğrenci, bir ebeveyn ve daha birçok insan için, kurulu olan ekonomik düzende, döngünün ilk ve son ayağında ev bulunmaktadır. Genellikle sabah iş/okul için çıkılan, akşam da ebeveynler için, eş ve/veya çocuklar için ya da bireyin kendisiyle baş başa kalması için dönülen bir mekandır. Gündelik etkinliklerin, tamamlanması gereken işlerin geçiciliği varken, ev kalıcıdır. Ev olarak adlandırılan yapılar değişim gösterse de bireyin yaşamının önemli bir

bölümünde sahip olunan, olunması istenen ya da bir türlü sahip olunamayan bir "ev" bulunmaktadır. Ev içindeki insanlarla anlam kazanan ya da anlam kaybeden bir mekan olarak, günün sonunda ulaşılması arzulanan küçük bir kulübe de olabilir, okuldan/işten dönülmek istenmeyen lüks bir daire de olabilir.

Tek başına yaşayan ya da bekar olan bireyler içinse evin daha farklı bir anlamının bulunacağı belirtilmelidir. Çünkü ailesiyle, ebeveynlerinden biriyle ya da arkadaşları ile kalan bekar bir birey için ev doğrudan kendine ait olan, onu yansıtan bir mekan değildir. Benzer bir durum eşi ve/veya çocuklarıyla kalan biri için de düşünülebilir. Ancak bu noktada ev zaten bir birlikteliğe ev sahipliği yapan, bir birliktelik sonucu kurulan bir "yuva"dır. Bu durumda kurulan yuvanın yalnızca bir bireye ait olması, yalnızca o bireyi yansıtması gibi bir iddia söz konusu değildir.

Bireyin tek başına kalması ve mekan içinde hiçbir rolü (anne-baba, abla-abi ya da kardeş gibi) üstlenmek zorunda olmaması, yalnızca onu yansıtan bir mekana dönüştürür evi. Elbette evin yalnızca bir bireyi yansıtması ya da tek sahibinin olması herkes için bir önem arz etmeyebilir. Ev pek tabii içinde yaşayanlarla, onu paylaşanlarla da anlam kazanabilir. Ancak bireyin tek kişilik kurduğu yaşantısında eve verdiği anlamın değişebileceği de düşünülmelidir. Çalışma kapsamında da bekar bireylerin yaşam deneyimlerinin aktarılması, onların yaşam ile kurdukları bağın daha iyi anlaşılması için ev ile olan ilişkileri incelenmiştir. Katılımcıların evlerine ilişkin görüşlerine, evi niteleme biçimlerine, eve attettikleri değerlere yer verilmiştir. Ayrıca katılımcıların evsel rolleri tek başlarına yerine getirebilme durumlarına da yer verilmiştir. Evi niteleme biçimlerinin ve evsel rollerdeki etkililiğin evliliğe ya da aile/ebeveyn yanında kalmaya gereksinim duyma konusunda da etkisi olacağı düşünülmüştür.

Önemli İfadeler	Temalar
“Mabedim, özelim. Hiç kimsenin girmesini istemediğim yer. Kimse nesnelerimi, kitaplarımı değiştirsın istemem. Tabloma dokunmasın. Ev hayatta yaptıklarımın bir yansıması, küçük dünyam, mutlu olduğum yer. Yemek, temizlik gibi işleri kendim hallederim. Kimse, aile ve sevdiklerim dışında, giremez. Bir kaza ile parçalandı, sevdiğime dünyamı açtım. Küçük dünyam yara aldı, paramparça oldu. Büyük yıkımlar değer yargılarımı değiştirdi. Tekrar değer yargılarımı inşa ediyorum. 1,5 yıl	-Özel alan, mabet olarak ev Ev, paylaşılmak istenmeyen özel bir mekandır, kişinin özelini ve özel alanını ifade eder. Aynı zamanda yaşama bakışını, değerlerini yansıtan bir mekan olarak da herkese açık olmayan bir mabettir. Öyle ki sevdiği, evli olmak istediği insana açmış olmasından dolayı kendini yansıtan bu mekanın zarar görmüş olduğunu belirtir. Sevilen, evli olmak istenen kişiye bile açılması riskli bir durumu işaret eder: Katılımcı, düzeninin bozulması, değerlerinin

psikologdan destek aldım, süreci atlattım. 2014'ten sonra duygu krizleri vardı. 'Peçetelik neden gri' gibi ufak şeylerden bile. Tedavi gerekiyordu, oldum..." (K10,37,E)	değişmesi ve yaşamının kontrolünün tek sahibi olma durumunun da kaybolması ile karşı karşıyadır. Aynı zamanda evinin başka birine açılması "kaza" olarak nitelendirildiği düşünüldüğünde, bu davranışın kişiliğinden/benliğinden ödün vermek biçiminde de algılandığı söylenebilir. Evsel rollerin tamamını kendi başına yerine getiren katılımcı olası bir birliktelik durumunu tamamen oyun dışında bırakmamıştır, ancak bu noktada daha temkinli davranmak istediği de söylenmelidir.
"Kişinin en kutsal mekanı. İçinde tam kendin olduğun, en huzurlu ve güvenli ortam. Barınak, yaşam alanı veya bir adres ...Kişiye göre farklılık gösterir. Benim için en kutsal mekan. İçinde yılların hatıralarını barındıran şirin bir ev... Yemekleri kendim yaparım. Türk mutfağında yer alan tüm tencere yemekleri ve yöresel tatlar denerim. Temizlik, çamaşır işlerini genellikle ben yaparım. Büyük temizliklerde gündelikçi alırım." (K12, 56, K)	-Özel alan, mabet olarak ev Ev, bireyin kendini güvende hissettiği en kutsal mekandır. K10,37,E'de olduğu gibi ev kişinin özelini ve özel alanını da ifade eden bir mabet konumundadır. Annesi ile kalan K12,56,K "içinde tam kendin olduğun... ortam" diyerek nitelediği ev, rol yapmak zorunda olmadığı, mesafelerin, duvarların kalktığı bir mekandır. İçindeki yılların getirdiği hatıralarla yaşanmışlığın olduğunu 55 yıldır aynı dairede oturduğunu belirten katılımcı evini benimsediği ve ona bağlı olduğu görülmektedir. Ev için öne çıkan diğer nitelermeler arasında "huzur" ve "güven" bulunmaktadır. Annesi ile birlikte kalmasına karşın katılımcı, evsel rollerin tamamını genellikle kendinin yerine getirdiğini ifade eder.
"Evde olmak büyük huzur. Boş zamanı evde değerlendirmek hoşuma gidiyor. Ayrıca 4 duvar mahremiyet, kutsalı, gizlisi saklısı evde olur. Kiralık evde aynı şey olmuyor, kendi evin sana huzur, güven veriyor, mutluluk... Yemekleri ben yapıyorum, mangal-ızgara türü bir şey olursa da babam. Ayda 1 kere yardımcı gelir ama [temizliği] genelde ben yapıyorum, büyük temizlik işi olursa o zaman yardımcı geliyor." (K7,58,K) "Huzur bulduğum yer. Arkadaşlarım, erkek arkadaşım ve ailem gelir. Home party, karaoke gecesi yaparız... Yemek temizlik	-Evin "sahibi" olmak -Huzur ve güven kaynağı olan ev Ebeveynleri ile birlikte kalan K7,58,K, K24,55,E K34,57,K için ev -K9,56,E, K22,43,K ve K23,47,K ile benzer bir şekilde-"huzur"u, "güven"i, "birliği" "kutsalı", "mahremiyeti" "mutluluğu" ifade eder. Ancak bu noktada kişinin kendi evinde bu duyguları hissedebileceğini, "kiralık evde aynı şeyin olmadığını" ifade etmesi ile K7,58,K için mekanın sahibi olmadan kaldığı yere bağlanmayacağı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla K7,58,K için mekana aidiyeti

gibi işleri kendim yapıyorum.” (K22,43,K) “Ev: Kale. Dünyanın en güzeli, evinde olmak. Akraba ve dostlarım geliyor. Yemekleri kendim yapıyorum, temizliğe yardımcı geliyor.” (K23,47,K) “Rahat bir ortam, huzur verir. Annemle. [kalıyorum] Zorunluluk gibi. O da yalnız kalmasın, sorumluluktan. Ev işlerini annem yapar.” (K24,55,E) “Ev: huzur, birlik, güven demek. Komşular ev oturmasına, ziyarete gelir. Yemekleri genelde kardeşim yapıyor, ben çalıştığım için yardım ediyorum. Temizliği birlikte yapıyoruz.” (K34,57,K) “Ev değerli benim için. Huzur. İşten kopma. Sığınak. İnsanın evi hep olmalı, yine de. Yaş aldıkça eve bağlılık artıyor. Önceleri pek böyle düşünmüyordum. Akşama evimde uyumalıyım. Arkadaşlarımı nadiren akşam yemeğine çağırıyorum, çünkü işten sonra çok zor oluyor, ertesi günde iş olduğunda ama bazen pazar günü kahvaltıya çağırırım. Senede bir kere ailem gelir. Mesleğim benim kendime nasıl bakacağımı öğretti, ütü, yemek, oda temizliği, 10'a yakın kokteyl gibi şeyleri üniversitede ders olarak gördük, ama şimdi bu dersleri vermiyorlar. Aile de düzen verdi bana. Babaannemle yaşadım, her sabah yatağımı kendim toplamam gerektiğini ondan öğrendim. Ütüde de aslında şansım küçükken yazları terzide çalışırdım, o yüzden hiç sorun olmadı. Ama şu an 15 günde bir eve yardımcı geliyor, temizlik, cam silme, ütü vb. işleri yapıyor. Ama bir ay gelmesin hiç sorun değil.” (K9,56,E)	getiren de "sahip olmak"tır. Ebeveynleri ile birlikte kalan ve onların bakımını üstlenmiş olan emekli turizmcı (housekeeper) K7,58,K evsel rollerin tamamını genellikle kendinin yerine getirdiğini ifade eder. Annesi ve evli olmayan kardeşi ile kalan geçim konusunda geliri sağlayan K34,57,K'nin de evsel rolleri kardeşi ile bölüştüğü görülmektedir. K24,55,E ise eşinden ayrıldıktan sonra annesi ile kalmaya başlamıştır. Evsel roller konusunda annesine bağımlı olmakla birlikte yalnız kalmasını istemediği için de aynı evi paylaştığını ifade eder. Bekarlığı, -K7,58,K gibi- mesleğinin (turizm) de etkisi ile, zamanla alışılan bir yaşam tarzı olarak gören tek başınalığı tercih eden K9,56,E için de ev “huzur”u ifade eder ve “sığınak” konumundadır. Bekarlığa ve bağımsızlığa alışmak gibi eve de yaş aldıkça bağlılığının arttığını belirten K9,56,E “İnsanın evi hep olmalı, yine de... Akşama evimde uyumalıyım” diyerek bir eş ya da çocuğa sahip olmasa da bireyin kendine ait bir evinin olması gerektiğini vurgular. Evsel rollerin tamamını yerine getirme konusunda da mesleğinin -turizmin- ve geçmiş deneyimlerinin olumlu etkisi görülmektedir. Ancak katılımcı uzun çalışma saatleri ve yüksek geliri dolayısıyla evsel rollerde bir “yardımcı”ya başvurmayı tercih etmektedir.

“Ev barınmaktır. Özel alan. Evimi ziyaret edenler değer verdiğim kişiler. Fazla ziyaretçi istemem. Kişisel ihtiyaçlarımı karşılarım. Yemek çamaşır vb. önemsizdir. Her birey ihtiyaçlarını karşılayabilmeli. Gerekli bilgiye sahip olmalı, bu konuda başkasına bağımlı olmaması gerekiyor. Tüketim alanı olarak ev çok güzel ortam. Kişiler bilgi ile donanmışsa sorun yoktur. (K6,54,E) “Hayatımı zevkli kılan hobilerimi gerçekleştirebildiğim ortam. Müziğimi dinlediğim, bilgisayar oyunlarımı oynadığım, kedimle rahatça ilgilenemediğim bir alan... Kedimin ihtiyaçlarını ben karşıyorum. Temizlik, bulaşık, yemekleri annem yapıyor... Arkadaşlarımla dışarıda görüşüyorum. Eve ağabeyimler ve ablamlar geliyor.” (K30,37,E) “Hem dinlendiğim hem huzurlu olduğum yer. Benim kendi alanım, özgür olduğum yer.” (K21,51,K)	-Özel Alan En yalın biçimiyle barınmayı ifade eden ev, K6,54,E için de özel alan olarak anlamlandırılmaktadır. 8 ay önce 25 yıllık evliliğinin sonlanması, katılımcının evsel rolleri yerine getirme konusunda sorunlar yaşamasına neden olmamıştır. Evsel rolleri kendi başına yapıyor olması ile özel alan ve tüketim alanı olarak da yeterli bilgi birikiminin bulunması katılımcının geçirdiği vakitten hoşnut olmasını sağlar. Katılımcının ifadeleri doğrultusunda bekar bir yaşam tarzına alışmadığını söylemek güçtür. Yaşam memnuniyetini ve yaşam sevincini de evi ile kurduğu bağın ve uğraşlarının arttırdığı söylenebilir. Evi -K6,54,E’ye benzer bir şekilde-hobilerini gerçekleştirdiği özel bir alan olarak gören K30,37,E’nin ise evsel rollerde annesine bağımlı olduğu görülmektedir. Evi aynı zamanda huzurlu bir yer olarak niteleyen K21,51,K için de özel alan kavramı öne çıkmaktadır.
“Erzurum, Bodrum, Antalya arasında mesleğe başladığım ilk 3-4 yıl böyle yaşadım. Ev benim için, huzur ve mutluluk demek, önemli. Tek başınalığı, yalnızlığı severim iç konuşmam çoktur, oğlak burcuyum. Annem ile akşamları kendimize alan ayırırız, tv’ler farklı, gazete-bulmaca farklı. Bireysellik önemli. Artık ayda bir hafta iş için Bodrum’da oluyorum, o da Nisandan sonra sezonda. Evle ilgilenmeyi, dolap düzenimi seviyorum. Komşuluk ilişkisi güzel. [Komşular] çabuk toplanıyorlar sağlık konusunda, annemin yaşı olduğu için bu önemli evde olmadığım 1 haftada... [Eve] Arkadaşlarım gelir, üniversiteden. Bazen de dışarıda görüşüyoruz. Annem genelde kahvaltıyı ve akşam yemeklerini yapar. Ben izinli olduğumda farklı yemekler denerim. 15 günde 1 genel temizlik için yardımcı geliyor.” (K8,54,K)	-Kişinin özeli ve bireysellik Mesleğe başladığı ilk yıllarda 3 farklı kente gidip geldiğini belirten katılımcı için evi daha da değer kazanmaktadır. Evsel rolleri daha çok annesinin yerine getirdiği söylenebilir, ancak katılımcının özellikle yazın hareketli bir iş yaşamının olduğu da belirtilmelidir. Huzur ve mutluluk veren bir mekan olan ev aynı zamanda kişinin özelini ve özel alanını da ifade eder. Geleneksel bir değer yargısı ile farklı odalara "çekilmenin" hoş karşılanmayacağı göz önüne alındığında, annesi ile birlikte akşamları farklı odalarda farklı uğraşlarını gerçekleştirdiklerini belirtmesi ile aile içinde bireyselliğe de önem verildiği söylenmelidir. Sahip olunan özel alan, bu alanın kaybedilmek istememesi ve bireyselliğe verilen önem katılımcının bekar bir yaşam sürmeye devam etmesini, bu yaşam tarzına bağlı kalmasını sağlamaktadır.

	Özellikle genç yaşta (25) -kısa süreli de olsa- evlilik deneyiminin de bulunması katılımcının evliliğe karşı herhangi bir merakının ya da isteğinin bulunmasını engeller. Çünkü bekarlık, evliliğe göre tercih edilmiştir.
“Ev, garanti. Dünya'da en rahat ettiğim yer. Kitaplarımı okuyorum, bilgisayar oyunlarımı oynuyorum. Evcimenim, akşamcılık yok. Evde balkonda içerim. İşten uzaklaştığım yer, huzur... Pek boşluk olmuyor, birkaç ay yalnızlık hissediyorum. Yazları annem-babam evde olmadığında Ankara'dan arkadaşlarım gelir sıkı arkadaşlar, ısrar ederim. Kendim yaparım yemekleri. Temizlik, çamaşır vs. hepsi bende. Benim diyen bayan bu kadarını yapamaz. Oturma odası kendi odam. Kışın kullanılmayan odaları da temizlerim. Annem örtelim mobilyaları kapa kapıyı otur der, içim rahat etmez.” (K17, 46, E)	-Ekonomik bir güvence olarak ev Ev sahibi olmak, yaşamı garantiye almak ve ekonomik bir güvence olarak görülür. Evin bir güvence olarak görülmesinin genel bir algı olduğu söylenebileceği gibi, gelir durumunun yüksek olmadığı bireyler içinse daha fazla öne çıktığı da düşünülebilir. Öyle ki evliliğin ertelenmesi konusunda da “önce ev-araba” sahibi olma temelde ekonomik birikimi ve güvenceyi sağlamayı ifade eder. Geçimini taksicilik yaparak sağlayan katılımcı için de ev barınma anlamındaki güvenlikten çok, ekonomik bir güvenceyi ifade eder. Aynı zamanda ev, diğer katılımcılarda da görüldüğü gibi huzur bulduğu bir mekandır. Evsel rollerin tamamını yerine getiren katılımcı, ebeveynleri ile birlikte kaldığı kış aylarında da bu rolleri üstlenmektedir.
“Birlik, beraberlik bütünlük simgesi. Yemek, temizlik gibi şeyleri annemle beraber yapıyoruz, yardımcı yok.” (K5,42,K) “Samimiyet, huzur, değerli olmak. Ailemle vakit geçirmeyi seviyorum. Yemekleri annem yapıyor. Temizlik, ütü gibi işleri günlük kendim yapıyorum. Ayda bir yardımcı alıyorum.” (K3,48,K) “Ev; aile birliğini, beraber, kalabalık olmayı ifade ediyor. Eve kardeşlerim, eşleri ve yeğenlerim, onların çocukları bazı akrabalarım ve birkaç komşum ziyaret ediyor. Sohbet ederiz. Çay, yemek gibi hazırlıklar yaparım. Yemekleri kendim yapıyorum. Evin tüm işlerini kendim yapıyorum. Ancak 3 yıl kadar önce geçirdiğim kazada omzumu kırdım. Bu sene bazı zorlayıcı işlerde yardımcı almayı	-Bütünlük, bir aradalık anlamında ev Ev her katılımcı için özel alanı ve bireyselliği ifade etmemektedir. Ev içinde bulunan aile fertlerine ile "bütünlük" kazanmaktadır. Ev, tek başına olmanın değil, bir aradalığın sembolüdür. “Bir aradalık” evsel rollerde de geçerlidir. Katılımcılar (K3,48,K ve K5,42,K K34,57,K) evsel rolleri ebeveynleri ile birlikte yerine getirirler. Bekarlığı seven ama yalnızlığı sevmeyen K37,66,K için de ev sahip olduğu yakın akrabaları ile anlam kazanmaktadır. Babasını 18 yıl, annesini ise 10 yıl önce kaybeden katılımcı, onlar hayattayken de evsel rollerin tamamını yerine getirdiğini ve onların bakımını üstlendiğini –“4.1.3. Kendi Ayaklarının Üzerinde Durmanın Bir İfadesi Olarak Bekarlık” bölümünde- belirtmiştir.

düşünüyorum.” (K37,66,K) “Ev: huzur, birlik, güven demek. Komşular ev oturmasına, ziyarete gelir. Yemekleri genelde kardeşim yapıyor, ben çalıştığım için yardım ediyorum. Temizliği birlikte yapıyoruz.” (K34,57,K)	
“Bir şey ifade etmiyor, hiçbir statüsü yok. Yatmaya yer görüyorum... 4 yıl önce annemi kaybettim. Aizermerdı. Artık evin anlamı yok, karavanda yaşıyorum. Ev alsam ne olacak?45 yıldır kapalı ortamda çalış, Lara'da Konyaaltı'nda denize karşı yatıyorum karavanın içinde. Ev avantajlı gelmiyor... Kendim yaparım, her çeşit yemeği, bekar olduğum için. Çamaşır, bulaşık, ütü hepsini kendim yaparım, annem öyle yetiştirdi.” (K11,62,E)	-Anlamsız ev/Anlamsızlaşan Ev Ev her zaman için bireyin yaşamının önemli bir parçasını ifade eden, büyük anlamlar attettiği bir mekanı işaret etmez. Bazen de içinde yaşayan insanlar ile anlam kazanır. Bu katılımcı içinse ebeveynini kaybetmiş olmanın getirdiği eve karşı bir anlamsızlaşma söz konusudur. Ancak etkili olan tek neden bu değildir. Kuaför olması dolayısıyla çalışma ortamının da katılımcıyı bunalttığı, daha ferah bir ortam aradığı belirtilmelidir. Karavanda yaşamak aslında katılımcının “arada” yaşadığını gösterir. Karavan ne evde ne de dışarıda olmayı ifade eder, daha çok, ev ile dışarı arasında. Bu durum elbette “yerleşik” bir düzen kurmamış olmanın göstergesi gibi ya da sürekli "yolda olma" durumu gibi algılanabilir. Ancak katılımcının, gelirin yetersiz olduğunu ve evin artık herhangi bir avantajının kalmadığını belirtmesi ile “karavan” a yönelmesi akılcı bir çözümü ifade eder. Ebeveynini kaybeden katılımcı için ev sahibi olmanın bir avantajının olmayışı ve bir anlamının olmaması evin içinde yaşayanlarla anlam kazandığını gösterir. Ebeveyninin kaybı ile ev de tüm anlamını yitirmiştir. Gelir düzeyinin yetersiz olduğunu da ifade etmesi, ev almanın da avantajının kalmadığını belirtmesi ile evlilik artık tamamen oyun-dışı

	bırakılmış görülmektedir. Ev sahibi olmanın katılımcı için artık bir şey ifade etmemesi, yalnızca kendine ait olan bir mekan olarak karavanın yeterli olmasını sağlar.
“Ev küçük. Pansiyon, yat-kalk yeri. Ev işlerini sevmiyorum, iğrenç. Ama hepsini kendim yapıyorum.” (K14, 54, E)	-Anlamsız ev/Anlamsızlaşan Ev Yaklaşık 20 yıl önce eşinden ayrıldıktan sonra Antalya'ya gelen 18 yıldır aynı evde oturan katılımcı kaldığı dairenin, apartmanda dükkan için ayrılan, girişi bağımsız olan zemin katta olduğu belirtir. Yalnızlığı sevmediğini, yeniden bir birliktelik/evlilik yaşamak istediğini önceki ifadelerinde belirten katılımcı için de ev, içindeki insanlarla, sevdikleri ile bir anlam taşımaktadır. Şu haliyle evine fazla anlam yüklemeyişinde etkili olan diğer bir neden de, niteliğinden dolayı dairesini pek benimseyememiş olması, gelir yetersizliği ile de değiştiremeyişidir. Evsel rollerden hiç hoşlanmamakla birlikte hepsini tek başına yerine getirmektedir.
[Ev] “Başta otel gibiydi. Aşırı bağılılık yoktu. Dışarıda yemek yiyordum. Yorgun olurdum, kendime vakit ayırmak için kalıyordum. Son zamanlarda ufak değişikliklerle, dışarı çıkmaktansa evde olmaktan keyif almaya, kafa dinlemeye başladım. Duvarların rengini, koltuk takımlarını, ev eşyalarımı değiştirdim. Pek dışarıyı sevmiyorum. Kuru kalabalıktansa kaliteli yalnızlık. Yaş biraz da. Eski enerjim yok. Kafam götürmüyor. Evde vakit geçirmek hoşuma gitmeye başladı. Burcum balık. Değişkenlik, dengesizlik çift karakterlilik var, simgesi çift ikonlu. Karamsarlık, içe kapanıklılık... Çamaşır, bulaşık kendim hallediyordum, annemler de geliyor. Dağınıklığım vardır ama düzenlidir. Eve geç gelmem, yardımcı almam. Çok nadiren akşam yemek yaparım. Kafama yatan etkinlik için dışarı çıkarım. Yalnız kalmayı sevmiyorum ama çok yorgunsam yapacak bir şey yoksa evdeyim.” (K15, 33, E)	-Süreç içinde benimsenmeye başlayan ev Yalnızlığı sevmediğini ve ekonomik bir birikim sahibi olunca birliktelik kurmak istediğini belirten katılımcı için evin anlamının değiştiği görülmektedir. “otel gibi” gördüğü evinde, önceki ilişkisinde yaşadığı hayal kırıklığından sonra, dekoratif değişiklikler yapmasının ardından daha çok vakit geçirmeye başlayan katılımcı, evsel rolleri de kendi başına yerine getirmektedir. Öncesinde aşırı bağılılığının bulunmadığını dile getirirse de, katılımcı için evin anlamı yavaş yavaş değişiyor görünmektedir. Başlarda otel gibi gördüğü evi artık kendi ile vakit geçirdiği özel bir alana dönüşmektedir. Eskisi kadar dışarıya çıkmaması, “kuru kalabalıktansa kaliteli yalnızlığı” tercih etmeye başlaması buna bir örnektir. Yaptığı değişikliklerle eve karşı aidiyeti artmıştır. Öte yandan evde yapılan dekoratif değişiklikler, olası bir birliktelik için evin hazırlığı niteliğinde de okunabilir.

“Resim, ufaklıktan istediğim ve bu yönde yönlendirildim. Resim dersim var, Atölye'de alıyorum. Evde de devam ediyorum. Evli olsam bu kadar zaman ayıramazdım Sergimiz oldu Akra-Barut'ta, Atölye'den arkadaşlarla. Gururum okşandı. Çocuklara gitti geliri...” (K15, 33, E)	Katılımcının ev sahibi olduktan sonra evlenmeyi düşünmesi ise bu değerlendirmeyi zayıflatmaktadır. Bu noktada söylenebilecek olan, katılımcının -yaptığı değişiklikler dolayısıyla mekanda geçirdiği zamanın artışı sonucu- evini benimsemeye başlaması ile istenmeyen bir ara durak konumunda olan bekarlığını daha çekilir kılmaya çalıştığıdır.
“Evlendiğimde baba evinden koca evine geçtim. Bekar kaldıktan sonra tek başına olmayı sevdim. Önceleri hiç sevmezdim. İlk defa gerçekten bekar kalınca korktum. Sonra lüks ve keyifliymiş meğersem... Yalnızlığı hala sevmem aslında. Arkadaşlarım ve ailem ile görüşüyorum. Ama her gün belirli bir süre tek kalmalıyım. Asıl o zaman ayrı bir haz oluyor, evde tek başına olmak. Evliyken evde daha az vakit geçiriyormuşum. Dans kursu vardı grupla birlikte. Kışın kayak da olurdu. Şimdi evde daha çok vakit geçiriyorum. Benim alanım, mabedim. Çok ender kendim yapıyorum [yemek]. 6 gün çalışıyorum, öyle olunca evde yemek yok. Temizlik için yardımcı geliyor. Yattığım, dinlendiğim ve kendim vakit geçirdiğim yer evim, seviyorum. Birlikte yaşamaya alışmış biriyim. Düşünüyorum, birlikteliğim olsa... Hem istiyorum hem çekiniyorum. Eve kapanma lüksüm olmayacak. En fazla odana kapanırsın. Bir köşede dursa kendi evim nasıl olur? Bireyselliğimi yitireceğimden korkuyorum. Aile yaşamını da özleyorum. Bir yanda kocamın da arkadaşları vardı...” (K32, 48, K) “[İlişkim] Var ciddi, [evliliği] isterim diyeceğim ama neden kaynaklandığını bilmiyorum. Evlenilmesi gerektiği için mi, aileler beklediği için mi istiyorum? Beklentiyi biliyorum. Kişisel olarak kendimi daha güvende hissedecekmişim gibi kadın olarak. Suni bir algı gibi geliyor. Evlenme teklif etse, mutlu olurum. 48 yaş, ne gerek var. Gereksiz...” (K32, 48, K)	-Mabede dönüşen ev Evlilik ile yaşadığı durumu “baba evinden koca evine” diyerek niteleyen katılımcı ayrılık öncesi bir evde tek başına yaşamadığını ifade eder. Bu da katılımcının ilk defa gerçekten tek başına -katılımcının ifadesi ile “bekar”- kalışını ve bu durumdan korku duymasını açıklar niteliktedir. Elbette bu durum yalnızca evde tek başına olma durumunu değil, aynı zamanda yaşam karşısında tek başına olmak biçiminde de ele alınabilir ve bu herkes için arzulanan bir yaşam tarzı değildir. Katılımcı eşi ile birlikte dans kursuna gittiklerini, oldukça sosyal bir yaşamı olduğunu ve evde şimdikinden daha az vakit geçirdiğini de belirtmiştir. Genellikle evli çiftlerin evlerinde daha çok vakit geçirdiklerine ilişkin olan kalıp yargı bu katılımcı için geçerli değildir. Katılımcı 9 sene önce eşinden ayrıldıktan sonra evde daha çok vakit geçirmeye başlamıştır. Katılımcı için ayrılık sonrası bekarlığın ve evde tek başına olmanın deneyimlenmeye başlaması evin bireysel özel alan olarak algılanmasını sağlamıştır. Özel alanı ile tanışınca evin anlamı değişim göstermiş artık bir mabet konumuna gelmiştir. Her gün kendi ile baş başa kalarak özel alanında geçirdiği zaman bir alışkanlığa dönüşerek adeta bir “meditasyon” niteliği kazanmıştır. Katılımcı için ancak evin tek sakini olunması ile özel alana sahip olunabileceği ve bireyselliğin yaşanabileceği söylenmelidir. Evlilikte "en fazla odaya kapanma" ile bu lüksün elde edilemeyeceği ifade edilir. Bu

	noktada değinilmesi gereken bir konu da katılımcının aslında bir ilişkisinin olduğudur. Ancak bu ilişki bir “birliktelik” olarak nitelendirilmemektedir. “Birliktelik”, o'nun için “evli olmak” ve aynı evin paylaşılması anlamına gelir. Eve bağlılığın artışı, özel alan ve bireyselliğin kaybedilme riski katılımcıyı evlilikten uzaklaştırır. Ev, herhangi bir birliktelik ile, paylaşılmak istenmeyen bir mabet konumundadır. Evden alınan hazzın artışı ile bekarlık korkulan değil, "lüks ve keyifli" bir hale gelir. Bekarlığın bir yaşam tarzına dönüşmesiyle evlilik katılımcının ilişkisinde “oyun-dışı” bırakılır. Elbette katılımcının bu durum hakkında çekinceleri de bulunmaktadır. Katılımcının sosyal bir yaşamının olması ve aile hayatına da olan özlemi onu kararsızlığa sürüklemektedir: Bekarlığının karşısında evlilik, özel alana karşılık paylaşılan ev, bireyselliğe karşılık birliktelik. Katılımcı bu durumu “arada olan” yolla çözer: Evliliğin karşılıklı oyun-dışı bırakıldığı aynı evin paylaşılmadığı bir “birliktelik”, LAT (living apart together, birlikteliği/ilişkisi olma ama ayrı evlerde yalnız/tek yaşama durumu). Katılımcının bu ilişkisi ile ilgili ifadelerine “Bekarların İdealindeki Evlilik/Birliktelik” ve “4.6. Damgalanma Unsuru Olarak Bekarlık” başlıklarında yeniden değinilecektir.
“Tek yaşıyorum. Haftasonu izinde annem ve kız kardeşim geliyor. Bekar yaşantısı gibi. Kimseye bağımlı değilsin. Hesap vermeden yaşıyorsun, özgürlük oluşturuyor. Ama eş, çocuk, aile eksikliği, burnumda tütme deyimini geçerli... Ev akşamları uyuduğum, yattığım, giysi dolabı. Eşim ve çocuklarım yanımda olsa farklı olurdu. Evlenmemiş biri farklı der. Doğru insan ve çocukların ile bambaşka bir tatmin duygusu evde olmak. En güzel şey. Mutlu olmamak için hiçbir	-Anlamsızlaşan Ev Geçici olduğu ifade edilen ancak son 7 yıldır farklı ülkelerde yaşayan çiftin evliliği LAT modelini (living apart together, birlikteliği/ilişkisi olma ama ayrı evlerde yalnız/tek yaşama durumunu) almıştır. Katılımcı için de -K11,62,E ve K14,54,E gibi- ev; içindeki bireylerle, eş ve çocuklarla anlam kazanmaktadır. Eş ve çocuklarla evi bir yuvaya dönüşen katılımcı için şimdilik evi bir “konut” durumundadır.

sebep yok.” (K38,49,E)	
“Teyzem önce oğlunu, 3 ay sonra da kocasını kaybetti. Onunla kalıyoruz. Gelir ve işim olsa ayrı eve çıkarım. Teyzemden sıkılıyorum. Annem de yoruyor. Yaşama bakışımız, algılarımız farklı. Küçük şeyler büyütülüyor, yoruyor. Ev: odam, özgürlük alanım. Mahremiyet. Salona geçildiğinde aile alanı. Teyzemin misafirleri gelir, hatır bilen insanlar... Yetişkinler evi paylaşır. Genelde bölüşüm yaparız. Teyzem bulaşık-çamaşır. Annem yemek. Ben ütü. Yemek de yaparım yumurta, fırın makarna, havuçlu kek, pizza gibi. Alışveriş bende. Ev kutsal da olsa, çok ev işi insanı yoruyor. 3 aileyi idare ediyorum beni yoruyor. Çocuk bakımı, yeğenim bana kalıyor. Getir-götür işleri de, “Teyzeni Ankara’ya götür” gibi. Ailesel dipolomasi işleri bana kalıyor. Bir şekilde idareci ve işlevsel bir oyuncuyum onlar için de.” (K25,34,E)	-Ayrı eve çıkma isteği Doktora mezunu olan katılımcı işsiz olduğu için ayrı eve çıkamadığını belirtir. İfadeleri doğrultusunda yalnızca gelir durumu da bu istekte etkili değildir. Ayrıca evsel rollerdeki ve bakım konusundaki etkinliği de katılımcıyı “yormaktadır”. Evin kutsal olduğunu ifade eden katılımcının, evsel rollerinin yoğunluğu ve teyzesi ile annesinden farklı yaşam algısına sahip olması dolayısıyla, aileye olan bağlılığı bir tür zorunluluğa ve sorumluluğa dönüşmektedir. Evli olmadan evliliğe-ebeveynliğe benzer bir yaşam sürdüğü söylenebilecek olan katılımcının genç yaşına karşın aldığı sorumluluklar, evlilikten uzaklaştırıcı bir etkidedir. Bu noktada bakım veren, evsel rolleri yerine getiren bireyler için bu sürecin -özellikle bir süre sonra- zorlayıcı ve yorucu bir duruma gelebildiği görülebilmektedir.

Katılımcılar içinde eve farklı anlamlar yüklenmekte ve bu anlamlar katılımcıların bekar yaşam tarzlarına olan tutumlarını da işaret etmektedir. Genel anlamda K5,42,K ve K3,48,K, 37,66,K K34,57,K için ev, aile ve yakın akrabalar ile şekil almaktadır. Bu yüzden "birlik, bütünlük" olarak anılmakta, içindeki insanlar ile değerlendirilmektedir. K34,57,K, K37,66,K, K5,42,K ve K3,48,K için özel alan gereksiniminin karşılandığı ya da bireyin kendi ile baş başa kaldığı bir mekan olarak düşünüldüğünü öne sürmek güçtür. Oysa ki K6,54,E, K10,37,E, K12,56,K ve K21,51,K için ev, onların yaşamlarının bir yansımasını verir. Ev, kendileri ile baş başa oldukları küçük dünyalarıdır. Evi değerli kılan onların dokunuşlarıdır. Özel alana ve kişisel zamana duydukları gereksinimleri karşılamalarını sağlayan evlerinde K6,54,E ve K10,37,E fazla ziyaretçi ağırlamak istememektedir. Özellikle K10,37,E için -yaşamış olduğu ilişkiden sonra değer yargılarını bir daha kolay kolay değiştirmeyeceğine ilişkin ifadeleri de dikkate alındığında- ev artık bir sığınak konumundadır. Benzer bir durum K6,54,E için de geçerlidir. 25 yıllık bir evlilikten sonra yaşadığı boşanma ile katılımcı evinde fazla ziyaretçi istememekte, yalnızca “büyük temizlik” gerektiğinde yardımcı almaktadır. Her türlü evsel rol konusunda kimseye bağımlı olmama anlayışlarıyla bu katılımcılar öne çıkmaktadır. Evin kullanımının kişinin "kendi ile zaman geçirmesini bildiğinde" farklı bir

mekana dönüştüğünü ifade eden K6,54,E gönüllü olarak tek başına olmakta ve bundan keyif aldığını, boşanma sonrasında özgür olduğunu ve özgür olmanın daha mutluluk verici olduğunu dile getirir. K6,54,E ve K10,37,E 'nin aksine K12,56,K tek başına değil, annesi ile yaşamaktadır. Ancak K12,56,K 'nin yaklaşımı da, tek başına yaşayanların eve verdikleri değerlerle benzerlik göstermektedir. Ev, özel alan ve kişisel zaman geçirmenin adresi konumundadır.

K15,33,E ve K32,48,K için de evin anlamının zamanla değişim gösterdiği ve özel alan olarak algılanmaya başladığı görülmektedir. K15,33,E başlarda bağ kuramadığı evinde küçük dekoratif değişiklikler yaptığını, evinde vakit geçirmekten, kendi ile olmaktan keyif almaya başladığını ifade eder. Bu noktada 33 yaşını doldurmuş olmasına karşın katılımcının 11 yıldır tek başına yaşadığı hatırlanacak olursa, evin anlamının kısa sürede değişmediği açıktır. Katılımcı günümüz yaş kriterlerine göre genç-yetişkin olmasına karşın, eski enerjisinin olmadığını “kafam götürmüyor” diyerek belirtir. İlgi çekici olan, bu katılımcının başlarda dışarıda yapacak bir şey olmayışı ile başlayan evde uzun süreli vakit geçirmesinin, zamanla alışkanlık durumuna dönüşmüş olmasıdır. Doğrudan evde vakit geçirme amaçlanmamış olmakla birlikte, ev artık farklı bir anlam ifade etmektedir. Bu noktada katılımcının küçük yaşlarda başlayan resme ilgisinin profesyonel düzeyde gelişim göstermesi ile kendini gerçekleştirme mekanı olarak da evin değerlendirildiği, anlam kazanmaya başladığı vurgulanmalıdır. K32,48,K içinse evin bir özel alan, mabet halini alması 9 yıl önce yaklaşık 20 yıllık evliliğinin bitişi ile gelen bir değişimdir. Evde geçirilen sürenin artışında yaşadığı ayrılığın etkisi görülmektedir. Bu değişim hem bir ihtiyaç hem de bir zorunluluk olarak düşünülebilir. Evde tek başına geçirilen sürenin artışı ve özel alan algısı iki katılımcı için ortak bir nokta olarak görülebilse de bu alanın kullanımı konusunda farklılıklar vardır. K15,33,E'nin evi kullanımında resim hobisi ile kendini gerçekleştirmesi öne çıkarken, K32,48,K benzer bir vurgulama yapmamakta, onun için ev daha çok “meditasyon” “rahatlama” ve kendi ile başbaşa olmak için kullanılır. Ancak her iki katılımcı için de ev, kent yaşamının karmaşık yapısından, çalışma saatlerinin uzunluğundan ve işinin yoruculuğundan kaçtığı, uzaklaştığı bir sığınak/liman konumundadır. Bu noktada çalışma saatlerinin uzunluğuna ve işinin yoruculuğuna özel sektörde haftada 6 gün çalışan mimar olan K32,48,K'nın daha çok vurgu yaptığı söylenmelidir. [Katılımcı ayrılık öncesi ortağı ile kendi işlerini yürüttüğünü, sonrasında iki ortak olarak zorlandıklarını ve başka bir şirket için çalışmaya başladıklarını belirtmiştir.] Bu koşulların da eve-özel alana olan bağlılığı arttırdığı ve bireyselliği yitirme riskinden dolayı evlilikten uzaklaştırdığı görülmektedir. Evin-özel alanın, evlilik sonucu paylaşılacak istenmeyişi katılımcının farklı -"arada olan"- bir ilişki

tercih etmesine neden olur: Evliliğin karşılıklı olarak dışarıda bırakıldığı ama arada birlikte olarak devam eden bir ilişki, LAT tipi birliktelik (living apart together, birlikteliği/ilişkisi olma ama ayrı evlerde yalnız/tek yaşama durumu). Katılımcı için bu ilişki, bir devamlılığı olsa da, gerçek bir birliktelik olarak adlandırılmamakta, karşılıklı olarak gereksinimlerin giderilmesine dayanmaktadır.

Zamanla evin anlamının olumlu yönde değişmediğini, giderek kurulan bağların zayıfladığını, ve/veya artık eski anlamının olmadığını gösteren örnekler de mevcuttur. K14,54,E ve K11,62,E için ev, yaşadıkları olumsuz deneyimler sonrasında anlamsızlaşmıştır. K14,54,E ayrılık sonrası, gelir yetersizliğinin etkisiyle, taşındığı küçük evini benimsemekte zorlanmaktadır. Yeniden evlilik yapmak isteyen ama ekonomik koşullar dolayısıyla birliktelik kuramamış olan katılımcı için yalnızlık katlanılmak zorunda olan bir durumu ifade eder. Ev içinde sevdiği insanlar olduğu zaman anlam kazanmaktadır. K11,62,E için ebeveynini yitirmiş olma sonucu ev artık “bir şey ifade etmemekte”dir, anlamını kaybetmiştir. Evin bir avantajının kalmamış olduğunu ifade eden katılımcı çözümü karavanda bulmuştur. Katılımcı evin kalıcılığına, yerleşik ve sabit oluşana karşı, “arada” ve “yolda olan” karavanı tercih eder. Evliliği pratikte LAT (living apart together, birlikteliği/ilişkisi olma ama ayrı evlerde yalnız/tek yaşama) durumunu almış olan K38,49,E için de ev, içinde eşi ve çocukları ile “yuva”ya dönüşmektedir. Katılımcı, onlardan 7 senedir ayrı kaldığını belirtirken evi de bir giysi dolabından farksız olarak nitelemektedir.

Katılımcıların eve ilişkin görüşlerinin yanında evsel rollerdeki etkinlikleri de değerlendirilmelidir. Tek başına kalan bireylerin, tahmin edileceği üzere ya kendileri ya da bir yardımcı evsel rolleri yerine getirirken ailesi ile ya da bir ebeveyni ile kalan bireyler ise bu rolleri en iyi ihtimalle diğer ev sakinleri ile bölüşmektedir. Ayrıca kimi katılımcıların ebeveyninin/ebeveynlerinin bakım rolünü de üstlendiği görülmüştür. Bu noktada kimi katılımcıların ebeveynlerinin doğrudan bakımını üstlendiği ((K7,58,K), K37,66,K)) kimi katılımcıların da ebeveynlerine hem evsel rollerde hem de gelir konusunda destek olduğu ((K3,48,K) (K5,42,K), (K8,54,K), (K12,56,K), (K17, 46, E) (K18, 39, K), (K25,34,E) (K34,57,K)), kimi katılımcıların ise gelir konusunda destek olmalarına karşın ((K24, 55, E), (K29,38,E), (K30, 37, E)) evsel roller konusunda ebeveyne bağımlı olduğu ortaya çıkmaktadır. Evsel rollerde ebeveynlerine bağımlı olan katılımcıların, olası bir evlilik durumunda da bu roller konusunda eşlerine bağımlı olacakları düşünülebilir. Evsel roller konusunda ebeveynlerine bağımlı olan katılımcılar için farklı bir bekarlık modelinin öne çıktığı söylenebilir: Ailede bekarlık. Evsel rolleri ebeveynleri ile bölüşen katılımcılar ise, karşılıklı birbirlerine destek olma temelinde bir ilişkiye sahiplerdir. Aynı zamanda genel

olarak ebeveynleri ile kalan katılımcıların, evsel rollerin bölüşümü, gelirin kullanılması ya da bakımın üstlenilmesi dolayısıyla ebeveynleri ile bir tür sessiz sözleşme (ortaklık) içine girdikleri de görülmüştür. Ebeveynleri, kurulan bu ortaklık ile çocuklarının bekar olmalarına karşı çıkmamakta, destekler görünmektedirler. Bu noktada ebeveynlerin yaşlılıkta yalnız kalmalarını engelleyen bireyler; sosyal çevreleri, eski iş/okul arkadaşları değil, evli olmayan/evlenmemiş ya da boşanmış çocuklarıdır. Evli ve çocuklu kardeşleri bulunan katılımcılara ebeveynlerinden gelen evlen baskısı bir ölçüde azalmaktadır. Ancak esas olarak katılımcıların bekar oluşları, yalnızca kendileri için değil, ebeveynleri için de avantajlı bir konumda olduğu için bekarlığın "sessizce" desteklendiği de düşünülmeye değerdir. Bu noktada özellikle ebeveynlerinin bakımını üstlenen ve evsel rolleri paylaşan katılımcılar için de farklı bir bekarlık modelinin öne çıktığı görülmektedir: Ebeveynleşen bekarlık.

4.3. Bekarların Gözünden Sosyal İlişkiler

Çalışma kapsamında yaşam deneyimlerine yer verilen bekar bireyler arasında, isteyerek evlenmeyenler, evlenmeyi istemesine karşın çeşitli (gelir yetersizliği, ideal eş bulamamış olmak gibi) nedenlerle birliktelik kuramamış olanlar, kısa süreli-uzun süreli evlilik yaşamı sürdükten sonra ayrılanlar bulunmaktadır. İsteyerek ya da istemeyerek bekar olan/bekar kalan katılımcıların sosyal ilişkileri de nasıl bir yaşam sürdüklerini anlamak için önem taşımaktadır. Sonuç itibarıyla (isteyerek ya da değil) bekar olmak, bireyin sosyal olduğu ya da olmadığı hakkında çıkarımda bulunmayı kolaylaştırmaz. Elbette bekar bireylerin daha esnek ilişki ağlarının olduğu, “bağlanma sorunu” yaşadıkları ya da sıklıkla partner değiştirdikleri gibi kimi önyargıların bulunduğu da söylenebilir. Bekar bireylerin (katılımcıların) sosyal ilişkileri ve duygusal olarak kurdukları ikili ilişkileri konusunda da her zaman için ayrıntılı yanıtlarla karşılaşılmamaktadır. Bu çalışmada her katılımcının "özelini" konuşmak konusunda istekli olmadığı da belirtilmelidir.

Önemli İfadeler	Temalar
“İlişkiler senin yaşamını emiyor, erkek arkadaş, sürekli onunla, onunla, sıkılır insan. Erkekler sürekli bir arada olmak istiyorlar. Ben kendim olmaktan memnunum.” (K16, 43, K) "25-26 yaşında Artvin'deyken az daha evleniyordum. İyi ki evlenmedim. [Sonrasında kurulan yakın ilişkiler] Oldu, birçok. Evli olmak istediler. Beni terk eden	-Yakın ilişkilerin bireyi yıpratması ve "birey" olamama kaygısı Katılımcının ifadelerinde (K16,43,K) öne çıkan erkeklerin sürekli bir arada olma istekleri, ilişkide erkeklerin zorlayan taraf olduklarına ilişkin görüş ("Erkek zorlar derler, ben de zorlamadım.") K15, 33, E ile benzerlik göstermektedir. Kurulu olan bu ilişki mantığı, hem erkek hem de kadın

yalnızca biri oldu. Ben istemedim hiç evlenmek.” (K13,44,E)

“...Evlilik ve aile bir prangadır. Bireyin özgürleşmesini engelleyen bir kurum. Ekonomik yükümlülöklere karşı elde edilmeye çalışılan komik ücret... Günümüz Dünyası ve Türkiye’inde evlilik ve aile kurumunun akıl-dışı ve gereksiz olduğu düşüncesine sahip olmam.” (K13,44,E)

katılımcıları olumsuz etkilemektedir. Zorlayan üsteleyen bir tarafın bulunması ile ilişki, bireyi yıpratıcı bir sürece dönüşür. Aynı zamanda ilişkilerin bireyin yaşamını adeta “emdiğinin” ifade edilmesi ile birliktelik içinde bireye, birey olmaya yer kalmadığı işaret edilmektedir. Katılımcılar (K16,43,K), (K13,44,E) ben olamayacağı endişesi yaşadıkları bir ilişkide benliklerini korumak için geri durmaktadırlar. Bu noktada bir ölçüde ilişkilerin bir sonraki aşamaya -evliliğe- geçmesine olanak verilmemesi bir tür “bağlanma sorunu”nu işaret etse de, önceki ifadeleri dolayısıyla, katılımcının (K16,43,K) evliliğe tamamen karşı olmaması dolayısıyla, aradığı farklı bir partner ile birliktelik yaşayabileceği de düşünülmelidir. Ancak K13,44,E içinse evlilik değil, bekarlık arzulanmaktadır. Bu noktada da birlikte yaşam pratiğine daha sıcak baktığını -“4.5. Bekarların İdealindeki Evlilik/Birliktelik” bölümünde “Ayşe Arman evliliği gibi olabilir, birlikte yaşam gibi...” ifadesi ile- belirten katılımcının (K13,44,E) evli olmayı istememesinin bir nedeninin de gelir yetersizliği ve ekonomik koşullar olduğu hatırlatılmalıdır. Yetersiz gelirin, “Dünyanın içinde bulunduğu durum ve Türkiye’deki sosyo-ekonomik koşullar”ın (K13,44,E) geçmiş ilişkilerinin bir sonraki aşamaya, evliliğe, ulaşmasını engellemiş olabileceği, katılımcıyı çekindirdiği ve geri tutmuş olabileceği de düşünülmelidir. Ekonomik belirsizlik ve yetersiz gelir dolayısıyla bekar olanların aksine gelir durumu iyi olan katılımcının (K16,43,K) ise ilişkiye bakışının ekonomik temelde seyretmediği belirtilmelidir. Bu durum da katılımcının çalışan bir kadın olarak hem bekar olmasını hem de duygusal olarak kendine yakın hissettiği, sevgi bağı kurduğu bir partner ile birliktelik kurmasını kolaylaştırmaktadır. Çalışan bir kadın olarak

	gelir durumunun yüksek oluşu, tek başına yaşamayı kolaylaştırmanın yanında toplum gözünde de olumsuz karşılamaları engellemektedir. Ayrıca birliktelik kurma konusunda da ekonomik çekincelerin olmayışı, katılımcının ilişkilerinde duygusal davranmasını ve sevgi bağına önem vermesini sağlar. -Evliliğin eşiğinden dönmek Şu anki değerlendirmesi ile “iyi ki evlenmediğini” düşünen katılımcı (K13,44,E) için bu durum yaşamındaki bir dönüm noktasını ifade eder. Bireylerin yaşamlarında çoğu zaman kurdukları yakın ilişkilerin şekillendirici etkisi olmaktadır, bu katılımcı için yaşam tarzını belirleyen, tamamlamadığı bir birlikteliktir. 44 yaşında olan katılımcının bir yaşam tarzı olarak gördüğü, gönüllü olarak tercih ettiği bekarlığının değişmemesi, standart bir yaşam seyri içinde gerçekleşmeyen bir dönüm noktasıyken o'nun için tersine bir kırılmayı ifade eder. Bu birliktelikten sonra yaşadığı ilişkilerde evliliği hiç aramadığını hatta bu yüzden terk edildiğini de dile getirir.
“Ciddileşince ben bırakıyorum ilişkiyi. Evin var mı, araban var mı sorunca ben bırakıyorum.” (K29, 38,E)	-Gelir yetersizliği, ilişkilerde öne çıkan ekonomik kaygılar ve evliliğe karşı isteksizlik Katılımcı, kurduğu ilişkilerde bir yerden sonra, genellikle yakınlaşmanın başladığı zamanlarda, partnerleri tarafından ekonomik birikimine ilişkin soruların geldiğini belirtmiştir. Bu durum katılımcının geri durmasına, hatta ilişkiyi bitirmesine neden olur. Katılımcının bekar oluşunda, ifadeleri doğrultusunda, gelir yetersizliğinin etkili olduğu hatırlandığında ve ailesinin yanında kalışını da “rahat” olarak nitelediği göz önüne alındığında, kurduğu ilişkilerin geleceğinde evliliği arzulamadığı da ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla katılımcı her ne kadar ilişkilerini ekonomik birikim temeline

	geçtiğinde bıraktığını ifade etse de, evlilik konusunda da baştan istekli olmadığı söylenebilir.
“Sosyal çevrem değişti. Bekar arkadaşlarım daha çok. Evli çiftlerle çok sık takılmamayı tercih ediyorum. Pazar günlerinin aile günü olarak geçmesi güzeldi, evlilikte. Bu durumu özledim. Bekar yaşarken de özgür olamadım. Düzen seviyorum ben. Bekarların bağımsızlığı nedir ki? Gez, ye, iç, alışveriş, spor, hobi vs. bunları özgürce yapmak mı? Bütün bunlar hayatımıza eşlik edecek uyumlu eşimizle de yapılabilir. Bence daha keyifle.” (K4,35,K)	-Evliliğe duyulan özlem Ayrılık sonrası katılımcı bekar oluşundan memnun değildir. Evlilik yaşamında ve “ailece” yapılan sosyal etkinliklere özlem duyan katılımcı sosyal çevresinin değiştiğini ve bekar arkadaşlarının arttığını ifade eder. Buna karşın özgür olamadığını belirtmesi de aile yaşamının getirdiğini düşündüğü düzene olan bağlılığından dolayı, bir tür kişilik özelliği olarak okunabilir.
“Daha sosyal değil, arkadaş sayısı sınırlı... Evcimenim, akşamcılık yok... Evli arkadaşların sosyalliği bende yok. Evli olsam eşinin akrabaları, onun iş arkadaşları vs. daha fazla sosyal olursun. Çok yakın bir çocukluk arkadaşım var ama. Evli. Bana daha çok güvenir, ben de aileden önce ona söylerim...” (K17, 46, E)	-Sosyallik getirmeyen bekarlık Bekar bireylerin daha esnek ilişki ağlarının olduğu ya da daha sosyal olduklarına ilişkin olan önyargılar bu katılımcı için geçerli değildir. Katılımcıyı göre bekar oluşu, sosyalleşememesine neden olmaktadır. Aksine evli olsa çevresinin genişleyebileceğini ve daha sosyal olabileceğini düşünür. Aynı zamanda katılımcının evcimen yapısı da sosyalleşme konusunda bir tür kısıtlayıcı gibi görülebilir. Ekonomik birikim sahibi olmak için evliliği ertelemiş olan katılımcı için sosyal olmayışında gelir durumuna vurgu yapmamakta, ifadeleri doğrultusunda öne çıkan kişisel özellikleri olmaktadır.
“Biraz psikolojik sıkıntım var. Sosyallik sıfır. Son yıllarda ev-iş sadece. Hiçbir şey yapmak istemiyorum. Işıklarda yürümeyi severdim, içimden gelmiyor. Uzun süre yalnız yaşayınca evden çıkası gelmiyor. İçe kapanık oluyorsun, hepten çevreden uzak. Esnaf arkadaşla uğramamak için yol değiştiriyordum. Sevdiğim de bir arkadaşımdır. Soracak haliyle, işler nasıl diye, e iyi değil diyeceğim. Bu sefer acır gözle bakacak, istemiyorum yalandan iyi	-Gelir yetersizliğinin sosyal olmayı engellemesi -Bir birliktelik kurma özleminin bireyin psikoloji üzerindeki etkisi Esnaf olan katılımcının gelir durumunun iyi olmaması sosyalleşmesini engellemekte, kurulu olan arkadaşlık ilişkilerini de zayıflatmaktadır. Katılımcı arkadaşlarına karşı rol yapmayı ve yalan söylemeyi tercih etmemekte, maddi durumuna yönelik sorular geldiği zaman da iyi olmadığını belirtmesi ile

demekte. Maddi sıkıntı etkili, müşteri ile bile. Bazı gün güzel iş oluyor. Kendime motive oluyorum, müşteriye karşı daha da güler yüzle, muhabbetle satış yapıyorum. İşler kötüleşirse bu defa bak, soruyor bu taytın siyahı var mı diye, var ama depoda getirmek içimden gelmiyor, kalmadı diyorum... İyi iş oluyor dedim cirom 1.000 TL oluyor bir günde, bir günse siftah yapamadan eve dönüyorum. Normalde 1.000 TL ile eve dönen insanın mutlu olması gerekir değil mi? Ben TV'ye boş bakıyorum, bir şey hissetmiyorum. Konuşmayı çok severim, kimse yok paylaşacağım.” (K14, 54, E)

kendine “acıır gözle” bakıldığını düşünmektedir. Bu durum katılımcıyı kaygılandırmakta ve daha fazla içe kapanmasına neden olmaktadır. Ayrıca maddi durumunun iyi olmadığını yakın çevresinin bilmesini istemediği de düşünülebilir. Gelir durumu ve ekonomik koşullar, sosyalleşme olanaklarının yanında, bireyin kendine olan güveni üzerinde de etkili olmaktadır. Günümüzde uygulanan ekonomi politikalarının bir sonucu olarak esnafın yeterince desteklenmemesi de katılımcının iş yaşamındaki belirsizliğini arttırmaktadır. Bu belirsizlik ortamının da yaşamına yönelik bir anlatı oluşturmasını engellediği, uzun vadeli düşünmesini zorlaştırdığı söylenebilir. Bu koşullar altında birey kendini güvende hissettiği evine çekilmektedir. Kısıtlamalara karşı kendini güvende hissetme olanağı bulduğu evini ise tam olarak benimseyemediği de söylenmelidir, ki bu konuya “4.2. Bekarların Gözünde Ev ve Evsel Roller” başlığında değinilecektir.

Gelir yetersizliğinin yanı sıra, katılımcının iyi satış yaptığı günlerde bile kendini mutsuz hissetmesi ise, yaşamını birlikte geçireceği bir partnere duyduğu özlemden kaynaklanmaktadır -bu konuya da “4.5.Bekarların İdealindeki Evlilik/Birliktelik” başlığında değinilecektir. Katılımcının birlikteliğe/birlikte olmaya duyduğu gereksinim psikolojisinin olumsuz etkilenmesinde gelir yetersizliğinin tek etken olmadığını göstermektedir. (Elbette katılımcının önceki ifadeleri doğrultusunda gelir yetersizliğinden dolayı birliktelik kuramadığı da atlanmamalıdır. Katılımcı da bu kısır döngünün farkında olarak durumunu “çıkamaz sokağa” benzetmektedir.) Ankara'daki 9 yıllık evliliğinin ardından yaklaşık 20 yıldır Antalya'da yaşayan katılımcı için bekarlığını gönülsüz olarak

	sürdürdüğü belirtilmelidir.
“Arkadaşlarıma daha sık görüşmeye başladım. Daha sosyal oldum ama çalışma saatlerim uzadı.” (K21,51,K)	-Sosyallik getiren bekarlık Ayrılık sonrası katılımcı daha sosyal olduğunu ancak bekarlığı dolayısıyla çalışma saatlerinin uzadığını da belirtir. Katılımcı için evlilik yaşamı -4.4. “Bekarların Gözünden Aile ve Evlilik” başlığında- “sorunların ve sevinçlerin” paylaşıldığı bir “ortağı” sunarken arkadaş çevresini daralmakta, bekarlık ise daha fazla arkadaş ile daha çok vakit geçirme imkanı elde ederek sosyal çevresini genişlemektedir. Genel olarak bekar bireylerin iş yüklerinin artmasına ise “Damgalanma Unsuru olarak Bekarlık” bölümünde değinilecektir.

Genel olarak sosyal ilişkilerine ve sosyalliklerine odaklanan katılımcılar (K4,35,K), (K17,46,E), (K14, 54, E), (K21,51,K) olduğu gibi, yaşadığı ikili ilişkilerin genel görünümüne değinen katılımcılar (K13,44,E), (K16,43,K), (K29,38,E) da olmuştur. Bu noktada K13,44,E ve K16,43,K için yakın ilişkiler yıpratıcı bir sürece dönüşmektedir. Bunun nedeni olarak da ilişkilerin “birey” olmayı güçleştiren bir yapısının olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca ekonomik koşullar ve gelir yetersizliği de ilişkilerin evlilik sürecine girmesini zorlaştırmaktadır (K13,44,E), (K29,38,E). Ancak aile yanında kalmanın “rahat” olarak nitelendiği durumlarda (K29,38,E) gelir yetersizliğine isteksizlik de eşlik etmektedir.

Ayrılık sonrası evliliğin özlediği yanlarını dile getirmesinin yanında “özgürlükleri kullanması” (K21,51,K) dolayısıyla bekarlığa alışan katılımcı daha sosyal olduğunu ve arkadaşları ile daha fazla görüşmeye başladığını belirtir. Ancak -K21,51,K ile benzer şekilde- ayrılık sonrası sosyal çevresinin değiştiğini, artık evli çiftlerle sık görüşemediği, bekar arkadaşlarının sayısının arttığını belirten katılımcı (K4,35,K) içinse evliliğe duyduğu özlem daha çok öne çıkmaktadır. Sosyal etkinlikleri, sosyalleşmeyi ailesi ile birlikte olmak olarak gören, evlilikte duyduğu mutluluğu yeniden yaşamak isteyen katılımcı (K4,35,K) için bekarlık memnuniyet verici değildir. K17,46,E ve K14,54,E için de bekar olmak sosyalleşmeyi kolaylaştıran bir durum oluşturmamakta, aksine zorlaştırmaktadır. K14,54,E için gelir durumunun iyi olmaması, ekonomik koşullar dolayısıyla oluşan belirsizlik ortamı sosyalleşmesini engellemekte ve kurulu olan arkadaşlık ilişkilerini zayıflatmaktadır. Ayrıca bir birlikteliğe/partnere duyduğu özlem de psikolojisini olumsuz olarak etkilemektedir. Bekarlığa ilişkin önyargılar içinde sayılabilecek olan esnek ilişki ağları ve daha sosyal olma

durumunun kendi için geçerli olmadığını belirten K17,46,E de evliliğin çevresini genişletebileceğini düşünür.

Katılımcılar arasında (K9,56,E), (K10,37,E) sosyal yaşantısı ve yakın ilişkileri hakkında konuşmaya daha istekli olan bireyler de bulunmaktadır:

“Bekar olmak daha sosyal kılıyor, kişisel yapım da öyle. Yalnız olmanın getirdiği avantajlar. Okuma grubumuz var personel ile birlikte her ay bir kitap bitiriyoruz, Piri Reis'in Hayatını okuyoruz henüz bitirmedim, bitirmem gerekiyor. Genelde de konuşmacılığı ben yaptığım için daha önemli oluyor. Yürüyüş yapıyorum, sigarayı bıraktığım zamandan gelen bir alışkanlık oldu bana... Arkadaşlarımla genelde kültür turizmi yapıyoruz, şehir turlarına da çıktığımız oluyor. Herkes gelmediğinde tek gidiyorum. Evli arkadaşlarla görüşme kısıtlı, iş+aile+çocuk olunca tabi öncelikleri değişiyor. Görüşme sıklığı azalıyor, sosyallikleri azalıyor. Çocuksuz aileler ile daha rahat. Çocukla da muhabbetim iyidir. Çocuklu ailelerle de gidiyoruz seyahatlere, 40'ından sonra evlenen bir arkadaşım, oğlu ve eşi ile birlikte Bursa'ya gittik. Daha önce de birlikte yola çıkmıştık, ben seyahat çantası yapmıştım, yolda araba kullanırken erzak önemli, çocuğun da hoşuna gitmişti. Bursa'ya giderken, oğlu bavullar toplanınca bir şey unuttuk mu diye sorunca annesine ‘... Amca’ demiş. Her evlilik farklı bir dinamik, her çocuk gibi.” (K9,56,E)

-Sosyallik getiren bekarlık

Katılımcının (K9,56,E) bekar oluşu sosyal etkinlikler için zaman yaratmakta, uyumlu olmasını sağlamaktadır. Diğer bir katılımcılardan (K17,46,E), (K14,54,E) farklı olarak K9,56,E bekar oluşunu sosyallığı açısından bir avantaj olarak değerlendirmektedir. Evli arkadaşları ile sık görüşmemesini dile getirirken değindiği “aile+çocuk” durumunun katılımcı için geçerli olmayışı sosyallliğini daha rahat organize etmesini sağlar. Elbette bu sosyal etkinliklerin gelir durumu ile ilişkisi de bulunmaktadır. Mesleğinden dolayı bekar oluşunu dile getirmesinin yanında, yine mesleğinin getirdiği gelir düzeyi ile de seyahatlere daha kolay erişim sağlamaktadır. Gelir yetersizliğinin bekar oluşunda etkili olduğu görülen katılımcılar (K13,44,E), (K29,38,E) ile farkı, boş zamanlarını değerlendirmede ve sosyalliklerinde ortaya çıkmaktadır. Sosyal bir yaşantı için elbette gelir durumunun yüksek olması gerekmebilir ancak hem seyahate/kültür turizmine dayalı etkinlikler için hem de genel olarak “dışarıda” vakit geçirmek ve sosyalleşebilmek için belirli bir harcamanın yapıldığı göz önünde bulundurulmalıdır. Katılımcı önceki ilişkilerinde yaşadıklarına kısaca değinir:

“Kül tablası yerine yemek tabağında sigarasını söndürmüştü. Şimdi düşününce 'acaba fazla mı abartmışım, söyleseydim böyle yapma diye değişir miydi?' diye düşünüyorum. Ama

başka şeylerin bir habercisi gibi hissetmişim, benim için yanlış bir hareketti, kendimden ödün vermemişim. Sonra da görüşmedik.” (K9,56,E)

Katılımcı 1994 yılında yaşadığı ilişkiden söz ederken görüştüğü kişide hoşlanmadığı hareketi göz ardı etmeyi ya da mazur görmeyi “kendinden ödün verme” olarak görmektedir. Katılımcının düzenli ve disiplinli yapısı, karakterini mükemmeliyetçi bir yapıya yaklaştırdığı için karşı taraftan değişmesini de istemez. Onun için küçük ayrıntılar büyük bir hatanın habercisi niteliğindedir: “yanlış kişi ile birliktelik”. Şimdi ise bu yaklaşımını hatalı olarak değerlendirdiğini de ekler. Bir yandan da bir ilişki kurmanın ve bunu sürdürmenin bazı tavizleri vermeye açık olan yapısının, ya da genel olarak ilişki mantığının katılımcının benliği ile uyuşmadığı söylenebilir. Katılımcı evlilik sürecine giren başka bir ilişkiden söz eder:

“3-4 önemli ilişkim oldu. İkisinde evlenme sürecine girdim. Anlaşamadım, tercihler farklıydı. Alman arkadaşım burada yaşamayı istemedi, ben de Almanya'da yaşamayı istemedim. Ayrıldıktan birkaç sene sonra evliliğine beni de davet etti. Oteldeki Alman turistlere sordum, bu normal mi diye, hani belki böyle bir adetleri mi var diye merak ettim, doğrusu biraz tuhaf bir durum olduğu için. Modern ailelerde oluyormuş ama gitmedim. Özellikle annesi beni çok severdi. Her sene önemli günlerde telefonlarız.” (K9,56,E) Bu noktada katılımcıya turizmcisi [genel müdür] olmasının sağlayacağı avantajlardan dolayı iletişimin koparılmamış olabileceği sorulduğunda, başkalarından bu şekilde davranışlar gördüğünü ancak bu aile için durumun pek öyle olmadığını belirtmiştir. Özellikle nerede yaşayacakları konusundaki tercih farklılıkları katılımcının bu birlikteliğini sürdürmemesine neden olmuştur. Başka bir katılımcı (K10,37,E) içinse mesafe/nerede yaşayacakları konusu sorun olmamış, kararı partnerine bırakmıştır. (K9,56,E)'nin yaklaşımı ile bu katılımcının (K10,37,E) kendinden bir ölçüde ödün vermiş olduğu da söylenebilir. Bu noktada, katılımcının (K10,37,E) kişiliği, ilişkilere bakışı ve partnerine olan bağlılığı hakkında önemli ifadelerinin bulunduğu açıklamalarına değinmek yerinde olacaktır:

“2014 yılı devrimdi, benim için. En ciddi aşk duygusunu hissettim. Şehir efsanesi gibi gelirdi aşk, bağlılık. O yıl 180 derece dönüş, kırılma noktası oldu. İki önemli nokta var diyebilirim hayatımda. 2010'da ağabeyimin oğlu kaza geçirdi, çaresizliği öğrendim. 2014'de 2 katı güçlenirim derken yine çaresizlik, artık dinginleştim ama ara ara sinir patlamaları oluyor. Sevgimi de mutluluğumu da üzüntümü de aşırı yaşıyorum.” (K10,37,E)

“Geleneksel Türk ailesi, babadan sorunlu. Dağınık yaşam. Kahvede kumar oynama alışkanlığı vardı babamın. Anne baba sürekli kavga, el teması olmadı ama lanet okuma olurdu. Ailede alacağın sevgiyi alamayınca bir anda "O" [S.....] doldurdu. Fiziksel güzelliğinin yanında hayat hikayesi içine aldı. Tanışma biraz tuhaftı, duygusal bir halim oldu,

kuzenlerimle. Barmenlerin işi bırakmıştı, 5'ten sonra 3 saat ben gelirdim. Eğlenceli, sempatik kızlar bara geliyordu, arkadaşlarım “S.....” seninle tanışmak istiyor dedi. 1-2 içerlerken onlar, bu kız göğsüme yaslanıp uyumayı tercih etti. Bu O'na bakışımı değiştirdi. Gitme günü geldi benim için sıradandı. Ama arkadaş ağlayınca havaalanında bekledim, çiçek aldım orada bakışı değişti. Cinsellik olmadı, ülkesine gidince skype, sosyal medya oldu. Onunla 5-6 defa gidiş geliş oldu. Ciddi temele oturmuştu. Kendi de istediği, evliliği. Çocuk sahibi olmak istedi. Türkiye'de de Belçika'da da olurdu. Nerede olursa benim için, bir kulübede avcılıkta yapardım, onunla güçlü hissediyordum. Yaşadığı eyalette vatandaşlık kabul olmadı, üzüldü, farklı bir eyaletten kabul aldık. 2014'te evlenecektik, annesi evi verdi, yaşadığı. Dil okulu ve iş için bir süreç olacaktı, yardım aldım. Sevgi diye adlandırdım, onunsa “baskı” dediği. Hayatıma aldığım insana duvarları kaldırırsam, onun da kaldıracağını düşündüm, sorgulamayı kaldırmıştım ben. Düzeltmemi istediklerini hiçbir şeyi ciddiye almadım. Ben söyledim, sevmediğim davranışlarını ama görmezden gelirdim sevgimin onu baskıladığını, kısıtladığını sonradan gördüm. Geç geldiği 3-5 gün skype'dan eve dön dediğimde, güven meselesi olarak algıladı, bense güvende olmasını istiyordum. Önceleri haber veriyordu, sonra olmadı. Ben kontrolü kaybettim. Dışarı çıkamazsın dedim, 2 senenin üstüne neredeyse. 3 operasyon geçirdim, 12 diş kırdım uykuda, ağlayarak uyanıyordum. Bir aşk varsa yaşadım, acısını da, kendi namıma. Mecnun'a, Fuzuli'ye meydan okuduğumu düşünüyordum. Koşulsuz-şartsız bağlanıyorsun, bağırmasından mutlu oluyorsun. Onun yanında Tanrı rolünü oynuyordum. Her şeyi başarabilirdim. Her işi yapabilirdim. Yeniliğe açığım, her yerde çalışırdım. Eğer bir Tanrı varsa bunu kıskandı, ‘Beni annem, babam bu kadar sevmezken senin beni bu kadar sevmen inandırıcı gelmiyor’ derdi “S.....”. Hayatına bir insanı alınca kendine verdiği değer kalmıyor. Üstüne düşünmek istemiyorum artık.” (K10,37,E)

“Düşünce tarzı yaşam kalitemi etkiliyor. Sürekli cezalandırıyorum kendimi, ben olamıyorum, eskiden sürekli ben vardım oysa. Biri ile diyalog gelince “hadi ya” diyor, 4800 km. ötede Belçikalı bir Yahudi ile görüştüğümü öğrenince. İnancı yok bence önemli, büyük dinlerden olması gerekmez, inancın olması hayata bakışı getiriyor. Özgürlükçüyüz ama bireyselliğimiz, hep ben mantığımız var. İnanç varsa bunu kısıtlıyor...” (K10,37,E)

-“Ben olamıyorum”

-Duvarların kırılması-denetleme/kontrol-benliğin yitimi endişesi

Katılımcı 2014'te yaşadığı ilişkisinde duvarlarını kaldırmış ve partnerine tamamen kendini açmıştır. Buna karşın ne karşı tarafın duvarlarını kaldırdığını ne de kendi davranışlarını değiştirebildiğini belirtir. Katılımcının duvarlarını kaldırması yaşamına bir başkasını almasını ifade eder, davranışlarında, tutumlarında ya da süregelen ilişkisindeki

hareketlerindeki bir değişimi değil. Öyle ki ilişkisinin bitmesinin nedeni olarak da sevgisinin partnerini baskılayan, kısıtlayan bir hâle gelmesini ve bunu değiştirememiş olmasını gösterir. İfadeler göz önüne alındığında 2014'ten önce bu denli yüksek bağlılık ve duygusallık gösterdiği bir birlikteliğinin bulunmadığı görülmektedir. O tarihe kadar da özel yaşamının bütün kontrolünü kendi elinde tutmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Herhangi bir birlikteliğe, ilişkiye ya da yakınlaşmaya karşı ördüğü duvarlarla bunu sağlamaya çalışan katılımcı, bir partner ile birliktelik kurmaya başladığında ise “iki kişilik” düşünmekte zorlanmıştır. “Duvarları kaldırmış” olması ile özel yaşamının kontrolünü kaybetme riskini de taşımaktadır. Ayrıca kendine tanıdığı özel alana ve özel zamana karşı tarafın da sahip olduğunu kabul etmede zorlandığı da söylenebilir. Kontrolü kaybetme durumu, baskı/denetim ya da güven soruna olarak açığa çıkmaktadır. Bu noktada, her ne kadar aşırı sevgiden kaynaklanıyor olsa da, ilişkilerde “denetleme”nin birey (partner) üzerinde olumsuz etkide olduğu görülmektedir. Katılımcının ifadeleri göz önüne alındığında kurulan birlikteliğin bitmesinde mesafe ya da iletişim sorun oluşturmamış, sevgisinden ileri geldiğini öne sürdüğü “baskılama”nın “kısıtlama”nın yol açtığı güven sorunu ve genel anlamda “denetleme” isteği etkili olmuştur. Aynı zamanda bir ölçüde karşı tarafın “hep ben mantığının” ilişkiye zarar verdiği de ima edilmiştir ve bu birliktelikte özveride bulunanın yalnızca kendi olduğu da işaret edilmiştir. Bu noktada katılımcı sahip olunan bir inancın, din ya da bir değerler sisteminin bireyin özverili olmasını sağladığını düşünür, ki partnerinde gördüğü eksiklik de budur. Ancak gerçekte, katılımcının ne kadar özveride bulunduğu ya da partnerinin özverili davranmadığını söylemek olanaklı değildir.

Katılımcının kendini sürekli cezalandırması ve ben olamamak olarak adlandırdığı durum da, tek başınlığı/yalnızlığı sevmesine kendini bu şekilde tanımlamasına karşın, eski partnerini ve ilişkisinde yaşadıklarını aşmakta güçlük çekmesinden kaynaklanmaktadır. Katılımcı yaşadığı bağlılığı/bağımlılığını, benliği ile örtüştüremez. Bu durumun bir çeşit benlik çatışmasına yol açtığı söylenebilir.

“Maddi-manevi kazançların bir diyeti olacaktır. Araba için taksit de olur. Mutluluk üzüntüyü getirecektir. Oto-kontrolüm var, mekanizma. Bir şey durduruyor, mutluluk sırasında kahkaha atacakken frenliyorum hastalıklı bir düşünce belki. Kendi içimde ruhu ikiye bölmüş gibi oldum.” (K10,37,E)

“Tekrar denedim sonra geçen yıl. Bir yaraya iyi geldi, ailesi parçalanmıştı anne-baba ayrı. Ben kendimi arıyordum, kendime aşkıttım. Hayat tarzı farklı olsa da yaşanmışlık aynı, bende aile dağılmasa da bağ yok. 2-3 ay sürdü aşk değil, bir hoşlantıydı... Şimdi kız arkadaşım var, sevgili diyemem. Aynı hafta 4.ye çağırırsa gitmem. Beklenti oluşmasın,

karşılıklı. Özellikle ara veriyorum, 10-15 gün. “Bağlanma”da temkinliyim. İşim var diyorum, iletişim kursa da frenliyorum. Yaşadıklarımın sonra bağlanmak değil, bağımlılık gibi uyuşturucu gibi aynı krizler aslında. Fiziksel, ruhsal eksik dolmuyor. Bağırması bile doz veriyor, ne dediğinin önemi yok, toplamaya çalıştığım değer yargıları bunlar, genelde yalnızlığı severim. Bazı yönlerden yanında nefes olması iyi olurdu. Ama çok düşünmem. Ertelemediğim yüzleşmek istemediğim bir şey. 10. değil, 11. sırada benim için biri ile olmak”. (K10,37,E)

-Bağlanma/Bağımlılık karşısında örülen yeni duvar ve ertelenen birliktelik

Katılımcı birliktelik kurmayı “11. sıraya” koymakta ve olası bir birliktelik durumunda tekrar benzer acıları yaşayabileceği riskine karşın ilişkilerini ertelemekte, sürekli kendini “frenlemektedir”. Katılımcı kendi olamayacağı, benliğini yitireceği endişesine sahiptir. Duyguları ile değerleri karşı karşıya gelmektedir. Yeniden mutlu olursa, değerlerini, benliğini yitirebileceğinin yanında, bu mutlu oluşunun bir diyeti olarak yeniden mutsuzluk duyabileceğini düşünür. Bu nokta bir tür “mekanizma” geliştirir ve kendini “kaybetmemeye” çalışmaktadır. Bu mekanizmaya ya da kod'a uyararak; yaşamını, düzenini ve benliğini güvene almaktadır.

Önceki ilişkinin yol açtığı yıkımı bir daha yaşamamak için çevresi ile arasına yeniden bir duvar örmektedir. Kız arkadaşı ile sosyalleştiği göz önüne alındığında belirli bir geçirgenliğinin de olduğu söylenebilecek olan bu yeni duvarı, önceki ilişkisindeki partnerinde olduğu gibi bir bağlanma yaşamamak, zarar görmemek için örmekte ve bu bağlanmayı da bir tür uyuşturucu bağımlılığına benzetmektedir. Birliktelik kurmayı erteleyerek yeniden hata yapma olasılığını da engellemiş olur. Katılımcı yalnızlığı/tek başınalığı sevse de önceki ilişkisinin kendine verdiği zararları tekrar yaşamamak için birliktelik kurmaktan, bağlanmaktan kaçınır. Bu kaçınma durumu aynı zamanda benliğinden ödün vermemek için de gerçekleşen bir geri duruşu ifade eder. Katılımcı için bekar olmak/tek başına yaşamak, değiştirmekte zorlandığı, değiştirmeye çalıştığında acı duyduğu bir sürece dönüşmektedir.

4.4. Bekarların Gözünden Aile ve Evlilik

Çalışma kapsamında katılımcıların aile ve evlilik hakkındaki görüşleri araştırılmış, aile kurumuna verdikleri anlama ve onlar için neler ifade ettiğine değinilmiştir. Katılımcıların bu konuya bakışlarının bekar oluşları ve yaşama bakışları ile ilgili fikirler verebileceği düşünülmüştür. Ayrıca katılımcılara, “insanlar evlenmeden yaşamlarından tatmin ve mutlu olabilirler mi?” sorusu yöneltilerek aile ve evlilik hakkındaki görüşlerinin bekarlık ile ilişkisi kurulmaya çalışılmış, bu konu hakkında daha fazla bilgi alınmaya çalışılmıştır.

Önemli İfadeler	Temalar
“Evlenmeden sonsuz mutluluk yok bence. Hep eksik kalan bir taraf var. Evlilik, aile güzel yaşlanmak demek. Elini sıkıca tutan bir yol arkadaşın var demek... Ben aile olmayı seviyorum, yalnız olmayı tercih etmem... Yeniden evlenebilirim başka bir adamla.” (K4,35,K) [Evlenmeden bir insanın yaşamından tatmin olması] “zor olur. Bir yerden sonra sıkılır. Tek başına olmak çoğu zaman sıkıcıdır. Geçmez bir ömür, bir yere kadar tek başına. Evlilik: bir arkadaş, destek, bazen sırtını verebileceğin bir sevgili. Aile: çocuk, ciddiyet ister. Kararını veremem. Evlendikten sonra iki kişi karar vermeli. Karşılıklı karar alınmalı. Benim için kapalı kutu. Belki ben eşimi rahatlatırım ya da o beni.” (K15, 33, E)	-Evlilik ve aile: Mutluluğu sağlayan ve destek olan bir arkadaşına sahip olma Katılımcılar için yalnız yaşamının tercih edilmediği açıktır. Bu noktada katılımcılar tek başına yaşamlarından memnun olamayacakları düşüncesi ile mutluluğu sevdikleri kişilerle evlilikte bulacaklarını ifade ederler.. Birlikte oldukları kişi dolayısıyla evliliği ve aile kurmayı da bir “desteğe” “yol arkadaşı”na sahip olmak olarak tanımlarlar. K15,33,E çocuk konusunda farklı bir eğilim gösterir ve bu sorunun iki kişilik bir yanıtı olduğunu ifade eder. Katılımcının (K15,33,E) partnerini düşünmesi ve onun kararına saygı duyması bu konudaki ciddiyetini gösterir. Elbette çocuk konusunun kimi çekinceleri de beraberinde getirdiği, “rahatlama” ifadelerinin dile getirilmesi dolayısıyla söylenebilir.
“Sevgi ve güvenin temel oluşturduğu biriyle bir ömrü birlikte yaşamak ve bu yaşamı bir çatı altında devam ettirmek. [Evlenmeden bir insan mutlu olabilir mi?] Elbette olur. Ama evlenmemiş olmak kişinin tercihi olmalı...” (K12,56,K) “Saygı-vefa-bağlılık” (K2,50,E) “Sevgi-güven” (K3,48,K) [Aile ve evlilik] “Toplum normlarına göre gerekli. Bana göre sevgi-saygı varsa olmalı. Evlilikte sorumluluk duygusu artıyor. Hayatını en az 2 kişilik planlıyorsun. Sorunlarda ve sevinçlerde bir ortağınız var. Evlilik birliğinde kişilerin kendi alanı da olmalı. ...özellikle hasta iken, bayram ve özel günlerde, tatillerde hüznün duygusu oluyor...Özel günlerin heyecanı daha düzenli bir hayat, evliliğin özlenen yanları.” (K21,51,K).	-Sevgi ve güven temelinde kurulan birliktelik: Evlilik Katılımcıların (K12,56,K), (K2,50,E), (K3,48,K) evliliği ve aileyi, sevgi ve güven ile tanımladıkları görülmektedir. Bu noktada aslında güvenin farklı bir konumda olduğu düşünülebilir. Birliktelik yaşadıkları bireylere karşı da sevgi duyabilecekleri ancak evlilik ve aile olma konusunda ancak güvendikleri zaman bağlılığın sağlanabileceği söylenebilir. -“Sorunların ve sevinçlerin” paylaşıldığı birliktelik içinde özel alanın önemi (Aile ve evlilik)Konu hakkında diğer katılımcılarla (K2,50,E, K3,48,K, K12,56,K) benzer ifadelerle sahip olan K21,51,K –“4.1.6 Ayrılık ile Gelen Bekarlık” başlığında da değinildiği gibi- evliliği; yaşamın acı tatlı yönlerinin paylaşıldığı bir birliktelik olarak görmekte ve bu yönünü özlediğini de belirtmektedir. Sevgi-saygı temeline dayandığında ailenin kurulabileceğini

	belirtmesinin yanında –“4.2. Bekarların Gözünde Ev ve Evsel Roller” başlığındaki görüşlerinde de öne çıkan- birliktelik içinde bireylerin özel alanlarının olması gerektiğinde vurgu yapılmaktadır. Sonuç olarak katılımcının, bireysel alanın yitirilmeyeceği bir evlilik anlayışına sahip olduğu görülmektedir.
[Aile ve evlilik] “Güzel. Belki çok büyük anlamlar yüklemiyorum. Güzel bir birliktelikte evlilik güzel olmalı paylaşmak. Ama meslek zorluyor. Çocukluktan bağımsızlığımı düşünüm. Tercihler... Otelei olmasam, asker olurdum disiplin isteyen bir yer ya da hastane yönetimi düzen, disiplin önemli. Öğretmenlik isterdim. Üniversite’de hocalarım kalmamı istemişti, o zaman düşünmemiştim. Geçtiğimiz yıllarda dışarıdan ders verdim üniversiteden, ama şimdi olmuyor master ve formasyon istiyorlar. Olursa yine devam etmek isterim.” (K9,56,E).	-Kişiliğin ve mesleğin etkisinde evlilik kavramı Katılımcının aile ve evlilik hakkındaki görüşleri bir yandan bekarlığı hakkında da bilgi vermektedir. Katılımcının sahip olduğu mesleğinin -yüksek gelire karşın uzun çalışma saatleri dolayısıyla oluşan zorlayıcı yapının- yanında kişiliği, bağımsız olarak kurduğu tek kişilik düzeni evlilik ve aile karşısında bekarlığın tercih edilmesini sağlar. Bu noktada aile ve evlilik de güzel bir birliktelikle güzel bir paylaşım biçiminde ifade edilerek biraz da sıradanlaşmakta, büyük anlamlar yüklenmemektedir. Katılımcı konuşmasını aile ve evlilikten çalışma yaşamına getirir. Aile ve evliliğe ilişkin bir özlem yerine “üniversitede ders vermeye devam edebilme” konusundaki isteği/özlemi öne çıkar. Katılımcıyı yaşamında mutlu eden, kendini gerçekleştirmesini sağlayan, turizmde ve öğretmenlik tatminini sağladığı üniversitede çalışmasıdır. Bir ölçüde mesleğinin daha doğrusu çalışmalarının evliliğin önüne geçtiği de söylenebilir.
[Evlenmeden bir insanın yaşamından tatmin olması] “Kültürlü bir insan olabilir, yaşadığı çevre ve ortamla ilgili olacak. Yalnız yaşayan biri program yapmasını bilmeli: "Bugün çantamı alayım, gideyim" dersin mutsuz olursun, planın olmalı. Bugün keşke şunu yapsaydım demez, pişmanlık olmaz, mutsuzluk olmaz. Keşkelerle zaman geçmez. Evlilikte fikir ortaklığı ve gelir durumu mutluluk getirir. Mutsuzluklar maddi sıkıntıdan. Bunları sağlayınca evlilik güzel	-Mutluluk için planlı olmak Katılımcıya göre, insanın evlenmeden yaşamından tatmin olabilmesi için programlı olması gerekmektedir. Bu noktada katılımcının kişiliği de devreye girmiş, kendinin de planlı bir yaşantısının olduğunu belirtmiştir. Turizm sektöründe çalışma saatlerinin uzun oluşu ve belirsizliği dolayısıyla oluşan stresli yapıya karşı katılımcılar (K7,58,K), (K9,56,E) planlı olmaya gayret ettiklerini belirtirler. Esnek ve

ama ne kadarı böyle?” (K7,58,K)	çoğunlukla programsız denebilecek bir çalışma yaşamında bireyler planlı kalmaya özen göstermektedirler. Bu sektörde çalışan ve yine de bir düzen kurduğunu ifade eden katılımcılar için, evlilik -genel bir kanı olan- “düzen getirici”liğin uzağındadır. Katılımcıları evlilikten uzaklaştıran, bekarlıklarını sürdürmelerini sağlayan tek kişilik kurdukları düzenleridir. Katılımcı iyi bir evliliğin, fikir ortaklığına ve yeterli bir gelire sahip olunduğunda gerçekleşeceğini ifade eder. Bu noktada katılımcı “diğer evlilikler” hakkındaki görüşlerini de üstü kapalı belirtir: “Ne kadarı böyle?” Katılımcının, şartlar dolayısıyla, birçok evliliğin mutsuz olduğunu ima ettiği söylenebilir. Diğer evliliklerin olumsuz örnekler olarak görülmesi -tek kişilik kurduğu düzenine ek olarak- evlilikten uzaklaştırıcı bir etkiye de sahiptir.
“Evlilikleri dürüst bulmuyorum. Tanıdığım iki tarafın da başkaları ile görüşüğünü biliyorum. Akşama Instagram’a ‘hayatımın anlamı’ diye paylaşım yapıyor... Eğer hayatımda biri olacaksa paylaşmak için olsun kolaylaştırmak için olmasın... Evlilikte kabullerin değişiyor, olmazsa olmazların ve her şeyin değişiyor...” (K16, 43, K)	-Dürüst olmayan kolaylaştırıcı evlilikler Katılımcı evli çiftlerin bir tür mutluluk rolü içinde olduklarını ve birlikteliklerini sürdürmelerinin sevgi bağına dayanmayan nedenleri olduğunu işaret eder. Katılımcı evliliklerin dürüst olmadığını ve bu birlikteliklerin sürdürülmesinde de “kolaylaştırıcı” etkinin olduğunu ima eder. Kolaylaştırıcı etki içinde çiftlerin birbirlerine sağladıkları faydaların (örn: maddi olanaklar) olduğu ve bunların kolay terk edilemediği de düşünülebilir. Dürüst bulmadığı birlikteliklerde duygusal, sevgiye dayanan bağların yerini ekonomik ve fayda temellerinin aldığı söylenebilir. Katılımcı sahip olduğu yaşam tarzına uygun olarak “eğer hayatımda biri olacaksa paylaşmak için olsun kolaylaştırmak için olmasın” diyerek bir birliktelik kurmaya tamamen kapıları kapatmış değildir. Katılımcının yüksek gelir düzeyi, kurulacak olası bir birlikteliğin niteliğini “kolaylaştırıcı” ekonomik temelden uzak olmasını sağlamakta, sevgi bağına

	dayalı duygusal bir ilişki zeminine oturtmasına olanak vermektedir. Elbette ekonomik özgürlüğünün oluşu da evliliğe bu açıdan bir gereksinim duymamasını sağlar. Dahası benliğinin, sahip olduğu değerlerinin ve tek kişilik düzeninin devreye girmesiyle oluşan “kendin olamama” çekincesi de katılımcının evlilikten uzaklaşmasına neden olmaktadır.
[Evlilik] “Monoton. Özellikle belli bir süre sonra monoton... Özgürlüğe ve bağımsızlığa düşkünlük, iş çok zaman alıyor. Yaş var, başkasını düşünmüyorsun, düşünmek istemiyorsun. "Bugün personel maaşı, bugün vergi..." başka bir şey istemiyorsun. Bekarlık öğrenci yaşamına benziyor, genç gibi. Rahatımı bozmak istemiyorum. Sözün özü. Doğru insanla olur ama arayış yok. Olacaksa olur. Sorumluluk fazla istemem. Ataerkil aile yapısı önüne yemek ister, bana gelmez. Evde oturmak daha güzel sohbet edeyim ya da farklı yer göreyim.” (K8,54,K)	-Sorumluluk isteyen “monoton” evlilikler Katılımcı için, monoton olarak tanımlanan evlilikler durağanlığı işaret ederken, öğrenci yaşamına benzetilen bekarlık ise dinamizmi, gençliği, hareketli ve yolda olmayı ifade eder. Bu konudaki düşünceleri bekar oluşunu temellendirmesi ile de uyum içindedir. Katılımcının evlilik yaşantısının bir sorumluluk olduğunu ifade etmesi ve bu sorumluluğu almayı istekli olmayışının bekar oluşunda etkili olduğu görülmektedir. Bu noktada kurulu olan ataerkil aile yapısının da kısa süreli yaşadığı evlilik yaşantısında deneyimlendiği vurgulanmaktadır: “Neredeydin demesin. O yüzden bitti, “neden aramadın”larla. Ben öyle yapamıyorum.” (K8,54,K) Ataerkil bir anlayışla “denetlenme”, “sahiplenme” katılımcının ilişkisine zarar vermiştir. (Bu noktada denetlemenin ve sahiplenmenin ilişkilere zarar verdiğine yönelik olarak, “Bekarların Gözünden Sosyal İlişkiler” bölümünde yer alan, K10,37,E'nin ifadeleri de hatırlanabilir.) Kuşkusuz her ilişkinin ve aile yapısının ataerkil temelde olmadığı, olmayacağı düşünülmelidir. Ancak katılımcının geçmiş deneyimleri evlilik hakkında olumsuz fikirlere sahip olmasına neden olmuştur. Daha sonra aslında evliliği düşünebileceği iki kişi olduğunu belirten katılımcı için karşı taraf sorumlu görünmemektedir: “Evlilikten sonra 2 kişi oldu, evliliği düşündüğüm. Son aşamada ben karşıdakini sorumlu görmüyorum” (K8,54,K)

	Bu noktada ilginç olan sorumluluk almayı istememesi bekar oluşunda etkili olan bir faktörken, ikinci bir evliliği yapmamasında da karşı tarafın sorumlu görülmemesi etkili olmaktadır. Katılımcı bir aile kurmanın “sorumluluk almayı” gerektirdiğinin farkındadır. Ancak bu sorumluluğun ne kendinde ne de karşı tarafta yerince bulunduğunu düşünür.
“Evlenmek bir soru işareti. Dert çıkacak, Türkiye’nin durumu belli, para yetmez. Kavga hazır, maddiyat yüksekse başka yerde sorun çıkar. İstemem [evliliği]. 2 çocuk sahibi gibiyim, evlenmeden babaymışım gibi olmak güzel. Abim Aydın’da, işten dolayı. Onlarla vakit geçiriyorum, dolayısıyla çocuklar “keşke sen babamız olsan” diyor... Çocuk sahibi olmak isterim, soy yürüsün.” (K29, 38, E).	-Evlilik önündeki engel: Gelir yetersizliği -“Soy yürüsün” diye çocuk sahibi olmak Katılımcı evlilik ve aile hakkındaki görüşlerinden çok evlilik yapamayacağına odaklanmaktadır. Bu durum da, gelir yetersizliğinden dolayı yapamayacak olduğu bir evlilik hakkında pek konuşkan olmadığını göstermektedir. Katılımcı “soy yürüsün” diye çocuk sahibi olmayı istemesine karşın, ağabeyinin Aydın’da çalışmasından dolayı O’nun çocukları ile ilgilendiğini belirtir. Bu noktada hem çocuk sahibi olmayı ister, hem de yeğenleri ile ilgilendiği için de bu ihtiyacı karşıladığını düşünür. Aile yanında kalışını “rahat” olarak nitelemesi, yeğenleri ile geçirdiği vakit ile çocuk sahibi olma gereksinimini bir ölçüde gidermesi ile katılımcı için bir belirsizlik ve “soru işareti” olan evlilik istenmemektedir.
“Evet, ben mutluyum. Evlenmeden tatmin olması gerekir insanın. Hayatta her birey kendi sınırını biliyorsa mutlu olur, mutluluk kısa sürelidir ama. Araban var, Porsche almak imkansız değil, ama anlamı olmaz, çok ödün veririm...Evlilik aile, çocuk demek. Çocuk ölümsüzlük isteği. Ben ölümsüzüm demek için, soyu devam ettireyim diye demiyorum, insanlık için rolün bu. Rolümü oynamak istiyorum hayat sahnesinde, yönetmen Tanrı. Bu söyleşiyi yapıyoruz, bir planı var Tanrı’nın... ...Evlilik bir dayatma...Bekarlık bir başkaldırıdır, benim için...” (K10,37,E)	-İnsanlık rolünü yerine getirmek için çocuk sahibi olma Bekarlığı, kurulu ilişki düzenine bir başkaldırı olarak gördüğüne daha önce değinilen katılımcı için çocuk konusu ailenin ve evliliğin önüne geçmektedir. “Bekarların Sosyal İlişkileri” bölümündeki ifadeleri doğrultusunda yıpratıcı bir ilişkiden çıktığı için evlilik ve aile konusunda "partner"’in yerine çocuk öne çıkmaktadır. Katılımcı için “soy yürüsün” biçiminde ifade edilmemekle birlikte bir şekilde “ölümsüzüm” demenin yolu olarak görülen çocuk aynı zaman da insanlık için atılan bir adımı da ifade eder.

	-“Evlilik bir dayatma” Katılımcının, çocuk sahibi olma isteğini aile ve evliliğin önüne koyması önceki ifadeleri ile tutarlılık gösterir. “4.1.3. Kendi Ayaklarının Üzerinde Durmanın Bir İfadesi Olarak Bekarlık” bölümünde evliliğin bir dayatma olduğunu belirtmiş ve tek kalmayı tercih ederek bekar olduğunu dile getirmiştir. Katılımcının aile ve evliliğe ilişkin düşüncelerinde önceki ilişkisi ve çocukluğunda “ailesinden alacağı sevgiyi alamamış olması” da etkili olmaktadır. Bu noktada özellikle babasının olumsuz etkisinden söz edilebilir. Ailesinden görmediği sevgiyi partnerinde bulduğunu ifade eder: “Ailede alacağın sevgiyi alamayınca bir anda "O" doldurdu.” (K10,37,E) Ancak sonrasında gelen yıpratıcı ayrılık sürecinin etkisi ile katılımcının evlilik ve aile kurumuna karşı bir tutumunun geliştiği de düşünülebilir. Katılımcının geçmişi ve yaşadığı ayrılık süreci, evlilik ve aile kurumunda çocuğun öne çıkmasını sağlarken bu denklem içinde eşe/partnere karşı bir güven kaybının oluşmasına da neden olur.
[Yeniden evlenmek ister misiniz?] “Hayır. Kan bağı eşittir aile. Evlilik boş iş.” (K23,47,K)	-Ayrılık sonrası evliliğin olumsuzlanması Evlilik deneyimi bulunan katılımcı için “artık” aileyi kan bağı oluşturmakta, evlilik de olumsuzlanmaktadır.
“Tabi ki evlenmeden mutlu olur. Evlilik miras hukuku için ve toplum düzeni için dayatılmıştır. Evlilik bir akit, sözleşmedir. Yaşamı paylaşmak, sorunları da paylaşmak. Evlilik daha fazla sorun gibi. Toplumlari kolay yönetmek için icat edilmiştir evlilik. Biriyle yaşamak için bir sözleşme saçma. Bekar olmak bir tercihtir. Özgürlük insanın ruhunda var. Evlilik insanların sonradan toplumlari rahat yönetmek için oluşturduklari bir kurum. Evlilik yönetenler için daha az sorun demektir. Miras hukuku için gerekli. Kayıtlar için çocukların beslenmesi ve	-Kısıtlayan evlilik, özgürleştiren bekarlık Katılımcı evlilik ve aile konusunu toplum düzeni açısından ele almakta, diğer katılımcılardan farklı bir yaklaşım sergilemektedir. Birlikte yaşamının evliliğe gereksinim duymadan da gerçekleşebileceğini ifade eden katılımcı için, evlilik “doğal” görülmemektedir. Evlilik özgürlüğü kısıtlayan “doğal” olmayan bir kurumdur/kavramdır. Birey özgür olabilmesi için de ekonomik bağımsızlığının olması gerektiği vurgulanır. Evlilik toplumun düzenlenmesi ve daha kolay yönetilmesi için

ihtiyaçların karşılanması için gereklidir. Bireyi kısıtlar. Özgürlüğünü elinden alır. Dinler önerir. Yönetenler önerir. Bireyler değerlendirir artısı-eksisi karar verir. İş hayatında avantajlıdır. Eğitim düzeyi yükseldikçe bekarlık artar. Ekonomik bağımsızlık, özgürlüğün ilk koşuludur.”(K6,54,E) [Sizce bir yetişkin evlenmeden yaşamından tatmin / mutlu olabilir mi?] “Evet. Mutluluk göreceli. Yaptıklarımı evli olsam yapamazdım. Güney Hindistan’a yarıyolda gidemezdim. [Evlilik ve ailenin anlamı] Geleneksel yanıt, türün devamı için. Dürtüsel olarak gerekli değil. Evlilik ve aile bir prangadır. Bireyin özgürleşmesini engelleyen bir kurum. Ekonomik yükümlülüklerle karşı elde edilmeye çalışılan komik ücret... Günümüz Dünyası ve Türkiye’inde evlilik ve aile kurumunun akıl-dışı ve gereksiz olduğu düşüncesine sahip olmam.” (K13,44,E)	üretilmiş bir kavram olarak ele alınır. K13,44,E için Evlilik, aile ve çocuk bireyin özgürlüğünü, eylemlerini kısıtlamasının yanında daha temel olarak benliğe vurulmuş bir pranga olarak da değerlendirilir. Çünkü katılımcıyı yaşama bağlayan, kendini gerçekleştirmesini sağlayan “yapı- etmelerine”, “keyif aldığı şeyleri yapmasına” (örneğin yurtdışı kültür turizmi) erişimini engelleyebilecekler arasında “aile” bulunmaktadır: “Engelleyecek olasılıklar: kariyer kaygısı, ki yok. Fazla para kaygım yok. Aile yok, kredi borcu yok.” (K13,44,E) Katılımcı gelirini “komik ücret” olarak değerlendirmekte, genel olarak Dünyanın durumu ve Türkiye’deki ekonomik koşullar dolayısıyla evlilik yapmayı ve aile kurmayı da “akıl-dışı ve gereksiz” bir hal olarak nitelendirmektedir.

Katılımcılar arasında aile ve evlilik hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Bir yanda aile ve evlilik; sevgi ve güven temelinde kurulan, sorunların ve sevinçlerin paylaşıldığı bir birliktelik, mutluluğun kaynağı, bireyin yaşamında ona destek olan bir yol arkadaşı olarak görülmekte, tamamlanmış olmayı ve güzel yaşlanmayı ifade etmektedir. Diğer yanda ise aile ve evlilik; bireyi kısıtlayan, monoton, dürüst olmayan, “bireyin özgürleşmesini engelleyen bir kurum” “toplum düzeni için dayatılan” bir sözleşme olarak değerlendirilmektedir. Katılımcıların görüşlerine bu şekilde bakılırsa, kabaca olumlu ve olumsuz olarak ikiye ayrıldığı söylenebilir. Oysaki katılımcıların görüşlerinin, ailenin ve evliliğin yaşama geçen pratiklerinin birer yüzünü gösterdiği de düşünülebilir. Yapılan evliliklerin, kurulan ailelerin ne tamamının olumlu bir yapıda olduğu, sevgi-güven temelinde kuruldukları ne de tamamen bireyin özgürleşmesini engelleyen, benliğine zarar veren bir yapıda olduğu söylenebilir. Kuşkusuz kurulan ailelerin yapısına göre bu durumların hepsi yaşanabilecek olasılıklar dahilindedir. Elbette ailenin kurulmasında etkili olan faktörler (çevresel, ekonomik, sosyal vb.) evliliğin geleceğini de belirlemektedir. Ancak bu faktörlerin yanında eş seçimi ve bireyin kendini tanıması ve ne istediğini bilmesi de önem taşımaktadır.

Bireyin yaşamına, evliliğin ve ailenin dahil olması ister istemez alışkanlıkların ve düzenin değişimini getirecek bu durumda da bireyin kararlarının ve eylemlerinin kapsamı genişleyecektir. İstenmeyen ya da artık istenmeyen bir birliktelikte de birey için aile ve evlilik bir kısıtlama, özgürlüğü önündeki engellerden biri olarak görülecektir. Ailenin ve evliliğin böyle bir duruma girmesi 25 yıllık evlilik deneyimi bulunan K6,54,E için düşünülebilir. Öte yandan kızının babası ile 2 kez evlenip ayrılık yaşayan K4,35,K içinse aile ve evlilik sonsuz mutluluğun kaynağı olarak görülmeye devam etmekte özlenen aile yaşamına da uygun bir eşle yapılacak evlilik ile dönmek istenmektedir. Hiç evlenmemiş bireylerde de bu iki farklı yaklaşım görülmektedir. Bir yanda aile ve evlilik, daha önce de belirtildiği gibi var olan ekonomik koşulların, gelir yetersizliğinin, geçmiş deneyimlerin, çevresel faktörlerin, artan boşanmaların vb. etkisi ile “hata yapmamak için” atılmayan bir adımdır. Bu bireyler içinde evliliğe istekli ve hazırlık (K15,33,E) aşamasında olanlar, evlilik yerine çocuğa odaklananlar (K10,37,E), (K29,38,E) olduğu gibi geride birer özlem bırakanlar (K12,56,K, K21,51,K) da bulunmaktadır. Katılımcıların (evlilik deneyimi olan K4,35,K, K21,51,K ve hiç evlenmemiş olan K12,56,K) evlilik ve aile kurumuna ilişkin “olumlu” görüşleri de bu özlemin canlı kalmasını sağlamaktadır. Öte yandan ayrılık sonrası ailenin “kan bağı” evliliğince “boş iş” (K23,47,K) olarak nitelendirildiği de görülmektedir.

Bekarlığın gönüllü olarak tercih edildiği durumlarda ise yukarıda sayılan faktörlerin yanında, temelde bu bireylerin (K7,58,K), (K8,54,K), (K9,56,E), (K13,44,E), (K16,43,K) benliği, kişiliği ve bağımsızlığına düşkünlüğü evlilik ve aile kurumuna yapısal olarak uyum sağlamamaktadır. Çünkü bireylerin bağımsızlıklarını, “kendin olma” özgürlüklerini ve “lükslerini” kaybetme riskleri bulunmaktadır. Genel olarak bekarlıkları kalıcılışmaya başlayan katılımcılar için evlilik düşüncesinden giderek uzaklaştıkları söylenebilir. Bu noktada da isteyerek ya da istemeyerek bekar olan katılımcıların farklı koşullarda farklı olanaklara sahip olsalar evlilik konusuna nasıl yaklaşacaklarına bakmak yerinde olacaktır.

4.5. Bekarların İdealindeki Evlilik/Birliktelik

Bekar bireylerin aile ve evlilik hakkındaki görüşlerini destekleyeceği düşünüldüğü için katılımcılara evli olsalar bunun nasıl olacağı sorulmuştur. Bu noktada nasıl biriyle bir birliktelik kurmak istedikleri de öğrenilmeye çalışılmıştır. Kimi katılımcılar birliktelik kurmak isteyebilecekleri kişilerin niteliklerine, kimi katılımcılar ise hayali bir evliliğin yapısal özelliklerine ve bu özelliklerin onlar için oluşturacağı endişelere odaklanmaktadırlar.

Önemli İfadeler	Temalar (İdeal Eşin Nitelikleri)
“Akademisyen biriyle. Okumayı seven biri. Kültürlü, mantıklı, benim zevklere sahip	-Eğitimli ve ortak zevklere sahip olan bir partner

olan, ortak nokta çok olursa, uyumsuzluk olmaz.” (K7,58,K) “Cehaletten uzak, kendini seven ve spor yapan.” (K24, 55, E) “Sevdiğim ve saydığım beni seven, sosyo-kültürel yapısı bana uyan.” (K21,51,K).	Katılımcı (K7,58,K) kısa süren evliliğinin bitişinde eşi ile anlaşamadığını belirtmektedir. Bu doğrultuda idealindeki partnerin de ortak zevklere sahip olması gerektiğini ifade etmektedir. K21,51,K’nin ve K24,55,E’nin de benzer bir görüşe sahip olduğu görülmektedir.
“Siyasi görüş uyumluluğu önemli, ilgi alanıma saygı duysun. Aynı ilgi alanı gereksiz. Farklı bir şeyler tatmalısınız. Farklı ilgi alanları yeni şeyler öğretir. Farklı kültürlerin paylaşımı ilgi alanını genişletir. O opera-baleden hoşlanır, sen rock konserine götürürsün. Kültür düzeyin artar.” (K30,37,E)	-Benzer bir dünya görüşüne ve farklı zevklere sahip olan bir partner Katılımcı idealindeki partnerin ilgi alanına karışmamasını ifade ederek, birliktelik içinde yapmaktan hoşlandığı uğraşlarına eskisi gibi devam etmek istemektedir. Özellikle benzer ilgi alanlarının gerekmediği ve farklı zevklere sahip olan partnerlerin birbirlerini geliştirebileceğini belirtmesinin yanında partneri ile yaşama aynı pencereden bakabilmenin ilişki için önemli olduğunu dile getirir.
“Arkamı kollayan, hayatımı kolaylaştıran, birlikte eğlendiğim, yeni şeyler keşfettiğim, güven ve huzur bulduğum biriyle.” (K22, 43, K). “Seven, sayan, değer veren, varlıklı olan biri ile... [Ayrılık sonrası] Hiçbir değişiklik yaşamadım, özlediğim bir yanı yok evliliğimin. Her şeyi yapıyorum, istediğim.” (K23,47,K)	-Güven veren, koruyan bir partner Katılımcının (K22, 43, K) idealinde güven veren ve koruyan bir partner bulunmaktadır. Bu noktada yaşamı kolaylaştıran bir niteliğe de vurgu yapılmasıyla, “kollamanın” ekonomik bir güvenceyi de işaret ettiği söylenebilir. -Değer veren, varlıklı bir partner Katılımcı (K23,47,K) idealindeki eşin özelliklerini ifade etmesine karşın, yaşadığı olumsuz deneyim sonrasında yeni bir evliliğe sıcak bakmamaktadır.
“Anlayışlı, benim kadar aileme değer verebilecek, pasif ve sessiz-sakin değil. Yeri geldiğinde beni de idare edebilecek girişken etkili biri” (K17,46,E)	- Katılımcının ailesine değer verecek, yeri gelince onu idare edecek, çekingen olmayan bir partner Katılımcı için idealindeki partnerde öne çıkan, ailesine karşı üstlenmiş olduğu ebeveynlik rolüdür. İdealindeki partnerinin “aileme değer verebilecek” şeklinde ifade etmesi ile katılımcı, bir ölçüde onlara karşı üstlendiği bakım rolünden dolayı bir arada geçirdikleri zamana o'nun saygı duymasını beklemektedir. Katılımcının bir ölçüde

	bakım rolünü yeri geldiğinde partneri ile paylaşabilmeyi de umduğu düşünülebilir.
“Baş başa ve sosyal ortamda benim yanımda olacak utanmayacak olan biri. Arkadaşları ile beni tanıştırmak istemiyorsa, istemem. Sevdiğini göstermeli. Eşler kendine özel zaman ayrılırken dengeli olmalı. Ne çok rahat ne de çok kuralcı olsun.” (K15,33,E)	-Utanmayacak bir partner Katılımcı, önceki ilişkisinde yaşayamadıkları dolayısıyla, idealindeki partnerin, ondan utanmamasını, arkadaşları ile çekinmeden tanıştırmasını ve sevgisini göstermesini istemektedir. Bu noktada katılımcının önceki ilişkisinde yaşayamadıklarının idealindeki partnerini şekillendirdiği söylenebilir.
“Hayatıma aldığım insanın olumlu etkisi, beni düzeltici olsun. ...iyileştirici olacak. Ben de bir bireyim, ihtiyacım var. Karşıdan beklentim olması doğal. Normal bu, onunla da konuşurum. Paylaşacağım terazinin benim ya da senin tarafına kaymadan mutlu olabiliriz.” (K10,37,E)	-Tamamlayıcı ve iyileştirici olacak bir partner Katılımcı önceki birlikteliğindeki partnerinin aslında ideal eşinin olduğunu düşünmektedir. Yaşadığı ayrılığın izlerini taşıdığını, eğer bir birliktelik yaşayacaksa bunun kendine “iyi gelebilecek” bir nitelikte olmasını dilemektedir. Karşılıklı olarak eşlerin birbirini tamamlayıcı ve onarıcı etkisi olmasını umut etmektedir.

Önemli İfadeler	Temalar (Hayali/İdeal Birliktelikte Öne Çıkanlar)
“Baş başa ve sosyal ortamda benim yanımda olacak utanmayacak olan biri. Arkadaşları ile beni tanıştırmak istemiyorsa, istemem. Sevdiğini göstermeli. Eşler kendine özel zaman ayrılırken dengeli olmalı. Ne çok rahat ne de çok kuralcı olsun.” (K15,33,E) “Resim, ufaklıktan istediğim ve bu yönde yönlendirildim. Resim dersim var, Atölye’de alıyorum. Evde de devam ediyorum. Evli olsam bu kadar zaman ayıramazdım Sergimiz oldu Akra-Barut’ta, Atölye’den arkadaşlarla. Gururum okşandı. Çocuklara gitti geliri...” (K15,33,E)	-Özel zaman Katılımcı, kuracağı birliktelikte kendine ayırdığı özel zamanı bulamayabileceği endişesine sahiptir. Olası bir birliktelikte de, özel zamanında profesyonel olarak uğraştığı resim sanatını yerine getirmeye devam etmek ister.
“Hayatıma aldığım insanın olumlu etkisi, beni düzeltici olsun. ...iyileştirici olacak. Ben de bir bireyim, ihtiyacım var. Karşıdan beklentim olması doğal. Normal bu, onunla da konuşurum. Paylaşacağım terazinin benim	-İlişkide tahakkümün olmaması Katılımcı -terazi örneğini vererek- yaşayacağı olası bir birliktelikte, eşlerin mutlu olmaları için kişiliklerinden ödün vermemeleri ve birbirleri üzerinde tahakküm

ya da senin tarafına kaymadan mutlu olabiliriz.” (K10,37,E)	kurmamaları gerektiğini belirtir.
“Uygun, uyumlu olursa olur ama çok zor. Aynı evde istemem, evli de olsam. Bağımsızlığıma düşünüm. Emir versin yapmam, rica ile olur. Benim gibi modern fikirli olmalı, "Neredeydin?" demesin. O yüzden bitti, “neden aramadın”larla. Ben öyle yapamıyorum.” (K8,54,K)	-Özel alan Annesi ile birlikte yaşayan katılımcı uzun yıllar boyunca sahip olduğu ev düzenini korumak istemektedir. Katılımcı özel alanını bir başkası ile paylaşmak istememektedir, kuracağı olası bir birliktelikte de alanını/evini kaybedebileceği fikri öne çıkmaktadır. -Bağımsızlık Katılımcının bağımsızlığına düşkünlüğünde öne çıkan nitelikli yurtiçi ve yurtdışı seyahatleridir. Özellikle kültür turizmine önem veren katılımcı için, serbestçe bu etkinliklere bir birliktelik içinde nasıl zaman ayıracağı bir soru işaretidir. -Baskıcılık ve sorgulayıcılık karşısında güven Katılımcının kısa süren evliliğinin bitişinde, ataerkil bir anlayışla kadının üstünde tahakküm kurmaya giden sürekli denetleyici bir partnerin olduğu söylenebilir. Bunun tersine kurabileceği olası bir birliktelikte katılımcı güven aramaktadır.
“Ayşe Arman evliliği gibi olabilir, birlikte yaşam gibi. Eşler arasında güven olduğu, mülkiyetçi değil. “Ben” olmamı engellemeyecek. Şöyle olabilir: Her iki taraf da birbirinin yaşam alanına “privacy” müdahale etmediği, zevk ve ilgilerine karışmadığı, iki tarafında özgürlüklerini sonuna kadar yaşayabildiği, bunun yanında dayanışma gerektiren durumlarda karşılıksız-koşulsuz çiftin birbirine yardım edebildiği bir evlilik/birliktelik...” (K13,44,E)	-Özel alan “privacy” ve özgürlük Katılımcı için özel alan, diğer katılımcıların aksine, doğrudan ev ile ilişkili değildir. Katılımcının da belirttiği gibi bu bir “yaşam alanı”dır. Katılımcı için yaşam alanı; özgürlüğünü, yapıp-etmelerini, hobilerini, kendi ile baş başa olma durumunu ifade eder. -Bireyselliği yitirme korkusu (Ben olamama endişesi) Katılımcı olası bir birliktelikte, bireyselliğini yitirebileceğine, kişiliğine ve “yapıp-etmelerine” bir müdahale/kısıtlama gelebileceğine ilişkin bir çekinceye sahiptir. Dolayısıyla katılımcı için birliktelik, bir riski nitelemektedir. -Karşılıksız destek Katılımcı için birlikteliklerin temelinde

	eşlerin birbirlerine, yeri geldiğinde, karşılıksız destek vermesinin bulunduğu söylenebilir.
“Evlendiğimde baba evinden koca evine geçtim. Bekar kaldıktan sonra tek başına olmayı sevdim. Önceleri hiç sevmezdim. İlk defa gerçekten bekar kalınca korktum. Sonra lüks ve keyifliymiş meğersem... Yalnızlığı hala sevmem aslında. Arkadaşlarım ve ailem ile görüşüyorum. Ama her gün belirli bir süre tek kalmalıyım. Asıl o zaman ayrı bir haz oluyor, evde tek başına olmak. Evliyken evde daha az vakit geçiriyormuşum. Dans kursu vardı grupla birlikte. Kışın kayak da olurdu. Şimdi evde daha çok vakit geçiriyorum. Benim alanım, mabedim. Çok ender kendim yapıyorum [yemek]. 6 gün çalışıyorum, öyle olunca evde yemek yok. Temizlik için yardımcı geliyor. Yattığım, dinlendiğim ve kendim vakit geçirdiğim yer evim, seviyorum. Birlikte yaşamaya alışmış biriyim. Düşünüyorum, birlikteliğim olsa... Hem istiyorum hem çekiniyorum. Eve kapanma lüksüm olmayacak. En fazla odana kapanırsın. Bir köşede dursa kendi evim nasıl olur? Bireyselliğimi yitireceğimden korkuyorum. Aile yaşamını da özleyorum. Bir yanda kocamın da arkadaşları vardı...” (K32,48,K) “[İlişkim] Var ciddi, isterim diyeceğim ama neden kaynaklandığını bilmiyorum. Evlenilmesi gerektiği için mi, aileler beklediği için mi istiyorum? Beklentiyi biliyorum. Kişisel olarak kendimi daha güvende hissedecekmişim gibi kadın olarak. Suni bir algı gibi geliyor. Evlenme teklif etse, mutlu olurum. 48 yaş, ne gerek var. Gereksiz...” (K32,48,K)	-Özel alan Yaklaşık 20 yıl evli kaldıktan sonra, 2011 yılında eşinden ayrılan katılımcı bekar yaşam tarzını bu süreçten sonra deneyimlemeye başlamıştır. Evlilik ile yaşadığı durumu “baba evinden koca evine” diyerek niteleyen katılımcı özel alanı ile, ayrılık sonrası kendi evinde tanıştığını belirtir. Katılımcı için özel alan kavramı ve ev ile kurduğu bağ, ayrılık sonrası yeniden ve farklı bir biçimde şekillenmiştir. Artık bir mabede dönüşen ev bir başkası ile paylaşılmak istenmemektedir. -Özel Zaman 8 yıldan fazla bir süredir bekar olduğunu ve bu yaşam tarzını benimsediğini belirten katılımcı için zaman kavramı öne çıkmaktadır. Özel sektörde mimar olarak çalışan katılımcı haftanın 6 gününü işi ile geçirmektedir. Çalışma saatlerinin uzun oluşu ve aldığı iş yükünün fazla olması dolayısıyla da kendine ayırdığı zaman daha da değerlendirilmektedir. -Bireyselliği yitirme korkusu (Ben olamama endişesi) Katılımcı, ayrılık sonrası kurduğu düzenini ve kendi ile baş başa olma durumunu kalıcı bir birliktelikte kaybedebileceğini düşünmektedir. “Bekar kaldıktan sonra tek başına olmayı sevdiğini” dile getiren katılımcının bir süredir görüştüğü bir partneri bulunmaktadır. Ancak bu ilişki bir “birliktelik” olarak nitelendirilmemektedir. “Birliktelik” katılımcı için evli olmayı ve aynı evin paylaşılmasını ifade etmektedir. Katılımcının sürdürdüğü bu ilişkide evlilik karşılıklı olarak oyun dışı bırakılmıştır. Bu noktada katılımcı yeniden evlilik konusunda çekimser kalmaktadır. Bireyselliğini, özel alanını ve zamanını kaybedecek olma riski, aile yaşamına duyulan özlemin önüne

	geçmektedir. Katılımcı yeniden riske girmektense evlerin ayrı olduğu farklı bir “birlikteliği”/ilişkiyi tercih etmektedir, LAT: “living apart together”, birlikteliği/ilişkisi olma ama ayrı evlerde yalnız/tek yaşama durumu.
“Konuşmayı çok severim, kimse yok paylaşacağım. Karşımda bir kişilik, bir birey olsun. Her türlü konuyu konuşayım. Bana karşı gelsin, fikri olsun. Tamamcıdır kadınlar, Anadolu’da. Eşimdeki en büyük sıkıntı buydu. Konuşunca iyi hissediyoruz. Paylaşmak isteyip de paylaşamadığımız şeyler olmasın... Kadınlar 40-50 yaşta artık garanti olsun istiyor. Ev-araba ile evleniyor. Seçme şansımız kalmadı. Geleceği paylaşacaksak, eşitlik varsa sen de bir ev araba getir. Evlilikte maddiyat olmaması gerekir. Ama ekonomik durum olmayınca evlenemiyoruz, çıkmaz sokağa girdik. Kız evlenecekse seveceği, aşık olacağı insanı bulmalı. Mutluluğu ararsın, mutsuzluğu değil.” (K14,54,E.)	-Birey olma ve paylaşım Katılımcı evliliğinin bitişinde, eşi ile iletişim sorunu yaşadığını, paylaşım konusunda tek taraflı kaldığını belirtmektedir. Bu noktada katılımcı “her türlü konuyu konuşabileceği” kendi fikirleri olan, düşüncelerini eleştirebilecek karşı gelecek, ataerkil bir biçimde “tamamcı” olmayacak bir partner ile birliktelik kurmak istediğini ifade eder. Ancak kadınların belli bir yaştan sonra maddiyata daha çok önem verdiklerini ve ekonomik durumunun da yeterli olmayışı dolayısıyla seçme şansının kalmadığını belirtir. İlk evliliğinde mutlu olamadığını, yeni bir birliktelikte de olası maddi beklentileri karşılayamayacağı için yeniden mutsuz olacağı fikrine sahip olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda katılımcı, ilişkilerin temelinde maddiyatın değil, sevginin olması gerektiğini düşünmektedir.

Bekar bireylerin evli olsalar nasıl biri ile birlikte olmak isteyeceklerine ilişkin verdikleri yanıtlar çeşitlilik göstermektedir. K14, 54, E farklı görüşlerin tartışıldığı derinlikli bir sohbet ortamını oluşturabilecek biri ile, K30,37,E farklı ilgi alanları olan ancak benzer bir politik görüşe sahip biri ile, K12,56, K sanat seven inançlı biri ile, K22,43,K güven veren koruyan biri ile, K17, 46, E pasif olmayan ve yeri geldiğinde onu idare edebilecek biri ile, K7, 58, K ise okumayı seven akademik kariyer sahibi ve -K21,51,K, K24,55,E için de- ortak zevkleri olan biri ile kurulacak birliktelik dolayısıyla gerçekleşecek bir evliliğe olumlu yaklaşmaktadırlar. Kimi zamansa aranan (K10, 37, E) yap-bozun eksik parçasını tamamlayabilecek, önceki ilişkisinden aldığı yaraları onarabilecek biri ile karşılıklı ödün vermeden kurulabilecek bir birlikteliktir. K10, 37, E bu ihtiyacı doğal karşılamaktadır ve kurulacak ilişkide bireylerin birbirine olumlu etkilerinin olmasının da dengeli bir yapıda gerçekleşmesi ile mutlu olabileceklerini düşünmektedir. Katılımcıların önceki ilişkilerinde

bulamadıkları, eksik olan yanları tamamlayıcı bireyler ile bir birlikteliğe sıcak bakmakta oldukları söylenebilir. Bu durum (K7,58,K), (K15,33, E) ve (K14,54, E) için geçerlidir. Nasıl biriyle bir birliktelik yaşamak isteyeceklerine verdikleri yanıtlar aynı zamanda önceki ilişkilerini ve yaşadıkları olumsuzlukları da anlatmaktadır.

K7,58,K'nın bir birlikteliği olsa okumayı seven eğitilmiş ve nitelikli bir meslek sahibi, ortak zevkleri olan bir partner ile uyumsuzluğunun olmayacağını dile getirmesi kısa süren (8 ay) evliliğinin bitişinde önemli bir etken olarak gördüğü uyumsuzluğu/anlaşamamayı da akla getirir. Birçok evliliğin bitmesinde rol oynayan uyumsuzluk/anlaşamama K7, 58, K için de geçerli olmuştur.

K15,33,E birliktelik kurduğu kişinin ondan utanmamasını, arkadaşları ile çekinmeden tanıştirmasını ve sevgisini göstermesini isterken önceki ilişkisinden de bunları yaşayamadığı için ayrıldığını belirtmiştir. Ayrıca eşlerin özel zamanları olması gerektiğini ve bu zamanın dengeli bir biçimde ayarlanması isteğini dile getirirken de asıl olarak resim yapmaya ayırdığı zamanı önemsemektedir. Çocukluktan bu yana devam ettiği, profesyonelleşmiş olduğu bu uğraşı ile kendini gerçekleştirdiğini belirten katılımcı, atölyeden arkadaşları ile yaptıkları resimleri sergileme şansı bulduklarını dile getirmiştir. K15, 33, E bu konuda hassastır ve yaşayacağı birliktelikte/evlilikte resim yapmaya ayırdığı zamanda bir kesinti yaşanacağını kabul ederken, bu uğraşmayı asla bırakmak istemediğini de vurgular. K15, 33, E bireylerin karşılıklı olarak özel zamanlarına karışmamalarını istemesinde 11 yıl boyunca tek başına kurduğu düzenine olan bağlılığı etkili olmaktadır. Bunca zamandır ebeveynlerinden ayrı şehirlerde (Bartın-Afyon-Antalya) tek kişilik bir yaşama sahip olması, zamanını tek başına düzenlemesi, yaşamından yalnızca kendi sorumlu olması dolayısıyla -her ne kadar bir birliktelik kurma isteği taşısa da- yaşamı üzerinde sahip olduğu tüm kontrolü başka biri ile paylaşacak olma fikri katılımcıyı (K15, 33, E) endişelendirmekte ve ilişki kurmasını da zorlaştırmaktadır.

Evlilik ve aile yaşamına ilişkin olarak bireylere, özellikle de erkeklere, “yerleşik bir düzen getireceği” düşüncesi birçok katılımcı için gerçeklikten uzak görünmektedir. Hem erkekler hem de kadınlar için bekarlığın ve temelde tek başınalığın bir yaşam tarzına dönüşmesi durumunda evlilik ve ailenin düzen getirmekten çok, bireylerin düzenini bozacağı söylenebilir. Üstelik bekarlığın/tek başınalığın bir yaşam tarzına dönüşmesi, hiç-evlenmemiş olmanın yanı sıra, boşanma sonrasında da gelişebilir. Nitekim katılımcıların -özellikle K8,54,K, K13,44,E, K32,48, K- ifadeleri doğrultusunda yaşamlarına bir başkasının dahil olabileceği fikri, kurulu düzenlerinin bozulabileceği endişesini getirmektedir. Evin (mekanın) ve -özellikle evde geçirilen- zamanın kontrolünün tek sahibi olmak katılımcıları (K8,54,K,

K32,48,K ve K13,44,E) bekarlığa bağlamaktadır. Katılımcıları korkutan; bu özel zamanı bulamayacak olmanın ya da kendi ile baş başa kalamayacak, kısıtlanacak olmanın yanı sıra “kendi olamayacağı” (K8,54,K, K32,48,K ve K13,44,E) düşüncesidir. Çünkü bireyler kendilerini “yapıp-etmeleri” (K13,44,E) ile tanımlamaktadırlar. Yapıp-etmelerinin kısıtlanması, kişiliklerinin kısıtlanmasını ifade eder. Dolayısıyla bekarlık/tek başlılık bir kimliğe dönüşür ve yaşanacak olası bir birliktelik/evlilik fikri de bir tür kimlik sorununu/krizini işaret eder. Bekarlığın/tek başlılığın bir kimliğe dönüşmesi durumu, (hiç) evlenmemiş bireylerde yaygınlık göstermesine karşın, boşanma sonrasında da edinilebilir. Bu noktada 8-9 ay evli kalan katılımcıların (K7,58,K>8 ay ve (K8,54,K>fiilen 9 ay boşanma süreci ile yaklaşık 2 yıl) yanı sıra yaklaşık 20 yıl evli kaldıktan sonra 2011'de eşinden ayrılan katılımcı (K32, 48, K) için de benzer bir durum söz konusudur. Evliliğin bireyin benliğine müdahale olarak ele alınmasının tersi bir görünüm ise, ilişkide partnerden beklenen “birey olma” (K14,54,E) özelliği ile ortaya çıkmaktadır. Bu defa birey, karşısında “tamamcı olmayan kişilik sahibi” bir partner ile idealindeki birlikteliği nitelemektedir. Ancak katılımcının yeniden evlenebilmesi konusundaki önemli bir engeli ise gelir yetersizliği oluşturmaktadır.

Bekar bireylerin evli olsalar nasıl bir birlikteliklerinin olacağına ilişkin sorulara yönelik olarak verilen yanıtların ardında her zaman için arzulanan, aranan bir birliktelik bulunmamaktadır. Bu durum kısmen hayali bir evliliği/birlikteliği de ifade etmektedir.

Evlilik deneyimi bulunan K23,47,K “Seven, sayan, değer veren, varlıklı olan biri ile” evlenmiş olmayı istemesinin yanında, evliliğe özlemle bakmamaktadır: “Hiçbir değişiklik yaşamadım, özlediğim bir yanı yok evliliğimin. Her şeyi yapıyorum, istediğim.” Elbette katılımcının doğrudan evliliğe kurumsal olarak olumsuz bir yaklaşımının olmadığı, durumu daha kişisel ele alarak evliliğinin özlediği yanı olmadığını dile getirdiği belirtilebilir. Ayrıca katılımcının ikinci bir evliliğe sıcak bakmamasında çocuğunun da etkili olduğu ve bu durumun yeni bir evliliği kolaylaştırmadığı da ifade edilebilir. Katılımcıların ideallerindeki evlilikten ya da ideallerinden uzaklaşmalarına neden olan yaşamış oldukları olumsuz evlilik deneyimleridir. Evliliği, en yalın anlamda, eşleri, kendi ebeveynleri-eşlerinin ebeveynleri ve varsa çocuğu/çocukları aracılığıyla deneyimlemiş olmaları ve bu deneyimin olumsuz olması başka bir evliliğin olanaklı olabileceğine ilişkin inançlarını da sarsmaktadır.

Başka bir katılımcının da (K7,58,K) evlilik/birliktelik kurmayı düşünebileceği insan ile arasında ortak zevklerin ve uyumluluğun olması gerektiğini, eğitilmiş ve nitelikli bir meslek sahibi biriyle daha iyi anlaşabileceğini dile getirmesi onun yine de evlenmeyi istediğini göstermemektedir: “Yok, istemezdim [evlenmek], neden istemezdim, evli olup da yapabildiğim, şimdi yapamadığım bir şey yok. Ekonomik bağımsızlığımın oluşu güven

veriyor. Asosyal değilim. Rahatça tek başına gezebilmek, başkalarını tanımak. evliliğe ihtiyaç duymuyorum. Bekar oluşum beni daha sosyal yapıyor.”(K7,58,K)

Katılımcının (K7, 58, K) yeniden evlilik yapmak istememesinde ve evliliğe gerek duymamasında etkili olan ekonomik bağımsızlığıdır. Yaşadığı 8 aylık evlilik deneyimi ile karşılaştığında ise öne çıkan evliyken yapabildiği ancak şimdi yapamadığı bir şeyin bulunmayışıdır. Bu noktada katılımcının ihtiyaçlarını tek başına karşılayabiliyor oluşu aynı zamanda neye/nelere gerçekten ihtiyaç duyduğunu da düşündürmektedir. Örneğin çocuk sahibi olmayışı katılımcı için bir “özlem değil”dir. Katılımcının ebeveynlerinin bakımını üstlenmiş olması, zamanının önemli bir bölümünü aldığı gibi yaşamında da belirleyici konumdadır. Ebeveynlerine olan bağlılığı dolayısıyla onları bırakmak istememekte ve karşılıklı olarak onlarla “sessiz bir sözleşmeye” sahiptir. Katılımcının evli olmayışının ailesi tarafından baskı unsuru oluşturmamasında onların bakımını üstlenmesinin bulunduğu düşünülebilir. Bu durumda ebeveynlerin daha fazla faydaya sahip olduğu da düşünülebilir, ancak katılımcının bakım işini isteyerek üstlenmiş olduğunu yalnızca “sevgi ile bağlı” olduğunu dile getirmesi ile gönüllü oluşu, çalışma yaşamı boyunca tek başına yaşarken emeklilik sonrası ailesini yananına alması ve bundan mutluluk duyması dolayısıyla katılımcının da kazançlı olduğu söylenebilir. Ebeveynleri tarafından “kendini adadığı” belirtilen katılımcıya ailesinin evlenme konusunda bir baskısının bulunmayışının nedenini de üstlendiği “ebeveynlik rolü” oluşturmaktadır.

4.6. Damgalanma Unsuru Olarak Bekarlık

Bekar bireylerin yaşamlarına odaklanılan bu çalışmanın önemli başlıklarından birini de katılımcıların karşılaştıkları olumsuz davranışlar ve damgalanma deneyimleri oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında damgalanma konusu ele alınırken katılımcıların ailelerinden ve yakın çevrelerinden gördükleri olumsuz davranışların yanında iş yaşamında maruz kaldıkları ayrımcılıklara da odaklanılmıştır. Aynı zamanda olumsuz davranışlarla karşılaşan katılımcıların bu durumdan nasıl etkilendikleri ve nasıl karşılık verdikleri de araştırılmıştır. Araştırmanın bu bölümü genel olarak bekar bireylerin karşılaştığı olumsuz davranışlar üzerinde şekillendiği için hiç evlenmemiş katılımcıların yanında bekarlık deneyimi bulunan tek başına yaşamış, 35 yaşından sonra evlenmiş bireylerin de ifadelerini içermektedir.

Önemli İfadeler	Temalar
[Olumsuz davranışlar] “Annem, ağabeyim ve iş arkadaşlarımdan geldi. Annem daha fazla baskıda bulunmuyor çünkü diğer	-Bekarlık: Bir aile sorunu Katılımcı bekar olma/kalma yönündeki tercihi ile “Evlilik ve Aile İdeolojisi”nin

kardeşlerimden torunu oldu, olmasaydı baskı daha fazla olurdu. Müdür, “birini bul, böyle hayat geçer mi?” diye soruyor. Bir nevi mobbing. Bana özeniyorlar aslında. Bekar olduğumu duyunca şaşkın ifadesi ile karşılıyorlar. Anormal karşılama, “Neden evlenmiyorsun?” cinsinden tacizsel sorular özel hayata dair, tuhaf-gereksiz sorular.

Görevlendirmelerde “Sen bekarsın daha iyi yaparsın” diyerek ayrımcılığa uğradığım oldu.

[Olumsuz davranışlar] Hiç etkilemiyor, gülüp geçiyorum. Hatta “siz evlendiniz de ne oldu” diyerek onları şaşırtıyorum. Üstüne Dünya’da gezdiğim ülkeleri onlara sayınca onlardan “keşke ben de bekar olsaydım” tepkisini duyuyorum.” (K13,44,E)

(DePaulo ve Morris, 2005) karşısında algılanmakta/konumlandırılmakta bu açıdan da “yapısal damga” ile karşılanmaktadır.

Katılımcı ifadelerinde bekar oluşunun ailesi tarafından olumsuzlanmasının nedeni olarak çocuk sahibi olmayışını işaret eder. “Torun verme” görevini kardeşlerinin karşılamış olması ile soylarının/soyadlarının devam ediyor oluşu ise baskıyı azaltmış görünmektedir.

Bu noktada katılımcının bekar olma yönündeki tercihinin ailesi tarafından tek kişilik bir karar olarak algılanmadığı ve bu tutumun da birey üzerinde baskı unsuru oluşturduğu anlaşılmaktadır. Ailesi tarafından katılımcının bekar olma tercihinin kişisel olarak algılanmayışının temelinde de taşıdığı soyadının devamacısı olarak görülmesi ve bu “görevi yerine getirmeme”si bulunmaktadır. Dolayısıyla bireyin bekar oluşu bir aile sorununa dönüşmektedir.

-İş yükünü arttıran ve mobbinge yol açan bekarlık

Katılımcı ailesinin yanı sıra çalıştığı okulun müdüründen de olumsuz davranışlarla karşılaştığını belirtir. Aileden gelen baskının evli ve çocuklu kardeşleri dolayısıyla azalmış olmasına karşın, çalışma yaşamında olumsuz davranışlar devam eder ve katılımcı tarafından “bir nevi mobbing” olarak değerlendirilir. Katılımcı evli olmayışı üzerine olan soruları özel hayatına müdahale olarak algılar. Katılımcının 44 yaşında hiç evlenmemiş bir erkek birey olarak kurulu olan ataerkil anlayışın getirmiş olduğu stereotipe uymayışı, onun “şaşırtıcı” ve “anormal” biçimde algılanmasına neden olur. Her ne kadar kamusal alanda gerçekleşmiş olsa da, damganın kaynağının yeniden "yapısal" nitelikte olduğu- katılımcının bekar olma tercihi ile “Evlilik ve Aile İdeolojisi”nin karşısında görüldüğü- belirtilmelidir. Ayrıca katılımcının maruz

kaldığı mobbing, "tacizsel sorular"ın dışında iş yükünün artmasıyla da devam eder.

-“Sen bekarsın daha iyi yaparsın”

Bu ifade, bekarların boş zamanlarının daha çok olabileceğine, işlerine daha çok zaman ayırabileceklerine bu yüzden işlerini daha iyi yapabileceklerine ve özel hayatlarının sınırlı olduğuna ilişkin olan önyargının toplumdaki -kamusal alandaki- varlığını işaret eder. Katılımcının bekar oluşu, eşinin ve çocuklarının olmayışı, fazladan iş yüküne maruz kalmasına zemin hazırlar. Katılımcının bekar oluşuna dayandırılarak yapılan iş yükünün artışı da "kamusal damga" ve onun alt başlığı olan "uygulanan damga" içinde değerlendirilebilir. Damgalamanın eyleme dönüşmesi ve bu durumun katılımcıyı etkilemesi de ayrıca hissedilen damga türünü gösterir. Dolayısıyla katılımcının yaşadıkları kamusal damga süreçlerinin iki basamağını örneklerken benliksel nitelikte bir olumsuzluğa dönüştüğüne ilişkin bir ifade ise yer almamaktadır.

-“Siz evlendiniz de ne oldu?”

Katılımcı meslektaşları tarafından gelen eleştirilere, olumsuzlanmalara karşı etkilenmediğini, aksine onların evliliklerini sorgulayarak karşılık verdiğini ifade eder. Katılımcı her yıl düzenli olarak yaptığı kültürel seyahatlerini bu noktada bekarlığını olumlamak için kullanır. Evlilerce, bekarlığının bir eksiklik olarak değerlendirilmesine karşılık onların yapamadıklarına odaklanarak verdiği yanıtlarla damgalama sürecinin yaratacağı olumsuz deneyimin etkilerini azaltır. Ayrıca bir eksiklik olarak değerlendirilen bekarlık, katılımcı içinse olanak oluşturan bir yaşam tarzını ifade eder. Bu noktada katılımcının -eksiklik olarak görülen- bekarlığını, dünya ülkelerine yaptığı seyahatler ile telafi etmesi “problem odaklı strateji” olarak

	değerlendirilebilir. Aynı zamanda “siz evlendiniz de ne oldu?” tepkisi ise “duygu odaklı” verilen bir karşılık olarak da görülebilir.
[Olumsuz davranışlar] “Bartın'da oldu. Matematik öğretmeni bir arkadaş arabası ile ulaşımı sağlıyordu. Arabada kadın-erkek gidiyorduk. Bekarım diye beni istemedi. Ben de konuşmamayı tercih ettim... Okulda eski idareci bir kadın öğretmenle sorun yaşadım. Başka bir kadın öğretmenle mahkemelik olmuş, "benim yanımda ol" dedi. Ben reddedince "cinsel çıkarın mı var? Faydalıyor musun?" diye rahatsız etti. Sonrasında mobbing yaptı. İlçede toplantılara git, sağ-sola bak. Bekar olduğum için iş yükledi.” (K15, 33, E)	-Ayartıcı bir tehdit: Bekarlık Katılımcı daha önce görev yaptığı Bartın'da, meslektaşları ile birlikte başka bir öğretmenin arabası ile okula gittiklerini belirtir. Katılımcı bekar olduğu için, her ne kadar “kadın-erkek gidiliyor” olsa da, araba sahibi öğretmen tarafından yanlarında istenmediğini dile getirmiştir. Bu noktada bekar bireylerin kıskançlık unsuru olarak değerlendirildiği ve onlara güvenilmediği, davranışlarının sanki flörtleştirmiş gibi algılandığı bu yüzden de "ayartıcı" bir tehdit olarak görüldükleri belirtilmelidir. Bu durum da bekar bireylere karşı sahip olunan önyargıların davranışa dönüştüğünü ya da benzer bir deyişle stereotiplemenin kamusal - uygulanan- damgalamaya dönüştüğünü gösterir. Katılımcı damgalanmayı deneyimlemesi –“hissetmesi”- sonucu “konuşmamayı tercih eder”. Katılımcının yaşanacak olası bir damgalanmadan geri durarak kaçınması da “problem odaklı strateji” içinde değerlendirilebilir. Ancak bu noktada başa çıkmak için edilgen bir yol seçtiği de belirtilmelidir. -İş yükünü arttıran ve mobbinge yol açan bekarlık Katılımcının karşılaştığı bir diğer olumsuz davranışı ise maruz kaldığı mobbing oluşturmaktadır. Mobbing sonucu iş yükünün arttığını belirtmesinin yanında, mahkeme sürecinde idareci öğretmenin tarafının tutulmayışı dolayısıyla durumun cinsel çıkar temelinde okunması ise katılımcının kamusal alanda suçlayıcı olumsuz davranışlarla karşılaştığını gösterir. Bekarlık (bir kez daha) çapkınlık, zevk düşkünlüğü ve karşı taraftan faydalanan bir profil olarak damgalanmaktadır. Bu örnekte bekarların

	sosyal ilişkilerinin dürüstlük ve/veya sevgi temelinde olamayacağı, verdikleri kararlarda bencilce kendi çıkarına göre hareket edecekleri önyargısının da hakim olduğu söylenmelidir. Bu önyargılar da bir kez daha davranışa dönüşmekte, katılımcının iş yükü arttırılarak mobbing meydana getirilmektedir.
“Evlilik bir dayatma Türk toplumunda bir yaşa gelip evlenmemişsen bir sıkıntı var diyorlar. Sürü psikolojisi, “seçilmemişsen sıkıntılısın”. Manav gibi, köşedeki karpuz sıkıntılı. Bence kalıplama sıkıntılı. Yabancılar da aynı. Kùltürleri az çok tanımam var. “Alkolü çok içer” diyorlar, evlenmiyorsa. Bizde de “cinsel rahatsızlık vardır”. Bekarlık bir başkaldırıdır, benim için. İnsanların ne dediğinin bir önemi yok... [Olumsuz davranışlar ve damgalama] Evet. Bayramlarda büyük ailenin konusu benim direkt. “Sağlık problemi mi var?”, “Doktora götürelim”, “Ayşe teyzenin kızını gör”. Bu benim hayatım, seçimim, kararım. Başkası veremez. Sağlıklı ilişki kuracak durumda değilim. Şu an, belki bir kaçış benim için. Belki bir orta yol bulurum. Oto-kontrolü bırakırsam. [İş arkadaşları tarafından] Bekarlıkla eleştiriliyorum. Bir olumsuz davranış göstersem, ısrarcı olsam örneğın “bu yüzden evlenmiyorsun, düzensizsin” deniyor. Standardın dışında olunca eleştiriliyorum. Ama daha güçlü, daha hırslanıyorum bu olumsuzluklar dolayısıyla. Doğru yoldasın diyorum. Değişmek zorunda değilsin, kimse istememeli. Evrilmek bir anda birinin istediğı ile olmaz. Şu an bile değişiyoruz. İnsanların değiştiğini söylemesi aptallık, zaten değişiyoruz düşüncede. Düşünce değişmeli. Sevgi bir çiçekse, saygı bir saksı. Bir arada tutar, önce saygı çok önemli... Dışarıya: “Doğru insan karşıma çıkmadı. Kader. Allah bilir. Zamanı var” diyorum.	-Bekarlığın olumsuz kalıp yargılarla nitelenmesi, bireyin başarısızlığı olarak görülmesi Evli olmayan bireylerin olumsuz biçimde - alkol kullanımı ve cinsel rahatsızlık gibi- kalıp yargılarla değerlendirildiklerini belirten katılımcı, bekar olmanın toplum nezdinde kişisel bir sorun olarak görüldüğünü ifade eder. Evlenmemenin, "seçilmemenin" bir sıkıntı olarak görülmesi, bireyin başarısızlığı biçiminde algılanmaktadır. Başarısızlık bireysel algılanmakla birlikte, bireyin ailesi içinse bekarlık bir "aile sorunu" biçiminde değerlendirilmektedir. -Bekarlığın bir sağlık problemi olarak damgalanması Katılımcı 2014 yılında yaşadığı ve “devrim” olarak nitelendirdiğı ilişkisinin bitmesinin ardından yıpratıcı bir süreçten geçmiştir. Buna bağlı olarak bir mekanizma geliştirdiğine, belirli bir geçirgenliği olan yeni bir duvar ördüğünü/örmeye çalıştığına “4.5. Bekarların Gözünden Sosyal İlişkiler” bölümünde değinilmiştir. “Orta yol bulmak” bir bakıma bu mekanizmayı ve “geçirgen yeni duvarı” ifade eder. Aynı zamanda sahip olduğu mekanizmanın/“oto-kontrolün” de birliktelik kurmayı bir ölçüde zorlaştırdığının da farkındadır. Katılımcı şu an kuracağı ilişkinin “sağlıklı” olmayacağını dile getirerek aslında ilişki kurmanın kendisi ve karşı taraf için olan ciddiyetini vurgular. Katılımcının, bekar oluşu, şu an için bir birliktelik kurmak istememesi ve bu arayışta olmaması aile büyükleri tarafından bir sağlık

İçeride: Paylaşımçı olsam da, hayatı paylaşmada ne kadar yaparım deneme yanılmaya ihtiyacım var. Gel-git kararsızlık. Hazır değilim, hayatı paylaşmaya. Toplumdaki maskecilğin basitliğini yaşamak istemiyorum. Başka bir insanı da mahvetmeye gerek yok. O yüzden de yalnızım. Kendimi de mahvetmem.” (K10,37,E)

sorunu olarak algılanmaktadır. Bu durum katılımcının “Evlilik ve Aile İdeolojisi”nin (DePaulo ve Morris, 2005) karşısında konumlandırılmasına ve yapısal damgalamaya maruz kalmasına neden olur.

“Sağlık sorunu” farklı açılardan değerlendirilebilir. Bir yandan sosyalleşme ve karşı cins ile iletişim kurma sorunu – “psikolojik rahatsızlık”/asosyallik- olarak algılandığı, diğer yandan ise karşı cinsten hoşlanmama durumu olarak algılandığı düşünülecek olursa bekar bireylere karşı toplumdaki olumsuz kalıp yargıları işaret ettiği söylenebilir. Özellikle “karşı cinsten hoşlanmama” durumu olarak değerlendirilirse, bu tutumun bekar bireylere karşı toplumda var olan damgalayıcı kalıp yargılardan eşcinselliği işaret ettiği de düşünülebilir. Katılımcının ifadeleri doğrudan bu konuya yönelik olmamış olsa bile bekar bireylere karşı toplumda var olan bu tarz damgalayıcı kalıp yargıları belirtir. Katılımcı şu an için bir ilişki kurmak istememesine karşın ailesinin “kız bakmaya” devam ettiğini de ekler. Çünkü bekarlık, katılımcının ailesinde ve sosyal çevresinde kabul edilmekte zorlanılan, istenmeyen, başarısız bulunan, “sağlıksız” bir medeni durumdur.

Katılımcı bekar olduğu için iş arkadaşları tarafından eleştirildiğini belirtir. Bu noktada katılımcının, ifadeleri doğrultusunda, davranışlarının olumsuz karşılanmasının temelinde bekar olduğunun düşünülmesi bulunmaktadır. Genel olarak da bekar olmak standardın dışında okunduğu için eleştirilmesine karşın, bu durum katılımcıyı olumsuz etkilememekte tersine daha da güçlendirmekte, hırslandırmaktadır. Evlilik ya da birliktelik kurma kararının birinin istemesi ile değil, akış içinde “doğal” olarak gerçekleşebileceğini belirtir.

Katılımcı bekar olduğu için gelen eleştirilere

	kimi karşılıklar vermektedir. Bu noktada dışarıya “kader”i göstererek yanıt verirken, asıl olan bir başkası ile yaşamını, özel alanını paylaşmaya hazır olmadığını düşünmesidir. Aksi takdirde yaşayacağı birliktelikte “mutluluk rolü” yapmak zorunda kalacağını bunun da hem kendini hem de karşı tarafı “mahvedeceğini” vurgular.
“Akrabalarım “vah vah” diyor. H...’nın kızı evlenemedi diye. Aslında onların benim yüzümden üzüldüklerini düşünmüyorum. Sana acıyanlar, ev kadını olanlar. Ataerkil yapıda olanlar, çocuklarını o motto ile yetiştiriyorlar. Toplum kalıpları dışındaysan anormal oluyorsun. İşverenimin işine geliyor, çocuk için izin almıyorum, işime geliyor. Her tercih bir kayıp. Bekar olmak, aile kurmak, annelik ve çocuktan mahrum ediyor. Evli olsaydım, hep kendim gibi olmaktan vazgeçecektim. 4 kişilik yaşa, 4 kişilik, düşün, 4 kişilik öde. Hayatta bulunduğun bir yol var diğerlerini kaçıırıyorsun, vazgeçmeyi bilmediğin için. Terside de var. “Evlendim, karımı/kocamı sevmiyordum ama vazgeçemediğim için mutlu olamadım” dersin. 14 yaşında ilk paramı kazandım. Erken büyümek zorunda kaldım. Sonra küçük yaşta güçlü kıldı. Bugün bulunduğum yerde huzurlu olmam benim etik davranmamı zorunlu kılıyor. Doğrularımdan vazgeçmedim. Ama gocunmadım da fikirlerimi daha iyisi ile değiştirmekten de. Evde kalmış kadın profili oluyorsun. Geçinemiyor olsan, anne-babadan para alıyor diye yaftalanıyorsun. Beni yaftalayamamalarının nedeni bulunduğum konum/statü. Yaftalamanın, evde kalmışlığın önünde geçiyor. Bana “sorumluluk almak istemiyorsun” diyen arkadaşım, tanıdığımdan	-Bekarlık: Sosyal yaşamda bir damga, iş yaşamında -özel sektörde, turizmde- bir artı Katılımcılar, diğer katılımcılarda da olduğu gibi, yakın çevreleri tarafından bekarlıklarının olumsuzlandığını belirtir. Bekarlık, katılımcıların yakın çevresi tarafından acınası bir durum olarak algılanmaktadır. Katılımcılar da onların ataerkil bir düşünce tarzına sahip olduklarını ve çocuklarını da bu şekilde yetiştirdiklerini vurgular. Bu yetiştirme tarzının kurulu düzeni devam ettirdiğinin ve bekarlara karşı olumsuz tutuma neden olduğunun farkında olan katılımcılar için bekar olmak (evli ve çocuk sahibi olmamak) iş verenleri tarafındansa olumlanmaktadır. Akrabaları tarafından “yapısal damga” konusu edilen katılımcıların bekarlığı -toplum gözünde de “ayıplanılan”, saygı kaybettiren bir durum ve “anormal”lik olarak değerlendirilirken- kariyer konusunda ise avantaj sağlamaktadır. Kapitalist üretim ilişkileri -esnek ve uzun çalışma saatleri, güvencesizlik ve tam istihdamın sağlanamaması ile oluşan belirsizlik- bireyleri bekar olmaya/kalmaya zorlarken, bunu da olumlayarak normalleştirirken, ataerkil sosyal yaşam ise bu bireyleri dışlamaktadır. Benzer bir deyişle iş yaşamı ve yeni çalışma kültürü bekarlığı yeniden üretirken, ataerkil toplumsallaşmaya

beri kocasının borçlarını ödüyor. Kocasına aşık. Ben bunu istemiyorum. O mutlu, o ayrı. Bizde ilişkiler alışveriş üzerine kurulu. Evlilik teklifi tektaş ile. Ev robotu arıyor, bunu tektaşla alacağını sanıyor...” (K16, 43, K)

Annemden, teyzemden çokça alıyorum [olumsuz davranış] Bizde de bu baskı var. İran'da evlenmediğin sürece aile yanında yaşanır, kız da erkek de. Benim için evli olmamak yararlı. Turizmde bekarlık artı puan sağlıyor. Her yerde karışan yok, “iyisin” derler... Sorumluluk almadığımız düşünülüyor. Kaçıyoruz sanıyorlar. Çapkın, zevk düşkünü olarak görülüyoruz. Aslında herkesin nedeni farklı: maddidir, içten istemiyordur. Takıntı olmamalı. Bekarsın belki yarın evlenirsin. (K20, 38, E)

dayalı yetiştirme tarzı da bekarlığın olumsuzlanan bir nitelik olarak görülmeye devam etmesine katkıda bulunur.

Kamuda çalışan öğretmenler için bekar olmak hem yapısal hem de kamusal olarak damgalanmaya neden olmak da iken, özel sektörde -özellikle turizmde- bir avantaja dönüşmektedir. Benzer bir değişle kamuda bekar olmak damgalanmaya neden olurken özel sektörde -turizmde- ise aranan bir özellik olarak katılımcılar için olanak oluşturmaktadır.

Bu durum da bireylerin -isteseler de- bekarlıklarını değiştirmelerini zorlaştırmaktadır. Bu katılımcılar için bir bakıma bekarlık, işlerinin "güvende" olmasını sağlar ve iş veren tarafından da olumlanır. Ancak bu noktada değişen üretim ilişkileri bekarlığı yeniden üretirken aynı zamanda da bekar bireyleri en kolay gözden çıkarılabilen çalışanlar olarak konumlandırır. Her ne kadar bekar oldukları için işlerine her zaman için daha çok vakit ayırabilecekleri düşünülse de ve daha çok iş yükünü sırtlamak durumunda bırakılsalar da eş ve çocuk sahibi olmayışları, bekar bireylerin herhangi bir işten çıkarma durumunda ilk sırada olmalarına neden olmaktadır.

Toplumsal yaşamın ikilemli (esnek üretim ilişkileri-ataerkil sosyal yapı), çıkmaz oluşturan yapısı bireyi risk almaya iter. Bekar kalarak işinde -kariyerinde- başarılı olma şansını arttırırken, sosyal yaşamda dışlanma, damgalanma ve olumsuz davranışlara maruz kalma riskini alır. Öte yandan başarıyı arttıran bekarlığın da -olası bir işten çıkarma durumu ve/veya damgalanma riski dolayısıyla- iş yaşamında tamamen bireyin lehine bir durum oluşturduğunu her zaman için söylemek de güçtür.

[Katılımcı (K16, 43, K) daha önceki

ifadelerinde de bekarlığı tercih ettiğini ve bunun zaman içinde bir yaşam tarzına dönüştüğünü dile getirmesinin yanında yaptığı tercih dolayısıyla neleri arkasında bıraktığına da bu noktada değinir: Anne olmak, aile ve çocuk sahibi olmak. Ancak bu noktada “vazgeçemediği doğrularından”, kişiliğinden, karakterinden ödün vermediği için bekar olmasının sosyal bağlamını da işaret eder. İşçi anne ve babanın çocuğu olduğu için erken yaşta çalışmaya başladığını, üniversite mezunu olarak işinde kısa sürede fazla sorumluluk almak durumunda kaldığını ve akranları ile zaman geçiremediğini daha önce de ifade etmiş olan katılımcı da yeniden iş yaşamının, toplumsal yapının üzerindeki etkisi görünmektedir. Yapı karşısında da, katılımcı kendine olanak oluşturan bekarlığı tercih ederek kendini konumlandırır. Özetle, kendi olmaktan vazgeçmeyen katılımcı bekarlığının da katkısıyla kariyerine odaklanarak elde ettiği başarıyı ve statüyü eş-çocuk sahibi olmaya yeğlemektedir.

Katılımcı (K16, 43, K) gelir durumunun yüksek oluşu dolayısıyla, bekarlığının yakın çevresince “yaftalanmasını” engellediğini ifade eder. Gelir düzeyi düşük olan bekar katılımcıların ise daha dezavantajlı konumda oldukları ve daha olumsuz davranışlara maruz kaldıkları da atlanmamalıdır.

Ayrıca bekar bireylere yönelik bir diğer ön yargıyı da katılımcı işaret etmektedir: “sorumluluk almak istememek”. Bu noktada katılımcının kurulu olan kadın-erkek ilişkilerinin yapısını benliği ile örtüştüremediği için “dürüst bulmadığı” hatırlanabilir. Ayrıca katılımcının birliktelik kurmasının önünde sorumluluk almanın bir engel oluşturmadığı, bekarlığa -tek başına- bir yaşam tarzı olarak alışmış olmasının bulunduğu yeniden ifade edilebilir.

	Katılımcıların önceki ifadeleri de göz önünde bulundurulduğunda, önceki ilişkisinin sorumluluk almamak gibi bir nedenle bitmediği görülmektedir. Kısacası katılımcı yaşamında ikinci bir kişiye yer açmak istememekte bekar oluşu da bir yaşam tarzına dönüşmektedir.
“Teyzem “evde kaldın, kartlaştın” diyor. Halam “kart horoz geldi” diyor. Öyle olunca bulun diyorum ben de. Bulduklarında da ben kaçtım... Neden evlenmedin? diye sorduklarında “Nasip değilmiş, kendime uygun bulamadım” diyorum.” (K29, 38, E)	-Damgalayıcı ad takma Katılımcı bekar olduğu için akrabalarının ad taktıklarını belirtir. Bu tip davranışların doğrudan olumsuzluk temelinde olmadığı düşünülebilir. (Ancak bunun her aile ve sosyal çevre için geçerli olmayacağını unutmamak gerekir.) Katılımcı bu tip davranışlara maruz kalmasının ardından durumu “geçıştirmek için” akrabalarından “çöpçatanlık” yapmalarını ister. “Bulduklarında da ben kaçtım” biçimde ifade edilmiş olsa da katılımcı için evli olmayışının en önemli nedeni -daha önce de belirtildiği gibi- gelir yetersizliğidir. Katılımcı bekar olduğu için ad takma davranışlarına maruz kalmasının yanında gelir durumunun yetersizliğinin neden olacağı acıma temelli bir davranış da önlemek için “nasip”e yönelir. Böylece hem bekarlığını toplum gözünde kabul edilebilir bir duruma getirmeye hem de gelir durumunun yetersizliğini de bir ölçüde gizlemeye çalışır. Bu noktada günümüz kapitalist üretim ilişkilerinin -esnek ve uzun çalışma saatlerinin, tam istihdamın sağlanamaması ile oluşan güvencesizliğin ve belirsizliğin- katılımcının yaşamına ve bekarlığına etkisi yeniden öne çıkmaktadır. Kışın taksicilik yazında turizm sektöründe belboy şefliği yapan katılımcı için gelecek belirsiz bir hal almakta herhangi bir hedef koymayı zorlaştırmaktadır. Yalnızca kısa vadeli planlar yapılabildiği sürece, evlilik ve aile kurmak da katılımcı için alınması güç olan bir “risk” konumundadır.
“Türkiye’de büyük şirketler denetlenmiyor,	-Denetimsiz kapitalizm ve bekarlık

yüzde 85 belki 90'ı. Normalde haftalık 45 saat ama değil çalışmıyor. Günde 11 saat çalışıyoruz “...Ecza Deposu’nda”. Kendimize vakit ayıramıyoruz. Mesai yazmıyor, fazladan 3 saat yatırılmıyor. Kimse hakkını alamıyor, evli-bekar fark etmez. Mesaiye bırakılıyorum. 11 saat üstünde mesai gösteriliyor. Evli olanlar “benim yerime kalırsın, bekarsın” diyor. Halbuki benim de ailem var. Annem ve kardeşlerime vakit ayırmayayım mı? Benim de boş zamanım olmasın mı? Patrona “neden 8 saat çalışıyoruz?” demiyor, bana “mesaiye kal, eş ve çocuğumdan çok seni görüyorum” diyor... Arkadaşımın eşi bana güvenmiyor, birlikte takılmamızı istemiyor. Halbuki onun gözü dışarda, ben bakmazken o bakıyor.” (K27, 37, E)	Katılımcı asgari ücretle özel sektörde çalışan bekar bir birey olarak iş arkadaşları tarafından mesaiye bırakılmaktadır. Doğrudan bir baskıdan söz etmek güç olmakla birlikte bekarların özel yaşamlarının kısıtlı olduğu algısının varlığı yeniden ön plana çıkmaktadır. Eş ve çocuk sahibi olmak “gerçek bir aile” olarak düşünülmekte, ebeveyn ve kardeşlere sahip olmanın üstünde görülmektedir. Ancak bu noktada bekarların iş yükünün artmasının yanında denetimsiz kapitalizmin bireyler üzerindeki etkisi de görülmektedir. Çalışanlar mesai gösterilmeyen saatlerde güvencesiz olarak çalıştırılmakta ve emekleri çalınmaktadır. Çalışma saatlerinin normalden fazla olması dolayısıyla kendilerine vakit ayıramayan bireyler (bu ifadeler doğrultusunda evliler), diğer çalışanlardan (bekarlardan) mesaiye kalmalarını istemektedirler. 11 saatin üzerindeki çalışmanın ancak mesai olarak gösterildiği bu koşullarda katılımcının, gönülsüz de olsa, fazladan çalışmayı kabul ettiği görülmektedir. Çalışanların çalınan emeklerine yönelik olarak sorgulamaya girmeden fazla mesaiyi diğer arkadaşlarına bırakmayı bir çare olarak görmeleri ise farklı bir tartışma konusunu oluşturmaktadır. -Güvensizlik oluşturan bekarlık Katılımcı bekar olduğu için, arkadaşının eş tarafından güvenilmez görülmektedir. Bu noktada katılımcının ifadeleri doğrultusunda, evli bireyin “gözünün dışarda” olmasından çok, bekar bireylerin bu şekilde itham edilmesi sorunu öne çıkmaktadır. Öte yandan bireyin eşine güvenmiyor oluşunu bekar katılımcıya yansıttığı da düşünülebilir. Ancak bu, yalnızca bir varsayım olacaktır.
“ ‘Neden evlenmedin, hiç mi?’ Çok acayip geliyor onlara. Benim ailem hiç “evlen” demedi. 8 arkadaşlık orda [İran’da] 2’si evlendi. Arkadaşlarımın çoğu, evliliğin zor olduğunu düşünüyoruz. Kimsenin hayatıma	-Güvensizlik oluşturan bekarlık Katılımcının ev sahibi tarafından olumsuz davranışlara maruz kalmasında hem bekar oluşu hem de farklı uyruktan oluşu neden olmaktadır. Tanıdıkça bu tarz davranışların

karışmasına izin vermem. Teyzem sorardı, “evlenmiyorsun” diye, ailem arkamda duruyor, çevreye söz düşmez. Herkese cevabını veriyorum... Muhtemelen toplum “yazık” diyor ama ben gayet mutluyum. Toplum bekarları genelde yargılar ya da kıskandığı için farklı algılar. Bekar olanları takdir ediyorum, mutlu evlilikleri de takdir ediyorum. Evli değilsen çevreden az saygı duyulur. Yalnız kalan erkek-kız farklı düşünülür. Bay konaklama alınmıyor ya da çok yüksek fiyat, farklı tip odalar. Ya sevgili ya da evli olacak. Seni tanımadan yargılıyorlar... Ev sahibim zorladı, başta. Sonra göç idaresinden lazımlı kağıtları bana verdi. Güvenme şimdi, tanıdıkça güveniyor. Komşuların gözü üzerimdeydi, anca şimdi şimdi güveniyorlar. Başka türlü hareket etsem, dışarda kalırdım. Yalnız bekara kötü bakılıyor, aileli bekara daha iyi. Evliler kendileri için değil, başkaları için eş çocuk için yaşıyor. Ben işsiz olsam kendim aç kalabilirim. Onlar toplu aç kalır. Çocuk, onlar için önemli. Her türlü işini kaybetmemek için sömürüye göz yumuyorlar. Çocuk her şeyden daha önemli onlar için. Bizden daha zor şeyleri kabul etmeye mecburlar.” (K19, 35, K)	azalma eğilimine girmiş olduğu ifade edilse de katılımcının davranışlarına dikkat ediyor oluşu, muhataplarını alttan alışı da etkili olduğu belirtilmelidir. Bu noktada bekar ve yalnız kalan bireylere karşı bir güvensizliğin ve endişenin olduğu söylenmelidir. Ayrıca bekar bireylerin sosyal damgaya maruz kaldıkları ve gizli/potansiyel bir tehdit olarak görüldükleri de ifade edilmelidir. Katılımcı çalıştığı seyahat acentesinden bekarların karşılaştığı farklı durumlara örnekler verir. Bu noktada bekar ve erkek olmak yeniden güvenilmez ve tehdit oluşturan bir durum olarak algılanmaktadır. Ayartıcı, çapkın ve zevk düşkünlüğü gibi esnek ilişki ağlarına, ahlaki değerlerinin zayıflığına ilişkin ön yargının varlığını bir kez daha gösterir. Önyargı davranışa dönüşmekte, bekar olmak adeta cezalandırılmaktadır. Farklı tip oda ve yüksek fiyat gibi. Ayrıca bulunduğu sektörün zorlu yönlerine değinerek uzun ve belirsiz çalışma koşullarının çalışanları sömürdüğüne buna evlilerin katlanmak zorunda olduklarına değinen katılımcının bu konuda kendini özgür hissetmesi de bekarlığını avantaja çevirdiğini gösterir.
“Tacize uğradım, yılışık davranışlar, güler yüzlü oluşumdan. Yanlış anlaşıyor. “... firma” yetkilisi fazla yakınlık gösterdi... İçecek getirenler vardı restorana, işleri bitince “bir çay için” deyince telefon [numaramı] almaya çalışmalar, davetler... Alyansım olsa farklı olurdu. Kimse evlilik sormuyor ama yok mu birisi şeklinde sıkıştırıyorlar. Artık daha mesafeli davranıyorum, dışarıda, çalışanlara güler yüz yok. Çünkü sömürüyorlar. Arkadaşıymışım zannediyor. Eskiden yaşlanınca yalnız kalacağım korkusu vardı. [Gelecek hakkında] Hiçbir şey bilemeyeceğim için her şeyi normal	“-Tacize uğradım...Alyansım olsa farklı olurdu.” Bekarlık, çalışma yaşamında her zaman avantajlı bir konum sağlamamaktadır. Katılımcı bekar olduğu ve iş yaptığı insanlara karşı “güler yüzlü” olduğu için olumsuz davranışlara ve tacize maruz kaldığını dile getirir. Bu noktada katılımcının yaşadığı olumsuzluk çalışma arkadaşlarından ya da işvereninden kaynaklanmamaktadır. “... firma yetkilisi” tarafından maruz kaldığı taciz durumu kamusal alanda yaşadığı olumsuz deneyimi gösterir. Katılımcı “alyans sahibi” olmanın bu tarz davranışları önleyebileceğini dile getirir. Ancak fiziksel

karşılıyorum. Birçok arkadaşım güçlü ve bekar kadınlar. Kendi ayakları üzerinde duruyorlar. Bir kesim ekonomik anlamda evleniyor. Onlara yalnızlık daha zor geliyor. Arkadaşlarımsa daha güçlü toplumsal baskıya karşı. Topluma göre “yazık kimse evlenmemiş” diyor. “İş, iş nereye kadar?” dediklerinde bazen ben “evimin kadını olacağım” dediğimde normal karşılıyorlar. Halbuki bu bana ters. Bekar olmayı doğal buluyorum. Evet, ben de isterdim düzgün birini. Ama bekarlığın bir sakıncası yok. Çok doğal bir şey evlenmemek, çocuk sahibi olmamak. Bir zorunluluk olarak görmüyorum.” (K18, 39, K)	bir taciz olmadığını belirtilmesi ise bu tarz davranışların takibinin kolay olmadığını gösterir. Aynı zamanda ataerkil sosyal yaşamda kadınların böylesi davranışlara maruz kalma risklerinin daha çok olduğu düşünülecek olursa katılımcı için hem bekar hem de kadın olmanın iş yaşamında dezavantaj oluşturduğu da söylenebilir. Bu noktada sektörel farklılıkların da (özelde-kamuda, turizmde-okulda vb.) olumsuz davranışlarla ve damgalanma ile karşılaşmayı etkileyebileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. -Doğallaşan bekarlık Zamanla katılımcının yalnızlık korkusunun yerini bekarlığın doğallaştırılması almaktadır. Daha önce de katılımcı “4.3.5. İdeal Eşi Bulamamanın Sonucu Olarak Bekarlık” bölümünde evliliğin bir öncelik oluşturmadığını belirtmiştir. Katılımcının bekarlık tercihinin olumlanmasında ailesinin ve arkadaşlarının da etkisi görülmektedir. Ailesi ve arkadaşlarının aksine çevresi tarafından bekarlığının eleştiri konusu edildiğini belirten katılımcı “savuşturucu” olarak “evimin kadını olacağım” yanıtını kullanılması ile olumsuz havanın dağıldığını belirtir. Bu noktada bir kez daha, çalışan bir bekar kadın olmanın “çevre” tarafından olumsuzlandığı görülmektedir. Ancak diğer katılımcıların (K9,56,E, K10,37,E, K13,44,E, K16,43,K, K17,46,E K20,38,E) yaşadıklarının tersine, aile sorununa dönüşmeyen ve olumlanan bekarlığın kalıcılılaşmasının kolaylaştığı da söylenebilir.
“Bütün sülalemden. Annem-babam resim göstermeler, birileri ile tanıştırmalar. Halalar, teyzeler çok uğraştılar kız bulmaya. Ama 35'i geçince, 3-5 sene önce set çektim konuştum. Kibarca bırakın dedim... Düğüne gitmeye korkar oldum. Halaya kaldırınca omuz-göz atma, kıza bak demeler. Sülalede asabi değilimdir, sözüm dinlenir. İpin ucunu biraz	-Bekarlık: Bir aile sorunu Katılımcıya ailesi her fırsatta kız bakmakta, onu evlendirmek istemektedirler. Yalnız/tek başına yaşamasını ailesinin kabul etmediği söylenebilir. Ailesinin sürekli olarak katılımcıyı evlendirmeye çalışması, evliliğin bir görev-koşul gibi algılandığını, bekarlığın da eksiklik olarak görüldüğünü gösterir.

biraksam hemen kız bakmaya başlarlar, ters yapmasam... Her seferinde aynı, çalışmaktan fırsat olmadı, nasip olmadı diyorum.” (K17, 46, E)	Katılımcı, -bir diğer katılımcı gibi (K29, 38, E)-, gelen eleştirilere karşı çalışma yaşamı ve “nasip” gibi dışsal faktörleri öne çıkarmaktadır.
“Ev alacağım, önce taksi aldım, sonra ev bakmaya gittim. Emlakçıyla uygun bir eve gittik. Mülk sahibine taksiciyim dedim olmaz dedi. Ben kiralamayacağım, alacağım diyorum, “Bekara satmam burada aileler oturuyor” dedi ve o evi alamadım. Meydankavağı'ndaydı. Aileler 6-8 akrabalarmış. Aklından ne geçtiyse. Meslek ve bekar olmam daha pahalıya ev almama sebep oldu. Halbuki annem-babamla da iyi anlaşırdı bence o ailelerle. (K17, 46, E).	-Bekara ev yok Katılımcı hem bekar hem de taksici olduğu için ev sahibi tarafından önyargı ile karşılanmaktadır. Apartmanda ailelerin oturduğu gerekçesi ile ev sahibinin katılımcıya satışı yapmaması, bekar bireylerin potansiyel bir tehdit olarak algılandığını gösterir. Ailelerin oturduğu bir apartmanda taksici ve bekar bir bireyin tehdit oluşturacağının düşünülmesi sessiz ve gizli bir damgalanmaya örnektir. Katılımcının karşılaştığı olumsuz davranış kamusal (uygulan) damgaya örnek olmakla birlikte bekarlığının apartman sakinleri için nasıl bir olumsuzluk yaratacağının açıklanmıyor oluşu bir tehdidi, korkuyu işaret ederken, bu açıklanamayan durum ise sessiz-gizli bir damga olarak da görülebilir.
“2000'de geldim, 18 senedir aynı evdeyim. 7-8 sene önce apartmana yeni taşınan bir aile oldu. Beş altı ay sonra bir hırsızlık oldu. Yeni taşınanlar beni suçladı. Ya hırsızlık yapacak adam on sene bekler mi dedim. Yalnız yaşamamın suç ile ilişkisi nedir? Yalnızsan ve maddi durumun çok iyi değilse, suçta önce seni itham ediyorlar. Komşular, tanıyanlar kolladı, beni. Hırsızlık olayından sonra apartmanın kapı kilidi değiştirdiler. Benim ev apartman kapısından bağımsız giriyorsun, dükkan için ayrılmış aslında. Gelen faturaları almak için apartmana girmeliyim. Beni hırsızlıkla itham eden "eski faturan ile öde" diyor, anahtar vermiyor. Sen postaneye eski fatura ile mi gidiyorsun? Diğer komşum fazladan çoğaltmış [anahtarı], bana verdi. Komşuluk, dostluk, sevgi değişti. Komşuluk işte ekonomik duruma göre	-Bekarlık: Bir suçlu profili Katılımcı (K14, 54, E) “bir gecede” verdiği kararla eşinden ayrıldıktan sonra, Antalya'da taşındığı apartmanda bekar olduğu için hırsızlık suçu ile damgalandığını dile getirir. Katılımcının, apartmanın ana kapısından bağımsız dükkan için ayrılan giriş katında yalnız yaşıyor oluşu apartmanın yeni sakini tarafından hırsızlıkla suçlanmasında kullanılmaktadır. Hem yalnız kaldığı hem de ekonomik durumu ancak bir dükkan katını tutmaya yettiği için şüpheli durumuna düştüğünü belirten katılımcı, eski komşularının ve tanıyanlarının araya girmesi ile olumsuz durumun çözüldüğünü ifade eder. Bu noktada katılımcı, toplumda genel olarak bir ayrımcılığın olduğunu, kendinin de -daha önce de belirtildiği gibi- hem maddi durumu hem de bekar oluşu dolayısıyla

ayırıyor, bekarım diye ayırıyor. Şimdi beni itham ediyor... Duygusalı kayboldu. Azla yetinmeyi sevmiyoruz. İletişim çağında konuşmuyor, paylaşıyoruz. Tüketim toplumu olduk.

Biraz psikolojik sıkıntım var. Sosyallik sıfır. Plaja gidiyorsun, aslında gidemiyorsun. Aileler var hep. Aile reisi sana kötü bakıyor tek başına gidince. Sanki bakıyormuşum gibi. Bakmıyorum ama beni hoş karşılamıyor. Kötü bakmayan olsa bile ben negatif algılıyorum. Bir sıkıntı olsa polis soruyor evli misin, hayır deyince bu yapmıştır, sarkmıştır diyor. Etiket koyuyor.” (K14, 54, E)

damgalandığını dile getirir. Katılımcının bekar oluşu yalnızca hırsızlık konusunda damgalanmasıyla sınırlı değildir.

-Damgalanmanın benlik üzerindeki etkisi

Bekarlığında sosyalliğinin giderek azaldığına hatta “sıfır” olduğuna bu durumun da psikolojisini olumsuz yönde etkilediğini belirten katılımcının sosyalleşme çabaları farklı bir damgalama türünü de ortaya çıkarmaktadır: benliksel damga. Katılımcının Hırsızlıkla suçlanması sosyal bir damgalanma (aynı zamanda kamusal-uygulanan damgaya da bir örnek) iken, bu defa damgalanmaya maruz kalma riski ile kendini toplumdan-kamusal alandan çekmeye başlaması ise self-stigma (benliksel-damga)ya geçiş biçimde değerlendirilebilir. Self-stigma sonucunda, katılımcı damgalandığının farkındadır ve bu sürecin yıpratıcı etkilerini üzerinde hissetmektedir.

Damgalanmanın etkisi benliğine ulaşan katılımcı, kendine karşı yapılan davranışları genellikle olumsuz değerlendirme eğilimindedir. Plaja gitmesinin aileler tarafından “kötü karşılanması”, dahası polisin de önyargılı davranması ve ailelerden yana tavır alması gibi ilk elden deneyimlediği olumsuz davranışlar dolayısıyla katılımcı kendine karşı yapılan davranışları olumsuz olarak okumaktadır: “Bakmıyorum ama beni hoş karşılamıyor. Kötü bakmayan olsa bile ben negatif algılıyorum.” (K14,54,E) Bu durum geliştirilen bir paranoya eğilimi gibi görülebilir ancak böylesi bir çıkarım sorunun kişisel temelli olarak görülmesi riskini içerir. Katılımcının kendine yapılan davranışları olumsuz algılaması, yaşanmış deneyimlerinin bir sonucudur. Bu durum da kurulu olan ataerkil gelenekselci sosyal yapının birey üzerindeki yıkıcı etkisini gösterir. Katılımcı, karşılaştığı damgalayıcı davranışlar ve

	yaşadığı olumsuz durumlar dolayısıyla artık sosyalleşmekte zorlanmakta, herhangi bir eylemi kendine yöneltilmiş olumsuz bir davranış olarak görme eğilimi içinde olduğunu dile getirir: “Son yıllarda ev-iş sadece. Hiçbir şey yapmak istemiyorum. Işıklarda yürümeyi severdim, içimden gelmiyor. Uzun süre yalnız yaşayınca evden çıkasın gelmiyor. İçeride kapanık oluyorsun, hepten çevreden uzak. Esnaf arkadaşına uğramamak için yol değiştiriyordum. Sevdiğim de bir arkadaşımıdır. Soracak haliyle, işler nasıl diye, e iyi değil diyeceğim. Bu sefer acır gözle bakacak, istemiyorum yalandan iyi demek de. Maddi sıkıntı etkili, müşteri ile bile. Bazı gün güzel iş oluyor. Kendime motive oluyorum, müşteriye karşı daha da güler yüzle, muhabbetle satış yapıyorum. İşler kötüleşirse bu defa bak soruyor bu taytın siyahı var mı diye, var ama depoda getirmek içimden gelmiyor, kalmadı diyorum.” (K14,54,E) Katılımcı, alışveriş yapmak için yol değiştirdiği esnaf arkadaşına, artık o'na acıyarak baktığını düşündüğü için pek uğramamaktadır. Bu defa da sosyalleşmesini güçleştiren maddi durumu olmaktadır. Katılımcının deneyimleri ve ifadeleri maddi durumun ve bekarlığın, insan davranışı üzerinde etkili olduğunu gösterir niteliktedir: Kurulu olan geleneksel, ataerkil toplum yapısı bireyin üzerinde “damgalanacağım, kötü gözle karşılanacağım” korkusunu üretmekte, sonuçta bireyin içeride kapalı, asosyal bir yaşam sürmesinde rol oynamaktadır.
“Gece müdürlüğü pazar günleri bana kalıyor. Bekarken ve evliyken, arkadaşlarım değişmedi. Cinsel kaçamak da olmadı. Ama dışarıdan bunu rahatlıkla yapabileceğime dair bir algı oluyor. Arkadaşlarım arasında ise iyi örnek olduğum için kötü örnek oldum. Bir	-Güvensizlik ve toplumsal kontrol Daha önce “4.4. Bekarların Gözünde Ev ve Evsel Roller” bölümünde pratikte LAT (living apart but together, birlikteliği/ilişkisi olma ama ayrı evlerde yalnız/tek yaşama durumu) tipi bir evliliğinin olduğuna

arkadaşım da evlendi ama bence mutluluk rolü yapıyor. Toplum baskı yaratıyor, mahalle baskısı. Belli yaştan sonra evli olmamak “eksik olarak” görülüyorsun. Ben yaşamadım ama var. Bekarlara karşı bir baskı var. Geç evlenen bir arkadaşı aramıza aldık tabi laf dönüp dolaşıyor çocuk ne zaman diye. Anladın mı? Evlenince de çocuk için sorgulanıyorsun... Cinsel problemin mi var sorusu kadınlar için belli yaşta özellikle, evlenmeli diye. Erkeklerde 33-35 arası başlarken kadın 30'da biter. Başta ben de evlenmeyi düşünmüyordum, sorumluluktan korkuyordum. Toplumun baskısı: bekar sorumluluk almaz. Bir bakıma güvenilmez, askerlik yapmadıysan da kız verilmez...” (K38,49,E)	değinilen katılımcının bekar bir yaşam tarzı sürdürdüğü söylenebilir. Bu yaşam tarzı dolayısıyla pazar günleri gece müdürlüğü nöbetini yapmak zorunda olan katılımcının, “cinsel kaçamak” yapabileceğine ilişkin bir algının varlığını dile getirmesi bekar bireylere karşı toplumdaki güven problemini göstermektedir. Ayrıca katılımcı bekar bireylerin “eksik” olarak görüldüğünü, toplumda onlara karşı bir “mahalle baskısı”nın bulunduğunu ve mutluluk rolü yaptığını düşündüğü arkadaşının evliliğinde de bu baskının etkili olduğunu ifade eder. Geleneksel normların dışında oldukları gerekçesiyle oluşan güvensizlik durumunun “mahalle baskısı” ile devam etmesi de bekar bireyler üzerinde kurulmak istenen toplumsal kontrolü gösterir.
“Karşı cinste tedirginlik oluyor. Hissettiğim anda oradan kalkıyorum, büyük insanlar ama birbirlerine güvenleri yok, yetişkin çocuklar. 30'lu yaşlardayken ailem evlen derdi, çevreden de fazla gelirdi. Şimdi yok, başta daha fazlaydı... Manavgat'ta ev bulmak zor, Antalya'da da ev kiralamak zor bekar olunca, toplumun bekara bakışı fazla değişmiş değil. 2. evliliğini yapan yakın olmadığım bir arkadaşım vardı, eşi ile arasında 25 küsur yaş farkı vardı. Bir akşam özellikle biraz da alkolün etkisiyle bana karşı tavrının değişmeye başlayınca ben kalktım masadan. Aslında evlilerle çok sık görüşüyorum ama çocukların istediği oluyor. Manavgat'ta yaşamak sosyal anlamda hitap etmiyor, tiyatro, sinema burada yok ama araba var.” (K9,56,E)	-Bekarlık: Bir aile sorunu Katılımcı özellikle 30'lu yaşlarında ailesinden ve yakın çevresi tarafından, bekar olduğu için, eleştirilmiş “evlen baskısı” ile karşılaşmıştır. Yaşının ilerlemesi ve kardeşlerinin evlenip, çocuk sahibi olmasıyla bu baskının artık kalmadığının belirtilmesi ise diğer bir katılımcıyla (K13,44,E) benzerlik gösterir. Artık katılımcının bekarlığı ailesi tarafından bir sorun olarak görülmemektedir ya da bu durum hissettirilmemektedir. Ancak deneyimleri doğrultusunda “Evlilik ve Aile İdeolojisi” karşısında konumlandırıldığı için yapısal damgaya uğradığı da belirtilmelidir. -Güvensizlik oluşturan bekarlık Katılımcı, toplumda bekar bireylere karşı devam eden önyargılı anlayış dolayısıyla olumsuz davranışlarla karşılaşmaktadır. Bu noktada katılımcı yakın olmadığı bir arkadaşının eşi tarafından -alkolün de etkisiyle- “güvenilmez” olarak algılanmıştır. Bekar bireylerin eylemlerinin “ayartıcı, flörtüz” olarak değerlendirilmesi katılımcıların sosyal yaşamlarını olumsuz

“Toplumun özellikle boşanmış kadınlara bakış açısı hoş değil. İlk zamanlar kendimi bu bakış açısı nedeniyle eksik hissediyordum. Ancak bu zamanla geçti. Ben sınırlarımı çizerim. Herkes haddini bilir ve beni kimse ilgilendirmiyorsa başkasını da benim hayatım ilgilendirmez. Ahlaksız birkaç teklifle karşılaştım...” (K4,35,K)	olarak etkilemektedir. -Damganın içselleştirilmesi Katılımcı boşanmış bekar bir kadın olarak diğer katılımcılara göre daha farklı bir damgalanma ile karşılaştığı söylenmelidir. Diğer kısa süreli evlilik yapan katılımcılarda ya da genel olarak (hiç) evlenmemiş katılımcılarda –ifadeleri doğrultusunda- “kendini eksik hissetmek” gibi bir içselleştirmeye ile karşılaşılmamıştır. Bu durum damgalama/damgalanma sürecinin 3. ve son aşamasını belirtir: Damganın içselleştirilmesi. Benliksel (self-stigma) damga içinde değerlendirilen içselleştirilme durumuna en çok yaklaşan katılımcı K14,54,E'dir. K14,54,E için geçerli olan, deneyimleri doğrultusunda, kendine karşı yapılan davranışları olumsuz okuma eğilimi ve damgalanacağım korkusu ile toplumdan uzak durma, sosyalleşememe durumudur. Bu noktada K4,35,K'nın boşanmış, çocuk sahibi bekar bir kadın olması ve yaşının da birçok katılımcıya göre genç olması yaşadıklarının daha “ağır ve yıpratıcı” olmasına -damganın içselleştirilmesine-neden olmuştur. Ayrıca, ayrıntı verilmek istenmemiş olmasına karşın, karşılaşmış olduğu ahlaksız tekliflerin de, damgalanmanın etkisini arttırdığı da söylenmelidir. Karşılaşılan her olumsuzluğa karşın artık katılımcı tarafından “kendini eksik görme” durumunun geçmişte bırakıldığı ifade edilmektedir. Aile ve evlilik hakkındaki görüşleri hatırlanacak olursa, yeniden bir birlikteliği arzuladığı ve “sonsuz mutluluğu” evlilikle yaşayacağı düşüncesine sahip olduğu da atlanmamalıdır.

“Yönlendirme oluyor, bir kız var evlendirelim. Aile senin üzerinde ego tatmini sağlamak istiyor. Abaza kızı alalım hevesleri vardı. Ben Taiwanlı bir psikolog ile evlendim, o ayrı. Her anne-baba torun sahibi, güzel bir eş ister çocuğuna. Bir anlamda da bencillik, soy yürüsün, güzel olsun... Otelde akşam sorumlu müdür beni bırakırlardı, sıklıkla. Ben olumlu gördüm. Otelden uzaklaşamazsın dezavantaj. Avantaja çevirdim. Farklı kültürlerden insanlarla bir araya gelme, arkadaşlık etme şansını yakaladım. Kolombiya'dan, Japonya'dan, Venezüella'dan, Endonezya'dan insanlar tanıdıkça, kültürleri hakkında bilgi edindim. Kültürel anlamda kendimi geliştirmiş oldum” (K39,46,E)	-Bekarlık, bir aile sorunu. Evlilik bir aile başarısı 38 yaşında evlenmiş olan katılımcının bekarlığının ailesi tarafından olumsuzlandığı ya da en azından hoş karşılanmadığı görülmektedir. Diğer örneklerde de olduğu gibi katılımcının bekarlığı “Evlilik ve Aile İdeolojisi”nin (DePaulo ve Morris, 2005) karşısında konumlandırılmaktadır. Katılımcıya göre evlilik, aile için bir başarıyı “ego tatmini”ni ifade eder. Bu noktada evlilik tercihinin ailesi tarafından kişisel algılanmayışına, katılımcının verdiği karşılık ise istenen türden olmamıştır. Ailenin aynı kökenden gelen bir birey ile oğullarına evlendirme çabalarına karşın gerçekleşen oldukça farklı bir birliktelik olmuştur. Bu durum da katılımcının baskı karşısında benliğini koruyarak kendi tercihinin yaptığını, evlilik kararının da dışarıdan bir baskı ile gerçekleşmediğini gösterir. -İş yükünü arttıran bekarlık -İş yüküne (kısıt) karşı olanak oluşturan ve avantaj sağlayan bekarlık Turizmde çalışan bir diğer katılımcı gibi (K38,49,E), K39,46,E’de bekar olması dolayısıyla iş yükünün arttırıldığını belirtirken bu durumdan yararlandığını ekler. İş yükünün artışı yapının bir kısıtlaması iken bekarlığın avantaj sağlayıcı olarak kullanılması ise failin (katılımcının) olanak oluşturuşu yönünü, etkin oluşunu gösterir.
“Başta annem-babamdan normal bir baskı vardı, her anne-babada olması gereken bir baskı. Sosyal hayatın içinde toplum evliliğe yönlendiriyor. Özel sebeplerden dolayı evlenmeyenler üzerinde baskı olduğu için, evlenmeyen kişiler tecrit ediliyor, ötekileştiriliyor. Kendi işimin patronu olduğum için bekarlıktan avantaj-dezavantaj olmadı.” (K31,46,E)	-Baskının normal görülmesi, içselleştirilen damga Katılımcı, toplum genelinde bekarlara yönelik bir “ötekileştirmenin” olduğunu öne sürerken, ailesi tarafından yapılan baskıyı ise “normal” “her anne-babada olması gereken bir baskı” olarak niteler. Ayrıca her ne kadar evlenmeyenler üzerindeki baskıdan ve ötekileştirmeden söz etse de bu noktada “özel sebepler”i de vurgular. Dolayısıyla katılımcı için de bir ölçüde “normal” olanın evlilik

	olduğu düşünülebilir. Ayrıca ailesinden gelen baskının da gerekenci bir yapıda değerlendirilmesi de bu durumu doğallaştırır gibi görünmektedir. Elbette katılımcının önceki ifadeleri hatırlanacak olursa bekarlığı bir yaşam tarzı ve kimlik olarak benimsediği de görülmektedir. Ancak damga konusundaki ifadeleri bir ölçüde “içselleştirilen damga/benliksel damgayı” akla getirmektedir. Doğrudan kendini eksik görme, damgalama gibi bir davranışa ifadelerinde yer vermemiş olmakla birlikte baskının “gereken” bir niteliğe sahip olduğu düşüncesi bu damga türünü düşündürmektedir. Aynı zamanda bu durum bekarlara karşı toplumda bulunan olumsuz önyargılara, bekar bireylerin de sahip olabileceği biçiminde okunabilir.
“İş yükünü bekar çalışanlara daha fazla yüklüyorlar “çocuğum var, erken çıkmam lazım” diyor evliler, iş hayatında. İşe devamsızlık için aile bahane olabiliyor. Biz daha çok çalışıyoruz. Evli olanlara ciddi anlamda ayrıcalık tanınıyor. Benim gördüğüm bu, çünkü sistemin kendisi bu. Bekar olanlara iş anlamında olumsuzluk varken, işveren açısından artıları var. Esnek çalışma koşullarında çalışma saati standart değil, değişken. Bekar olduğum için istediğim zaman çalışabilirim. Aile hayatında bu bellidir, esneklik yok.” (K33,35,K) “İş arkadaşlarımdan [olumsuz davranış] yok. Ama ücret artışlarında “sen bekarsın” diyorlar. O kötü oluyor.” (K34,57,K)	-İş yükünü arttıran ve “iş veren açısından artı” oluşturan bekarlık Katılımcı (K33,35,K) bekar olduğu için iş yükünün arttığını belirtirken bunun nedeni olarak da evli çalışanların “bahane”lerini, onlara tanınan ayrıcalıkları ve “sistemin kendisi”ni öne çıkarır. Bekarlık işverenin işine gelmesine karşın, işten erken çıkma ve ücret artışı (K34,57,K) gibi konularda ayrıcalık tanınan evli çalışanlardır ki, bu durum kapitalist üretim ilişkileri içinde anlaşılabilir bir şekilde “doğallaşmaktadır”. Eş ve çocuk dolayısı ile “bahane” üretemeyecek olan, esnek çalışma koşullarında istenen her saatte çalışabilecek olan bekar çalışanların “iş veren açısından artı” olduğu aşıkardır.
[İlişkim] “Var ciddi, isterim diyeceğim ama neden kaynaklandığını bilmiyorum. Evlenilmesi gerektiği için mi, aileler beklediği için mi istiyorum? Beklentiyi biliyorum. Kişisel olarak kendimi daha güvende hissedecekmişim gibi kadın olarak. Suni bir algı gibi geliyor. Evlenme teklif	-Bekarlık bir aile sorunu, onaylanmayan ilişki biçimi daha büyük bir sorun Katılımcının “baba evinden koca evine” biçiminde adlandırdığı üniversite bittikten kısa bir süre sonra gerçekleşen evliliğinin yaklaşık 20 yıl sürdüğü hatırlanacak olursa, bekarlıktan kaynaklı olumsuz davranışlarla

etse, mutlu olurum. 48 yaş, ne gerek var. Gereksiz. Evlenmemem benim için de bir özgürlük, ama değil.” (K32,48,K)

“[Olumsuz davranışlar] Sevdiğim insanlardan, annem-babamdan geldi. İstedığımı yapmak zor. Hesap veriyorum. Ne olursa olsun bir kadın olarak güvensizlik hayata karşı. Toplumdan kaynaklı hayatıma herkes karışıyor, fikrini söylüyor. İlişkiye [LAT] çok şey bakılmıyor. Kendime müdahale edildiğini düşünüyorum. Saygısızlık ve müdahale: “E ne olacak bu ilişki? Senden faydalanıyor mu?” Belki ben faydalanıyorum. Klişe şeyler can sıkıcı... Annem evlenmediğim için her gün kahroluyor: “Bir evlensen gözüm arkada kalmayacak” Belki evlenmeyeceğim. Beklentide olmasınlar. Teklif de olmayabilir. İstemeyebilirim. Düzgün davranmıyorum. Tepkisel davranıyorum. Asi çocuk oluyorum. Karışmayın aa diyorum.” (K32,48,K)

“İlişkin de olsa güvensizlik oluyor. İlgiler, alakalar, uzaktan aşık olmalar, hadsizlik gibi. Evliyen daha çok sıkıntıydı, gençtim, zamanla azalıyor. Evli bir kadinken rahat davranan biriydim. Bekar kalınca daha edepli olmaya başladım. Kadın-erkek ilişkilerinde, erkekleri erkek gibi değil insan olarak gördüm. Erkeklerle iyi anlaşırdım; rahat, arkadaşça davranırdım. Evli olduğumu öğrenince çok şaşırırlardı: “Evliye benzemiyorsun” Evli-bekar nasıl olur benzerlik? Bekara benzemek nedir? Nasılsa evliydim, kimse yanlış değerlendiremez derdim. Bekar olduktan sonra kendiliğinden “proper”, dingin, yerinde duran oldum. İstemediğim duruma düşmeyeyim dedim...” (K32,48,K)

“Boşanma sürecinde şöyle bir faydasını deneyimledim. Olayları kişiselleştirmeden, üst perdeden görme yeteneği edindim.

ayrılık sonrası karşılaştığı görülmektedir. Bu noktada katılımcının sahip olduğu süreklilik kazanmış, “onaylanmayan” ilişki biçiminin (LAT living apart together, birlikteliği/ilişkisi olma ama ayrı evlerde yalnız/tek yaşama durumunun) sorun oluşturduğu belirtilmelidir. Uzun vadeli planların yapılmadığı, hatta evliliğin oyun dışı bırakıldığı ama devam eden bir ilişkinin ebeveynler tarafından onaylanmasını beklemek güç olmakla birlikte, durumun bir “faydalanma” olarak adlandırılarak katılımcının yaşamına müdahale edilmesi, ilişkinin evlilik yoluna sokularak “normalleştirilmeye” çalışılması birey için yıpratıcı bir süreç dönüşür. Elbette bu ilişki biçiminin de “Evlilik ve Aile İdeolojisi”nin (DePaulo ve Morris, 2005) karşında konumlandırıldığı ifade edilebilir, ancak diğer katılımcılarda durum onaylanmayan ilişki temelinde değil, daha çok, ilişkide olmamadan -tek başınlıktan- kaynaklandığı da belirtilebilir. 48 yaşını doldurmuş mimar olan katılımcının kendini ebeveynlerine karşı hesap verme zorunda hissetmesi ise toplum nezdinde kadının, “erkek gibi bir özgürlüğünün” bulunmayışından kaynaklanmaktadır.

Katılımcının temelde özgürlük sağlayıcı olarak gördüğü bekarlığı, sahip olduğu farklı ilişki (LAT) modeli dolayısıyla ataerkil değerler içinde “faydalanılan” olarak damgalanmasına neden olmaktadır.

-“Evliye benzemiyorsun”

Katılımcının ifadeleri ataerkil sosyal yapı içinde hem bekar olmanın hem de kadın olmanın zorluklarını göstermektedir. Bu yapı içinde ilişki sahibi olmanın da güven oluşturmadığını belirten katılımcının “bekar kalınca daha edepli olmaya başladığını ifade etmesi” ise olumsuz bir duruma düşmemek için kendini sınırlandırdığını gösterir. Dolayısıyla katılımcının ilişkisi olsun

Üstten, daha üstten. Kendimi çıkarıp durumlara bakabildim. Boşanma olmasa bu olmayabilirdi. Spritüel, ruhani olarak fazlasıyla pozitif dönüştüm, evrim-mutasyon gibi. Boşanma süreci sancılı ve katkısı çok oldu. Herkesi affedebildim. Öfke biriktirmeden, her şeyi daha kolay atlatmamı sağladı.” (K32,48,K)	olmasın bu yapı içinde kendini güvende hissetmediği görülmektedir. Katılımcı toplumda evliler ve bekarlar hakkındaki kalıp yargıların, kalıp davranış biçimlerinin olduğuna ifadelerinde yer vermektedir. Bu doğrultuda ataerkil yapı içinde evli bir kadının arkadaşça davranmasının beklenmediği görülmektedir. Katılımcının, bekar olunca kendini sınırlandırması ise -yeniden- yapının karşısında konumlandırılabilir olan bir davranış biçimini ifade etmektedir. Çünkü bu yapı içinde arkadaşça davranışların ve erkeklerle iyi anlaşmanın bekar bir kadına yakıştırıldığı anlaşılmaktadır. -Boşanma ile gelen pozitif dönüşüm Katılımcı boşanma sürecinin her ne kadar sancılı olduğunu ifade etse de bu süreç içinde edindiği “üst perdeden görme yeteneği”nin ruh sağlığına olumlu etkisi olduğunu belirtir. Dolayısıyla katılımcı için bekar olmanın bir “evrim” olarak okunduğu ve kendi için bir gelişme sağladığı da söylenebilir.
[Olumsuz davranışlar] “Çok oluyor. Sana farklı bakıyorlar. Kişisel manada aşarım. Ama sosyolojik olarak bekar ve evliler girift değiller. Arada mesafe var. Bankanın angarya işleri bana kalırdı. Sabah erken açılacak “sistemi aç”, geç kapatılacak “kapa”. “Sen bekarsın, biletini bize ver biz çiftiz”. Ben de intikamı hafta sonu patlattırdım. “Sen PTT yaptın, ben nerelere gittim?” (K26,52,E)	-İş yükünü arttıran bekarlık Katılımcı bekarlığında, diğer katılımcılarda da olduğu gibi, iş yükünün arttırılması ile karşılaştığını belirtir. Katılımcı -o dönemde- bekarlığını olumlamak için çiftlerin evde kalarak geçirdikleri hafta sonlarına karşılık gittiği yerleri kullanması iki şekilde değerlendirilebilir. Dışa dönük bir yapıda olduğunu öne çıkararak bekarlık damgasını telafi etmeye çalışması problem odaklı strateji olarak görülebilir. Bununla birlikte evlilerle kendi arasında aşağı yönlü yaptığı sosyal karşılaştırma ise duygu odaklı strateji olarak da okunabilir. Katılımcı ayrıca insan ilişkileri konusunda evlilerle bekarların arasında mesafe olduğunu da ifade eder. Bu durumun hem iş yaşamında bekarlara farklı davranılması ile hem de evlilerle bekarların bir arada sosyalleşmelerinin zayıf olması dolayısıyla gerçekleştiği söylenebilir.

“Evli arkadaşlarımın hanımlarından [olumsuz davranışlar] gördüm. Bekarlara güvenmiyorlar. Birlikte vakit geçirirken bir süre sonra telefon, 10 dk. sonra telefon. Kıskançlık. Kültürle ilişkili, sahiplenme, sevgiliyi yitirme korkusu. Arkadaşımın hoşuna gidiyor, değer veriyor diyor... Kültürel baskıyı hissediyoruz, kültürden kaynaklı bir şey bu. Örneğin asansörde, bekar olduğum biliniyorsa, kadın merhaba demiyor. Çekingenlik var. Senin bekar olman tehdit olarak algılanıyor; tutuculuk. Halbuki evli de tehdit oluşturur. Bekar-dul kadın daha zor. Cinsellik-bekarlık ilişkisi var, bakış açısı bu. Kadın misafir ağırlamak, cinsellik olarak algılanır. Bekar kadın da erkek misafir edemez... Yadırgama oluyor, olumsuz gözüküyor. Yakınlardan baskı hissediyorum, her zaman. Bedelli askerlikten sonra 28 yaşında başladı baskı. Çocuk baskısı. Beklenti oluyor. Doğu kültürü baskıcı. Nesil devamı için çocuğun olmalı baskısı. İş yerinde baskı yok. Sosyal yaşantımda kadın olsam daha fazla baskı olurdu.” (K35,54,E).	-Güvensizlik oluşturan bekarlık -Denetleme, ilişki üzerinde kontrol kurma çabası Katılımcı yakın arkadaşının eşi tarafından “denetlendiğini” ifade etmektedir. Katılımcıya göre ilişkide eşler arasındaki denetleme ya da güvensizlik olarak da adlandırılabilir olan bu durum bir tür “sahiplenme”, “değer verme” olarak okunmakta ve olumlu karşılanmaktadır. Katılımcı günlük yaşantısında bekar olduğu için oluşan kültürel baskıyı, kamusal alandaki ilişkilerden örnekle ifade etmektedir. Bireyin bekar oluşu potansiyel bir tehdit olarak görülmektedir. Bu durum bekar bireylerin sosyalleşme olanaklarını kısıtlayıcı bir unsurdur. Ayrıca kamusal alandaki ilişkilerde evli olmanın bekarlığa göre daha güven verici bir algı oluşturduğu da belirtilmektedir. -Bekarlık bir aile sorunu Diğer katılımcılarda olduğu gibi K35,54,E için de ailesi ve yakınları tarafından “neslin devamı için çocuk sahibi olma” görevini yerine getirmediği için bekarlık bir sorun olarak algılanmıştır. Katılımcı bu baskının temelinde de kültürel değerlerin bulunduğu işaret etmektedir. Hem sosyal ilişkilerinde hem de ailesi ile olan diyalogunda bekar olmak, kültürel açıdan olumsuzlanmaya neden olmaktadır.

Yapılan görüşmeler sonucunda Bekarlığın toplum gözünde olumsuzlanmasının damgalanmasının çeşitli nedenleri olduğu görülmektedir. İlk çoğu katılımcının bekar oluşunun aileleri, akrabaları ve yakın çevreleri tarafından olumsuzlandığı ve bu durumun bir aile sorunu/meselesi olarak algılandığı söylenmelidir. Katılımcıların (K9,56,E, K10,37,E, K13,44,E, K16,43,K, K17,46,E K20,38,E, K29,38,E, K35,54,E) bekarlık tercihlerinin kişisel olarak algılanmayışının ve olumsuz karşılanmasının ardında, taşıdıkları soyadın devamacısı olarak görülmeleri ve “bu görevi yerine getirmiyor” oluşları bulunmaktadır. Dolayısıyla katılımcıların bekarlığı -toplum gözünde de olumsuzlanmasının yanında- bir aile sorununa

dönüşmektedir. Bu durum birey üzerinde bir baskı oluşturmakta, kimi zaman "ad takma" biçiminde kimi zamansa "bir sağlık problemi olarak görülmesi ile" olumsuz davranışlara damgalanmaya dönüşmektedir. Bu noktada, sonuç olarak bireyler (katılımcılar) bekar oluşları dolayısıyla “Evlilik ve Aile İdeolojisi”nin (DePaulo ve Morris, 2005) karşısında konumlandırılmakta/algılanmakta ve “yapısal damga” ile karşılaşmaktadırlar. Katılımcıların ilişkide olmamaları olumsuz bir durum olarak algılandığı gibi evlilik dışındaki farklı ilişki biçimlerinin (LAT living apart together, birlikteliği/ilişkisi olma ama ayrı evlerde yalnız/tek yaşama durumu) onaylanmadığı ve bir tür “faydalanma” olarak nitelendirildiği de görülmektedir. Bu durumu kimi zaman bir “faydalanma” olarak da niteleyen aileler, ilişkisi olsun olmasın bekar bireylerin yaşamlarına, tercihlerine müdahale ederek onları onaylanan ilişki biçimi olan evlilik yoluna sokmaya, normalleştirmeye çalışmaktadırlar. Bu noktada ilişkisi olsun olmasın bekar bireylerin yaşamlarına, tercihlerine -normalleştirme çabasıyla- müdahale edilerek onların onaylanan ilişki biçimi olan evlilik yoluna sokulmaya çalışıldığı söylenmelidir.

Katılımcıların bekarlığının olumsuzlanması yalnızca aileleri, akrabaları ve yakın çevreleri dolayısıyla değil, meslektaşları ve iş arkadaşları tarafından da -kamusal alanda- gerçekleşmektedir. Bu noktada bekarlıklarının hem yapısal temelde eleştirildiği hem de bir kamusal damgaya dönüştüğü belirtilmelidir. Katılımcılar karşılaştıkları olumsuz durumlarla problem odaklı ve/veya duygu odaklı stratejileri kullanarak başa çıkarlar. Kimi zaman edilgen bir yol izleyerek kendilerini geri tutarak (K15,33,E) kimi zamansa etkin olarak evli bireylere bekarlıklarını olumlayıcı karşılıklar (K13,44,E, K26,52,E) vererek damgalanmanın etkisini azaltmaya çalışırlar. Bekar katılımcılar meslektaşları tarafından olumsuz davranışlara maruz kalırlarken bir yandan da üstleri tarafından iş yükleri arttırılarak mobbinge uğramakta, cinsel çıkar güden güvenilmez ayartıcı bireyler olarak damgalanmakta ya da sözlü tacizle karşılaşmaktadırlar. Bu noktada kamuda ve özel sektörde bekarlığın farklı algılandığı ve değerlendirildiği belirtilmelidir. Bekarlık özel sektörde -özellikle turizmde- esnek, belirsiz ve uzun çalışma saatlerine uyum sağlamayı kolaylaştırmasıyla olumlanırken, kamuda düzenli, belirli çalışma saatlerine uyum sağlamanın “yerleşik bir yaşam tarzı olan” evlilikle geleceği algısı dolayısıyla olumsuzlanmaktadır. Başka bir ifade ile bekar olmak kamuda bireylerin olumsuz davranışlar ve damgalanma ile karşılaşmalarına neden olmasıyla bir dezavantaj oluştururken, özel sektörde -turizmde- ise çalışma şartlarına uyum sağlamayı arttırması dolayısıyla çalışanda aranan bir özellik olarak avantaja dönüşmektedir. Bireyler de, her ne kadar sosyal yaşamlarında olumsuzlanma ile karşılaşıyor olsalar da, bekarlığın olanak/avantaj oluşturan yönüne tutunarak, bir ölçüde, evlilikten uzaklaşmaktadırlar. Ancak bu noktada

bekar bireylerin ücret artışlarında ikinci planda oldukları (K34,57,K) ve herhangi bir işten çıkarma durumunda ise ilk sırada bulundukları atlanmamalıdır. Böylece işten çıkarmanın toplum gözünde etkisi de azaltılmaya çalışılmaktadır.

Kamuda çalışan bekar bireylerin karşılaştığı iş yükü artışına özel sektörde de rastlanmaktadır. Temelde evli bireylerin kendilerine, eş ve çocuklarına daha çok vakit ayırmaları için bekar bireylerin iş saatleri üstleri tarafından düzenlenmektedir -gece müdürlüğü ve pazar günleri çalışmak gibi. Ayrıca, bekar oldukları için iş yükleri de arttırılabilen bireylerin yanında medeni durum gözetilmeksizin fazla mesai (8 saat yerine 11 saat) çalışmalarına karşın işveren tarafından ücretleri ödenmeyen ve güvencesiz çalışmak zorunda olan bireylerin de bulunduğu belirtilmelidir. Bu koşullarda Kendilerine vakit ayıramayan çalışanlar (evli olanlar) da çareyi 11 saat sonrasındaki fazla mesailerini bekarlara devretmekte bulurlar. İki durumda da bekarların aileleri “gerçek bir aile” olarak görülmemekte ve onlara karşı kalıp yargılar özel sektörde de varlığını sürdürmektedir. Benzer bir deyişle ister işverenler ister üstler ya da çalışma arkadaşları tarafından olsun, bekarların iş yüklerinin artışında ailelerinin ve özel yaşamlarının fazla önemsenmemesi bulunmaktadır.

Bekarlık iş yaşamı dışında sosyal yaşamda da olumsuzlanmakta, damgalanmaya neden olmakta ve dolayısıyla sosyalleşmeyi güçleştiren bir durum meydana getirmektedir. Katılımcıların bekar oluşu Kimi zaman gizli bir damgalama biçiminde potansiyel bir tehdit olarak algılanmakta (K17,46,E, K19,35,K, K27,37,E, K35,54,E) kimi zamansa doğrudan damgalama -suçla itham- biçiminde eyleme dönüşmektedir (K14, 54, E). Örneğin nedeni belirtilmeden bekar bir taksici olduğu için ev sahibi olamayan katılımcı (K17,46,E) potansiyel bir tehdit olarak görülerek gizli bir damgalanmaya maruz kalırken ve bekar bir esnaf olduğu için apartmanda yaşanan hırsızlık olayında olağan şüpheli olarak suçla itham edilen katılımcı (K14,54,E) ise doğrudan damgalanma ile karşılaşmaktadır. Elbette ister gizli ister doğrudan olsun sosyal yaşamda bekarlığın getirmiş olduğu olumsuzlanmanın her birey için benzer sonuçlar doğurmadığı da söylenmelidir. Bekarlığın neden olduğu damgalanmaya gelir yetersizliğinin ve sosyal yaşamın sınırlı oluşunun eşlik etmesi, yalnızlık ve depresyon gibi daha yıkıcı içsel (benliksel) sorunları meydana getirmektedir. Birey sosyalleşme çabalarının damgalanma ile sonuçlanması dolayısıyla karşılaştığı davranışları olumsuz okuma eğilimine girmekte çalışmada isteksizlik, içe kapanıklık gibi asosyal kişilik özellikleri göstermektedir. Bu durum alınganlığın ya da geliştirilen bir paranoyanın sonucunu değil, bireyi ilk elden deneyimlediği ataerkil yapının benliğinde bıraktığı yıkıcı etkiyi göstermektedir. Ayrıca bireyin yaşadığı bu süreç bir tür benliksel damga (self-stigma) olarak da değerlendirilebilir.

Birey yaşadığı olumsuz ve damgalayıcı deneyimlerin etkisiyle kendi benliğini damgalayıcı bir davranışta bulunmasa da, her davranışında damgalanacağım endişesinde oluşu benliksel damganın (self-stigmanın) bir örneği olarak düşünülebilir. Aynı zamanda benliksel damganın içselleştiği -ve zamanla bu tutumun bırakıldığı- durum da (K4,35,K) görülmektedir. Elbette olumsuz davranışlar karşısında her bekar bireyin böylesi bir süreçten geçtiğini söylemek güçtür. Örneğin katılımcıların (K13,44,E, K15,33,E, K26,52,E) olumsuz davranışlara kimi karşılıklar verdikleri, (problem odaklı ve/veya duygu odaklı başa çıkma stratejiler kullandıkları) ya da kendilerini etkilemediğini ifade etmeleri dolayısıyla damgalanmanın benlikleri üzerindeki etkisinin daha sınırlı olduğu söylenebilir. Ayrıca katılımcıların bu sürecin etkilerini azaltıcı kimi faktörlere sahip oldukları da belirtilmelidir. Kimi katılımcıların uzun çalışma saatlerine karşın yüksek gelir düzeyleri ve sosyal oluşları (K9,56,E, K16,43,K, K32,48,K) kimi katılımcıların (K17,46,E, K29,38,E, K27,37,E, K33,35,K) ise düşük gelir düzeylerine ve sosyal olmayışlarına karşın aileleri ile hem fiziksel bağın hem de manevi desteğin bulunuşu, kimi katılımcılarda da (K13,44,E, K15,33,E) düşük-orta gelire karşın belirli çalışma saatleri dolayısıyla daha rahat düzenledikleri özel zamanlarında kendilerini gerçekleştirmelerini sağlayan uğraşları/hobileri ve sosyal oluşları damgalanma sürecinin benliklerinde derin etkiler bırakmasını engellediği söylenebilir.

Araştırmanın bu bölümünde genel olarak bekar bireylerin karşılaştıkları olumsuzluklar ve damgalanma deneyimleri aktarılmaya çalışılmıştır. Bu konuda her katılımcının konuşmaya çok istekli olmadığı ya da yaşadıkları olumsuz deneyimlerin ayrıntılarını aktarmak istemedikleri de belirtilmelidir. Şüphesiz yukarıda aktarılan olumsuz ve damgalayıcı durumlardan daha “sert” olanlarına da rastlamak mümkündür. Özellikle hiç evlenmemiş bireylerin karşılaştığı olumsuz ve damgalayıcı deneyimlerin aktarılmasında daha fazla çalışmanın yapılması gerekmektedir. Bu noktada literatürde konunun daha çok kadın çalışmaları içinde değerlendirildiği de belirtilmelidir. Elbette ataerkil bir toplum düzeni içinde dezavantajlı konuma itilen kadınlar hakkında daha çok çalışmanın yapılması ya da daha çok örneklemin bulunuşu da “doğal”dır. Bu araştırma kapsamında ise daha heterojen bir örneklem grubunun deneyimlerinin aktarılması amaçlandığı bir kez daha hatırlatılmalıdır. Yaşanan tüm olumsuzluklara karşın bekar bireylerin yaşama nasıl tutunduklarına bu noktada değinmek yerinde olacaktır.

4.7. Bekarlar ve Yaşama Bağlılık

Bekar bireylerin nasıl bir yaşam sürdürdüklerini anlamak için onların boş zamanlarını nasıl değerlendirdiklerini ve yapmaktan hoşlandıkları uğraşlarını-hobilerini incelemek önem

taşımaktadır. Genellikle iş yaşamında boş zamanlarının çok olduğu algısı ve “nasılsa eşi-çocuğu yok” anlayışı ile kalıp yargılarla değerlendirilen, iş yükleri arttırılan ve olumsuz/damgalayıcı davranışlara maruz kalan bekar bireylerin yaşamında nelerin bağlayıcı konumda olduğu da bu noktada öne çıkmaktadır. Görüşmeler sırasında “yaşama bağlayıcılık/bağlanma” herhangi bir olumsuz algı oluşturmayacak biçimde sorular ile ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu konunun araştırılması sırasında bekarlığın sanki olumsuz bir medeni durum, sağlıksız-hastalıklı bir durum gibi algılanmamasına dikkat edilmiştir. Çünkü “yaşama bağlayıcılık” sözcük anlamı olarak “sıkıntılı bir durumla nasıl mücadele ettikleri”ne işaret edebileceği göz önünde bulundurulmuştur. Çalışma boyunca bekarlığın “sorunlu” bir durum olduğu anlayışının esasen olumsuz bir bakış oluşturduğu ifade edilirken gösterilen özene, bu konunun araştırılmasında da dikkat edilmiştir. Boş zaman etkinlikleri ve yaşama bağlayıcılık konularının bir arada değerlendirilmesine de verilen yanıtların birbirini tamamlayıcı olduğunun görülmesi ile karar verilmiştir. Ayrıca katılımcıları yaşama bağlayan unsurların araştırılması ile onların yaşam memnuniyetlerinin öğrenilmesini de amaçlanmıştır. Yaşam memnuniyeti, hem doğrudan sorulmuş hem de boş zaman etkinlikleri ve yaşama bağlayıcı unsurların ifade edilmesini sağlayacak dolaylı yaklaşımla araştırılmaya çalışılmıştır. Böylece yaşam memnuniyetlerine yönelik olarak yapılan açıklamaların da daha nitelikli olacağı düşünülmüştür.

Önemli İfadeler	Temalar
“Dünya’yı geziyorum. Avrupa’yı bitirdim sayılır. Yarıyıl tatilinde Güney Hindistan’a gittim. Müzik, trekking, doğa sporları ile ilgileniyorum. Haftada 3 gün spor salonunda fitness yapıyorum. Şu sıra evimde tadilat var bu hafta gidemedim. Arkeoloji ve tarih ile ilgili kitapları okuyorum. Haftada 2-3 gece de arkadaşlarımla (hepsi bekar, evli olan ikisi boşandı) dışarı çıkıyorum, konserlere gitmeyi seviyoruz... Yapıp-etmelerim. Keyif aldığım şeyleri yapmam. Beni engelleyenlerden ["özgürlük yönünde büyük bir engel oluşturan aile ve çocuk"] uzak durabilmem. Engelleyecek olasılıklar: kariyer kaygısı, ki yok. Fazla para kaygım yok. Aile yok, kredi borcu yok... Aile ve çocuğun özgürlük yönünde büyük bir engel oluşturduğunu düşünmem...	-İstenen hayatın yaşanmasını sağlayan bekarlık -Nitelikli kültür gezileri Öğretmen olan katılımcının -geliri orta-alt düzeyde olmasına karşın- aile-çocuk sahibi olmayışı ve kredi borcunun bulunmayışı hem zamanını hem de sınırlı olan bütçesini istediği, yapmaktan keyif aldığı uğraşlarına/hobilerine ayırabilmesini sağlamaktadır. Bu noktada öne çıkan “nitelikli kültür gezileri”dir. Katılımcının, bekarlığını eleştiren evli iş arkadaşlarına karşı dünya ülkelerine düzenli olarak yaptığı gezilerini durumunu olumlamak ve damgalayıcı olumsuz davranışlar ile başa çıkmak için kullandığı da hatırlanmalıdır. Ayrıca katılımcı bekar oluşu dolayısıyla daha sosyal bir yaşantısının olduğunu, sağlığına

Türkiye'nin sosyo-ekonomik koşullarından dolayı yaşamımdan memnun değilim. Ama tercihlerimden yapıp-etmelerim beni iyi hissettiriyor.” (K13,44,E)	dikkat ettiğini bu yüzden fitness ve çeşitli spor dalları ile düzenli olarak ilgilendiğini de vurgular. Kısacası katılımcının yaşamından yapmaktan zevk aldığı uğraşları o'nu hayata bağlamaktadır. Bu noktada da katılımcı kendi olmaktan, istediği yaşamı sürmesini engelleyecek olan faktörlerden (aile-çocuk) uzak durmasını da bir başarımlık olarak değerlendirmektedir. Tek başına yaşamını sürdürebilmenin o'nun için bir gurur kaynağına dönüştüğü de söylenebilir. Tercihleri ve “yapıp etmeleri” dolayısıyla mutlu olan katılımcı, sosyo-ekonomik koşullardan dolayı ise yaşamından memnun olmadığını ifade eder. Benzer bir deyişle, katılımcının memnuniyetsizliğinin kaynağını dışsal faktörlerin oluşturduğu, tercihlerinden yana pişmanlık duymadığı hatta onlara bağlı olduğu görülmektedir.
“Sıradan bir yaşam, kendi eğlencemi severim, kalabalık değil. Haftada 1 kitap bitirmeye çalışırım, psikolojiye ilgim var. Kitap alışkanlığımın artışı, uyku problemi olunca arttı, psikoloji kitapları kendi problemlerimi bulmaya yöneltti. 14 yaşımdan beri çalışıyorum, bulaşıkhanede başladım sonra restoran. Elektrik merakım vardı. Bugün çalıştığım otele geleceğim dedim. 2014'de de gece müdürü, ardından teknik müdür oldum. Listedeki hayallerimden 1'ini sildim. Farklı değerlendiriyorum kendimi. kalabalık sevmiyorum. Gözlem severim, belki saçma gelebilir hareketlerden zihin süreçlerini tahmin etmeye çalışıyorum. Migros'ta kalabalıkta sessizce oluşuyor, zihin okuma. Kitaplarım değiştiriyor bunu. Maç-futbol saçma, sorsan Fenerbahçeliyim, ama 1,5 saat maça bakmam... Anne. Yaşanmışlıktan dolayı bağlanma güçlü. Türk ailesi, babadan sorunlu. Dağınık yaşam. Kahvede kumar oynama alışkanlığı vardı babamın. Anne baba sürekli kavga, el	-İlişki sonrası edinilen yeni hobilerle ayrılığın yıpratıcılığını atlatmak Bekarlığı bir tercih olarak gören katılımcı ayrılık sonrası yaşadığı sorunlarına çözüm bulmak için daha çok psikoloji kitaplarına yönelmiştir. Genel olarak kalabalığı sevmeyen ve kendini farklı değerlendiren katılımcı -okuduğu kitapların da etkisiyle- boş zamanlarında onların davranışlarını okumaya ve kimi örüntüler belirlemeye çalışmaktadır. İçerik yönünden bir bakışın yanı sıra kalabalığın-başkalarının davranışları ile ilgilenerken yaşadığı olumsuz süreçten de uzaklaşmaya bu durumu geride bırakmaya çalıştığı da söylenebilir. “Kelebeğin Yol Hikayesi” adını verdiği çalışması ile anıları ve hayatın güzelliklerini fotoğraflayarak kendini de iyileştirdiği düşünülebilir. Aynı zamanda kendini bu şekilde -iş dışında da- gerçekleştirdiği ifade edilmelidir. Bu durum işten kaçışı değil, “saçma şeyler”dense yapmaktan hoşlandığı hobilerine vakit ayırdığını gösterir. Ayrıca “işkolik” olan yapısının da kendini motive

teması olmadı ama lanet okuma olurdu. Bu sahne de insanların hayatını değiştirebilirim, kötü dokunuşlar da oluyordur. Ben daha pozitif nasıl etkim olur diye düşünüyorum. Hayaller için ister istemez maddiyat önem kazanıyor. Yaşamak istediğim hayatı yaşamıyorum, toplumdan dolayı küçük dünyamda mutluyum. Değer yargılarım değişti. [Ayrılıkla biten] İlişkiden önce aile sahibi olmak, çocuk sahibi olmak, gelecek vardı. İş değişmedi, terapi gibi, işkolik biriyim, hareketliyim. En büyük değişen şey, hayatımı kaybetmekten çekinmem, korkmam, ciddiye almam. Anne üzülür o hariç. Hava gibiyim, parçalı bulutlu, biraz güneşli, biraz umutsuz. Yağmurda ıslanmakta, fırtınada savrulmakta köklerim sarsıldığı için daha ağır hissediyorum, hava değişikliklerini...

Hayatın güzelliklerini kaçırmamalıyız. “Kelebeğin Yol Hikayesi” adlı bir çalışma yapıyorum, profesyonel fotoğraf makinesi, drone ve bisikletle. Dağlara, şehir merkezine gidip çekim yapıyorum. Anları fotoğraflıyorum, fotoğraflarla bir hikaye, umarım başarılı olur. Beyni yönlendirmezsek, saçma şeylere odaklanıyor “kaliteli giyin, ye, iç” gibi oluyor.

Özgürlük alanım çok fazla, maddi yani parasal bağımlılık yok bu güç veriyor. 3. şahıs olmayınca maddi destek ihtiyacın olmayınca bu özgür ruh veriyor. Hayatımı paylaşacağım insanın düşünceleri benden daha olgun olmalı. Kitaplık ne kadar büyük bunu tartışalım istiyorum. Kolonide çok az. Belki çok ama benim bulmam, bu sosyal statüde bulmam zor. Evrene doğru mesajı gönderip, belki saçma gelecek ama bir şey olacak, “magic” olacak, bir şeyler olacak ömrümde, karmaşık puzzle var önümde bir parça gelir ve tamamlanır... Kutsallığı değersizleştirdiler, evlilik imza değil, cinsellik yüzünden değil. Birey kendinden

ettiği, çalışmanın da ilişki sonrası “terapi” görevi gördüğü de belirtilmelidir.

-Yaşama bağlayıcı unsur: Ebeveyn (Anne)
Katılımcıyı öncelikli olarak yaşama bağlayanların başında annesi gelmektedir. Bu noktada babasının aile üzerinde olumsuz etkisinin olduğu da hatırlanmalıdır: “Türk ailesi, babadan sorunlu. Dağınık yaşam. Kahvede kumar oynama alışkanlığı vardı babamın. Anne baba sürekli kavga, el teması olmadı ama lanet okuma olurdu. Ailede alacağın sevgiyi alamayınca bir anda “O” doldurdu...” Ailesinden alacağı sevgiyi alamayışında babasının kumar alışkanlığı ve annesi ile geçimsizlik oluşturan tartışmaları bulunmaktadır. Bunun yanında yaşadığı yıpratıcı ayrılık süreci sonrası artık hayatını kaybetmekten korkmaması da yaşama bağlayıcılık konusunda “biraz umutsuz” olduğunu gösterse de geleceğe ilişkin planlarından ve kendini mutlu eden uğraşlarından söz ettikçe “parçalı bulutlu” havası biraz güneşlenmektedir.

-Yaşama bağlayıcı hedefler ve bu hedeflerin gerçekleştirilmesindeki kararlılık

Kendine koyduğu hedefleri ve hayallerini gerçekleştirme/tamamlama konusunda katılımcının, K8,54,K gibi, kararlı olduğu da söylenmelidir. Yine K8,54,K gibi hem iş-kariyer konusunda ilerleme kaydetmekte hem de şimdiden emeklilik için hazırlığını yapmaktadır.

Katılımcının bekarlığı, “özgürlük alanı” oluşturmakta ve bireysel uğraşları da kendini gerçekleştirmesini sağlamaktadır. Özgürlük alanını kaybetme riski ve kendine zaman ayıramayacağı düşüncesi ise katılımcının yaşamını bir başkası ile paylaşmaya henüz hazır olmadığını gösterir. Bekarlığı “bir başkaldırı”, kendi ayakları üzerinde durmanın bir ifadesi olarak görmesine karşın, yaşamın getireceği “şans”a

ödün vermeden de birliktelik yaşayabilir. Doğa yürüyüşü el ele, tiyatroda kahkaha atmak daha eğlenceli gelecektir, bundan mutlu olurum. Sonuçta maddiyat gerekli ama orta halliyim kredi ile de olsa, araba ve ev sahibi olabilmişim. Toplum gözünde de statü kazandım. Köyden bahçe aldım. Emeklilikte prefabrik ev hazırlığım var. Ama bir arkadaşım olursa ne diyecek? Bir bireye de hazırlıyorum kendimi, ödünler verilmeden. Bir b planı mevcut. Sevmezse satıp ortak noktada buluşuruz.” (K10,37,E)	inanmakta, olası bir birliktelik için de hazırlıklı olmaya çalışmaktadır. Karşılıklı bireylerin, kendilerinden ödün vermedikleri bir birliktelik fikri ile emeklilik planını yapmaktadır. Bu noktada aslında katılımcının tamamen istediği hayatı yaşayamadığı da söylenebilir. Maddi durumunun yanı sıra, toplumun -iş arkadaşlarının- bekarlığını olumsuzladığını ve istediği birlikteliği kurabileceği birey ile statüsünden dolayı karşılaşamayacağını, tanışamayacağını da belirtir. Bunun sonucunda da “küçük dünyasına” çekilir.
“2-3 yıla emekli oluyorum, ne yapacağımı düşünüyorum. Doğal tohum topluyorum, hybrid değil. Gaziantep'e gittim, tohum ve yemekleri öğrendim. Bodrum'da domates tohumu. Toprak ile uğraşmak, modern bir köy hayatı, ekip biçmeği seviyorum. Biz hedefe yaklaşıyoruz/tamamlıyoruz... Yakın zamanda Viktorya Şelaleleri'ne ve Afrika Turu'na gittik. Moskova-Özbekistan Turu'na gitmek istiyoruz ama 6000€. Ülkeler arası tren yolculuğunu seviyorum, kültür turizmi. Pansiyonda kalıp yerel halk ne yer/içer öğrenmeye çalışırım. Eski Foça'da çiftlik evlerini gezdik, odalar ayrı mutfak ortak lüks pansiyon usulü bir otelde kaldık. Aydın/Söke köy gezisinde Harabeleri sonra Güllübahçe'yi gezdik. Mimari güzeldi, taş ev. Doğanbey adında bir Rum köyü vardı. Güzel kafeler göle bakıyor. Çanakkale'de yaşayan okuldan arkadaşım ile gidiyoruz. Evli çift ve çocukları var, birlikte gideriz bazen eşini bırakır, İstanbul'a gidip alt-üst ederiz. İkisi de çok hoşgörülüdür, birbirlerine karşı. Tatil için ayrı zaman da ayırıyorlar. Kocasında kombine bilet var, maça gider. Tek başına akraba ziyareti genelde.” (K8,54,K)	- İstenen hayatın yaşanmasını sağlamasını sağlayan bekarlık -Yaşama bağlayıcı hedefler ve bu hedeflerin gerçekleştirilmesindeki kararlılık Katılımcı, yakın zamanda emekli olacak olmasının etkisi ile yeni bir uğraşı olarak “toprak” ile ilgilenmektedir. Ancak bu tamamlanması güç olan bir hayal olarak değil, aşama kaydeden bir plan olarak ele alınır. Bu doğrultuda katılımcının hedeflerini gerçekleştirme konusunda kararlı olduğu söylenebilir. -Nitelikli kültür gezileri Katılımcının boş zamanlarda “nitelikli kültür gezileri” yaptığı görülmektedir. Bu noktada mesleğinin etkisinden de söz edilebilir. Finans müdürü olması dolayısıyla hem gelirinin yüksek oluşu hem de turizmcî arkadaşının (Çanakkale'den) bulunması bu gezileri planlamasında kolaylık sağlamaktadır. Bu noktada dikkat çekici olan, katılımcının arkadaşının evli olmasına karşın tek başına bu gezilere katılmasıdır. Bekar bireylerin kendilerine özgürce zaman ayırmasına olanak tanıyan evli olmama durumu bu noktada evli olan birey için engel oluşturmamaktadır. Ancak evli olan bireylerin şehir dışındaki gezilere eşleri ile katılmayışlarına da her evlilikte

	rastlanacağını düşünmek güçtür. Katılımcının bağımsızlığına düşkün oluşu ve kısa süreli (9 ay) evlilik deneyimi sonrası başkasını yaşamında istememesi ile gönüllü olarak bekarlığı tercih ettiği hatırlanacak olursa istediği yaşamı sürmesi, hedeflerini ve uğraşlarını gerçekleştirmesi yaşamından hem memnun olduğunu hem de bağlı olduğunu göstermektedir.
“Türk el sanatları ile ilgileniyorum. Özellikle tezhip sanatı ve el işi oyları esas ilgi alanım. Bunun yanında seyahat etmek , kitap okumak zevklerim arasında. Boş zamanlarımda genellikle sevdiğim arkadaşlarımla bir arada olmayı tercih ediyorum. Birlikte yeni yerler keşfetmek, bir kitap bir film üzerine konuşmak ya da yaşadığımız bir olay üzerine sohbetler etmek bana çok keyif verir... Tek güç kaynağım İNANÇ [Katılımcı vurgusu] Net olan bir şey var. Canlı doğar ve ölür. Doğum ve ölüm arasında geçen zamana da hayat diyoruz. Hayatın içinde de mutluluk var mutsuzluk var. İyilik var kötülük var. Azlık var çokluk var...ve bunlar her insanın verdiği emekle, harcadığı zamanla, kattığı değerle kendi hayatında yer buluyor. Bir karşılığı oluyor. Kazanılan, elde edilen birçok şey varken, sadece eksik olana odaklanmak ve güzellikleri es geçmek bana doğru gelmiyor. Evet hayatı biriyle paylaşarak geçirmek çok güzel ama, hayat sadece bu değil. Dünyada başka başka güzelliklerde var. Onları bulup çıkarmak ve çoğaltmak beni bağlıyor. Sevdiklerimin hayatta olması ve onların hayatında benim bir değerimin olduğunu bilmek beni bağlıyor. Ve en önemlisi bu hayatta bıraktığımız izlerin, bir diğer hayatta bizi karşılayacak olduğuna inancım beni bağlıyor.” (K12, 56, K) “Örgü örmek, kitap okumak, antika fincan koleksiyonu. Boncuk kolye ve bileklik... Ailem ve inançlarım.” (K34,57,K)	-Yaşama bağlayıcı unsurlar: Aile, sevilen insanlar ve inanç Katılımcılar (K12,56,K, K31,46,E ve K34,57,K) genel olarak kendilerini yaşama bağlayan en önemli etkenler olarak inançlarını, sevdikleri tarafından değerli görülmelelerini ve onların hayatta oluşlarının verdiği mutluluğu öne çıkarmaktadırlar. Katılımcı (K12,56,K) yaşamında bir eş, bir çocuk gibi “eksiklikler” yerine elindekilere ve keşfedeceği dünyaya odaklanır. Katılımcının, eş ve çocuk sahibi olmayışını eksiklik olarak adlandırmasında ise geride bıraktığı “özlem” etkili olmaktadır. Buna karşın katılımcı yoluna devam etmiştir. Bekarlığı “bir manevi kimlik” olarak benimseyen -ayrıca ebeveynleştiği de söylenebilecek olan- katılımcı (K31,46,E) içinse, ifadeleri doğrultusunda, evli olmamanın yaşamın herhangi bir döneminde mutsuzluğa ve pişmanlığa yol açmadığı görülmektedir. Ayrıca katılımcıların (K12,56,K, K31,46,E ve K34,57,K) genel olarak, diğer katılımcıların (K7,58,K, K8,54,K, K10,37,E, K13,44,E) aksine, boş zamanlarındaki uğraşlarının/hobilerinin yaşamlarındaki anlamının ve yerinin daha sınırlı olduğu da ifade edilmelidir.

“Futbol izlemeyi seviyorum, satranç. Türk Sanat Müziği. Gezmek, seyahat, kitap okumak. Ailemle yaşıyorum, annem ve babamla. Sosyal yaşamın gerekliliğinden dolayı. Mecburiyet biraz tahammül gerektiriyor, biz aileyiz. İnançlarım. Yaşama sevincim çok büyük. Tutku ya da emeklilik hırslarımın olmaması. Uç yaşamayıp, bilakis küçük şeylerle mutlu olmak. Dünyanın hayatının geçip gittiği, sabredilmesi gereken bir durum olduğunu bilmem. İyi çevremimin olması. Eğitim almam. Sağlık sorunlarımın olmaması. Evliliğin yaşam tarzımın önüne geçmemesi. Tüm bu saydıklarım memnun olduğumu gösteriyor. Pişmanlığım yok, evlenmediğim için. Hayatım boyunca pişman olacağım hiçbir şey yapmadım.” (K31, 46, E)	
“Zevklerimiz hiç olmadı ki. Hep çalışmak bildik bileli. 15 yaşından beri kuaförlük yapıyorum, 47 yıl oldu. 23 yıldır buradayım, yanlış harekette bitersin, seni götürür bu meslek, 6. sırada stres seviyesinde. Boş zaman yok, 6.30-07.00 gibi gelirim dükkana akşam 9'a kadar, sonra zaten yemek, yat, uyku, zaman mı kalır. 12-13 yıl oldu denize girmedim. Biraz daha genç olsam daha iyi olurdu, 15 yıl kadar. Kabul etmek zorundasın. Doğanın kanunu, gelmişsin dönüşü yok. Her şeyden zevk alıyorum, bu hayattayım devam ettirmek zorundayım. Maddiyata göre, gücüm yettiğinde. Lara'da Konyaaltı'nda denize karşı yatıyorum karavanın içinde. Kasaba kasaba geziyorum, şehir şehir değil zaten içine girmedikçe anlamı da olmaz seyahatin karavanla. Gençken de otobüs yolculuğunu severdim. Tır şoförü ya da tamirci olurdu, dünyaya bir daha gelsem.” (K11,62,E)	-Zorunlu bağlılık Katılımcı küçük yaşta kuaförlük yapmaya başladığını ve mesleğinin boş zaman oluşturmadığını, her ne kadar karavan sahibi olsa da 12-13 yıldır denize girmediğini ifade eder. Başka bir şansı olsa uzun yol şoförü olmak istediğini belirten katılımcının, yurtiçinde yaptığı gezilerle de bunu bir bakıma gerçekleştirmeye çalıştığı da söylenebilir. Ayrıca 47 yıldır kuaförlük yaptığı, “insanlarla uğraştığı” düşünülecek olursa tır şoförü olma isteği çalışırken de tek başına olma arzusunun yansıtmaktadır. Kuaförlükten hem maddi anlamda hem de kişisel tatmin konusunda eskisi kadar memnun olmadığı düşünülecek olursa bu durumun yaşama bağlayıcılık konusunda etkili olduğu da söylenebilir. Katılımcı temel olarak yaşamda olduğu için, her şeyden zevk almaya bakmakta, bu yaşama “zorunlu” olarak bağlanmaktadır. Ayrıca henüz 62 yaşında olmasına karşın - maddi durumunun da etkisi ile- yaşama bağlanacak, kendini motive edecek unsurlar bulmakta zorlandığı da ifade edilebilir.

“Kitap, düzenli olarak okuyorum. Ahşap el işçiliği, elektrik-elektronik merakım var. Amatör balıkçılık. Sosyal medya takibi, son zamanda bilgisayar oyunları. Ufak şeylerden zevk almayı severim. Bisiklet ile Antalya turu, güzel şehir içim ferahlıyor. Tadını çıkarıyorum. Balık, bisiklet. Evli olsam mümkün değil. Bisiklette zor olur, abimin çocukları ile zorlandım, aman dikkat, araba var vs. sonra bıraktık.” (K17, 46, E)	-Sadelik Katılımcı yaşadığı şehirden ve bu şehirde hobilerini gerçekleştirmekten zevk aldığını dile getirir. Bu uğraşlarını evli olsa yapamayacağını önceki deneyimleri dolayısıyla ifade eder.
“Hobilerim, kitap başta geliyor, okuma grubumuz var personel ile birlikte her ay bir kitap bitiriyoruz, Piri Reis’in kitabını okuyoruz henüz bitirmedim, bitirmem gerekiyor. Genelde de konuşmacılığı ben yaptığım için daha önemli oluyor. Yürüyüş yapıyorum, sigarayı bıraktığım zamandan gelen bir alışkanlık oldu bana. Sinemayı sinemada izlemeyi seviyorum, TV de ya da laptopda uyuyorum... Bekar olmak daha sosyal kılıyor, kişisel yapım da öyle. Yalnız olmanın getirdiği avantajlar. Arkadaşlarımla genelde kültür turizmi, şehir turları. Herkes gelmediğinde tek giderim. Evli arkadaşlarla görüşme kısıtlı, iş+aile+çocuk olunca tabi öncelikleri değişiyor. Görüşme sıklığı azalıyor, sosyallikleri azalıyor. Çocuksuz aileler ile daha rahat. Çocukla da muhabbetim iyidir. Çocuklu ailelerle de gidiyoruz, 40'ından sonra evlenen bir arkadaşım var, G. eşi F. ile Bursa'ya gittik, Daha önce de birlikte yola çıkmıştık, ben seyahat çantası yapmıştım, yolda araba kullanırken erzak önemli, çocuğun da hoşuna gitmişti. Bursa'ya giderken, oğlu bavullar toplanınca bir şey unuttuk mu diye sorunca annesi N. Amca demiş. Her evlilik farklı bir dinamik, her çocuk gibi. Süresini bilemediğim bir süreç [yaşam]. Yaşama sevinici, yarın işe gideceğim, önemli. 250-300 kişinin yöneticiliği. Fikir alışverişi.	-Nitelikli kültür gezileri -Tatmin sağlayan, sevilerek yapılan bir iş sahibi olmak -Planlı yaşam ve küçük mutluluklar Katılımcı sosyal bir yaşamının olduğunu, bekarlığının avantajlı yanları dolayısıyla hobilerine zaman ayırdığını dile getirir. Etkin olan sosyal yaşamının bir bölümünü de genel müdürlüğünü yaptığı otelin personeli olan okuma grubu oluşturur. Bunun dışında diğer katılımcılarda da (K13,44,E, K7,58,K, K8,54,K) olduğu gibi düzenli olarak nitelikli kültür gezileri yapmaktadır. Elbette bu gezileri düzenleyebilmesinde mesleğinin doğrudan etkisinden de söz edilebilir. Her ne kadar turizmci (genel müdür) olmasından kaynaklanan çalışma şartlarının etkisi ile evlenmemiş olsa da, mesleğinde kaydettiği belirli bir aşamadan sonra ise kendine ayıracak zamanı bulabilmektedir. Bu noktada elbette çalıştığı konum da devreye girer. Yüksek bir gelirinin ve sorumluluğunun olmasının yanında genel müdür olmanın da sağladığı avantajlar bulunmaktadır. -Örnek alınan bireylerin etkisi Katılımcı, diğer katılımcıların (K7,58,K, K8,54,K, K10,37,E K13,44,E) aksine, yaşama bağlayıcılık konusunda doğrudan yapmaktan zevk aldığı uğraşları/hobilerini dile getirmeyiz. Bunun yerine işi, yaptığı yöneticiliğin tatmin sağlıyor oluşu ve geçmişte o'nu etkileyen bireylerin düşünce tarzını örnek alması devreye girmektedir.

Örnek aldığım insanlar. İşimi seviyorum. Sağlığım yerinde. "Ekmek" yiyebiliyorum. "Yarın iş var", küçük hedefler, motivasyon kaynağı.92 yaşında bir aile büyüğümüz vardı. Yaşama nedeniniz olsun derdi. Günlük hedefler olsun, ona göre plan yapın. 92 yaşında ve plan yapıyordu, beni etkilemişti. Küçük mutluluklar biriktirmek daha iyi.” (K9,56,E)	Planlı ve mükemmeliyetçi bir yapısı olduğu hatırlanacak olursa günlük yaşantısında da bu tavrını sürdürdüğü ve küçük mutluluklar biriktirmeye devam ederek yaşama bağlı kaldığı belirtilmelidir.
“En sevdiğim kitap okumak, değişik yerler gezip görmek, seyahat etmek. Geçen sene 2017'de Londra'ya gittim, “A...” ile [katılımcının bir arkadaşı]. 2015'te Sochi'ye gittim. Çalıştığım otellerde gördüğüm turistlerin yaşam şekillerini görmek/onların ülkelerini görmek istedim. Otelde gördüğüm gibiler mi kendi ülkelerinde diye merak ediyordum. Özellikle bir dönem yoğun gelen İngilizleri. İngiltere'de herkesin bir sırt çantası var, herkes okuyor. İngiltere'yi ayrıca okuduğum 17. yy. 18. yy. romanlarından merak ediyordum, onların yaşamlarını görmek istedim. “Ben bunları hatırlıyorum” dedim, çok güzel bir duyuydu. Rusya hayal kırıklığıydı, oteldeki gibi değiller, orada hiç harcamıyorlar, orada pahalı geliyor. 100 dolar 1700 ruble geliyordu, bir şey alıyorsun 300-500 ruble para değersiz. İç Ege'ye. Bu sene gitmek istiyorum. Doğanbey, taş evler koruma altında olan yerleri görmek için. Çalışırken Avusturya'da 3 ay kaldım, otelde. Tatilde farklılar, insanlar. Eğitim amaçlı gönderildim. 3 ay boyunca serviste restoran, barda ve ön büro resepsiyonda çalıştım, normalde housekeeper olmama rağmen. Beni geliştirmiş oldu. 1-2 hedefim daha var. Bazı projelerim var, onları yapmak istiyorum. Ege sahilinde bahçeli, mazbut bir ev. Şimdikinden daha farklı, şehir gürültüsünden uzak. Sahil	-Nitelikli kültür gezileri -Yaşama bağlayıcı unsurlar: Aile ve sevilen insanlar Katılımcının nitelikli kültür gezilerine olan ilgisi diğer katılımcılarla (K8,54,K K13,44,E) benzerlik göstermektedir. Mesleğinin getirmiş olduğu bir alışkanlıkla farklı kültürden insanların yaşamlarına olan merakını da yaptığı gezilerle gidermeye çalışmaktadır. Katılımcı bekar oluşunun, çalışırken yurtdışı eğitime gönderilmesi için olanak oluşturduğunu ve emekliliğinde de avantajlı yapısını koruduğunu belirtir. Katılımcı da -K8,54,K gibi- Doğanbey'i görmek istediğini, hedeflerinin olduğunu ve kent yaşamından uzakta bir ev sahibi olma hayali kurduğunu dile getirir. Ayrıca, ebeveynlerinin bakımını bir zorunluluk olarak görmeden üstlendiğini belirten katılımcı onların yanında olmaktan mutluluk duyduğunu da ekler.

kasabası, yazlık gibi. Yapmak istediklerim biraz uzun vadeli. Sevdiğim insanlar yanımda, çok şükür. Görüp de mutsuz olduğum bir şey yok.” (K7,58,K)	
“Yaradılış olarak çok pozitifim. Hayat tercihlerden ibaret. Ben mutlu olmayı tercih ediyorum. Öğrenmek, yeni hedefler beni bağlıyor yaşama. Sanat beni bağlıyor. Genel olarak memnunum. Tabi daha iyi şartlara ulaşmak isterim. Onun için çabalıyorum. Formasyon sonrası üniversitede hoca olmak istiyorum, devam etmeliyim.” (K18, 39, K)	-Hayallerin peşinden koşmak İşletme eğitimi sonrası yaklaşık 5 yıl boyunca restoran işletmeciliği yapmış olan katılımcı kendine yeni hedefler koyduğunu belirtir: Formasyon ve akademik kariyer. Katılımcı mutlu olacağını düşündüğü için akademik kariyer yapma idealine yönelmiştir. Özellikle “öğretmenlik” becerisi kazanmak istediği için pedagojik formasyon eğitimi aldığını da ekleyen katılımcı öğrenmenin, yeni hedeflerin ve sanatın yaşama bağlayıcı unsurlar olduğunu belirtir. Aynı zamanda -bekar bir birey olarak- mutluluğun bir tercih olduğunu, yaşama bakış biçimi ile memnuniyetin şekillendiğini de düşünmektedir. Katılımcının bekar oluşu, gerek sektörel değişimler (restoran işletmeciliğinden öğretmen-akademisyen olma hedefine) gerekse yüksek öğrenim alma konusunda özgürce davranmasında etkili olmaktadır. Bu noktada ayrıca, annesinin akademisyen oluşundan da etkilendiği söylenebilir.
“Desinatör olarak Bursa’da çalıştım. Çini üzerine de çalışmalarım oldu, Çırağan Sarayında sergilendi. Japonya’ya gittim. Üretime yönelik yeni fikirler ilgi alanımda. Şimdi “... tekstil firmasına” kıyafet tasarlıyorum. Arkadaşlarımla vakit geçiriyorum. Doğa yürüyüşü yapıyorum... Yaşamayı sevdiğim insanlarla beraber olmak. Çalışmak, ekonomik maddi-manevi bağımsızlığımın olması. Bağımsız yaşamak için ekonomik özgürlüğümü koruyorum. Herkesi hayatıma almıyorum, çünkü bazı problemler yaşamak istemiyorum. Yanlış insanla, yanlış evlilik yaparak hayatımı karartmanın anlamı, mantığı olduğunu	-Tatmin sağlayan, sevilerek yapılan bir iş sahibi olmak - İstenen hayatın yaşanmasını sağlamasını sağlayan bekarlık -Yaşama bağlayıcı unsurlar: Aile ve sevilen insanlar Katılımcı öncelikli olarak sevdiği insanlarla beraber olmanın yaşama bağlayıcı bir unsur olduğunu belirtir. Görüştüğü kişilerin sınırlı olduğunu, yanlış bir birlikteliğin istemeyeceği sonuçlar doğuracağını ifade eder. Katılımcının işini severek yapması, çalışarak-üretmek kendini gerçekleştiriyor olması da yaşama bağlayıcını önemli bir unsurdur. Ayrıca mutluluğun kaynağının

düşünmüyorum... Evlenmiş olmak için evlenmeyi düşünmedim. Evliliğin yaşamların önüne geçmemesi gerek. Özgür olmaktan memnunum. Hayatımdan memnunum, sağlığım olduğu sürece hayata bakış açım bu. Mutluluğun olacağını düşünüyorum.” (K28,54,K)	evlilik olmadığını, evliliğin yaşamının önüne geçmesini istemediğini de belirtir. Yaşama bakışını olumlayan ve memnuniyet duyan katılımcı, gelecekte de mutlu olacağını düşünmektedir.
“Yaşamayı seviyorum, 2 kız çocuk var onlarla ilgilenmek, gezmek, dinlenmek stres atmamı sağlıyor... evlenmeden babaymışım gibi olmak güzel... Çocuklar “keşke babamız sen olsan” diyor...” (K29,38,E)	-Yaşama bağlayıcı unsurlar: Aile ve sevilen insanlar (yeğenler) Aile yanındaki yaşamını “rahat” olarak nitelendiren katılımcı, ağabeyinin -Aydın'da çalışması dolayısıyla- kızlarına babalık yapmaktan mutluluk duyduğunu belirtir. Bu örnekte öne çıkan bekar bir bireyi, kardeşinin çocuklarının yaşama bağlamasıdır. Ayrıca, çocuk sahibi olmadan benzer bir doyumu yaşadığı söylenebilecek olan katılımcı için - gelir yetersizliğinin ve ailenin sağladığı “rahatlığın” da etkisiyle- evlilik ertelenmekte, bekarlık kalıcılaşımaktadır.
“Nefes almak önemli hayat çok güzellikleri var. Zevk alıyorum. Hep bir umut var içimde. O umudu hiç bitirmiyorum içimde. Evlilik anlamında değil. Evet memnunum. Birine iyiliğim dokunduğunda mutlu oluyorum. O zaman yaşamaktan mutlu oluyorum. Bu zevki yaşayamadığımda, işim için mutlu oluyorum...” (K19, 35, K)	-Tükenmeyen umut ve yaşama sevinci Katılımcının ifadeleri doğrultusunda hem yaşam dolu olduğu hem de yaşama tutunmak için çok büyük anlatılara gereksinim duymadığı görülmektedir. Mutlu olmak için “hayatın birçok güzelliği” olduğunu belirten katılımcının geleceğe ilişkin umutları evlilik anlamı taşımamaktadır. Bu durum diğer katılımcılar gibi (K18, 39, K, Tasarımcı katılımcı gibi) mutluluğu, mutlu olmayı tercih etmek ile ilişkilidir. Aynı zamanda hem başkalarının yaşamlarına olumlu katkı yapmanın hem de çalışmanın getirdiği tatmin ile katılımcının mutlu olduğu görülmektedir.
“Orta halli, memnuniyetsizlik yok. Ama süper hayat diyemem... Arkadaşlarım var. Okuldayım, yüksek lisans yapıyorum. Resim, ufaklıktan istediğim ve bu yönde yönlendirildim. Resim dersim var, Atölye'de alıyorum. Evli olsam bu kadar zaman ayıramazdım Sergimiz oldu Akra-Barut'ta, Atölye'den arkadaşlarla. Gururum okşandı.	-Nitelikli hobiler ve bu hobilerin görev yeri değişikliğinde etkili olması İdeal eş ve evlilik için hazırlık yapan -bu sırada da hem değişiklik yaptığı evinde daha çok zaman geçirerek hem de kentin farklı birçok kültürel etkinliklerine de katılarak istemediği bekarlığını daha çekilir kılmaya çalışan- katılımcı orta vadeli hesaplarının

Çocuklara gitti geliri... Devlet Tiyatrosunu, Opera ve Bale'yi seviyorum. O da [Antalya'ya] gelmemde etkili. Altın Portakal, festival filmlerini severim. Her yıl katılıyorum, çeşitlilik fazla. Burada mekan tiyatro sosyal etkinlik için. ... Orta vadeli hesaplarım var. Göreve başladığımda, doğu görevini tamamlama, askere git diyordum, oldu. Yavaş yavaş tamamlıyorum. Önce yapacaklar tamamlanınca evlilik konusunda daha mı ısrarcı olabilirim? Hepsi bitince evlilik daha mı ağır basar? Kısa vadede tezdim bitsin. Ev ve araba sahibi olayım, orta vadede de. Karşı tarafın beklentilerini karşılamak için. Arabası olsun, rahat edeyim isterler. Doğu'da gördüm, insanların ikili ilişkiye başlama sebebi de olabiliyor..." (K15, 33, E)	sonucunu görme isteği ile yaşama karşı motive olmaktadır. Katılımcının iş dışındaki uğraşlarının/hobilerinin yaşamında önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Tiyatro, opera-bale ve sinemayı yakından takip eden katılımcının ilgi alanlarını göz önünde bulundurarak Antalya için "yer değiştirme talebinde" bulunması da bu duruma bir örnek oluşturur. Çocukluğundan bu yana ilgilendiği resim konusunda da kendini geliştirmeye devam etmek için ileri düzeyde kurs alan katılımcı, bu yolla kendini gerçekleştirmektedir. -Planlanan bir hedef: Evlilik Katılımcının hedefleri arasında bulunan yüksek lisans eğitimini tamamlamak ve "karşı tarafın beklentilerini karşılamak için" ev-araba sahibi olmak gerçekleştiği takdirde hazırlığını yaptığı evlilik üzerine daha fazla eğilebileceği söylenebilir. Ancak "ısrarcı" olmayabileceğini düşündürücü soru işaretlerine de sahiptir. Bu noktada, önceki ifadeleri de göz önüne alındığında, kendini gerçekleştirmesini sağlayan uğraşlara ve yapmaktan zevk aldığı etkinliklere nasıl zaman ayıracağı konusunun evlilik hakkındaki soru işaretlerini ürettiği belirtilebilir. Elbette katılımcının bir evliliği planladığı da ifadelerinden anlaşılmaktadır. Evlilik bu noktada ertelenen bir hazzı ifade etmektedir. Katılımcı tamamen hazır olmadan, önceliklerini tamamlamadan evliliği düşünmemektedir. Katılımcı için evlilik "nihai hedef" konumunda olup, devreye alınması diğer "alt-hedeflerin" yerine getirilmesine bağlıdır.
"Puzzle yapmayı seviyorum. Bilim-kurgu kitapları daha çok okuyorum. Boyama seviyorum, annemle yapıyoruz. Ailemle birlikteyim... Bilim, Atatürk. Her şeye rağmen iyi niyetli insanların çabası. Doğanın kendisi." (K33, 35, K)	-Örnek alınan bireylerin etkisi Katılımcı yaşama bağlayan unsurlar arasında öncelikle ailesinden söz etmektedir. Aynı zamanda ailesi ile benzer hobileri paylaşmak ve bunları bir arada yapmak da katılımcı için önemli bir tatmin kaynağı olmaktadır. Ayrıca katılımcı yaşamında Atatürk'ün ve "iyi

	niyetli insanların çabasının” etkili olduğunu ekler. Bu noktada katılımcının “her şeye rağmen”e yaptığı vurgu -damga konusundaki ifadelerinde de olduğu gibi- kurulu olan yapıya bir eleştiri niteliğindedir. Katılımcı “iyi niyetli insanların” mücadeleleri dolayısıyla da gelecek için umutsuz değildir.
“Yaşıyoruz, beklenti yok. Sonumuzu, ileriye düşünmüyoruz. Bugünü yaşıyoruz. Geriye, ileriye düşünmem... Memnunum. Olmasam da olmak zorundayım. Aksi halde ızdırap olur. Bu hayatta mücadele etmeliyiz. Hiçbir şeyi kafaya takma, çok hırslı olma. Para mesele değil. Nasip değilse çabalasam bile olmaz.” (K36,35,E)	-Anı yaşamak -Zorunlu bağlılık K11,62,E ile aralarında 27 yaş fark olmasına karşın K36,35,E'nin de benzer bir görüşü paylaştığı görülmektedir. Katılımcının ifadeleri doğrultusunda -gelir durumunun yetersizliğinin de etkisiyle- yaşama karşı fazla beklentisinin olmadığı, anı yaşadığı ve zorunlu bir memnuniyet haline sahip olduğu söylenebilir. K11,62,E'nin dört yıl önce annesini kaybetmiş olması, mesleğine karşı motivasyonunu yitirmeye başlaması ve gelir durumunun da çok iyi olmayışı yaşama bağlılığını “zorunlu” seviyelere indirirken, yani yaşadığı olumsuzluklar yaşama bağlılığını “artık” azaltırken K36,35,E için ise -gelir yetersizliği K11,62,E ile ortak bir nokta olmakla birlikte- gelecek belirsizliği yaşama bağlılığını “şimdiden” azaltmaktadır. Benzer bir değişle K11,62,E'de için yaşadıkları ve geçmişi etkileyen K,36,35,E içinse “yaşayamadıkları” (yapamadığı evliliği) ve gelecek belirsizliği etkilidir. Gelecek belirsizliğine karşı katılımcı - Sennett'in (2011: 25) de belirttiği- gibi uzun vadeli bir plan yapamamakta, herhangi bir anlatı oluşturamamaktadır. Katılımcı her ne kadar “Bu hayatta mücadele etmeliyiz” dese de bir yandan kaderci bir yaklaşımı da işaret eder: “Nasip değilse çabalasam bile olmaz.” Bu durum da bir tür kabullenışı ve yaşama karşı motive olma zorluğu göstermektedir.

Katılımcılar arasında yaşama bağlayıcı unsurlar içinde kimi eğilimler öne çıkmaktadır. Birçok insan için ebeveynler, akrabalar ve sevilen insanlar mutlu bir yaşam sürmek için belirleyici konumdadır. Kimi katılımcılar için de (K7,58,K, K10,37,E, K12,56,K, K31,46,E, K34,57,K) sevdikleri, değer verdikleri insanlar ve onlar tarafından önemsendiğini bilmek yaşama bağlayıcı önemli bir unsur olmaktadır. Elbette diğer katılımcılar için aksi bir durumun söz konusu olduğu söylenemez. Ancak sevilen insanların, ailenin, akrabaların yanı sıra yaşam bağlayıcılık konusunda etkili olan diğer unsurları öne çıkaran katılımcıların (K8,54,K, K9,56,E, K13,44,E, K28,54,K) farklılık oluşturduğu da görülmektedir. Katılımcılar için sevilerek yapılan, tatmin sağlayan bir işe sahip olmak ve/veya kendilerini gerçekleştirmelerini sağlayan uğraşılara sahip olmak önemli bir motivasyon kaynağıdır.

"Nitelikli kültür gezileri" olarak adlandırılabilen bir hobinin kimi katılımcıların yaşamlarında önemli bir yer tuttuğu söylenmelidir. Nitelikli kültür gezileri olarak adlandırılabilen bir hobinin kimi katılımcılar arasında yaygın olduğu söylenmelidir. Kültürel anlamda kendilerini geliştirmelerini sağlayan bu hobinin, Yaşamlarının önemli bir parçası haline geldiği söylenmelidir. Bekarlığın en büyük avantajlarından biri olan zamanı ve geliri istenen doğrultuda kullanabilme durumu bu uğraş içinde etkisini göstermektedir. Katılımcılar için bir alışkanlığa dönüşen yurtiçi ve yurtdışı seyahatleri kültürel bir etkinlik olarak öne çıkmakta, evli bireylere karşı olumsuzlanan -damgalanan- bekarlıklarını olumlamak için "durumu telafi edici" niteliği ile kullanılmaktadır. Katılımcılara göre (K7,58,K, K8,54,K, K13,44,E) "Kısıt oluşturabilecek olasılıklardan (eş-çocuk)" uzak durabilmek kendini gerçekleştirmek için olanak oluşturmaktadır. Kendini gerçekleştirmek hem iş yaşamındaki tatmin, hem de iş dışındaki uğraşlar ile meydana gelmektedir. Eş-çocuk gibi "kısıtların" olmayışı dolayısıyla zamanını daha rahat planlayan-yöneten katılımcıların kariyerleri için bekarlık bir olanak oluşturu olmaktadır. Bu noktada bekarlık hem bir neden hem de bir sonuç konumunda bulunmaktadır. Benzer bir deyişle bekarlık; kariyer konusunda yükselmeyi sağlarken aynı zamanda kariyer odaklı düşünmenin bir sonucu olarak da bireylerin (K7,58,K, K8,54,K) yaşamlarında kalıcı bir yer edinmektedir. Ancak her katılımcının da olanak oluşturu yönünden dolayı hiçbir zaman için evliliği düşünmediği de söylenemez. Bu durum belirli bir ikilemi üretmekle birlikte, olanak oluşturu olan "bekarlıktan şu an için vazgeçmemek" biçiminde de değerlendirilebilir. Evliliğin nihai hedef olarak planlanması (K15,33,E) ile gelecek için hazırlık yapıldığı yaşama karşı motive olunduğu da söylenmelidir.

Geride bir özlem bıraksalar da yola devam edebilmek (K12,56,K), yaptıkları tercihlerden pişman olmamak (K13,44,E, K31,46,E) ve mutluluğu da bir tercih olarak görmek (K18,39,K, K19,35,K) katılımcıların yaşama bağlı olduklarını ifade etmektedir.

Yaşama bağlayıcı unsurların çeşitli olmasının yanında, gelir yetersizliği, mesleki tatminin sağlanamıyor ya da artık sağlanamıyor oluşu ile geleceğe yönelik beklentilerin azaldığı örneklerin de bulunduğu belirtilmelidir. Bu noktada kimi katılımcıların (K11,62,E ve K36,35,E) yaşama karşı “zorunlu bir bağlılık” içinde oldukları, geçmişe fazla takılmadan geleceği de fazla düşünmeden bir ölçüde de kaderci bir şekilde hayatlarını sürdürdükleri görülmektedir. Araların 27 yaş bulunmasına karşın bu katılımcıların ifadeleri benzerlik taşımaktadır. Yaşadıklarını dolayısıyla K11,62,E'nin geleceğe ilişkin motivasyonsuzluğunun çeşitli nedenleri bulunurken, K36,35,E için ifadelerinde değişen üretim ilişkilerinin neden olduğu sürekli işin yerine esnekliğin ve gelir durumunun düşük olması ile gelişen “gelecek belirsizliğinin” etkisi öne çıkmaktadır.

Gelecek belirsizliğinin karşısında yaşama bağlayıcılığı arttıran bir unsur da bireylerin ((K12,56,K, K31,46,E, K34,57,K)) inançları oluşturmaktadır. İnançları dolayısıyla eylemlerinin karşılığını başka bir dünyada alacakları düşüncesi ile motive olan katılımcılar, yaşamın geçiciliğine karşı daha soyut hedeflere ve beklentilere sahiptirler. Evliliğin kimi zaman bir eksiklik gibi hissedilmesine karşın bireyler elindekilere odaklanarak yaşama bağlanmaktadır. İnançların-değerlerin yanı sıra katılımcılar (K33,35,K) için örnek alınan insanlar da motivasyon kaynağı oluşturmaktadır. Yaşanan sosyo-ekonomik olumsuzluklara karşı mücadele eden bireylerin çabası, katılımcılar için bu olumsuz gidişatın geçici kılınabileceği anlamını taşır.

Katılımcıların gelecek hedefleri ve hayalleri de yaşama karşı motive olmalarını sağlar. Belirledikleri hedeflerin adım adım gerçekleşerek hayal olmaktan çıkması da katılımcıların boşa çabalamadıklarını görmelerini sağlamakta bu da geleceğe karşı umutlu olmalarında etkili olmaktadır. Bu hedefler kimi zaman lisans-üstü eğitimini, kimi zaman ev-araba (maddi güvence) sahibi olup devamında bir birlikteliğe adım atmayı, kimi zaman hobi olarak başlayan giderek büyüyen bir projeyi, kimi zaman da emeklilikte yapılacak olan bir uğraş/iş için hazırlığı ifade etmekte ve katılımcıların yaşamlarının odağındaki yerini almaktadır. Sonuç olarak hangi unsurlarla olursa olsun katılımcıların büyük çoğunluğunun geleceğe karşı -bir şekilde de olsa- beklenti içinde oldukları, umutlarını genç tutmaya çalıştıkları ve gelecek belirsizliğine karşı yaşama tutundukları, kendilerini motive ettikleri görülmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde 277 milyon insanın bekar bir yaşam sürdüğü -tek kişilik haneleri oluşturduğu, benzer bir deyişle tek başına yaşadığı- belirtilmektedir (Klinenberg, 2012b). Özellikle son 20 yılda tüm dünyada ve Türkiye'de de tek kişilik hanelerin ve bekar nüfusun hızla arttığı görülmektedir. Gelecekte de bu artışın hızla devam edeceğini tahmin etmek güç değildir. Küresel düzeyde yaşanan sosyo-ekonomik dönüşümler, üretim ilişkilerinin değişimi ve buna bağlı post-fordist esnek üretim modeli ile gelişen güvencesizlik bireyleri her zamankinden daha çok yalnızlaştırmaktadır. Bireyler sığınacakları güvenli limanları bulmakta ve aile sahibi olmakta zorlanmaktadırlar. Çalışma yaşamının, üretimin her alanında görülen planlama ve hesaplanabilirlik kişisel yaşamlar için de geçerli olmaktadır. Ancak gelecek belirsizliği ile uzun vadeli planların yapılması zorlaşmakta, geleceğe ilişkin herhangi bir beklenti içine girmek oldukça güçleşmektedir. Tek başına yaşayanların yanı sıra, gelir yetersizliği dolayısıyla ebeveynleri ile yaşamaya devam eden bekar bireyler de yaygınlık kazanmaktadır. Bireyin elinde olanın -geçici olarak görülebilen- “şimdi”nin en iyi şekilde kullanılması mümkün olduğunca özgür verilen kararlara bağlanmaktadır. Bireylerin verdiği kararlar arasında da evlenmeme ve/veya şu an için evlenmeme bulunmaktadır. Bu koşullar altında bekar olmak bireylerin kendi yazgılarını çizmelerine yardımcı olabilecek, belirsizlik karşısında bir ölçüde kontrolü sağlayacak, yapı karşısında “etkin”lik kazandıracak bir konumu ifade eder.

Yaşanan dönüşümlerle tüm toplumsal kurumlar etkilenmekte, herhangi bir tanımlamada bulunmak eskisinden daha da zor bir hal almaktadır. Bu kurumların başında da aile gelmektedir. Sanayileşme ve beraberinde kentleşme ile birlikte bir norm biçimini alan çekirdek aile günümüzde başat konumunu kaybetmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası artan boşanmalar ile tek ebeveynli ailelerin yaygınlaşması, 1960'ların sonunda başlayan, sınıf temelinden uzaklaşan çoğunlukla kimlik üzerine şekillenen, yeni toplumsal hareketlerle farklı birliktelik türlerinin görünürlük kazanması aile ve evliliğin sorgulanmasını getirmiştir. Birlikte yaşam pratiğinin yaygınlaşması, LAT tipi “birlikteliklerin” (living apart together, birlikteliği/ilişkisi olma ama ayrı evlerde yalnız/tek yaşama durumunun) ortaya çıkması, evlilik yaşının ilerlemesi ve bekarlığın bir yaşam tarzı olarak benimsenmeye başlaması sonucu aile ve evlilik bir norm olmaktan uzaklaşmaktadır. Buna karşın aile ve evlilik konusunda egemen olan toplumsal değerlerin etkisi hala sürmekte ve sosyal yapının ataerkil özelliğini korumasına neden olmaktadır. Yapı karşısında da olumsuzlanan ve damgalanan aile

ve evliliğin dışına çıkan -farklı birliktelik türlerini, alternatif yaşam biçimlerini seçenlerle birlikte- bekar bireyler olmaktadır.

Bekar bireylerin yaşamlarına odaklanan, bekarlık fenomenin nasıl deneyimlendiğini anlamaya ve bu deneyimi yapısal etkenlerin gösterimi ile birlikte betimlemeye çalışan bu araştırmada katılımcılar arasında bekarlığın farklı nedenlerle tercih edildiği ve bekarlığın evli olmama durumundan fazlasını ifade ettiği gözlenmiştir. Katılımcıların bekar oluşlarını farklılaştıran bu nedenler arasında gelir durumları, sahip oldukları meslekler, sektöre bağlı çalışma koşulları gibi yapısal etkenlerin yanında içsel etkenler olarak adlandırılabilir olan; bekarlık tercihleri, ailenin-evliliğin onlar için ne ifade ettiği, evlerine yükledikleri anlamlar, evsel rollerdeki etkinlikleri, sosyal ilişkileri, varsa ideallerindeki birliktelik tipi ve yaşama bağlanmalarını sağlayan unsurlar bulunmaktadır. Bekarların yaşamlarını betimlemek, nasıl bir yaşantıya sahip olduklarını göstermek amacıyla içsel etkenlerden genel hatları ile söz etmek gerekmektedir.

Ev ve Evsel Roller:

Birçok insanın yaşamında önemli bir yere sahip olan, fiziksel ve duygusal açıdan bir odak noktası olarak değerlendirilen evin; bekar bireyler arasında farklı biçimlerde adlandırıldığı ve bu durumun da bireylerin sahip olduğu bekarlık algısına göre şekillendiği ifade edilebilir. Bekar bireyler arasında ev, özel alan-mabet olarak adlandırılarak bir başkası ya da bir partner ile paylaşılmak istenmeyen bir mekan olarak anlamlandırıldığı gibi içindeki insanlarla da anlam kazanan, değerlendirilen bir yaşam alanı olarak adlandırıldığı da görülmektedir. Evin bu açıdan bireyin farklı kullanımlarına göre de anlamlandırmayı değiştirdiği ifade edilmelidir. Evi uğraşlarını, hobilerini gerçekleştirme mekanı olarak gören, kendi ile başbaşa kalmak ve rahatlamak için kullanan bireylerce ev kendilerini gerçekleştirmelerini de sağlayan bir “sığınak” konumundadır. Evin “huzur ve güven ortamı” olarak ifade edilmesinin ise daha genel bir yargıyı işaret ettiği belirtilebilir. Bu şekilde nitelenmesi ile ev, çoğunlukla, içindeki insanlarla anlam kazanmaktadır. Ebeveynleri ile kalan bireylerde de evin bir özel alan sunabileceği, aradığı bireyselliği bulmasına olanak sağladığı da görülmekle birlikte bu durumda evin yalnızca o bireyin “dünyasının bir yansıması” olmadığı, ortak kullanım ve özel kullanım alanlarına sahip olan daha farklı bir içeriği olduğu da gözlenmektedir. İçindeki insanların uzakta kaldığı, geçmiş yaşantıların, anıların birer parçası oldukları durumlarda ise ev, giderek soluklaşmakta ve anlamını yitirmektedir.

Yalnızlığın ve bekar oluşun gönüllü olarak sürdürülmediği durumlarda da bireyin yaptığı değişikliklerle evde geçirdiği zamanın artışı sonucu ev, benimsenmeye ve bağlanılmaya başlanan bir mekan konumundadır. Ayrıca ayrılık sonrası da keşfedilen bir “mabet”

konumuna dönüşmesiyle ev, zaman içinde bireylerin yaşamlarındaki değişimlerden etkilenen, onunla birlikte değişen bir mekandır.

Ev, bekar bireylerin yaşamlarında duygusal bağlar kurdukları bir mekan olmanın yanında fiziksel değeri ile de öne çıkmaktadır. Bu açıdan ev, ekonomik bir güvence olarak görülebildiği gibi, planlanan bir evlilik için edinilmesi gerekli görülen, ilişki kurmayı ve tercih edilmeyi kolaylaştırabilecek olan bir “artı”yı nitelemektedir.

Ebeveynleri ile birlikte yaşayan bireylerin evsel roller konusundaki etkinlik durumlarının bekar oluşlarını farklılaştıran bir nitelikte olduğu gözlenmektedir. Bu noktada evsel rollerde ebeveyne olan bağımlılık “aile yanında rahatlığı” sağlayarak, kimi nedenlerle - gelir yetersizliği ve ideal eşi bulamamış olmak gibi- gerçekleştirilemeyen ama arzulanan evliliğin ertelenmesinde etkili olmaktadır. Evsel roller konusunda ebeveynine bağımlılığı bulunmayan, bu rolleri paylaşan veya tamamını yerine getiren, gelir konusunda destek olan, bakımlarını üstlenen bireyler için de bu defa aldıkları sorumluluklar, evli olmamalarında veya ayrı bir eve çıkamamalarında etkili olmaktadır.

Bunun yanında özellikle bakım veren bireyler içinde bu sorumlulukların yerine getirilmesinde sevgi bağını ve gönüllüğü öne çıkaranların bekar oluşlarında ebeveynlerinin belirleyici olmadığı ya da tek belirleyici olmadığı da söylenmelidir.

Aile ve Evlilik:

Bireylerin hem bekar oluşlarında etkisi bulunan ve hem de bekarlık deneyimlerini farklılaşmasını sağlayan önemli bir unsuru da evliliğe ve aile kurumuna ilişkin düşüncüleri oluşturmaktadır. Bu noktada aile ve evlilik bireyleri çevreleyen koşulların ve kişiliğinin de etkisiyle olumlu veya olumsuz bir şekilde nitelenmektedir. Sahip olunan mesleğin getirdiği çalışma koşullarının kısıtlayıcı oluşu, gelir durumunun yetersizliği, artan boşanmaların, ekonomik ve çevresel sorunların ürettiği güvensizlik dolayısıyla aile kurmanın, çocuk sahibi olmanın büyük bir risk olarak algılanması bu konudaki görüşlerin olumsuzluğuna etki etmektedir. Bireyler için aile ve evlilik, bu etkenlerin üzerlerinde oluşturduğu kısıtlayıcı duruma bir yenisini eklemek biçiminde değerlendirilmektedir. Bu noktada -aslında- bireyler bir birliktelik kurmaya kapıyı kapatmamakta, kuracakları ilişkiyi önemsiyor oluşları dolayısıyla aranan koşullarda bu birlikteliği yaşamak istemektedirler. Elbette kişisel görüşler dolayısıyla, bu etkenler esas olarak aile ve evliliğin kısıt oluşturuncağı ortaya çıkarabildiği gibi, kurulu ataerkil yapısal özellikleri dolayısıyla aile kendi halinde bir “kısıtlanmayı” da belirtmekte, benliğe, kişinin özgürlüğüne ve bağımsızlığına bir müdahaleyi de ifade etmektedir. Genel anlamda aile ve evliliğinin kısıtlayıcılığı karşısında bireyler için olanak oluşturuncağı olarak ele alınan ise bekar olmaktır.

Bireyleri çevreleyen koşulların olumsuzluğuna karşın (gelir yetersizliği, artan boşanmalar vb.) evlilik ve aile ulaşılmak istenen, planlanan bir hedef konumunu da alabilmektedir. Bu noktada kısıt oluşturuca olarak değil, bireyin yaşamından tatmin olmasını sağlayacak, “sevgi ve güven temelinde” kurulduğunda “sorunların ve sevinçlerin paylaşılabileceği” mutluluk getiren bir kurum olarak nitelenmektedir. Ayrıca evlilik deneyimi olan bireylerde evlilik ve aile özlemle anılmaya devam edebildiği gibi ayrılık sonrası ailenin “kan bağı” evliliğince “boş iş” olarak görüldüğü de belirtilmelidir.

İdeal Birliktelik:

Bireylerin ideallerinde birliktelik/ilişki hakkındaki görüşleri hem evlilik ve aile kurumuna yönelik bakışlarını desteklemekte, hem de farklılaşan bekarlık deneyiminin gösterimini sağlamaktadır. Bu konuda bireyler kurmak isteyecekleri ilişki/birliktelik içinde partnerlerine yönelik özellikleri belirtirken kendi dünya görüşlerine benzerlik vurgusu yapmaktadırlar. Ortak zevklerin yanı sıra farklı ilgi alanlarının ifade edilmesiyle de bireyler kuracakları ilişkiyi, birbirlerini geliştirebilecekleri bir birliktelik olarak düşünmektedirler. Kurulan birliktelikte oluşacak paylaşım ortamında ise eleştirel bir bakışa ve farklı bir kişiliğe sahip olan bir partnerin arzulandığı da görülmektedir.

Bu konuda bireyler önceki birlikteliklerinde/ilişkilerinde bulamadıkları niteliklere, “partner” ve “ilişki” temelinde yaklaşmaktadırlar. İdeal partnerin özelliklerinde öne çıkan “iyileştirici olma”, “utanmama” ve “idareci olma” durumu bireylerin yaşadıkları ayrılıklar hakkında da bilgi vermektedir. Bireyler Önceki ilişkilerinde partnerlerinden bulamadıklarını düşündükleri nitelikleri ya da önceki ilişkinin üzerlerinde bıraktığı etkiyi değiştirecek/düzeltecek nitelikleri işaret etmektedirler. Ancak bekarlığın sağladığı özel alanı ve bağımsızlığı bir birlikteliğin kısıtlayabileceği, benliğe müdahale oluşturabileceği, ilişkide baskıcılık, sorgulayıcılık ve tahakkümün ortaya çıkabileceği düşüncesi de bireylerin kurabilecekleri birlikteliklerdeki kimi çekinceleri öne çıkarmaktadır.

İdeal birliktelik hakkındaki görüşlerini kimi bireyler “hayali bir ortam” içinde değerlendirerek yapmaktadır. Ancak bu ifadelerde ve pratikte aileye alternatif ilişki biçimlerinin (birlikte yaşam ve LAT: living apart together, birlikteliği/ilişkisi olma ama ayrı evlerde yalnız/tek yaşama durumunun) öne çıkması bireylerin bekarlığı tercih etmelerinde hem koşulların hem de bireysel tercihlerin etkisini göstermektedir. Yetersiz gelir durumu, gelecek belirsizliğinin oluşturduğu güvensizlik gibi çevreleyen koşullara, kurulu olan ataerkil değerlerle biçimlenen aile modelinin benliğe ve özel alana bir müdahale olarak görülmesi ve özgürlük-bağımsızlık karşısında kısıtlayıcı olarak değerlendirilmesi gibi kişisel görüşlerin eşlik etmesi bireyleri evlilikten uzaklaştırmaktadır. Kimi bireyler için ilişki kurmak farklı bir

gerçekliğe ertelenirken, kimi bireyler içinse birliktelik kurmanın arzulandığı belirtilmelidir. Bununla birlikte çekirdek aile kurmak için evliliğin planlandığı da görülmektedir.

Sosyal İlişkiler:

Bu çalışma içinde, bekar bireylerin sosyal ilişkilerinin tek yönelimli olmadığı, bekarlığın hem sosyalleşmeyi arttırdığı hem de sosyalleşmeyi zorlaştırdığı görülmektedir. Bekar oluşun sosyalleşmeyi getirmediği durumlara yetersiz gelir ve kısıtlı olan arkadaş çevresi eşlik etmektedir. Elbette sosyal bir yaşam sahibi olmak ve arkadaş çevresi edinmek için yüksek bir gelir düzeyinin gerekmediği de düşünülebilir. Ancak yetersiz gelirin, bireyin yakın çevresi ile olan diyalogunu olumsuz etkilemesi ve “acı gözle” maruz bırakması ise sosyalleşmede engelleyici olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda ailenin yanında yaşayan, “rahata alıştığını” belirten ve evsel rollerde ebeveynlerine bağımlı olan bireylerin de yetersiz gelirin etkisi ile ilişki kurmada isteksiz oldukları söylenebilir.

Temelde sosyal olduklarını belirten bireylerin de geçmiş deneyimleri dolayısıyla ikili ilişkiler konusunda temkinli davrandıkları görülmektedir. Kurulan yakın ilişkinin “birey olmayı engelleyeceği”, “kendinden ödün vermeye” neden olacağı biçiminde değerlendirilmesi bireylerin bekar oluşlarına bağlılıklarını ve bu durumu değiştirmede -sağlanan avantajların da etkisiyle- zorlandıklarını ifade etmektedir. Bireyler ikili ilişkilerin benliklerinde oluşturacağı değişime karşı temkinli davranmayı seçebilecekleri gibi, geçmiş ilişkilerinde yaşadıkları “bağlanma-bağlılık-bağımlılık”ın yarattığı olumsuz etkiye karşı “duvar örmeyi” de tercih etmektedirler.

Bu çalışmada bekar olmanın beraberinde sosyal olmayı getirdiğini ifade eden -hem evlilik deneyimi olan hem de hiç evlenmemiş- bireylerin, arkadaşları ile daha çok vakit geçirme fırsatı bulduklarını, yurt-içi ve yurt-dışı seyahatler düzenlediklerini öne çıkarmaları bekarlığı olanak oluşturunca olarak kullandıklarını göstermektedir. Bekar oluşlarında, birliktelik/ilişki kurmamalarında gelir durumlarının ve çalışma koşullarının etkisini yadsımayan ancak zamanını ve kazancını tek başına kullanabilmenin sağladığı özgürlük dolayısıyla kişisel gelişimleri için bir avantaj olarak görülen bekarlık; yaşama bağlayıcılığı olan uğraşları gerçekleştirmek için de sürdürülmektedir. Bu noktada bekar bireyleri yaşama bağlayıcı olan unsurlara değinilebilir.

Yaşama Bağlılık:

Bekar bireylerin yaşama bağlayıcı olarak gördükleri unsurlar arasında kimi eğilimler bulunmaktadır. Yaşam içinde birçok birey için ebeveynlerin, akrabaların, arkadaşların kısacası sevilen “insanların” yaşama bağlayıcı olduğu tahmin edilebilir. Bekar bireyler

arasında da bu nokta vurgulanmakla birlikte kendilerini gerçekleştirmelerini sağlayan uğraşların/hobilerin de öne çıktığı görülmektedir.

Bekar oluşun bir avantajı olarak görülen “nitelikli kültür gezileri” olarak adlandırılabilir olan yurt-içi ve yurt-dışı seyahatlerinin bekar bireylerin yaşamlarında önemli bir yeri vardır. Kişisel gelişimlerini ve istedikleri yaşamı sürdürmeyi bekar olmanın avantajına bağlayan bireylerin yanında sevilerek yapılan mesleğin getirmiş olduğu tatminin de yaşama bağlayıcı bir unsur olarak ifade eden bireyler de bulunmaktadır. Bireyler özellikle yüksek gelire karşın uzun ve belirsiz çalışma saatlerinin getirdiği stresli yaşamlarına bekar oluşlarının onlara sağlamış olduğu planlı ve düzenli olma alışkanlıkları ile karşılık vermektedirler. Ayrıca planlı oluşun geleceğe ilişkin hedeflerin gerçekleştirilmesinde de etkili olduğu görülmektedir. Bu hedefler emeklilikte veya sonrasında yapılmak istenen farklı uğraşlara yönelik olarak atılan adımları ve hazırlıkları ifade edebildiği gibi -özellikle genç yaştaki bireyler için- birliktelik/evlilik için gerekli görülen birikimi de nitelemektedir. Bunun yanı sıra istemediği işi yapan, düşük bir gelire sahip olan ve gelecek belirsizliği içinde bulunan bireyler ise yaşama “zorunlu” olarak bağlanmaktadır. Bu bağlılığı da anı yaşayarak, inançlarına tutunarak kimi zamanda kaderci bir yaklaşımla sürdürmektedirler.

Sayılan etkenler dolayısıyla farklılaşan bekarlık deneyimi de bireylerin farklı bekarlık profilleri içinde değerlendirilebileceğini göstermektedir. Bu profiller arasında; tek başına bekarlık, yalnız bekarlık, ailede bekarlık, ebeveynleşen bekarlık ve LAT tipi bekarlık bulunmaktadır.

Bekarlık Profilleri

Tek Başına Bekarlık:

Bekarlığı; gönüllü olarak tercih eden, “kendi ayaklarının üzerinde durmak” biçiminde nitelendiren ve bu durumu arzulanan bir yaşam tarzı olarak benimsediğini belirten katılımcılar “tek başına bekarlık” profilini ortaya çıkarmaktadırlar. Bu profil içinde değerlendirilen katılımcılar arasında bekarlığın gönüllü olarak tercih edilmesinin yanında zamanla alışılan bir yaşam tarzı olarak (hem hiç evlenmemiş hem de ayrılık sonrası bekar olan bireylerce) benimsendiği de görülmektedir. Bekarlığın bir yaşam tarzı olarak benimsenmesinde bireyselliğe ve özel alana duyulan gereksinim öne çıkmaktadır. Aynı zamanda bireyleri yaşama bağlayan unsurlar arasında gördükleri, kendilerini geliştirmelerini sağlayan uğraşları, profesyonelleştikleri hobileri ve mesleki tatmin de bekar oluşlarını sürdürmelerinde etkili olmaktadır. Zamanını, gelirini ve mabet-özel alan olarak adlandırdığı evini eş ve/veya çocuk ile paylaşmaya sıcak bakmayan bireyler için bekarlık, kendilerini gerçekleştirme ve geliştirme olanağı sunmaktadır. Ayrılık sonrası bekarlığa alışan bireyler için de bu olanakların ve özgür

olma durumunun bekarlığa uyum sağlamayı kolaylaştırdığı görülmektedir. Aynı zamanda bekarlık, piyasa koşullarının üretmiş olduğu belirsizlik karşısında da bireylerin hayata uyum sağlamalarını kolaylaştırır. Çalışma koşulları ve uzayan mesai süreleri karşısında bekar olmak mesleki kariyerlerinde ilerleme olanağı sunmaktadır. Bu durumda bekarlık ve kariyer iç içe geçen bir ilişki biçimini almakta; bekarlık hem kariyere odaklanmanın bir sonucu hem de mesleki başarıyı sağlayan bir neden olmaktadır. Alışılan bir yaşam tarzı olarak adlandırıldığında da bekarlık; bu avantajlarından dolayı katılımcılar için terk edilmesi zorlanılan bir duruma gelmektedir. Bu noktada “tek başınalık” ve “yalnızlık” farkı öne çıkmakta, bireylerin yalnızlık çekmemeleri, bir başkasına, partnere gereksinim duymamaları onların tek başına olarak adlandırılmalarını olanaklı kılmaktadır. Elbette tek başına olarak adlandırılan bireylerin asosyal oldukları, sosyal herhangi bir ağa dahil olmadıkları ya da kimse ile görüşmedikleri söylenemez. Sosyal bir yaşantıya, kuvvetli arkadaşlık bağlarına sahip olan ya da arkadaş ve partner edinmeyi arzulamayan/şu an için arzulamayan, bekarlığı bir yaşam tarzı olarak tercih eden bireyler “yalnızlıktan” ayrılmaktadır. Duygusal olarak kurdukları ikili ilişkilerin kimi nedenlerle -partner ile anlaşamama, partnerin kaybedilmesi vb- olumsuzlukla sonuçlanması, ilişki kurma konusunda temkinli davranmalarına neden olur. Kimi katılımcıların ikili yakın ilişkilerinde ortaya çıkan benliğe müdahale ya da düzenin bozulması riskini içeren durumlara karşı alıştıkları düzenlerini korumak için -belirli bir geçirgenliği de olabilen- duvarlar ördükleri ifade edilmelidir. Bu duvarların, sonrasında kendilerini kısıtlayıcı bir duruma geçtiği de görülmektedir. Alışkanlık olan bekarlığa giderek bağlanma durumunda, örülen bu duvarların ilişki kurmayı kısıtlayıcı bir niteliği de oluşmaktadır. Bekarlığı gönüllü olarak tercih eden bireylerde ise olası bir birliktelik dolayısıyla kişiliklerinin önemli bir parçası haline gelen özel alanlarının kaybedileceği ve kendilerini gerçekleştirmelerini sağlayan uğraşlarının kısıtlanacağı düşüncesi, evliliğin benliklerine bir müdahale olarak algılanmasına neden olur. Bu açıdan sahip oldukları bireyselliğin, benliklerine yönelik korumacı bir özelliği de bulunmaktadır. Tek kişilik kurulan düzen, özel alanın ve zamanın bireysel kullanım olanağı, özgürlüğe ve bağımsızlığa düşkünlük, kendilerine ve hobilerine zaman ayıramayacaklarına yönelik endişeler ile aile ve evlilik kurumuna ilişkin düşünceler, bu bireyleri evlilikten uzaklaştırmaktadır. Dolayısıyla evlilik, bireylerin kaybedecekleri karşısında alınmak istenmeyen bir risk konumundayken, bekarlık ise benliklerini, kişiliklerini korumalarını sağlayan bir yaşam tarzını ifade eder. Evlilik ve aile kurumu bu bireyleri kısıtlarken bekarlık ise, kendilerini gerçekleştirmelerinde, mesleki kariyerlerinde ilerlemelerinde olanak oluşturmaktadır. Bireylerin evli olmayı istememelerinde, hem piyasa koşulları -gelir yetersizliği ve özellikle özel sektörde görülen

uzun çalışma saatleri- hem de kişisel tercihleri etkili olmaktadır. Bu noktada piyasa koşullarının yanında evlilik ve aile kurumunun yapısal özelliklerini benlikleri üzerinde kısıtlayıcı olarak nitelendiren dolayısıyla bekarlığı tercih eden katılımcıların farklı bir birliktelik -birlikte yaşam pratiği veya LAT tipi gibi- modeline ise kapıyı araladıkları belirtilmelidir. Bu durum da katılımcıların bekar oluşunda hem yapının hem de bireysel tercihlerinin -eylemlerinin- etkili olduğunu göstermektedir. Elbette insan doğasının öngörülemezliği dolayısıyla katılımcıların gönüllülük esasına dayalı olan bekarlıkları hakkındaki bu çıkarımlar yalnızca “şu ana kadar ve şu anda” geçerli olmaktadır.

Bekarlığın zamanla alışılan bir yaşam tarzı olarak ifade edilmesinin ardında da farklı değişkenlerin (partnerini kaybetmiş olmak, meslek etkisi ve özel sektörün çalışma koşulları, gelir yetersizliği, yerel ve küresel sorunların ürettiği gelecek belirsizliği vb.) bulunduğu söylenmelidir. Ancak bu koşullar altında katılımcıların başta kabullenilen sonrasında ise "kendi düzenim" olarak benimsenmesi ile uyum sağlanan bir yaşam tarzını ifade etmesi ile bekarlık; tek başına bekarlık profilini olanaklı kılar. Bununla birlikte bekarlık tercihinde gönüllülük esasının daha ağır bastığı durumlarda bu koşulların-değişkenlerin etkisinin daha dolaylı olduğu, sahip olunan kişiliğin ve benliğin bu tercihte öne çıktığı yeniden belirtilebilir.

Yalnız Bekarlık:

Bekarlığın gönüllü olarak tercih edildiği her durumun tek başınalık ile sonuçlandığı söylenemeyeceği gibi, tek başına kalan her birey için de bekarlığın gönüllülük esasına dayandığı söylenemez. Yalnız kalan bireyler arasında bekarlığın gelir yetersizliği ve/veya ideal eşi bulamamış olmaktan dolayı “zorunlu olarak kabullenildiği” ya da “şu an için katlanıldığı” da görülmektedir. Bu noktada bireylerin geçmiş deneyimleri, sahip oldukları meslekleri (buna bağlı piyasa koşulları), gelir durumları, özel alanlarına -evlerine- yönelik görüşleri, uğraşları, sosyal ilişkileri ve ebeveynleri ile olan diyalogları bekarlıklarının farklılaşmasına neden olmakta; katılımcıların farklı profiller içinde değerlendirilmelerini olanaklı kılmaktadır. Örneğin gelecekte evli olmayı istediğini ifade eden, aile kurmak için hazırlık yapan, olası bir birliktelik veya evlilik teklifi için birikim yapan -ev, araba sahibi olmaya çalışan- bir birey (K15,33,E) için bekarlık kalıcı değil, geçici bir “süreç” olarak ele alınmaktadır. Evlilik öncesi hazırlık ve birikim yapma çabası aynı zamanda gelecek belirsizliğine karşı, olası bir ayrılık durumunda mal paylaşımı riskinin alınmak istenmediğini de göstermektedir. Bu noktada gelir yetersizliğinin de böylesi bir hazırlıkta ve evlilik öncesi yapılmak istenen birikimde etkili olduğu belirtilmelidir. Boşanma ve sonrasında yaşanabilecek risklere karşı, evlilik planlanan bir adımdır. Evliliğin ertelenmesinde hem duygusal bir temel -ideal eşi bulamama- hem de ekonomik bir temel -ev ve araba sahibi

olamama- bulunmaktadır. Birey için bekarlık; dışarıdan bir uyarıcı (ailevi ve/veya toplumsal baskı) olmadan, önceliklerini-hedeflerini tamamladıktan sonra kendini hazır olarak gördüğünde evlilik kararını almasını sağladığı için yapısal kısıtlamalara karşı yeniden bir olanak oluşturunca işleve sahiptir. Bu noktada birey için bekarlık, olumlanmamakla birlikte gerek ekonomik birikim gerekse kişisel gelişim (akademik kariyer gibi) için kullanılan bir “süreci” ifade eder, yaşam tarzını değil. Bekarlığı bu şekilde geçici bir süreç olarak değerlendiren, bir tercih olarak görmeyen ve evliliği/birlikteliği arzulayan katılımcılar da “yalnız bekarlık” profilini oluşturur.

Yalnız bekarlık profili içindeki kimi katılımcılarda bekarlık geçici bir süreç olma özelliğini kaybetmeye başlamaktadır. Yaşamlarının bir döneminde eş arayışında olan ancak uygun birini bulamadığını ifade eden katılımcılar için bekarlık zamanla kabullenilmekte, kalıcılaşılmaktadır. Ayrıca bu profil içinde bekar oluşun en büyük nedenlerinden birini de yetersiz gelir durumu oluşturmaktadır. Bireyler arasında kalıcılaşılmaya başladığı görülen bekarlık deneyimi; artık geride bırakılan bir özlemi işaret edebildiği gibi evliliğe duyulan özlemin devam ettiğini de ifade edebilmektedir. Evlilik ve/veya çocuk sahibi olmak için "gecikmiş" olduklarını ifade etmeleri ile bekarlığın kalıcılaşılmaya başladığı söylenebilir ancak gelecek için herhangi bir öngöründe bulunmak elbette kolay değildir.

Yalnızlığın deneyimlenmesi için fiziksel olarak yalnız kalmanın gerekmediği de söylenmelidir. Yapılan çalışmalarda (Tornstam, 1992; Hsieh ve Hawkey, 2017) bireylerin ebeveynleri, akrabaları hatta partnerleri/eşleri ile aynı evi paylaştıklarında bile yalnız kaldıkları görülmektedir. Bireyler belirli bir çevreye sahip olsalar da kendilerini tamamlayacak, aradıkları duygusal desteği verecek olan bir eşe gereksinim duyabilirler. Bu durumda yaşanan yalnızlığın aile içinde gerçekleşmesi bireylerin bir eşe olan gereksinimini değiştirmemektedir. Ancak yalnızlık deneyiminin, üzerinde yaratacağı olumsuz etkiyi azalmasına yardımcı olabilir. Dolayısıyla yalnız bekarlık profili; bireylerin sahip olduğu değerlere, olanaklara gelir durumuna, aile ve yakınları ile olan etkileşimlerine göre farklılaşmakta; bireylerin diğer bekarlık profillerine geçiş yapmadan önce bulundukları bir ara durağı işaret edebileceği gibi evliliğe yakın duran, hazırlık yapan bireylerin olmasıyla geçici bekarlığı da ifade etmektedir. Bu noktada bekarlığın gönüllülük esasına dayanmaması, istenmeyen bir durum olarak nitelendirilmesi ve evliliğe de özlem duyulması bireylerin “tek başına” değil, “yalnız” olduklarını söylemeyi olanaklı kılmaktadır. Elbette bireylerin bekar oluşlarını gelecekte de benzer bir şekilde değerlendirecekleri ya da aile kurma özlemi duymalarına karşın evlenmeyecekleri de söylenemez.

Ailede Bekarlık ve Ebeveynleşen Bekarlık:

Bekar bireyler üzerine yapılan incelemelerin önemli bir bölümünün tek kişilik haneler ile kesiştiği görülmektedir. Buna karşın genç nüfus dışında da bekar bireylerin aileleri ile yaşadıkları söylenmelidir. Geçmişin evlilik ve aile örüntüsü giderek farklılaşmakta, ilk evlilik yaşı arttığı gibi hiç evlenmeme oranları da yükselmektedir. Bireyler yeni üretim ilişkileri ile şekillenen piyasa koşulları -yetersiz gelir, uzun çalışma şartları, gelecek belirsizliği- ve artan boşanmalar karşısında aile kurmayı bir risk olarak görerek, partneri ile yaşayabileceği duygusal tatmini bir kenara bırakarak evlilikten uzaklaşmakta, ebeveynlerinden ayrılmayarak “aile huzurunu” ve bekar olmayı tercih etmektedirler. Bekarlığın aile içinde deneyimlenmesi de “ailede bekarlık” ve “ebeveynleşen bekarlık” profillerini ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada bireylerin evsel rollerdeki etkinliği ve buna bağlı olarak değerlendirilebilecek olan “bağımlı nüfus” olma durumu bu profiller arasındaki farklılığı üretmektedir. Bekarlığın sürdürülmesinde farklı değişkenlerin de etkisi olmakla birlikte “ailede bekar” olan katılımcıları diğer profillerden ayıran özellik evsel roller konusunda ebeveynlerine bağımlı oluşlarıdır. Ancak evsel rolleri bölüşen, gelir konusunda destek olan katılımcılar ile doğrudan ebeveynlerinin bakımını üstlenmiş olan katılımcılar içinse -bağımlılık durumu olmamakla birlikte- ebeveynleşen bekarlık geçerli olmaktadır. Bu noktada ebeveynleşen katılımcıların da bekarlıklarında yeniden farklı değişkenlerin etkisi olmakla birlikte, ailelerine karşı kendilerini sorumlu hissetmeleri, kardeşlerinin evli oluşları dolayısıyla bakım vermenin hem zorunlu hem de sevgi bağı dolayısıyla gönüllü yerine getirilmesi bu profili ortaya çıkarmaktadır. Bakıma gereksinim duyan/duymayan ebeveynlere sahip olan, onlarla birlikte kalan, evsel rolleri paylaşan veya tamamını yerine getiren ve gelir konusunda destek olan katılımcıların oluşturduğu aile de; farklı bir aile modelini öne çıkarmaktadır. Başta bu durum çekirdek aileyi anımsatsa da çocuğun/katılımcıların bağımlı nüfusa dahil olmamaları -hatta kimi durumlarda ebeveynlerinin bakımlarını üstlenmeleri- gelir anlamında en büyük katkıyı yapmaları aynı mekanı paylaşan kan bağı bulunan “yetişkinler” (yetişkin çocuk ve yaşlı ebeveynler) olarak nitelenebilecek olan tersine bir çekirdek aileyi ortaya çıkarmaktadır. Böylesi bir aile modelinin oluşumunda da bireylerin koşullar -yetersiz gelir, uzun çalışma şartları, gelecek belirsizliği- ve artan boşanmalar karşısında evlilikten uzaklaşmalarının ve bekarlığı tercih etmelerinin etkili olduğu yeniden belirtilmelidir.

LAT Tipi Bekarlık:

Bireylerin seçmedikleri koşullar altında yaptıkları tercihlere göre şekillenen/değişen bekarlık deneyimleri arasında en farklı ve ender görülen profili LAT (living apart together, birlikteliği/ilişkisi olan ama ayrı evlerde yalnız/tek yaşayanlar) oluşturmaktadır. Bu terim

“living apart married” değil, “living apart together” biçiminde kullanılması ile evliliğe bir atıfta bulunulmamakta; evli olma ya da olmama durumu bu ilişki biçiminin temelini oluşturmamaktadır. Terimde bulunan “together” bir birliktelikten çok bir ilişkiye sahip olmayı ifade etmektedir. Dolayısıyla birlikte yaşamayan çiftlerin ilişkisine dayanan LAT - içinde evlilik olan ya da olmayan- birlikte yaşam pratiğinin öteki yüzünü oluşturan farklı bir bekarlık profili sunmaktadır.

Değişen üretim ilişkileri ve post-fordist üretim modelinin getirmiş olduğu esneklik kendini bekar yaşam tarzında da gösterir. Esneklik bu defa, çalışma saatlerinin ya da üretimin dışında, ilişkilerde etkisini göstermektedir. LAT modeli içinde, ikili ilişkilerde bağ kurmanın en aza indirilmesi ile kalıcılık arayışı son bulmaktadır. Eğer bireyler kalıcı olarak birine/birilerine bağlanırlarsa bireyselliklerini ve özel alanlarını kaybedebileceklerini düşünmektedirler. Bekarlığı bir yaşam tarzı olarak gören tek başına bekarlık profilinde öne çıkan bireysellik ve özel alan kavramları LAT için de geçerli olmakta, bireylerin ilişkilere bakışını etkilemektedir.

Günümüz piyasa koşullarının etkisi altında kalıcı bir ilişkinin olması bireyleri yavaşlatır, yaşlandırır. Hareketin, dinamizmin, değişimin kutsandığı bir dönemde, bireyler bağlanarak kural ihlali yapar. Bireyler, yapısal kısıtlamalar dolayısıyla -zorunlu olarak ya da olmayarak- benimsediği yaşam tarzı olan bekarlık içinde kendi alanını yaratır: LAT. Bu ilişki durumu çoğunlukla partnerin değişmediği ya da fazla değiştirilmediği bir sadakat temelindedir ve bireysel özel alanının yalnızca bireye ait olmasına olanak tanımaktadır. Partner ile paylaşılan ortak alanın en aza indirilmesi ile de birlikteliğin yaratabileceği "ben olamama" endişesi (benliğe müdahale) ve tek kişilik kurulan düzenin bozulacağı düşüncesi de alt düzeylere çekilmektedir. Bu durumun Türkiye'de görünümünün fazla bulunmadığı düşünülebileceği gibi, var olan kimi örneklerin yanında yakın örnekler de bulunmaktadır. LAT, living apart together biçimindeki açılımıyla evli olan ve birlikte yaşamayan “çiftler” için de düşünülebilir. Araştırmanın katılımcılarından (K38,49,E) evli olmasına karşın çalışma koşulları dolayısıyla eşi ile farklı ülkelerde (Türkiye-Danimarka) yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu noktada LAT tipi bir ilişki zorunlu olarak sürdürülen, geçici bir süreci nitelemektedir. Birey birkaç yıl içinde emekli olduktan sonra tamamen Danimarka'ya yerleşeceğini ve bu ilişkinin normale döneceğini vurgulamaktadır. Yapısal kısıtlar dolayısıyla farklı ülkelerde çalışan çift, aynı zamanda Beck ve Beck-Gernsheim'ın (2014) Aşkın Küresel Kaosu'nda belirttiği gibi kozmopolit aileyi de ifade etmektedir. Bu ilişki için bireyin yalnız yaşıyor olmasına karşın bireyselliğe ve özel alana yüklediği anlamların tek başına bekarlıktaki gibi olmadığı, evin; içindeki bireylerle anlam kazandığı görülmektedir. Çift için geçici bir

süreçte yaşanan bir ilişki biçimi olarak LAT istenmeyen, katlanılan bir durumdur. Her ne kadar yapının etkisi ile bu tip bir ilişkiyi -geçici de olsa- sürdürmek durumunda kalan birey, kimi avantajlar dolayısıyla bu sürece daha rahat katlanmaktadır. Çocuklarının yurtdışında doğmasını ve eğitim almasını olumlayan birey yaşadığı geçim sıkıntısını onların çekmeyeceğini düşünmektedir.

LAT tipi bekarlık, yakın görülebilecek olan durumların dışında, temelde yalnız/tek başına yaşayan, evini kimse ile paylaşmak istemeyen bireylerin sürdürdüğü ilişkileri ifade etmektedir. Ancak bu durumun, kurulan her yakın ikili ilişki için geçerli olmadığı unutulmamalıdır, aksi halde aynı evi paylaşmayan ve evli olmayan ilişki içinde olan her çift için LAT teriminin kullanılabileceği yanlışması oluşur. Evli olmayan ve birlikte yaşamayan çiftlerin LAT şeklinde değerlendirilmesi bu durumun sürekli bir hal almasıyla evliliğin karşılıklı olarak oyun dışına çıkarılması ile gerçekleşmektedir. Karşılıklı olarak bireyler ilişkilerinin evlilik ile sonuçlanmayacağını sözü ile yollarına “birlikte ama yalnız yaşayarak” devam ederler. Evliliğin bireyleri hem işlerinde kısıtlayabileceği hem de özel alanlarının paylaşma açılması ile benliklerine bir müdahalenin gerçekleşeceği düşüncesi bu ilişki modelinin gelişimine neden olmaktadır. Başka bir ifade ile bireyler var olan “Evlilik ve Aile İdeolojisi” (DePaulo ve Morris, 2005) karşısında kendi alanlarını yaratmakta, yapı karşısında etkin olmaktadır. Hem çalışma koşulları hem de evliliğe ilişkin çekinceleri dolayısıyla bireyler, ilişkilerini sürdürme olanağı buldukları LAT tipi bekarlığı seçmektedirler.

Araştırmada gözlenen tüm bekarlık profilleri için söylenebilecek olan bekarlığın; hem bireysel etkenler ve hem de yapının kısıtları ile oluştuğu ancak yapı karşısında olanak oluşturuca olarak kullanıldığıdır. Bu noktada bireylerin bekar oluşları dolayısıyla aileleri, akrabaları, yakın çevreleri ve iş arkadaşları tarafından getirilen karşılıklara değinmek, onların yaşamlarını anlamak ve deneyimlerini göstermek için yerinde olacaktır. Aynı zamanda da bekarlığa getirilen bu karşılıklar, bireylerin yapı ile olan etkileşimlerine de ışık tutacaktır.

Bekarlık -özellikle yalnız bekarlık ve ailede bekarlık profillerindeki- kimi bireyler için istenmeyen bir durum olarak görülürken, aynı zamanda aileler, akrabalar, yakın çevre ve meslektaşlar tarafından da olumlu görülmemekte; bu defa “sorunlu”, “onaylanmayan” ve “olumsuzlanan” bir durum olarak okunmaktadır. Bekarlığın bu şekilde ele alınışı da olumsuz ve damgalayıcı davranışlarla somutlaşmaktadır. Bu durum da toplumsal yapının bekarlık üzerindeki görüşlerini ve verdiği karşılıkları göstermektedir.

Bekar bireyler, ebeveynleri ve akrabaları tarafından Evlilik ve Aile İdeolojisi (DePaulo ve Morris, 2005) karşısında algılanmakta ve bekarlıkları bir aile sorunu olarak ele alınmaktadır. Bu noktada, bekar “kalarak” ebeveynlerine torun vermeyen birey soyadını da

devam ettirmedeği için olumsuzlanmaktadır. Kişisel bir “mesele” ya da tercih olarak değerlendirilmeyen, bir aile sorununa dönüşen, Evlilik ve Aile İdeolojisi karşısında konumlandırılan bekarlık, bireylerin baskıya ve yapısal damgaya maruz kalmasına neden olmaktadır. Evlenmeye şu an için hazır olmadığını, bir birliktelik içinde olmayı düşünmediği için tek başına yaşamayı seçen erkek bir katılımcının sağlık sorunu olduğu ve ilişki kurmada başarısız bulunduğu düşünülmektedir. Ayrıca toplumsal cinsiyet temelinde de ifade etmek gerekirse erkek ya da kadın olmanın aileler tarafından olumsuz/damgalayıcı davranışlarla karşılaşmayı engellemede büyük farklar oluşturmadığı belirtilmelidir. Aileler tarafından yalnızca bekarlık (evlenmemek) olumsuzlanmamakta aynı zamanda evlilik dışı ilişkiler de onaylanmamaktadır; ki bu durum da çoğu zaman bekarlığa ilişkin ön yargılardan “esnek ilişki ağlarını” nitelemektedir. Bu noktada birlikte yaşam pratiğinin öteki yüzünü temsil ettiği söylenebilecek olan LAT tipi bir ilişkiye sahip olan kadının “faydalanılan” şeklinde damgalandığı, tercihlerine müdahale edilerek normal ilişki biçimi olan evliliğe yönlendirildiği söylenmelidir.

Bireylerin bekar oluşlarına alışmaları gibi kimi durumlarda da ebeveynlerin, diğer çocuklarının evlenmeleri ve torun vermeleri dolayısıyla bekar çocuklarına daha fazla baskıda bulunmadıkları ve onların bekarlıklarına zamanla alıştıkları da ifade edilmektedir. Bu noktada ebeveynlerin, çocuklarının bekarlıklarına alışmalarını sağlayan önemli etkenlerden birini de “ebeveynleşen bekarlık” oluşturmaktadır. Başlarda yapısal bir damgaya maruz kalmakla birlikte birey, ebeveynlerinin bakımı üstlendiği zaman aile içinde sessiz bir anlaşma/ortaklık oluşmakta, bağımlılık ilişkisi gelişmektedir. Ebeveynlerin bakımını ve evsel rolleri yerine getiren bekar birey için de aile yanında olmak hem yalnız kalmayı önlemekte hem de -partneri tarafından gerçekleştirilmediği- duygusal tatmini sağlamaktadır.

Bekar bireylerin aileleri dışında çalışma ortamında da olumsuz ve damgalayıcı davranışlarla karşılaştıkları söylenmelidir. Meslektaşları tarafından bekarlıklarının sorgulanması, ayartıcı bir tehdit olarak görülmeleri gibi olumsuz davranışlarla karşılaşmaları -yeniden- Evlilik ve Aile İdeolojisi karşısında konumlandırıldıklarını ve yapısal damgaya maruz kaldıklarını göstermektedir. Ayrıca bekarlıkları dolayısıyla bireylerin iş yüklerinin arttırıldığı da belirtilmelidir. Eğer ebeveynleri ve kardeşleri ile yaşıyorlarsa bu durumun gerçek bir aileyi oluşturmadığı, eğer tek başlarına yaşıyorlarsa boş zamanlarının evli çiftlere göre daha çok olduğu gibi önyargılı düşünceler ile iş yükleri arttırılan bekar bireylerin mobbinge maruz kalmaları kamusal damgayı işaret etmektedir. Bireylerin karşılaştıkları olumsuz davranışlara problem odaklı ve duygu odaklı stratejileri kullanarak başa çıktıkları,

kimi zaman edilgen bir yol izledikleri kimi zamansa bekarlıklarını olumlayıcı karşılıklar vererek damgalanmanın etkisini azalttıkları da görülmektedir.

Bekar bireylere yönelik iş yükü artışının hem kamuda hem de özel sektörde gerçekleştiği belirtilmelidir. Ancak özel sektörün uzayan ve belirsizleşen mesai süreleri kimi zaman güvencesizlik ile sonuçlanmaktadır. Güvencesiz çalışan ve fazla mesai ücretlerini alamayan çalışanlar arasında evli ve bekarlar bulunmakta, evli bireylerin aile ve çocuklarına daha çok zaman ayırmayı istemeleri sonucu bekarların iş yükleri -bu defa da çalışanlar tarafından- arttırılmaktadır. Ayrıca ataerkilliğin çalışma ortamına da taşındığı ve kadınların “sözlü taciz”, “ahlaksız teklif” gibi suçlarla karşılaştıkları dolayısıyla bekarlığı erkeklere göre iş ortamında daha olumsuz deneyimledikleri de söylenmelidir.

Bekarlığa getirilen karşılıklar ve olumsuz/damgalayıcı davranışlar bireylerin sosyal yaşamlarında da görülmektedir. Özellikle bekarlığa eşlik eden ve bekarlıkta da etkisi olan gelir yetersizliği bireylerin sosyal damga ile karşılaşmalarına neden olmaktadır. Sosyal damga, bekar bireye duyulan güvensizlik dolayısıyla potansiyel gizli bir tehdit olarak olabildiği gibi suçla itham etme durumu gibi doğrudan da gerçekleşmektedir. Bu noktada - hem potansiyel tehdit hem de doğrudan suçlama ile- maruz kalınan damgalama bireyin benliği üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır. Bireylerin kendilerini eksik görerek damgayı içselleştirmeleri ya da karşılaştığı damgalayıcı davranışlarla dolu olan geçmiş deneyimleri dolayısıyla her davranışı olumsuz olarak görmeye başlaması ve damgalanacağım korkusu ile sosyalleşememesi benliksel damgayı işaret etmektedir. Bu durum da kurulu olan ataerkil düzenin birey üzerindeki etkisini göstermekte, bireyin içe kapalı asosyal bir yaşam sürmesine neden olmaktadır.

Araştırmada bekar bireylerin yapısal, kamusal, sosyal ve benliksel damgalama ile karşılaştıkları gözlenmekle birlikte damgalanmanın etkisini azaltıcı olarak kimi etkenlere sahip oldukları da ifade edilmelidir. Damgalanmanın etkisinin bireyler üzerinde daha sınırlı yaşanmasını sağlayan etkenler arasında, uzun ve belirsiz çalışma saatlerine karşılık yüksek gelir ve sosyal bir yaşantı ya da düşük gelir ve sınırlı bir sosyal yaşantıya karşılık aile yaşamına sahip olma ile gelen duygusal tatmin veya düşük-orta gelire karşılık belirgin çalışma saatleri dolayısıyla daha rahat düzenlenen özel zamanda kendini gerçekleştirmelerini sağlayan uğraşlar sayılabilir. Ancak bu olanaklara erişilemediği durumlarda ise damgalamanın etkisinin daha yıkıcı olduğu da belirtilmelidir. Bu noktada yapısal kısıtlar etkili olsun olmasın risk almayarak evlenmeyen ya da henüz evlenmek istemeyen bireylerin, yapı karşısında kısıtları olanak oluşturucu olarak kullanarak kendilerini etkin biçimde konumlandırırsalar da yerleşik ataerkil düzende bekar oluşları olumsuzlanmalarına neden

olmaktadır. Ancak bekar bireylerin sayıca artış göstermesine ve araştırma bulgularına dayanarak bekarların çoğunlukla bu olumsuzluklarla başa çıkabildikleri de görülmektedir. Değişen aile ve evlilik örüntüsü dolayısıyla gelecekte de bekar olma/kalma eğiliminin artarak devam edeceği söylenebilir. Klinenberg'e göre de günümüzde -ABD'de- yetişkin bekar bireylerin sayısının evlilerden daha fazla oluşu ile bekar oluşlarının artık onaylanmaya gereksinimi kalmamakta, bekarlık ve aile yaşamına ilişkin kültürel tutumlarda değişim yaşanmaktadır (2012a: 17). Gelişmiş ülkelerde, özellikle kentsel yaşam içinde ataerkil değerlerde yaşanan çözülmenin, demokratikleşmenin bekar bireylere karşı olumsuz tutumları azaltıcı bir etkiyi işaret ettiği görülmektedir. Bu durumda bekarlara yönelik oluşan damgalayıcı davranışların tümüyle yok olacağı söylenemezken, azalabileceği düşünülebilir. Ancak bekarlığın yaygınlaşmasında içsel etkenlerden çok yapısal kısıtların var olduğu ve bekarlığın bu kısıtlar var oldukça devam edeceği de belirtilmelidir. Bu durumda esas olarak bekârlık üzerinden büyük resmin okunmasını olanaklı kılar. Yapısal sorunların, küresel krizlerin, artan güvencesizlik, azalan gelir durumu, sınıf farkının gün geçtikçe büyümesi gibi etkenler bekarlığı üretmektedir. Birey aradığı birlikteliği istediği koşullarda gerçekleştirmek istiyorsa bekârlığın olanak oluşturunuculuğuna tutunmak yerine yapıyı değiştirme konusunda daha cesur olmak zorundadır. Eğer içsel etkenlerle bekarlığı gönüllü olarak sürdürmüyorsa kurulu olan yapıya göğüs gererek durumunu kabullenmemeli ve elini taşın altına koyarak koşulları değiştirmek için adım atmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akçıl, B. (2019). *Yozgat'ta Çalışan Bekar Kadınların Şiddet Algısı*. Yüksek Lisans Tezi, Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yozgat.
- Åkerlind, I. ve Hörnquist, J.O. (1987). "Loneliness Correlates in Advanced Alcohol Abusers: II. Clinical and Psychological Factors" *Scandinavian Journal of Social Medicine*, 15(4): 225-232.
- Åkerlind, I. ve Hörnquist, J. O. (1992). "Loneliness and alcohol abuse: A review of evidences of an interplay". *Social Science & Medicine*, 34(4): 405-414.
- Allen, K. R. (1989). *Single Women/Family Ties*. Sage, London.
- Allport, G. (1979). *The Nature of Prejudice*. Basic Books, New York.
- Alpass, F. M. ve Neville, S. J. (2003). "Loneliness, Health and Depression in Older Males". *Aging & Mental Health*, 7(3): 212-216.
- Archana, S. ve Misra, N. (2009). "Loneliness, Depression and Sociability in Old Age". *Industrial Psychiatry Journal*, 18(1): 51-55.
- Arnett, J. J. (2000). "Emerging Adulthood: A Theory of Development From the Late Teens Through the Twenties". *American Psychologist*, 55(5): 469-480.
- Arnett, J. J. (2007). "Emerging Adulthood: What Is It, and What Is It Good For?". *Society for Research in Child Development*, 1(2): 68-73.
- Asolar, D. (2018). *Singlehood: An exploratory study and its relationship to relationship centrality*. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Band-Winterstein, T. ve Manchik-Rimon, C. (2014). "The Experience of Being an Old Never-Married Single: A Life Course Perspective". *Aging and Human Development*, 78(4): 379-401.
- Barretta, D., Dantzler, D. ve Kayson, W. (1995) "Factors Related to Loneliness". *Psychological Reports*, 76(3): 827-830.
- Bauman, Z. (2001). *(Un)Happiness of Uncertain Pleasures*. Aalborg Universitet, Copenhagen.
- Bauman, Z. (2018). *Akışkan Hayat*. (Çev. A. E. Pilgir), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2019). *Akışkan Aşk: İnsan İlişkilerinin Dayanıksızlığı*. (Çev. I. Ergüden), Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Beck, U. (2014). *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*. (Çev. K. Özdoğan ve B. Doğan), İthaki Yayınlar, İstanbul.

- Beck, U. ve Beck-Gernsheim, E. (2012). *Aşkın Normal Kaosu*. (Çev. N. Ermiş), İmge Kitabevi, Ankara.
- Beck, U. ve Beck-Gernsheim, E. (2014). "The Global Chaos of Love: Toward a Cosmopolitan Turn in the Sociology of Love and Families". J. Treas, J. Scott ve M. Richards (ed). *The Sociology of Families*, Wiley Blackwell, Oxford.
- Becker, H. S. (2015). *Mesleğin İncelikleri: Sosyal Bilimlerde Araştırma Nasıl Yürütülür?*. (Hızl. L. Ünsaldı), Heretik Yayınları, Ankara.
- Beck-Gernsheim, E. (2002). *Reinventing The Family: In Search of New Lifestyles*. Polity Press, Bonn.
- Benson, J. J. ve Coleman, M. (2016). "Older Adults Developing a Preference for Living Apart Together". *Journal of Marriage and Family*, February.
- Berardo, F. M ve Shehan, C. L. (2007). "Family Sociology in the 21st Century". C. D. Bryant ve D. L. Peck (Ed.), *21st Century Sociology: A Reference Handbook*, Sage Publications, California.
- Berg, B. L. ve Lune, H. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (Çev. Ed. H. Aydın), Eğitim Yayınevi, Konya.
- Bernard, J. (1956). *Remarriage*. Dryden Press, New York.
- Bernard, J. (1972) *The Future of Marriage*. Yale University Press, Connecticut.
- Bindel, J. (2014). *Straight Expectations*. Guardian Books, London.
- Borys, S. ve Perlman, D. (1985). "Gender Differences in Loneliness". *Personality and Social Psychology Bulletin*, 11(1): 63-74.
- Bos, A. E. R., Pryor, J. B., Reeder, G. D. ve Stutterheim, S. E. (2013). "Stigma: Advances in Theory and Research". *Basic and Applied Social Psychology*, 35(1): 1-9.
- Boyd, S. (2013). "Marriage is more than just a piece of paper: Feminist Critiques of Same Sex Marriage". *National Taiwan University Law Review*, 8(2): 263-298.
- Burgess, E. W. ve Locke, H. J. (1945). *The Family: From Institution to Companionship*. American Book Co, New York.
- Byrne, A. (2000). *Single Women's Identities in Contemporary Irish Society*. Doktora Tezi, University of Limerick, Limerick.
- Byrne, A. (2007). "Women Unbound: Single Women in Ireland". (Ed. V. Yans-McLoughlin ve R. Bell), *In Women On Their Own*. Rutgers University Press, New Jersey.
- Byrne, A. ve Carr, D. (2005). "Caught in the Cultural Lag: The Stigma of Singlehood". *Psychological Inquiry*, 16(2-3): 84-91.
- Canatan, K. ve Yıldırım, E. (2009). *Aile Sosyolojisi*. Açılım Kitap, İstanbul.

- Canham, S. L., Mauro, P. M., Kaufmann, C. N., Sixsmith, A. (2016). "Association of Alcohol Use and Loneliness Frequency Among Middle-Aged and Older Adult Drinkers". *Journal of Aging and Health*, 28(2): 267-284.
- Cargan, L. (1986). "Stereotypes of singles: A cross-cultural comparison". *International Journal of Comparative Sociology*, 27, 200-208.
- Ciabattari, T. (2016). *Sociology of Families: Change, Continuity and Diversity*. Sage Publications, Los Angeles.
- Connidis, I. A., Borell, K. ve Karlsson, S. G. (2017). "Ambivalence and Living Apart Together in Later Life: A Critical Research Proposal". *Journal of Marriage and Family*, 79(5): 1404-1418.
- Cooley, C. H. (1909). *Social Organization: a Study of the Larger Mind*. Charles Scribner's Sons, New York.
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. (Çev. Ed. M. Bütün ve S. B. Demir), Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Crocker, J., ve Schwartz, I. (1985). "Prejudice and ingroup favoritism in a minimal intergroup situation: Effects of self-esteem". *Personality and Social Psychology Bulletin*, 11(4): 379-386.
- Cuff, E. C., Sharrock, W. W. ve Francis, D. W. (2013). *Sosyolojide Perspektifler*. (Çev. Ü. Tatlıcan), Say Yayınları, İstanbul.
- Çelik, K. ve Yüce Tar, Y. (2016). "Kadınların evlenmeme ile baş etme yolları: Kaçarak reddetmek!". *Toplum ve Bilim Sayı 137*: 23-47.
- Darling, J. (1977). "Bachelorhood and Late Marriage: An Interactionist Interpretation". *Symbolic Interaction*, 1(1): 44-55.
- De Jong Gierveld, J. (2002). "The Dilemma of Repartnering: Considerations of Older Men and Women Entering New Intimate Relationships In Later Life". *Ageing International*, 27, 61-78.
- De Jong Gierveld, J. ve Peeters, A. (2003). "The Interweaving of Repartnered Older Adults' Lives with Their Children and Siblings". *Ageing & Society*, 23, 187-205.
- De Jong Gierveld, J., van Tilburg, T. ve Dykstra, P. A. (2006). "Loneliness and Social Isolation". D. Perlman ve A. Vangelisti (Ed.), *The Cambridge Handbook of Personal Relationships*, Cambridge University Press, Cambridge, 485-500.
- Demo, D., Allen, K., Fine, M. ve Fiese, B. (2002). "What Does Diversity Teach Us About Families?". *Psyccritiques*, 47(6): 766-768.

- DePaulo, B. (2007). *Singled Out: How Singles Are Stereotyped, Stigmatized, and Ignored, and Still Live Happily Ever After*. St. Martin's Publishing Group, New York.
- DePaulo, B. M. ve Morris, W. L. (2005). "Singles in Society and in Science". *Psychological Inquiry*, 16(2-3): 57-83.
- D'Hombres, B., Schnepf, S., Barjakovà, M. ve Mendonça, F. T. (2018). *Loneliness Across Europe*. Joint Research Centre Report.
- Duberman, L. (1975). *The Reconstituted Family*. Nelson-Hall, Chicago.
- Elliott, A. (2017). *Çağdaş Sosyal Teoriye Giriş*. (Çev. Ed. İ. Yıldız ve A. G. Baran), Dipnot Yayınları, Ankara.
- Elliott, A. ve Lemert, C. (2011). *Yeni Bireycilik: Küreselleşmenin Duygusal Bedelleri*. (Çev. B. Kıcıır), Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Engels, F. [1884] (2018). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*. (Çev. M. Tüzel), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Erdoğan, B. (2020). "Modern Toplumda Yalnız Yaşamak, Yeni Bir Norm Olarak Bekarlık". *Sosyologca*, Sayı 18-19: 293-316.
- Esgin, A. (2004). *Anthony Giddens'ta sosyolojik teorinin merkezi problemlerinin yeniden temellendirilmesi*. Doktora Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Farrell, B., Vandevusse, A. ve Ocobock, A. (2012). "Family change and the state of family sociology". *Current Sociology*, 60: 283.
- Forsyth, C. J. ve Johnson, E. L. (1995). "A Sociological View Of The Never Married". *International Journal of Sociology of the Family*, 25(2): 91-104.
- Gibson-Davis, C. M. (2009). "Money, Marriage, and Children: Testing the Financial Expectations and Family Formation Theory". *Journal of Marriage and Family*, 71(1): 146-160.
- Giddens, A. (1994). *Modernliğin Sonuçları*. (Çev. E. Kuşdil), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (1999). *Toplumun Kuruluşu*. (Çev. H. Özel), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. (Hızl. C. Güzel), Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (2010). *Mahremiyetin Dönüşümü*. (Çev. İ. Şahin), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (2014). *Modernite ve Bireysel-Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*. (Çev. Ü. Tatlıcan), Say Yayınları, İstanbul.
- Gittins, D. (1991). *Aile Sorgulanıyor*. (Çev. T. Erdem), Pencere Yayınları, İstanbul.
- Goffman, E. (2014). *Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*. (Çev. Ş. Geniş, L. Ünsaldı ve S. N. Ağırnaslı), Heretik Yayınları, Ankara.

- Goode, W. (1956). *Women in Divorce*. Free Press, New York.
- Gove, W. R, Hughes, M. ve Style, C. B. (1983). "Does Marriage Have Positive Effects on the Psychological Well-Being of the Individual?". *Journal of Health and Social Behavior*, 24(2): 122-131.
- Gökçe, B. (2007). *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar*. Savaş Yayınevi, Ankara.
- Greitemeyer, T. (2009). "Stereotypes of singles: Are singles what we think?". *European Journal of Social Psychology*, 39: 368-383.
- Guinnane, T. W. (1991). "Rethinking the Western European Marriage Pattern: The Decision to Marry in Ireland at the Turn of the Century". *Journal of Family History*, 16: 47-64.
- Güçlü, S. (1992). "Mübadele ve Çatışma Kuramlarında Aile". *Sosyoloji Dergisi*, 1(1): 117-131.
- Hansen, T. ve Slagsvold, B. (2016). "Late-Life Loneliness in 11 European Countries: Results from the Generations and Gender Survey". *Social Indicators Research*, 129(1): 1-36.
- Hareven, T. (1982). *Family Time and Industrial Time*. Cambridge University Press, England.
- Haskey, J. ve Lewis, J. (2006). "Living-Apart-Together in Britain: Context and Meaning". *International Journal of Law in Context*, 2(1): 37-48.
- Hertel, J., Schütz, A., DePaulo, B. M., Morris, W. L. ve Stucke, T. S. (2007). "She's single, so what? How are singles perceived compared with people who are married?". *Journal of Family Research*, 19, 139-158.
- Hill, R ve Hansen, D. (1960). "The Identification of Conceptual Frameworks used in Family Study". *Marriage and Family Living*, (22) 4.
- Houseknecht, S. K., Vaughan, S. ve Statham, A. (1987). "The impact of singlehood on the career patterns of professional women". *Journal of Marriage and the Family*, 49(2): 353-366.
- Hsieh, N. ve Hawkley, L. (2017). "Loneliness in the older adult marriage: Associations with dyadic aversion, indifference, and ambivalence". *Journal of Social and Personal Relationships*, 35(10): 1319-1339.
- Jamieson, L. ve Simpson, R. (2013). *Living Alone: Globalization, Identity and Belonging*. Palgrave Macmillan, London.
- Johnson, M. W. ve Eklund, S. J. (1984). "Life-Adjustment of the Never-Married: A Review with Implications for Counseling". *Journal of Counseling & Development*, 63(4): 230-236.

- Jones, W. H., Freemon, J. E. ve Goswick, R. A. (1981). "The persistence of loneliness: Self and other determinants". *Journal of Personality*, 49(1): 27-48.
- Jones, W. H., Sansone, C. ve Helm, B. (1983). "Loneliness and Interpersonal Judgments". *Personality and Social Psychology Bulletin*, 9(3): 437-441.
- Kang, J. (2013). "The Emergence of Singlehood in the 20th and early 21st century: Hong Kong, Japan, and Taiwan". *New England Association For Asian Studies Conference*. May 2013, New York.
- Kavas, B. (2018). *Bekar Kadınlara Yönelik "Evlen" Baskısı*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Keith, P. M. (1986). "Isolation of the Unmarried in Later Life". *Family Relations*, 35(1): 389-95.
- Kiernan, K. (2004). "Unmarried Cohabitation and Parenthood in Britain and Europe". *Law & Policy*, 26(1): 33-55.
- King, A. E., ve Allen, T. T. (2009). "Personal Characteristics of the Ideal African American Marriage Partner: A Survey of Adult Black Men and Women". *Journal of Black Studies*, 39(4): 570-588.
- Klinenberg, E. (2012a). *Going Solo: The Extraordinary Rise and Surprising Appeal of Living Alone*. The Penguin Press, New York.
- Koropecykj-Cox, T. (2005). "Singles, Society and Science: Sociological Perspectives". *Psychological Inquiry*, 16 (2-3): 91-97.
- Kottak, C. P. (2002). *Antropoloji: İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış*. (Çev. S. N. Altuntek vd.), Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Lahad, K. (2012). "Singlehood, Waiting, and the Sociology of Time". *Sociological Forum*, 27(1): 163-186.
- Lamanna, M. A. (2002). *Emile Durkheim on the Family*. Sage Publications, London.
- Lamanna, M. A. ve Riedmann, A. (1994). *Marriages and Families: Making Choices and Facing Changes*, Belmont, CA: Wadsworth.
- Lappegard, T. (2014). "Changing European Families". J. Treas, J. Scott ve M. Richards (ed). *The Sociology of Families*, Wiley Blackwell, Oxford.
- Lau, S. ve Gruen, G. E. "The Social Stigma of Loneliness: Effect of Target Person's and Perceiver's Sex". *Personality and Sociol Psychology Bulletin*, 18(2): 182-189
- Le Play, F. [1871] (1982). *On Family, Work, and Social Change*. University of Chicago Press, Chicago.

- Levin, I. (2004). "Living Apart Together: A New Family Form". *Current Sociology*, 52(2): 223–240.
- Link, B. G. ve Phelan, J. C. (2001). "Conceptualizing Stigma". *Annual Review of Sociology*, 27: 363-385.
- Lopata, H. Z. (1973). *Widowhood in an American City*. Schenkman Publishing Company, Massachusetts.
- Lordoğlu, C. (2018). *İstanbul'da Bekar Kadın Olmak*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Lysaker, P. H., Yanos, P. T., Outcalt, J. ve Roe, D. (2010). "Association of stigma, self-esteem, and symptoms with concurrent and prospective assessment of social anxiety in schizophrenia". *Clinical Schizophrenia & Related Psychoses*, 4(1): 41-48.
- Macvarish, J. (2006). "What Is the Problem of Singleness?". *Sociological Research Online* 11(3): 1-8.
- Marx, K. ve Engels, F. [1848] (2020). *Komünist Manifesto*. (Çev. T. Bora), İletişim Yayınları, İstanbul.
- McDaniel, S. A., Tepperman, L. ve Colavecchia, S. (2019). *Close Relations: An Introduction to the Sociology of Families*. Pearson Education, Canada.
- Mendras, H. (2017). *Sosyolojinin İlkeleri*. (Çev. B. Yılmaz), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Morris, W. L., DePaulo, B. M., Hertel, J. ve Taylor, L. C. (2008). "Singlism - Another problem that has no name: Prejudice, stereotypes, and discrimination against singles". M. A. Morrison ve T. G. Morrison (Ed.), *The Psychology of Modern Prejudice* Nova Science, New York.
- Nye, I. ve Berardo, F. (1966). *Conceptual Frameworks for the Study of the Family*. Macmillan Company, New York.
- Ochnik, D. ve Mandal, E. (2016). "Do Polish never-married singles feel stigmatized?". K. Adamczyk (Ed.), *Singlehood From Individual and Social Perspectives*. Libron Publication, Krakow.
- OECD. (2011). *Doing Better for Families*. OECD Publishing, Paris.
- Oinonen, E. (2008) *Families in Converging Europe: A Comparison of Forms Structures and Ideas*. Palgrave Macmillian, New York.
- Parsons, T. ve Bales, R. F. (1956). *Family, Socialization and Interaction Process*. Routledge and Kegan Paul Ltd., London.
- Perlman, D., Peplau, L. A. (1982) "Theoretical approaches to loneliness". D. Perlman ve L. A. Peplau (ed.), *Loneliness: A Sourcebook of Current Theory, Research and Therapy*. Wiley-Interscience Publitation, New York.

- Pignotti, M. ve Abell, N. (2009). "The Negative Stereotyping of Single Persons Scale: Initial Psychometric Development". *Research on Social Work Practice*, 19(5): 639-652.
- Reimonds, A., Evans, A. ve Gray, E. (2011). "Living-Apart-Together (LAT) Relationships in Australia". *Family Matters*, 87: 43-55.
- Reynolds, J. (2008). *The Single Woman: A Discursive Investigation*. Routledge Ltd., London.
- Reynolds, J., Wetherell, M. ve Taylor, S. (2007) "Choice and Chance: Negotiating Agency in Narratives of Singleness". *The Sociological Review*, 55(2): 331-351.
- Richardson, L. (1985). *The New Other Woman: Contemporary Single Women in Affairs with Married Men*. The Free Press, New York.
- Ritzer, G. (2012). *Modern Sosyoloji Kuramları*. (Çev. H. Hülür), De Ki Basım Yayın, Ankara.
- Rubinstein, R. L. (1987). "Never Married Elderly as a Social Type: Re-Evaluating Some Images". *The Gerontologist*, 27(1), 108-113.
- Sadava, S. W. ve Thompson, M. M. (1986). "Loneliness, Social Drinking, and Vulnerability to alcohol problems". *Canadian Journal of Behavioural Science*, 18(2): 133-139.
- Sanfield, A. ve Percy, C. (2003). "Accounting for Single Status: Heterosexism and Ageism in Heterosexual Women's Talk about Marriage". *Feminism & Psychology*, 13(4): 475-488.
- Schachner, D. A, Shaver, P. R. ve Gillath, O. (2008). "Attachment style and long-term singlehood". *Personal Relationships*, 15: 479-491.
- Schmitt, M. T., Branscombe, N. R., Postmes, T., ve Garcia, A. (2014). "The consequences of perceived discrimination for psychological well-being: A meta-analytic review". *Psychological Bulletin*, 140(4): 921-948.
- Schwenk, F.N. (1992). "Income and Expenditures of Older Widowed, Divorced, and Never-Married Women who Live Alone". *Family Economics Review*, 5(1): 2-8.
- Secombe, K. ve Ishii-Kuntz, M. (1994). "Gender and Social Relationships Among the Never-Married". *Sex Roles*, 30: 585-603.
- Seidman, I. (2006). *Interviewing as Qualitative Research: A Guide for Researchers in Education and the Social Sciences*. Teachers College Press, New York.
- Sennett, R. (2011). *Karakter Aşınması: Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerindeki Etkileri*. (Çev. B. Yıldırım), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Simmel, G. (2015). *Bireysellik ve Kültür*. (Çev. T. Birkan), Metis Yayınları, İstanbul.
- Slonim, G., Gur-Yaish, N. ve Katz, R. (2015). "By Choice or By Circumstance?: Stereotypes of and Feelings About Single People" *Studia Psychologica*, 57(1): 35-48.

- Spencer, H. (1876). *Principles of Sociology*. D. Appleton and Company, New York.
- Spreitzer, E. ve Riley, L. E. (1974). "Factors associated with singlehood". *Journal of Marriage and the Family*, 36(3): 533-542.
- Stein, P. J. (1975). "Singlehood: An Alternative to Marriage". *The Family Coordinator*, 24(4): 489-503.
- Süleymanlı, E., Çaylak, M., Atlı, C., Akdağ, Z. S. ve Değirmenci, S. (2020). "Göçmen Yalnızlığının Sosyo-Psikolojik Açıdan Değerlendirilmesi". *Sosyologca*, Sayı 18-19: 269-291.
- Svendensen, L. (2018). *Yalnızlığın Felsefesi*. (Çev. M. Erşen), Redingot Kitap, İstanbul.
- Therborn, G. (2014). "Family Systems of the World: Are They Converging?". J. Treas, J. Scott ve M. Richards (ed.), *The Sociology of Families*, Wiley Blackwell, Oxford.
- Timonen, V. ve Doyle, M. (2013). "Life-long Singlehood: Intersections of the Past and the Present". *Ageing & Society*, 34: 1749-1770.
- Tornstam, L. (1992). "Loneliness in Marriage". *Journal of Social and Personal Relationships*, 9(1): 197-217.
- Trimberger, E. K. (2005). *The New Single Woman*. Beacon Press, Boston.
- Turcotte, M. (2013). "Living Apart Together" *Insights on Canadian Society-Statistics Canada*, March.
- Turner, B. S. ve Elliott, A. (2017). *Çağdaş Toplum Kuramından Portreler*. (Çev. B. Özkul), İletişim Yayınları, İstanbul.
- TÜİK. (2019a). "Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2018". *Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni*, Sayı: 30698.
- TÜİK. (2019b). "İstatistiklerle Aile, 2018". *Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni*, Sayı: 30726.
- Utasi, Á. (2003). "Independent, Never Married People In Their Thirties: Remaining Single". *Demografia English Edition*, 48(5): 122-143.
- Van Manen, M. (1990). *Researching Lived Experience: Human Science for an Action Sensitive Pedagogy*. State University of New York Press, New York.
- Waehler, C. A. (1991). "Selected Rorschach Variables of Never Married Men". *Journal of Clinical Psychology*, 47(1): 123-132.
- Wallace, R. A. ve Wolf, A. (2012). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları: Klasik Geleneğin Genişletilmesi*. (Çev. M. R. Ayas ve L. Elburuz), Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Ward, R. (1979). "The Never Married in Later Life". *Journal of Gerontology*, 34(6): 861-869.

- Weiss, R. S. (1973). *Loneliness: The experience of emotional and social isolation*. The MIT Press, Cambridge.
- White, J. M, Martin, T. F. ve Adamsons, K. (2019). *Family Theories: An Introduction*. Sage, United States of America.
- Wirth, L. (1938). “Urbanism as a way of life”. *American Journal of Sociology*. The University of Chicago Press.
- Woodward, I. (2016). *Maddi Kültürü Anlamak*. (Çev. F. B. Aydar), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Wu, H. (2019). *Living Apart Together (Lat) In Older Adulthood*. Bowling Green State University, Ohio.
- Yang, K. ve Victor, C. (2011) “Age and loneliness in 25 European nations”. *Ageing & Society*, 31(8): 1368-1388.
- Zeybekoğlu, Ö. (2012). “Değişen ve Değiş(e)meyen Yönleri ile Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri”. N. Adak (Ed.), *Değişen Toplumda Değişen Aile: Sosyolojik Tartışmalar*. Siyasal Kitabevi, Ankara.

İnternet Kaynakları

- Akyıl, Z., “10 yılda 1,2 milyon çift 'yollarını ayırdı’”.
<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/10-yilda-1-2-milyon-cift-yollarini-ayirdi/1079315>
 (erişim tarihi: 10.02.2020).
- Dolan, P. (2019). “Women are happier without children or a spouse, says happiness expert”.
<https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2019/may/25/women-happier-without-children-or-a-spouse-happiness-expert>
 (erişim tarihi: 19.02.2020).
- EuroStat. (2019a). *Crude Marriage Rate Selected Years (1960-2017)*.
[https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=File:Crude_marriage_rate,_selected_years,_1960-2017_\(per_1_000_persons\).png&oldid=435139](https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=File:Crude_marriage_rate,_selected_years,_1960-2017_(per_1_000_persons).png&oldid=435139)
 (erişim tarihi: 05.02.2020).
- EuroStat. (2019b). *Crude Divorce Rate Selected Years (1960-2017)*.
[https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Crude_divorce_rate,_selected_years,_1960-2017_\(per_1_000_persons\).png&oldid=435518](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Crude_divorce_rate,_selected_years,_1960-2017_(per_1_000_persons).png&oldid=435518)
 (erişim tarihi: 05.02.2020).
- EuroStat. (2019c). *Private Households by Household Composition (2008-2018)*.
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Private_households_by_household_composition,_2008

-2018_(number_of_households_in_1_000_and_%25_of_household_types).png (erişim tarihi: 10.02.2020).

Geoghegan, T. (2013). “The gay people against gay marriage”. *BBC News*, Washington.

<https://www.bbc.com/news/magazine-22758434> (erişim tarihi: 07.11.2020).

Klinenberg, E. (2012b). “America: Single, and Loving It”. *The New York Times*

<https://www.nytimes.com/2012/02/12/fashion/America-Single-and-Loving-It.html>

(erişim tarihi: 10.02.2020)

Koessl, G. (2017). “The rise of single households in the European Union and the impact on housing”. *Sociology Lens* [https://www.sociologylens.net/article-types/opinion/rise-](https://www.sociologylens.net/article-types/opinion/rise-single-households-european-union-impact-housing/18676)

[single-households-european-union-impact-housing/18676](https://www.sociologylens.net/article-types/opinion/rise-single-households-european-union-impact-housing/18676) (erişim tarihi: 10.02.2020).

Morrison, E. (2012). “What I'm Thinking About... Why Capitalism Wants Us to Stay Single”.

<https://www.theguardian.com/books/booksblog/2012/aug/11/ewan-morrison-capitalism-single> (erişim tarihi: 26.10.2020).

OECD. (2016). *Family Database*. OECD Social Policy Division

<http://www.oecd.org/els/family/database.htm> (erişim tarihi: 07.11.2020).

Our World in Data. (2019). *Percentage of One-Person Households, 2000 to 2018*.

<https://ourworldindata.org/grapher/one-person-households?time=2000..2018&country=BGR~FRA~DEU~GRC~IRN~IRL~ITA~JPN~LUX~MEX~NLD~NZL~POL~PRT~SWE~TUR~GBR~USA>

(erişim tarihi: 25.10.2020)

EK-1 Katılımcıların Listesi

1-Katılımcı 1 (K1,51,E): 51 yaşında. Emekli. Erkek. Hiç evlenmemiş. Lise mezunu. Ev sahibi. Tek yaşıyor. Antalya doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

2-Katılımcı 2 (K2,50,E): 50 yaşında. İngilizce öğretmeni. Erkek. Hiç evlenmemiş. Üniversite mezunu. Ev sahibi. Tek yaşıyor. Antalya doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

3-Katılımcı 3 (K3,48,K): 48 yaşında. Ortaokul Müdür yrd. Kadın. 1 evlilik yapmış, ayrılmış. Bekar. Üniversite mezunu (lisansüstü). Ev sahibi değil, ailesi ile kalıyor. Kars doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

4-Katılımcı 4 (K4,35,K): 35 yaşında. Matematik öğretmeni. Kadın. Aynı kişi ile 2 kez evlenmiş, ayrılmış. Bekar. Üniversite mezunu. Ev sahibi değil, ailesi ve kızıyla kalıyor. Antalya doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

5-Katılımcı 5 (K5,42,K): 42 yaşında. Devlet memuru. Kadın. 1 evlilik yapmış, ayrılmış. Bekar. Üniversite mezunu. Ev sahibi değil. Annesi ile kalıyor. Eskişehir doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

6-Katılımcı 6 (K6,54,E): 54 yaşında. Teknoloji ve Tasarım Öğretmeni. Erkek. 1 evlilik yapmış, 25 yıl sürmüş, ayrılmış. Bekar. Üniversite mezunu. Ev sahibi. Tek yaşıyor. Antalya doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

7-Katılımcı 7 (K7,58,K): 58 yaşında. Emekli [Turizm-housekeeper]. Kadın. 44 yaşında 8 ay süresinde evli kalmış, ayrılmış. Bekar. Lise mezunu. Ev sahibi. Ailesi ile kalıyor, onların bakımını üstlendikten sonra Antalya’dan İstanbul’a taşınmış. İstanbul doğumlu.

8-Katılımcı 8 (K8,54,K): 54 yaşında. Finans müdürü. Kadın. 25 yaşında 8-9 ay evli kalmış, ayrılmış. Bekar. Üniversite mezunu. Ev sahibi. Annesi ile kalıyor. Nevşehir doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

9-Katılımcı 9 (K9,56,E): 56 yaşında. Genel müdür [Turizm]. Erkek. Hiç evlenmemiş. Üniversite mezunu. Ev sahibi. Tek yaşıyor. Samsun doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

10-Katılımcı 10 (K10,37,E): 37 yaşında. Teknik müdür. Erkek. Hiç evlenmemiş. 2 yıllık açık öğretim mezunu. Ev sahibi. Tek yaşıyor. Konya doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

11-Katılımcı 11 (K11,62,E): 62 yaşında. Kadın kuaförü. Emekli ve çalışmaya devam ediyor. Erkek. Hiç evlenmemiş. Ortaokul terk. Ev sahibi değil, karavanda tek yaşıyor. Çorum doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

12-Katılımcı 12 (K12, 56, K): 56 yaşında. Muhasebe müdürü. Kadın. Hiç evlenmemiş. Üniversite mezunu. Ev sahibi. Annesi ile kalıyor. Elazığ doğumlu. İstanbul’da yaşıyor.

13-Katılımcı 13 (K13,44,E): 44 yaşında. Felsefe öğretmeni. Erkek. Hiç evlenmemiş. Üniversite mezunu. Ev sahibi. Tek yaşıyor. Antalya doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

14-Katılımcı 14 (K14, 54, E): 54 yaşında. Esnaf (Giyim). Erkek. 1 evlilik yapmış. 9 yıl sürmüş, ayrılmış. Bekar. Lise Mezunu. Ev sahibi. Tek yaşıyor. Ankara doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

15-Katılımcı 15 (K15, 33, E): 33 yaşında. Matematik Öğretmeni. Erkek. Hiç evlenmemiş. Üniversite mezunu. Ev sahibi değil, kirada kalıyor. Tek yaşıyor. Afyon doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

16-Katılımcı 16 (K16, 43, K): 43 yaşında. Satış-pazarlama müdürü. Kadın. Hiç evlenmemiş. Üniversite mezunu. Ev sahibi. Tek yaşıyor. Mersin doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

17-Katılımcı 17 (K17, 46, E): 46 yaşında. Taksici. Erkek. Hiç evlenmemiş. Lise mezunu. Ev sahibi. Tek yaşıyor. Ankara doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

18-Katılımcı 18 (K18, 39, K): 39 yaşında. İşletme (Turizm ve Otelcilik) mezunu. Kadın. Üniversite mezunu. 1 büyük kardeşi var. Eğitim için ailesi ile kalıyor. İstanbul doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

19-Katılımcı 19 (K19, 35, K): 35 yaşında. Turizm [seyahat acentesi, rezervasyon birimi] Üniversite mezunu. Kadın. 17 senedir yalnız yaşıyor. 2 senedir Türkiye’de. İran doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

20-Katılımcı 20 (K20, 38, E): 38 yaşında. Bilgisayar mühendisi. [Turizm, bilgi işlem birimi] Erkek. Üniversite mezunu. 3 senedir Türkiye’de. İran doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

21-Katılımcı 21 (K21, 51, K): 51 yaşında. Turizm. [seyahat acentesi, rezervasyon birimi] Kadın. Üniversite mezunu. 3 kardeşi ve 1 oğlu var. Ev sahibi değil, kirada kalıyor. Yalnız yaşıyor. Zonguldak doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

22-Katılımcı 22 (K22, 43, K): 43 yaşında. Öğretmen. [İnsan Kaynakları] Kadın. Yüksek lisans mezunu. Ev sahibi değil, kirada köpeği ile yaşıyor. Ankara doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

23-Katılımcı 23 (K23, 47, K): 47 yaşında. Satış elemanı. Kadın. Lise mezunu. Ev sahibi değil, kirada kalıyor, yalnız yaşıyor. 1 çocuğu var. Isparta doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

24-Katılımcı 24 (K24, 55; E): 55 yaşında. Taksici. Erkek. Lise mezunu. Ev sahibi. Annesi ile yaşıyor. 1 kızı var. Antalya doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

25-Katılımcı 25 (K25, 34, E): 34 yaşında. Erkek. İletişim fakültesi, doktora mezunu. 1 büyük erkek kardeşi var. Annesi ile yaşıyor. Eskişehir doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

26-Katılımcı 26 (K26, 52, E): 52 yaşında. Erkek. Radyo ve Televizyon mezunu. Spa işletmecisi. Evli ve 2 çocuğu var. Ordu doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

27- Katılımcı 27 (K27, 37, E): 37 yaşında. Erkek. Ortaöğretim mezunu. “... Ecza Deposu”nda çalışıyor. Annesi ve 3 kardeşi ile yaşıyor. Antalya doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

28-Katılımcı 28 (K28, 54, K): 54 yaşında. Kadın. Kıyafet-moda tasarımcısı. Üniversite terk. 3 kardeşi var. Tek yaşıyor. Kütahya doğumlu. Eskişehir’de yaşıyor.

29-Katılımcı 29 (K29, 38, E): 38 yaşında. Erkek. Yaz aylarında turizm sektöründe bell-kaptan (bell-boy şefi). Lise mezunu. 1 kardeşi var. Ailesi ile yaşıyor. Eskişehir doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

30-Katılımcı 30 (K30, 37, E): 37 yaşında. Erkek. Pazarlama ve operasyon sorumlusu. Üniversite mezunu. 2 kardeşi var. Annesi ile yaşıyor. İzmir doğumlu. İstanbul’da yaşıyor.

31-Katılımcı 31 (K31, 46, E): 46 yaşında. Erkek. Serbest Meslek. Lise mezunu. 2 büyük kız kardeşi var. Ailesi ile yaşıyor. Eskişehir doğumlu. Eskişehir’de yaşıyor.

32-Katılımcı 32 (K32, 48, K): 48 yaşında. Kadın. Mimar. Ev sahibi, tek yaşıyor. 1 evlilik yapmış yaklaşık 20 sene evli kaldıktan sonra 2011’de ayrılmış. İstanbul doğumlu. İstanbul’da yaşıyor.

33-Katılımcı 33 (K33, 35, K): 35 yaşında. Kadın. Gıda firmasında perakende satış elemanı. Üniversite mezunu. Annesi ile yaşıyor. Ankara doğumlu. Ankara’da yaşıyor.

34-Katılımcı 34 (K34,57,K): 57 yaşında. Kadın. Mali müşavir. Üniversite mezunu. Annesi ve kardeşi ile yaşıyor. Yalova doğumlu. Yalova’da yaşıyor.

35-Katılımcı 35 (K35,54,E): 54 yaşında. Erkek. Akademisyen. Tek yaşıyor. Bitlis doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

36-Katılımcı 36 (K36,35,E): 35 yaşında. Erkek. Yaz aylarında otelde resepsiyon memuru (resepsiyonist). Lise mezunu. 3 kardeşi var. Ailesi ile yaşıyor. Fransa doğumlu. Annesi Fransız, babası Türk. 14 yıl önce Türkiye’ye gelmişler. Antalya’da yaşıyor.

37- Katılımcı 37 (K37,66,K): 66 yaşında. Kadın. Ev hanımı, Bağ-kur emeklisi. Hiç Ortaokul mezunu. Tek yaşıyor. Antalya doğumlu. Antalya’da yaşıyor.

38- Katılımcı 38 (K38,49,E): 39 yaşında. Erkek. Turizm [Ön büro müdürü]. Üniversite mezunu. Almanya doğumlu. Eşi Danimarka’da olduğu için Antalya’da tek yaşıyor.

39- Katılımcı 39 (K39,46,E): 46 yaşında. Erkek. Turizmci [Ön büro müdürü]. Üniversite mezunu. Bilecik doğumlu. Evli ve 2 çocuğu var. Antalya’da yaşıyor.

EK-2 Görüşme Formu

1-Kendinizden bahseder misiniz?

Ne iş yapıyorsunuz? Eğitim durumunuz?

Nerelisiniz? Yaşınız? Kardeşiniz var mı?

(Gelir durumunuz?) Ev sahibi misiniz?

*Zevkleriniz, ilgi alanlarınız, hobileriniz?

*Boş zamanlarınızda neler yaparsınız?

2-Tek mi yaşıyorsunuz / kalıyorsunuz? Yoksa birlikte kaldığınız birileri var mı?

*Mecburiyetten mi birlikte kalıyorsunuz? (Ekonomik veya ailevi nedenlerden dolayı mı)

3- Ev nasıl bir anlam (değer) ifade ediyor?

Evi kimler ziyaret ediyor, kimleri davet ediyorsunuz, ne gibi etkinlikler/aktiviteler yapıyorsunuz?

Yemekleri kendiniz mi yapıyorsunuz?

Evin temizliği, ütü, çamaşır, bulaşık, yemek için bir yardımcı eve geliyor mu yoksa siz mi yapıyorsunuz?

Yalnızlığı / bekar olmayı / tek başına yaşamayı seviyor musunuz?

Bir tüketim alanı olarak ev, bekarlar için nasıl sizce?

4-Şu an ciddi olarak görüştüğünüz biri var mı?

5-Daha önce ciddi olarak görüştüğünüz biri / birileri oldu mu?

6-Evli olmayı ister miydiniz?

*Sizce bir yetişkin evlenmeden yaşamından tatmin / mutlu olabilir mi?

*Sizce evlilik ve aile ne anlam ifade ediyor?

7-Nasıl biriyle evlenmek isterdiniz?

8-Peki, evlenmememizde (kişisel ve toplumsal anlamda) neler etkili oldu?

9-Bekâr oluşunuzu bir tercih olarak mı, bir mecburiyet olarak mı görüyorsunuz?

Bekar oluşunuz sizi daha mı sosyal yapıyor yoksa daha yalnız mı? (Cinsiyetin etkisi var mı?)

*Yaşama nasıl tutunuyorsunuz? Neler bağlıyor sizi? (Yaşamdan beklentileri)

*Yaşamınızdan memnun musunuz?

*Sizce bekarlığın artıları ve eksileri nelerdir?

10-Bekâr olduğunuz için yakın çevrenizden herhangi bir baskı ile karşılaştınız mı?

Evli çiftler ile bir aradayken kıskançlık oluyor mu? Sizi kıskandıkları oluyor mu ya da siz kıskanıyor musun?

11-İş hayatınızda, bekâr olmanız dolayısıyla herhangi bir olumsuzlukla karşılaştınız mı? (İş arkadaşlarınız ve işvereniniz dolayısıyla)

12-Bekâr olmanız nedeniyle karşılaştığınız olumsuzluklar (düşünce, tavır ve davranışlar) sizi nasıl / hangi anlamda etkiliyor? (Zorluklar yaşıyor musunuz? Çevrenizden herhangi bir tepki geliyor mu?)

*Siz bekar oluşunuzu nasıl rasyonelleştiriyorsunuz, kendinize ve başkalarını nasıl anlatıyorsunuz? (Bekar kalmanızdaki tercihleriniz, nedenleriniz)

Evlilik deneyimi olanlar için

13-*Bekarlık ve evlilik sonrası yaşamınızda, sosyal çevreniz ve iş yaşamınızda ne gibi değişiklikler yaşadınız?

Evliliğin özlediğiniz yönleri var mı/nelerdir?

Evlilyken yaptığınız, şimdi yapamadığınız şeyler var mı/nelerdir?

EK-3 “Araştırma Verilerinin Analizi” Bölümündeki Başlıklara Göre Katılımcıların İfadeleri

4.1. Bekarlık Nedenleri/Tercihleri

4.1.1. Zamanla Alışılan, Bir Yaşam Tarzına Dönüşen Bekarlık

“Tercih, zaman içinde dönüştü. Başta acabaların oluyor. Şansım yaver gitmedi diyorsun. Ama küfrederek de ayrılmadım [önceki ilişkiden], göresin yok sıkılıyorsun ve bırakıyorsun. 2 yıl önce ayrıldığımda normal kadınların seveceği şeyler yapıyordum, ben normal değilim, söylüyorum. Eğer hayatımda biri olacaksa paylaşmak için olsun kolaylaştırmak için olmasın.” (K16,43,K)

“Mecburiyet yok. Tercih, yaşam tarzı oluyor. Planların değişiyor. 2 dönemde bekarlık. 1- Severe bilerek iş, çalışma dönemi: İşimi çok sevdiğim için mükemmeliyetçi yapı (kimse bir laf edemesin), odaklanma özgür olduğum için bekarlık eşittir özgürlük diyordum, daha iyi çalışıyordum eve erken git derdi yok. Bekarlık avantaj kariyer olarak. Zamana ihtiyaç var, kısıt olmamalı, ben de yoktu. Çalışırken Avusturya’da 3 ay kaldım, otelde. Eğitim amaçlı gönderildim. 3 ay boyunca serviste restoran, barda ve ön büro resepsiyonda çalıştım, normalde “housekeeper” olmama rağmen. Beni geliştirmiş oldu. Çalışma ortamında [turizm], daha başarılı ve daha rahat oldum. 2- Çalışma dışındaki hayatım ve emeklilik: Yalnız yaşamak kişiyi geliştiriyor, çözüm buluyorsun sorunlara karşı, araştırıyorsun. Karakter ile ilgili yaratıcı/yapıcı ol. Çaresizlik yaşamamak için çözüm bulmam, rahatımı sağladı. Mutluluk, ben yaptım demek. Kanaviçe örtü, mükemmeliyetçilik. Dikiş kursunda hoca birebir aynısını yapmışsın dedi. Fotokopi aldım, renkli büyük boy, bakarak yaptım, ben.” (K7,58,K)

“2005’te 8 ay evli kaldım, 6 yaş büyüktü benden. Önce anlaşırdım dedim, ortak nokta az çıktı. Geç evlenmem, tek yaşamam, annem-babam yanımda değildi. Tek yaşıyordum, kendi düzenim vardı. İleri yaşta başka biri girince, alışkanlıklar değişmiyor, anlaşmazlıklar çıkıyor. Arkadaşlarım genç evlendi, liseden sonra. Şimdi gençler evlenmeden korkar oldu. Evliliğin yürütmesi için yaş farkı az ve daha genç olmalıymışım. Genç yaşta olunca ilerledikçe alışılır, geç yaşta evleninceyse canım-cicim yok, istekler uymuyor... Ekonomik özgürlüğüm vardı, boşanmak kolay oldu. Ortak noktaların olmayışı, anlaşamamazlık, aileler de önemli. Tek bir adamdı, ailesi yoktu. Ailesinden biri olsa tavsiyede bulunurdu "huyu şudur şöyle yapar, şöyle yaparsan ayak uydurur" diyecek kimse yoktu. Kaynana-kayınpeder yokluğu sorun oldu. Evlilik 2 kişi arasında olsa da, arkasında gizli oyuncular var/olması lazım.” (K7,58,K)

“Ekonomik şartlardan dolayı annemle kalıyorum. Zorunluluktan başladı, şimdi tercihim oldu. Bekarlığa uyum sağladım.” (K30,37,E)

“Durum ve şartlar biraz, turizmcı olduğum için. Doğru kişi olduğunda/olursa neden olmasın. Benim tercihim yalnız yaşamak. Sorumluluk farklı evlilik ve aşkta. Çöpçatan teyzelerin gösterdikleri ile evleneyim diye niyetim yok. Dilim tutulsun diye bekliyorum... Bağımsızlığa çok alışıyorsunuz. Tek başına karar vermek, yemek, giyim, gezi Evimde geceyi geçiren arkadaşım olduğunda 'bu kim, nerdeyim?' dediğim olmuştu.” (K9,56,E)

“Kesinlikle tercih...Yalnızlık sevilecek bir şey değil...Zaman zaman yaşadığında ilaç gibi gelebilir. Ama sürekli yalnızlık hayatı daha renksiz hatta kısır yapar. Ama uzun süre yalnız yaşamışsanız bu alışkanlık haline dönüşüyor ve bu düzen içinde kendinize bir dünya oluşturunuz. Sınırları, özgürlük alanı kendi iradenizle çizilmiş ama içeriğinde çokça özlem olan bir dünya... Hazin bir aşk hikayesi. Uzun süren bir yas dönemi. Ve uygun yer ve zamanda olamama...” (K12, 56, K)

4.1.2. Mesleğin Etkisi ile Bekar Olmak

“Durum ve şartlar biraz, turizmcı [genel müdür] olduğum için. Doğru kişi olduğunda/olursa neden olmasın. Benim tercihim yalnız yaşamak. Sorumluluk farklı evlilik ve aşkta. Çöpçatan teyzelerin gösterdikleri ile evleneyim diye niyetim yok. Dilim tutulsun diye bekliyorum... Bağımsızlığa çok alışıyorsunuz. Tek başına karar vermek, yemek, giyim, gezi. Evimde geceyi geçiren arkadaşım olduğunda 'bu kim, nerdeyim?' dediğim olmuştu.” (K9,56,E)

“Hem tercih hem ekonomik durum. "Geçindirebilir miyim? Acaba nasıl biri? Maddiyata dayanıyor. Belki şu yaşlarda isterdim kimsem olmadığı için ortada kalmamak için, evlilik diye değil. Ama evlilik yapacağımı aklım kesmiyor. Maaşım ona kalsın 1800 lira devlete kalmasın, o amaçlı olur. Cinsellik konusunda bıktım, 45 yıldır, kaçacak yer arıyorum. Evlilik meselesi zor, maddiyata dayanıyor. Kaçardım herhalde yetişemezdim, ailem olsa. Kuaför her yerde çok, getirisi kalmadı. Asgari ücretle, emekli maaşıyla geçinen görünce gıpta ediyorum. Kadın milleti çekilmez. İçinde olunca A'dan Z'ye her şeyi biliyorsun, "benim de alacağım böyle olursa aman" diyorum. Zor geçiniyorum, meslek etkili evlenmememde. Annemin rahatsızlığı son dönemde etkili olmadı. Bundan 7-8 yıl önce rahatsızlanmıştı.” (K11,62,E)

“Farklı bir işte [turizm dışında-housekeeper] çalışsam daha erken evlenebilirdim, kim bilir” K7,58,K.

“Ailevi ve meslek. Annem 70 yaşında, onunla kalıyorum, ailevi nedenlerden, evli olmadığım için. Kardeşim evli, hayliyle ben biraz da göz-kulak oluyorum. Annem, ekonomik

geçim ve kariyer ile birlikte evlilik yaşamak zordu. İş terapi gibi, seviyorum rakamları.” (K8,54,K)

“23 yaşında 68 kişiye şeflik yapıyordum. En küçükleri 34-35 yaşlarındaydı. Yetkinin dibine vurmuştum 27 yaşında. Gereksiz yükler almışım, yaşıma yaşamamışım. O kadar sorumluluk keşke 30’dan sonra ya da 40 gibi gelseymiş. Akranların ile uyuşamıyorsun.” (K16,43,K)

“Eşim Danimarka vatandaşı, orada sağlık personeli. Erciyes Üniversitesi’nde gönüllü çalıştı 3-4 ay ama diploması burada geçmedi. 4 sene Beldibi’nde yaşadık... 7 senedir orada [Danimarka’da]. Senede 15-20 gün bir aradayız. Aile birleşimi ile gidebilmem için geçen yıl ev aldık. Önümüzdeki sene emekli olacağım onu bekliyorum... Çocuklar orada eğitim görüyor. Onlar için yapıyoruz. (Danimarka vatandaşı oldular) Ayı kalmamızın tesellisi. Bu dallara tutunuyoruz. Bu şekilde evliliği sürdürmek zor, 7 sene. 6 ay görüşmeyenler değişik haller alıyorlar. Şimdi duyuyorum. “Sen maç bakarken, bana bakmıyordun”. Kişisel alan bırakılmalı diye düşünüyordum, öyle oldu. Bana çok müdahale etmedi, anlayışla karşıladı. Ya da ben öyle düşündüm... Ayı kalmak insanı üzüyor. Dikkatsiz kalmışım, özensiz olmuşum. Daha iyisini yapacağım, daha derin bir ilişki için. Olumlu katkısı bu oldu.” (K38,49,E)

4.1.3. Kendi Ayaklarının Üzerinde Durmanın Bir İfadesi Olarak Bekarlık

“Tek yaşıyorum. Gönüllü. Benim tercihim, isteyerek. Arzulanan bir tercih. Yalnızlığı [tek başınlığı] sevmemden geliyor. En büyük neden, Dünyanın içinde bulunduğu durum. İkincisi Türkiye’deki sosyo-ekonomik koşullar. Aile ve çocuğun özgürlük yönünde büyük bir engel oluşturduğunu düşünmem... Ekonomik koşullar ve ülkede eğitim sisteminin giderek çökmesi, çocuk yetiştirmenin zorluğu. Özel okul zorunluluğu. Ekonomik yükümlülüklerle karşı elde edilmeye çalışılan komik ücret. Nüfusun ve kentlerin giderek kalabalıklaşması. Yeşil alan eksikliği. Suç oranının artması. Buna bağlı olarak çocuğu güvenli bir ortam sağlayamama kaygısı... Evlenen çiftlerin yaşam biçimlerini, ilişkilerini görmek ve algılamak. Mutsuzluklarına birebir şahit olmak, yoğun boşanma oranı. Tüm bunlar bir araya gelince günümüz Dünyası ve Türkiye’inde evlilik ve aile kurumunun akıl-dışı ve gereksiz olduğu düşüncesine sahip olmam.” (K13,44,E)

“Bekar yaşıyorum. Evlenmiş olmak için evlenmeyi düşünmedim. Evliliğin yaşamların önüne geçmemesi gerek. Özgür olmaktan memnunum...” (K28, 54, K)

“Tercih. Tek kalıyorum. Evlilik bir dayatma Türk toplumunda bir yaşa gelip evlenmemişsen bir sıkıntı var diyorlar. Sürü psikolojisi, "seçilmemişsen sıkıntılısın". Manav gibi, köşedeki karpuz sıkıntılı. Bence kalıplama sıkıntılı. Yabancılar da aynı. Kültürleri az çok

tanımam var. "Alkolü çok içer" diyorlar, evlenmiyorsa. Bizde de "cinsel rahatsızlık vardır". Bekarlık bir başkaldırıdır, benim için. İnsanların ne dediğinin bir önemi yok." (K10,37,E).

"Bekarlık bir manevi kimlik, içe dönük bir bakış. Atlatılması gereken bir aşama değil bekarlık. Toplum gözündeysen öyle, standart olmalısın. Bekarlık bir kimlik arayışı, hayat süreci... Ailemle yaşıyorum, annem ve babamla. Sosyal yaşamın gerekliliğinden dolayı. Mecburiyet değil biraz tahammül gerektiriyor. Oysa biz aileyiz. Tercih bence, mecburiyet baskıyı içinde taşıyor, çünkü... Evli olmayı istemezdim, bana göre değil. İç dünyama dönük biri olduğumdan dolayı. Kişisel dünyam evliliğe uygun değil. Yuva kurmanın sorumluluğu, doğacak çocuk engelli mi olup olmadığı, boşanma ile depresyonu kaldırıp kaldıramama durumu. Evliken hürriyetimin esaret altına girmesi." (K31,46,E).

"Yaşam tarzı ve arkadaş grubu etkili oldu diyebilirim. Evlenmek istemiyorum, daha önce de olmadı, ciddi olarak görüştüğüm biri de. Evli olmayı istemiyorum." (K1,51,E)

"35'e kadar sorarlardı "neden evlenmiyorsun?" diye, babam yüzünden. Kendi ayaklarım üzerinde tek başına ev tutarak geçineceksin, erkek kardeşlerinden daha güçlü olmak zorundasın derdi." (K16,43,K)

"Kendi tercihim. Maddiyat, gurur, kibir sahibi biriyle olmaktansa bekarlık tercihimdir. Toplum beni ilgilendirmiyor." (K2,50,E).

"Tercih. Bekar olmayı seviyorum. Dokunmasınlar hayallerime... Her anne çocuğunun evlenmesini görmek ister. Ama bu bir başarıyı göstermiyor. Sorumluluğun, üstünden kalktığını görmek istiyorlar. Biraz da ürünün başarılı oluşunu." (K25,34,E)

"Özgürlüğe ve bağımsızlığa düşkünlük, iş çok zaman alıyor. Yaş var, başkasını düşünmüyorsun, düşünmek istemiyorsun. "Bugün personel maaşı, bugün vergi..." başka bir şey istemiyorsun. Bekarlık öğrenci yaşamına benziyor, genç gibi. Rahatımı bozmak istemiyorum. Sözün özü. Doğru insanla olur ama arayış yok. Olacaksa olur. Sorumluluk fazla istemem. Ataerkil aile yapısı önüne yemek ister, bana gelmez. Sorumluluk istemem. Evde oturmak daha güzel sohbet edeyim ya da farklı yer göreyim." (K8,54,K)

"Yalnızlığı sevmiyorum. Kardeşlerim, yeğenlerim, çocukları sık sık gelsin bir arada olalım istiyorum. Bekar olmayı seviyorum. Evlenmeyi hiç istemedim. Kendimi bildim bileli "bekar yaşayacağım" dedim... Ailemde ve yakın çevremde bulunanların evlilikleri, yaşadıkları evlenmeyi istemememde etkili oldu. Şöyle; evlenince bolca sorumluluk, stres olacak, anlaşılmayacak huzursuzluk yaşayıp mutsuz olacaksın. Ben kardeşlerim evliliklerinde yaşadığı sıkıntılardan yorulduğum bunları yaşamak istemediğim için, annem ve babam yaşlanıp bakıma ihtiyaç duyunca, kardeşlerimin evliliklerindeki sorunların onların bakımını olumsuz etkileyeceği için kimseye minnet etmemek, kaptısını veya ağız kokusunu çekmeden

elimden gelen en iyi şekilde onlara bakabilmek için seçtim. Dolayısıyla da bekar olmak tek ve en mantıklı tercih diye düşünüyorum.” (K37,66,K)

4.1.4. Ekonomik Koşulların ve Gelir Yetersizliğinin Bir Sonucu Olarak Bekarlık

“En büyük neden, Dünyanın içinde bulunduğu durum. İkincisi Türkiye’deki sosyo-ekonomik koşullar. Aile ve çocuğun özgürlük yönünde büyük bir engel oluşturduğunu düşünmem. Evlenen çiftlerin yaşam biçimlerini, ilişkilerini görmek ve algılamak. Mutsuzluklarına birebir şahit olmak, yoğun boşanma oranı.” (K13,44,E)

“Ailevi ve meslek. Annem 70 yaşında, onunla kalıyorum, ailevi nedenlerden. Evli olmadığım için ayrı eve çıkmanın mantığı yok. Kardeşim evli, hayliyle ben biraz da göz-kulak oluyorum anneme. Ekonomik geçim ve kariyer ile birlikte evlilik yaşamak zordu. İş terapi gibi, seviyorum rakamları.” (K8,54,K)

“Yaşadığımız olumsuz aile koşulları. 19 yaşında babamı kaybettim. Aileye yardımcı olmak için çalışmak zorundaydım. Daha sonra kendi ayaklarımın üzerinde durunca güçlendim ve ekonomik özgürlüğümü kazandım. Alışkanlık oldu” [bekarlık]. (K34,57,K)

“Öğretmenliğe başladığın ilk yıllarda evlensen araba-ev birlikte amaç olurdu, şimdi tercih sebebi. Yaş grubu ilerlediği için belirli bir şey isteyecektir. Adım atmışken destekli olsun.” (K15,33,E)

“Dış faktörler etkili, Ekonomi, dolar 1TL olsa evlenirim. Bulaşık deterjanı yürümüş, eski alım gücü yok. Patates 12 TL. Nüfus yükseliyor. Abim boşandı, onun etkisi çok oldu. Karısı kaçtı beni etkiledi, korkuttu... Tek yaşayana evlen derim ama ailesi ile kalıyorsa bekar kal derim. Rahatım. Teksen ev hapisane gibi olur. Aile varsa mecbur değilsin, öbür türlü mecbursun. Aile ile rahat, eş muhabbeti yok ama birliktesin sevdiklerinle. Şu anda sevgili bulmak çok zor, ya memur olacaksın ya da çok zengin.” (K29,38,E)

“Şimdi evlenmeden önce geleceği düşünmek zorundasın. Nasıl geçineceğiz. 6 ay çalış, 6 ay yat, bu iş'te. Bu ortamda nasıl evlenilir? Türkiye’de bu şartlarda evlenmek, geçinmek zor.” (K36,35,E)

4.1.5. İdeal Eşi Bulamamanın Sonucu Olarak Bekarlık

“Tercih ve uygun birinin olmayışı. Sevdığım birileri vardı, evleneceğim gözle bakmadım. Annem küçük yaşta evlenmiş, ilk çocuktum. Onun zorluklarını gördüm. Erken evlenmek istemedim. 28-30 istedim. İstekler değişti. Normal biri ile evlenmem. Sıfırdan bir şeyler yapmak zor olur. Ev kirası, parasızlık, maddi rahatsızlık olmamalı. İş durumu ve kendi ayakları üstünde duran çocuk bakacak biri, böyle biri olmadı” (K19, 35, K)

“Tercih. Şartların etkisi de var, evli olurdum, kötü bir evlilik olurdu. Doğru insanı bulmak. Role gelemem. Arkadaşların suniliği bıktırdı. ‘Benim bu adamla konuşmam bana ne katacak zeka anlamında’. Mutlu ediyor mu, enerji veriyor mu? Şu anda kimse yok. Kendimi rahat hissediyorum. Farklı fikirler, bakışlar var. Bunlara saygı duymam gerekiyor. Saçma da geliyor. Onlara da uymak istemediğim için yalnızlığı seçiyorum... Yanlış biriyle yaşamaktansa, tek yaşamayı tercih ederim.” (K20, 38, E)

“Gerçekten evlenmeyi düşüneceğim bir insan ile karşılaşmadım. Hiç önceliğim olmadı. Öyle olsa her şeye katlanırdım. Başkası olsa pilot diye evlenebilirdi. Bir sene önce bitti. Devam etse belki evlilik olurdu. Mesafe sorunu. Ayrıldık. Ben mutluluğa değer veriyorum. Mutsuzluğa yer vermediğim için evlenmedim. Rahata da alışyorsun, aile yanında...” (K18, 39, K)

[Bekarlık] “Tercihim değil. Durum olunca, şartlar olgunlaşınca olacaktır. [Bir insanın evlenmeden yaşamından tatmin olması] Zor olur. Bir yerden sonra sıkılır. Tek başına olmak çoğu zaman sıkıcıdır ...Biri oldu. Aynı şehre gelince [Antalya], aileler aracı oldu. Zorlama ile gelince olmadığını gördük. İş için tekrar İstanbul'a döndü. "Erkek zorlar" derler, ben de zorlamadım. Ciddi bir şey olmadı. En kuvvetli ihtimal oydu. Diğerleri bu kadar değildi. Karşı taraf istemiyor diye düşündüm. Sustu, ben hep konuştum. Kadınlar hep susuyor, ilgisiz gibiydi...” (K15, 33, E)

“Kirada kalıyorum, aracım yok, gayrimenkul yok, borcum da yok... Şu aşamada evli olmayı istemiyorum, belki bir yıl sonra... Rahat edeyim isterler, Doğu'da gördüm, insanların ikili ilişkilere başlama sebebi de olabiliyor... Orta vadeli hesaplarım var, göreve başladığımda dedim Doğu görevini tamamla, askerliği tamamla. Bunlar tamam. Yavaş yavaş tamamlıyorum. Evlilik öncesi yapacaklarım tamamlanınca evlilik konusunda daha mı ısrarcı olabilirim? Hepsi bitince evlilik daha mı ağır basar? Kısa vadede [yüksek lisans] tezim bitsin. Orta vadede ev ve araba sahibi olayım. Karşı tarafın beklentilerini karşılamak için...” (K15, 33, E)

“Evlilik gecikirse gül bahçesi geri dönüşsüz. Kararsızlık. Yönlendirilmeyi severim. Çocuksu yanım var, karşı tarafın ağır basması lazım. Ciddi olarak o yönlendirmeyince ağırlık vermeyince olmadı. Olgunluk 20-25 gibi olur. Ben de geç belki de.” (K15, 33, E)

“Tercih, illa mecburiyet değil. Çabam da yok. Nasip. Arayış içinde değilim. Evlilik öncesi hedeflerim vardı. Araba kredisi bitsin, ev borcu bitsin, şunu da yapayım, işlerim hallolsun diyordum. Hallettim bunları. Zaman zaman tek başına olmaktan hoşlanıyorum, farklı bir şey. Bekarlık nötr, ortalama. Ömrüm boyunca bekar kalayım demem, illa evleneceğim de demem. 1 ciddi ilişkim oldu, 30'larda. İş ciddileşince, dünya görüşümün

uymadığını gördüm. Ben aileme düşkünüm, biraz düşünelim dedik. Sonuç bu. Çok erken yaşta 20'lerin başında ciddi ciddi evlenmeyi istiyordum. Askerlik-işsizlik geçsin dedim, ev-araba edineyim. Sonra geç kalmışlık hissi oldu, evlilik için değilse de çocuk sahibi olmak için..." (K17, 46, E)

4.1.6. Ayrılık ile Gelen Bekarlık

"20 yıldır Antalya'da yalnız yaşıyorum. 30 yaşında ve 28 yaşında 2 oğlum var. Ankaralıyım. Kötü bir evliliğim vardı. 1 gecede karar verdim. Otagara gittim. Tabela baktım Antalya dedim... Her türlü konuyu konuşayım. Ekonomik durum ülkenin, siyaseti, deprem oldu geçen gün işte onları konuşalım. Paylaşalım iletişim kuralım istiyorum. Anadolu'da böyle değil, eşim de değildi. Çay getirir mesela, iyi olmamış desem, peki der yenisini getirir. Tekrar iyi olmamış derim tamam der getirir. Tamamcıdır kadınlar. Ya dese neresini iyi değil, neden beğenmiyorsun ya da neresini beğenmedin? Sormuyor, sorgulamıyor, eleştirmiyor. Badana yapacaktık ne renk olsun, sen bilirsin, sarı nasıl diyorum tamam diyor, başka bir renk olsun mu konuşalım yok, olur diyor, bana karşı çıksın istiyorum. Karşımda bir kişilik, bir birey olsun... Esnafım, bayan giyim. Lise mezunuyum. 54 yaşındayım. 4 kardeşiz. 2'miz evli, 2'miz ayrı. Evlilikleri onların da çok iyi değil. Çocuklar için kendilerini adıyorlar. Ekonomik şartlardan dolayı çekiyorlar. Evlensem bu yaştan sonra, hata istemezsin. Daha seçici oluyorsun... Yeniden evlenmek istiyorum ama maddi sıkıntı olunca geleceğe yönelik plan da zor. O'nun beklentilerini karşılamak da zor. O'nun standartlarını koruyamamak. Ekonomi bence 2 plandadır, evlilikte ama O'nu anlıyorum. O da geleceği garanti olsun ister ama maddi durum belirsiz... Ekonomik durum olmayınca evlenemiyoruz, çıkmaz sokağa girdik." (K14, 54, E)

"Bir kez evlendim, ayrıldım. Artık evlilik düşünmüyorum. Bekarlık sultanlıktır. Yaşam tarzımdan memnunum." (K3,48,K)

"Annem, babam ve kızım ile yaşıyorum. Aslında neden ailemle, annem-babamla yaşıyorum nedeni biraz karışık. Biraz ailevi, biraz toplum, biraz cesaretsizliğim... Birlikte, evli olarak yaşayacağım insan her anlamda beni tamamlayacak biri olsa yalnız olmayı tercih etmem. Evlenmeden sonsuz mutluluk yok bence. Hep eksik kalan bir taraf var. Evlilik, aile güzel yaşlanmak demek. Elini sıkıca tutan bir yol arkadaşın var demek. Bekarım çünkü uygun bir insan yoktu hayatımda. Uygun koşullar ve uygun bir eşle evlenmek isterim. Bekar kalmak benim tercihim değil veya istediğim bir durum değil. Kadın veya erkek bir eşe, ama uygun bir eşe ihtiyacımız var. Tamamlanmak için. Diğer türlü hep bir yerler eksik bence. Ben aile olmayı seviyorum. Yalnızlığı tercih etmem. Sadece uygun bir eş bulamadığım için bekar yaşıyorum. Bekar bir anne olarak ebeveynlerime daha bağımlı yaşıyorum. Çocuğu

yetiştirirken, kendim karar verirken hem müdahale var, zor bir durum. Toplumun özellikle boşanmış kadınlara bakış açısı hoş değil. İlk zamanlar kendimi bu bakış açısı nedeniyle eksik hissediyordum. Ancak bu zamanla geçti. Ben sınırlarımı çizerim. Herkes haddini bilir ve beni kimse ilgilendirmiyorsa başkalarını da ben ilgilendirmem.” (K4,35,K)

“Bekar olmak güzel şu an. Evli olmayı şu an istemiyorum. Ben mutluyum, bu bir tercih. Kendi isteğimle ailemle kalıyorum. İşim, ailem ve çevremle olan paylaşımlarım beni mutlu ediyor.” (K5,42,K)

“Evde tek yaşıyorum. 25. yıldan sonra boşandım. 8 aydır tek yaşıyorum. Kendi tercihim. Gelir durumu iyi sayılır. Yetmektedir. Ev, araba vardır. Tek yaşamak bir tercih. Ekonomik. Başkasıyla yaşamak beraberinde sorunlarıyla da yaşamaktır... Yaşamdan memnunum, özgür olmaktan. Özgür olmak insanın ruhunda var. Nedir özgürlük? İstemediğin hiçbir şeyi yapmak zorunda kalmamak. O zaman istemiyorsak yapmayacağız. Özgür olmak kıymetli, kendi istediğin gibi yaşamak. Bekarsın, kısıtlama yok. Hareket etme özgürlüğü, seyahat özgürlüğü, para harcama özgürlüğü, istediğin kişiyle görüşme özgürlüğü...” (K6,54,E)

“Evlendiğimde baba evinden koca evine geçtim. Bekar kaldıktan sonra tek başına olmayı sevdim. Önceleri hiç sevmezdim. İlk defa gerçekten bekar kalınca korktum. Sonra lüks ve keyifliymiş meğersem. Yalnızlığı hala sevmem aslında. Arkadaşlarım ve ailem ile görüşüyorum. Ama her gün belirli bir süre tek kalmalıyım... Boşanma sürecinde şöyle bir faydasını deneyimledim. Olayları kişiselleştirmeden, üst perdeden görme yeteneği edindim. Üstten, daha üstten. Kendimi çıkarıp durumlara bakabildim. Boşanma olmasa bu olmayabilirdi. “Spiritüel”, ruhani olarak fazlasıyla pozitif dönüştüm, evrim-mutasyon gibi. Boşanma süreci sancılı ve katkısı çok oldu. Herkesi affedebilirdim. Öfke biriktirmeden, her şeyi daha kolay atlatmamı sağladı.” (K32,48,K)

[Evlı olmayı ister miydiniz?] “Evet. İsrarla bekar olmak istemiyorum. Süreç, benim hayatımda biraz da böyle gelişti. Ama süre uzadıkça yalnız da hayatın geçebildiğini, farklı yönleri olduğunu ve özgürlükleri kullandıkça yalnızlığın çok da korkulacak bir şey olmadığını anladım. Hatta kendimi daha iyi ifade etmeye başladım... Ama özellikle hasta iken, bayram ve özel günlerde, tatillerde hüznün duygusu oluyor...Özel günlerin heyecanı daha düzenli bir hayat, evliliğin özlenen yanları...Oğlumun sorumluluğunu boşandıktan sonra hep kendim taşıdım. Bu biraz yorucu oldu. Maddi olarak tek başına olmakta zorlandım.” (K21,51,K)

4.2. Bekarların Gözünde Ev ve Evsel Roller

“Mabedim, özelim. Hiç kimsenin girmesini istemediğim yer. Kimse nesnelerimi, kitaplarımı değıştirsın istemem. Tabloma dokunmasın. Ev hayatta yaptıklarımın bir

yansıması, küçük dünyam, mutlu olduğum yer. Yemek, temizlik gibi işleri kendim hallederim. Kimse, aile ve sevdiklerim dışında, giremez. Bir kaza ile parçalandı, sevdiğime dünyamı açtım. Küçük dünyam yara aldı, paramparça oldu. Büyük yıkımlar değer yargılarımı değiştirdi. Tekrar değer yargılarımı inşa ediyorum. 1,5 yıl psikologdan destek aldım, süreci atlattım. 2014'ten sonra duygu krizleri vardı. 'Peçetelik neden gri' gibi ufak şeylerden bile. Tedavi gerekiyordu, oldum..." (K10,37,E)

"Kişinin en kutsal mekanı. İçinde tam kendin olduğun, en huzurlu ve güvenli ortam. Barınak, yaşam alanı veya bir adres ...Kişiye göre farklılık gösterir. Benim için en kutsal mekan. İçinde yılların hatıralarını barındıran şirin bir ev... Yemekleri kendim yaparım. Türk mutfağında yer alan tüm tencere yemekleri ve yöresel tatlar denerim. Temizlik, çamaşır işlerini genellikle ben yaparım. Büyük temizliklerde gündelikçi alırım." (K12, 56, K)

"Evde olmak büyük huzur. Boş zamanı evde değerlendirmek hoşuma gidiyor. Ayrıca 4 duvar mahremiyet, kutsalı, gizlisi saklısı evde olur. Kiralık evde aynı şey olmuyor, kendi evin sana huzur, güven veriyor, mutluluk... Yemekleri ben yapıyorum, mangal-ızgara türü bir şey olursa da babam. Ayda 1 kere yardımcı gelir ama [temizliği] genelde ben yapıyorum, büyük temizlik işi olursa o zaman yardımcı geliyor." (K7,58,K)

"Huzur bulduğum yer. Arkadaşlarım, erkek arkadaşım ve ailem gelir. Home party, karaoke gecesi yaparız... Yemek temizlik gibi işleri kendim yapıyorum." (K22,43,K)

"Ev: Kale. Dünyanın en güzeli, evinde olmak. Akrafa ve dostlarım geliyor. Yemekleri kendim yapıyorum, temizliğe yardımcı geliyor." (K23,47,K)

"Rahat bir ortam, huzur verir. Annemle. [kalıyorum] Zorunluluk gibi. O da yalnız kalmasın, sorumluluktan. Ev işlerini annem yapar." (K24,55,E)

"Ev: huzur, birlik, güven demek. Komşular ev oturmasına, ziyarete gelir. Yemekleri genelde kardeşim yapıyor, ben çalıştığım için yardım ediyorum. Temizliği birlikte yapıyoruz." (K34,57,K)

"Ev değerli benim için. Huzur. İşten kopma. Sığınak. İnsanın evi hep olmalı, yine de. Yaş aldıkça eve bağlılık artıyor. Önceleri pek böyle düşünmüyordum. Akşama evimde uyumalıyım. Arkadaşlarımı nadiren akşam yemeğine çağırıyorum, çünkü işten sonra çok zor oluyor, ertesi günde iş olduğunda ama bazen pazar günü kahvaltıya çağırırım. Senede bir kere ailem gelir.

"Mesleğim benim kendime nasıl bakacağımı öğretti, ütü, yemek, oda temizliği, 10'a yakın kokteyl gibi şeyleri üniversitede ders olarak gördük, ama şimdi bu dersleri vermiyorlar. Aile de düzen verdi bana. Babaannemle yaşadım, her sabah yatağımı kendim toplamam gerektiğini ondan öğrendim. Ütüde de aslında şansım küçükken yazları terzide çalışırdım, o

yüzden hiç sorun olmadı. Ama şu an 15 günde bir eve yardımcı geliyor, temizlik, cam silme, ütü vb. işleri yapıyor. Ama bir ay gelmesin hiç sorun değil.” (K9,56,E)

“Ev barınmaktır. Özel alan. Evimi ziyaret edenler değer verdiğim kişiler. Fazla ziyaretçi istemem. Kişisel ihtiyaçlarımı karşılarım. Yemek çamaşır vb. önemsizdir. Her birey ihtiyaçlarını karşılayabilmeli. Gerekli bilgiye sahip olmalı, bu konuda başkasına bağımlı olmaması gerekiyor. Tüketim alanı olarak ev çok güzel ortam. Kişiler bilgi ile donanmışsa sorun yoktur. (K6,54,E)

“Hayatımı zevkli kılan hobilerimi gerçekleştirebildiğim ortam. Müziğimi dinlediğim, bilgisayar oyunlarımı oynadığım, kedimle rahatça ilgilenbildiğim bir alan... Kedimin ihtiyaçlarını ben karşılıyorum. Temizlik, bulaşık, yemekleri annem yapıyor... Arkadaşlarımla dışarıda görüşüyorum. Eve ağabeyimler ve ablamlar geliyor.” (K30,37,E)

“Hem dinlendiğim hem huzurlu olduğum yer. Benim kendi alanım, özgür olduğum yer.” (K21,51,K)

“Erzurum, Bodrum, Antalya arasında mesleğe başladığım ilk 3-4 yıl böyle yaşadım. Ev benim için, huzur ve mutluluk demek, önemli. Tek başınalığı, yalnızlığı severim iç konuşmam çoktur, oğlak burcuyum. Annem ile akşamları kendimize alan ayırırız, tv'ler farklı, gazete-bulmaca farklı. Bireysellik önemli. Artık ayda bir hafta iş için Bodrum'da oluyorum, o da Nisandan sonra sezonda. Evle ilgilenmeyi, dolap düzenimi seviyorum. Komşuluk ilişkisi güzel. [Komşular] çabuk toplanıyorlar sağlık konusunda, annemin yaşı olduğu için bu önemli evde olmadığım 1 haftada... [Eve] Arkadaşlarım gelir, üniversiteden. Bazen de dışarıda görüşüyoruz. Annem genelde kahvaltıyı ve akşam yemeklerini yapar. Ben izinli olduğumda farklı yemekler denerim. 15 günde 1 genel temizlik için yardımcı geliyor.” (K8,54,K)

“Ev, garanti. Dünya'da en rahat ettiğim yer. Kitaplarımı okuyorum, bilgisayar oyunlarımı oynuyorum. Evcimenim, akşamcılık yok. Evde balkonda içerim. İşten uzaklaştığım yer, huzur... Pek boşluk olmuyor, birkaç ay yalnızlık hissediyorum. Yazları annem-babam evde olmadığında Ankara'dan arkadaşlarım gelir sıkı arkadaşlar, ısrar ederim. Kendim yaparım yemekleri. Temizlik, çamaşır vs. hepsi bende. Benim diyen bayan bu kadarını yapamaz. Oturma odası kendi odam. Kışın kullanılmayan odaları da temizlerim. Annem örtelim mobilyaları kapa kapıyı otur der, içim rahat etmez.” (K17, 46, E)

“Birlik, beraberlik bütünlük simgesi. Yemek, temizlik gibi şeyleri annemle beraber yapıyoruz, yardımcı yok.” (K5,42,K)

“Samimiyet, huzur, değerli olmak. Ailemle vakit geçirmeyi seviyorum. Yemekleri annem yapıyor. Temizlik, ütü gibi işleri günlük kendim yapıyorum. Ayda bir yardımcı alıyorum.” (K3,48,K)

“Ev; aile birliğini, beraber, kalabalık olmayı ifade ediyor. Eve kardeşlerim, eşleri ve yeğenlerim, onların çocukları bazı akrabalarım ve birkaç komşum ziyaret ediyor. Sohbet ederiz. Çay, yemek gibi hazırlıklar yaparım. Yemekleri kendim yapıyorum. Evin tüm işlerini kendim yapıyorum. Ancak 3 yıl kadar önce geçirdiğim kazada omzumu kırdım. Bu sene bazı zorlayıcı işlerde yardımcı olmayı düşünüyorum.” (K37,66,K)

“Ev: huzur, birlik, güven demek. Komşular ev oturmasına, ziyarete gelir. Yemekleri genelde kardeşim yapıyor, ben çalıştığım için yardım ediyorum. Temizliği birlikte yapıyoruz.” (K34,57,K)

“Bir şey ifade etmiyor, hiçbir statüsü yok. Yatmaya yer görüyorum... 4 yıl önce annemi kaybettim. Aizermerdı. Artık evin anlamı yok, karavanda yaşıyorum. Ev alsam ne olacak?45 yıldır kapalı ortamda çalış, Lara'da Konyaaltı'nda denize karşı yatıyorum karavanın içinde. Ev avantajlı gelmiyor... Kendim yaparım, her çeşit yemeği, bekar olduğum için. Çamaşır, bulaşık, ütü hepsini kendim yaparım, annem öyle yetiştirdi.” (K11,62,E)

“Ev küçük. Pansiyon, yat-kalk yeri. Ev işlerini sevmiyorum, iğrenç. Ama hepsini kendim yapıyorum.” (K14, 54, E)

[Ev] “Başta otel gibiydi. Aşırı bağıllık yoktu. Dışarıda yemek yiyordum. Yorgun olurdu, kendime vakit ayırmak için kalıyordum. Son zamanlarda ufak değişikliklerle, dışarı çıkmaktansa evde olmaktan keyif almaya, kafa dinlemeye başladım. Duvarların rengini, koltuk takımlarını, ev eşyalarımı değiştirdim. Pek dışarıyı sevmiyorum. Kuru kalabalıktansa kaliteli yalnızlık. Yaş biraz da. Eski enerjim yok. Kafam götürmüyor. Evde vakit geçirmek hoşuma gitmeye başladı. Burcum balık. Değişkenlik, dengesizlik çift karakterlilik var, simgesi çift ikonlu. Karamsarlık, içe kapanıklılık... Çamaşır, bulaşık kendim hallediyorum, annemler de geliyor. Dağınıklığım vardır ama düzenlidir. Eve geç gelmem, yardımcı almam. Çok nadiren akşam yemek yaparım. Kafama yatan etkinlik için dışarı çıkarım. Yalnız kalmayı sevmiyorum ama çok yorgunsam yapacak bir şey yoksa evdeyim.” (K15, 33, E) “Resim, ufaklıktan istediğim ve bu yönde yönlendirildim. Resim dersim var, Atölye'de alıyorum. Evde de devam ediyorum. Evli olsam bu kadar zaman ayıramazdım Sergimiz oldu Akra-Barut'ta, Atölye'den arkadaşlarla. Gururum okşandı. Çocuklara gitti geliri...” (K15, 33, E)

“Evlendiğimde baba evinden koca evine geçtim. Bekar kaldıktan sonra tek başına olmayı sevdim. Önceleri hiç sevmezdim. İlk defa gerçekten bekar kalınca korktum. Sonra lüks ve keyifliymiş meğersem... Yalnızlığı hala sevmem aslında. Arkadaşlarım ve ailem ile görüşüyorum. Ama her gün belirli bir süre tek kalmalıyım. Asıl o zaman ayrı bir haz oluyor, evde tek başına olmak. Evliyken evde daha az vakit geçiriyordum. Dans kursu vardı grupla birlikte. Kışın kayak da olurdu. Şimdi evde daha çok vakit geçiriyorum. Benim alanım,

mabedim. Çok ender kendim yapıyorum [yemek]. 6 gün çalışıyorum, öyle olunca evde yemek yok. Temizlik için yardımcı geliyor. Yattığım, dinlendiğim ve kendim vakit geçirdiğim yer evim, seviyorum. Birlikte yaşamaya alışmış biriyim. Düşünüyorum, birlikteliğim olsa... Hem istiyorum hem çekiniyorum. Eve kapanma lüksüm olmayacak. En fazla odana kapanırsın. Bir köşede dursa kendi evim nasıl olur? Bireyselliğimi yitireceğimden korkuyorum. Aile yaşamını da özlüyorum. Bir yanda kocamın da arkadaşları vardı..." (K32, 48, K) "[İlişkim] Var ciddi, [evliliği] isterim diyeceğim ama neden kaynaklandığını bilmiyorum. Evlenilmesi gerektiği için mi, aileler beklediği için mi istiyorum? Beklentiyi biliyorum. Kişisel olarak kendimi daha güvende hissedecekmişim gibi kadın olarak. Suni bir algı gibi geliyor. Evlenme teklif etse, mutlu olurum. 48 yaş, ne gerek var. Gereksiz..." (K32, 48, K)

"Tek yaşıyorum. Haftasonu izinde annem ve kız kardeşim geliyor. Bekar yaşantısı gibi. Kimseye bağımlı değilsin. Hesap vermeden yaşıyorsun, özgürlük oluşturuyor. Ama eş, çocuk, aile eksikliği, burnumda tütme deyimini geçerli... Ev akşamları uyuduğum, yattığım, giysi dolabı. Eşim ve çocuklarım yanımda olsa farklı olurdu. Evlenmemiş biri farklı der. Doğru insan ve çocukların ile bambaşka bir tatmin duygusu evde olmak. En güzel şey. Mutlu olmamak için hiçbir sebep yok." (K38,49,E)

"Teyzem önce oğlunu, 3 ay sonra da kocasını kaybetti. Onunla kalıyoruz. Gelir ve işim olsa ayrı eve çıkarım. Teyzemden sıkılıyorum. Annem de yoruyor. Yaşama bakışımız, algılarımız farklı. Küçük şeyler büyütülüyor, yoruyor... Ev: odam, özgürlük alanım. Mahremiyet. Salona geçildiğinde aile alanı. Teyzemin misafirleri gelir, hatırlayan insanlar... Yetişkinler evi paylaşır. Genelde bölüşüm yaparız. Teyzem bulaşık-çamaşır. Annem yemek. Ben ütü. Yemek de yaparım yumurta, fırın makarna, havuçlu kek, pizza gibi. Alışveriş bende. Ev kutsal da olsa, çok ev işi insanı yoruyor. 3 aileyi idare ediyorum beni yoruyor. Çocuk bakımı, yeğenim bana kalıyor. Getir-götür işleri de, "Teyzeni Ankara'ya götür" gibi. Ailesel dipolomasi işleri bana kalıyor. Bir şekilde idareci ve işlevsel bir oyuncuyum onlar için de." (K25,34,E)

4.3. Bekarların Gözünden Sosyal İlişkiler

"İlişkiler senin yaşamını emiyor, erkek arkadaş, sürekli onunla, onunla, sıkılır insan. Erkekler sürekli bir arada olmak istiyorlar. Ben kendim olmaktan memnunum." (K16, 43, K)

"25-26 yaşında Artvin'deyken az daha evleniyordum. İyi ki evlenmedim. [Sonrasında kurulan yakın ilişkiler] Oldu, birçok. Evli olmak istediler. Beni terk eden yalnızca biri oldu. Ben istemedim hiç evlenmek." (K13,44,E) "...Evlilik ve aile bir prangadır. Bireyin özgürleşmesini engelleyen bir kurum. Ekonomik yükümlülöklere karşı elde edilmeye çalışılan

komik ücret... Günümüz Dünyası ve Türkiye’inde evlilik ve aile kurumunun akıl-dışı ve gereksiz olduğu düşüncesine sahip olmam.” (K13,44,E)

“Ciddileşince ben bırakıyorum ilişkiyi. Evin var mı, araban var mı sorunca ben bırakıyorum.” (K29, 38,E)

“Sosyal çevrem değişti. Bekar arkadaşlarım daha çok. Evli çiftlerle çok sık takılmamayı tercih ediyorum. Pazar günlerinin aile günü olarak geçmesi güzeldi, evlilikte. Bu durumu özledim. Bekar yaşarken de özgür olamadım. Düzen seviyorum ben. Bekarların bağımsızlığı nedir ki? Gez, ye, iç, alışveriş, spor, hobi vs. bunları özgürce yapmak mı? Bütün bunlar hayatımıza eşlik edecek uyumlu eşimle de yapılabilir. Bence daha keyifle.” (K4,35,K)

“Daha sosyal değil, arkadaş sayısı sınırlı... Evcimenim, akşamcılık yok... Evli arkadaşların sosyalliği bende yok. Evli olsam eşinin akrabaları, onun iş arkadaşları vs. daha fazla sosyal olursun. Çok yakın bir çocukluk arkadaşım var ama. Evli. Bana daha çok güvenir, ben de aileden önce ona söylerim...” (K17, 46, E)

“Biraz psikolojik sıkıntım var. Sosyallik sıfır. Son yıllarda ev-iş sadece. Hiçbir şey yapmak istemiyorum. Işıklarda yürümeyi severdim, içimden gelmiyor. Uzun süre yalnız yaşayınca evden çıkışı gelmiyor. İçeride kapanık oluyorsun, hepten çevreden uzak. Esnaf arkadaşına uğramamak için yol değiştiriyordum. Sevdiğim de bir arkadaşımdır. Soracak haliyle, işler nasıl diye, e iyi değil diyeceğim. Bu sefer acır gözle bakacak, istemiyorum yalandan iyi demekte. Maddi sıkıntı etkili, müşteri ile bile. Bazı gün güzel iş oluyor. Kendime motive oluyorum, müşteriye karşı daha da güler yüzle, muhabbetle satış yapıyorum. İşler kötüleşirse bu defa bak, soruyor bu taytın siyahı var mı diye, var ama depoda getirmek içimden gelmiyor, kalmadı diyorum... İyi iş oluyor dedim cirom 1.000 TL oluyor bir günde, bir günse sifatah yapamadan eve dönüyorum. Normalde 1.000 TL ile eve dönen insanın mutlu olması gerekir değil mi? Ben TV'ye boş bakıyorum, bir şey hissetmiyorum. Konuşmayı çok severim, kimse yok paylaşacağım.” (K14, 54, E)

“Arkadaşlarıma daha sık görüşmeye başladım. Daha sosyal oldum ama çalışma saatlerim uzadı.” (K21,51,K)

“Bekar olmak daha sosyal kılıyor, kişisel yapım da öyle. Yalnız olmanın getirdiği avantajlar. Okuma grubumuz var personel ile birlikte her ay bir kitap bitiriyoruz, Piri Reis'in Hayatını okuyoruz henüz bitirmedim, bitirmem gerekiyor. Genelde de konuşmacılığı ben yaptığım için daha önemli oluyor. Yürüyüş yapıyorum, sigarayı bıraktığım zamandan gelen bir alışkanlık oldu bana... Arkadaşlarımla genelde kültür turizmi yapıyoruz, şehir turlarına da çıktığımız oluyor. Herkes gelmediğinde tek gidiyorum. Evli arkadaşlarla görüşme kısıtlı,

iş+aile+çocuk olunca tabi öncelikleri değişiyor. Görüşme sıklığı azalıyor, sosyallikleri azalıyor. Çocuksuz aileler ile daha rahat. Çocukla da muhabbetim iyidir. Çocuklu ailelerle de gidiyoruz seyahatlere, 40'ından sonra evlenen bir arkadaşım, oğlu ve eşi ile birlikte Bursa'ya gittik. Daha önce de birlikte yola çıkmıştık, ben seyahat çantası yapmıştım, yolda araba kullanırken erzak önemli, çocuğun da hoşuna gitmişti. Bursa'ya giderken, oğlu bavullar toplanınca bir şey unuttuk mu diye sorunca annesine ‘... Amca’ demiş. Her evlilik farklı bir dinamik, her çocuk gibi.” (K9,56,E)

“Kül tablası yerine yemek tabağında sigarasını söndürmüştü. Şimdi düşününce 'acaba fazla mı abartmışım, söyleseydim böyle yapma diye değişir miydi?' diye düşünüyorum. Ama başka şeylerin bir habercisi gibi hissetmişim, benim için yanlış bir hareketti, kendimden ödün vermemiştim. Sonra da görüşmedik.” (K9,56,E)

“3-4 önemli ilişkim oldu. İkisinde evlenme sürecine girdim. Anlaşamadım, tercihler farklıydı. Alman arkadaşım burada yaşamayı istemedi, ben de Almanya'da yaşamayı istemedim. Ayrıldıktan birkaç sene sonra evliliğine beni de davet etti. Oteldeki Alman turistlere sordum, bu normal mi diye, hani belki böyle bir adetleri mi var diye merak ettim, doğrusu biraz tuhaf bir durum olduğu için. Modern ailelerde oluyormuş ama gitmedim. Özellikle annesi beni çok severdi. Her sene önemli günlerde telefonlarız.” (K9,56,E)

“2014 yılı devrimdi, benim için. En ciddi aşk duygusunu hissettim. Şehir efsanesi gibi gelirdi aşk, bağlılık. O yıl 180 derece dönüş, kırılma noktası oldu. İki önemli nokta var diyebilirim hayatımda. 2010'da ağabeyimin oğlu kaza geçirdi, çaresizliği öğrendim. 2014'de 2 katı güçlenirim derken yine çaresizlik, artık dinginleştim ama ara ara sinir patlamaları oluyor. Sevgimi de mutluluğumu da üzüntümü de aşırı yaşıyorum.” (K10,37,E)

“Geleneksel Türk ailesi, babadan sorunlu. Dağınık yaşam. Kahvede kumar oynama alışkanlığı vardı babamın. Anne baba sürekli kavga, el teması olmadı ama lanet okuma olurdu. Ailede alacağın sevgiyi alamayınca bir anda "O" [S.....] doldurdu. Fiziksel güzelliğinin yanında hayat hikayesi içine aldı. Tanışma biraz tuhaftı, duygusal bir halim oldu, kuzenlerimle. Barmenlerin işi bırakmıştı, 5'ten sonra 3 saat ben gelirdim. Eğlenceli, sempatik kızlar bara geliyordu, arkadaşlarım “S.....” seninle tanışmak istiyor dedi. 1-2 içerlerken onlar, bu kız göğsüme yaslanıp uyumayı tercih etti. Bu O'na bakışımı değiştirdi. Gitme günü geldi benim için sıradandı. Ama arkadaş ağlayınca havaalanında bekledim, çiçek aldım orada bakışı değişti. Cinsellik olmadı, ülkesine gidince skype, sosyal medya oldu. Onunla 5-6 defa gidiş geliş oldu. Ciddi temele oturmuştu. Kendi de istediği, evliliği. Çocuk sahibi olmak istedi. Türkiye'de de Belçika'da da olurdu. Nerede olursa benim için, bir kulübede avcılıkta yapardım, onunla güçlü hissediyordum. Yaşadığı eyalette vatandaşlık kabul olmadı, üzüldü,

farklı bir eyaletten kabul aldık. 2014'te evlenecektik, annesi evi verdi, yaşadığı. Dil okulu ve iş için bir süreç olacaktı, yardım aldım. Sevgi diye adlandırdım, onunsa “baskı” dediği. Hayatıma aldığım insana duvarları kaldırırsam, onun da kaldıracağını düşündüm, sorgulamayı kaldırmıştım ben. Düzeltmemi istediklerini hiçbir şeyi ciddiye almadım. Ben söyledim, sevmediğim davranışlarını ama görmezden gelirdim sevgimin onu baskıladığını, kısıtladığını sonradan gördüm. Geç geldiği 3-5 gün skype'dan eve dön dediğimde, güven meselesi olarak algıladı, bense güvende olmasını istiyordum. Önceleri haber veriyordu, sonra olmadı. Ben kontrolü kaybettim. Dışarı çıkamazsın dedim, 2 senenin üstüne neredeyse. 3 operasyon geçirdim, 12 diş kırdım uykuda, ağlayarak uyanıyordum. Bir aşk varsa yaşadım, acısını da, kendi namıma. Mecnun'a, Fuzuli'ye meydan okuduğumu düşünüyordum. Koşulsuz-şartsız bağlanıyorsun, bağırmasından mutlu oluyorsun. Onun yanında Tanrı rolünü oynuyordum. Her şeyi başarabilirdim. Her işi yapabiliyordum. Yeniliğe açığım, her yerde çalışırdım. Eğer bir Tanrı varsa bunu kıskandı, ‘Beni annem, babam bu kadar sevmezken senin beni bu kadar sevmen inandırıcı gelmiyor’ derdi “S.....”. Hayatına bir insanı alınca kendine verdiği değer kalmıyor. Üstüne düşünmek istemiyorum artık.” (K10,37,E)

“Düşünce tarzı yaşam kalitemi etkiliyor. Sürekli cezalandırıyorum kendimi, ben olamıyorum, eskiden sürekli ben vardım oysa. Biri ile diyalog gelince “hadi ya” diyor, 4800 km. ötede Belçikalı bir Yahudi ile görüştüğümü öğrenince. İnancı yok bence önemli, büyük dinlerden olması gerekmez, inancın olması hayata bakışı getiriyor. Özgürlükçüyüz ama bireyselliğimiz, hep ben mantığımız var. İnanç varsa bunu kısıtlıyor...” (K10,37,E)

“Maddi-manevi kazançların bir diyeti olacaktır. Araba için taksit de olur. Mutluluk üzüntüyü getirecektir. Oto-kontrolüm var, mekanizma. Bir şey durduruyor, mutluluk sırasında kahkaha atacakken frenliyorum hastalıklı bir düşünce belki. Kendi içimde ruhu ikiye bölmüş gibi oldum.” (K10,37,E)

“Tekrar denedim sonra geçen yıl. Bir yaraya iyi geldi, ailesi parçalanmıştı anne-baba ayrı. Ben kendimi arıyordum, kendime aşkıttım. Hayat tarzı farklı olsa da yaşanmışlık aynı, bende aile dağılmasa da bağ yok. 2-3 ay sürdü aşk değil, bir hoşlantıydı... Şimdi kız arkadaşım var, sevgili diyemem. Aynı hafta 4.ye çağırırsa gitmem. Beklenti oluşmasın, karşılıklı. Özellikle ara veriyorum, 10-15 gün. “Bağlanma”da temkinliyim. İşim var diyorum, iletişim kursa da frenliyorum. Yaşadıklarımın sonra bağlanmak değil, bağımlılık gibi uyuşturucu gibi aynı krizler aslında. Fiziksel, ruhsal eksik dolmuyor. Bağırması bile doz veriyor, ne dediğinin önemi yok, toplamaya çalıştığım değer yargıları bunlar, genelde yalnızlığı severim. Bazı yönlerden yanında nefes olması iyi olurdu. Ama çok düşünmem.

Ertelediğim yüzleşmek istemediğim bir şey. 10. değil, 11. sırada benim için biri ile olmak”. (K10,37,E)

4.4. Bekarların Gözünden Aile ve Evlilik

“Evlenmeden sonsuz mutluluk yok bence. Hep eksik kalan bir taraf var. Evlilik, aile güzel yaşlanmak demek. Elini sıkıca tutan bir yol arkadaşın var demek... Ben aile olmayı seviyorum, yalnız olmayı tercih etmem... Yeniden evlenebilirim başka bir adamla.” (K4,35,K)

[Evlenmeden bir insanın yaşamından tatmin olması] “zor olur. Bir yerden sonra sıkılır. Tek başına olmak çoğu zaman sıkıcıdır. Geçmez bir ömür, bir yere kadar tek başına. Evlilik: bir arkadaş, destek, bazen sırtını verebileceğin bir sevgili. Aile: çocuk, ciddiyet ister. Kararını veremem. Evlendikten sonra iki kişi karar vermeli. Karşılıklı karar alınmalı. Benim için kapalı kutu. Belki ben eşimi rahatlatırım ya da o beni.” (K15, 33, E)

“Sevgi ve güvenin temel oluşturduğu biriyle bir ömrü birlikte yaşamak ve bu yaşamı bir çatı altında devam ettirmek. [Evlenmeden bir insan mutlu olabilir mi?] Elbette olur. Ama evlenmemiş olmak kişinin tercihi olmalı...” (K12,56,K)

“Saygı-vefa-bağlılık” (K2,50,E)

“Sevgi-güven” (K3,48,K)

[Aile ve evlilik] “Toplum normlarına göre gerekli. Bana göre sevgi-saygı varsa olmalı. Evlilikte sorumluluk duygusu artıyor. Hayatını en az 2 kişilik planlıyorsun. Sorunlarda ve sevinçlerde bir ortağın var. Evlilik birliğinde kişilerin kendi alanı da olmalı. ...özellikle hasta iken, bayram ve özel günlerde, tatillerde hüzün duygusu oluyor...Özel günlerin heyecanı daha düzenli bir hayat, evliliğin özlenen yanları.” (K21,51,K).

[Aile ve evlilik] “Güzel. Belki çok büyük anlamlar yüklemiyorum. Güzel bir birliktelikte evlilik güzel olmalı paylaşmak. Ama meslek zorluyor. Çocukluktan bağımsızlığıma düşkünüm. Tercihler... Otelci olmasam, asker olurum disiplin isteyen bir yer ya da hastane yönetimi düzen, disiplin önemli. Öğretmenlik isterdim. Üniversite'de hocalarım kalmamı istemişti, o zaman düşünmemiştim. Geçtiğimiz yıllarda dışarıdan ders verdim üniversiteden, ama şimdi olmuyor master ve formasyon istiyorlar. Olursa yine devam etmek isterim.” (K9,56,E).

[Evlenmeden bir insanın yaşamından tatmin olması] “Kültürlü bir insan olabilir, yaşadığı çevre ve ortamla ilgili olacak. Yalnız yaşayan biri program yapmasını bilmeli: "Bugün çantamı alayım, gideyim" dersin mutsuz olursun, planın olmalı. Bugün keşke şunu yapsaydım demez, pişmanlık olmaz, mutsuzluk olmaz. Keşkelerle zaman geçmez. Evlilikte

fikir ortaklığı ve gelir durumu mutluluk getirir. Mutsuzluklar maddi sıkıntıdan. Bunları sağlayınca evlilik güzel ama ne kadarı böyle?” (K7,58,K)

“Evlilikleri dürüst bulmuyorum. Tanıdığım iki tarafın da başkaları ile görüştüğünü biliyorum. Akşama Instagram’a ‘hayatımın anlamı’ diye paylaşım yapıyor... Eğer hayatımda biri olacaksa paylaşmak için olsun kolaylaştırmak için olmasın... Evlilikte kabullerin değişiyor, olmazsa olmazların ve her şeyin değişiyor...” (K16, 43, K)

[Evlilik] “Monoton. Özellikle belli bir süre sonra monoton... Özgürlüğe ve bağımsızlığa düşkünlük, iş çok zaman alıyor. Yaş var, başkasını düşünmüyorsun, düşünmek istemiyorsun. "Bugün personel maaşı, bugün vergi..." başka bir şey istemiyorsun. Bekarlık öğrenci yaşamına benziyor, genç gibi. Rahatımı bozmak istemiyorum. Sözün özü. Doğru insanla olur ama arayış yok. Olacaksa olur. Sorumluluk fazla istemem. Ataerkil aile yapısı önüne yemek ister, bana gelmez. Evde oturmak daha güzel sohbet edeyim ya da farklı yer göreyim.” (K8,54,K)

“Evlenmek bir soru işareti. Dert çıkacak, Türkiye’nin durumu belli, para yetmez. Kavga hazır, maddiyat yüksekse başka yerde sorun çıkar. İstemem [evliliği]. 2 çocuk sahibi gibiyim, evlenmeden babaymışım gibi olmak güzel. Abim Aydın’da, işten dolayı. Onlarla vakit geçiriyorum, dolayısıyla çocuklar “keşke sen babamız olsan” diyor... Çocuk sahibi olmak isterim, soy yürüsün.” (K29, 38, E).

“Evet, ben mutluyum. Evlenmeden tatmin olması gerekir insanın. Hayatta her birey kendi sınırını biliyorsa mutlu olur, mutluluk kısa sürelidir ama. Araban var, Porsche almak imkansız değil, ama anlamı olmaz, çok ödün veririm...Evlilik aile, çocuk demek. Çocuk ölümsüzlük isteği. Ben ölümsüzüm demek için, soyu devam ettireyim diye demiyorum, insanlık için rolün bu. Rolümü oynamak istiyorum hayat sahnesinde, yönetmen Tanrı. Bu söyleşiyi yapıyoruz, bir planı var Tanrı’nın...” (K10,37,E) “...Evlilik bir dayatma...Bekarlık bir başkaldırıdır, benim için...” (K10,37,E)

[Yeniden evlenmek ister misiniz?] “Hayır. Kan bağı eşittir aile. Evlilik boş iş.” (K23,47,K)

“Tabi ki evlenmeden mutlu olur. Evlilik miras hukuku için ve toplum düzeni için dayatılmıştır. Evlilik bir akit, sözleşmedir. Yaşamı paylaşmak, sorunları da paylaşmak. Evlilik daha fazla sorun gibi. Toplumlari kolay yönetmek için icat edilmiştir evlilik. Biriyle yaşamak için bir sözleşme saçma. Bekar olmak bir tercihtir. Özgürlük insanın ruhunda var. Evlilik insanların sonradan toplumlari rahat yönetmek için oluşturduklari bir kurum. Evlilik yönetenler için daha az sorun demektir. Miras hukuku için gerekli. Kayıtlar için çocuklari beslenmesi ve ihtiyaçlari karşılanması için gereklidir. Bireyi kısıtlar. Özgürlüğünü elinden

alır. Dinler önerir. Yönetenler önerir. Bireyler değerlendirir artısı-eksisi karar verir. İş hayatında avantajlıdır. Eğitim düzeyi yükseldikçe bekarlık artar. Ekonomik bağımsızlık, özgürlüğün ilk koşuludur.”(K6,54,E)

[Sizce bir yetişkin evlenmeden yaşamından tatmin / mutlu olabilir mi?] “Evet. Mutluluk göreceli. Yaptıklarımı evli olsam yapamazdım. Güney Hindistan’a yarıyolda gidemezdim. [Evlilik ve ailenin anlamı] Geleneksel yanıt, türün devamı için. Dürtüsel olarak gerekli değil. Evlilik ve aile bir prangadır. Bireyin özgürleşmesini engelleyen bir kurum. Ekonomik yükümlülöklere karşı elde edilmeye çalışılan komik ücret... Günümüz Dünyası ve Türkiye’inde evlilik ve aile kurumunun akıl-dışı ve gereksiz olduğu düşüncesine sahip olmam.” (K13,44,E)

4.5. Bekarların İdealindeki Evlilik/Birliktelik

“Birlikte yaşamaya alışmış biriyim, düşünüyorum evliliğim olsa. Aslında hem istiyorum hem de çekiniyorum. Eve kapanma lüksüm olmayacak, en fazla odana kapanırsın. Bir köşede evim dursa nasıl olur? Bireyselliğimi yitirmek istemiyorum. Aile yaşamını da özlüyorum. Bir yanda ailenin arkadaşları oluyor, kocamın vardı, ayrıldıktan sonra görüşmedik, mesela...” (K32, 48, K)

“ ‘S.....’ ile evli olmak isterdim gerçekten. Çok ama çok. Boşanma olsa da. O anki eksik parça oydu. Şu anda biraz daha sarmalayıcı puzzle, başka bir parça, düzeltici, iyileştirici olacak. Hayatıma aldığım insanın olumlu etkisi, beni düzeltici olsun. Ben de bir bireyim, ihtiyacım var. Karşıdan beklentim olması doğal. Anne-baba da bile, iyi niyet çerçevesini kaybetmeden olağanın dışına çıkmadan. Anneye ihtiyaç var. Sonra seni büyütünce kendi egosunu tatmin etmek ister, senin başarın onların başarısı olarak görülür. Bireysellik devam ediyor. Normal bu, onunla da konuşurum. Paylaşacağım terazinin benim ya da senin tarafına kaymadan mutlu olabiliriz.” (K10,37,E)

“Konuşmayı çok severim, kimse yok paylaşacağım. Yandaki kuaför ile konuşuyorum, siyaset, spor. Seninle yaptığımız evliliğime dair dertlerimi ona anlatamam, anlatsam sıkılır bana ne der, haklı. Birbirimizi tanımıyoruz. Dertleşip, içimi döküyorum şu an iyi geliyor benim için. Bunu arıyorum. Her türlü konuyu konuşayım. Ekonomik durum ülkenin, siyaseti, depresyon oldu geçen gün işte onları konuşalım. Paylaşalım iletişim kuralım istiyorum. Anadolu’da böyle değil, eşim de değildi. Çay getirir mesela, iyi olmamış desem, peki der yenisini getirir. Tekrar iyi olmamış derim tamam der getirir. Tamamcıdır kadınlar, bilhassa Anadolu’da. Ya dese neresini iyi değil, neden beğenmiyorsun ya da neresini beğenmedin diye. Sormuyor, sorgulamıyor, eleştirmiyor. Bana karşı gelsin, fikri olsun. Badana yapacaktık ne

renk olsun, sen bilirsin, sarı nasıl diyorum tamam diyor, başka bir renk olsun mu konuşalım yok, olur diyor, bana karşı çıksın istiyorum. Karşımda bir kişilik, bir birey olsun. Eşimdeki en büyük sıkıntı buydu. Konuşunca iyi hissediyoruz. Paylaşmak isteyip de paylaşamadığımız şeyler olmasın... Kadınlar 40-50 yaşta artık garanti olsun istiyor. Ev-araba ile evleniyor. Seçme şansımız kalmadı. Geleceği paylaşacaksak, eşitlik varsa sen de bir ev araba getir. Evlilikte maddiyat olmaması gerekir. Ama ekonomik durum olmayınca evlenemiyoruz, çıkmaz sokağa girdik. Kız evlenecekse seveceği, aşık olacağı insanı bulmalı. Mutluluğu ararsın, mutsuzluğu değil.” (K14, 54, E)

“Çook yakışıklı [Katılımcı gülümseyerek espri yapar], değil tabi ki. Kendine özgüveni olan, inançlı, değerlere önem veren, derinlikli, paylaşımcı ve sanat seven... Çok klişe gelebilir ama bende değer bulan hasletler bunlar...” (K12, 56, K)

“Siyasi görüş uyumluluğu önemli, ilgi alanıma saygı duysun. Aynı ilgi alanı gereksiz. Farklı bir şeyler tatmalısınız. Farklı ilgi alanları yeni şeyler öğretir. Farklı kültürlerin paylaşımı ilgi alanını genişletir. O opera-baleden hoşlanır, sen rock konserine götürürsün. Kültür düzeyin artar.” (K30,37,E)

“Akademisyen biriyle. Okumayı seven biri. Kültürlü, mantıklı, benim zevklerime sahip olan, ortak nokta çok olursa, uyumsuzluk olmaz.” (K7,58,K) “Yok, istemezdim [evlenmek], neden istemezdim, evli olup da yapabildiğim, şimdi yapamadığım bir şey yok. Ekonomik bağımsızlığımın oluşu güven veriyor. Asosyal değilim. Rahatça tek başına gezebilmek, başkalarını tanımak. evliliğe ihtiyaç duymuyorum. Bekar oluşum beni daha sosyal yapıyor.”(K7,58,K)

“Cehaletten uzak, kendini seven ve spor yapan.” (K24, 55, E)

“Sevdiğim ve saydığım beni seven, sosyo-kültürel yapısı bana uyan.” (K21,51,K).

“Siyasi görüş uyumluluğu önemli, ilgi alanıma saygı duysun. Aynı ilgi alanı gereksiz. Farklı bir şeyler tatmalısınız. Farklı ilgi alanları yeni şeyler öğretir. Farklı kültürlerin paylaşımı ilgi alanını genişletir. O opera-baleden hoşlanır, sen rock konserine götürürsün. Kültür düzeyin artar.” (K30,37,E)

“Arkamı kollayan, hayatımı kolaylaştıran, birlikte eğlendiğim, yeni şeyler keşfettiğim, güven ve huzur bulduğum biriyle.” (K22, 43, K).

“Seven, sayan, değer veren, varlıklı olan biri ile... [Ayrılık sonrası] Hiçbir değişiklik yaşamadım, özlediğim bir yanı yok evliliğimin. Her şeyi yapıyorum, istediğim.” (K23,47,K)

“Anlayışlı, benim kadar aileme değer verebilecek, pasif ve sessiz-sakin değil. Yeri geldiğinde beni de idare edebilecek girişken etkili biri” (K17,46,E)

“Baş başa ve sosyal ortamda benim yanımda olacak utanmayacak olan biri. Arkadaşları ile beni tanıştırmak istemiyorsa, istemem. Sevdiğini göstermeli. Eşler kendine özel zaman ayrılırken dengeli olmalı. Ne çok rahat ne de çok kuralcı olsun.” (K15,33,E)

“Resim, ufaklıktan istediğim ve bu yönde yönlendirildim. Resim dersim var, Atölye'de alıyorum. Evde de devam ediyorum. Evli olsam bu kadar zaman ayıramazdım Sergimiz oldu Akra-Barut'ta, Atölye'den arkadaşlarla. Gururum okşandı. Çocuklara gitti geliri...” (K15,33,E)

“Uygun, uyumlu olursa olur ama çok zor. Aynı evde istemem, evli de olsam. Bağımsızlığıma düşkünüm. Emir versin yapmam, rica ile olur. Benim gibi modern fikirli olmalı, "Neredeydin?" demesin. O yüzden bitti, “neden aramadın”larla. Ben öyle yapamıyorum.” (K8,54,K)

“Ayşe Arman evliliği gibi olabilir, birlikte yaşam gibi. Eşler arasında güven olduğu, mülkiyetçi değil. “Ben” olmamı engellemeyecek. Şöyle olabilir: Her iki taraf da birbirinin yaşam alanına “privacy” müdahale etmediği, zevk ve ilgilerine karışmadığı, iki tarafında özgürlüklerini sonuna kadar yaşayabildiği, bunun yanında dayanışma gerektiren durumlarda karşılıksız-koşulsuz çiftin birbirine yardım edebildiği bir evlilik/birliktelik...” (K13,44,E)

“Evlendiğimde baba evinden koca evine geçtim. Bekar kaldıktan sonra tek başına olmayı sevdim. Önceleri hiç sevmezdim. İlk defa gerçekten bekar kalınca korktum. Sonra lüks ve keyifliymiş meğersem... Yalnızlığı hala sevmem aslında. Arkadaşlarım ve ailem ile görüşüyorum. Ama her gün belirli bir süre tek kalmalıyım. Asıl o zaman ayrı bir haz oluyor, evde tek başına olmak. Evliyken evde daha az vakit geçiriyormuşum. Dans kursu vardı grupla birlikte. Kışın kayak da olurdu. Şimdi evde daha çok vakit geçiriyorum. Benim alanım, mabedim. Çok ender kendim yapıyorum [yemek]. 6 gün çalışıyorum, öyle olunca evde yemek yok. Temizlik için yardımcı geliyor. Yattığım, dinlendiğim ve kendim vakit geçirdiğim yer evim, seviyorum. Birlikte yaşamaya alışmış biriyim. Düşünüyorum, birlikteliğim olsa... Hem istiyorum hem çekiniyorum. Eve kapanma lüksüm olmayacak. En fazla odana kapanırsın. Bir köşede dursa kendi evim nasıl olur? Bireyselliğimi yitireceğimden korkuyorum. Aile yaşamını da özlüyorum. Bir yanda kocamın da arkadaşları vardı...” (K32,48,K) “[İlişkim] Var ciddi, isterim diyeceğim ama neden kaynaklandığını bilmiyorum. Evlenilmesi gerektiği için mi, aileler beklediği için mi istiyorum? Beklentiyi biliyorum. Kişisel olarak kendimi daha güvende hissedecekmişim gibi kadın olarak. Suni bir algı gibi geliyor. Evlenme teklif etse, mutlu olurum. 48 yaş, ne gerek var. Gereksiz...” (K32,48,K)

4.6. Damgalanma Unsuru Olarak Bekarlık

[Olumsuz davranışlar] “Annem, ağabeyim ve iş arkadaşlarımdan geldi. Annem daha fazla baskıda bulunmuyor çünkü diğer kardeşlerimden torunu oldu, olmasaydı baskı daha fazla olurdu. Müdür, “birini bul, böyle hayat geçer mi?” diye soruyor. Bir nevi mobbing. Bana özeniyorlar aslında. Bekar olduğumu duyunca şaşkın ifadesi ile karşılıyorlar. Anormal karşılama, “Neden evlenmiyorsun?” cinsinden tacizsel sorular özel hayata dair, tuhaf-gereksiz sorular... Görevlendirmelerde “Sen bekarsın daha iyi yaparsın” diyerek ayrımcılığa uğradığım oldu... [Olumsuz davranışlar] Hiç etkilemiyor, gülüp geçiyorum. Hatta “siz evlendiniz de ne oldu” diyerek onları şaşırtıyorum. Üstüne Dünya’da gezdiğim ülkeleri onlara sayınca onlardan “keşke ben de bekar olsaydım” tepkisini duyuyorum.” (K13,44,E)

[Olumsuz davranışlar] “Bartın'da oldu. Matematik öğretmeni bir arkadaş arabası ile ulaşımı sağlıyordu. Arabada kadın-erkek gidiyorduk. Bekarım diye beni istemedi. Ben de konuşmamayı tercih ettim... Okulda eski idareci bir kadın öğretmenle sorun yaşadım. Başka bir kadın öğretmenle mahkemelik olmuş, "benim yanımda ol" dedi. Ben reddedince "cinsel çıkarın mı var? Faydalıyor musun?" diye rahatsız etti. Sonrasında mobbing yaptı. İlçede toplantılara git, sağ-sola bak. Bekar olduğum için iş yükledi.” (K15, 33, E)

“Evlilik bir dayatma Türk toplumunda bir yaşa gelip evlenmemişsen bir sıkıntı var diyorlar. Sürü psikolojisi, “seçilmemişsen sıkıntılısın”. Manav gibi, köşedeki karpuz sıkıntılı. Bence kalıplama sıkıntılı. Yabancılar da aynı. Kültürleri az çok tanımam var. “Alkolü çok içer” diyorlar, evlenmiyorsa. Bizde de “cinsel rahatsızlık vardır”. Bekarlık bir başkaldırıdır, benim için. İnsanların ne dediğinin bir önemi yok... [Olumsuz davranışlar ve damgalama] Evet. Bayramlarda büyük ailenin konusu benim direkt. “Sağlık problemi mi var?”, “Doktora götürelim”, “Ayşe teyzenin kızını gör”... Bu benim hayatım, seçimim, kararım. Başkası veremez. Sağlıklı ilişki kuracak durumda değilim. Şu an, belki bir kaçış benim için. Belki bir orta yol bulurum. Oto-kontrolü bırakırsam... [İş arkadaşları tarafından] Bekarlıkla eleştiriliyorum. Bir olumsuz davranış göstersem, ısrarcı olsam örneğin “bu yüzden evlenmiyorsun, düzensizsin” deniyor. Standardın dışında olunca eleştiriliyorum. Ama daha güçlü, daha hırslanıyorum bu olumsuzluklar dolayısıyla. Doğru yoldasın diyorum. Değişmek zorunda değilsin, kimse istememeli. Evrilmek bir anda birinin istediği ile olmaz. Şu an bile değişiyoruz. İnsanların değiştiğini söylemesi aptallık, zaten değişiyoruz düşüncede. Düşünce değişmeli. Sevgi bir çiçekse, saygı bir saksı. Bir arada tutar, önce saygı çok önemli... Dışarıya: “Doğru insan karşıma çıkmadı. Kader. Allah bilir. Zamanı var” diyorum. İçeride: Paylaşımçı olsam da, hayatı paylaşmada ne kadar yaparım deneme yanılmaya ihtiyacım var. Gel-git kararsızlık. Hazır değilim, hayatı paylaşmaya. Toplumdaki maskeciliğin basitliğini

yaşamak istemiyorum. Başka bir insanı da mahvetmeye gerek yok. O yüzden de yalnızım. Kendimi de mahvetmem.” (K10,37,E)

“Akrabalarım “vah vah” diyor. H...’nın kızı evlenemedi diye. Aslında onların benim yüzümden üzüldüklerini düşünmüyorum. Sana acıyanlar, ev kadını olanlar. Ataerkil yapıda olanlar, çocuklarını o motto ile yetiştiriyorlar. Toplum kalıpları dışındaysan anormal oluyorsun. İşverenimin işine geliyor, çocuk için izin almıyorum, işime geliyor. Her tercih bir kayıp. Bekar olmak, aile kurmak, annelik ve çocuktan mahrum ediyor. Evli olsaydım, hep kendim gibi olmaktan vazgeçecektim. 4 kişilik yaşa, 4 kişilik düşün, 4 kişilik öde. Hayatta bulunduğu bir yol var diğerlerini kaçırıyorsun, vazgeçmeyi bilmediğin için. Tersi de var. “Evlendim, karımı/kocamı sevmiyordum ama vazgeçemediğim için mutlu olamadım” dersin. 14 yaşında ilk paramı kazandım. Erken büyümek zorunda kaldım. Sonra küçük yaşta güçlü kıldı. Bugün bulunduğum yerde huzurlu olmam benim etik davranmamı zorunlu kılıyor. Doğrularımdan vazgeçmedim. Ama gocunmadım da fikirlerimi daha iyisi ile değiştirmekten de. Evde kalmış kadın profili oluyorsun. Geçinmiyor olsan, anne-babadan para alıyor diye yaftalanıyorsun. Beni yaftalayamamalarının nedeni bulunduğum konum/statü. Yaftalamanın, evde kalmışlığın önünde geçiyor. Bana “sorumluluk almak istemiyorsun” diyen arkadaşım, tanıdığımdan beri kocasının borçlarını ödüyor. Kocasına aşık. Ben bunu istemiyorum. O mutlu, o ayrı. Bizde ilişkiler alışveriş üzerine kurulu. Evlilik teklifi tektaş ile. Ev robotu arıyor, bunu tektaşla alacağını sanıyor...” (K16, 43, K)

“Annemden, teyzemden çokça alıyorum [olumsuz davranış] Bizde de bu baskı var. İran’da evlenmediğin sürece aile yanında yaşanır, kız da erkek de. Benim için evli olmamak yararlı. Turizmde bekarlık artı puan sağlıyor. Her yerde karışan yok, “iyisin” derler... Sorumluluk almadığımız düşünülüyor. Kaçıyoruz sanıyorlar. Çapkın, zevk düşkün olarak görülüyoruz. Aslında herkesin nedeni farklı: maddidir, içten istemiyordur. Takıntı olmamalı. Bekarsın belki yarın evlenirsin.” (K20, 38, E)

“Teyzem “evde kaldın, kartlaştın” diyor. Halam “kart horoz geldi” diyor. Öyle olunca bulun diyorum ben de. Bulduklarında da ben kaçtım... Neden evlenmedin? diye sorduklarında “Nasip değilmiş, kendime uygun bulamadım” diyorum.” (K29, 38, E)

“Türkiye’de büyük şirketler denetlenmiyor, yüzde 85 belki 90’ı. Normalde haftalık 45 saat ama değil çalışıyor. Günde 11 saat çalışıyoruz “...Ecza Deposu’nda”. Kendimize vakit ayıramıyoruz. Mesai yazmıyor, fazladan 3 saat yatırılmıyor. Kimse hakkını alamıyor, evli-bekar fark etmez. Mesaiye bırakıyorum. 11 saat üstünde mesai gösteriliyor. Evli olanlar “benim yerime kalırsın, bekarsın” diyor. Halbuki benim de ailem var. Annem ve kardeşlerime vakit ayırmayayım mı? Benim de boş zamanım olmasın mı? Patrona “neden 8 saat

“çalışıyoruz?” demiyor, bana “mesaiye kal, eş ve çocuğumdan çok seni görüyorum” diyor... Arkadaşımın eşi bana güvenmiyor, birlikte takılmamızı istemiyor. Halbuki onun gözü dışarda, ben bakmazken o bakıyor.” (K27, 37, E)

“ ‘Neden evlenmedin, hiç mi?’ Çok acayip geliyor onlara. Benim ailem hiç “evlen” demedi. 8 arkadaşlık orda [İran'da] 2'si evlendi. Arkadaşlarımın çoğu, evliliğin zor olduğunu düşünüyoruz. Kimsenin hayatıma karışmasına izin vermem. Teyzem sorardı, “evlenmiyorsun” diye, ailem arkamda duruyor, çevreye söz düşmez. Herkese cevabını veriyorum... Muhtemelen toplum “yazık” diyor ama ben gayet mutluyum. Toplum bekarları genelde yargılar ya da kışkırtıyor için farklı algılar. Bekar olanları takdir ediyorum, mutlu evlilikleri de takdir ediyorum. Evli değilsen çevreden az saygı duyulur. Yalnız kalan erkek-kız farklı düşünülür. Bay konaklama alınmıyor ya da çok yüksek fiyat, farklı tip odalar. Ya sevgili ya da evli olacak. Seni tanımadan yargılıyorlar... Ev sahibim zorladı, başta. Sonra göç idaresinden lazımlı kağıtları bana verdi. Güvenme şimdi, tanıdıkça güveniyor. Komşuların gözü üzerimdeydi, anca şimdi şimdi güveniyorlar. Başka türlü hareket etsem, dışarda kalırdım. Yalnız bekara kötü bakılıyor, aileli bekara daha iyi. Evliler kendileri için değil, başkaları için eş çocuk için yaşıyor. Ben işsiz olsam kendim aç kalabilirim. Onlar toplu aç kalır. Çocuk, onlar için önemli. Her türlü işini kaybetmemek için sömürüye göz yumuyorlar. Çocuk her şeyden daha önemli onlar için. Bizden daha zor şeyleri kabul etmeye mecburlar.” (K19, 35, K)

“Tacize uğradım, yılışık davranışlar, güler yüzlü oluşumdan. Yanlış anlaşıyor. “... firma” yetkilisi fazla yakınlık gösterdi... İçecek getirenler vardı restorana, işleri bitince “bir çay için” deyince telefon [numaramı] almaya çalışmalar, davetler... Alyansım olsa farklı olurdu...Kimse evlilik sormuyor ama yok mu birisi şeklinde sıkıştırıyorlar. Artık daha mesafeli davranıyorum, dışarıda, çalışanlara güler yüz yok. Çünkü sömürüyorlar. Arkadaşıymışım zannediyor... Eskiden yaşlanınca yalnız kalacağım korkusu vardı. [Gelecek hakkında] Hiçbir şey bilemeyeceğim için her şeyi normal karşılıyorum. Birçok arkadaşım güçlü ve bekar kadınlar. Kendi ayakları üzerinde duruyorlar. Bir kesim ekonomik anlamda evleniyor. Onlara yalnızlık daha zor geliyor. Arkadaşlarımsa daha güçlü toplumsal baskıya karşı. Topluma göre “yazık kimse evlenmemiş” diyor. “İş, iş nereye kadar?” dediklerinde bazen ben “evimin kadını olacağım” dediğimde normal karşılıyorlar. Halbuki bu bana ters. Bekar olmayı doğal buluyorum. Evet, ben de isterdim düzgün birini. Ama bekarlığın bir sakıncası yok. Çok doğal bir şey evlenmemek, çocuk sahibi olmamak. Bir zorunluluk olarak görmüyorum.” (K18, 39, K)

“Bütün sülalemden. Annem-babam resim göstermeler, birileri ile tanıştırmalar. Halalar, teyzeler çok uğraştılar kız bulmaya. Ama 35'i geçince, 3-5 sene önce set çektim konuştum. Kibarca bırakın dedim... Düğüne gitmeye korkar oldum. Halaya kaldırıncı omuz-göz atma, kıza bak demeler. Sülalede asabi değilimdir, sözüm dinlenir. İpin ucunu biraz bıraksam hemen kız bakmaya başlarlar, ters yapmasam... Her seferinde aynı, çalışmaktan fırsat olmadı, nasip olmadı diyor... Ev alacağım, önce taksi aldım, sonra ev bakmaya gittim. Emlakçıyla uygun bir eve gittik. Mülk sahibine taksiciyim dedim olmaz dedi. Ben kiralamayacağım, alacağım diyorum, “Bekara satmam burada aileler oturuyor” dedi ve o evi alamadım. Meydankavağı'ndaydı. Aileler 6-8 akrabalarıymış. Aklından ne geçtiyse. Meslek ve bekar olmam daha pahalıya ev almama sebep oldu. Halbuki annem-babamla da iyi anlaşırdı bence o ailelerle. (K17, 46, E).

“2000'de geldim, 18 senedir aynı evdeyim. 7-8 sene önce apartmana yeni taşınan bir aile oldu. Beş altı ay sonra bir hırsızlık oldu. Yeni taşınanlar beni suçladı. Ya hırsızlık yapacak adam on sene bekler mi dedim. Yalnız yaşamamın suç ile ilişkisi nedir? Yalnızsan ve maddi durumun çok iyi değilse, suçta önce seni itham ediyorlar. Komşular, tanıyanlar kolladı, beni. Hırsızlık olayından sonra apartmanın kapı kilidi değiştirdiler. Benim ev apartman kapısından bağımsız giriyorsun, dükkan için ayrılmış aslında. Gelen faturaları almak için apartmana girmeliyim. Beni hırsızlıkla itham eden "eski faturan ile öde" diyor, anahtar vermiyor. Sen postaneye eski fatura ile mi gidiyorsun? Diğer komşum fazladan çoğaltmış [anahtarı], bana verdi. Komşuluk, dostluk, sevgi değişti. Komşuluk işte ekonomik duruma göre ayırıyor, bekarım diye ayırıyor. Şimdi beni itham ediyor... Duygusallık kayboldu. Azla yetinmeyi sevmiyoruz. İletişim çağında konuşmuyor, paylaşmıyoruz. Tüketim toplumu olduk... Biraz psikolojik sıkıntım var. Sosyallik sıfır. Plaja gidiyorsun, aslında gidemiyorsun. Aileler var hep. Aile reisi sana kötü bakıyor tek başına gidince. Sanki bakıyormuşum gibi. Bakmıyorum ama beni hoş karşılamıyor. Kötü bakmayan olsa bile ben negatif algılıyorum. Bir sıkıntı olsa polis soruyor evli misin, hayır deyince bu yapmıştır, sarkmıştır diyor. Etiketini koyuyor.” (K14, 54, E)

“Gece müdürlüğü pazar günleri bana kalıyor. Bekarken ve evliyken, arkadaşlarım değişmedi. Cinsel kaçamak da olmadı. Ama dışarıdan bunu rahatlıkla yapabileceğime dair bir algı oluyor. Arkadaşlarım arasında ise iyi örnek olduğum için kötü örnek oldum. Bir arkadaşım da evlendi ama bence mutluluk rolü yapıyor. Toplum baskı yaratıyor, mahalle baskısı. Belli yaştan sonra evli olmamak “eksik olarak” görülüyorsun. Ben yaşamadım ama var. Bekarlara karşı bir baskı var. Geç evlenen bir arkadaşı aramıza aldık tabi laf dönüp dolaşıyor çocuk ne zaman diye. Anladın mı? Evlenince de çocuk için sorgulanıyorsun...

Cinsel problemin mi var sorusu kadınlar için belli yaşta özellikle, evlenmeli diye. Erkek 33-35 arası başlarken kadın 30'da biter. Başta ben de evlenmeyi düşünmüyordum, sorumluluktan korkuyordum. Toplumun baskısı: bekar sorumluluk almaz. Bir bakıma güvenilirmez, askerlik yapmadıysan da kız verilmez...” (K38,49,E)

“Karşı cinste tedirginlik oluyor. Hissettiğim anda oradan kalkıyorum, büyük insanlar ama birbirlerine güvenleri yok, yetişkin çocuklar. 30'lu yaşlardayken ailem evlen derdi, çevreden de fazla gelirdi. Şimdi yok, başta daha fazlaydı... Manavgat'ta ev bulmak zor, Antalya'da da ev kiralamak zor bekar olunca, toplumun bekara bakışı fazla değişmiş değil. 2. evliliğini yapan yakın olmadığım bir arkadaşım vardı, eşi ile arasında 25 küsur yaş farkı vardı. Bir akşam özellikle biraz da alkolün etkisiyle bana karşı tavrının değişmeye başlayınca ben kalktım masadan. Aslında evlilerle çok sık görüşmüyorum ama çocukların istediği oluyor. Manavgat'ta yaşamak sosyal anlamda hitap etmiyor, tiyatro, sinema burada yok ama araba var.” (K9,56,E)

“Toplumun özellikle boşanmış kadınlara bakış açısı hoş değil. İlk zamanlar kendimi bu bakış açısı nedeniyle eksik hissediyordum. Ancak bu zamanla geçti. Ben sınırlarımı çizerim. Herkes haddini bilir ve beni kimse ilgilendirmiyorsa başkasını da benim hayatım ilgilendirmez. Ahlaksız birkaç teklifle karşılaştım...” (K4,35,K)

“Yönlendirme oluyor, bir kız var evlendirelim. Aile senin üzerinde ego tatmini sağlamak istiyor. Abaza kızı alalım hevesleri vardı. Ben Taiwanlı bir psikolog ile evlendim, o ayrı. Her anne-baba torun sahibi, güzel bir eş ister çocuğuna. Bir anlamda da bencillik, soy yürüsün, güzel olsun... Otelde akşam sorumlu müdür beni bırakırlardı, sıklıkla. Ben olumlu gördüm. Otelden uzaklaşamazsın dezavantaj. Avantaja çevirdim. Farklı kültürlerden insanlarla bir araya gelme, arkadaşlık etme şansını yakaladım. Kolombiya'dan, Japonya'dan, Venezüella'dan, Endonezya'dan insanlar tanıdıkça, kültürleri hakkında bilgi edindim. Kültürel anlamda kendimi geliştirmiş oldum” (K39,46,E)

“Başta annem-babamdan normal bir baskı vardı, her anne-babada olması gereken bir baskı. Sosyal hayatın içinde toplum evliliğe yönlendiriyor. Özel sebeplerden dolayı evlenmeyenler üzerinde baskı olduğu için, evlenmeyen kişiler tecrit ediliyor, ötekileştiriliyor. Kendi işimin patronu olduğum için bekarlıktan avantaj-dezavantaj olmadı.” (K31,46,E)

“İş yükünü bekar çalışanlara daha fazla yüklüyorlar “çocuğum var, erken çıkmam lazım” diyor evliler, iş hayatında. İşe devamsızlık için aile bahane olabiliyor. Biz daha çok çalışıyoruz. Evli olanlara ciddi anlamda ayrıcalık tanınıyor. Benim gördüğüm bu, çünkü sistemin kendisi bu. Bekar olanlara iş anlamında olumsuzluk varken, işveren açısından artıları

var. Esnek çalışma koşullarında çalışma saati standart değil, değişken. Bekar olduğum için istediğim zaman çalışabilirim. Aile hayatında bu bellidir, esneklik yok.” (K33,35,K)

“İş arkadaşlarımdan [olumsuz davranış] yok. Ama ücret artışlarında “sen bekarsın” diyorlar. O kötü oluyor.” (K34,57,K)

[İlişkim] “Var ciddi, isterim diyeceğim ama neden kaynaklandığını bilmiyorum. Evlenilmesi gerektiği için mi, aileler beklediği için mi istiyorum? Beklentiyi biliyorum. Kişisel olarak kendimi daha güvende hissedecekmişim gibi kadın olarak. Suni bir algı gibi geliyor. Evlenme teklif etse, mutlu olurum. 48 yaş, ne gerek var. Gereksiz. Evlenmemem benim için de bir özgürlük, ama değil... [Olumsuz davranışlar] Sevdığım insanlardan, annem-babamdan geldi. İstedigimi yapmak zor. Hesap veriyorum. Ne olursa olsun bir kadın olarak güvensizlik hayata karşı. Toplumdan kaynaklı hayatıma herkes karışıyor, fikrini söylüyor. İlişkiye [LAT] çok şey bakılmıyor. Kendime müdahale edildiğini düşünüyorum. Saygısızlık ve müdahale: “E ne olacak bu ilişki? Senden faydalaniyor mu?” Belki ben faydalaniyorum. Klişe şeyler can sıkıcı... Annem evlenmediğim için her gün kahroluyor: “Bir evlensen gözüm arkada kalmayacak” Belki evlenmeyeceğim. Beklentide olmasınlar. Teklif de olmayabilir. İstemeyebilirim. Düzgün davranmıyorum. Tepkisel davranıyorum. Asi çocuk oluyorum. Karışmayın aa diyorum... İlişkin de olsa güvensizlik oluyor. İlgiler, alakalar, uzaktan aşık olmalar, hadsizlik gibi. Evliyen daha çok sıkıntıydı, gençtim, zamanla azalıyor. Evli bir kadinken rahat davranan biriydim. Bekar kalınca daha edepli olmaya başladım. Kadın-erkek ilişkilerinde, erkekleri erkek gibi değil insan olarak gördüm. Erkeklerle iyi anlaşırdım; rahat, arkadaşça davranırdım. Evli olduğumu öğrenince çok şaşırırlardı: “Evliye benzemiyorsun” Evli-bekar nasıl olur benzerlik? Bekara benzemek nedir? Nasılsa evliydim, kimse yanlış değerlendiremez derdim. Bekar olduktan sonra kendiliğinden “proper”, dingin, yerinde duran oldum. İstemediğim duruma düşmeyeyim dedim... Boşanma sürecinde şöyle bir faydasını deneyimledim. Olayları kişiselleştirmeden, üst perdeden görme yeteneği edindim. Üstten, daha üstten. Kendimi çıkarıp durumlara bakabildim. Boşanma olmasa bu olmayabilirdi. Spritüel, ruhani olarak fazlasıyla pozitif dönüştüm, evrim-mutasyon gibi. Boşanma süreci sancılı ve katkısı çok oldu. Herkesi affedebilirdim. Öfke biriktirmeden, her şeyi daha kolay atlatmamı sağladı.” (K32,48,K)

[Olumsuz davranışlar] “Çok oluyor. Sana farklı bakıyorlar. Kişisel manada aşarım. Ama sosyolojik olarak bekar ve evliler girift değiller. Arada mesafe var. Bankanın angarya işleri bana kalırdı. Sabah erken açılacak “sistemi aç”, geç kapatılacak “kapa”. “Sen bekarsın, biletini bize ver biz çiftiz”. Ben de intikamı hafta sonu patlatırdım. “Sen PTT yaptın, ben nerelere gittim?” (K26,52,E)

“Evli arkadaşlarımın hanımlarından [olumsuz davranışlar] gördüm. Bekarlara güvenmiyorlar. Birlikte vakit geçirirken bir süre sonra telefon, 10 dk. sonra telefon. Kıskançlık. Kültürle ilişkili, sahiplenme, sevgiliyi yitirme korkusu. Arkadaşımın hoşuna gidiyor, değer veriyor diyor... Kültürel baskıyı hissediyoruz, kültürden kaynaklı bir şey bu. Örneğin asansörde, bekar olduğum biliniyorsa, kadın merhaba demiyor. Çekingenlik var. Senin bekar olman tehdit olarak algılanıyor; tutuculuk. Halbuki evli de tehdit oluşturur. Bekar-dul kadın daha zor. Cinsellik-bekarlık ilişkisi var, bakış açısı bu. Kadın misafir ağırlamak, cinsellik olarak algılanır. Bekar kadın da erkek misafir edemez... Yadırgama oluyor, olumsuz gözüküyor. Yakınlardan baskı hissediyorum, her zaman. Bedelli askerlikten sonra 28 yaşında başladı baskı. Çocuk baskısı. Beklenti oluyor. Doğu kültürü baskıcı. Nesil devamı için çocuğun olmalı baskısı. İş yerinde baskı yok. Sosyal yaşamımda kadın olsam daha fazla baskı olurdu.” (K35,54,E).

4.7. Bekarlar ve Yaşama Bağlılık

“Dünya’yı geziyorum. Avrupa’yı bitirdim sayılır. Yarıyıl tatilinde Güney Hindistan’a gittim. Müzik, trekking, doğa sporları ile ilgileniyorum. Haftada 3 gün spor salonunda fitness yapıyorum. Şu sıra evimde tadilat var bu hafta gidemedim. Arkeoloji ve tarih ile ilgili kitapları okuyorum. Haftada 2-3 gece de arkadaşlarımla (hepsi bekar, evli olan ikisi boşandı) dışarı çıkıyorum, konserlere gitmeyi seviyoruz... Yapıp-etmelerim. Keyif aldığım şeyleri yapmam. Beni engelleyenlerden ["özgürlük yönünde büyük bir engel oluşturan aile ve çocuk"] uzak durabilmem. Engelleyecek olasılıklar: kariyer kaygısı, ki yok. Fazla para kaygım yok. Aile yok, kredi borcu yok... Aile ve çocuğun özgürlük yönünde büyük bir engel oluşturduğunu düşünmem... Türkiye’nin sosyo-ekonomik koşullarından dolayı yaşamımdan memnun değilim. Ama tercihlerimden yapıp-etmelerim beni iyi hissettiriyor.” (K13,44,E)

“Sıradan bir yaşam, kendi eğlencemi severim, kalabalık değil. Haftada 1 kitap bitirmeye çalışırım, psikolojiye ilgim var. Kitap alışkanlığımın artışı, uyku problemi olunca arttı, psikoloji kitapları kendi problemlerimi bulmaya yöneltti. 14 yaşımdan beri çalışıyorum, bulaşıkhanede başladım sonra restoran. Elektrik merakım vardı. Bugün çalıştığım otele geleceğim dedim. 2014’de de gece müdürü, ardından teknik müdür oldum. Listedeki hayallerimden 1’ini sildim... Farklı değerlendiriyorum kendimi. Kalabalık sevmiyorum. Gözlem severim, belki saçma gelebilir hareketlerden zihin süreçlerini tahmin etmeye çalışıyorum. Migros’ta kalabalıkta sessizce oluşuyor, zihin okuma. Kitaplarım değiştiriyor bunu. Maç-futbol saçma, sorsan Fenerbahçeliyim, ama 1,5 saat maça bakmam... Anne. Yaşanmışlıktan dolayı bağlanma güçlü. Türk ailesi, babadan sorunlu. Dağınık yaşam. Kahvede kumar oynama alışkanlığı vardı babamın. Anne baba sürekli kavga, el teması olmadı

ama lanet okuma olurdu. Bu sahne de insanların hayatını değiştirebilirim, kötü dokunuşlar da oluyordur. Ben daha pozitif nasıl etkim olur diye düşünüyorum. Hayaller için ister istemez maddiyat önem kazanıyor. Yaşamak istediğim hayatı yaşamıyorum, toplumdan dolayı küçük dünyamda mutluyum. Değer yargılarım değişti. [Ayrılıkla biten] İlişkiden önce aile sahibi olmak, çocuk sahibi olmak, gelecek vardı. İş değişmedi, terapi gibi, iştahsız biriyim, hareketliyim. En büyük değişen şey, hayatımı kaybetmekten çekinmem, korkmam, ciddiye almam. Anne üzülür o hariç. Hava gibiyim, parçalı bulutlu, biraz güneşli, biraz umutsuz. Yağmurda ıslanmakta, fırtınada savrulmakta köklerim sarsıldığı için daha ağır hissediyorum, hava değişikliklerini... Hayatın güzelliklerini kaçırmamalıyız. “Kelebeğin Yol Hikayesi” adlı bir çalışma yapıyorum, profesyonel fotoğraf makinesi, drone ve bisikletle. Dağlara, şehir merkezine gidip çekim yapıyorum. Anları fotoğraflıyorum, fotoğraflarla bir hikaye, umarım başarılı olur. Beyni yönlendirmezsek, saçma şeylere odaklanıyor “kaliteli giyin, ye, iç” gibi oluyor... Özgürlük alanım çok fazla, maddi yani parasal bağımlılık yok bu güç veriyor. 3. şahıs olmayınca maddi destek ihtiyacın olmayınca bu özgür ruh veriyor. Hayatımı paylaşacağım insanın düşünceleri benden daha olgun olmalı. Kitaplık ne kadar büyük bunu tartışalım istiyorum. Kolonide çok az. Belki çok ama benim bulmam, bu sosyal statüde bulmam zor. Evrene doğru mesajı gönderip, belki saçma gelecek ama bir şey olacak, “magic” olacak, bir şeyler olacak ömrümde, karmaşık puzzle var önümde bir parça gelir ve tamamlanır... Kutsallığı değersizleştirdiler, evlilik imza değil, cinsellik yüzünden değil. Birey kendinden ödün vermeden de birliktelik yaşayabilir. Doğa yürüyüşü el ele, tiyatrodaki kahkaha atmak daha eğlenceli gelecektir, bundan mutlu olurum. Sonuçta maddiyat gerekli ama orta halliyim kredi ile de olsa, araba ve ev sahibi olabilmişim. Toplum gözünde de statü kazandım. Köyden bahçe aldım. Emeklilikte prefabrik ev hazırlığı var. Ama bir arkadaşım olursa ne diyecek? Bir bireye de hazırlıyorum kendimi, ödünler verilmeden. Bir b planı mevcut. Sevmezse satın ortak noktada buluşuruz.” (K10,37,E)

“2-3 yıla emekli oluyorum, ne yapacağımı düşünüyorum. Doğal tohum topluyorum, hybrid değil. Gaziantep'e gittim, tohum ve yemekleri öğrendim. Bodrum'da domates tohumu. Toprak ile uğraşmak, modern bir köy hayatı, ekip biçmeği seviyorum. Biz hedefe yaklaşıyoruz/tamamlıyoruz... Yakın zamanda Viktorya Şelaleleri'ne ve Afrika Turu'na gittik. Moskova-Özbekistan Turu'na gitmek istiyoruz ama 6000€. Ülkeler arası tren yolculuğunu seviyorum, kültür turizmi. Pansiyonda kalıp yerel halk ne yer/içer öğrenmeye çalışırım. Eski Foça'da çiftlik evlerini gezdik, odalar ayrı mutfak ortak lüks pansiyon usulü bir otelde kaldık. Aydın/Söke köy gezisinde Harabeleri sonra Güllübahçe'yi gezdik. Mimari güzeldi, taş ev. Doğanbey adında bir Rum köyü vardı. Güzel kafeler göle bakıyor. Çanakkale'de yaşayan

okuldan arkadaşım ile gidiyoruz. Evli çift ve çocukları var, birlikte gideriz bazen eşini bırakır, İstanbul'a gidip alt-üst ederiz. İkisi de çok hoşgörülüdür, birbirlerine karşı. Tatil için ayrı zaman da ayırıyorlar. Kocasında kombine bilet var, maça gider. Tek başına akraba ziyareti genelde.” (K8,54,K)

“Türk el sanatları ile ilgileniyorum. Özellikle tezhip sanatı ve el işi oyları esas ilgi alanım. Bunun yanında seyahat etmek , kitap okumak zevklerim arasında. Boş zamanlarımda genellikle sevdiğim arkadaşlarımla bir arada olmayı tercih ediyorum. Birlikte yeni yerler keşfetmek, bir kitap bir film üzerine konuşmak ya da yaşadığımız bir olay üzerine sohbetler etmek bana çok keyif verir... Tek güç kaynağım İNANÇ [Katılımcı vurgusu] Net olan bir şey var. Canlı doğar ve ölür. Doğum ve ölüm arasında geçen zamana da hayat diyoruz. Hayatın içinde de mutluluk var mutsuzluk var. İyilik var kötülük var. Azlık var çokluk var... ve bunlar her insanın verdiği emekle, harcadığı zamanla, kattığı değerle kendi hayatında yer buluyor. Bir karşılığı oluyor. Kazanılan, elde edilen birçok şey varken, sadece eksik olana odaklanmak ve güzellikleri es geçmek bana doğru gelmiyor. Evet hayatı biriyle paylaşarak geçirmek çok güzel ama, hayat sadece bu değil. Dünyada başka başka güzelliklerde var. Onları bulup çıkarmak ve çoğaltmak beni bağlıyor. Sevdiklerimin hayatta olması ve onların hayatında benim bir değerimin olduğunu bilmek beni bağlıyor. Ve en önemlisi bu hayatta bıraktığımız izlerin, bir diğer hayatta bizi karşılayacak olduğuna inancım beni bağlıyor.” (K12, 56, K)

“Örgü örmek, kitap okumak, antika fincan koleksiyonu. Boncuk kolye ve bileklik... Ailem ve inançlarım.” (K34,57,K)

“Futbol izlemeyi seviyorum, satranç. Türk Sanat Müziği. Gezmek, seyahat, kitap okumak. Ailemle yaşıyorum, annem ve babamla. Sosyal yaşamın gerekliliğinden dolayı. Mecburiyet biraz tahammül gerektiriyor, biz aileyiz... İnançlarım. Yaşama sevincim çok büyük. Tutku ya da emeklilik hırslarımın olmaması. Uç yaşamayıp, bilakis küçük şeylerle mutlu olmak. Dünyanın hayatının geçip gittiği, sabredilmesi gereken bir durum olduğunu bilmem. İyi çevremin olması. Eğitim almam. Sağlık sorunlarımın olmaması. Evliliğin yaşam tarzımın önüne geçmemesi. Tüm bu saydıklarım memnun olduğumu gösteriyor. Pişmanlığım yok, evlenmediğim için. Hayatım boyunca pişman olacağım hiçbir şey yapmadım.” (K31, 46, E)

“Zevklerimiz hiç olmadı ki. Hep çalışmak bildik bileli. 15 yaşından beri kuaförlük yapıyorum, 47 yıl oldu. 23 yıldır buradayım, yanlış harekette bitersin, seni götürür bu meslek, 6. sırada stres seviyesinde. Boş zaman yok, 6.30-07.00 gibi gelirim dükkana akşam 9'a kadar, sonra zaten yemek, yat, uyku, zaman mı kalır. 12-13 yıl oldu denize girmedim. Biraz daha genç olsam daha iyi olurdu, 15 yıl kadar. Kabul etmek zorundasın. Doğanın kanunu, gelmişsin dönüşü yok. Her şeyden zevk alıyorum, bu hayattayım devam ettirmek zorundayım.

Maddiyata göre, gücüm yettiğinde. Lara'da Konyaaltı'nda denize karşı yatıyorum karavanın içinde. Kasaba kasaba geziyorum, şehir şehir değil zaten içine girmedikçe anlamı da olmaz seyahatin karavanla. Gençken de otobüs yolculuğunu severdim. Tır şoförü ya da tamirci olurum, dünyaya bir daha gelsem.” (K11,62,E)

“Kitap, düzenli olarak okuyorum. Ahşap el işçiliği, elektrik-elektronik merakım var. Amatör balıkçılık. Sosyal medya takibi, son zamanda bilgisayar oyunları. Ufak şeylerden zevk almayı severim. Bisiklet ile Antalya turu, güzel şehir içim ferahlıyor. Tadını çıkarıyorum. Balık, bisiklet. Evli olsam mümkün değil. Bisiklette zor olur, abimin çocukları ile zorlandım, aman dikkat, araba var vs. sonra bıraktık.” (K17, 46, E)

“Hobilerim, kitap başta geliyor, okuma grubumuz var personel ile birlikte her ay bir kitap bitiriyoruz, Piri Reis'in kitabını okuyoruz henüz bitirmedim, bitirmem gerekiyor. Genelde de konuşmacılığı ben yaptığım için daha önemli oluyor. Yürüyüş yapıyorum, sigarayı bıraktığım zamandan gelen bir alışkanlık oldu bana. Sinemayı sinemada izlemeyi seviyorum, TV de ya da laptopda uyuyorum... Bekar olmak daha sosyal kılıyor, kişisel yapım da öyle. Yalnız olmanın getirdiği avantajlar. Arkadaşlarımla genelde kültür turizmi, şehir turları. Herkes gelmediğinde tek giderim... Evli arkadaşlarla görüşme kısıtlı, iş+aile+çocuk olunca tabi öncelikleri değişiyor. Görüşme sıklığı azalıyor, sosyallikleri azalıyor. Çocuksuz aileler ile daha rahat. Çocukla da muhabbetim iyidir. Çocuklu ailelerle de gidiyoruz, 40'ından sonra evlenen bir arkadaşım var, G. eşi F. ile Bursa'ya gittik, Daha önce de birlikte yola çıkmıştık, ben seyahat çantası yapmıştım, yolda araba kullanırken erzak önemli, çocuğun da hoşuna gitmişti. Bursa'ya giderken, oğlu bavullar toplanınca bir şey unuttuk mu diye sorunca annesi N. Amca demiş. Her evlilik farklı bir dinamik, her çocuk gibi... Süresini bilemediğim bir süreç [yaşam]. Yaşama sevinci, yarın işe gideceğim, önemli. 250-300 kişinin yöneticiliği. Fikir alışverişi. Örnek aldığım insanlar. İşimi seviyorum. Sağlığım yerinde. "Ekmek" yiyebiliyorum. "Yarın iş var", küçük hedefler, motivasyon kaynağı. 92 yaşında bir aile büyüğümüz vardı. Yaşama nedeniniz olsun derdi. Günlük hedefler olsun, ona göre plan yapın. 92 yaşında ve plan yapıyordu, beni etkilemişti. Küçük mutluluklar biriktirmek daha iyi.” (K9,56,E)

“En sevdiğim kitap okumak, değişik yerler gezip görmek, seyahat etmek. Geçen sene 2017'de Londra'ya gittim, “A...” ile [katılımcının bir arkadaşı]. 2015'te Sochi'ye gittim. Çalıştığım otellerde gördüğüm turistlerin yaşam şekillerini görmek/onların ülkelerini görmek istedim. Otelde gördüğüm gibiler mi kendi ülkelerinde diye merak ediyordum. Özellikle bir dönem yoğun gelen İngilizleri. İngiltere'de herkesin bir sırt çantası var, herkes okuyor. İngiltere'yi ayrıca okuduğum 17. yy. 18. yy. romanlarından merak ediyordum, onların

yaşamlarını görmek istedim. “Ben bunları hatırlıyorum” dedim, çok güzel bir duyguydu. Rusya hayal kırıklığıydı, oteldeki gibi değiller, orada hiç harcamıyorlar, orada pahalı geliyor. 100 dolar 1700 ruble geliyordu, bir şey alıyorsun 300-500 ruble para değersiz... İç Ege'ye. Bu sene gitmek istiyorum. Doğanbey, taş evler koruma altında olan yerleri görmek için... Çalışırken Avusturya'da 3 ay kaldım, otelde. Tatilde farklılar, insanlar. Eğitim amaçlı gönderildim. 3 ay boyunca serviste restoran, barda ve ön büro resepsiyonda çalıştım, normalde housekeeper olmama rağmen. Beni geliştirmiş oldu... 1-2 hedefim daha var. Bazı projelerim var, onları yapmak istiyorum. Ege sahilinde bahçeli, mazbut bir ev. Şimdikinden daha farklı, şehir gürültüsünden uzak. Sahil kasabası, yazlık gibi. Yapmak istediklerim biraz uzun vadeli. Sevdığım insanlar yanımda, çok şükür. Görüp de mutsuz olduğum bir şey yok.” (K7,58,K)

“Yaradılış olarak çok pozitifim. Hayat tercihlerden ibaret. Ben mutlu olmayı tercih ediyorum. Öğrenmek, yeni hedefler beni bağlıyor yaşama. Sanat beni bağlıyor. Genel olarak memnunum. Tabi daha iyi şartlara ulaşmak isterim. Onun için çabalıyorum. Formasyon sonrası üniversitede hoca olmak istiyorum, devam etmeliyim.” (K18, 39, K)

“Desinatör olarak Bursa'da çalıştım. Çini üzerine de çalışmalarım oldu, Çırağan Sarayında sergilendi. Japonya'ya gittim. Üretime yönelik yeni fikirler ilgi alanımda. Şimdi “... tekstil firmasına” kıyafet tasarlıyorum. Arkadaşlarımla vakit geçiriyorum. Doğa yürüyüşü yapıyorum... Yaşamayı sevdiğim insanlarla beraber olmak. Çalışmak, ekonomik maddi-manevi bağımsızlığımın olması. Bağımsız yaşamak için ekonomik özgürlüğümü koruyorum. Herkesi hayatıma almıyorum, çünkü bazı problemler yaşamak istemiyorum. Yanlış insanla, yanlış evlilik yaparak hayatımı karartmanın anlamı, mantığı olduğunu düşünmüyorum... Evlenmiş olmak için evlenmeyi düşünmedim. Evliliğin yaşamların önüne geçmemesi gerek. Özgür olmaktan memnunum. Hayatımdan memnunum, sağlığım olduğu sürece hayata bakış açım bu. Mutluluğun olacağını düşünüyorum.” (K28,54,K)

“Yaşamayı seviyorum, 2 kız çocuk var onlarla ilgilenmek, gezmek, dinlenmek stres atmamı sağlıyor... evlenmeden babaymışım gibi olmak güzel... Çocuklar “keşke babamız sen olsan” diyor...” (K29,38,E)

“Nefes almak önemli hayat çok güzellikleri var. Zevk alıyorum. Hep bir umut var içimde. O umudu hiç bitirmiyorum içimde. Evlilik anlamında değil. Evet memnunum. Birine iyiliğim dokunduğunda mutlu oluyorum. O zaman yaşamaktan mutlu oluyorum. Bu zevki yaşayamadığımda, işim için mutlu oluyorum...” (K19, 35, K)

“Orta halli, memnuniyetsizlik yok. Ama süper hayat diyemem... Arkadaşlarım var. Okuldayım, yüksek lisans yapıyorum. Resim, ufaklıktan istediğim ve bu yönde

yönlendirildim. Resim dersim var, Atölye'de alıyorum. Evli olsam bu kadar zaman ayıramazdım Sergimiz oldu Akra-Barut'ta, Atölye'den arkadaşlarla. Gururum okşandı. Çocuklara gitti geliri... Devlet Tiyatrosunu, Opera ve Bale'yi seviyorum. O da [Antalya'ya] gelmemde etkili. Altın Portakal, festival filmlerini severim. Her yıl katılıyorum, çeşitlilik fazla. Burada mekan tiyatro sosyal etkinlik için. ... Orta vadeli hesaplarım var. Göreve başladığımda, doğu görevini tamamla, askere git diyordum, oldu. Yavaş yavaş tamamliyorum. Önce yapacaklar tamamlanınca evlilik konusunda daha mı ısrarcı olabilirim? Hepsi bitince evlilik daha mı ağır basar? Kısa vadede tezim bitsin. Ev ve araba sahibi olayım, orta vadede de. Karşı tarafın beklentilerini karşılamak için. Arabası olsun, rahat edeyim isterler. Doğu'da gördüm, insanların ikili ilişkiye başlama sebebi de olabiliyor...” (K15, 33, E)

“Puzzle yapmayı seviyorum. Bilim-kurgu kitapları daha çok okuyorum. Boyama seviyorum, annemle yapıyoruz. Ailemle birlikteyim... Bilim, Atatürk. Her şeye rağmen iyi niyetli insanların çabası. Doğanın kendisi.” (K33, 35, K)

“Yaşıyoruz, beklenti yok. Sonumuzu, ileriye düşünmüyoruz. Bugünü yaşarım. Geriyi, ileriye düşünmem... Memnunum. Olmasam da olmak zorundayım. Aksi halde ızdırap olur. Bu hayatta mücadele etmeliyiz. Hiçbir şeyi kafaya takma, çok hırslı olma. Para mesele değil. Nasip değilse çabalasam bile olmaz.” (K36,35,E)

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Fatih TEZCAN
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Karatay Lisesi (Yabancı Dil Ağırlıklı), 2008
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, 2013
Yüksek Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, 2015
Yüksek Lisans Tez Konusu	Kentsel Mekânda Ayrışma Bağlamında TOKİ Evlerinde Yaşam Biçimi: Antalya Döşemealtı Örneği
BİLİMSEL FAALİYETLER	
Yayımlanan Makale	Tezcan, F. (2018). “Üniversite Gençliğinin Meslek Seçimi ve Gelecek Beklentileri: Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Örneği”. <i>OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi</i> , (Gençlik Araştırmaları Özel Sayısı), 8: 27-57.
Yayımlanan Çeviri	Kellner, D. (2016). “Kültürel Marksizm ve Kültürel Çalışmalar”. (Çev. F. Tezcan), <i>ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar</i> , 9(2): 132-151.
Yabancı Dil	İngilizce